

नालन्दा-देवनागरी-पालि-ग्रन्थमालाय

मुत्तपिटके
संयुत्तनिकायपालि
(४ सल्लायतनवग्गो)

पधानसंसोधको
भिक्षु जगदीसकस्सपो

बिहारराजकीयेन पालिपकासनमण्डलेन
पकासिता
१९५९

वि० २०१६

THE
SAMYUTTA NIKĀYA
(4. SĀLĀYATANAVAGGA')

General Editor
BHIKKHU J. KASHYAP

PĀLI PUBLICATION BOARD
(BIHAR GOVERNMENT)

1959

V. E. 2016

GENERAL PREFACE

The teaching of the prophets is generally distorted by the beliefs of the world and the interpretations of the priests. If we wish to ascertain what the founders of great religions taught, we have to get back to the original sources.

Buddhism in all its forms goes back to the life and teaching of the Buddha. While the austerities practised by him till he attained enlightenment appeal to the Hinayāna, the Pāli, or the Southern school, his life of service and compassion for 45 years after the attainment of enlightenment is the authority for the Mahāyāna, the Sanskrit or the Northern school.

The religious quest springs from the consciousness of the imperfection and suffering of the world. The questions which worried Tolstoy in the fiftieth year of his life disturb all thinking men. "What is life? Why should I live? Why should I do anything? Is there any meaning in life that can overcome inevitable death?" Nijinzky summed up the whole problem in his *Diary* when he wrote: "The whole life of my wife and of all mankind is death." How can we be saved from the body of this death? This is the problem of religion.

The Buddha traces suffering to selfish desire. Suffering is the result of tension between a living creature's essential impulse to try to make itself into the centre of the universe and its essential dependence on the rest of creation. Craving is that which binds the individual to the creative process. The individual with selfish desire becomes the slave of the universe. We can overcome suffering only if we get rid of *trṣṇā* or *taṇhā*. To attempt to get rid of suffering through the various devices of self-deception is not to cease to suffer but to suffer in a different way.

The Buddha formulates the eight-fold path of morality which helps us to eliminate selfish desire and overcome suffering. When the Upaniṣads declare, "That thou art", *tat tvam asi*, it is not a mere statement of fact. It is a call to action.

individual which can stand firm and unshaken in the midst of change, the Buddhist stresses the dynamic character of the self. No change is possible with an unchanging consciousness. We can achieve the possibilities in us by the exertion of the will rather than by the play of the intellect. Religion is not a creed, but a vital process. It is no use railing against God or destiny when we are ourselves the authors of our disgrace. If few are chosen, it is because few choose to be chosen. The Buddha laid stress on the creative freedom of man. The Buddha did not encourage dependence on the supernatural. He could not conceive of a being capable of creating a world for the express purpose of its creatures praising him. The ten veramanīs or prohibitions or abstinences called *daśaśīla* or *daśaśīksāpada* which the novices in the path of Buddhism must observe are given in these words: "I take upon myself the abstinence, (1) from destroying life, (2) from taking what is not given, (3) from leading an unchaste life, (4) from speaking untruth, (5) from giving myself to intoxicating drugs, (6) from eating at irregular hours, (7) from seeing musical and dancing performances and other shows and pageants, (8) from wearing garlands, perfumes, unguents and other bodily decorations, (9) from using high couches and seats, (10) from accepting gifts of gold and silver." The first five are the Buddhist *pañcaśīla*.

Pāṇātipātā veramanī sikkhāpadaṃ samādiyāmi
 Adinnādānā veramanī sikkhāpadaṃ samādiyāmi
 Kāmesu micchācārā veramanī sikkhāpadaṃ samā-
 diyāmi
 Musāvādā veramanī sikkhāpadaṃ samādiyāmi
 Surā-merayamajja-pamādaṭṭhānā
 veramanī sikkhāpadaṃ samādiyāmi

Conflicts in the world are conflicts in the human soul enlarged. When men were at peace within themselves, the other conflicts between nations would inevitably cease. By practising the Buddha's *pañcaśīla* we will develop patience, courage, love and unselfishness. The Buddha teaches us that even in an

age of anxiety and violence, it is possible to gain and maintain inner harmony, which is not at the mercy of outward circumstance.

Nirvānam paramam sukham Nirvāna is the highest bliss. It is not a negative state of annihilation but a positive state of joy, consciousness grown from an unhappy to a beautiful one. The Buddha does not tell us that man is but a bubble on the turbulent surface of nature and that he has no destiny save to undergo dissolution. The Hindu affirms that man can realise his identity with Brahman, the ground of all being; the Buddhist says that man can live in a transfigured world where *samṣāra* and *nirvāna* are one. In *Mahā-saccaka Sutta*, the Buddha himself is reported to have described the supreme triumph of reaching the goal of his quest as follows:

“When this knowledge, this insight had arisen within me, my heart was set free from intoxication of lusts, set free from the intoxication of becomings, set free from the intoxication of ignorance. In me, thus emancipated, there arose the certainty of that emancipation. And I come to know : “Rebirth is at an end. The higher life has been fulfilled. What had to be done has been accomplished. After this present life there is no further for this or that. This last insight did I attain to in the last watch of the night. Ignorance was beaten down, insight arose, darkness was destroyed, the light came, inasmuch as I was there strenuous, earnest, master of myself.” Thus ended the struggle of six long years.

The Buddha is said to be a physician. Even as the physician strives to restore to health a sick man, the Buddha tries to restore us to our normal condition. If our leaders become normal, we may be able to replace the present social order in which division, falsehood and violence prevail, by a new one in which humanity, truth and brotherhood will reign.

On the occasion of the 2,500th anniversary of the Buddha's parinirvāṇa, the Government of India decided to publish standard versions in Devanāgarī script of the complete Pāli

Northern, in the hope that some of the readers of these books may be impelled to love the good, to practise altruism and hold their spirit aloof from the desires and ambitions of the world

S. Radhakrishnan

General Editor's Preface

In this Volume we are publishing the fourth Chapter of the Samyutta Nikāya the Saḷāyatana-Vagga. As we have already given an introduction to it in the first Volume of the book, it is not necessary to write any thing more about it.

The present edition has been prepared on the basis of the following versions of the text: Burmese -- Chatṭha-Saṅgāyana publication, 1954; Sinhalese- edited by Rev. Walitārā Ñāṇātiloka Nāyaka Thera 1941; Siamese--Mahāmakuta Government publication, 1926; Roman--edited by M Leon Feer (P.T.S. 1894).

••

••

••

Our learned Editor Sri Birbal Sharma, M. A. and his associates have worked very hard in preparing the Press Copy and in seeing it through the press.

Varanasi.

Bhikkhu J. Kashyap.

7. 9. 59

सम्पादकीय

इस भाग में सयुक्तनिकाय का अगला वर्ग—सळायतनवर्ग—प्रकाशित किया जा रहा है। इसका परिचय पहले भाग की भूमिका में ही दे दिया है। उसके विषय में यहाँ कुछ लिखना आवश्यक नहीं है।

यह संस्करण निम्नलिखित ग्रन्थों के आधार पर तैयार किया गया है—बर्मी-संस्करण, छट्ट-सङ्गायन प्रकाशन (१९५४), स्यामी-संस्करण, महामुकुट राजकीय प्रकाशन (१९२६), सिंहल-संस्करण, भिक्षु वलितारा आणातिलोक नायक थेर द्वारा सम्पादित (१९४१), रोमन-संस्करण, श्री एम० लियोन कियर द्वारा सम्पादित (पालि टेक्स्ट सोसाइटी, १८९४)।

* *

* *

* *

पाण्डुलिपि तैयार करने तथा अरवि के भीतर मुद्रण समाप्त कर लेने में हमारे विद्वान् सम्पादक श्री बीरबल शर्मा, एम० ए० और उनकी मण्डली ने बड़ा परिश्रम किया है।

वाराणसी

७-९-५९

भिक्षु ज० काश्यप

DEVANĀGARĪ AND ROMAN CHARACTERS

VOWELS

अ a आ ā इ i ई ī उ u ऊ ū ए e ओ o

CONSONANTS WITH VOWEL "A"

क ka	ख kha	ग ga	घ gha	ङ na
च ca	छ cha	ज ja	झ, ञ jha	ञ ña
ट ta	ठ tha	ड da	ढ dha	ण na
त ta	थ tha	द da	ध dha	न na
प pa	फ pha	ब ba	भ bha	म ma
य ya	र ra	ल la	व va	स sa
	ह ha		ळ la	अ am

क ka का kâ कि kī की kī कु ku कू kū के ke' को ko
ख kha ख़ khā खि khī खी khī ख khu खू khū खे khe खो kho

CONJUNCT—CONSONANTS

क्क kka	ञ्च ñca	द्व dva	म्ब mba
क्ख kkha	ञ्छ ñcha	ध्व dhva	म्भ mbha
क्य kya	ञ्ज ñja	ध्व dhva	म्म mma
क्रि kri	ञ्झ, ञ्झ ñjha	न्त nta	म्य mya
क्ल kla	ट्ट tta	न्त्व ntva	म्ह mha
क्व kva	ट्ठ, ठ्ठ ttha	न्थ ntha	म्य'yya
ख्य khya	ड्ड dda	न्द nda	म्ह yha
ख्व khva	ड्ढ, ड्ढ ddha	न्द्र ndra	ल्ल lla
ग्ग gga	ण्ट nta	न्ध ndha	ल्य lya
ग्व gggha	ण्ठ ntha	न्न nna	ल्ह lha
ग्य gya	ण्ड nda	न्य nya	व्ह vha
ग्र gra	ण्ण nna	न्ह nha	स्त sta
ङ्क nka	ण्ह nha	प्प ppa	स्त्र stra
ङ्ख nkha	त्त tta	प्फ ppha	स्न sna
ङ्ग, ङ्ग ñga	त्थ ttha	प्य pya	स्य sya
ङ्घ nggha	त्व tva	प्ल pla	स्स ssa
च्च cca	त्य tyā	ब्ब bba	स्म sma
च्छ ccha	त्र tra	ब्भ bbha	स्व sva
ज्ज jja	द्द dda	ब्य bya	ह्य hma
ज्झ, ञ्झ jjha	द्ध ddha	ब्र bra	ह्व hva
ञ्ज ñña	द्य dya	म्प mpa	ब्ह lha
ञ्ह ñha	द्र dra	म्फ mpha	

ī=ā, ī=i; ī=ī; ū=u; ū=ū; ʻ=c; ʼ=0

१	२	३	४	५	६	७	८	९	०
1	2	3	4	5	6	7	8	9	0

संयुत्तनिकायपालि

(४ सळायतनवग्गो)

सुत्तसूची

	पिट्ठङ्का		पिट्ठङ्का
३५ सळायतनसंयुत्तं		२२ दुतियदुक्खप्पादसुत्तं	१४
१ अज्झत्तानिच्चसुत्तं	३	तस्सुद्धानं	१४
२ अज्झत्तदुक्खसुत्तं	३	२३ सब्बसुत्तं	१५
३ अज्झत्तानत्तसुत्तं	४	२४ पहानसुत्तं	१५
४ बाहिरानिच्चसुत्तं	४	२५ अभिञ्जापरिञ्जापहान-	
५ बाहिरदुक्खसुत्तं	४	सुत्तं	१५
६ बाहिरानत्तसुत्तं	५	२६ पठमअपरिजाननसुत्तं	१६
७ अज्झत्तानिच्चातीतानागत-		२७ दुतियअपरिजाननसुत्तं	१७
सुत्तं	५	२८ आदित्तसुत्तं	१८
८ अज्झत्तदुक्खातीतानागतसुत्तं	५	२९ अद्धभूतसुत्तं	१९
९ अज्झत्तानत्तातीतानागतसुत्तं	६	३० समुग्धातमारुप्पसुत्तं	२०
१० बाहिरानिच्चातीतानागतसुत्तं	६	३१ पठमसमुग्धातसप्पायसुत्तं	२१
११ बाहिरदुक्खातीतानागतसुत्तं	७	३२ दुतियसमुग्धातसप्पायसुत्तं	२२
१२ बाहिरानत्तातीतानागतसुत्तं	७	तस्सुद्धानं	२४
तस्सुद्धानं	७	३३-४२ जातिधम्मदिसुत्तदसकं	२४
१३ पठमपुब्बेसम्बोधसुत्तं	७	तस्सुद्धानं	२५
१४ दुतियपुब्बेसम्बोधसुत्तं	८	४३-५१ अनिच्चादिसुत्तनवकं	२५
१५ पठमअस्सादपरियेसनसुत्तं	९	५२ उपस्सट्ठसुत्तं	२६
१६ दुतियअस्सादपरियेसनसुत्तं	१०	तस्सुद्धानं	२७
१७ पठमनोचेअस्सादसुत्तं	११	तस्स वग्गुद्धानं	२७
१८ दुतियनोचेअस्सादसुत्तं	१२	५३ अविज्जापहानसुत्तं	२७
१९ पठमाभिनन्दसुत्तं	१३	५४ सयोजनपहानसुत्तं	२८
२० दुतियाभिनन्दसुत्तं	१३	५५ सयोजनसमुग्धातसुत्तं	२८
२१ पठमदुक्खप्पादसुत्तं	१४	५६ आसवपहानसुत्तं	२९

	पिढ्डङ्का
५७ आसवसमुग्धातसुत्त	२६
५८ अनुसयपहानसुत्त	२६
५९ अनुसयसमुग्धातसुत्त	२६
६०. सम्बुपादानपरिञ्जासुत्त	२६
६१ पठमसम्बुपादानपरिया- दानसुत्तं	३०
६२ दुतियसम्बुपादानपरिया- दानसुत्तं	३०
तस्सुद्धान	३२
६३ पठममिगजालसुत्त	३२
६४ दुतियमिगजालसुत्त	३३
६५ पठमसमिद्धिमारपञ्हासुत्त	३४
६६ समिद्धिसत्तपञ्हासुत्त	३५
६७ समिद्धिदुक्खपञ्हासुत्त	३५
६८ समिद्धिलोकपञ्हासुत्त	३५
६९ उपसेनआसीविसुत्त	३६
७० उपवाणसन्दिट्टिकसुत्त	३७
७१ पठमछफस्सायतनसुत्त	३८
७२ दुतियछफस्सायतनसुत्तं	३९
७३ ततियछफस्सायतनसुत्त	४०
तस्सुद्धान	४१
७४ पठमगिलानसुत्त	४१
७५ दुतियगिलानसुत्त	४३
७६ राधअनिच्चसुत्त	४५
७७. राधदुक्खसुत्त	४५
७८ राधअनत्तसुत्त	४६
७९. पठमअविज्जापहङ्गसुत्तं	४६
८० दुतियअविज्जापहानसुत्त	४७
८१ सम्बहलभिक्खसुत्त	४८

	पिढ्डङ्का
८३ फग्गुनपञ्हासुत्त	४९
तस्सुद्धान	५०
८४ पलोकधम्मसुत्त	५०
८५ सुञ्जतलोकसुत्त	५०
८६ सङ्घित्तधम्मसुत्त	५१
८७ छन्नसुत्त	५२
८८ पुण्णसुत्त	५६
८९ बाहियसुत्त	५९
९० पठमएजासुत्त	६०
९१ दुतियएजासुत्त	६१
९२ पठमद्वयसुत्त	६२
९३ दुतियद्वयसुत्तं	६३
तस्सुद्धान	६४
९४ अदन्तअगुत्तसुत्तं	६४
९५ मालुक्यपुत्तसुत्त	६६
९६ परिहानधम्मसुत्त	७१
९७ पमादविहारीसुत्तं	७२
९८ सवरसुत्त	७३
९९ समाधिसुत्त	७४
१०० पटिसल्लानसुत्त	७४
१०१ पठमनतुम्हाकसुत्त	७५
१०२ दुतियनतुम्हाकसुत्त	७६
१०३ उद्दकसुत्त	७६
तस्सुद्धान	७७
तस्स वग्गुद्धान	७८
१०४. योगक्खेमिसुत्त	७८
१०५ उपादायसुत्तं	७८
१०६. दुक्खसमुदयसुत्त	७९
१०७ लोकसमुदयसुत्त	८०

	पिटुङ्का		पिटुङ्का
११० उपादानियसुत्त	८२	१३७ दुतियरूपारामसुत्त	११७
१११ अज्झत्तिकायतनपरिजानन- सुत्त	८२	१३८ पठमनतुम्हाकसुत्त	११७
११२ बाहिरायतनपरिजाननसुत्त	८३	१३९ दुतियनतुम्हाकसुत्त	११८
११३ उपस्सुतिसुत्त	८३	१४० अज्झत्तानिच्चहेतुसुत्त	११८
तस्सुद्धान	८४	१४१ अज्झत्तदुक्खहेतुसुत्त	११८
११४ पठममारपाससुत्त	८४	१४२ अज्झत्तानत्तहेतुसुत्त	११९
११५ दुतियमारपाससुत्तं	८५	१४३ बाहिरानिच्चहेतुसुत्त	११९
११६ लोकन्तगमनसुत्त	८६	१४४ बाहिरदुक्खहेतुसुत्त	११९
११७ कामगुणसुत्त	९०	१४५ बाहिरानत्तहेतुसुत्तं	१२०
११८ सक्कपञ्चसुत्त	९३	तस्सुद्धान	१२०
११९ पञ्चसिखसुत्त	९४	१४६ कम्मनिरोधसुत्त	१२०
१२० सारिपुत्तसद्धिविहारिकसुत्त	९५	१४७ अनिच्चनिब्बानसप्पाय- सुत्त	१२१
१२१ राहुलोवादसुत्त	९६	१४८ दुक्खनिब्बानसप्पायसुत्त	१२१
१२२ संयोजनियधम्मसुत्तं	९९	१४९ अनत्तनिब्बानसप्पायसुत्तं	१२२
१२३ उपादानियधम्मसुत्तं	१००	१५० निब्बानसप्पायपटिपदा- सुत्त	१२२
तस्सुद्धानं	१००	१५१ अन्तेवासिकसुत्तं	१२३
१२४ वेसालीसुत्त	१००	१५२ किमत्थियब्रह्मचरियसुत्त	१२५
१२५ वज्जीसुत्त	१०१	१५३ अत्थिनूखोपरियायसुत्त	१२५
१२६ नाळन्दसुत्त	१०२	१५४ इन्द्रियसम्पन्नसुत्त	१२८
१२७ भारद्वाजसुत्त	१०२	१५५ धम्मकथिकपुच्छसुत्त	१२८
१२८ सोणसुत्तं	१०४	तस्सुद्धान	१२९
१२९ घोसितसुत्त	१०५	तस्स वग्गुद्धान	१२९
१३० हालिद्विकानिसुत्त	१०६	१५६ अज्झत्तनन्दिक्खयसुत्त	१२९
१३१ नकुलपितुसुत्तं	१०६	१५७ बाहिरनन्दिक्खयसुत्त	१२९
१३२ लोहिच्चसुत्त	१०७	१५८ अज्झत्तअनिच्चनन्दिक्खय- सुत्त	१३०
१३३ वेरहच्चानिसुत्तं	१११	१५९ बाहिरअनिच्चनन्दिक्खय- सुत्तं	१३०
तस्सुद्धानं	११४		
१३४ देवदहसुत्त	११४		
१३५ खणसुत्तं	११५		

	पिढुङ्गा	
१६१ जीवकम्बवनपटिसल्लान-		
सुत्त	१३१	
१६२ कोट्टिकअनिच्चसुत्त	१३२	
१६३ कोट्टिकदुक्खसुत्त	१३२	
१६४ कोट्टिकअनत्तसुत्त	१३३	
१६५ मिच्छादिट्ठिपहानसुत्त	१३३	
१६६ सक्कायदिट्ठिपहानसुत्त	१३४	
१६७ अत्तानुदिट्ठिपहानसुत्त	१३४	
तस्सुद्धान	१३५	
१६८ अज्झत्तअनिच्चछन्दसुत्त	१३५	
१६९ अज्झत्तअनिच्चरागसुत्त	१३५	
१७० अज्झत्तअनिच्चछन्दराग-		
सुत्त	१३५	
१७१-७३ दुक्खंछन्दादिसुत्त	१३५	
१७४-७६ अनत्तछन्दादिसुत्त	१३६	
१७७-७९ बाहिरानिच्चछन्दादि-		
सुत्त	१३६	
१८०-८२ बाहिरदुक्खछन्दादि-		
सुत्त	१३६	
१८३-८५ बाहिरानत्तछन्दादि-		
सुत्त	१३७	
१८६ अज्झत्तातीतानिच्चसुत्त	१३७	
१८७ अज्झत्तानागतानिच्चसुत्त	१३७	
१८८ अज्झत्तपच्चुप्पन्नानिच्च-		
सुत्त	१३७	
१८९-९१ अज्झत्तातीतादिदुक्ख-		
सुत्तं	१३८	
१९२-९४. अज्झत्तातीतादिअनत्त-		
सुत्त	१३८	
१९५-९७. बाहिरातीतादिअनिच्च-		

	पिढुङ्गा	
१९८-२०० बाहिरातीतादिदुक्ख-		
सुत्त	१३८	
२०१-३ बाहिरातीतादिअनत्त-		
सुत्त	१३८	
२०४ अज्झत्तातीतयदनिच्चसुत्त	१३८	
२०५ अज्झत्तानागतयद-		
निच्चसुत्त	१३९	
२०६ अज्झत्तपच्चुप्पन्न-		
यदनिच्चसुत्त	१३९	
२०७-९ अज्झत्तातीतादि-		
यदुक्खसुत्त	१४०	
२१०-१२ अज्झत्तातीतादियद-		
नत्तसुत्त	१४०	
२१३-१५ बाहिरातीतादियद-		
निच्चसुत्त	१४०	
२१६-१८ बाहिरातीतादियं-		
दुक्खसुत्त	१४०	
२१९-२१ बाहिरातीतादियद-		
नत्तसुत्त	१४१	
२२२ अज्झत्तायतनअनिच्चसुत्त	१४१	
२२३ अज्झत्तायतनदुक्खसुत्त	१४१	
२२४ अज्झत्तायतनअनत्तसुत्त	१४१	
२२५ बाहिरायतनअनिच्चसुत्त	१४१	
२२६ बाहिरायतनदुक्खसुत्त	१४२	
२२७ बाहिरायतनअनत्तसुत्त	१४२	
तस्सुद्धान	१४२	
२२८ पठमसमुद्दसुत्त	१४२	
२२९ दुतियसमुद्दसुत्त	१४३	
२३० बाळिसिकोपमसुत्त	१४४	
२३१ खीरुक्खोपमसुत्त	१४४	
२३२ कोट्टिकसुत्त	१४७	

	पिटृङ्गा	
२३४ उदायीसुत्त	१५०	
२३५ आदित्तपरियायसुत्त	१५२	
२३६ पठमहत्थपादोपमसुत्त	१५५	
२३७ दुतियहत्थपादोपमसुत्त	१५५	
तस्सुद्धान	१५६	
२३८ आसीविसोपमसुत्त	१५६	
२३९ रथोपमसुत्त	१५९	
२४० कुम्मोपमसुत्त	१६०	
२४१ पठमदारुक्खन्धोपमसुत्त	१६२	
२४२ दुतियदारुक्खन्धोपमसुत्त	१६४	
२४३ अवस्सुत्तपरियायसुत्त	१६४	
२४४ दुक्खधम्मसुत्त	१६८	
२४५ किंसुकोपमसुत्त	१७१	
२४६ वीणोपमसुत्त	१७५	
२४७ छप्पाणकोपमसुत्त	१७७	
२४८ यवकलापिसुत्त	१७९	
तस्सुद्धान	१८२	
तस्स वग्गुद्धानं	१८२	

३६. वेदनासंयुत्तं

१. समाधिसुत्त	१८३
२. सुखसुत्तं	१८३
३. पहानसुत्त	१८३
४. पातालसुत्तं	१८४
५. दट्ठब्बसुत्त	१८५
६. सल्लसुत्त	१८५
७. पठमगेलञ्जसुत्त	१८८
८. दुतियगेलञ्जसुत्त	१९०
९. अनिच्चसुत्तं	१९१
१०. फस्समूलकसुत्तं	१९२
तस्सुद्धानं	१९२

	पिटृङ्गा	
१२. पठमआकाससुत्त	१९४	
१३. दुतियआकाससुत्त	१९५	
१४. अगारसुत्त	१९५	
१५. पठमआनन्दसुत्त	१९५	
१६. दुतियआनन्दसुत्त	१९६	
१७. पठमसम्बहुलसुत्त	१९७	
१८. दुतियसम्बहुलसुत्त	१९८	
१९. पञ्चकङ्गसुत्त	१९८	
२०. भिक्खुसुत्त	२०३	
तस्सुद्धान	२०३	
२१. सीवकसुत्त	२०४	
२२. अट्ठसत्तसुत्त	२०५	
२३. अञ्जतरभिक्खुसुत्त	२०६	
२४. पुब्बसुत्त	२०६	
२५. जाणसुत्त	२०७	
२६. सम्बहुलभिक्खुसुत्त	२०७	
२७. पठमसमणब्राह्मणसुत्त	२०७	
२८. दुतियसमणब्राह्मणसुत्त	२०८	
२९. ततियसमणब्राह्मणसुत्त	२०८	
३०. सुद्धिकसुत्तं	२०८	
३१. निरामिससुत्त	२०९	
तस्सुद्धान	३११	

३७. मातुगामसंयुत्तं

१. मातुगामसुत्त	२१२
२. पुरिससुत्त	२१२
३. आवेणिकदुक्खसुत्त	२१२
४. तीहिधम्महिंसुत्त	२१३
५. कोधनसुत्त	२१३
६. उपनाहीसुत्त	२१४

८ मच्छरीसुत्त	२१४
९ अतिचारीसुत्त	२१५
१० दुस्सीलसुत्त	२१५
११ अप्पस्सुत्तसुत्त	२१५
१२ कुसीतसुत्त	२१५
१३ मुट्ठस्सत्तिसुत्त	२१५
१४ पञ्चवेरसुत्त	२१६
तस्सुद्धान	२१६
१५ अक्कोधनसुत्त	२१६
१६ अनुपनाहीसुत्त	२१७
१७ अनिस्सुकीसुत्त	२१७
१८ अमच्छरीसुत्त	२१७
१९ अनतिचारीसुत्त	२१७
२० सुसीलसुत्त	२१७
२१ बहुस्सुत्तसुत्त	२१७
२२ आरद्धविरियसुत्त	२१७
२३ उपट्ठितस्सत्तिसुत्त	२१८
२४ पञ्चसीलसुत्तं	२१८
तस्सुद्धान	२१८
२५ विसारदसुत्त	२१८
२६ पसय्हसुत्त	२१९
२७ अभिभुय्यसुत्त	२१९
२८ ऐकसुत्त	२१९
२९ अङ्गसुत्त	२१९
३० नासेन्तिसुत्त	२२०
३१ हेतुसुत्त	२२०
३२ ठानसुत्त	२२१
३३ पञ्चसीलविसारदसुत्तं	२२२
३४ वड्डीसुत्तं	२२२

३८ जम्बुखादकसंयुत्तं	
१ निब्बानपञ्हासुत्त	२२३
२ अरहत्तपञ्हासुत्त	२२३
३ धम्मवादीपञ्हासुत्त	२२४
४ किमत्थियसुत्त	२२५
५ अस्सासप्पत्तसुत्त	२२५
६ परमस्सासप्पत्तसुत्त	२२६
७ वेदनापञ्हासुत्त	२२७
८ आसवपञ्हासुत्त	२२७
९ अविज्जापञ्हासुत्त	२२८
१० तण्हापञ्हासुत्त	२२९
११ ओघपञ्हासुत्त	२२९
१२ उपादानपञ्हासुत्त	२३०
१३ भवपञ्हासुत्त	२३०
१४ दुक्खपञ्हासुत्त	२३१
१५ सक्कायपञ्हासुत्त	२३१
१६ दुक्करपञ्हासुत्त	२३२
तस्सुद्धान	२३२
३९ सामण्डकसंयुत्तं	
१ सामण्डकसुत्त	२३३
२-१५ यथा जम्बुखादकसंयुत्तं	
तथा वित्थारेत्तब्ब	२३३
१६ दुक्करसुत्त	२३३
पुरिमसदिस उद्धान	२३४
४०. मोग्गल्लानसंयुत्तं	
१ पठमज्ञानपञ्हासुत्त	२३५
२ दुतियज्ञानपञ्हासुत्तं	२३५
३ ततियज्ञानपञ्हासुत्त	२३६
४ चतुत्थज्ञानपञ्हासुत्त	२३७
५ आकासानञ्चायतनपञ्हा-	
सुत्तं	२३७
६ विज्जाणञ्चायतनपञ्हा-	

७ आकिञ्चञ्जायतनपञ्हा-
सुत्त २३६

८ नेवसञ्जानासञ्जायतन-
पञ्हासुत्त २३६

९ अनिमित्तपञ्हासुत्त २४०

१० सक्कसुत्त २४०

११ चन्दनसुत्त २५०
तस्सुद्धान २५१

४१ चित्तसंयुत्तं

१ सयोजनसुत्त २५२

२ पठमइसिदत्तसुत्त २५३

३ दुतियइसिदत्तसुत्त २५५

४ महकपाटिहारियसुत्त २५७

५ पठमकामभूसुत्त २५६

६ दुतियकामभूसुत्त २६०

७ गोदत्तसुत्त २६३

८ निगण्ठनाटपुत्तसुत्त २६५

९ अचेलकस्सपसुत्त २६७

१० गिलानदस्सनसुत्त २६८
तस्सुद्धान २७०

४२ गामणिसंयुत्तं

१ चण्डसुत्त २७१

२ तालपुटसुत्त २७२

३ योधाजीवसुत्त २७४

४ हत्थारोहसुत्त २७५

५ अस्सारोहसुत्त २७५

६. असिबन्धकपुत्तसुत्त २७६

७. खेतपमसुत्त २७८

९ कुलसुत्त

१० मणिचूळकसुत्त २८७

११ भद्रकसुत्त २८६

१२. रासियसुत्तं २८१

१३ पाटलियसुत्त २८६
तस्सुद्धान ३११

४३ असङ्खतसंयुत्तं

१ कायगतासतिसुत्त ३१२

२ समथविपस्सनासुत्त ३१२

३. सवितक्कसविचारसुत्त ३१२

४. सुञ्जतसमाधिसुत्त ३१३

५. सतिपट्टानसुत्त ३१३

६. सम्मप्पधानसुत्त ३१३

७ इद्धिपादसुत्त ३१३

८ इन्द्रियसुत्त ३१३

९. बलसुत्त ३१३

१० बोज्झङ्गसुत्त ३१३

११. मग्गङ्गसुत्तं ३१३
तस्सुद्धान ३१४

१२ असङ्खतसुत्त ३१४

१३. अनतसुत्त ३१८

१४-४३. अनासवादिसुत्त ३१८

४४ परायनसुत्तं ३२०
तस्सुद्धान ३२०

४४. अब्बाकतसंयुत्तं

१ खेमासुत्तं ३२१

२ अनुराधसुत्त ३२६

३ पठमसारिपुत्तकोट्टिकसुत्त ३३०

४ द्वितियसारिपुत्तकोट्टिकसुत्तं ३३१

	पिढुङ्का
६ चतुत्थसारिपुत्तकोट्टिकसुत्त	३३३
७ मोग्गल्लानसुत्त	३३५
८ वच्छगोत्तसुत्त	३३८
९ कुतूहलसालासुत्त	३४१

	पिढुङ्का
१० आनन्दसुत्त	३४३
११ सभियकच्चानसुत्त	३४३
तस्सुद्धान	३४५
तस्सुद्धान	३४५

सुत्तपिटके
संयुत्तनिकायो
(४. सळायतनवग्गो)

संयुत्तनिकायपालि

सळायतनवग्गो

३५. सळायतनसंयुत्तं

१ अज्झत्तदुक्खसुत्तं

१. एव मे सुत । एक समय भगवा सावत्थिय विहरति जेतवने
अनाथपिण्डिकस्स आरामे । तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि —
“भिक्खवो” ति । “भदन्ते” ति ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसु । भगवा
एतदवोच—

B 236.
R vol IV, 1

“चक्खु, भिक्खवे, अनिच्च । यदनिच्च त दुक्ख, य दुक्ख 5
तदनत्ता । यदनत्ता त ‘नेत मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता’ ति एवमेत
यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय दट्ठब्ब । सोत अनिच्च । यदनिच्च पे० ।
घान अनिच्चं । यदनिच्च पे० । जिह्वा अनिच्चा । यदनिच्च त
दुक्ख, य दुक्ख तदनत्ता । यदनत्ता त ‘नेत मम, नेसोहमस्मि, न मेसो
अत्ता’ ति एवमेत यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय दट्ठब्ब । कायो अनिच्चो । 10
यदनिच्च पे० । मनो अनिच्चो । यदनिच्च त दुक्ख, य दुक्ख
तदनत्ता । यदनत्ता त ‘नेत मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता’ ति एवमेत
यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय दट्ठब्ब । एव पस्स, भिक्खवे, सुतवा अरिय-
सावको चक्खुस्मि पि निब्बिन्दति, सोतस्मि पि निब्बिन्दति, घानस्मि पि
निब्बिन्दति, जिह्वाय पि निब्बिन्दति, कायस्मि पि निब्बिन्दति, मनस्मि 15
पि निब्बिन्दति । निब्बिन्द विरज्जति, विरागा विमुच्चति, विमुत्तस्मि
विमुत्तमिति ज्ञाणं होति । ‘खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं,
नापरं इत्थत्ताया’ ति पजानाती” ति ।

R 2

- -

15 B 23

२ अज्झत्तदुक्खसुत्तं

२ “चक्खुं, भिक्खवे, दुक्ख । य दुक्ख तदनत्ता यदनत्ता नं

ददृब्ब । सोत दुक्ख पे० घान दुक्ख जिह्वा दुक्खा^१ कायो
दुक्खो मनो दुक्खो । य दुक्ख तदनत्ता, यदनत्ता त 'नेत मम,
नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेत यथाभूत सम्मप्पञ्जाय ददृब्ब ।
एव पस्स पे० नापर इत्थत्ताया ति पजानाती" ति ।

३ अज्झत्तानत्तमुत्तं

- 5 ३ "चक्खु, भिक्खवे, अनत्ता । यदनत्ता त 'नेत मम, नेसो-
हमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेत यथाभूत सम्मप्पञ्जाय ददृब्ब ।
सोत अनत्ता पे० घान अनत्ता जिह्वा अनत्ता . कायो अनत्ता
मनो अनत्ता । यदनत्ता त 'नेत मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति
एवमेत यथाभूत सम्मप्पञ्जाय ददृब्ब पे०. नापर इत्थत्ताया ति
10 .पजानाती" ति ।

४ बाहिरानिच्चमुत्तं

- ४ "रूपा, भिक्खवे, अनिच्चा । यदनिच्च त दुक्ख, य
दुक्ख तदनत्ता । यदनत्ता त 'नेत मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता'
ति एवमेत यथाभूत सम्मप्पञ्जाय ददृब्ब । सद्दा . गन्धा रसा
फोटुब्बा धम्मा अनिच्चा । यदनिच्च त दुक्ख, य दुक्ख तदनत्ता ।
15 यदनत्ता त 'नेत मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेत यथाभूत
सम्मप्पञ्जाय ददृब्ब । एव पस्स, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको रूपेसु
पि निब्बिन्दति, सद्देसु पि निब्बिन्दति, गन्धेसु पि निब्बिन्दति, रसेसु पि
निब्बिन्दति, फोटुब्बेसु पि निब्बिन्दति, धम्मेषु पि निब्बिन्दति । निब्बिन्द
विरज्जति, विरागा विमुच्चति, विमुत्तस्मि विमुत्तमिति जाण होति ।
20 'खीणा जाति, वुसित ब्रह्मचरिय, कत करणीय, नापर इत्थत्ताया' ति
पजानाती" ति ।

५ बाहिरदुक्खमुत्तं

५. "रूपा, भिक्खवे, दुक्खा । य दुक्ख तदनत्ता, यदनत्ता तं
'नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेत यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय
ददृब्ब । सद्दा गन्धा . रसा फोटुब्बा . धम्मा दुक्खा । यं^२ दुक्ख^१

तदनत्ता । यदनत्ता त 'नेत मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेत
यथाभूत सम्मप्पञ्जाय दट्ठब्ब । एव पस्स पे० नापर इत्थत्ताया
ति पजानाती" ति ।

६ बाहिरानत्तसुत्तं

६ "रूपा, भिक्खवे, अनत्ता । यदनत्ता त 'नेत मम, नेसो-
हमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेत यथाभूत सम्मप्पञ्जाय दट्ठब्ब 5
पे० सद्दा गन्धा रसा फोट्ठब्बा धम्मा अनत्ता । यदनत्ता त
'नेत मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेत यथाभूत सम्मप्पञ्जाय
दट्ठब्ब । एव पस्स पे० नापर इत्थत्ताया ति पजानाती" ति ।

७ अज्झत्तानिच्चातीतानागतसुत्तं

७ "चक्खु, भिक्खवे, अनिच्च अतीतानागत, को पन वादो
पच्चुप्पन्नस्स । एव पस्स, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको अतीतस्मि 10
चक्खुस्मि अनपेक्खो होति, अनागत चक्खु नाभिनन्दति, पच्चुप्पन्नस्स
चक्खुस्स निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्नो होति । सोत अनिच्च
धान अनिच्च जिह्वा अनिच्चा अतीतानागता, को पन वादो पच्चु-
प्पन्नाय । एव पस्स, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको अतीताय जिह्वाय
अनपेक्खो होति, अनागत जिह्वा नाभिनन्दति, पच्चुप्पन्नाय जिह्वाय 15
निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्नो होति । कायो अनिच्चो पे०
मनो अनिच्चो अतीतानागतो, को पन वादो पच्चुप्पन्नस्स । एव पस्स,
भिक्खवे, सुतवा अरियसावको अतीतस्मि मनस्मि अनपेक्खो होति,
अनागत मन नाभिनन्दति, पच्चुप्पन्नस्स मनस्स निब्बिदाय विरागाय
निरोधाय पटिपन्नो होती" ति । 20

८ अज्झत्तदुक्खातीतानागतसुत्तं

८ "चक्खु, भिक्खवे, दुक्ख अतीतानागत, को पन वादो
पच्चुप्पन्नस्स । एव पस्स, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको अतीतस्मि
चक्खुस्मि अनपेक्खो होति, अनागत चक्खु नाभिनन्दति, पच्चुप्पन्नस्स
चक्खुस्स निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्नो होति । सोत दुक्ख

पे० ' घान दुक्ख पे० जिह्वा दुक्खा अतीतानागता, को पन वादो पच्चुप्पन्नाय । एव पस्स, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको अतीताय जिह्वाय अनपेक्खो होति, अनागत जिह्वा नाभिनन्दति, पच्चुप्पन्नाय जिह्वाय निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्नो होति । कायो दुक्खो

5 पे० मनो दुक्खो अतीतानागतो, को पन वादो पच्चुप्पन्नस्स । एव पस्स, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको अतीतस्मि मनस्मि अनपेक्खो होति, अनागत मन नाभिनन्दति, पच्चुप्पन्नस्स मनस्स निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्नो होती" ति ।

६ अज्झत्तानत्तातीतानागतसुत्तं

६ "चक्खु भिक्खवे अनत्ता अतीतानागतं, को पन वादो पच्चुप्पन्नस्स । एव पस्सं, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको अतीतस्मि चक्खुस्मि अनपेक्खो होति, अनागत चक्खु नाभिनन्दति, पच्चुप्पन्नस्स चक्खुस्स निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्नो होति । सोत अनत्ता

10 पे० घान अनत्ता पे० जिह्वा अनत्ता अतीतानागता, को पन वादो पच्चुप्पन्नाय । एव पस्स, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको अतीताय जिह्वाय अनपेक्खो होति, अनागत जिह्वा नाभिनन्दति, पच्चुप्पन्नाय जिह्वाय निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्नो होति । कायो अनत्ता

15 पे० मनो अनत्ता अतीतानागतो, को पन वादो पच्चुप्पन्नस्स । एव पस्स, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको अतीतस्मि मनस्मि अनपेक्खो होति, अनागत मन नाभिनन्दति, पच्चुप्पन्नस्स मनस्स निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्नो होती" ति ।

20

१० बाहिरानिच्चातीतानागतसुत्तं

१० "रूपा, भिक्खवे, अनिच्चा अतीतानागता, को पन वादो पच्चुप्पन्नानं ! एव पस्स, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको अतीतेसु रूपेसु अनपेक्खो होति; अनागते रूपे नाभिनन्दति, पच्चुप्पन्नान रूपान निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्नो होति । सद्दा .. गन्धा

25 . रसा . फोडुब्बा धम्मा अनिच्चा अतीतानागता, को पन वादो

अनपेक्खो होति, अनागते धम्मो नाभिनन्दति, पच्चुप्पन्नान धम्मानं निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्नो होती” ति ।

११ बाहिरदुक्खातीतानागतसुत्तं

११ रूपा, भिक्खवे, दुक्खा अतीतानागता, को पन वादो पच्चुप्पन्नान । एव पस्स, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको अतीतेसु रूपेसु अनपेक्खो होति, अनागते रूपे नाभिनन्दति, पच्चुप्पन्नान रूपान 5 निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्नो होति पे० ।

R 6

१२ बाहिरानत्तातीतानागतसुत्तं

१२ “रूपा भिक्खवे, अनत्ता अतीतानागता, को पन वादो पच्चुप्पन्नान । एव पस्स, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको अतीतेसु रूपेसु अनपेक्खो होति, अनागते रूपे नाभिनन्दति, पच्चुप्पन्नान रूपान निब्बि- 10 दाय विरागाय निरोधाय पटिपन्नो होति । सद्वा गन्धा रसम .. फोटुब्बा धम्मा अनत्ता अतीतानागता, को पन वादो पच्चुप्पन्नानं । एव पस्स, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको अतीतेसु धम्मेसु अनपेक्खो होति, अनागते धम्मो नाभिनन्दति, पच्चुप्पन्नान धम्मान निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्नो होती” ति ।

अनिच्चवगो पठमो ।

तत्सुद्धानं

अनिच्च दुक्ख अनत्ता च, तयो अज्झत्तबाहिरा । 15
यदनिच्चेन तयो वुत्ता, ते ते अज्झत्तबाहिरा ति ॥

— ० —

१३. पठमपुब्बेसम्बोधसुत्तं

१३ सावत्थिनिदान । “पुब्बेव मे, भिक्खवे, सम्बोधा^१ अनभि-
सम्बुद्धस्स बोधिसत्तस्सेव सतो एतदहोसि — ‘को नु खो चक्खुस्स
अस्सादो, को आदीनवो, कि निस्सरण ? को सोतस्स . पे० . को घानस्स
को जिह्वाय . को कायस्स को मनस्स अस्सादो, को आदीनवो, कि 20
निस्सरण’ ति ? तस्स मय्ह, भिक्खवे, एतदहोसि — ‘य खो चक्खु पटिच्च
उप्पज्जति सुख सोमनस्स, अय चक्खुस्स अस्सादो । यं चक्खु अनिच्चं

B 241

R 7

20

दुक्ख विपरिणामधम्म, अयं चक्खुस्स आदीनवो । यो चक्खुस्मिं छन्द-
रागविनयो छन्दरागप्पहान, इदं चक्खुस्स निस्सरणं । यं सोतं पे०
यं धानं . पे० यं जिह्वं पटिच्च उप्पज्जति सुखं सोमनस्स, अयं जिह्वाय
अस्सादो । यं^१ जिह्वा अनिच्चा दुक्खा विपरिणामधम्मा, अयं जिह्वाय
आदीनवो । यो जिह्वाय छन्दरागविनयो छन्दरागप्पहान, इदं जिह्वाय
निस्सरणं । यं कायं पे० यं मनं पटिच्च उप्पज्जति सुखं सोमनस्स,
अयं मनस्स अस्सादो । यं मनो अनिच्चो दुक्खो विपरिणामधम्मो, अयं
मनस्स आदीनवो । यो मनस्मिं छन्दरागविनयो छन्दरागप्पहानं, इदं
मनस्स निस्सरणं' ति ।

“यावकीवञ्चाहं, भिक्खवे, इमेसं छन्नं अज्झत्तिकान् आयतनान्
एव अस्सादं च अस्सादतो, आदीनवं च आदीनवतो, निस्सरणं च
निस्सरणतो यथाभूतं नाब्भञ्जासि, नेव तावाह, भिक्खवे, सदेवके लोके
समारके सब्रह्मके सस्समणब्राह्मणिया पजाय सदेवमनुस्साय ‘अनुत्तरं
सम्मासम्बोधिं अभिसम्बुद्धो’ ति पच्चञ्जासि । यतो च खाह^२,
भिक्खवे, इमेसं छन्नं अज्झत्तिकान् आयतनान् एव अस्सादं च अस्सादतो,
आदीनवं च आदीनवतो, निस्सरणं च निस्सरणतो यथाभूतं नाब्भञ्जासि,
अथाह, भिक्खवे, सदेवके लोके समारके सब्रह्मके सस्समणब्राह्मणिया
पजाय सदेवमनुस्साय ‘अनुत्तरं सम्मासम्बोधिं अभिसम्बुद्धो’ ति
पच्चञ्जासि । ज्ञाणं च पणं मे दस्सनं उदपादि — ‘अकुप्पा मे
विमुत्ति^३, अयमन्तिमा जाति, नत्थि दानि पुनर्भवो’” ति ।

१४ दुतियपुब्बेसम्बोधसुत्तं

१४ “पुब्बेव मे, भिक्खवे सम्बोधा अनभिसम्बुद्धस्स बोधि-
सत्तस्सेव सतो एतदहोसि — ‘को नु खो रूपान् अस्सादो, को आदीनवो,
किं निस्सरणं ? को सद्धानं पे० . को गन्धानं .. को रसानं . को
फोटुब्बानं को धम्मन्तं अस्सादो, को आदीनवो, किं निस्सरणं’ ति ?
तस्स मय्ह, भिक्खवे, एतदहोसि — ‘यं खो रूपे पटिच्च उप्पज्जति सुखं
सोमनस्स, अयं रूपान् अस्सादो । यं रूपं अनिच्चा दुक्खा विपरिणाम-
धम्मा, अयं रूपान् आदीनवो । यो रूपेसु छन्दरागविनयो छन्दराग-

पप्पहान^१, इद रूपान निस्सरण । यं सद्दे गन्धे रसे .^२फोटुब्बे
य धम्मो पटिच्च उप्पज्जति सुख सोमनस्स, अय धम्मान अस्सादो । य
धम्मा अनिच्चा दुक्खा विपरिणामधम्मा, अय धम्मान आदीनवो । यो
धम्मोसु छन्दरागविनयो छन्दरागपप्पहान, इद धम्मानं निस्सरण' ति ।

“यावकीवञ्चाह, भिक्खवे, इमेसं छन्नं बाहिरान आयतनान 5
एव अस्सादं च अस्सादतो, आदीनवं च आदीनवतो, निस्सरणं च
निस्सरणतो यथाभूतं नाब्भञ्जासि, नेव तावाह, भिक्खवे, सदेवके लोके
समारके सब्रह्मके सस्समणब्राह्मणिया पजाय सदेवमनुस्साय ‘अनुत्तर
सम्मासम्बोधिं अभिसम्बुद्धो’ ति पच्चञ्जासि । यतो च खाहं, भिक्खवे,
इमेसं छन्नं बाहिरान आयतनान एव अस्सादं च अस्सादतो, आदीनव 10
च आदीनवतो, निस्सरणं च निस्सरणतो यथाभूतं अब्भञ्जासि, अथाह,
भिक्खवे, सदेवके लोके समारके सब्रह्मके सस्समणब्राह्मणिया पजाय
सदेवमनुस्साय ‘अनुत्तर सम्मासम्बोधिं अभिसम्बुद्धो’ ति पच्चञ्जासि ।
आणं च पन मे दस्सन उदपादि — ‘अकुप्पा मे विमुत्ति, अवमन्तिमा
जाति, नत्थि दानि पुनब्भवो’” ति । 15

१५ पठमअस्सादपरियेसनसुत्तं

१५ “चक्खुस्साह, भिक्खवे, अस्सादपरियेसनं अचरि । यो
चक्खुस्स अस्सादो तदज्झगम । यावता चक्खुस्स अस्सादो पञ्जाय मे
सो सुदिट्ठो । चक्खुस्साह, भिक्खवे, आदीनवपरियेसनं अचरि । यो R. 9
चक्खुस्स आदीनवो तदज्झगम । यावता चक्खुस्स आदीनवो पञ्जाय
मे सो सुदिट्ठो । चक्खुस्साह, भिक्खवे, निस्सरणपरियेसनं अचरि । य 20
चक्खुस्स निस्सरणं तदज्झगमं । यावता चक्खुस्स निस्सरणं पञ्जाय
मे^३ तं^३ सुदिट्ठं । सोतस्साह, भिक्खवे घानस्साह, भिक्खवे जिह्वा- — B. 2
याह भिक्खवे, अस्सादपरियेसनं अचरि । यो जिह्वाय अस्सादो तदज्झगम ।
यावता जिह्वाय अस्सादो पञ्जाय मे सो सुदिट्ठो । जिह्वायाह, भिक्खवे,
आदीनवपरियेसनं अचरि । यो जिह्वाय आदीनवो तदज्झगमं । यावता 25
जिह्वाय आदीनवो पञ्जाय मे^४ सो^४ सुदिट्ठो । जिह्वायाह, भिक्खवे,
निस्सरणपरियेसनं अचरि । यं जिह्वाय निस्सरणं तदज्झगमं । यावता
जिह्वाय निस्सरणं, पञ्जाय मे तं सुदिट्ठं . . पे० . मनस्साहं, भिक्खवे,

अस्सादपरियेसन अचरि । यो मनस्स अस्सादो तदज्झगम । यावता मनस्स अस्सादो पञ्जाय मे सो सुदिट्ठो । मनस्साह, भिक्खवे, आदीनवपरियेसन अचरि । यो मनस्स आदीनवो तदज्झगम । यावता मनस्स आदीनवो पञ्जाय मे सो सुदिट्ठो । मनस्साह, भिक्खवे, निस्सरणपरियेसन अचरि । य मनस्स निस्सरण तदज्झगम । यावता मनस्स निस्सरण, पञ्जाय मे त सुदिट्ठ ।

“यावकीवञ्चाह, भिक्खवे, इमेस छन्न अज्झत्तिकान आयतनान अस्साद च अस्सादतो, आदीनव च आदीनवतो, निस्सरण च निस्सरणतो यथाभूत नाब्भञ्जासि पे० पच्चञ्जासि’ । जाण च पन मे दस्सन उदपादि – ‘अकुप्पा मे विमुत्ति, अयमन्तिमा जाति, नत्थि दानि पुनब्भवो’” ति ।

१६. दुतियअस्सादपरियेसनसुत्तं

१६ “रूपानाह, भिक्खवे, अस्सादपरियेसन अचरि । यो रूपान अस्सादो तदज्झगम । यावता रूपान अस्सादो पञ्जाय मे सो सुदिट्ठो । रूपानाह, भिक्खवे, आदीनवपरियेसन अचरि । यो रूपान आदीनवो तदज्झगम । यावता रूपान आदीनवो पञ्जाय मे सो सुदिट्ठो । रूपानाह भिक्खवे, निस्सरणपरियेसन अचरि । य रूपान निस्सरण तदज्झगम । यावता रूपान निस्सरण, पञ्जाय मे त सुदिट्ठ । सद्धानाह, भिक्खवे गन्धानाह, भिक्खवे रसानाह, भिक्खवे फोटुब्बानाह, भिक्खवे धम्मनाह, भिक्खवे, अस्सादपरियेसन अचरि । यो धम्मान अस्सादो तदज्झगम । यावता धम्मान अस्सादो पञ्जाय मे सो सुदिट्ठो । धम्मनाह, भिक्खवे, आदीनवपरियेसन अचरि । यो धम्मान आदीनवो तदज्झगम । यावता धम्मान आदीनवो पञ्जाय मे सो सुदिट्ठो । धम्मानाह, भिक्खवे, निस्सरणपरियेसन अचरि । य धम्मानं निस्सरण तदज्झगम । यावता धम्मान निस्सरण, पञ्जाय मे त सुदिट्ठ ।

२५ “यावकीवञ्चाह, भिक्खवे, इमेस छन्न बाहिरान आयतनान अस्साद च अस्सादतो, आदीनव च आदीनवतो, निस्सरण च निस्सरणतो यथाभूत नाब्भञ्जासि पे० पच्चञ्जासि । जाण च पन मे दस्सन

उदपादि - 'अकुप्पा मे विमुत्ति, अयमन्तिमा जाति, नत्थि दानि पुनब्भवो' ति ।

१७. पठमनोचेअस्सादसुत्तं

१७ "नो चेद, भिक्खवे, चक्खुस्स अस्सादो अभविस्स, न यिद सत्ता चक्खुस्मि सारज्जेय्यु । यस्मा च खो, भिक्खवे, अत्थि चक्खुस्स अस्सादो तस्मा सत्ता चक्खुस्मि सारज्जन्ति । नो चेद, भिक्खवे, चक्खुस्स 5 आदीनवो अभविस्स, न यिद सत्ता चक्खुस्मि निब्बिन्देय्यु । यस्मा च खो, भिक्खवे, अत्थि चक्खुस्स आदीनवो तस्मा सत्ता चक्खुस्मि निब्बिन्दन्ति । नो चेद, भिक्खवे, चक्खुस्स निस्सरण अभविस्स, न यिद सत्ता चक्खुस्मा निस्सरेय्यु । यस्मा च खो, भिक्खवे, अत्थि चक्खुस्स निस्सरण तस्मा सत्ता चक्खुस्मा निस्सरन्ति । नो चेद, भिक्खवे, सोतस्स अस्सादो 10 अभविस्स नो चेद, भिक्खवे, धानस्स अस्सादो अभविस्स नो चेद, भिक्खवे, जिह्वाय अस्सादो अभविस्स, न यिद सत्ता जिह्वाय सारज्जेय्यु । यस्मा च खो, भिक्खवे, अत्थि जिह्वाय अस्सादो तस्मा सत्ता जिह्वाय सारज्जन्ति । नो चेद, भिक्खवे, जिह्वाय आदीनवो अभविस्स, न यिद सत्ता जिह्वाय निब्बिन्देय्यु । यस्मा च खो, भिक्खवे, अत्थि जिह्वाय 15 आदीनवो तस्मा सत्ता जिह्वाय निब्बिन्दन्ति । नो चेद, भिक्खवे, जिह्वाय निस्सरण अभविस्स, न यिद सत्ता जिह्वाय निस्सरेय्यु । यस्मा च खो, भिक्खवे, अत्थि जिह्वाय निस्सरण तस्मा सत्ता जिह्वाय निस्सरन्ति । नो चेद, भिक्खवे, कायस्स अस्सादो अभविस्स . नो चेद, भिक्खवे, मनस्स अस्सादो अभविस्स, न यिद सत्ता मनस्मि सारज्जेय्यु । 20 यस्मा च खो, भिक्खवे, अत्थि मनस्स अस्सादो तस्मा सत्ता मनस्मि सारज्जन्ति । नो चेद, भिक्खवे, मनस्स आदीनवो अभविस्स, न यिद सत्ता मनस्मि निब्बिन्देय्यु । यस्मा च खो, भिक्खवे, अत्थि मनस्स आदीनवो तस्मा सत्ता मनस्मि निब्बिन्दन्ति । नो चेद, भिक्खवे, मनस्स निस्सरण अभविस्स, न यिद सत्ता मनस्मा निस्सरेय्यु । यस्मा च खो, 25 भिक्खवे, अत्थि मनस्स निस्सरण तस्मा सत्ता मनस्मा निस्सरन्ति ।

"यावकीवञ्च, भिक्खवे, सत्ता इमेस छन्न अज्झत्तिकान आयत-

R. 11

D. 111

निस्सरणतो यथाभूत नाब्भञ्जसु^१, नेव ताव, भिक्खवे, सत्ता सदेवका लोका समारका सब्रह्मका सस्समणब्राह्मणिया पजाय सदेवमनुस्साय निस्सटा विसञ्जुत्ता विप्पमुत्ता विमरियादीकतेन^२ चेतसा विहरिसु । यतो च खो, भिक्खवे, सत्ता इमेस छन्न अज्झत्तिकान आयतनान अस्साद
 5 च अस्सादतो, आदीनव च आदीनवतो, निस्सरण च निस्सरणतो यथाभूत अब्भञ्जसु^३, अथ, भिक्खवे, सत्ता सदेवका लोका समारका सब्रह्मका सस्समणब्राह्मणिया पजाय सदेवमनुस्साय निस्सटा विसञ्जुत्ता विप्पमुत्ता विमरियादीकतेन चेतसा विहरन्ती” ति ।

१८ दुतियनोचेअस्सादसुत्तं

१८ “नो चेद, भिक्खवे, रूपान अस्सादो अभविस्स, न यिद
 10 सत्ता रूपेसु सारज्जेय्यु । यस्मा च खो, भिक्खवे, अत्थि रूपान अस्सादो तस्मा सत्ता रूपेसु सारज्जन्ति । नो चेद, भिक्खवे, रूपान आदीनवो अभविस्स, न यिद सत्ता रूपेसु निब्बिन्देय्यु । यस्मा च खो, भिक्खवे, अत्थि रूपान आदीनवो तस्मा सत्ता रूपेसु निब्बिन्दन्ति । नो चेद, भिक्खवे, रूपान निस्सरण अभविस्स, न यिद सत्ता रूपेहि निस्सरेय्यु ।
 15 यस्मा च खो, भिक्खवे, अत्थि रूपान निस्सरण तस्मा सत्ता रूपेहि निस्सरन्ति । नो चेद, भिक्खवे, सद्धान गन्धान रसान फोटुब्बान धम्मान अस्सादो अभविस्स, न यिद सत्ता धम्मेसु सारज्जेय्यु । यस्मा च खो, भिक्खवे, अत्थि धम्मान अस्सादो तस्मा सत्ता धम्मेसु सारज्जन्ति । नो चेद, भिक्खवे, धम्मानं आदीनवो अभविस्स, न यिद सत्ता
 20 धम्मेसु निब्बिन्देय्यु । यस्मा च खो, भिक्खवे, अत्थि धम्मान आदीनवो तस्मा सत्ता धम्मेसु निब्बिन्दन्ति । नो चेद, भिक्खवे, धम्मान निस्सरण अभविस्स, न यिद सत्ता धम्मेहि निस्सरेय्यु । यस्मा च खो, भिक्खवे, अत्थि धम्मान निस्सरण तस्मा सत्ता धम्मेहि निस्सरन्ति ।

“यावकीवञ्च, भिक्खवे, सत्ता इमेस छन्न बाहिरान आयतनान
 25 अस्साद च अस्सादतो, आदीनव च आदीनवतो, निस्सरण च निस्सरणतो यथाभूत नाब्भञ्जसु, नेव ताव, भिक्खवे, सत्ता सदेवका लोका समारका सब्रह्मका सस्समणब्राह्मणिया पजाय सदेवमनुस्साय निस्सटा विसञ्जुत्ता

विप्पमुत्ता विमरियादीकतेन चेतसा विहरिसु । यतो च खो, भिक्खवे,
 सत्ता इमेसं छन्नं बाहिरान आयतनान अस्सादं च अस्सादतो, आदीनव च
 आदीनवतो, निस्सरणं च निस्सरणतो यथाभूतं अब्भञ्जसु, अथ, भिक्खवे,
 सत्ता सदेवका लोका समारका सब्रह्मका सस्समणब्राह्मणिया पजाय
 सदेवमनुस्साय निस्सटा विसञ्जुत्ता विप्पमुत्ता विमरियादीकतेन चेतसा 5
 विहरन्ती” ति ।

१६ पठमाभिनन्दसुत्तं

१६ यो, भिक्खवे, चक्खु अभिनन्दति, दुक्खं सो अभिनन्दति ।
 यो दुक्खं अभिनन्दति, अपरिमुत्तो सो दुक्खस्मा ति वदामि । यो सोत
 पे० यो घानं .. पे० यो जिह्वं अभिनन्दति, दुक्खं सो अभिनन्दति ।
 यो दुक्खं अभिनन्दति, अपरिमुत्तो सो दुक्खस्मा ति वदामि । यो काय 10
 पे० यो मन अभिनन्दति, दुक्खं सो अभिनन्दति । यो दुक्खं अभि-
 नन्दति, अपरिमुत्तो सो दुक्खस्मा ति वदामि ।

“यो च खो, भिक्खवे, चक्खु नाभिनन्दति, दुक्खं सो नाभिनन्दति ।
 यो दुक्खं नाभिनन्दति, परिमुत्तो सो दुक्खस्मा ति वदामि । यो सोत
 पे० यो घानं पे० यो जिह्वं नाभिनन्दति, दुक्खं सो नाभिनन्दति । 15
 यो दुक्खं नाभिनन्दति, परिमुत्तो सो दुक्खस्मा ति वदामि । यो काय
 पे० यो मन नाभिनन्दति, दुक्खं सो नाभिनन्दति । यो दुक्खं नाभि-
 नन्दति, परिमुत्तो सो दुक्खस्मा ति वदामि” ।

२० दुतियाभिनन्दसुत्तं

२० “यो, भिक्खवे, रूपे अभिनन्दति, दुक्खं सो अभिनन्दति ।
 यो दुक्खं अभिनन्दति, अपरिमुत्तो सो दुक्खस्मा ति वदामि । यो सद्दे 20
 पे० गन्धे . रसे फोटुब्बे धम्मो अभिनन्दति, दुक्खं सो अभि-
 नन्दति । यो दुक्खं अभिनन्दति, अपरिमुत्तो सो दुक्खस्मा ति वदामि ।

“यो च खो, भिक्खवे, रूपे नाभिनन्दति, दुक्खं सो नाभिनन्दति ।
 यो दुक्खं नाभिनन्दति, परिमुत्तो सो दुक्खस्मा ति वदामि । यो सद्दे
 पे० गन्धे रसे फोटुब्बे धम्मो नाभिनन्दति, दुक्खं सो नाभि- 25
 नन्दति । यो दुक्खं नाभिनन्दति, परिमुत्तो सो दुक्खस्मा ति वदामि” ।

२१ पठमदुक्खुप्पादसुत्तं

B 247

२१ “यो, भिक्खवे, चक्खुस्स उप्पादो ठिति अभिनिब्बत्ति पातुभावो, दुक्खस्सेसो उप्पादो, रोगान ठिति, जरामरणस्स पातुभावो । यो सोतस्स पे० यो घानस्स यो जिह्वाय यो कायस्स यो मनस्स उप्पादो ठिति अभिनिब्बत्ति पातुभावो, दुक्खस्सेसो उप्पादो,
5 रोगान ठिति, जरामरणस्स पातुभावो ।

“यो च खो भिक्खवे, चक्खुस्स निरोधो वूपसमो अत्थङ्गमो^१, दुक्खस्सेसो निरोधो, रोगान वूपसमो, जरामरणस्स अत्थङ्गमो । यो सोतस्स यो घानस्स यो जिह्वाय यो कायस्स यो मनस्स निरोधो वूपसमो अत्थङ्गमो, दुक्खस्सेसो निरोधो, रोगान वूपसमो,
10 जरामरणस्स अत्थङ्गमो” ति ।

२२ दुतियदुक्खुप्पादसुत्तं

२२ “यो, भिक्खवे, रूपान उप्पादो ठिति अभिनिब्बत्ति पातुभावो, दुक्खस्सेसो उप्पादो, रोगान ठिति, जरामरणस्स पातुभावो । यो सद्धान पे० यो गन्धान यो रसान यो फोटुब्बान यो धम्मान उप्पादो ठिति अभिनिब्बत्ति पातुभावो, दुक्खस्सेसो उप्पादो,
15 रोगान ठिति, जरामरणस्स पातुभावो ।

“यो च खो, भिक्खवे, रूपान निरोधो वूपसमो अत्थङ्गमो, दुक्खस्सेसो निरोधो, रोगान वूपसमो, जरामरणस्स अत्थङ्गमो । यो सद्धान पे० यो गन्धान यो रसान यो फोटुब्बान यो धम्मान निरोधो वूपसमो अत्थङ्गमो, दुक्खस्सेसो निरोधो, रोगान वूपसमो,
20 जरामरणस्स अत्थङ्गमो” ति ।

यमकवग्गो दुतियो ।

तस्सुद्धान

सम्बोधेन दुवे वुत्ता, अस्सादेन अपरे दुवे^२ ।
नो चेतनेन दुवे वुत्ता, अभिनन्देन अपरे दुवे ।
उप्पादेन दुवे वुत्ता, वग्गो तेन पवुच्चती^३ ति ॥

२३. सब्बसुत्तं

२३ सावत्थिनिदान । “सब्ब वो, भिक्खवे, देसेस्सामि^१ । त सुणाथ । किञ्च, भिक्खवे, सब्ब ? चक्खु चेव रूपा च सोत च सद्दा च घान च गन्धा च जिह्वा च रसा च कायो च फोढुब्बा च मनो च धम्मा च — इद वुच्चति, भिक्खवे, सब्ब । यो, भिक्खवे, एव वदेय्य — ‘अहमेत सब्ब पच्चक्खाय अञ्जा सब्बं पञ्जापेस्सामी’^२ ति, तस्स वाचावत्थुक- 5 मेवस्स^३, पुट्ठो च न सम्पायेय्य^४, उत्तरि च विघात आपज्जेय्य । त किस्स हेतु ? यथा त, भिक्खवे, अविसयस्मि” ति ।

B. 248

२४ पहानसुत्तं

२४ “सब्बप्पहानाय^५ वो, भिक्खवे, धम्म देसेस्सामि । त सुणाथ । कतमो च, भिक्खवे, सब्बप्पहानाय धम्मो ? चक्खु, भिक्खवे, पहातब्ब, रूपा पहातब्बा, चक्खुविञ्जाण पहातब्ब, चक्खुसम्फस्सो 10 पहातब्बो, यम्पिद चक्खुसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि पहातब्ब पे० जिह्वा पहातब्बा, रसा पहातब्बा, जिह्वाविञ्जाण पहातब्ब, जिह्वासम्फस्सो पहातब्बो, यम्पिद जिह्वासम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुखं वा त पि पहातब्ब । कायो पहातब्बो मनो पहातब्बो, 15 धम्मा पहातब्बा, मनोविञ्जाण पहातब्ब, मनोसम्फस्सो पहातब्बो, यम्पिद मनोसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि पहातब्ब । अय खो, भिक्खवे, सब्बप्पहानाय धम्मो” ति ।

R 16

२५. अभिञ्जापरिञ्जापहानसुत्तं

२५ “सब्ब अभिञ्जा परिञ्जा पहानाय वो, भिक्खवे, धम्म देसेस्सामि । त सुणाथ । कतमो च भिक्खवे, सब्ब अभिञ्जा 20 परिञ्जा पहानाय धम्मो ? चक्खु, भिक्खवे, अभिञ्जा परिञ्जा पहातब्ब, रूपा अभिञ्जा परिञ्जा पहातब्बा, चक्खुविञ्जाण अभिञ्जा परिञ्जा पहातब्ब, चक्खुसम्फस्सो अभिञ्जा परिञ्जा पहातब्बो,

B 249

१ देसिस्सामि—स्था०, रो० । २ पञ्जापेस्सामी—स्या० । ३ वाचावत्थुरेवस्स—

- यम्पिद चक्खुसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा
 अदुक्खमसुख वा त पि अभिञ्ञा परिञ्ञा पहातब्ब पे० जिह्वा
 अभिञ्ञा परिञ्ञा पहातब्बा, रसा अभिञ्ञा परिञ्ञा पहातब्बा,
 जिह्वाविञ्ञाण अभिञ्ञा परिञ्ञा पहातब्ब, जिह्वासम्फस्सो
 5 अभिञ्ञा परिञ्ञा पहातब्बो, यम्पिद जिह्वासम्फस्सपच्चया उप्प-
 ज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि अभिञ्ञा
 परिञ्ञा पहातब्ब । कायो अभिञ्ञा परिञ्ञा पहातब्बो मनो
 अभिञ्ञा परिञ्ञा पहातब्बो, धम्मा अभिञ्ञा परिञ्ञा पहातब्बा,
 मनोविञ्ञाण अभिञ्ञा परिञ्ञा पहातब्ब, मनोसम्फस्सो अभिञ्ञा
 10 परिञ्ञा पहातब्बो । यम्पिद मनोसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित
 सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि अभिञ्ञा परिञ्ञा पहातब्ब ।
 अय खो, भिक्खवे, सब्ब अभिञ्ञा परिञ्ञा पहाताय धम्मो” ति ।

२६ पठमअपरिजाननसुत्तं

- २६ “सब्ब, भिक्खवे, अनभिजान अपरिजान अविराजय अप्प-
 जह अभब्बो दुक्खक्खयायं । किञ्च, भिक्खवे, अनभिजानं^१ अपरिजान
 15 अविराजय अप्पजह अभब्बो दुक्खक्खयाय ? चक्खु, भिक्खवे, अनभिजान
 अपरिजान अविराजय अप्पजह अभब्बो दुक्खक्खयाय । रूपे अनभिजान
 अपरिजान अविराजय अप्पजह अभब्बो दुक्खक्खयाय । चक्खुविञ्ञाणं
 अनभिजान अपरिजान अविराजय अप्पजह अभब्बो दुक्खक्खयाय ।
 चक्खुसम्फस्स अनभिजान अपरिजान अविराजय अप्पजह अभब्बो
 20 दुक्खक्खयाय । यम्पिद चक्खुसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख
 वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि अनभिजान अपरिजान अविराजय
 अप्पजह अभब्बो दुक्खक्खयाय पे० जिह्वा^२ अनभिजान अपरिजान
 अविराजयं अप्पजह अभब्बो दुक्खक्खयाय । रसे पे० जिह्वा-
 विञ्ञाण . पे० जिह्वासम्फस्स पे० यम्पिद जिह्वासम्फस्स-
 25 पच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा तं पि
 अनभिजानं अपरिजान अविराजयं अप्पजह अभब्बो दुक्खक्खयाय । काय
 पे०... मन अनभिजानं अपरिजान अविराजय अप्पजह अभब्बो

दुक्खक्खयाय । धम्मं पे० मनोविञ्जाण पे० मनोसम्फस्स पे० यम्पिद मनोसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि अनभिजान अपरिजान अविराजयं अप्पजह् अभब्बो दुक्खक्खयाय । इद खो, भिक्खवे, सब्ब अनभिजान अपरिजान अविराजय अप्पजह् अभब्बो दुक्खक्खयाय ।

5

“सब्ब च खो, भिक्खवे, अभिजान परिजान विराजय पजह् भब्बो दुक्खक्खयाय । किञ्च, भिक्खवे, सब्ब अभिजान परिजान विराजय पजह् भब्बो दुक्खक्खयाय ? चक्खु, भिक्खवे, अभिजान परिजान विराजय पजह् भब्बो दुक्खक्खयाय । रूपे अभिजान परिजान विराजय पजह् भब्बो दुक्खक्खयाय । चक्खुविञ्जाण अभिजान परिजान विराजय पजह् भब्बो दुक्खक्खयाय । चक्खुसम्फस्स अभिजान परिजान विराजय पजह् भब्बो दुक्खक्खयाय । यम्पिद चक्खुसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि अभिजान परिजान विराजय पजह् भब्बो दुक्खक्खयाय पे० जिह्म अभिजान परिजान विराजय पजह् भब्बो दुक्खक्खयाय । रसे पे० जिह्माविञ्जाण पे० जिह्मासम्फस्स पे० यम्पिद जिह्मासम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि अभिजान परिजान विराजय पजह् भब्बो दुक्खक्खयाय । काय पे० मन अभिजान परिजान विराजय पजह् भब्बो दुक्खक्खयाय । धम्मं पे० मनोविञ्जाण पे० मनोसम्फस्स पे० यम्पिद मनोसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि अभिजान परिजान विराजय पजह् भब्बो दुक्खक्खयाय । इद खो, भिक्खवे, सब्ब अभिजान परिजान विराजय पजह् भब्बो दुक्खक्खयाय” ति ।

10

15

20

२७ द्वितीयअपरिजाननसुत्तं

२७ “सब्ब, भिक्खवे, अनभिजान अपरिजान अविराजय अप्पजह् अभब्बो दुक्खक्खयाय । किञ्च, भिक्खवे, सब्ब अनभिजान अपरिजानं अविराजय अप्पजह् अभब्बो दुक्खक्खयाय ? य च, भिक्खवे, चक्खु^१, ये च रूपा, य च चक्खुविञ्जाण, ये च चक्खुविञ्जाणविहङ्गा-

25

R 19

तब्बा धम्मा पे० या च जिह्वा, ये च रसा, य च जिह्वाविज्जाण,
 ये च जिह्वाविज्जाणविज्जातब्बा धम्मा, यो च कायो, ये च फोटुब्बा,
 यं च कायविज्जाण, ये च कायविज्जाणविज्जातब्बा धम्मा, यो च
 मनो, ये च धम्मा, य च मनोविज्जाण, ये च मनोविज्जाणविज्जातब्बा
 5 धम्मा — इदं खो, भिक्खवे, सब्ब अभिजान अपरिजान अविराजय
 अप्पजह् अभब्बो दुक्खक्खयाय ।

B 251

“सब्ब, भिक्खवे”, अभिजान परिजान विराजय पजह् भब्बो
 दुक्खक्खयाय । किञ्च, भिक्खवे, सब्ब अभिजान परिजान विराजय
 पजह् भब्बो दुक्खक्खयाय ? य च, भिक्खवे, चक्खु, ये च रूपा, य च
 10 चक्खुविज्जाण, ये च चक्खुविज्जाणविज्जातब्बा धम्मा पे० या
 च जिह्वा, ये च रसा, य च जिह्वाविज्जाण, ये च जिह्वाविज्जाण-
 विज्जातब्बा धम्मा, यो च कायो, ये च फोटुब्बा, य च कायविज्जाण,
 ये च कायविज्जाणविज्जातब्बा धम्मा, यो च मनो, ये च धम्मा, य
 च मनोविज्जाण, ये च मनोविज्जाणविज्जातब्बा धम्मा — इदं
 15 खो, भिक्खवे, सब्ब अभिजान परिजान विराजय पजह् भब्बो
 दुक्खक्खयाया” ति । .

२८ आदित्तसुत्तं

२८ एक समय भगवा गयाय विहरति गयासीसे सद्धि भिक्खु-
 सहस्सेन । तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि — “सब्ब, भिक्खवे, आदित्त ।
 किञ्च, भिक्खवे, सब्ब आदित्त ? चक्खु^३, भिक्खवे, आदित्त, रूपा
 20 आदित्ता, चक्खुविज्जाण आदित्त, चक्खुसम्फस्सो आदित्तो, यम्पिद
 चक्खुसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख
 वा तं पि आदित्त । केन आदित्त ? ‘रागग्गिना दोसग्गिना मोहग्गिना
 आदित्त, जातिया जराय मरणेन सोकेहि परिदेवेहि दुक्खेहि दोमनस्सेहि
 उपायासेहि आदित्त’ ति वदामि . पे० जिह्वा आदित्ता, रसा आदित्ता,
 R 20 25 जिह्वाविज्जाण आदित्त, जिह्वासम्फस्सो आदित्तो, यम्पिद जिह्वा-
 सम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुखं वा
 तं पि आदित्त । केन आदित्तं ? ‘रागग्गिना दोसग्गिना मोहग्गिना
 आदित्त, जातिया जराय मरणेन सोकेहि परिदेवेहि दुक्खेहि दोमनस्सेहि

उपायासेहि आदित्त' ति वदामि पे० मनो आदित्तो, धम्मा आदित्ता,
मनोविञ्जाण आदित्त, मनोसम्फस्सो आदित्तो, यम्पिद मनोसम्फस्स-
पच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि
आदित्त । केन आदित्त ? 'रागग्गिना दोसग्गिना मोहग्गिना आदित्त,
जातिया जराय मरणेन सोकेहि परिदेवेहि दुक्खेहि दोमनस्सेहि उपायासेहि 5
आदित्त' ति वदामि । एव पस्स, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको चक्खुस्मि
पि निब्बिन्दति, रूपेसु पि निब्बिन्दति, चक्खुविञ्जाणे पि निब्बिन्दति,
चक्खुसम्फस्से पि निब्बिन्दति, यम्पिद चक्खुसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति
वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा तस्मि पि निब्बिन्दति पे० B 2

यम्पिद मनोसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा 10
अदुक्खमसुख वा तस्मि पि निब्बिन्दति । निब्बिन्द विरज्जति, विरागा
विमुच्चति, विमुत्तस्मि विमुत्तमिति जाण होति । 'खीणा जाति, वुसित
ब्रह्मचरिय, कत कारणीय, नापर इत्थत्ताया' ति पजानाती' ति ।

२६ इदमवोच भगवा । अत्तमना ते भिक्खू भगवतो भांसित
अभिनन्दु । इमस्मि च पन वेय्याकरणस्मि भञ्जमाने तस्स भिक्खु- 15
सहस्सस्स अनुपादाय आसवेहि चित्तानि विमुच्चिसू ति ।

२६ अद्वभूतसुत्तं

३० एव मे सुत । एक समय भगवा राजगहे विहरति वेळुवने
कलन्दकनिवापे । तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि — “सब्ब, भिक्खवे,
अद्वभूत^१ । किञ्च, भिक्खवे, सब्ब अद्वभूत ? चक्खु^२, भिक्खवे, अद्वभूत, R 21
रूपा अद्वभूता, चक्खुविञ्जाणं अद्वभूत, चक्खुसम्फस्सो अद्वभूतो, यम्पिद 20
चक्खुसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खम-
सुख वा त पि अद्वभूत । केन अद्वभूत ? 'जातिया जराय मरणेन
सोकेहि परिदेवेहि दुक्खेहि दोमनस्सेहि उपायासेहि अद्वभूत' ति वदामि

पे० . जिब्हा अद्वभूता, रसा अद्वभूता, जिब्हाविञ्जाणं अद्वभूत,
जिब्हासम्फस्सो अद्वभूतो, यम्पिद जिब्हासम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेद- 25
यितं सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि अद्वभूत । केन अद्वभूत ?
'जातिया जराय मरणेन सोकेहि परिदेवेहि दुक्खेहि दोमनस्सेहि उपाया-
सेहि अद्वभूत' ति वदामि । कायो अद्वभूतो पे० . मनो अद्वभूतो.

धम्मा अद्भुता, मनोविञ्जाण अद्भुत, मनोसम्पस्सो अद्भुतो, यम्पिद
मनोसम्पस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख
वा त पि अद्भुत । केन अद्भुत ? 'जातिया जराय मरणेन सोकेहि
परिदेवेहि दुक्खेहि दोमनस्सेहि उपायासेहि अद्भुत' ति वदामि । एव
5 पस्स, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको चक्खुस्मि पि निब्बिन्दति, रूपेसु
पि निब्बिन्दति, चक्खुविञ्जाणे पि निब्बिन्दति, चक्खुसम्पस्से पि
निब्बिन्दति पे० यम्पिद मनोसम्पस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित
सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा तस्मि पि निब्बिन्दति । निब्बिन्द
3 विरज्जति, विरागा विमुच्चति, विमुत्तस्मि विमुत्तमिति^१ जाण होति ।
10 'खीणा जाति, वुसित ब्रह्मचरिय, कत करणीय, नापर इत्थत्ताया' ति
पजानाती' ति ।

३० समुघातसारुप्पमुत्तं

३१ "सब्बमज्जितसमुघातसारुप्प वो, भिक्खवे, पटिपद
देसेस्सामि^२ । त सुणाथ, साधुक मनसि करोथ, भासिस्सामी ति ।

"कतमा च सा, भिक्खवे, सब्बमज्जितसमुघातसारुप्पा पटि-
15 पदा ? इध, भिक्खवे, भिक्खु चक्खु न मज्जति, चक्खुस्मि न मज्जति,
चक्खुतो न मज्जति, चक्खु^३ मे ति न मज्जति । रूपे न मज्जति,
रूपेसु न मज्जति, रूपतो न मज्जति, रूपा मे ति न मज्जति । चक्खु-
विञ्जाण न मज्जति, चक्खुविञ्जाणस्मि न मज्जति, चक्खु-
विञ्जाणतो न मज्जति, चक्खुविञ्जाण मे ति न मज्जति । चक्खु-
20 सम्पस्स न मज्जति, चक्खुसम्पस्सस्मि न मज्जति, चक्खुसम्पस्मतो
न मज्जति, चक्खुसम्पस्सो मे ति न मज्जति । यम्पिद चक्खुसम्पस्स-
पच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि न
मज्जति, तस्मि पि न मज्जति, ततो पि न मज्जति, त मे ति न मज्जति
पे० जिह्वा न मज्जति, जिह्वाय न मज्जति, जिह्वातो^४ न मज्जति,
25 जिह्वा मे ति न मज्जति । रसे न मज्जति, रसेसु न मज्जति, रसतो
न मज्जति, रसा मे ति न मज्जति । जिह्वाविञ्जाण न मज्जति,
जिह्वाविञ्जाणस्मि न मज्जति, जिह्वाविञ्जाणतो न मज्जति,

जिब्हाविज्जाण मे ति न मज्जाति । जिब्हासम्फस्स न मज्जाति,
जिब्हासम्फस्सस्मि न मज्जाति, जिब्हासम्फस्सतो न मज्जाति, जिब्हा-
सम्फस्सो मे ति न मज्जाति । यम्पिद जिब्हासम्फस्सपच्चया
उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि न
मज्जाति, तस्मि पि न मज्जाति, ततो पि न मज्जाति, त मे ति न मज्जाति 5

पे० मन न मज्जाति, मनस्मि न मज्जाति, मनतो न मज्जाति,
मनो मे ति न मज्जाति । धम्मे न मज्जाति, धम्मेसु न मज्जाति, धम्मतो
न मज्जाति, धम्मा मे ति न मज्जाति । मनोविज्जाण न मज्जाति,
मनोविज्जाणस्मि न मज्जाति, मनोविज्जाणतो न मज्जाति, मनो-
विज्जाण मे ति न मज्जाति । मनोसम्फस्स न मज्जाति, मनोसम्फ- 10
स्सस्मि न मज्जाति, मनोसम्फस्सतो न मज्जाति, मनोसम्फस्सो मे ति
न मज्जाति । यम्पिद मनोसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख
वा दुक्खं वा अदुक्खमसुख वा त पि न मज्जाति, तस्मि पि न मज्जाति,
ततो पि न मज्जाति, त मे ति न मज्जाति । सब्ब न मज्जाति, सब्बस्मि
न मज्जाति, सब्बतो न मज्जाति, सब्ब मे ति न मज्जाति । सो एव 15
अमज्जमानो न च^१ किञ्चि लोके उपादियति, अनुपादिय न परि-
तस्सति, अपरितस्स पच्चत्तज्जेव परिनिब्बायति । 'खीणा जाति, वुसित
ब्रह्मचरिय, कत करणीय, नापर इत्थत्ताया' ति पजानाति । अय खो
सा^२, भिक्खवे, सब्बमज्जितसमुग्धातसारुप्पा पटिपदा" ति॥

R

15

B

३१ पठमसमुग्धातसप्पायसुत्तं

३२ "सब्बमज्जितसमुग्धातसारुप्पा वो, भिक्खवे, पटिपदं 20
देसेस्सामि । त सुणाथ । कतमा च सा, भिक्खवे, सब्बमज्जितसमु-
ग्धातसप्पाया पटिपदा ? इध, भिक्खवे, भिक्खु चक्खु न मज्जाति,
चक्खुस्मि न मज्जाति, चक्खुतो न मज्जाति, चक्खु^१ मे ति न मज्जाति ।
रूपे न मज्जाति . पे० चक्खुविज्जाणं न मज्जाति, चक्खुसम्फस्स
न मज्जाति, यम्पिदं चक्खुसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा 25
दुक्खं वा अदुक्खमसुख वा त पि न मज्जाति, तस्मि पि न मज्जाति, ततो
पि न मज्जाति, त मे ति न मज्जाति । य हि, भिक्खवे, मज्जाति, यस्मि
मज्जाति, यतो मज्जाति, यं मे ति मज्जाति, ततो त होति अज्जथा ।

अञ्जथाभावी भवसत्तो लोको भवमेवाभिनन्दति पे० जिह्वा न मञ्जति, जिह्वाय न मञ्जति, जिह्वातो न मञ्जति, जिह्वा मे ति न मञ्जति । रसे न मञ्जति पे० जिह्वाविञ्जाण न मञ्जति, जिह्वासम्फस्स न मञ्जति, यम्पिद जिह्वासम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा न पि न मञ्जति, तस्मि पि न मञ्जति, ततो पि न मञ्जति, त मे ति न मञ्जति । य हि, भिक्खवे, मञ्जति, यस्मि मञ्जति, यतो मञ्जति, य मे ति मञ्जति, ततो त होति अञ्जथा । अञ्जथाभावी भवसत्तो लोको भवमेवाभिनन्दति पे० मन न मञ्जति, मनस्मि न मञ्जति, मनतो न मञ्जति, 10 मनो मे ति न मञ्जति । धम्मे न मञ्जति पे० मनोविञ्जाण न मञ्जति, मनोसम्फस्स न मञ्जति, यम्पिद मनोसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि न मञ्जति, तस्मि पि न मञ्जति, ततो पि न मञ्जति, त मे ति न मञ्जति । य हि, भिक्खवे, मञ्जति, यस्मि मञ्जति, यतो मञ्जति, य मे ति मञ्जति, 15 ततो त होति अञ्जथा । अञ्जथाभावी भवसत्तो लोको भवमेवाभिनन्दति । यावता, भिक्खवे, खन्धधातुआयतन त पि न मञ्जति, तस्मि पि न मञ्जति, ततो पि न मञ्जति, त मे ति न मञ्जति । सो एव अमञ्जमानो न च किञ्चि लोके उपादियति । अनुपादिय न परितस्सति । अपरितस्स पच्चत्तञ्जेव परिनिब्बायति । 'खीणा जाति, 3. 255 20 वुसित ब्रह्मचरिय, कत करणीय, नापर इत्थत्ताया' ति पजानाति । अय खो सा, भिक्खवे, सब्बमज्जितसमुग्घातसप्पाया पटिपदा' ति ।

३२ दुतियसमुग्घातसप्पायसुत्तं

३३. "सब्बमज्जितसमुग्घातसप्पाय वो, भिक्खवे, पटिपद देसेस्सामि । त सुणाथ । कतमा च सा, भिक्खवे, सब्बमज्जितसमुग्घातसप्पाया पटिपदा ? त कि मञ्जथ, भिक्खवे, चक्खु निच्च वा अनिच्च 25 वा' ति ?

"अनिच्च, भन्ते" ।

"य पनानिच्च दुक्ख वा त सुख वा' ति ?

"दुक्ख, भन्ते" ।

“यं पनानिच्च दुक्ख विपरिणामधम्म, कल्ल नु त समनुपस्सितु –
‘एत मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता’” ति ?

“नो हेत भन्ते” ।

“रूपा पे० चक्खुविञ्जाण चक्खुसम्फस्सो निच्चो वा
अनिच्चो वा” ति ?

5

“अनिच्चो, भन्ते” पे० यम्पिद चक्खुसम्फस्सपच्चया
उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि निच्च वा
अनिच्च वा ति ?

“अनिच्च, भन्ते” ।

“य पनानिच्च दुक्ख वा त सुख वा” ति ?

10

“दुक्ख, भन्ते” ।

“य पनानिच्च दुक्ख विपरिणामधम्म, कल्ल नु त समनुपस्सितु
– ‘एत मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता’” ति ?

“नो हेत, भन्ते” पे० जिह्वा निच्चा वा अनिच्चा वा ति ?

“अनिच्चा भन्ते” पे० रसा जिह्वाविञ्जाण जिह्वा-
सम्फस्सो पे० यम्पिद जिह्वासम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित
सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि निच्च वा अनिच्च वा ति ?

15

“अनिच्च, भन्ते” पे० धम्मा मनोविञ्जाण मनो-
सम्फस्सो निच्चो वा अनिच्चो वा ति ?

“अनिच्चो, भन्ते” ।

20

“यम्पिद मनोसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख
वा अदुक्खमसुख वा त पि निच्च वा अनिच्च वा” ति ?

“अनिच्च, भन्ते” ।

“य पनानिच्च दुक्ख वा त सुख वा” ति ?

“दुक्ख भन्ते” ।

25

“य पनानिच्च दुक्ख विपरिणामधम्म, कल्लं नु त समनुपस्सितु
– ‘एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता’” ति ?

“नो हेत, भन्ते” ।

“एव पस्स, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको चक्खुस्मि पि
निब्बिन्दति, रूपेसु पि निब्बिन्दति, चक्खुविञ्जाणे पि निब्बिन्दति,

R 26

30

वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा तस्मिं पि निब्बिन्दति पे०
 जिह्वाय पि निब्बिन्दति, रसेसु पि पे० यम्पिद जिह्वासम्फस्स-
 पच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा तस्मिं पि
 निब्बिन्दति । मनस्मिं पि निब्बिन्दति, धम्मेषु पि निब्बिन्दति, मनो-
 5 विञ्जाणे पि निब्बिन्दति, मनोसम्फस्से पि निब्बिन्दति, यम्पिद मनो-
 सम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा
 तस्मिं पि निब्बिन्दति । निब्बिन्द विरज्जति, विरागा विमुच्चति, विमु-
 त्तिस्मिं विमुत्तमिति ज्ञाणं होति । 'खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं
 B 256 करणीयं, नापरं इत्थत्ताया' ति पजानाति । अयं खो सा, भिक्खवे,
 10 सब्बमञ्जितसमृग्धातसप्पाया पटिपदा" ति ।

सब्बवग्गो ततियो ।

तस्सुद्धानं

सब्बं च द्वे पि पहाना, परिजानापरे^१ दुवे ।
 आदित्तं अद्भभूतं^२ च, सारुप्पा द्वे च सप्पाया ।
 वग्गो तेन पवुच्चती ति ॥

३३-४२ जातिधम्मादिसुत्तदसकं

३४ सावत्थिनिदान । तत्र खो पे० "सब्बं, भिक्खवे, जाति-
 २ 27 15 धम्मं । किञ्च, भिक्खवे, सब्बं जातिधम्मं ? चक्खु^३, भिक्खवे, जाति-
 धम्मं । रूपा चक्खुविञ्जाणं चक्खुसम्फस्सो जातिधम्मो । यम्पिदं
 चक्खुसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख
 वा तं पि जातिधम्मं पे० जिह्वा रसा जिह्वाविञ्जाणं
 जिह्वासम्फस्सो जातिधम्मो^४, यम्पिदं जिह्वासम्फस्सपच्चया उप्पज्जति
 20 वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा तं पि जातिधम्मं । कायो
 पे० मनो जातिधम्मो, धम्मा जातिधम्मा, मनोविञ्जाणं जातिधम्मं,
 मनोसम्फस्सो जातिधम्मो, यम्पिदं मनोसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति
 वेदयितं सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा तं पि जातिधम्मं । एव
 पस्स, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको चक्खुस्मिं पि निब्बिन्दति, रूपेसु
 25 पि चक्खुविञ्जाणे पि चक्खुसम्फस्से पि पे० नापरं इत्थत्ताया
 ति पजानाती" ति ।

१. परिजाना अपरे - सी०, रो० । २. अन्वभूतञ्च - स्या०, अन्वभूतं च - रो० ।
 ३. चक्खु - स्या०, रो० । ४. म० पोत्थके नत्थि ।

३५ सब्ब, भिक्खवे, जराधम्म पे० ।

३६ सब्ब, भिक्खवे, व्याधिधम्म पे० ।

३७ सब्ब, भिक्खवे, मरणधम्म पे० ।

३८ सब्ब, भिक्खवे, सोकधम्म पे० ।

३९ सब्ब, भिक्खवे, सङ्किलेसिकधम्म^१ पे० ।

5

४० सब्ब, भिक्खवे, खयधम्म पे० ।

B 257
R 28

४१ सब्ब, भिक्खवे, वयधम्म पे० ।

४२ सब्ब, भिक्खवे, समुदयधम्म पे० ।

४३ सब्ब, भिक्खवे, निरोधधम्म पे० ।

जातिधम्मवग्गो चतुत्थो ।

तत्सुद्धान

जातिजराव्याधिमरण^१, सोको^२ च सङ्किलेसिक^३ ।

10

खयवयसमुदय, निरोधधम्मेन ते दसा ति ॥

— ० —

४३-५१ अनिच्चादिसुत्तनवकं

४४ सावत्थिनिदान । तत्र खो पे० “सब्ब, भिक्खवे, अनिच्च ।

किञ्च, भिक्खवे, सब्ब अनिच्च ? चक्खु^४, भिक्खवे, अनिच्च, रूपा

अनिच्चा, चक्खुविञ्जाण अनिच्च, चक्खुसम्फस्सो अनिच्चो, यम्पिद

चक्खुसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख

15

वा त पि अनिच्च पे० जिह्वा अनिच्चा, रसा अनिच्चा, जिह्वाविञ्जाण

अनिच्च, जिह्वासम्फस्सो अनिच्चो, यम्पिद जिह्वासम्फस्सपच्चया उप्प-

ज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि अनिच्च । कायो

अनिच्चो पे० मनो अनिच्चो, धम्मा अनिच्चा, मनोविञ्जाण

अनिच्च, मनोसम्फस्सो अनिच्चो, यम्पिद मनोसम्फस्सपच्चया उप्प-

20

ज्जति वेदयितं सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि अनिच्च । एव

पस्स, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको चक्खुस्मि पि निब्बिन्दति, रूपेसु

पि निब्बिन्दति, चक्खुविञ्जाणे पि निब्बिन्दति, चक्खुसम्फस्से पि

निब्बिन्दति, यम्पिद चक्खुसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा

दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा तस्मि पि निब्बिन्दति . पे० मनस्मि

25

१ सङ्किलेसधम्म - स्या०, रो० । २ ० व्याधिमरण - रो० । ३ सोका -

स्या० । ४ सङ्किलेसा - स्या०, सङ्किलेसो च - रो० । ५ चक्खु - स्या० ।

पि निब्बिन्दति, धम्मेषु पि निब्बिन्दति, मनोविञ्जाणे पि निब्बिन्दति, मनोसम्फस्से पि निब्बिन्दति, यम्पिद मनोसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा तस्मि पि निब्बिन्दति ।
 B 258 निब्बिन्द विरज्जति, विरागा विमुच्चति, विमुत्तस्मि विमुत्तमिति
 5 ज्ञाण होति । 'खीणा जाति, वुसित ब्रह्मचरिय, कत करणीय, नापर इत्थत्ताया' ति पजानाती" ति ।

- ४५ सब्ब, भिक्खवे, दुक्ख पे० ।
 ४६ सब्ब, भिक्खवे, अनत्ता पे० ।
 R 29 ४७ सब्ब, भिक्खवे, अभिञ्जेय्य पे० ।
 10 ४८ सब्ब, भिक्खवे, परिञ्जेय्य पे० ।
 ४९ सब्ब, भिक्खवे, पहातब्ब पे० ।
 ५० सब्ब, भिक्खवे, सच्छिकातब्ब पे० ।
 ५१ सब्ब, भिक्खवे, अभिञ्जापरिञ्जेय्य पे० ।
 • ५२ सब्ब, भिक्खवे, उपद्दुत पे० ।

५२ उपस्सट्ठसुत्तं

- 15 ५३ "सब्ब, भिक्खवे, उपस्सट्ठ । किञ्च, भिक्खवे, सब्ब उपस्सट्ठ ? चक्खु, भिक्खवे, उपस्सट्ठ, रूपा उपस्सट्ठा, चक्खुविञ्जाण उपस्सट्ठ, चक्खुसम्फस्सो उपस्सट्ठो, यम्पिद चक्खुसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि उपस्सट्ठ पे० जिह्वा उपस्सट्ठा, रसा उपस्सट्ठा, जिह्वाविञ्जाण उपस्सट्ठ,
 20 जिह्वासम्फस्सो उपस्सट्ठो, यम्पिद जिह्वासम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि उपस्सट्ठ । कायो उपस्सट्ठो, मनो उपस्सट्ठो, धम्मा उपस्सट्ठा, मनोविञ्जाण उपस्सट्ठ, मनोसम्फस्सो उपस्सट्ठो, यम्पिद मनोसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेद-
 R 30 यित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि उपस्सट्ठ । एव षस्स,
 25 भिक्खवे, सुतवा अरियसावको चक्खुस्मि पि निब्बिन्दति, रूपेषु पि निब्बिन्दति, चक्खुविञ्जाणे पि निब्बिन्दति, चक्खुसम्फस्से पि निब्बिन्दति, यम्पिद चक्खुसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा तस्मि पि निब्बिन्दति पे०. मनस्मि पि निब्बिन्दति, धम्मेषु पि निब्बिन्दति, मनोविञ्जाणे पि निब्बिन्दति,

मनोसम्पस्से पि निब्बिन्दति, यम्पिद मनोसम्पस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा तस्मि पि निब्बिन्दति । निब्बिन्द विरज्जति, विरागा विमुच्चति, विमुत्तस्मि विमुत्तमिति ज्ञाण होति । 'खीणा जाति, वुसित ब्रह्मचरिय, कत करणीय, नापर इत्थत्ताया' ति पजानाती" ति ।

B 259

5

सब्बअनिच्चवग्गो पञ्चमो ।

तस्सुद्धान

अनिच्च दुक्ख अनत्ता^१, अभिञ्जेय्य परिञ्जेय्य ।

पहातब्ब सच्छिकातब्ब, अभिञ्जेय्यपरिञ्जेय्य^२ ।

उपद्दुत उपस्सट्ठ, वग्गो तेन पवुच्चती ति ॥

सळायतनवग्गो पठमपण्णासको समत्तो ।

तस्स वग्गुद्धानं

अनिच्चवग्ग 'यमक, सब्ब वग्ग जातिधम्म'^३ ।

अनिच्चवग्गेन^४ पञ्जास, पञ्चमो तेन पवुच्चती ति ॥

10

५३ अविज्जापहानसुत्तं .

५४ सावत्थिनिदान । अथ खो अञ्जतरो भिक्खु येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्त एतदवोच — "कथ नु खो, भन्ते, जानतो कथ पस्सतो अविज्जा पहीयति", विज्जा उप्पज्जती" ति ?

R 31

"चक्खु खो, भिक्खु, अनिच्चतो जानतो पस्सतो अविज्जा पहीयति, विज्जा उप्पज्जति । रूपे अनिच्चतो जानतो पस्सतो अविज्जा पहीयति, विज्जा उप्पज्जति । चक्खुविज्जाण चक्खुसम्पस्स यम्पिद चक्खुसम्पस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि अनिच्चतो जानतो पस्सतो अविज्जा पहीयति, विज्जा उप्पज्जति । सोत धान जिह्व . काय . मन अनिच्चतो जानतो पस्सतो अविज्जा पहीयति, विज्जा उप्पज्जति । धम्मे . मनोविज्जाण मनोसम्पस्स यम्पिद मनोसम्पस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख

15

20

B 260

१ अनत्ता च — स्या० । २ अभिञ्जात० — रो० । ३-३ सुद्धवग्गो यमको च सब्बवग्गजराणि च — स्या०, सुतवग्ग च नो चेत् सब्ब वग्ग जनानि च — रो० । ४ अनिच्चवग्गो — स्या० । ५ पहीयति — रो० ।

वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि अनिच्चतो जानतो पस्सतो अविज्जा पहीयति, विज्जा उप्पज्जति । एव खो, भिक्खु, जानतो एव पस्सतो अविज्जा पहीयति, विज्जा उप्पज्जती” ति ।

५४ संयोजनपहानसुत्तं*

५५ “कथं नु खो, भन्ते, जानतो कथं पस्सतो संयोजना^१ पहीयन्ती” ति ?

“चक्खु खो, भिक्खु, अनिच्चतो जानतो पस्सतो संयोजना पहीयन्ति । रूपे चक्खुविज्जाण चक्खुसम्फस्स यम्पिदं चक्खुसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुखं वा दुक्खं वा अदुक्खमसुखं वा त पि अनिच्चतो जानतो पस्सतो संयोजना पहीयन्ति । सोतं घानं जिह्वं कायं मनं धम्मं मनोविज्जाणं मनोसम्फस्सं यम्पिदं मनोसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुखं वा दुक्खं वा अदुक्खमसुखं वा त पि अनिच्चतो जानतो पस्सतो संयोजना पहीयन्ति । एव खो, भिक्खु, जानतो एव पस्सतो संयोजना पहीयन्ती” ति ।

५५ संयोजनसमुग्घातसुत्तं

५६ “कथं नु खो, भन्ते, जानतो कथं पस्सतो संयोजना समुग्घातं गच्छन्ती” ति ?

“चक्खु खो, भिक्खु, अनत्ततो जानतो पस्सतो संयोजना समुग्घातं गच्छन्ति । रूपे अनत्ततो चक्खुविज्जाणं चक्खुसम्फस्सं यम्पिदं चक्खुसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुखं वा दुक्खं वा अदुक्खमसुखं वा त पि अनत्ततो जानतो पस्सतो संयोजना समुग्घातं गच्छन्ति । सोतं घानं . जिह्वं . कायं . मनं . धम्मं मनोविज्जाणं ... मनोसम्फस्सं . यम्पिदं मनोसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयितं सुखं वा दुक्खं वा अदुक्खमसुखं वा त पि अनत्ततो जानतो पस्सतो संयोजना समुग्घातं गच्छन्ति । एवं खो, भिक्खु, जानतो एवं पस्सतो संयोजना समुग्घातं गच्छन्ती” ति ।

५६ आसवपहानसुत्तं

५७ “कथं नु खो, भन्ते, जानतो कथं पस्सतो आसवा पहीयन्ती”
ति पे० ।

५७ आसवसमुग्घातसुत्तं

५८ “कथं नु खो, भन्ते, जानतो कथं पस्सतो आसवा समु-
ग्घातं गच्छन्ती” ति पे० ।

B 261

५८ अनुसयपहानसुत्तं

५९ “कथं नु खो पे० अनुसया पहीयन्ती ति . पे० ।” 5

५९ अनुसयसमुग्घातसुत्तं

६० “कथं नु खो पे० अनुसया समुग्घातं गच्छन्ती” ति ?
“चक्खु खो, भिक्खु, अनत्ततो जानतो पस्सतो अनुसया समुग्घातं
गच्छन्ति पे० सोतं घानं जिह्वं कायं मनं . धम्मं
मनोविञ्जाणं मनोसम्पस्सं यम्पिदं मनस्सम्पस्सपच्चया उप-
पज्जति वेदयितं सुखं वा दुक्खं वा अदुक्खमसुखं वा तं पि अनत्ततो जानतो 10
पस्सतो अनुसया समुग्घातं गच्छन्ति । एव खो, भिक्खु, जानतो एव
पस्सतो अनुसया समुग्घातं गच्छन्ती” ति ।

६० सबुपादानपरिञ्चासुत्तं

६१ “सबुपादानपरिञ्चाय^१ वो, भिक्खवे, धम्मं देसेस्सामि ।
तं सुणाथ । कतमो च, भिक्खवे, सबुपादानपरिञ्चायं धम्मो ?
“चक्खु च पटिच्चं रूपे च उपपज्जति चक्खुविञ्जाणं । तिण्णं सङ्गति 15 R 33
फस्सो । फस्सपच्चया वेदना । एव पस्स, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको
चक्खुस्मिं पि निब्बिन्दति, रूपेसु पि निब्बिन्दति, चक्खुविञ्जाणे पि
निब्बिन्दति, चक्खुसम्पस्से पि निब्बिन्दति, वेदनाय पि निब्बिन्दति ।
निब्बिन्द विरज्जति, विरागा विमुच्चति, विमोक्खा^२ ‘परिञ्जात’^३
मे उपादान’ ति पजानाति । सोतं च पटिच्चं सद्दे च उपपज्जति घानं 20
च पटिच्चं गन्धं च जिह्वं च पटिच्चं रसे च . कायं च पटिच्चं फोढुब्बं

१ सबुपादानपरिञ्चाय – स्या० । २-२ विमोक्खपरिञ्जात – स्या० ।

च मन च पटिच्च धम्मं च उप्पज्जति मनोविञ्जाण । तिण्ण सङ्गति
 फस्सो । फस्सपच्चया वेदना । एव पस्स, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको
 मनस्मि पि निब्बिन्दति, धम्मसु पि निब्बिन्दति, मनोविञ्जाणे पि
 निब्बिन्दति, मनोसम्फस्से 'पि निब्बिन्दति, वेदनाय पि निब्बिन्दति ।
 5 निब्बिन्द विरज्जति, विरागा विमुच्चति, विमोक्खा 'परिञ्जात मे
 B 262 उपादान' ति पजानाति । अय खो, भिक्खवे, सब्बुपादानपरिञ्जाय
 धम्मो" ति ।

६१ पठमसब्बुपादानपरियादानसुत्तं

६२ "सब्बुपादानपरियादानाय वो, भिक्खवे, धम्मं देसेस्सामि ।
 त सुणाथ । कतमो च, भिक्खवे, सब्बुपादानपरियादानाय धम्मो ?
 10 चक्खु च पटिच्च रूपे च उप्पज्जति चक्खुविञ्जाण । तिण्ण सङ्गति
 फस्सो । फस्सपच्चया वेदना । एव पस्स, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको
 चक्खुस्मि पि निब्बिन्दति, रूपेसु पि निब्बिन्दति, चक्खुविञ्जाणे पि निब्बि-
 न्दति, चक्खुसम्फस्से पि निब्बिन्दति, वेदनाय पि निब्बिन्दति । निब्बिन्द
 विरज्जति, विरागा विमुच्चति, विमोक्खा 'परियादिन्न मे उपादान' ति
 15 पजानाति पे० जिह्व च पटिच्च रसे च उप्पज्जति जिह्वाविञ्जाण
 पे० मन च पटिच्च धम्मं च उप्पज्जति मनोविञ्जाण । तिण्ण
 सङ्गति फस्सो । फस्सपच्चया वेदना । एव पस्स, भिक्खवे, सुतवा अरिय-
 सावको मनस्मि पि निब्बिन्दति, धम्मसु पि निब्बिन्दति, मनोविञ्जाणे
 R 34 पि निब्बिन्दति, मनोसम्फस्से पि निब्बिन्दति, वेदनाय पि निब्बिन्दति ।
 20 निब्बिन्द विरज्जति, विरागा विमुच्चति, विमोक्खा 'परियादिन्न मे
 उपादान' ति पजानाति । अय खो, भिक्खवे, सब्बुपादानपरियादानाय
 धम्मो" ति ।

६२ दुतियसब्बुपादानपरियादानसुत्तं

६३ "सब्बुपादानपरियादानाय वो, भिक्खवे, धम्मं देसेस्सामि^१ ।
 त सुणाथ । कतमो च, भिक्खवे, सब्बुपादानपरियादानाय धम्मो ? त
 25 कि मज्जाथ, भिक्खवे, चक्खु^२ निच्चं वा अनिच्च वा" ति ?
 "अनिच्च, भन्ते" ।

१ देसिस्सामि - स्या०, रो० । २ चक्खु - स्या०, रो० ।

“य पनानिच्च दुक्ख वा त सुख वा” ति ?

“दुक्ख, भन्ते” ।

“य पनानिच्च दुक्ख विपरिणामधम्म, कल्ल नु त समनु-
पस्सितु – ‘एत मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता’” ति ?

“नो हेत, भन्ते” ।

5

“रूपा पे० चक्खुविञ्जाण निच्च वा अनिच्च वा” ति ?

“अनिच्च, भन्ते” ।

“चक्खुसम्फस्सो निच्चो वा अनिच्चो वा” ति ?

“अनिच्चो, भन्ते” पे० यम्पिद चक्खुसम्फस्सपच्चया
उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि निच्च 10
वा अनिच्च वा ति ?

“अनिच्च, भन्ते” ।

“सोत घान जिह्वा कायो मनो धम्मा मनो-
विञ्जाण मनोसम्फस्सो यम्पिद मनोसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति
वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि निच्च वा अनिच्च 15
वा” ति ?

“अनिच्च, भन्ते” ।

B 26

“य पनानिच्च दुक्ख वा त सुख वा” ति ?

“दुक्ख, भन्ते” ।

“य पनानिच्च दुक्ख विपरिणामधम्म, कल्ल नु त समनुपस्सितु 20
– ‘एत मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता’” ति ?

“नो हेत, भन्ते” ।

“एव पस्स, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको चक्खुस्मि पि
निब्बिन्दति, रूपेसु पि निब्बिन्दति, चक्खुविञ्जाणे पि निब्बिन्दति,
चक्खुसम्फस्से पि निब्बिन्दति, यम्पिद चक्खुसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति 25
वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा तस्मि पि निब्बिन्दति पे०
जिह्वाय पि निब्बिन्दति, रसेसु पि निब्बिन्दति, जिह्वाविञ्जाणे पि
निब्बिन्दति, जिह्वासम्फस्से पि निब्बिन्दति, यम्पिद जिह्वासम्फस्स-
पच्चया उप्पज्जति पे० मनस्मि पि निब्बिन्दति, धम्मेषु पि निब्बि-
न्दति, मनोविञ्जाणे पि निब्बिन्दति, मनोसम्फस्से पि निब्बिन्दति, 30
यम्पिद मनोसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा

R 35

अदुक्खमसुख वा तस्मिं पि निब्बिन्दति । निब्बिन्द विरज्जति, विरागा विमुच्चति, विमुत्तस्मि विमुत्तमिति जाण होति । 'खीणा जाति, वुसित ब्रह्मचरिय, कत करणीय, नापर इत्थत्ताया' ति पजानाति । अयं खो, भिक्खवे, सब्बुपादानपरियादानाय धम्मो" ति ।

अविज्जावग्गो पठमो ।

तस्सुद्धानं

5

अविज्जा सयोजना द्वे, आसवेन द्वे वुत्ता ।

अनुमया अपरे द्वे, परिज्जा द्वे परियादिन्न ।

वग्गो तेन पवुच्चती ति ॥

— ० —

६३ पठममिगजालसुत्तं

६४ सावत्थिनिदान । अथ खो आयस्मा मिगजालो येन भगवा

पे० एकमन्त निसिन्नो खो आयस्मा मिगजालो भगवन्त एतदवोच —

R 36 10 "एकविहारी, एकविहारी' ति, भन्ते, वुच्चति । कित्तावता नु खो, भन्ते, एकविहारी होति, कित्तावता च पन सदुतियविहारी होती" ति ?

3 264 "सन्ति खो, मिगजाल, चक्खुविज्जेय्या रूपा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा कामूपसहिता^१ रजनीया । त चे भिक्खु अभिनन्दति अभि-

15 तिदुतो उप्पज्जति नन्दी^२ । नन्दिया सति सारागो होति, सारागे सति सयोगो होति । नन्दिसयोजनसयुत्तो खो, मिगजाल, भिक्खु सदुतिय-

विहारी ति वुच्चति पे० सन्ति खो, मिगजाल, जिह्वाविज्जेय्या रसा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा कामूपसहिता रजनीया । त चे भिक्खु अभिनन्दति अभिवदति अज्झोसाय तिदुति, तस्स त अभिनन्दतो अभि-

20 वदतो अज्झोसाय तिदुतो उपज्जति नन्दी । नन्दिया सति सारागो होति, सारागे सति सयोगो होति । नन्दिसयोजनसयुत्तो खो, मिगजाल, भिक्खु सदुतियविहारी ति वुच्चति । एवविहारी च मिगजाल, भिक्खु किञ्चा

25 अरज्जवनपत्थानि पन्तानि सेनासनानि पटिसेवति अप्पसद्धानि अप्प-निग्घोसानि विजनवातानि मनुस्सराहस्सेय्यकानि पटिसल्लानसारुप्पानि, अथ खो सदुतियविहारी ति वुच्चति । त किस्स हेतु ? तण्हा हिस्स दुतिया, सास्स अप्पहीना । तस्मा सदुतियविहारी ति वुच्चति ।

१ कामूपसहिता — स्या०, कामुपसहिता — रो० । २ नन्दि — स्या०, रो० ।

“सन्ति च खो, मिगजाल, चक्खुविञ्जेय्या रूपा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा कामूपसहिता रजनीया । त चे भिक्खु नाभिनन्दति नाभिवदति नाज्झोसाय तिट्ठति, तस्स त अनभिनन्दतो अनभिवदतो अनज्झोसाय तिट्ठतो नन्दी निरुज्झति । नन्दिया असति सारागो न होति, सारागो असति सयोगो न होति । नन्दिसयोजनविसयुत्तो खो, मिग- 5 R 37 जाल, भिक्खु एकविहारी ति वुच्चति पे० सन्ति च खो, मिगजाल, जिह्वाविञ्जेय्या रसा पे० सन्ति च खो, मिगजाल, मनोविञ्जेय्या धम्मा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा कामूपसहिता रजनीया । त चे भिक्खु नाभिनन्दति नाभिवदति नाज्झोसाय तिट्ठति, तस्स त अनभिनन्दतो अनभिवदतो अनज्झोसाय तिट्ठतो नन्दी निरुज्झति । नन्दिया असति 10 सारागो न होति, सारागो असति सयोगो न होति । नन्दिसयोजन-विप्पयुत्तो^१ खो, मिगजाल, भिक्खु एकविहारी ति वुच्चति । एवविहारी च, मिगजाल, भिक्खु किञ्चा पि गामन्ते विहरति आकिण्णो^२ भिक्खूहि भिक्खुनीहि उपासकेहि उपासिकाहि राजूहि राजमहामत्तेहि तित्थियेहि तित्थियसावकेहि, अथ खो एकविहारी ति वुच्चति । त किस्स 15 हेतु ? तण्हा हिस्स दुतिया, सास्स पहीना । तस्मा एकविहारी ति वुच्चती” ति ।

६४ द्वितीयमिगजालसुत्तं

६५ अथ खो आयस्मा मिगजालो येन भगवा तेनुपसङ्कमि 20 पे० एकमन्त निसिन्नो खो आयस्मा मिगजालो भगवन्त एतदवोच — “साधु मे, भन्ते, भगवा सङ्घित्तेन धम्म देसेतु, यमह भगवतो धम्म सुत्वा 20 एको वूपकट्ठो अप्पमत्तो आतापी पहितत्तो विहरेय्य” ति ।

“सन्ति खो, मिगजाल, चक्खुविञ्जेय्या रूपा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा कामूपसहिता रजनीया^३ । त चे भिक्खु अभिनन्दति अभिवदति अज्झोसाय तिट्ठति, तस्स त अभिनन्दतो अभिवदतो अज्झोसाय तिट्ठतो उप्पज्जति नन्दी^४ । नन्दिसमुदया दुक्खसमुदयो, मिगजाला, ति वदामि 25 पे० सन्ति च खो, मिगजाल, जिह्वाविञ्जेय्या रसा पे० . सन्ति च खो, मिगजाल, मनोविञ्जेय्या धम्मा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा

१ ० विसयुत्तो — स्या०, रो० । २ आकिण्ण — रो० । ३ रजनीया — स्या० ।

४ नन्दि — स्या०, रो० ।

R 38

कामूपसहिता रजनीया । त चे भिक्खु अभिनन्दति अभिवदति अज्झोसाय तिट्ठति, तस्स त अभिनन्दतो अभिवदतो अज्झोसाय तिट्ठतो उप्पज्जति नन्दी । नन्दिसमुदया दुक्खसमुदयो, मिगजाला, ति वदामि ।

- “सन्ति च खो, मिगजाल, चक्खुविज्जेय्या रूपा इट्ठा कन्ता
 5 मनापा पियरूपा कामूपसहिता रजनीया । त चे भिक्खु नाभिनन्दति नाभिवदति नाज्झोसाय तिट्ठति, तस्स त अनभिनन्दतो अनभिवदतो अनज्झोसाय तिट्ठतो नन्दी निरुज्जति । नन्दिनिरोधा दुक्खनिरोधो, मिगजाला, ति वदामि पे० सन्ति च खो, मिगजाल, जिह्वाविज्जेय्या रसा इट्ठा कन्ता पे० सन्ति च खो, मिगजाल, मनोविज्जेय्या
 10 धम्मा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा कामूपसहिता रजनीया । त चे भिक्खु नाभिनन्दति नाभिवदति नाज्झोसाय तिट्ठति, तस्स त अनभिनन्दतो अनभिवदतो अनज्झोसाय तिट्ठतो नन्दी निरुज्जति । नन्दिनिरोधा दुक्खनिरोधो, मिगजाला, ति वदामी” ति ।

B 266

- अथ खो आयस्मा मिगजालो भगवतो भासित अभिनन्दित्वा
 15 अनुमोदित्वा उट्ठायासना भगवन्त अभिवादेत्वा पदक्खिण कत्वा पक्कामि । अथ खो आयस्मा मिगजालो एको वूपकट्ठो अप्पमत्तो आतापी पहितत्तो विहरतो^१ नचिरस्सेव – यस्सत्थाय कुलपुत्ता सम्मदेव अगारस्मा अनगारिय पब्बजन्ति तदनुत्तर – ब्रह्मचरियपरियोसान् दिट्ठेव धम्मे सय अभिज्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहासि^२ । “खीणा जाति, वुसित ब्रह्मचरिय,
 20 कत करणीय, नापर इत्थत्ताया” ति अब्भज्जासि । अज्जतरो च पनायस्मा मिगजालो अरहत् अहोसी ति ।

६५. पठमसमिद्धिमारपज्झासुत्तं

- ६६ एक समय भगवा राजगहे विहरति वेळुवने कलन्दकनिवापे । अथ खो आयस्मा समिद्धि येन भगवा पे० भगवन्त एतदवोच – “मारो, मारो” ति, भन्ते, वुच्चति । कित्तावता नु खो, भन्ते, मारो वा
 25 अस्स मारपज्जत्ति वा” ति ?

39

“यत्थ खो, समिद्धि, अत्थि चक्खु, अत्थि रूपा, अत्थि चक्खु-विज्जाण, अत्थि चक्खुविज्जाणविज्जातब्बा धम्मा, अत्थि तत्थ मारो वा मारपज्जत्ति वा । अत्थि सोत, अत्थि सद्दा, अत्थि सोतविज्जाण,

१ विहरन्तो – स्या०, रो० । २ विहरति – स्या०, रो० ।

अत्थि सोतविञ्जाणविञ्जातब्बा धम्मा, अत्थि तत्थ मारो वा मार-
पञ्जत्ति वा । अत्थि घान, अत्थि गन्धा, अत्थि घानविञ्जाण, अत्थि
घानविञ्जाणविञ्जातब्बा धम्मा, अत्थि तत्थ मारो वा मारपञ्जत्ति
वा । अत्थि जिह्वा, अत्थि रसा, अत्थि जिह्वाविञ्जाण, अत्थि जिह्वा-
विञ्जाणविञ्जातब्बा धम्मा, अत्थि तत्थ मारो वा मारपञ्जत्ति वा । 5
अत्थि कायो, अत्थि फोटुब्बा, अत्थि कायविञ्जाण, अत्थि कायविञ्जाण-
विञ्जातब्बा धम्मा, अत्थि तत्थ मारो वा मारपञ्जत्ति वा । अत्थि
मनो, अत्थि धम्मा, अत्थि मनोविञ्जाण, अत्थि मनोविञ्जाणविञ्जा-
तब्बा धम्मा, अत्थि तत्थ मारो वा मारपञ्जत्ति वा ।

“यत्थ च खो, समिद्धि, नत्थि चक्खु, नत्थि रूपा, नत्थि चक्खु- 10
विञ्जाण, नत्थि चक्खुविञ्जाणविञ्जातब्बा धम्मा, नत्थि तत्थ
मारो वा मारपञ्जत्ति वा । नत्थि सोत पे० नत्थि घान पे०
नत्थि जिह्वा, नत्थि रसा, नत्थि जिह्वाविञ्जाण, नत्थि जिह्वाविञ्जाण-
विञ्जातब्बा धम्मा, नत्थि तत्थ मारो वा मारपञ्जत्ति वा । नत्थि
कायो पे० नत्थि मनो, नत्थि धम्मा, नत्थि मनोविञ्जाण, नत्थि 15
मनोविञ्जाणविञ्जातब्बा धम्मा, नत्थि तत्थ मारो वा मारपञ्जत्ति
वा” ति ।

६६ समिद्धिसत्तपञ्चासुत्तं

६७ “सत्तो, सत्तो’ ति, भन्ते, वुच्चति । कित्तावता नु खो,
भन्ते, सत्तो वा अस्स सत्तपञ्जत्ति वा” ति पे० ।

६७ समिद्धिदुक्खपञ्चासुत्तं

६८ “दुक्ख, दुक्ख’ ति, भन्ते, वुच्चति । कित्तावता नु खो, 20 B 267
भन्ते, दुक्खं वा अस्स दुक्खपञ्जत्ति वा” ति पे० ।

६८ समिद्धिलोकपञ्चासुत्तं

६९. “लोको, लोको’ ति, भन्ते, वुच्चति । कित्तावता नु खो,
भन्ते, लोको वा अस्स लोकपञ्जत्ति वा” ति ?

“यत्थ खो, समिद्धि, अत्थि चक्खु, अत्थि रूपा, अत्थि चक्खु-
विञ्जाणं, अत्थि चक्खुविञ्जाणविञ्जातब्बा धम्मा, अत्थि तत्थ लोको 25

R 40

वा लोकपञ्जात्ति वा ति पे० अत्थि जिह्वा पे० अत्थि मनो, अत्थि धम्मा, अत्थिमनोविज्जाण, अत्थि मनोविज्जाणविज्जातब्बा धम्मा, अत्थि तत्थ लोको वा लोकपञ्जात्ति वा ।

“यत्थ च खो, समिद्धि, नत्थि चक्खु, नत्थि रूपा, नत्थि चक्खु-
5 विज्जाण, नत्थि चक्खुविज्जाणविज्जातब्बा धम्मा, नत्थि तत्थ लोको
वा लोकपञ्जात्ति वा पे० नत्थि जिह्वा पे० नत्थि मनो, नत्थि
धम्मा, नत्थि मनोविज्जाण, नत्थि मनोविज्जाणविज्जातब्बा धम्मा,
नत्थि तत्थ लोको वा लोकपञ्जात्ति वा” ति ।

६६ उपसेनआसीवित्तमुत्तं

७० एक समय आयस्मा च सारिपुत्तो आयस्मा च उपसेनो
10 राजगहे विहरन्ति सीतवने सप्पसोण्डिकपम्भारे । तेन खो पन समयेन
आयस्मतो उपसेनस्स काये आसीवित्तो पतितो होति । अथ खो आयस्मा
उपसेनो भिक्खू आमन्तेसि – “एथ मे, आवुसो, इम काय मञ्चक आरो-
पेत्वा बहिद्धा नीहरथ । पुराय कायो इधेव विकिरति, सेय्यथापि भुस-
मुट्ठी^१” ति ।

15 एव वुत्ते, आयस्मा सारिपुत्तो आयस्मन्त उपसेन एतदवोच –
“न खो पन मय पस्साम आयस्मतो उपसेनस्स कायस्स वा अञ्जथत्त
इन्द्रियान वा विपरिणाम^२ । अथ च पनायस्मा उपसेनो एवमाह – ‘एथ
मे, आवुसो, इम काय मञ्चक आरोपेत्वा बहिद्धा नीहरथ । पुराय कायो
इधेव विकिरति, सेय्यथापि भुसमुट्ठी’” ति ।

20 “यस्स नून, आवुसो सारिपुत्त, एवमस्स – ‘अह चक्खू’ ति वा मम
B 268 चक्खू ति वा पे० . अह जिह्वा ति वा मम जिह्वा ति वा अह मनो
ति वा मम मनो ति वा’ । तस्स, आवुसो सारिपुत्त, सिया कायस्स वा अञ्ज-
थत्तं इन्द्रियान वा विपरिणामो^४ । मय्ह च खो, आवुसो सारिपुत्त, न एव
R 41 होति – ‘अह चक्खू ति वा मम चक्खू ति वा पे० अह जिह्वा ति वा
25 मम जिह्वा ति वा अह मनो ति वा मम मनो ति वा’ । तस्स मय्ह च खो,
आवुसो सारिपुत्त, कि कायस्स वा अञ्जथत्त भविस्सति इन्द्रियान वा
विपरिणामो” ति !

“तथा हि पनायस्मतो उपसेनस्स दीघरत्त अहङ्कारममङ्कार-

१ भुसमुट्ठी – रो० । २ विपरिणामो – स्या० । ३ चक्खु – स्या०, रो० ।
४ परिणामो – रो० ।

मानानुसयो^१ सुसमूहतो^२ । तस्मा आयस्मतो उपसेनस्स न एव होति —
‘अह चक्खू ति वा मम चक्खू ति वा पे० अह जिह्वा ति वा मम
जिह्वा ति वा अह मनो ति वा मम मनो ति वा’” ति ।

अथ खो ते भिक्खू आयस्मतो उपसेनस्स काय मञ्चक आरो-
पेत्वा बहिद्धा नीहरिसु । अथ खो आयस्मतो उपसेनस्स कायो तत्थेव 5
विकिरि, सेय्यथापि भुसमुट्ठी ति ।

७० उपवाणसन्दिट्टिकसुत्तं

७१ अथ खो आयस्मा उपवाणो^३ येन भगवा तेनुपसङ्गमि
पे० एकमन्त निसिन्नो खो आयस्मा उपवाणो भगवन्त एतदवोच —
“सन्दिट्टिको धम्मो, सन्दिट्टिको धम्मो’ ति, भन्ते, वुच्चति । कित्तावता
नु खो, भन्ते, सन्दिट्टिको धम्मो होति अकालिको एहिपस्सिको ओप- 10
नेय्यिको^४ पच्चत्त वेदितब्बो विञ्जूही” ति ?

“इध पन, उपवाण, भिक्खु चक्खुना रूप दिस्वा रूपप्पटिसवेदी^५
च होति रूपरागप्पटिसवेदी च । सन्त च अज्झत्त रूपेसु राग ‘अत्थि मे
अज्झत्त रूपेसु रागो’ ति पजानाति । य त, उपवाण, भिक्खु चक्खुना
रूप दिस्वा रूपप्पटिसवेदी च होति रूपरागप्पटिसवेदी च । सन्त च 15
अज्झत्त रूपेसु राग ‘अत्थि मे अज्झत्त रूपेसु रागो’ ति पजानाति । एव
पि खो, उपवाण, सन्दिट्टिको धम्मो होति अकालिको एहिपस्सिको
ओपनेय्यिको पच्चत्त वेदितब्बो विञ्जूहि पे० ।

“पुन च परं, उपवाण, भिक्खु जिह्वाय रस सायित्वा रसप्पटि- R 42
सवेदी च होति रसरगप्पटिसवेदी च । सन्त च अज्झत्त रसेसु राग 20
‘अत्थि मे अज्झत्त रसेसु रागो’ ति पजानाति । य त, उपवाण, भिक्खु
जिह्वाय रसं सायित्वा रसप्पटिसवेदी च होति रसरगप्पटिसवेदी च ।
सन्त च अज्झत्त रसेसु राग ‘अत्थि मे अज्झत्त रसेसु रागो’ ति पजानाति । B 269
एवं पि खो, उपवाण, सन्दिट्टिको धम्मो होति अकालिको एहिपस्सिको
ओपनेय्यिको पच्चत्त वेदितब्बो विञ्जूहि पे० । 25

“पुन च पर, उपवाण, भिक्खु मनसा धम्म विञ्जाय धम्मप्पटि-
सवेदी च होति धम्मरागप्पटिसवेदी च । सन्तं च अज्झत्त धम्मेसु रागं

१ ० मानानुसया — स्या०, रो० । २ सुसमूहता — स्या०, रो० । ३ उपवानो —
रो० । ४ ओपनेय्यिको — स्या०, रो० । ५ रूपपटिसवेदी — स्या०, रो० ।

‘अत्थि मे अज्झत्त धम्मेषु रागो’ ति पजानाति । य त, उपवाण, भिक्खु मनसा धम्म विञ्जाय धम्मप्पटिसवेदी च होति धम्मरागप्पटिसवेदी च । सन्त च अज्झत्त धम्मेषु राग ‘अत्थि मे अज्झत्त धम्मेषु रागो’ ति पजानाति । एव पि खो, उपवाण, सन्दिट्ठिको धम्मो होति पे०

5 पच्चत्त वेदितब्बो विञ्जूहि पे० ।

“इध पन, उपवाण, भिक्खु चक्खुना रूप दिस्वा रूपप्पटिसवेदी^१ च होति^१ नो च रूपरागप्पटिसवेदी । असन्त च अज्झत्त रूपेषु राग ‘नत्थि मे अज्झत्त रूपेषु रागो’ ति पजानाति । य त, उपवाण, भिक्खु चक्खुना रूप दिस्वा रूपप्पटिसवेदी हि खो होति नो च रूपरागप्पटिसवेदी । असन्त
10 च अज्झत्त रूपेषु राग ‘नत्थि मे अज्झत्त रूपेषु रागो’ ति पजानाति । एव पि खो, उपवाण, सन्दिट्ठिको धम्मो होति अकालिको एहिपस्सिको ओप-
नेय्यिको पच्चत्त वेदितब्बो विञ्जूहि पे० ।

“पुन च पर, उपवाण^२, जिब्हाय^३ रस सायित्वा रसप्पटिसवेदी हि खो होति नो च रसरगप्पटिसवेदी । असन्त च अज्झत्त रसेसु
15 राग ‘नत्थि मे अज्झत्त रसेसु रागो’ ति पजानाति पे० ।

R 43

“पुन च पर, उपवाण, भिक्खु मनसा धम्म विञ्जाय धम्मप्पटि-
सवेदी हि खो होति नो च धम्मरागप्पटिसवेदी । असन्त च अज्झत्त
धम्मेषु राग ‘नत्थि मे अज्झत्त धम्मेषु रागो’ ति पजानाति । य त, उपवाण,
भिक्खु मनसा धम्म विञ्जाय धम्मप्पटिसवेदी हि खो होति नो च धम्म-
20 रागप्पटिसवेदी । असन्त च अज्झत्त धम्मेषु राग ‘नत्थि मे अज्झत्त धम्मेषु
रागो’ ति पजानाति । एव पि खो, उपवाण, सन्दिट्ठिको धम्मो होति अका-
लिको एहिपस्सिको ओपनेय्यिको पच्चत्त वेदितब्बो विञ्जूही” ति ।

७१ पठमच्छफस्सायतनसुत्तं

७२ “यो हि कोचि, भिक्खवे, भिक्खु छन्न फस्सायतनान समु-
दयं च अत्थङ्गम^१ च अस्साद च आदीनव च निस्सरण च यथाभूत नप्प-
B 270 जानाति । अवुसित तेन ब्रह्मचरिय, आरका सो इमस्मा धम्मविनया” ति ।
25

एवं वुत्ते, अञ्जतरौ भिक्खु भगवन्त एतदवोच — “एत्थाह,

१-१ रूपपटिसवेदी हि खो होति — रो० । २-२ उपवाण भिक्खु सोतेन सद् सुत्वा
धानेन गन्ध घायित्वा जिब्हाय — स्या०, रो० । ३ अत्थगम — रो० ।

भन्ते, अनस्सस^१ । अहं हि, भन्ते, छन्नं फस्सायतनानं समुदयं च अत्थङ्गमं च अस्सादं च आदीनवं च निस्सरणं च यथाभूतं नप्पजानामी” ति ।

“तं किं मज्झसि, भिक्खु, चक्खु ‘एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता’ ति समनुपस्ससी” ति ?

“नो हेत, भन्ते” ।

5

“साधु, भिक्खु, एत्थं च ते, भिक्खु, चक्खु^२ ‘नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता’ ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय सुदिट्ठं भविस्सति । एसेवन्तो दुक्खस्स पे० जिह्व^३ ‘एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता’ ति समनुपस्ससी” ति ?

“नो हेत, भन्ते” ।

10

“साधु, भिक्खु, एत्थं च ते, भिक्खु, जिह्वा^४ ‘नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता’ ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय सुदिट्ठं भविस्सति । एसेवन्तो दुक्खस्स पे० मनं ‘एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता’ ति समनुपस्ससी” ति ?

“नो हेत, भन्ते” ।

15

“साधु, भिक्खु, एत्थं च ते, भिक्खु, मनो^५ ‘नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता’ ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय सुदिट्ठं भविस्सति । एसेवन्तो दुक्खस्सा” ति ।

७२. दुत्तियच्छफस्सायतनसुत्तं

७३ “यो हि कोचि, भिक्खवे, भिक्खुं छन्नं फस्सायतनानं समुदयं च अत्थङ्गमं च अस्सादं च आदीनवं च निस्सरणं च यथाभूतं नप्पजानाति । अवुसितं तेन ब्रह्मचरियं, आरका सो इमस्मा धम्मविनया” ति ।

R 44

20

एवं वुत्ते, अज्जातरो भिक्खु भगवन्त एतदवोच — “एत्थाहं भन्ते, अनस्ससं^६ पनस्ससं^७ । अहं^८ हि^९ भन्ते, छन्नं फस्सायतनानं समुदयं च अत्थङ्गमं च अस्सादं च आदीनवं च निस्सरणं च यथाभूतं नप्पजानामी” ति ।

25

१ अनस्सास — स्या०, अनस्सासि — रो० । २ चक्खु — स्या० । ३ जिह्वा — रो० । ४ स्या० पोत्थके नत्थि, अनस्सासि — रो० । ५ पनस्सास — स्या०, रो० पोत्थके नत्थि । ६-७. अहंजिह्व — रो० ।

“त कि मञ्जसि, भिक्खु, चक्खु ‘नेत मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता’ ति समनुपस्ससी” ति ?

“एव, भन्ते” ।

5 “साधु, भिक्खु, एत्थ च ते, भिक्खु, चक्खु ‘नेत मम, नेसोह-
मस्मि न मेसो अत्ता’ ति एवमेत यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय सुदिट्ठ
B. 271 भविस्सति । एव ते एत पठमं फस्सायतन पहीन भविस्सति आरयति
अपुनब्भवाय पे० जिह्वा ‘नेत मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता’ ति
समनुपस्ससी” ति ?

“एव, भन्ते” ।

10 “साधु, भिक्खु, एत्थ च ते, भिक्खु, जिह्वा ‘नेत मम, नेसोहमस्मि
न मेसो अत्ता’ ति एवमेत यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय सुदिट्ठ भविस्सति ।
एव ते एत चतुत्थ फस्सायतन पहीन भविस्सति आरयति अपुनब्भवाय
. . पे० मन ‘नेत मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता’ ति समनुपस्ससी” ति ?

“एव, भन्ते” ।

15 “साधु, भिक्खु, एत्थ च ते, भिक्खु, मनो ‘नेत मम, नेसोहमस्मि,
न मेसो अत्ता’ ति एवमेत यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय सुदिट्ठ भविस्सति ।
एवं ते एत छट्ठ फस्सायतन पहीनं भविस्सति आरयति अपुनब्भ-
वाया” ति ।

७३ ततियछफस्सायतनसुत्तं

R. 45

७४ “यो हि कोचि, भिक्खवे, भिक्खु छन्न फस्सायतनानं समु-
20 दयं च अत्थङ्गम च अस्साद च आदीनव च निस्सरण च यथाभूतं नप्प-
जानाति । अवुसित तेन ब्रह्मचरिय, आरका सो इमस्मा धम्म-
विनया” ति ।

एव वुत्ते, अञ्जतरो भिक्खु भगवन्त एतदवोच - “एत्थाह,
भन्ते, अनस्सस पनस्सस । अह हि, भन्ते, छन्न फस्सायतनानं समुदयं
25 च अत्थङ्गम च अस्साद च आदीनव च निस्सरण च यथाभूतं न
पजानामी” ति ।

“त कि मञ्जसि, भिक्खु, चक्खु निच्च वा अनिच्चं वा”
ति ?

“अनिच्च, भन्ते” ।

“य पनानिच्च दुक्ख वा त सुख वा” ति ?

“दुक्ख, भन्ते” ।

“य पनानिच्च दुक्ख विपरिणामधम्म, कल्ल नु त समनुपस्सितु
— ‘एत मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता’” ति ?

5

“नो हेत, भन्ते” ।

“सोत . घान जिह्वा कायो मनो निच्चो वा अनिच्चो
वा” ति ?

“अनिच्चो, भन्ते” ।

“य पनानिच्च दुक्ख वा त सुख वा” ति ?

10

“दुक्ख, भन्ते” ।

“य पनानिच्च दुक्ख विपरिणामधम्म, कल्ल नु त समनुपस्सितु —
‘एत मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता’” ति ?

“नो हेत, भन्ते” ।

“एव पस्स, भिक्खु, सुतवा अरियसावको चक्खुस्मि पि निब्बि- 15
न्दति, सोतस्मि पि निब्बिन्दति, घानस्मि पि निब्बिन्दति, जिह्वाय पि
निब्बिन्दति, कायस्मि पि निब्बिन्दति, मनस्मि पि निब्बिन्दति । निब्बिन्द
विरज्जति, विरागा विमुच्चति, विमुत्तस्मि विमुत्तमिति जाण
होति । ‘खीणा जाति, वुसित ब्रह्मचरिय, कत करणीय, नापर इत्थत्ताया’
ति पजानाती” ति ।

20

मिगजालवग्गो दुतियो ।

तस्सुद्धानं

मिगजालेन द्वे वुत्ता, चत्तारो च समिद्धिना ।

B 27:

उपसेनो उपवाणो, छफस्सायतनिका तयो ति ॥

— ० —

७४ पठमगिलानसुत्तं

७५ सावत्थिनिदान । अथ खो अञ्जतरो भिक्खु येन भगवा
तेनुपसङ्गमि पे० एकमन्त निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्त एतद-
वोच — “अञ्जतरो, भन्ते, विहारे अञ्जतरो भिक्खु नवो अप्पञ्जातो 25

प 46

आबाधिको दुक्खितो बाब्हगिलानो । साधु, भन्ते, भगवा येन सो भिक्खु तेनुपसङ्कमत्तु अनुकम्प उपादाया” ति ।

अथ खो भगवा नववाद^१ च सुत्वा गिलानवाद^२ च, “अप्पञ्जानो भिक्खू” ति इति विदित्वा येन सो भिक्खु तेनुपसङ्कमि । अद्दसा खो सो
 5 भिक्खु भगवन्त दूरतो व आगच्छन्त । दिस्वान मञ्चके समधोसि^३ ।
 अथ खो भगवा त भिक्खु एतदवोच – “अल, भिक्खु, मा त्व मञ्चके समधोसि । सन्तिमानि आसनानि पञ्जत्तानि, तत्थाह निसीदिस्सामी”
 ति । निसीदि भगवा पञ्जत्ते आसने । निसज्ज खो भगवा त भिक्खु
 एतदवोच – “कच्चि ते, भिक्खु, खमनीय, कच्चि यापनीय, कच्चि दुक्खा
 10 वेदना पटिक्कमन्ति नो अभिक्कमन्ति, पटिक्कमोसान पञ्जायति नो अभिक्कमो” ति ?

“न मे, भन्ते, खमनीय, न यापनीय, बाब्हा मे दुक्खा वेदना अभिक्कमन्ति नो पटिक्कमन्ति, अभिक्कमोसान पञ्जायति नो पटिक्कमो” ति ।

15 “कच्चि ते, भिक्खु, न किञ्चि कुक्कुच्च, न कोचि विप्पटिसारो” ति ?

“तग्घ मे, भन्ते, अनप्पक कुक्कुच्च, अनप्पको विप्पटिसारो” ति ।

“कच्चि पन त^४, भिक्खु^५, अत्ता सीलतो उपवदती” ति ?

“न^६ खो म, भन्ते, अत्ता सीलतो उपवदती” ति ।

20 “नो चे किर ते^७, भिक्खु, अत्ता सीलतो उपवदति, अथ^८ किञ्च ते^९ कुक्कुच्च को च विप्पटिसारो” ति ?

73 “न ख्वाह भन्ते, सीलविसुद्धत्थ भगवता धम्म देसित आजा-
 नामी” ति ।

“नो चे किर त्व, भिक्खु, सीलविसुद्धत्थ मया धम्म देसित आजा-
 25 नासि, अथ किमत्थ चरहि त्व, भिक्खु, मया धम्म देसित आजा-
 नासी” ति ?

“रागविरागत्थं ख्वाहं, भन्ते, भगवता धम्म देसित आजा-
 नामी” ति ।

१ नवतर – स्या०, नवकवाद – रो० । २ गिलानतर – स्या० । ३ समतेसि – स्या०, समञ्चो पि – रो० । ४ ते – स्या०, त्व – रो० । ५ रो० पोत्थके नत्थि । ६ न उपवदती – स्या०, रो० । ७-७ नो हेतु, भन्ते – रो० । ८ त्व – स्या० रो० । ९-९ अथ भिक्खु किस्मि च ते – स्या०, रो० ।

“साधु साधु, भिक्खु । साधु खो त्व, भिक्खु, रागविरागत्थ मया धम्म देसित आजानासि । रागविरागत्थो हि, भिक्खु, मया धम्मो देसितो । त कि मञ्जसि भिक्खु, चक्खु^१ निच्च वा अनिच्च वा” ति ?

“अनिच्च, भन्ते” पे० सोत घान जिह्वा कायो मनो निच्चो वा अनिच्चो वा ति ?

5

“अनिच्चो, भन्ते” ।

“य पनानिच्च दुक्ख वा त सुख वा” ति ?

“दुक्ख, भन्ते” ।

“य पनानिच्च दुक्ख विपरिणामधम्म, कल्ल नु त समनुपस्सितु — ‘एत मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता’” ति ?

10

“नो हेत, भन्ते” ।

“एव पस्स, भिक्खु, सुतवा अरियसावको चक्खुस्मि पि निब्बिन्दति, सोतस्मि पि निब्बिन्दति पे० मनस्मि पि निब्बिन्दति । निब्बिन्द विरज्जति, विरागा विमुच्चति, विमुत्तस्मि विमुत्तमिति ज्ञाण होति । ‘खीणा जाति . पे० नापर इत्थत्ताया’ ति पजानाती” ति ।

15

इदमवोच भगवा । अत्तमनो सो भिक्खु भगवतो भासित अभिनन्दि । इमस्मि च पन वेय्याकरणस्मि भञ्जमाने तस्स भिक्खुनो विरज वीतमल धम्मचक्खु उदपादि — “य किञ्चि समुदयधम्मं, सब्ब त निरोधधम्म” ति ।

20

७५ द्वुतीयगिलानसुत्तं

७६ अथ खो अञ्जतरो भिक्खु पे० भगवन्त एतदवोच — “अमुकस्मि, भन्ते, विहारे अञ्जतरो भिक्खु नवो अप्पञ्जातो आबाधिको दुक्खितो बाब्बहिलानो । साधु, भन्ते, भगवा येन सो भिक्खु तेनुपसङ्कमतु अनुकम्प उपादाया” ति ।

अथ खो भगवा नववाद^१ च सुत्वा गिलानवाद^२ च, “अप्पञ्जातो भिक्खू” ति इति विदित्वा येन सो भिक्खु तेनुपसङ्कमि । अहसा खो सो भिक्खु भगवन्त दूरतो व आगच्छन्तं । दिस्वान मञ्चके समधोसि^३ ।

25

१ चक्खु — स्या०, रो० । २ नवतर — स्या० । ३ गिलानतर — स्या० ।

४ समतेसि — स्या० ।

अथ खो भगवा त भिक्खु एतदवोच - “अल, भिक्खु, मा त्व मञ्चके
समधोसि । सन्तिमानि आसनानि पञ्चत्तानि, तत्थाह निसीदिस्सामी”
ति । निसीदि भगवा पञ्चत्ते आसने । निसज्ज खो भगवा त भिक्खु
एतदवोच - “कच्चि ते, भिक्खु, खमनीय, कच्चि यापनीय, कच्चि
4 5 दुक्खा वेदना पटिक्कमन्ति नो अभिक्कमन्ति, पटिक्कमोसान पञ्चायति
नो अभिक्कमो” ति ?

“न मे, भन्ते, खमनीय, न यापनीय पे० न खो म, भन्ते,
अत्ता सीलतो उपवदती” ति ।

“नो चे किर ते, भिक्खु, अत्ता सीलतो उपवदति, अथ किञ्च^१
10 ते^१ कुक्कुच्च को च विप्पटिसारो” ति ?

“न ख्वाह, भन्ते, सीलविसुद्धत्थ भगवता धम्म देसित
आजानामी” ति ।

3 “नो चे किर त्व, भिक्खु, सीलविसुद्धत्थ मया धम्म देसित
आजानासि, अथ किमत्थ चरहि त्व, भिक्खु, मया धम्म देसित आजा-
15 नासी” ति ?

“अनुपादापरिनिब्बानत्थ^२ ख्वाह, भन्ते, भगवता धम्म देसित
आजानामी” ति ।

“साधु साधु, भिक्खु ! साधु खो त्व, भिक्खु, अनुपादापरि-
निब्बानत्थं मया धम्म देसित आजानासि । अनुपादापरिनिब्बानत्थो हि,
20 भिक्खु, मया धम्मो देसितो । त कि मञ्जसि, भिक्खु, चक्खु निच्च वा
अनिच्च वा” ति ?

“अनिच्च, भन्ते” पे० सोत धान जिह्वा कायो
मनो मनोविञ्जाण मनोसम्फस्सो यम्पिद मनोसम्फस्सपच्चया
उप्पज्जति वेदयित मुख वा दुक्ख वा अदुक्खममुख वा त पि निच्च वा
25 अनिच्च वा ति ?

“अनिच्च, भन्ते” ।

“य पनानिच्च दुक्ख वा त सुख वा” ति ?

“दुक्खं, भन्ते” ।

“य पनानिच्च दुक्ख विपरिणामधम्मं, कल्ल नु तं सत्तु^३दिग्गु
30 - ‘एत मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता’” ति ?

१-१ किस्मि च ते - स्या० । २ ०निब्बानत्थ - रो० ।

“नो हेत, भन्ते” ।

“एव पस्स, भिक्खु, सुतवा अरियसावको चक्खुस्मि पि निब्बिन्दति पे० मनस्मि पि मनोविञ्जाणे पि मनोसम्फस्से पि निब्बिन्दति । यम्पिद मनोसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा तस्मि पि निब्बिन्दति । निब्बिन्द विरज्जति, विरागा विमुच्चति, विमुत्तस्मि विमुत्तमिति जाण होति । ‘खीणा जाति, वुसित ब्रह्मचरिय, कत करणीय, नापर इत्थत्ताया’ ति पजानाती” ति ।

इदमवोच भगवा । अत्तमनो सो भिक्खु भगवतो भामित अभिनन्दि । इमस्मि च पन वेय्याकरणस्मि भञ्जामाने तस्स भिक्खुस्स अनुपादाय आसवेहि चित्त विमुच्ची’ ति ।

10

७६ राधअनिच्चसुत्तं

७७ अथ खो आयस्मा राधो पे० एकमन्त निसिन्नो खो आयस्मा राधो भगवन्त एतदवोच — “साधु मे, भन्ते, भगवा सङ्खित्तेन धम्म देसेतु, यमह भगवतो धम्म सुत्वा एको वूपकट्ठो अप्पमत्तो आतापी पहितत्तो विहरेय्य” ति ।

“य खो, राध, अनिच्च तत्र ते छन्दो पहातब्बो । किञ्च, राध, अनिच्च तत्र ते छन्दो पहातब्बो ? चक्खु^१ अनिच्च, रूपा अनिच्चा, चक्खु-विञ्जाण चक्खुसम्फस्सो यम्पिद चक्खुसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि अनिच्च । तत्र ते छन्दो पहातब्बो जिह्वा कायो मनो अनिच्चो । तत्र ते छन्दो पहातब्बो । धम्मा^२ मनोविञ्जाण मनोसम्फस्सो यम्पिद मनो-सम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयितं सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि अनिच्च । तत्र ते छन्दो पहातब्बो । य खो, राध, अनिच्च तत्र ते छन्दो पहातब्बो” ति ।

20

७७ राधदुक्खसुत्तं

७८ “य खो, राध, दुक्ख तत्र ते छन्दो पहातब्बो । किञ्च, राध, दुक्ख ? चक्खु खो, राध, दुक्खं । तत्र ते छन्दो पहातब्बो । रूपा चक्खुविञ्जाण चक्खुसम्फस्सो . यम्पिद चक्खुसम्फस्सपच्चय

25

१ विमुच्चती — स्या०, रो० । २ चक्खु — रो० । ३ धम्मो — स्या० ।

. पे० अदुक्खमसुख वा त पि दुक्ख । तत्र ते छन्दो पहातब्बो पे०
मनो दुक्खो धम्मा मनोविज्जाणं मनोसम्फस्सो यम्पिद
मनोसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख
वा त पि दुक्ख । तत्र ते छन्दो पहातब्बो । य खो, राध, दुक्ख तत्र ते
5 छन्दो पहातब्बो” ति ।

७८ राधअनत्तसुत्तं

७९ “यो खो, राध, अनत्ता तत्र ते छन्दो पहातब्बो । को च,
राध, अनत्ता ? चक्खु^१ खो, राध, अनत्ता । तत्र ते छन्दो पहातब्बो ।
रूपा चक्खुविज्जाण चक्खुसम्फस्सो . यम्पिद चक्खुसम्फस्स-
पच्चया पे० मनो अनत्ता धम्मा मनोविज्जाण मनो-
10 सम्फस्सो यम्पिद मनोसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा
दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि अनत्ता । तत्र ते छन्दो पहातब्बो । यो
खो, राध, अनत्ता तत्र ते छन्दो पहातब्बो” ति ।

७९ पठमअविज्जापहानसुत्तं

16 ८० अथ खो अज्जातरो भिक्खु येन भगवा तेनुपसङ्कमि
पे० एकमन्त निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्त एतदवोच — “अत्थि
15 नु खो, भन्ते, एको धम्मो यस्स पहाना भिक्खुनो अविज्जा पहीयति^२,
विज्जा उप्पज्जती” ति ?

“अत्थि खो, भिक्खु, एको धम्मो यस्स पहाना भिक्खुनो अविज्जा
पहीयति, विज्जा उप्पज्जती” ति ।

20 “कतमो पन, भन्ते, एको धम्मो यस्स पहाना भिक्खुनो अविज्जा
पहीयति, विज्जा उप्पज्जती” ति ?

1 “अविज्जा खो, भिक्खु, एको धम्मो यस्स पहाना भिक्खुनो
अविज्जा पहीयति, विज्जा उप्पज्जती” ति ।

“कथ पन, भन्ते, जानतो कथ पस्सतो भिक्खुनो अविज्जा
पहीयति, विज्जा उप्पज्जती” ति ?

25 “चक्खु खो, भिक्खु, अनिच्चतो जानतो पस्सतो भिक्खुनो
अविज्जा पहीयति, विज्जा उप्पज्जति । रूपे . चक्खुविज्जाण

१ चक्खु — स्या०, रो० । २ पहीयति — स्या० ।

चक्खुसम्फस्स यम्पिद, चक्खुसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख
वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि अनिच्चतो जानतो पस्सतो भिक्खुनो
अविज्जा पहीयति, विज्जा उप्पज्जति पे० मन अनिच्चतो जानतो
पस्सतो भिक्खुनो अविज्जा पहीयति, विज्जा उप्पज्जति । धम्मे
मनोविज्जाण मनोसम्फस्स यम्पिद मनोसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति 5
वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि अनिच्चतो जानतो
पस्सतो भिक्खुनो अविज्जा पहीयति, विज्जा उप्पज्जति । एव खो,
भिक्खु, जानतो एव पस्सतो भिक्खुनो अविज्जा पहीयति, विज्जा
उप्पज्जती” ति ।

८० द्वुतीयअविज्जापहानसुत्तं

८१ अथ खो अञ्जतरो भिक्खु पे० एतदवोच — “अत्थि 10
नु खो, भन्ते, एको धम्मो यस्स पहाना भिक्खुनो अविज्जा पहीयति,
विज्जा उप्पज्जती” ति ?

“अत्थि खो, भिक्खु, एको धम्मो यस्स पहाना भिक्खुनो अविज्जा
पहीयति, विज्जा उप्पज्जती” ति ।

“कतमो पन, भन्ते, एको धम्मो यस्स पहाना भिक्खुनो अविज्जा 15
पहीयति, विज्जा उप्पज्जती” ति ?

“अविज्जा खो, भिक्खु, एको धम्मो यस्स पहाना भिक्खुनो
अविज्जा पहीयति, विज्जा उप्पज्जती” ति ।

“कथ पन, भन्ते, जानतो कथ पस्सतो अविज्जा पहीयति, विज्जा
उप्पज्जती” ति ? 20

“इध, भिक्खु, भिक्खुनो सुत होति — ‘सब्बे धम्मा नाल अभि-
निवेसाया’ ति । एव चेत, भिक्खु, भिक्खुनो सुत होति — ‘सब्बे धम्मा
नाल अभिनिवेसाया’ ति । सो सब्ब धम्म अभिजानाति, सब्ब धम्म
अभिञ्जाय सब्ब धम्म परिजानाति, सब्ब धम्म परिञ्जाय सब्ब-
निमित्तानि अञ्जतो पस्सति, चक्खु अञ्जतो पस्सति, रूपे . चक्खु- 25
विज्जाण .. चक्खुसम्फस्स यम्पिद चक्खुसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति
वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि अञ्जतो पस्सति
. पे० मन अञ्जतो पस्सति । धम्मे मनोविज्जाणं मनोसम्फस्स
.. यम्पिद मनोसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा

अदुक्खमसुख वा त पि अञ्जतो पस्सति । एव खो, भिक्खु, जानतो एव पस्सतो भिक्खुनो अविज्जा पहीयति, विज्जा उप्पज्जती” ति ।

८१ सम्बहुलभिक्खुसुत्तं

८२ अथ खो सम्बहुला भिक्खू येन भगवा तेनुपसङ्गमिसु
 51 पे० एकमन्त निसिन्ना खो ते भिक्खू भगवन्त एतदवोचु – “इध नो,
 5 भन्ते, अञ्जतिथिया परिब्बाजका अम्हे एव पुच्छन्ति – ‘किमत्थिय,
 आवुसो, समणे गोतमे ब्रह्मचरिय वुस्सती’ ति ? एव पुट्ठा मय, भन्ते,
 तेस अञ्जतिथियान परिब्बाजकान एव व्याकरोम^१ – ‘दुक्खस्स खो,
 आवुसो, परिञ्जत्थ भगवति ब्रह्मचरिय वुस्सती’ ति । कच्चि मय,
 भन्ते, एव पुट्ठा एव व्याकरमाना वुत्तवादिनो चेव^२ भगवतो होम, न च
 10 भगवन्त अभूतेन अब्भाचिक्खाम, धम्मस्स चानुधम्म व्याकरोम, न च
 कोचि सहधम्मिको वादानुवादो गारय्ह ठान आगच्छती” ति ?

“तग्घ तुम्हे, भिक्खवे, एव पुट्ठा एव व्याकरमाना वुत्तवादिनो
 चेव मे होथ, न च म अभूतेन अब्भाचिक्खथ, धम्मस्स चानुधम्म
 व्याकरोथ, न च कोचि सहधम्मिको वादानुवादो गारय्ह ठान आगच्छति ।
 15 दुक्खस्स हि, भिक्खवे, परिञ्जत्थ मयि ब्रह्मचरिय वुस्सति । सचे पन वो,
 भिक्खवे, अञ्जतिथिया परिब्बाजका एव पुच्छेय्यु – ‘कतम पन त,
 आवुसो, दुक्ख, यस्स परिञ्जाय समणे गोतमे ब्रह्मचरिय वुस्सती’ ति ?
 एव पुट्ठा तुम्हे, भिक्खवे, तेस अञ्जतिथियान परिब्बाजकान एव
 व्याकरेय्याथ – ‘चक्खु^३ खो, आवुसो, दुक्ख, तस्स परिञ्जाय भगवति
 20 ब्रह्मचरिय वुस्सति । रूपा पे० यम्पिद चक्खुसम्फस्सपच्चया
 उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि दुक्ख । तस्स
 परिञ्जाय भगवति ब्रह्मचरिय वुस्सति पे० मनो दुक्खो पे०
 278 यम्पिद मनोसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा
 अदुक्खमसुख वा त पि दुक्ख । तस्स परिञ्जाय भगवति ब्रह्मचरिय
 25 वुस्सति । इद खो त, आवुसो, दुक्ख, तस्स परिञ्जाय भगवति
 ब्रह्मचरिय वुस्सती’ ति । एव पुट्ठा तुम्हे, भिक्खवे, तेस अञ्जतिथियान
 52 परिब्बाजकान एव व्याकरेय्याथा” ति ।

१ व्याकरोम – रो० । २ वे – रो० । ३ चक्खु – स्या०, रो० ।

८२ लोकपञ्चासुत्तं

८३ अथ खो अञ्जतरो भिक्खु येन भगवा पे० एकमन्त निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्त एतदवोच -

“लोको, लोको’ ति, भन्ते, वुच्चति । कित्तावता नु खो, भन्ते, लोको ति वुच्चती’ ति ?

“लुज्जती’ ति खो, भिक्खु, तस्मा लोको ति वुच्चति । किञ्च 5 लुज्जति ? चक्खु खो, भिक्खु, लुज्जति । रूपा लुज्जन्ति, चक्खुविञ्जाण लुज्जति, चक्खुसम्फस्सो लुज्जति, यम्पिद चक्खुसम्फस्सपच्चया उप्प-ज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि लुज्जति पे० जिह्वा लुज्जति पे० मनो लुज्जति धम्मा लुज्जन्ति मनो-विञ्जाण लुज्जति मनोसम्फस्सो लुज्जति, यम्पिद मनोसम्फस्सपच्चया 10 उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि लुज्जति । लुज्जती ति खो, भिक्खु, तस्मा लोको ति वुच्चती’ ति ।

८३ फगुनपञ्चासुत्तं

८४ अथ खो आयस्मा फगुनो पे० एकमन्त निसिन्नो खो आयस्मा फगुनो भगवन्त एतदवोच -

“अत्थि नु खो, भन्ते, त चक्खु^१, येन चक्खुना अतीते बुद्धे परि- 15 निब्बुते छिन्नपपञ्चे छिन्नवटुमे परियादिन्नवट्टे^२ सब्बदुक्खवीतिवट्टे^३ पञ्जापयमानो पञ्जापेय्य^४ पे० अत्थि नु खो, भन्ते, सा जिह्वा, याय जिह्वाय अतीते बुद्धे परिनिब्बुते छिन्नपपञ्चे छिन्नवटुमे परियादिन्न-वट्टे सब्बदुक्खवीतिवट्टे पञ्जापयमानो पञ्जापेय्य पे० अत्थि नु खो, सो भन्ते, मनो, येन मनेन अतीते बुद्धे परिनिब्बुते छिन्नपपञ्चे 20 छिन्नवटुमे परियादिन्नवट्टे सब्बदुक्खवीतिवट्टे पञ्जापयमानो पञ्जा-पेय्या’ ति ?

“नत्थि खो त, फगुन, चक्खु, येन चक्खुना अतीते बुद्धे परि- निब्बुते छिन्नपपञ्चे छिन्नवटुमे परियादिन्नवट्टे सब्बदुक्खवीतिवट्टे पञ्जा-पयमानो पञ्जापेय्य पे० नत्थि खो सा, फगुन, जिह्वा, याय 25 जिह्वाय अतीते बुद्धे परिनिब्बुते छिन्नपपञ्चे छिन्नवटुमे परियादिन्नवट्टे

१ चक्खु - स्या०, रो० । २ परियादिणवट्टे - रो० । ३ सब्बदुक्खवीतिवत्ते - स्या०, रो० । ४ पञ्जापेय्य - स्या० ।

53

सब्बदुक्खवीतिवट्टे पञ्ञापयमानो पञ्ञापेय्य पे० नत्थि खो सो,
फग्गुन, मनो, येन मनेन अतीते बुद्धे परिनिब्बुते छिन्नपपञ्चे छिन्नवट्टमे
परियादिन्नवट्टे सब्बदुक्खवीतिवट्टे पञ्ञापयमानो पञ्ञापेय्या” ति ।
गिलानवग्गो ततियो ।

तस्सुद्धानं

5 गिलानेन दुवे^१ वुत्ता, राधेन अपरे तयो ।
अविज्जाय च द्वे वुत्ता, भिक्खु लोको च^२ फग्गुनो ति ॥

— ० —

८४ पलोकधम्मसुत्तं

८५ सावत्थिनिदान । अथ खो आयस्मा आनन्दो येन भगवा
तेनुपसङ्गमि पे० एकमन्त निसिन्नो खो आयस्मा आनन्दो भगवन्त
एतदवोच — “लोको, लोको” ति, भन्ते, वुच्चति । कित्तावता नु खो, भन्ते,
लोको ति वुच्चती” ति ?

10 “य खो, आनन्द, पलोकधम्म, अय वुच्चति अरियस्स विनये
लोको । किञ्च, आनन्द, पलोकधम्म ? चक्खु^३ खो, आनन्द, पलोक-
धम्म, रूपा पलोकधम्मा, चक्खुविज्जाण पलोकधम्म, चक्खुसम्फस्सो
पलोकधम्मो, यम्पिद चक्खुसम्फस्सपच्चया पे० त पि^४ पलोकधम्म
पे० जिह्वा पलोकधम्मा, रसा पलोकधम्मा, जिह्वाविज्जाण
15 पलोकधम्म, जिह्वासम्फस्सो पलोकधम्मो, यम्पिद जिह्वासम्फस्सपच्चया
पे० त पि पलोकधम्म पे० मनो पलोकधम्मो, धम्मा पलोक-
धम्मा, मनोविज्जाण पलोकधम्म, मनोसम्फस्सो पलोकधम्मो, यम्पिद
मनोसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा
त पि पलोकधम्म । य खो, आनन्द, पलोकधम्म, अय वुच्चति अरियस्स
20 विनये लोको” ति ।

८५ सुज्जातलोकसुत्तं

280,
54

८६ अथ खो आयस्मा आनन्दो पे० भगवन्त एतदवोच —
“सुज्जो लोको, सुज्जो लोको” ति, भन्ते, वुच्चति । कित्तावता
नु खो, भन्ते, सुज्जो लोको ति वुच्चती” ति ?

१ द्वे — स्या०, रो० । २ रो० पोत्थके नत्थि । ३ चक्खु — स्या०, रो० ।
४-४ तम्पिद — रो० ।

“यस्मा च खो, आनन्द, सुञ्ज अत्तेन वा अत्तनियेन वा तस्मा सुञ्जो लोको ति वुच्चति । किञ्च, आनन्द, सुञ्जां अत्तेन वा अत्तनियेन वा ? चक्खु खो, आनन्द, सुञ्ज अत्तेन वा अत्तनियेन वा । रूपा सुञ्जा अत्तेन वा अत्तनियेन वा, चक्खुविञ्जाण सुञ्जां अत्तेन वा अत्तनियेन वा, चक्खुसम्फस्सो सुञ्जो अत्तेन वा अत्तनियेन वा पे० यम्पिद 5 मनोसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि सुञ्ज अत्तेन वा अत्तनियेन वा । यस्मा च खो, आनन्द, सुञ्ज अत्तेन वा अत्तनियेन वा तस्मा सुञ्जो लोको ति वुच्चती” ति

८६ सङ्खित्तधम्मसुत्तं

८७ एकमन्त निसिन्नो खो आयस्मा आनन्दो भगवन्त एतदवोच —
“साधु मे, भन्ते, भगवा सङ्खित्तेन धम्म देसेतु, यमह भगवतो धम्म सुत्वा 10 एको वूपकट्ठो अप्पमत्तो आतापी पहितत्तो विहरेय्य” ति ।

“त कि मञ्जसि, आनन्द, चक्खु निच्च वा अनिच्च वा” ति ?

“अनिच्च, भन्ते” ।

“य पनानिच्च दुक्ख वा त सुख वा” ति ?

“दुक्ख, भन्ते” ।

15

“य पनानिच्च दुक्खं विपरिणामधम्मं, कल्लं नु त समनुपस्सितु —
‘एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता’” ति ?

“नो हेत, भन्ते” ।

“रूपा निच्चा वा अनिच्चा वा” ति ?

“अनिच्चा, भन्ते” ।

20

“चक्खुविञ्जाण पे०. यम्पिद चक्खुसम्फस्सपच्चया उप्प-
ज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि निच्च वा
अनिच्च वा” ति ?

“अनिच्च, भन्ते” ।

“य पनानिच्च दुक्ख वा त सुख वा” ति ?

25

“दुक्ख, भन्ते” ।

“य पनानिच्च दुक्ख विपरिणामधम्मं, कल्लं नु तं समनु-
पस्सितु — ‘एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता’” ति ?

“जिह्वा निच्चा वा अनिच्चा वा” ति ?

“अनिच्चा, भन्ते” पे० ।

“जिह्वाविञ्जाण पे० जिह्वासम्फस्सो यम्पिद मनो-
सम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा
5 तं पि निच्च वा अनिच्च वा” ति ?

“अनिच्च, भन्ते” ।

“य पनानिच्च दुक्ख वा त सुख वा” ति ?

“दुक्ख, भन्ते” ।

“य पनानिच्च दुक्खं विपरिणामधम्म, कल्ल नु त समनुपस्सितु
B. 281 10 — ‘एत मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता’” ति ?
“नो हेत, भन्ते” ।

“एव पस्स, आनन्द, सुतवा अरियसावको चक्खुस्मि पि निब्बि-
न्दति पे० . चक्खुसम्फस्से पि निब्बिन्दति पे० यम्पिद मनो-
सम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा
15 तस्मि पि निब्बिन्दति । निब्बिन्द विरज्जति, विरागा विमुच्चति,
विमुत्तस्मि विमुत्तमिति जाण होति । ‘खीणा जाति, वुसित ब्रह्मचरिय,
कत करणीय, नापर इत्थत्ताया’ ति पजानाती” ति ।

८७ छन्नसुत्तं

८८ एक समय भगवा राजगहे विहरति वेळुवने कलन्दक-
निवापे । तेन खो पन समयेन आयस्मा च सारिपुत्तो आयस्मा च महा-
20 चुन्दो आयस्मा च छन्नो गिञ्झकूटे पब्बते विहरन्ति । तेन खो पन समयेन
येन आयस्मा छन्नो आबाधिको होति दुक्खितो बाह्हगिलानो । अथ
R 56 खो आयस्मा सारिपुत्तो सायन्हसमय^१ पटिसल्लाना वुट्ठितो येनायस्मा
महाचुन्दो तेनुपसङ्गमि, उपसङ्गमित्वा आयस्मन्त महाचुन्द एतदवोच —
“आयामावुसो चुन्द, येनायस्मा छन्नो तेनुपसङ्गमिस्साम गिलानपुच्छका”
25 ति । “एवमावुसो” ति खो आयस्मा महाचुन्दो आयस्मतो सारिपुत्तस्स
पच्चस्सोसि ।

अथ खो आयस्मा च सारिपुत्तो आयस्मा च महाचुन्दो येनायस्मा
छन्नो तेनुपसङ्गमिसु, उपसङ्गमित्वा पञ्चत्ते आसने निसीदिसु । निसज्ज

१ सायन्हसमय — सी०, स्या०, रो० ।

खो आयस्मा सारिपुत्तो आयस्मन्तं छन्नं एतदवोच — “कच्चि ते, आवुसो छन्नं, खमनीयं, कच्चि यापनीयं, कच्चि दुक्खा वेदना पटिक्कमन्ति नो अभिक्कमन्ति, पटिक्कमोसानं पञ्जायति नो अभिक्कमो” ति ?

“न मे, आवुसो सारिपुत्त, खमनीयं न यापनीयं, बाब्हा मे दुक्खा वेदना अभिक्कमन्ति नो पटिक्कमन्ति, अभिक्कमोसानं पञ्जायति नो पटिक्कमो । सेय्यथापि, आवुसो, बलवा पुरिसो तिण्हेन सिखरेण मुद्धनि^१ अभिमत्थेय्यं, एवमेव खो, आवुसो, अधिमत्तो वाता मुद्धनि ऊहनन्ति^२ । न मे, आवुसो, खमनीयं, न यापनीयं पे० नो पटिक्कमो । सेय्यथापि, आवुसो, बलवा पुरिसो दब्बहेन वरत्तक्खण्डेन^३ सीसे सीसवेठं ददेय्यं, एवमेव खो, आवुसो, अधिमत्ता सीसे^४ सीसवेदना^५ । न मे, आवुसो, खमनीयं, न यापनीयं पे० नो पटिक्कमो । सेय्यथापि, आवुसो, दुक्खो गोघातको वा गोघातकन्तेवासी वा तिण्हेन गोविकन्तनेन कुच्छि परिकन्तेय्यं, एवमेव खो^६ अधिमत्ता^७ वाता कुच्छि परिकन्तन्ति । न मे, आवुसो, खमनीयं, न यापनीयं पे० नो पटिक्कमो । सेय्यथापि, आवुसो, द्वे बलवन्तो पुरिसा दुब्बलतरं पुरिसं नानाबाहासु गहेत्वा^८ अङ्गारकासुया सन्तापेय्यु सम्परितापेय्यु, एवमेव खो, आवुसो, अधिमत्तो कायस्मि डाहो । न मे, आवुसो, खमनीयं, न यापनीयं, बाब्हा मे दुक्खा वेदना अभिक्कमन्ति नो पटिक्कमन्ति, अभिक्कमोसानं पञ्जायति नो पटिक्कमो । सत्थु, आवुसो सारिपुत्त, आहरिस्सामि, नावकह्वामि जीवितं” ति ।

B 282

15 R. 57

“मा^९ आयस्मा छन्नो सत्थ आहरेसि । यापेतायस्मा छन्नो, यापेन्तं मय आयस्मन्तं छन्नं इच्छामि । सचे आयस्मतो छन्नस्स नत्थि सप्पायानि भोजनानि, अहं आयस्मतो छन्नस्स सप्पायानि भोजनानि परियेसिस्सामि । सचे आयस्मतो छन्नस्स नत्थि सप्पायानि भेसज्जानि, अहं आयस्मतो छन्नस्स सप्पायानि भेसज्जानि परियेसिस्सामि । सचे आयस्मतो छन्नस्स नत्थि पतिरूपा^{१०} उपट्ठाका, अहं आयस्मन्तं छन्नं उपट्ठहिस्सामि । मा आयस्मा छन्नो सत्थ आहरेसि । यापेतायस्मा छन्नो, यापेन्तं मय आयस्मन्तं छन्नं इच्छामि” ति ।

25

१ मुद्धन — स्या०, मुद्धान — रो० । २. उपहनन्ति — स्या०, रो० । ३ वरत्त-क्खन्नेन — स्या० । ४ वाता सीसे — स्या०; मे सीसे — रो० । ५ वेदना — रो० । ६-६ खो मे आवुसो अधिमत्ता — स्या० रो० । ७ गहेत्वा — रो० । ८. स्या० पोत्थके नत्थि । ९ पटिष्ठा — स्या० ।

“न मे, आवुसो सारिपुत्त, नत्थि सप्पायानि भोजनानि, अत्थि मे सप्पायानि भोजनानि । न पि मे नत्थि सप्पायानि भेसज्जानि, अत्थि मे सप्पायानि भेसज्जानि । न पि मे नत्थि पतिरूपा उपट्ठाका, अत्थि मे पतिरूपा उपट्ठाका । अपि च मे, आवुसो, सत्था परिचिण्णो दीघरत्त
5 मनापेनेव, नो अमनापेन । एत हि, आवुसो, सावकस्स पतिरूप य सत्थार परिचरेय्य मनापेनेव, नो अमनापेन । ‘अनुपवज्ज छन्नो भिक्खु सत्थ आहरिस्सती’ ति — एवमेत, आवुसो सारिपुत्त, धारेही” ति ।

B 283

“पुच्छेय्याम मय आयस्मन्त छन्न कञ्चिदेव^१ देस, सच्चे आयस्मा
10 छन्नो ओकासं करोति पञ्हस्स वेय्याकरणाया” ति ।

R. 58

“पुच्छावुसो सारिपुत्त, सुत्वा वेदिस्सामा^२” ति ।

“चक्खु, आवुसो छन्न, चक्खुविज्जाण चक्खुविज्जाणविज्जा-
तब्बे धम्मे ‘एत मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता’ ति समनुपस्ससि
पे० . जिह्व, आवुसो छन्न, जिह्वाविज्जाण जिह्वाविज्जाणविज्जा-
15 तब्बे धम्मे ‘एत मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता’ ति समनुपस्ससि पे०
मनं, आवुसो छन्न, मनोविज्जाण मनोविज्जाणविज्जातब्बे धम्मे ‘एत
मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता’ ति समनुपस्ससी” ति ?

“चक्खु, आवुसो सारिपुत्त, चक्खुविज्जाण चक्खुविज्जाण-
विज्जातब्बे धम्मे ‘नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता’ ति समनुपस्सामि
20 . पे० जिह्व, आवुसो सारिपुत्त, जिह्वाविज्जाण जिह्वाविज्जाण-
विज्जातब्बे धम्मे ‘नेत मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता’ ति समनुपस्सामि
पे० मन, आवुसो सारिपुत्त, मनोविज्जाण मनोविज्जाणविज्जा-
तब्बे धम्मे ‘नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता’ ति समनुपस्सामी” ति ।

“चक्खुस्मि, आवुसो छन्न, चक्खुविज्जाणे चक्खुविज्जाण-
विज्जातब्बेसु धम्मेसु कि दिस्वा कि अभिज्जाय चक्खु चक्खुविज्जाण
25 चक्खुविज्जाणविज्जातब्बे धम्मे ‘नेत मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता’
ति समनुपस्ससि पे० जिह्वाय, आवुसो छन्न, जिह्वाविज्जाणे
जिह्वाविज्जाणविज्जातब्बेसु धम्मेसु कि दिस्वा कि अभिज्जाय जिह्व
जिह्वाविज्जाण जिह्वाविज्जाणविज्जातब्बे धम्मे ‘नेत मम, नेसो-
हमस्मि, न मेसो अत्ता’ ति समनुपस्ससि ? मनस्मि, आवुसो छन्न,

१ किञ्चिदेव— स्या० रो० । २ वेदयामा ति — स्या० ।

मनोविज्जाणे मनोविज्जाणविज्जातब्बेसु धम्मेषु किं दिस्वा किं अभिज्जाय मनोविज्जाण मनोविज्जाणविज्जातब्बे धम्मेषु 'नेत मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति समनुपस्ससी' ति ?

“चक्खुस्मि, आवुसो सारिपुत्त, चक्खुविज्जाणे चक्खुविज्जाण-
विज्जातब्बेसु धम्मेषु निरोधं दिस्वा निरोधं अभिज्जाय चक्खु चक्खु- 5
विज्जाण चक्खुविज्जाणविज्जातब्बे धम्मेषु 'नेत मम, नेसोहमस्मि, न
मेसो अत्ता' ति समनुपस्सामि पे० जिह्वाय, आवुसो सारिपुत्त, B 284
जिह्वाविज्जाणे जिह्वाविज्जाणविज्जातब्बेसु धम्मेषु निरोधं दिस्वा
निरोधं अभिज्जाय जिह्वा जिह्वाविज्जाण जिह्वाविज्जाणविज्जा- R. 59
तब्बे धम्मेषु 'नेत मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति समनुपस्सामि 10
पे० मनस्मि, आवुसो सारिपुत्त, मनोविज्जाणे मनोविज्जाणविज्जा-
तब्बेसु धम्मेषु निरोधं दिस्वा निरोधं अभिज्जाय मनोविज्जाण
मनोविज्जाणविज्जातब्बे धम्मेषु 'नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता'
ति समनुपस्सामी' ति ।

एव वुत्ते, आयस्मा महाचुन्दो आयस्मन्तं छन्न एतदवोच - 15
“तस्मातिह, आवुसो छन्न, इदं पि तस्स भगवतो सासनं निच्चकप्प
साधुकं मनसि कातब्ब - 'निस्सितस्स चलितं, अनिस्सितस्स चलितं नत्थि ।
चलितं असति पसद्वि होति । पसद्विया सति नति' न होति । नतिया
असति आगतिगति' न होति । आगतिगतिया असति चुतूपपातो न
होति । चुतूपपाते असति नेविधं न हुरं न उभयमन्तरेण । एसेवन्तो 20
दुक्खस्सा' ति ।

अथ खो आयस्मा च सारिपुत्तो आयस्मा च महाचुन्दो आय-
स्मन्तं छन्नं इमिना ओवादेन ओवदित्वा उट्ठायासना पक्कमिसु । अथ
खो आयस्मा छन्नो अचिरपक्कन्तेसु तेसु आयस्मन्तेसु सत्थं आहरेसि ।

अथ खो आयस्मा सारिपुत्तो येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्क- 25
मित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो
आयस्मा सारिपुत्तो भगवन्तं एतदवोच - “आयस्मता, भन्ते, छन्नेन सत्थं
आहरितं । तस्स का गति को अभिसम्परायो” ति ?

“ननु ते, सारिपुत्त, छन्नेन भिक्खुना सम्मुखा येव अनुपवज्जता
व्याकता' ति ? 30

“अत्थि, भन्ते, पुब्बविज्जन^१ नाम वज्जिगामो । तत्थायस्मतो छन्नस्स मित्तकुलानि सुहज्जकुलानि उपवज्जकुलानी” ति ।

R 60

“होन्ति हेते, सारिपुत्त, छन्नस्स भिक्खुनो मित्तकुलानि सुहज्ज-
कुलानि उपवज्जकुलानि । न खो पनाह, सारिपुत्त, एत्तावता सउप-
वज्जो ति वदामि । यो खो, सारिपुत्त, त^२ च^३ काय निक्खिपति अञ्ज
च काय उपादियति तमह सउपवज्जो ति वदामि । त छन्नस्स भिक्खुनो
नत्थि । ‘अनुपवज्ज छन्नेन भिक्खुना सत्थ आहरित’ ति — एवमेत,
सारिपुत्त, धारेही” ति ।

८८. पुण्णसुत्तं

B 285

८८. अथ खो आयस्मा पुण्णो येन भगवा तेनुपसङ्गमि, उप-
सङ्गमित्वा . पे० एकमन्त निसिन्नो खो आयस्मा पुण्णो भगवन्त
एतदवोच — “साधु मे, भन्ते, भगवा सङ्घित्तेन धम्म देसेतु, यमह भगवतो
धम्म सुत्वा एको वूपकट्ठो अप्पमत्तो आतापी पहितत्तो विहरेय्य” ति ।

“सन्ति खो, पुण्ण, चक्खुविञ्जेय्या रूपा इट्ठा कन्ता मनापा
पियरूपा कामूपसंहिता^१ रजनीया^२ । त चे भिक्खु अभिनन्दति अभि-
वदति अज्झोसाय तिट्ठति, तस्स त अभिनन्दतो अभिवदतो अज्झोसाय
तिट्ठतो उप्पज्जति नन्दी^३ । ‘नन्दिसमुदया दुक्खसमुदयो, पुण्णा’ ति
वदामि . पे० सन्ति खो, पुण्ण, जिह्वाविञ्जेय्या रसा पे०
सन्ति खो, पुण्ण, मनोविञ्जेय्या धम्मा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा
कामूपसंहिता रजनीया । त चे भिक्खु अभिनन्दति अभिवदति अज्झो-
साय तिट्ठति, तस्स त अभिनन्दतो अभिवदतो अज्झोसाय तिट्ठतो उप्प-
ज्जति नन्दी । ‘नन्दिसमुदया दुक्खसमुदयो, पुण्णा’ ति वदामि ।

“सन्ति खो, पुण्ण, चक्खुविञ्जेय्या रूपा इट्ठा कन्ता मनापा
पियरूपा कामूपसंहिता रजनीया । त चे भिक्खु नाभिनन्दति नाभिवदति
नाज्झोसाय तिट्ठति, तस्स त अनभिनन्दतो अनभिवदतो अनज्झोसाय
तिट्ठतो निरुज्जति नन्दी । ‘नन्दिनिरोधा दुक्खनिरोधो, पुण्णा’ ति
वदामि पे० सन्ति खो^४, पुण्ण, मनोविञ्जेय्या धम्मा इट्ठा कन्ता

१ पुब्बविज्जन — रो० । २-२ इम च — स्या० । ३ कामूपसङ्गिता — स्या०,
कामुपसंहिता — रो० । ४ रजनीया — स्या० । ५ नन्दि — स्या०, रो० । ६ च खो —
स्या० ।

मनापा पियरूपा कामूपसहिता रजनीया । त चे भिक्खु नाभिनन्दति
नाभिवदति नाज्झोसाय तिट्ठति, तस्स त अनभिनन्दतो अनभिवदतो
अनज्झोसाय तिट्ठतो निरुज्झति नन्दी । 'नन्दिनिरोधा दुक्खनिरोधो,
पुण्णा' ति वदामि ।

R 61

“इमिना त्व, पुण्ण, मया सङ्घित्तेन ओवादेन ओवदितो कतमस्मि 5
जनपदे विहरिस्ससी” ति ?

“अत्थि, भन्ते, सुनापरन्तो नाम जनपदो, तत्थाह विह-
रिस्सामी” ति ।

“चण्डा खो, पुण्ण, सुनापरन्तका मनुस्सा, फरुसा खो, पुण्ण,
सुनापरन्तका मनुस्सा । सचे त, पुण्ण, सुनापरन्तका मनुस्सा अक्को- 10
सिस्सन्ति परिभासिस्सन्ति, तत्र ते, पुण्ण, किन्ति भविस्सती” ति ?

“सचे म, भन्ते, सुनापरन्तका मनुस्सा अक्कोसिस्सन्ति परि-
भासिस्सन्ति, तत्र मे एव भविस्सति — ‘भद्दका वतिमे सुनापरन्तका
मनुस्सा, सुभद्दका वतिमे सुनापरन्तका मनुस्सा, य मे^१ न यिमे पाणिना
पहार देन्ती’ ति । एवमेत्थ, भगवा, भविस्सति, एवमेत्थ, सुगत, 15
भविस्सती” ति ।

B 286

“सचे पन ते, पुण्ण, सुनापरन्तका मनुस्सा पाणिना पहार दस्सन्ति,
तत्र पन ते, पुण्ण, किन्ति भविस्सती” ति ?

“सचे मे, भन्ते, सुनापरन्तका मनुस्सा पाणिना पहार दस्सन्ति,
तत्र मे एव भविस्सति — ‘भद्दका वतिमे सुनापरन्तका मनुस्सा, सुभद्दका 20
वतिमे सुनापरन्तका मनुस्सा, य मे न यिमे लेड्डुना^२ पहार देन्ती’ ति ।
एवमेत्थ, भगवा, भविस्सति, एवमेत्थ, सुगत, भविस्सती” ति ।

“सचे पन ते, पुण्ण, सुनापरन्तका मनुस्सा लेड्डुना पहार दस्सन्ति,
तत्र पन ते, पुण्ण, किन्ति भविस्सती” ति ?

“सचे मे, भन्ते, सुनापरन्तका मनुस्सा लेड्डुना पहार दस्सन्ति, 25
तत्र मे एव भविस्सति — ‘भद्दका वतिमे सुनापरन्तका मनुस्सा, सुभद्दका
वतिमे सुनापरन्तका मनुस्सा, य मे न यिमे दण्डेन पहार देन्ती’ ति ।
एवमेत्थ, भगवा, भविस्सति, एवमेत्थ, सुगत, भविस्सती” ति ।

R 62

“सचे पन ते, पुण्ण, सुनापरन्तका मनुस्सा दण्डेन पहार दस्सन्ति,
तत्र पन ते, पुण्ण, किन्ति भविस्सती” ति ?

30

१ म — स्या० । २. लेण्डुना — स्या० ।

“सचे म, भन्ते, सुनापरन्तका मनुस्सा दण्डेन पहार दस्सन्ति तत्र मे एव भविस्सति — ‘भद्दका वतिमे सुनापरन्तका मनुस्सा, सुभद्दका वतिमे सुनापरन्तका मनुस्सा, य मे न यिमे सत्थेन पहार देन्ती’ ति । एवमेत्थ, भगवा, भविस्सति, एवमेत्थ, सुगत, भविस्सती” ति ।

5 “सचे पन ते, पुण्ण, सुनापरन्तका मनुस्सा सत्थेन पहार दस्सन्ति, तत्र पन ते, पुण्ण, किन्ति भविस्सती” ति ?

“सचे मे, भन्ते, सुनापरन्तका मनुस्सा सत्थेन पहार दस्सन्ति, तत्र मे एव भविस्सति — ‘भद्दका वतिमे सुनापरन्तका मनुस्सा, सुभद्दका वतिमे सुनापरन्तका मनुस्सा, य म न यिमे तिण्हेन सत्थेन जीविता
10 वोरोपेन्ती’ ति । एवमेत्थ, भगवा, भविस्सति, एवमेत्थ, सुगत, भविस्सती” ति ।

287 “सचे पन त, पुण्ण, सुनापरन्तका मनुस्सा तिण्हेन सत्थेन जीविता वोरोपेस्सन्ति, तत्र पन ते, पुण्ण, किन्ति भविस्सती” ति ?

“सचे म, भन्ते, सुनापरन्तका मनुस्सा तिण्हेन सत्थेन जीविता
15 वोरोपेस्सन्ति, तत्र मे एव भविस्सति — ‘सन्ति खो तस्स भगवतो सावका कायेन च जीवितेन च अट्ठीयमाना^१ हरायमाना जिगुच्छमाना सत्थहारक परियेसन्ति, त मे इद अपरियिट्ठञ्जेव^२ सत्थहारक लद्ध’ ति । एवमेत्थ, भगवा, भविस्सति, एवमेत्थ, सुगत, भविस्सती” ति ।

“साधु साधु, पुण्ण । सक्खिस्ससि^३ खो त्व, पुण्ण, इमिना
20 दमूपसमेन समन्नागतो सुनापरन्तस्मि जनपदे वत्थु । यस्स दानि त्व, पुण्ण, काल मञ्जसी” ति ।

अथ खो आयस्मा पुण्णो भगवतो वचन^४ अभिनन्दित्वा अनु-
63 मोदित्वा उट्ठायासना भगवन्त अभिवादेत्वा पदक्खिण कत्वा सेनासन ससामेत्वा पत्तचीवरमादाय येन सुनापरन्तो जनपदो तेन चारिक
25 पक्कामि । अनुपुब्बेन चारिक चरमानो येन सुनापरन्तो जनपदो तदवसरि । तत्र सुद आयस्मा पुण्णो सुनापरन्तस्मि जनपदे विहरति । अथ खो आयस्मा पुण्णो तेनेवन्तरवस्सेन पञ्चमत्तानि उपासकसतानि पटि-
वेदेसि^५ । तेनेवन्तरवस्सेन पञ्चमत्तानि^६ उपासिकासतानि पटिवेदेसि । तेनेवन्तरवस्सेन^७ तिस्सो विज्जा सच्छाकासि । तेनेवन्तरवस्सेन परि-
30 निब्बायि ।

१ अट्ठियमाना-स्या०, अट्ठियमाना - रो० । २ परियिट्ठञ्जेव-स्या० । ३ सिक्खि-
स्ससि - स्या०, सक्खसि - रो० । ४ भासित - स्या० । ५ पटिवेदेसि - स्या०,
पटिपादेसि - रो० । ६-६ स्या०, रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

अथ खो सम्बहुला भिक्खू येन भगवा तेनुपसङ्कमिसु पे०
 एकमन्त निसिन्ना खो ते भिक्खू भगवन्त एतदवोचु – “यो सो, भन्ते,
 पुण्णो नाम कुलपुत्तो भगवता सङ्घित्तेन ओवादेन ओवदितो, सो
 कालङ्कतो^१ । तस्स का गति को अभिसम्परायो” ति ?

“पण्डितो, भिक्खवे, पुण्णो कुलपुत्तो । पच्चपादि^२ धम्मस्सानु- 5
 धम्म । न च म^३ धम्माधिकरण विहेठेसि^४ । परिनिब्बुतो, भिक्खवे,
 पुण्णो कुलपुत्तो” ति ।

८६ बाहियसुत्तं

६०. अथ खो आर्यस्मा बाहियो येन भगवा तेनुपसङ्कमि पे०
 एकमन्त निसिन्नो खो आर्यस्मा बाहियो भगवन्त एतदवोच – “साधु
 मे, भन्ते, भगवा सङ्घित्तेन धम्म देसेतु, यमह भगवतो धम्म सुत्वा एको 10
 वूपकट्ठो अप्पमत्तो आतापी पहित्तो विहरेय्य” ति ।

“त कि मञ्जासि, बाहिय, चक्खु निच्चं वा अनिच्चं वा” ति ?

“अनिच्चं, भन्ते” ।

“य पनानिच्च दुक्ख वा तं सुखं वा” ति ?

“दुक्ख, भन्ते” । 15

“य पनानिच्च दुक्ख विपरिणामधम्म, कल्ल नु त समनुपस्सितु
 – ‘एत मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता’” ति ?

“नो हेत, भन्ते” ।

“रूपा निच्चा वा अनिच्चा वा” ति ?

“अनिच्चा, भन्ते” पे० चक्खुविञ्जाण . चक्खु- 20

सम्फस्सो यम्पिद मनोसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा
 दुक्ख वा अदुक्खमसुखं वा त पि निच्च वा अनिच्च वा” ति ?

“अनिच्च, भन्ते” ।

“य पञ्चागिच्चं दुक्खं वा त सुखं वा” ति ?

“दुक्खं, भन्ते” । 25

“य पञ्चागिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्म, कल्ल नु त समनुपस्सितु
 – ‘एत मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता’” ति ?

“नो हेत, भन्ते” ।

१ कालकतो – स्या० । २ अहोसि सच्चवादी – स्या०, अहोसि पच्चपादि – रो० ।

३ स्या० पोत्थके नत्थि । ४ विहेठेसि – स्या०, रो० ।

“एव पस्स, बाहिय, सुतवा अरियसावको चक्खुस्मि पि निब्बिन्दति, रूपेसु पि निब्बिन्दति, चक्खुविञ्जाणे पि निब्बिन्दति, चक्खुसम्पस्से पि निब्बिन्दति पे० यम्पिद मनोसम्पस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा तस्मि पि निब्बिन्दति ।
 5 निब्बिन्द विरज्जति, विरागा विमुच्चति, विमुत्तस्मि विमुत्तमिति ज्ञाण होति । ‘खीणा जाति, वुसित ब्रह्मचरिय, कत करणीय, नापर इत्थत्ताया’ ति पजानाती” ति ।

अथ खो आयस्मा बाहियो भगवतो भासित अभिनन्दित्वा अनुमोदित्वा उट्ठायासना भगवन्त अभिवादेत्वा पदक्खिण कत्वा पक्कामि ।
 10 अथ खो आयस्मा बाहियो एको वूपकट्ठो अप्पमत्तो आतापी पहित्तो विहरन्तो नचिरस्सेव – यस्सत्थाय कुलपुत्ता सम्मदेव अगारस्मा अनगारिय पब्बजन्ति तदनुत्तर – ब्रह्मचरियपरियोसान दिट्ठेव धम्मं सय अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहासि^१ । “खीणा जाति, वुसित ब्रह्मचरिय, कत करणीय, नापर इत्थत्ताया” ति अभञ्जासि । अञ्ज-
 15 तरो च पनायस्मा बाहियो अरहत अहोसी ति ।

६० पठमज्जासुत्तं

B.289,
R 65

६१ “एजा, भिक्खवे, रोगो, एजा गण्डो, एजा सल्ल । तस्मातिह, भिक्खवे, तथागतो अनेजो विहरति वीतसल्लो । तस्मातिह, भिक्खवे, भिक्खु चे पि आकङ्खेय्य ‘अनेजो विहरेय्य वीतसल्लो’ ति, चक्खु न मञ्जेय्य, चक्खुस्मि न मञ्जेय्य, चक्खुतो न मञ्जेय्य, चक्खु मे ति
 20 न मञ्जेय्य, रूपे न मञ्जेय्य, रूपेसु न मञ्जेय्य, रूपतो न मञ्जेय्य, रूपा मे ति न मञ्जेय्य, चक्खुविञ्जाण न मञ्जेय्य, चक्खुविञ्जाणस्मि न मञ्जेय्य, चक्खुविञ्जाणतो न मञ्जेय्य, चक्खुविञ्जाण मे ति न मञ्जेय्य, चक्खुसम्पस्स न मञ्जेय्य, चक्खुसम्पस्सस्मि न मञ्जेय्य, चक्खुसम्पस्सतो न मञ्जेय्य, चक्खुसम्पस्सो मे ति न मञ्जेय्य ।
 25 यम्पिद चक्खुसम्पस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि न मञ्जेय्य, तस्मि पि न मञ्जेय्य, ततो पि न मञ्जेय्य, त मे ति न मञ्जेय्य ।

१ विहरति – स्या० ।

“सोत न मञ्जेय्य घान न मञ्जेय्य जिह्व न मञ्जेय्य,
जिह्वाय न मञ्जेय्य, जिह्वातो^१ न मञ्जेय्य, जिह्वा मे ति न मञ्जेय्य,
रसे न मञ्जेय्य जिह्वाविज्जाण न मञ्जेय्य जिह्वासम्फस्स न
मञ्जेय्य यम्पिद जिह्वासम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा
दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि न मञ्जेय्य, तस्मि पि न मञ्जेय्य, 5
ततो पि न मञ्जेय्य, त मे ति न मञ्जेय्य ।

“काय न मञ्जेय्य मन न मञ्जेय्य, मनस्मि न मञ्जेय्य,
मनतो न मञ्जेय्य, मनो मेति न मञ्जेय्य, धम्मे न मञ्जेय्य
मनोविज्जाण मनोसम्फस्स यम्पिद मनोसम्फस्सपच्चया उप्प-
ज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि न मञ्जेय्य, 10
तस्मि पि न मञ्जेय्य, ततो पि न मञ्जेय्य, त मे ति न मञ्जेय्य,
सब्ब न मञ्जेय्य, सब्बस्मि न मञ्जेय्य, सब्बतो न मञ्जेय्य, सब्ब
मे ति न मञ्जेय्य ।

“सो एव अमञ्जामानो न किञ्चि पि लोके उपादियति । अनु-
पादिय न परितस्सति । अपरितस्स पच्चत्तञ्जेव परिनिब्बायति । 15 R 66
‘खीणा जाति, वुसित ब्रह्मचरिय, कत करणीय नापर इत्थत्ताया’ ति
पजानाती” ति ।

६१ दुतियएजासुत्तं

६२ “एजा, भिक्खवे, रोगो, एजा गण्डो, एजा सल्ल ।
तस्मातिह, भिक्खवे, तथागतो अनेजो विहरति वीतसल्लो । तस्मातिह,
भिक्खवे, भिक्खु चे^२ पि^३ आकङ्खेय्य ‘अनेजो विहरेय्य वीतसल्लो’ ति, 20
चक्खु न मञ्जेय्य, चक्खुस्मि न मञ्जेय्य, चक्खुतो न मञ्जेय्य,
चक्खु^३ मे ति न मञ्जेय्य, रूपे न मञ्जेय्य चक्खुविज्जाण .
चक्खुसम्फस्स यम्पिद चक्खुसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयितं सुख
वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि न मञ्जेय्य, तस्मि पि न मञ्जेय्य,
ततो पि न मञ्जेय्य, त मे ति न मञ्जेय्य । य हि, भिक्खवे, मञ्जति 25
यस्मि मञ्जति यतो मञ्जति य मे ति मञ्जति, ततो त होति अञ्जथा ।
अञ्जथाभावी भवसत्तो लोको भवमेव अभिनन्दति पे० ।

१ जिह्वतो - रो० । २-२ रो० पोत्थके नत्थि । ३ चक्खु - स्या०, रो० ।

“जिह्वा न मञ्जेय्य, जिह्वाय न मञ्जेय्य, जिह्वातो न मञ्जेय्य, जिह्वा मे ति न मञ्जेय्य, रसे न मञ्जेय्य जिह्वा-
विज्जाण जिह्वासम्फस्स यम्पिद जिह्वासम्फस्सपच्चया उप्प-
ज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि न मञ्जेय्य,
5 तस्मि पि न मञ्जेय्य, ततो पि न मञ्जेय्य, त मे ति न मञ्जेय्य ।
य हि, भिक्खवे, मज्जति यस्मि मज्जति यतो मज्जति य मे ति
मज्जति, ततो त होति अज्जथा । अज्जथाभावी भवसत्तो लोको
भवमेव अभिनन्दति पे० ।

“मन न मञ्जेय्य, मनस्मि न मञ्जेय्य, मनतो न मञ्जेय्य,
10 मनो मे ति न मञ्जेय्य मनोविज्जाण मनोसम्फस्स यम्पिद
मनोसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख
वा त पि न मञ्जेय्य, तस्मि पि न मञ्जेय्य, ततो^१ पि न मञ्जेय्य^१,
त मे ति न मञ्जेय्य । य हि, भिक्खवे, मज्जति यस्मि मज्जति
यतो मज्जति य मे ति मज्जति, ततो त होति अज्जथा । अज्जथा-
R 67 भावी भवसत्तो लोको भवमेव अभिनन्दति ।
15

“यावता, भिक्खवे, खन्धधातुआयतना त पि न मञ्जेय्य,
तस्मि पि न मञ्जेय्य, ततो पि न मञ्जेय्य, त मे ति न मञ्जेय्य ।
सो एव अमज्जमानो न किञ्चि लोके उपादियति । अनुपादिय न
परितस्सति । अपरितस्स पच्चत्तञ्जेव परिनिब्बायति । ‘खीणा जाति,
20 वुसित ब्रह्मचरिय, कत करणीय, नापर इत्थत्ताया’ ति पजानाती” ति ।

६२ पठमद्वयसुत्तं

B 291

६३ “द्वयं वो, भिक्खवे, देसेस्सामि^२ । त सुणाथ । किञ्च,
भिक्खवे, द्वय ? चक्खु चेव रूपा च, सोत चेव सद्दा च, घान चेव गन्धा
च, जिह्वा चेव रसा च, कायो चेव फोढुब्बा च, मनो चेव धम्मा च — इद
वुच्चति, भिक्खवे, द्वय ।

25 “यो, भिक्खवे, एव वदेय्य — ‘अहमेत द्वय पच्चक्खाय अज्ज
द्वय पज्जापेस्सामी’^३ ति, तस्स वाचावत्थुकमेवस्स^४ । पुट्ठो च न सम्पा-

१-१ रो० पोत्थके नत्थि । २ देसिस्सामि — स्या०, रो० । ३ पज्जापेस्सामी —
स्या० । ४ वत्थुदेवस्स — स्या० ।

येय्य । उत्तरि च विघात आपज्जेय्य । त किस्स हेतु ? यथा तं, भिक्खवे, अविसयस्मि” ति ।

६३ द्वितीयद्वयसुत्तं

६४ “द्वय, भिक्खवे, पटिच्च विज्झाण सम्भोति । कथं च, भिक्खवे, द्वय पटिच्च विज्झाण सम्भोति ? चक्खु च पटिच्च रूपे च उपपज्जति चक्खुविज्झाण । चक्खु अनिच्च विपरिणामि अज्झथाभावि । 5
रूपा अनिच्चा विपरिणामिनो अज्झथाभाविनो । इत्थेत्तं द्वयं चल चेव व्यथ^१ च अनिच्च विपरिणामि अज्झथाभावि । चक्खुविज्झाणे अनिच्च विपरिणामि अज्झथाभावि । यो पि हेतु यो पि पच्चयो चक्खु-विज्झाणस्स उप्पादाय सो पि हेतु सो पि पच्चयो अनिच्चो विपरिणामी अज्झथाभावी । अनिच्च खो पन, भिक्खवे, पच्चय पटिच्च उपपन्न 10
चक्खुविज्झाण कुतो निच्च भविस्सति । या^२ खो, भिक्खवे, इमेसं तिण्ण धम्मानं सङ्गतिं सन्निपातो समवायो, अयं वुच्चति चक्खुसम्फस्सो । चक्खुसम्फस्सो पि अनिच्चो विपरिणामी अज्झथाभावी । यो पि हेतु यो पि पच्चयो चक्खुसम्फस्सस्स उप्पादाय सो पि हेतु सो पि पच्चयो अनिच्चो विपरिणामी अज्झथाभावी । अनिच्च खो पन, भिक्खवे, 15
पच्चय पटिच्च उपपन्नो चक्खुसम्फस्सो कुतो निच्चो भविस्सति । फुट्ठो, भिक्खवे, वेदेति, फुट्ठो चेतेति, फुट्ठो सज्जानाति । इत्थेत्ते पि धम्मा चला चेव व्यथा च अनिच्चा विपरिणामिनो अज्झथाभाविनो पे० ।

R 68

“जिह्वा च पटिच्च रसे च उपपज्जति जिह्वाविज्झाण । जिह्वा अनिच्चा विपरिणामी अज्झथाभावी । रसा अनिच्चा विपरिणामिनो 20
अज्झथाभाविनो । इत्थेत्तं द्वयं चल चेव व्यथ च अनिच्च विपरिणामि अज्झथाभावि । जिह्वाविज्झाण अनिच्च विपरिणामि अज्झथाभावि । यो पि हेतु यो पि पच्चयो जिह्वाविज्झाणस्स उप्पादाय सो पि हेतु 25
सो पि पच्चयो अनिच्चो विपरिणामी अज्झथाभावी । अनिच्च खो पन, भिक्खवे, पच्चय पटिच्च उपपन्न जिह्वाविज्झाण कुतो निच्चं 25
भविस्सति । या खो, भिक्खवे, इमेसं तिण्ण धम्मानं सङ्गतिं सन्निपातो समवायो, अयं वुच्चति जिह्वासम्फस्सो । जिह्वासम्फस्सो^३ पि अनिच्चो विपरिणामी अज्झथाभावी । यो पि हेतु यो पि पच्चयो जिह्वासम्फस्सस्स

B 29 2

१ व्याध - स्या०, व्यथ - रो० । २ यो - स्या० । ३ जिह्वासम्फस्सो - रो० ।

R 69

उप्पादाय सो पि हेतु सो पि पच्चयो अनिच्चो विपरिणामी अञ्जथा-
भावी । अनिच्च खो पन, भिक्खवे, पच्चय पटिच्च उप्पन्नो जिह्वा-
सम्फस्सो कुतो निच्चो भविस्सति । फुट्ठो, भिक्खवे, वेदेति, फुट्ठो
चेतेति, फुट्ठो सञ्जानाति । इत्थेते पि धम्मा चला चेव व्यथा च
5 अनिच्चा विपरिणामिनो अञ्जथाभाविनो पे० ।

“मन च पटिच्च धम्मे च उप्पज्जति मनोविञ्जाण । मनो
अनिच्चो विपरिणामी अञ्जथाभावी । धम्मा अनिच्चा विपरिणामिनो
अञ्जथाभाविनो । इत्थेत द्वय चल चेव व्यथ च अनिच्च विपरिणामि
अञ्जथाभावि । मनोविञ्जाण अनिच्च विपरिणामि अञ्जथाभावि ।
10 यो पि हेतु यो पि पच्चयो मनोविञ्जाणस्स उप्पादाय सो पि हेतु सो पि
पच्चयो अनिच्चो विपरिणामी अञ्जथाभावी । अनिच्च खो पन,
भिक्खवे, पच्चय पटिच्च उप्पन्न मनोविञ्जाण कुतो निच्च भविस्सति ।
या खो, भिक्खवे, इमेस तिण्ण धम्मान सङ्गति सन्निपातो समवायो, अय
वुच्चति मनोसम्फस्सो । मनोसम्फस्सो पि अनिच्चो विपरिणामी अञ्जथा-
15 भावी । यो पि हेतु यो पि पच्चयो मनोसम्फस्सस्स उप्पादाय सो पि
हेतु सो पि पच्चयो अनिच्चो विपरिणामी अञ्जथाभावी । अनिच्च
खो पन, भिक्खवे, पच्चय पटिच्च उप्पन्नो मनोसम्फस्सो कुतो निच्चो
भविस्सति । फुट्ठो, भिक्खवे, वेदेति, फुट्ठो चेतेति, फुट्ठो सञ्जानाति ।
इत्थेते पि धम्मा चला चेव व्यथा च अनिच्चा विपरिणामिनो अञ्जथा-
20 भाविनो । एव खो, भिक्खवे, द्वय पटिच्च विञ्जाण सम्भोती” ति ।
छन्नवग्गो चतुत्थो ।

तस्सुद्धान

पलोकसुञ्जा^१ सङ्घित्त, छन्नो पुण्णो च बाहियो ।

एजेन^२ च दुवे^३ वुत्ता, द्वयेहि अपरे दुवे^३ ति ॥

६४ अदन्तअगुत्तुत्तं

B 293,
R 70

६५ सावत्थिनिदान । “छयिमे, भिक्खवे, फस्सायतना अदन्ता
अगुत्ता अरक्खिता असवुता दुक्खाधिवाहा होन्ति । कतमे छ ?
25 चक्खु^४, भिक्खवे, फस्सायतन अदन्त अगुत्त अरक्खित असवुत दुक्खा-

१ पलोकसुञ्जो - रो० । २ एजेनेव - रो० । ३ द्वे - स्या०, रो० । ४ चक्खु -
स्या०, रो० ।

धिवाह होति पे० जिह्वा, भिक्खवे, फस्सायतन अदन्त अगुत्त अरक्खित
असवुत्त दुक्खाधिवाह होति पे० मनो, भिक्खवे, फस्सायतन अदन्त
अगुत्त अरक्खित असवुत्त दुक्खाधिवाह होति । इमे खो, भिक्खवे, छ
फस्सायतना अदन्ता अगुत्ता अरक्खिता असवुत्ता दुक्खाधिवाहा होन्ति ।

“छयिमे, भिक्खवे, फस्सायतना सुदन्ता सुगुत्ता सुरक्खिता 5
सुसवुत्ता सुखाधिवाहा होन्ति । कतमे छ ? चक्खु, भिक्खवे, फस्सा-
यतन सुदन्त सुगुत्त सुरक्खित सुसवुत्त सुखाधिवाह होति पे० जिह्वा,
भिक्खवे, फस्सायतन सुदन्त सुगुत्त सुरक्खित सुसवुत्त सुखाधिवाह होति
पे० मनो, भिक्खवे, फस्सायतन सुदन्त सुगुत्त सुरक्खित सुसवुत्त
सुखाधिवाह होति । इमे खो, भिक्खवे, छ फस्सायतना सुदन्ता सुगुत्ता 10
सुरक्खिता सुसवुत्ता सुखाधिवाहा होन्ती” ति ।

६६ इदमवोच भगवा पे० एतदवोच सत्था —

“सल्लेव^१ फस्सायतनानि भिक्खवो^२,
असवुतो यत्थ दुक्ख निगच्छति ।
तेस च ये सवरण अवेदिस्सु^३,
सद्धादुतिया विहरन्तानवस्सुता ॥

15

“दिस्वान रूपानि मनोरमानि,
अथो पि दिस्वान अमनोरमानि ।
मनोरमे रागपथ विनोदये,
न चाप्पिय^४ मे ति मन पदोसये ॥

20

“सद् च सुत्वा दुभय^५ पियाप्पिय,
पियम्हि सद्दे न समुच्छितो सिया ।
अथोप्पिये^६ दोसगतं विनोदये,
न चाप्पिय मेति मन पदोसये ॥

R :

“गन्ध च घत्वा^७ सुरभि मनोरमं,
अथो पि घत्वा असुचि अकन्तिय ।
अकन्तियस्मि पटिघ विनोदये,
छन्दानुनीतो न च कन्तिये सिया ॥

25 B 21

१ छल्लेव — स्या०, रो० । २ भिक्खवे — स्या० । ३ अवेदिस्सु — रो० । ४
चप्पिय — रो० । ५ दुतिय — स्या० । ६ अथोप्पिये — स्या०, अथप्पिये — रो० ।
७ घात्वा — रो० ।

- “रस च भोत्वान^१ असादित^२ च सादु,
 अथो पि भोत्वान असादुमेकदा ।
 सादु रस नाज्झोसाय भुज्जे^३,
 विरोधमसादुसु नोपदसये ॥
- 5 “फस्सेन फुट्ठो न सुखेन मज्जे^४,
 दुक्खेन फुट्ठो पि न सम्पवेधे ।
 फस्सद्वय सुखदुक्खे^५ उपेक्खे^६,
 अनानुरुद्धो अविरुद्ध केनचि ॥
- 10 “पपञ्चसञ्जा इतरीतरा नरा,
 पपञ्चयन्ता उपयन्ति सञ्जिनो ।
 मनोमय गेहसित च सब्ब,
 पनुज्ज नेक्खम्मसित इरीयति^७ ॥
- 15 “एव मनो छस्सु यदा सुभावितो,
 फुट्ठस्स चित्त न विकम्पते क्वचि ।
 ते रागदोसे^८ अभिभुय्य भिक्खवो,
 भवत्थ^९ जातिमरणस्स पारगा” ति ॥

६५. मालुक्यपुत्तसुत्तं

R 72

६७ अथ खो आयस्मा मालुक्यपुत्तो येन^{१०} भगवा तेनुपसङ्गमि
 पे० एकमन्त निसिन्नो खो आयस्मा मालुक्यपुत्तो भगवन्त एतदवोच
 — “साधु मे, भन्ते, भगवा सङ्घित्तेन धम्म देसेतु, यमह भगवतो धम्म
 सुत्वा एको वूपकट्ठो अप्पमत्तो आतापी पहितत्तो विहरेय्य” ति ।

20

B. 295

“एत्थ दानि, मालुक्यपुत्त, कि दहरे भिक्खू वक्खामि^{११} । यत्र
 हि नाम त्व, भिक्खु, जिण्णो वुड्ढो^{१२} महल्लको अद्दगतो वयोअनुप्पत्तो
 सङ्घित्तेन ओवाद याचसी” ति ।

“किञ्चापाह,^{१३} भन्ते, जिण्णो वुड्ढो महल्लको अद्दगतो वयो-

१ भोत्वा - स्या० । २ परित - स्या०, सादित - रो० । ३ भुज्जति - स्या०,
 रो० । ४ मज्जे - स्या० । ५ सुखदुक्ख - स्या० । ६ उपेक्खो - रो० । ७ हि इरि-
 यति - स्या० । ८ रागदोस - स्या० । ९ भवत्थ - स्या० । १० आतापी पहितत्तो येन -
 स्या० । ११ वक्खामि - स्या० । १२ वुड्ढो - म०, सी०, रो० । १३ किञ्चापिह - स्या०,
 किञ्चापह - रो० ।

अनुप्पत्तो । देसेतु मे, भन्ते, भगवा सङ्घित्तेन धम्म, देसेतु सुगतो सङ्घित्तेन धम्म, अप्पेव नामाह^४ भगवतो भासितस्स अत्थ आजानेय्य । अप्पेव नामाह भगवतो भासितस्स दायादो अस्स” ति ।

“त कि मञ्जसि, मालुक्यपुत्त, ये ते चक्खुविञ्जेय्या रूपा अदिट्ठा अदिट्ठपुब्बा, न च पस्ससि न च ते होति पस्सेय्य ति ? अत्थि ते 5 तत्थ छन्दो वा रागो वा पेम वा” ति ?

“नो हेत, भन्ते” ।

“ये ते सोतविञ्जेय्या सदा अस्सुता अस्सुतपुब्बा, न च सुणासि न च ते होति सुणेय्य ति ? अत्थि ते तत्थ छन्दो वा रागो वा पेम वा” ति ? 10

“नो हेत, भन्ते” ।

“ये ते घानविञ्जेय्या गन्धा अघायिता अघायितपुब्बा, न च घायसि न च ते होति घायेय्य ति ? अत्थि ते तत्थ छन्दो वा रागो वा पेम वा” ति ?

“नो हेत, भन्ते” । 15

“ये ते जिह्वाविञ्जेय्या रसा असायिता असायितपुब्बा, न च सायसि न च ते होति सायेय्य ति ? अत्थि ते तत्थ छन्दो वा रागो वा पेम वा” ति ?

“नो हेत, भन्ते” ।

“ये ते कायविञ्जेय्या फोढुब्बा असम्फुट्ठा असम्फुट्ठपुब्बा, न च फुससि न च ते होति फुसेय्य ति ? अत्थि ते तत्थ छन्दो वा रागो वा पेम वा” ति ? 20

“नो हेतं, भन्ते” ।

“ये ते मनोविञ्जेय्या धम्मा अविञ्जाता अविञ्जातपुब्बा, न च विजानासि न च ते होति विजानेय्य ति ? अत्थि ते तत्थ छन्दो वा 25 रागो वा पेम वा” ति ?

“नो हेत, भन्ते” ।

“एत्थ च ते, मालुक्यपुत्त, दिट्ठसुतमुतविञ्जातब्बेसु धम्मेसु दिट्ठे दिट्ठमत्तं भविस्सति, सुते सुतमत्तं भविस्सति, मुते मुतमत्तं भविस्सति, विञ्जाते विञ्जातमत्तं भविस्सति । यतो खो ते, मालुक्यपुत्त, दिट्ठसुत- 30

B 296

मुतविञ्जातब्बेसु धम्मेषु दिट्ठे दिट्ठमत्त भविस्सति, सुते सुतमत्त
भविस्सति, मुते मुतमत्त भविस्सति, विञ्जाते विञ्जातमत्त भविस्सति,
ततो त्व, मालुक्यपुत्त, न तेन । यतो त्व, मालुक्यपुत्त, न तेन, ततो त्व,
मालुक्यपुत्त, न तत्थ । यतो त्व, मालुक्यपुत्त, न तत्थ, ततो त्व, मालुक्य-
5 पुत्त, नेविध, न हुर, न उभयमन्तरेन । एसेवन्तो दुक्खस्सा” ति ।

“इमस्स खाह, भन्ते, भगवता” सङ्घित्तेन भासितस्स वित्थारेन
अत्थ आजानामि —

“रूप दिस्वा सति मुट्ठा, पिय निमित्त मनसि करोतो ।
सारत्तचित्तो वेदेति, त च अज्झोस^१ तिट्ठति ॥
10 तस्स वड्ढन्ति वेदना, अनेका रूपसम्भवा ।
अभिज्झा च विहेसा च, चित्तमस्सूपहञ्जति^२ ।
एव आचिनतो दुक्ख, आरा निब्बान वुच्चति ॥

“सद् सुत्वा सति मुट्ठा, पिय निमित्त मनसि करोतो ।
सारत्तचित्तो वेदेति, त च अज्झोस तिट्ठति ॥
15 तस्स वड्ढन्ति वेदना, अनेका सदसम्भवा ।
अभिज्झा च विहेसा च, चित्तमस्सूपहञ्जति ।
एव आचिनतो दुक्ख, आरा निब्बान^४ वुच्चति ॥

R 74

“गन्ध घत्वा^५ सति मुट्ठा, पिय निमित्त मनसि करोतो ।
सारत्तचित्तो वेदेति, त च अज्झोस तिट्ठति ॥
20 तस्स वड्ढन्ति वेदना, अनेका गन्धसम्भवा ।
अभिज्झा च विहेसा च, चित्तमस्सूपहञ्जति ।
एव आचिनतो दुक्ख, आरा निब्बान वुच्चति ॥

“रस भोत्वा सति मुट्ठा, पिय निमित्त मनसि करोतो ।
सारत्तचित्तो वेदेति, त च अज्झोस तिट्ठति ॥
25 तस्स वड्ढन्ति वेदना, अनेका रससम्भवा ।
अभिज्झा च विहेसा च, चित्तमस्सूपहञ्जति ।
एव आचिनतो दुक्ख, आरा निब्बान वुच्चति ॥

१ भगवतो — स्या० । २ अज्झोसा — रया० । ३ चित्तमस्सूपहञ्जति — रो० ।
४ निब्बान — रो० । ५ घात्वा — स्या०, रो० ।

“फस्स^१ फुस्स सति मुट्ठा, पिय निमित्त मनसि करोतो ।
 सारत्तचित्तो वेदेति, त च अज्झोस तिट्ठति ॥
 तस्स वड्ढन्ति वेदना, अनेका फस्ससम्भवा^२ ।
 अभिज्झा च विहेसा च, चित्तमस्सूपहञ्जति ।
 एव आचिनतो दुक्ख, आरा निब्बान वुच्चति ॥

B. 297

5

“धम्म जत्वा सति मुट्ठा, पिय निमित्त मनसि करोतो ।
 सारत्तचित्तो वेदेति, त च अज्झोस तिट्ठति ॥
 तस्स वड्ढन्ति वेदना, अनेका धम्मसम्भवा ।
 अभिज्झा च विहेसा च, चित्तमस्सूपहञ्जति ।
 एव आचिनतो दुक्ख, आरा निब्बान वुच्चति ॥

10

“न सो रज्जति रूपेसु, रूप दिस्वा पटिस्सतो ।
 विरत्तचित्तो वेदेति, त च नाज्झोस तिट्ठति ॥
 यथास्स पस्सतो रूप, सेवतो चा पि वेदन ।
 खीयति^३ नोपचीयति^४, एव सो चरती^५ सतो ।
 एव अपचिनतो दुक्ख, सन्तिके निब्बान वुच्चति ॥

15

“न सो रज्जति सद्देसु, सद्दं सुत्वा पटिस्सतो ।
 विरत्तचित्तो वेदेति, त च नाज्झोस तिट्ठति ॥
 यथास्स सुणतो सद्द, सेवतो चा पि वेदन ।
 खीयति नोपचीयति, एव सो चरती सतो ।
 एव अपचिनतो दुक्ख, सन्तिके निब्बान वुच्चति ॥

20

“न सो रज्जति गन्धेसु, गन्ध घत्वा पटिस्सतो ।
 विरत्तचित्तो वेदेति, त च नाज्झोस तिट्ठति ॥
 यथास्स घायतो गन्ध, सेवतो चा पि वेदनं ।
 खीयति नोपचीयति, एवं सो चरती सतो ।
 एवं अपचिनतो दुक्ख, सन्तिके निब्बान वुच्चति ॥

R. 75

25

“न सो रज्जति रसेसु, रसं भोत्वा पटिस्सतो ।
 विरत्तचित्तो वेदेति, त च नाज्झोस तिट्ठति ॥

१ फोडुब्ब - स्या० । २ फोडुब्बसम्भवा - स्या० । ३ खीयति - स्या० ।

४ नोपचीयति - स्या० । ५ चरति - रो० ।

B 298

यथास्स सायतो रस, सेवतो चा पि वेदन ।
 खीयति नोपचीयति, एव सो चरती सतो ।
 एव अपचिनतो दुक्ख, सन्तिके निब्बान वुच्चति ॥

5

“न सो रज्जति फस्सेसु, फस्स फुस्स पटिस्सतो ।
 विरत्तचित्तो वेदेति, त च नाज्झोस तिट्ठति ॥
 यथास्स फुसतो फस्स, सेवतो चा पि वेदन ।
 खीयति नोपचीयति, एव सो चरती सतो ।
 एव अपचिनतो दुक्ख, सन्तिके निब्बान वुच्चति ॥

10

“न सो रज्जति धम्मसेसु, धम्म जत्वा पटिस्सतो ।
 विरत्तचित्तो वेदेति, तं च नाज्झोस तिट्ठति ॥
 यथास्स जानतो धम्म, सेवतो चा पि वेदन ।
 खीयति नोपचीयति, एव सो चरती सतो ।
 एव अपचिनतो दुक्ख, सन्तिके निब्बान वुच्चती ति ॥

“इमस्स ख्वाह^१, भन्ते, भगवता सङ्खित्तेन भासितस्स एव
 15 वित्थारेन अत्थ आजानामी” ति ।

“साधु साधु, मालुक्यपुत्त । साधु खो त्वं, मालुक्यपुत्त, मया
 सङ्खित्तेन भासितस्स वित्थारेन अत्थ आजानासि —

20

‘रूप दिस्वा सति मुट्ठा, पिय निमित्त मनसि करोतो ।
 सारत्तचित्तो वेदेति, त च अज्झोस^२ तिट्ठति ।
 तस्स वड्ढन्ति वेदना, अनेका रूपसम्भवा
 अभिज्झा च विहेसा च, चित्तमस्सूपहज्जति,
 एव आचिनतो दुक्ख, आरा निब्बान वुच्चति ॥ पे० ॥

R 76

25

‘न सो रज्जति धम्मसेसु, धम्म जत्वा पटिस्सतो ।
 विरत्तचित्तो वेदेति, त च नाज्झोस तिट्ठति ॥
 यथास्स विजानतो धम्म, सेवतो चा पि वेदन ।
 खीयति^३ नोपचीयति^४, एव सो चरती सतो ।
 एवं अपचिनतो दुक्ख, सन्तिके निब्बान वुच्चती’ ति ॥

१ खोह — रो० । २ अज्झोसा—स्या० । ३ खीयति—स्या० । ४ नोपचीयति—

“इमस्स खो, मालुक्यपुत्त, मया सङ्घित्तेन भासितस्स एव वित्थारेन अत्थो दट्ठब्बो” ति ।

अथ खो आयस्मा मालुक्यपुत्तो भगवतो भासित अभिनन्दित्वा अनुमोदित्वा उट्ठायासना भगवन्त अभिवादेत्वा पदक्खिण कत्वा पक्कामि ।
अथ खो आयस्मा मालुक्यपुत्तो एको वूपकट्ठो अप्पमत्तो आतापी पहितत्तो 5
विहरन्तो नचिरस्सेव — यस्सत्थाय कुलपुत्ता सम्मदेव अगारस्मा अन-
गारियं पब्बजन्ति तदनुत्तर — ब्रह्मचरियपरियोसान दिट्ठेव धम्मे सय
अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहासि । “खीणा जाति, वुसित
ब्रह्मचरिय, कत करणीय, नापर इत्थत्ताया” ति अभिञ्जासि । अञ्ज-
तरो च पनायस्मा मालुक्यपुत्तो अरहत अहोसी ति । 10

६६ परिहानधम्मसुत्तं

६८ “परिहानधम्म च वो, भिक्खवे, देसेस्सामि^१ अपरिहानधम्म
च छ च अभिभायतनानि । त सुणाथ । कथ च, भिक्खवे, परिहानधम्मो
होति ? इध, भिक्खवे, भिक्खुनो चक्खुना रूप दिस्वा उप्पज्जन्ति पापका
अकुसला सरसङ्कप्पा^२ सयोजनिया । त चे भिक्खु अधिवासेति नप्पजहति
न विनोदेति न व्यन्तीकरोति^३ न अनभाव गमेति, वेदितब्बमेत, भिक्खवे, 15
भिक्खुना — ‘परिहायामि कुसलेहि धम्मेहि’ । परिहान हेत वुत्त भगवता^४
ति . पे० ।

“पुन च पर, भिक्खवे, भिक्खुनो जिह्वाय रस सायित्वा उप्प-
ज्जन्ति पे० पुन च पर, भिक्खवे, भिक्खुनो मनसा धम्म विञ्जाय
उप्पज्जन्ति पापका अकुसला सरसङ्कप्पा सयोजनिया । तं चे भिक्खु 20
अधिवासेति नप्पजहति न विनोदेति न व्यन्तीकरोति न अनभाव गमेति,
वेदितब्बमेत, भिक्खवे, भिक्खुना — ‘परिहायामि कुसलेहि धम्मेहि’ ।
परिहान हेत वुत्त भगवता ति । एव खो, भिक्खवे, परिहानधम्मो होति ।

“कथ च, भिक्खवे, अपरिहानधम्मो होति ? इध, भिक्खवे,
भिक्खुनो चक्खुना रूप दिस्वा उप्पज्जन्ति पापका अकुसला सरसङ्कप्पा 25
सयोजनिया । त चे भिक्खु नाधिवासेति पजहति विनोदेति व्यन्तीकरोति
अनभावं गमेति, वेदितब्बमेतं, भिक्खवे, भिक्खुना — ‘न परिहायामि
कुसलेहि धम्मेहि’ । अपरिहान हेत वुत्त भगवता ति . पे० . ।

१. देसेस्सामि — स्या०, रो० । २ धम्मा सरसङ्कप्पा — स्या०, रो० ।

३ व्यन्तिकरोति — रो० । ४ भगवा — रो० ।

B 300

“पुन च पर, भिक्खवे, भिक्खुनो जिह्वाय रस सायित्वा उप्प-
ज्जन्ति पे० पुन च पर, भिक्खवे, भिक्खुनो मनसा धम्म विञ्जाय
उप्पज्जन्ति पापका अकुसला सरसङ्कप्पा सयोजनिया । त चे भिक्खु
नाधिवासेति पजहति विनोदेति व्यन्तीकरोति अनभाव गमेति, वेदि-
5 तब्बमेत, भिक्खवे, भिक्खुना — ‘न परिहायामि कुसलेहि धम्मेहि’ ।
अपरिहान हेत वुत्त भगवता ति । एव खो, भिक्खवे, अपरिहानधम्मो
होति ।

“कतमानि च, भिक्खवे, छ अभिभायतनानि ? इध, भिक्खवे,
भिक्खुनो चक्खुना रूपं दिस्वा नुप्पज्जन्ति पापका अकुसला सरसङ्कप्पा
10 सयोजनिया । वेदितब्बमेत, भिक्खवे, भिक्खुना — ‘अभिभूतमेत आयतन’ ।
अभिभायतन हेतं वुत्त भगवता ति पे० पुन च पर, भिक्खवे, भिक्खुनो
मनसा धम्म विञ्जाय नुप्पज्जन्ति पापका अकुसला धम्मा सरसङ्कप्पा
सयोजनिया । वेदितब्बमेत, भिक्खवे, भिक्खुना — ‘अभिभूतमेत आयतन’ ।
अभिभायतन हेत वुत्त भगवता ति । इमानि वुच्चन्ति, भिक्खवे, छ
15 अभिभायतनानी” ति ।

६७ पमादविहारीसुत्तं

R 78

६६ “पमादविहारि च वो, भिक्खवे, देसेस्सामि अप्पमाद-
विहारि च । त सुणाथ । कथं च, भिक्खवे, पमादविहारी होति ? चक्खु-
न्द्रिय असवुतस्स, भिक्खवे, विहरतो चित्तं व्यासिञ्चति । चक्खुविञ्जेय्येसु
रूपेसु तस्स व्यासित्तचित्तस्स पामोज्ज^१ न होति । पामोज्जे असति पीति
20 न होति । पीतिया असति पस्सद्धि न होति । पस्सद्धिया असति दुक्ख होति^२ ।
दुक्खिनो चित्तं न समाधियति । असमाहिते चित्ते धम्मा न पातुभवन्ति ।
धम्मान अपातुभावा पमादविहारी त्वेव सङ्ख गच्छति पे० जिह्वा-
न्द्रिय असवुतस्स, भिक्खवे, विहरतो चित्तं व्यासिञ्चति^३ । जिह्वाविञ्जे-
य्येसु रसेसु तस्स व्यासित्तचित्तस्स पे० पमादविहारी त्वेव सङ्ख
25 गच्छति पे० मनिन्द्रिय असवुतस्स, भिक्खवे, विहरतो चित्तं व्या-
सिञ्चति । मनोविञ्जेय्येसु धम्मेसु तस्स व्यासित्तचित्तस्स पामोज्ज न
होति । पामोज्जे असति पीति न होति । पीतिया असति पस्सद्धि न

१ पामुज्ज — स्या०, रो० । २ विहरति — स्या०, रो० । ३ व्यासिञ्चति —
स्या०, व्यासिञ्चति — रो० ।

होति । पस्सद्विया असति दुक्ख होति । दुक्खिनो चित्त न समाधियति ।
असमाहिते चित्ते धम्मा न पातुभवन्ति । धम्मान अपातुभावा पमाद-
विहारी त्वेव सङ्गं गच्छति । एव खो, भिक्खवे, पमादविहारी होति ।

B 301

“कथं च, भिक्खवे, अप्पमादविहारी होति ? चक्खुन्द्रिय
सवुत्तस्स, भिक्खवे, विहरतो चित्तं न व्यासिञ्चति । चक्खुविञ्जेय्येसु 5
रूपेसु तस्स अब्यासित्तचित्तस्स पामोज्जं जायति । पमुदितस्स पीति
जायति । पीतिमनस्स कायो पस्सम्भति । पस्सद्वकायो सुखं विहरति^१ ।
सुखिनो चित्तं समाधियति । समाहिते चित्ते धम्मा पातुभवन्ति । धम्मान
पातुभावा अप्पमादविहारी त्वेव सङ्गं गच्छति पे० जिह्विन्द्रिय
सवुत्तस्स, भिक्खवे, विहरतो चित्तं न व्यासिञ्चति पे० अप्पमाद- 10
विहारी त्वेव सङ्गं गच्छति । मनिन्द्रिय सवुत्तस्स, भिक्खवे, विहरतो
चित्तं न व्यासिञ्चति । मनोविञ्जेय्येसु धम्मेषु तस्स अब्यासित्त-
चित्तस्स पामोज्जं जायति । पमुदितस्स पीति जायति । पीतिमनस्स
कायो पस्सम्भति । पस्सद्वकायो सुखं विहरति^२ । सुखिनो चित्तं समाधि-
यति । समाहिते चित्ते धम्मा पातुभवन्ति । धम्मान पातुभावा अप्पमाद- 15
विहारी त्वेव सङ्गं गच्छति । एव खो, भिक्खवे, अप्पमादविहारी
होती” ति ।

R 79

६८ संवरसुत्तं

१०० “सवरं च वो, भिक्खवे, देसेस्सामि असवरं च । त
सुणाथ । कथं च, भिक्खवे, असंवरो होति ? सन्ति, भिक्खवे, चक्खु-
विञ्जेय्या रूपा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा कामूपसहिता^३ रजनीया । 20
त चे भिक्खु अभिनन्दति अभिवदति अज्झोसाय तिट्ठति, वेदितब्बमेत,
भिक्खवे, भिक्खुना — ‘परिहायामि कुसलेहि धम्महेहि’ । परिहानं हेतु
वुत्तं भगवता ति पे० सन्ति, भिक्खवे, जिह्वाविञ्जेय्या रसा पे०
सन्ति, भिक्खवे, मनोविञ्जेय्या धम्मा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा
कामूपसहिता रजनीया । त चे भिक्खु अभिनन्दति अभिवदति अज्झोसाय 25
तिट्ठति, वेदितब्बमेत, भिक्खवे, भिक्खुना — ‘परिहायामि कुसलेहि
धम्महेहि’ । परिहानं हेतु वुत्तं भगवता ति । एव खो, भिक्खवे, असवरो
होति ।

१ वेदियति — रो० । २ वेदयति — स्या०, वेदियति — रो० । ३. कामूपसहिता —
स्या०, कामूपसहिता — रो० ।

- “कथं च, भिक्खवे, सवरो होति ? सन्ति, भिक्खवे, चक्खु-
विञ्जेय्या रूपा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा कामूपसहिता रजनीया ।
त चे भिक्खु नाभिनन्दति नाभिवदति नाज्झोसाय तिट्ठति, वेदितब्बमेत,
R 80 भिक्खवे, भिक्खुना — ‘न परिहायामि कुसलेहि धम्महेहि’ । अपरिहान
B 302 5 हेतु वुत्त भगवता ति पे० सन्ति, भिक्खवे, जिह्वाविञ्जेय्या रसा
पे० सन्ति, भिक्खवे, मनोविञ्जेय्या धम्मा इट्ठा कन्ता मनापा
पियरूपा कामूपसहिता रजनीया । त चे भिक्खु नाभिनन्दति नाभिवदति
नाज्झोसाय तिट्ठति, वेदितब्बमेत भिक्खुना^१ — ‘न परिहायामि कुसलेहि
धम्महेहि’ । अपरिहान हेतु वुत्त भगवता ति । एव खो, भिक्खवे, सवरो
10 होती” ति ।

६६ समाधिसुत्तं

- १०१ “समाधि, भिक्खवे, भावेथ । समाहितो, भिक्खवे,
भिक्खु यथाभूत पजानाति । किञ्च यथाभूत पजानाति ? ‘चक्खु^३
अनिच्च’ ति यथाभूत पजानाति, ‘रूपा अनिच्चा’ ति यथाभूत पजानाति,
‘चक्खुविञ्जाण अनिच्च’ ति यथाभूत पजानाति, ‘चक्खुसम्फस्सो
15 अनिच्चो’ ति यथाभूत पजानाति । ‘यम्पिद चक्खुसम्फस्सपच्चया
उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि अनिच्च’ ति
यथाभूत पजानाति पे० ‘मनो अनिच्च’^२ ति यथाभूत पजानाति ।
धम्मा मनोविञ्जाण मनोसम्फस्सो ‘यम्पिद मनोसम्फस्सपच्चया
उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि अनिच्च’ ति
20 यथाभूत पजानाति । समाधि, भिक्खवे भावेथ । समाहितो, भिक्खवे,
भिक्खु यथाभूत पजानाती” ति ।

१०० पटिसल्लानसुत्तं

- १०२ “पटिसल्लाने^४, भिक्खवे, योगमापज्जथ । पटिसल्लीनो,
भिक्खवे, भिक्खु यथाभूत पजानाति । किञ्च यथाभूत पजानाति ?
‘चक्खु अनिच्च’ ति यथाभूत पजानाति, ‘रूपा अनिच्चा’ ति यथाभूत
R 81 25 पजानाति, ‘चक्खुविञ्जाण अनिच्च’ ति यथाभूत पजानाति, ‘चक्खु-

१ भिक्खवे भिक्खुना — स्या० रो० । २ चक्खु — स्या०, रो० । ३ अनिच्चो —
स्या०, रो० । ४ पटिसल्लाना — स्या०; पटिसल्लान — रो० ।

सम्पस्सो अनिच्चो' ति यथाभूत पजानाति पे० 'यम्पिद मनोसम्पस्स-
पच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि
अनिच्च' ति यथाभूत पजानाति । पटिसल्लाने, भिक्खवे, योगमापज्जथ ।
पटिसल्लीनो^१, भिक्खवे, भिक्खु यथाभूत पजानाती'' ति ।

१०१ पठमनतुम्हाकसुत्तं

१०३ "य, भिक्खवे, न तुम्हाक त पजहथ । त वो पहीन हिताय 5
सुखाय भविस्सति । किञ्च, भिक्खवे, न तुम्हाक ? चक्खु^२, भिक्खवे,
न तुम्हाक । त पजहथ । त वो पहीन हिताय सुखाय भविस्सति । B 303
रूपा न तुम्हाक । ते पजहथ । ते वो पहीना हिताय सुखाय भविस्सन्ति ।
चक्खुविञ्जाण न तुम्हाक । त पजहथ । त वो पहीन हिताय सुखाय
भविस्सति । चक्खुसम्पस्सो न तुम्हाक । त पजहथ । सो वो पहीनो 10
हिताय सुखाय भविस्सति । यम्पिद चक्खुसम्पस्सपच्चया उप्पज्जति
वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि न तुम्हाक । त पजहथ ।
त वो पहीन हिताय सुखाय भविस्सति पे० जिह्वा न तुम्हाक । त
पजहथ । सा वो पहीना हिताय सुखाय भविस्सति । रसा न तुम्हाकं ।
ते पजहथ । ते वो पहीना हिताय सुखाय भविस्सन्ति । जिह्वाविञ्जाण 15
न तुम्हाक । त पजहथ । त वो पहीन हिताय सुखाय भविस्सति ।
जिह्वासम्पस्सो न तुम्हाक । त पजहथ । सो वो पहीनो हिताय सुखाय
भविस्सति । यम्पिद जिह्वासम्पस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख R 82
वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि न तुम्हाक । त पजहथ । त वो
पहीन हिताय सुखाय भविस्सति पे० मनो न तुम्हाक । त पजहथ । 20
सो वो पहीनो हिताय सुखाय भविस्सति । धम्मा न तुम्हाक । ते पजहथ ।
ते वो पहीना हिताय सुखाय भविस्सन्ति । मनोविञ्जाण न तुम्हाक ।
त पजहथ । त वो पहीन हिताय सुखाय भविस्सति । मनोसम्पस्सो न
तुम्हाक । त पजहथ । सो वो पहीनो हिताय सुखाय भविस्सति ।
यम्पिद मनोसम्पस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयितं सुख वा दुक्ख वा 25
अदुक्खमसुखं वा त पि न तुम्हाक । त पजहथ । तं वो पहीन हिताय
सुखाय भविस्सति ।

१ पटिसल्लानो - रो० । २ चक्खु - स्या०, रो० ।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, य इमस्मि जेतवने तिणकट्टसाखापलास त जनो हरेय्य वा डहेय्य वा यथापच्चय वा करेय्य, अपि न तुम्हाक एवमस्स – ‘ग्रम्हे जनो हरति वा डहति वा यथापच्चय वा करोती’” ति ?

“नो हेत, भन्ते” ।

5 “त किस्स हेतु” ?

“न हि नो एत, भन्ते, अत्ता वा अत्तनिय वा” ति ।

“एवमेव खो, भिक्खवे, चक्खु न तुम्हाक । त पजहथ । त वो पहीन हिताय सुखाय भविस्सति । रूपा न तुम्हाक चक्खुविञ्जाण चक्खुसम्फस्सो पे० यम्पिद मनोसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित
10 सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि न तुम्हाक । त पजहथ । त वो पहीन हिताय सुखाय भविस्सती” ति ।

१०२ दुतियनतुम्हाकसुत्तं

B 304

१०४ “य, भिक्खवे, न तुम्हाक त पजहथ । त वो पहीन हिताय सुखाय भविस्सति । किञ्च, भिक्खवे, न तुम्हाक ? चक्खु, भिक्खवे, न तुम्हाक । त पजहथ । त वो पहीन हिताय सुखाय भविस्सति ।
15 रूपा न तुम्हाक । ते पजहथ । ते वो पहीना हिताय सुखाय भविस्सन्ति । चक्खुविञ्जाणं न तुम्हाक । त पजहथ । त वो पहीन हिताय सुखाय भविस्सति । चक्खुसम्फस्सो न तुम्हाक । त पजहथ । सो वो पहीनो हिताय सुखाय भविस्सति पे० यम्पिद मनोसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि न तुम्हाक । त
20 पजहथ । त वो पहीन हिताय सुखाय भविस्सति । य पि, भिक्खवे, न तुम्हाक त पजहथ । त वो पहीन हिताय सुखाय भविस्सती” ति ।

१०३ उद्दकसुत्तं

R 83

१०५ “उद्दको^१ सुद, भिक्खवे, रामपुत्तो एव वाच भासति – ‘इद जातु वेदगू, इद जातु सब्बजी^२, इद जातु अपलिखत^३ गण्डमूल पलिखणि^४’ ति । त खो पनेत, भिक्खवे, उद्दको रामपुत्तो अवेदगू येव
25 समानो ‘वेदगूस्मी’ ति भासति, असब्बजी येव समानो ‘सब्बजीस्मी’

१ उद्दको – म० । २ पब्बजि – स्या०, सब्बजि – रो० । ३ पलिखित – रो० ।
४ पलिखणी – रो० ।

ति भासति, अपलिखत येव गण्डमूल पलिखत मे 'गण्डमूल' ति भासति ।
इध खो त, भिक्खवे, भिक्खु सम्मा वदमानो वदेय्य— 'इद जातु वेदगू,
इद जातु सब्बजी, इद जातु अपलिखत गण्डमूल पलिखणि' ति ।

“कथ च भिक्खवे, वेदगू होति ? यतो खो, भिक्खवे, भिक्खु
उन्न फस्सायतनान समुदय च अत्थङ्गम^१ च अस्साद च आदीनव च 5
निस्सरण च यथाभूत पजानाति, एव खो, भिक्खवे, भिक्खु वेदगू होति ।

“कथ च, भिक्खवे, भिक्खु सब्बजी होति ? यतो खो, भिक्खवे,
भिक्खु उन्न फस्सायतनान समुदय च अत्थङ्गम च अस्साद च आदीनव
च निस्सरण च यथाभूत विदित्वा अनुपादाविमुत्तो होति, एव खो,
भिक्खवे, भिक्खु सब्बजी होति । 10

“कथ च, भिक्खवे, भिक्खुनो अपलिखत गण्डमूल पलिखत
होति ? गण्डो ति खो, भिक्खवे, इमस्सेत चातुम्महाभूतिकस्स^२ कायस्स 15
अधिवचन मातापेत्तिकसम्भवस्स ओदनकुम्मासूपचयस्स अनिच्चुच्छादन
परिमहनभेदनविद्धसनधम्मस्स । गण्डमूल ति खो, भिक्खवे, तण्हायेत
अधिवचन । यतो खो, भिक्खवे, भिक्खुनो तण्हा पहीना होति उच्छिन्न- 15
मूला तालावत्थुकता अनभावङ्कता^३ आयति अनुप्पादधम्मा, एव खो,
भिक्खवे, भिक्खुनो अपलिखत गण्डमूल पलिखत^४ होति ।

“उद्दको सुद, भिक्खवे, रामपुत्तो एव वाच भासति — 'इद जातु
वेदगू, इद जातु सब्बजी, इद जातु अपलिखत गण्डमूल पलिखणि' ति ।
त खो पनेत, भिक्खवे, उद्दको रामपुत्तो अवेदगू येव समानो 'वेदगूस्मी' ति 20
भासति, असब्बजी येव समानो 'सब्बजीस्मी' ति भासति, अपलिखत येव
गण्डमूल 'पलिखत मे गण्डमूल' ति भासति । इध^५ खो त^६, भिक्खवे,
भिक्खु सम्मा वदमानो वदेय्य — 'इद जातु वेदगू, इद जातु सब्बजी, इद
जातु अपलिखत गण्डमूल पलिखणि' ति ।

सब्बवग्गो पञ्चमो ।

तस्सुद्धानं

द्वे संगय्हा परिहान, पमादविहारी च सवरो । 25
समाधि पटिसल्लान^७, द्वे नतुम्हाकेन उद्दको ति ॥

सळायतनवग्गे दुतियपण्णासको समत्तो ।

१. अत्थङ्गम — रो० । २. चातुम्महाभूतिकस्स — म० । ३. अनुभावकता — रो० ।
४. पलिखित — स्या०, रो० । ५. इद — स्या० । ६. स्या० पोत्थके नत्थि । ७. पटिसल्लिन—
स्या०, पटिसल्लान — रो० ।

तस्स^१ वग्गुद्धानं

अविज्जा मिगजालं च, गिलान छन्न चतुत्थक ।

सळवग्गेन पञ्चास, दुतियो पण्णासको अयं ति ॥

पठमसत्तक ।

१०४ योगक्खेमिसुत्तं

R 85

B 306

१०६ सावत्थिनिदान । “योगक्खेमिपरियाय वो^२, भिक्खवे, धम्मपरियाय देसेस्सामि^३ । तं सुणाथ । कतमो च, भिक्खवे, योगक्खेमिपरियायो धम्मपरियायो ? सन्ति, भिक्खवे, चक्खुविञ्जेय्या रूपा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा कामूपसहिता^४ रजनीया^५ । ते तथागतस्स पहीना उच्छिन्नमूला तालावत्थुकता अनभावङ्कता^६ आयति अनुप्पादधम्मा । तेसं च पहानाय अक्खासि योग, तस्मा तथागतो ‘योगक्खेमी’ ति वुच्चति पे० सन्ति, भिक्खवे, मनोविञ्जेय्या धम्मा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा कामूपसहिता रजनीया । ते तथागतस्स पहीना उच्छिन्नमूला तालावत्थुकता अनभावङ्कता आयति अनुप्पादधम्मा । तेसं च पहानाय अक्खासि योग, तस्मा तथागतो ‘योगक्खेमी’ ति वुच्चति । अयं खो, भिक्खवे, योगक्खेमिपरियायो धम्मपरियायो” ति ।

१०५ उपादायसुत्तं

१०७ “किस्मिं नु खो, भिक्खवे, सति किं उपादाय उपपज्जति अज्झत्तं सुखं दुक्खं” ति ?

भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा ।

“चक्खुस्मिं खो”, भिक्खवे, सति चक्खु उपादाय उपपज्जति अज्झत्तं सुखं दुक्खं पे० मनस्मिं सति मन उपादाय उपपज्जति अज्झत्तं सुखं दुक्खं । तं किं मज्जाथ, भिक्खवे, चक्खु^७ निच्च वा अनिच्चं वा” ति ?

“अनिच्च, भन्ते” ।

“यं पनानिच्च दुक्खं वा तं सुखं वा” ति ?

१ दुतियपण्णासके - स्या०, दुतियपञ्चासके - रो० । २ खो - स्या० । ३ देसेस्सामि - स्या०, रो० । ४ कामूपसहिता - स्या०, कामुपसहिता - रो० । ५ रजनीया - स्या० । ६ अनभावकता - रो० । ७ वो० - रो० । ८ चक्खु - स्या०, रो० ।

“दुक्ख, भन्ते” ।

“य पनानिच्च दुक्ख विपरिणामधम्म, अपि नु त अनुपादाय
उप्पज्जेय्य अज्झत्त सुख दुक्ख” ति ?

“नो हेत भन्ते” पे० जिह्वा निच्चा वा अनिच्चा वा ति ?

R 86

“अनिच्चा, भन्ते” ।

5

“य पनानिच्च दुक्खं वा तं सुख वा” ति ?

“दुक्ख, भन्ते” ।

“य पनानिच्च दुक्ख विपरिणामधम्म, अपि नु त अनुपादाय
उप्पज्जेय्य अज्झत्त सुख दुक्ख” ति ?

“नो हेत, भन्ते” पे० मनो निच्चो वा अनिच्चो वा ति ?

10

“अनिच्चो, भन्ते” ।

“य पनानिच्च दुक्ख वा त सुख वा” ति ?

“दुक्ख, भन्ते” ।

“य पनानिच्च दुक्ख विपरिणामधम्म, अपि नु त अनुपादाय
उप्पज्जेय्य अज्झत्त सुख दुक्ख” ति ?

15

“नो हेत, भन्ते” ।

“एव पस्सं, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको चक्खुस्मि पि निब्बि-
न्दति पे० मनस्मि पि निब्बिन्दति । निब्बिन्द विरज्जति, विरागा
विमुच्चति , विमुत्तस्मि विमुत्तमिति जाण होति । ‘खीणा जाति,
वुसित ब्रह्मचरिय, कत करणीय, नापर इत्थत्ताया’ ति पजानाती” ति ।

20

१०६ दुक्खसमुदयसुत्तं

१०८ “दुक्खस्स, भिक्खवे, समुदय च अत्थङ्गम च देसेस्सामि ।
त सुणाथ । कतमो च, भिक्खवे, दुक्खस्स समुदयो ? चक्खु च पटिच्च
रूपे च उप्पज्जति चक्खुविज्जाण । तिण्ण सङ्गति फस्सो । फस्स-
पच्चया वेदना, वेदनापच्चया तण्हा । अयं दुक्खस्स समुदयो पे० .
जिह्वा च पटिच्च रसे च उप्पज्जति जिह्वाविज्जाणं । तिण्ण सङ्गति
फस्सो । फस्सपच्चया वेदना, वेदनापच्चया तण्हा । अयं दुक्खस्स
समुदयो पे० मन च पटिच्च धम्मे च उप्पज्जति मनोविज्जाण ।
तिण्ण सङ्गति फस्सो । फस्सपच्चया वेदना, वेदनापच्चया तण्हा ।
अयं खो, भिक्खवे, दुक्खस्स समुदयो ।

B 307

25

“कतमो च, भिक्खवे, दुक्खस्स अत्थङ्गमो ? चक्खु च पटिच्च
 रूपे च उप्पज्जति चक्खुविञ्जाण । तिण्ण सङ्गति फस्सो । फस्स-
 पच्चया वेदना, वेदनापच्चया तण्हा । तस्सा येव तण्हाय असेसविराग-
 निरोधा उपादाननिरोधो^१, उपादाननिरोधा^१ भवनिरोधो, भवनिरोधा
 5 जातिनिरोधो, जातिनिरोधा जरामरण सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सु-
 पायासा निरुज्झन्ति । एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होति ।
 अय दुक्खस्स अत्थङ्गमो पे० जिह्व च पटिच्च रसे च उप्पज्जति
 जिह्वाविञ्जाण पे० मन च पटिच्च धम्मो च उप्पज्जति मनो-
 विञ्जाण । तिण्ण सङ्गति फस्सो । फस्सपच्चया वेदना, वेदनापच्चया
 10 तण्हा । तस्सा येव तण्हाय असेसविरागनिरोधा उपादाननिरोधो, उपा-
 दाननिरोधा भवनिरोधो, भवनिरोधा जातिनिरोधो, जातिनिरोधा
 जरामरण सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा निरुज्झन्ति । एवमेतस्स
 केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होति । अय खो, भिक्खवे, दुक्खस्स
 अत्थङ्गमो” ति ।

१०७ लोकसमुदयसुत्तं

15 १०६ “लोकस्स, भिक्खवे, समुदय च अत्थङ्गम च देसेस्सामि ।
 त सुणाथ । कतमो च, भिक्खवे, लोकस्स समुदयो ? चक्खु च पटिच्च
 रूपे च उप्पज्जति चक्खुविञ्जाण । तिण्ण सङ्गति फस्सो । फस्सपच्चया
 वेदना, वेदनापच्चया तण्हा, तण्हापच्चया उपादान, उपादानपच्चया
 भवो, भवपच्चया जाति, जातिपच्चया जरामरण सोकपरिदेवदुक्ख-
 20 दोमनस्सुपायासा सम्भवन्ति । अय खो, भिक्खवे, लोकस्स समुदयो
 पे० जिह्व च पटिच्च रसे च उप्पज्जति जिह्वाविञ्जाण पे०
 मन च पटिच्च धम्मो च उप्पज्जति मनोविञ्जाण । तिण्ण सङ्गति
 फस्सो । फस्सपच्चया वेदना, वेदनापच्चया तण्हा, तण्हापच्चया उपा-
 दान, उपादानपच्चया भवो, भवपच्चया जाति, जातिपच्चया जरा-
 25 रण सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा सम्भवन्ति । अय खो, भिक्खवे,
 लोकस्स समुदयो ।

“कतमो च, भिक्खवे, लोकस्स अत्थङ्गमो ? चक्खु च पटिच्च
 रूपे च उप्पज्जति चक्खुविञ्जाण । तिण्ण सङ्गति फस्सो । फस्स-

पच्चया वेदना, वेदनापच्चया तण्हा । तस्सा येव तण्हाय असेसविराग-
 निरोधा उपादाननिरोधो, उपादाननिरोधा भवनिरोधो, भवनिरोधा
 जातिनिरोधो, जातिनिरोधा जरामरण सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा
 निरुज्झन्ति । एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होति । अय
 खो, भिक्खवे, लोकस्स अत्थङ्गमो पे० जिह्वा च पटिच्च रसे च 5
 उप्पज्जति पे० मन च पटिच्च धम्मो च उप्पज्जति मनोविञ्जाण ।
 तिण्ण सङ्गति फस्सो । फस्सपच्चया वेदना, वेदनापच्चया तण्हा ।
 तस्सा येव तण्हाय असेसविरागनिरोधा उपादाननिरोधो, उपादाननिरोधा
 पे० एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होति । अय खो,
 भिक्खवे, लोकस्स अत्थङ्गमो” ति । 10

१०८ सेय्योहमस्मिमुत्तं

११० किस्मि नु खो, भिक्खवे, सति कि उपादाय कि अभि-
 निविस्स सेय्योहमस्मी ति वा होति, सदिसोहमस्मी ति वा होति,
 हीनोहमस्मी ति वा होती” ति ?

R 88

भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा ।

“चक्खुस्मि खो, भिक्खवे, सति चक्खु उपादाय चक्खु अभि- 15
 निविस्स सेय्योहमस्मी ति वा होति, सदिसोहमस्मी ति वा होति, हीनो-
 हमस्मी ति वा होति पे० जिह्वाय सति पे० मनस्मि सति मन
 उपादाय मन अभिनिविस्स सेय्योहमस्मी ति वा होति, सदिसोहमस्मी ति
 वा होति, हीनोहमस्मी ति वा होति । त कि मञ्जथ, भिक्खवे, चक्खु
 निच्च वा अनिच्च वा” ति ? 20

“अनिच्च, भन्ते” ।

“य पनानिच्चं दुक्खं वा त^१ सुख वा” ति ?

“दुक्ख, भन्ते” ।

“य पनानिच्च दुक्ख विपरिणामधम्म, अपि नु तं अनुपादाय
 सेय्योहमस्मी ति वा अस्स, सदिसोहमस्मी ति वा अस्स, हीनोहमस्मी ति 25
 वा अस्सा” ति ? “नो हेत, भन्ते” .. पे० जिह्वा निच्चा वा अनिच्चा
 वा ति ? “अनिच्चा, भन्ते” पे० मनो निच्चो वा अनिच्चो वा ति ?
 “अनिच्चो, भन्ते” ।

१ रो० पोत्थके नत्थि ।

B 309

“य पनानिच्च दुक्ख वा त सुख वा” ति ?

“दुक्ख, भन्ते” ।

“य पनानिच्च दुक्ख विपरिणामधम्म, अपि नु त अनुपादाय सेय्योहमस्मी ति वा अस्स, सदिसोहमस्मी ति वा अस्स, हीनोहमस्मी ति

5 वा अस्सा” ति ?

“नो हेत, भन्ते” ।

“एव पस्स, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको चक्खुस्मि पि निब्बिन्दति पे० मनस्मि पि निब्बिन्दति । निब्बिन्द विरज्जति, विरागा विमुच्चति, विमुत्तस्मि विमुत्तमिति जाण होति । ‘खीणा जाति,

10 वुसित ब्रह्मचरिय, कत करणीय, नापर इत्थत्ताया’ ति पजानाती” ति ।

१०६ संयोजनियसुत्तं

R 89

१११. “संयोजनिये च, भिक्खवे, धम्मे देसेस्सामि संयोजन च । त सुणाथ । कतमे च, भिक्खवे, संयोजनिया धम्मा, कतम च संयोजन ? चक्खु, भिक्खवे, संयोजनियो धम्मो । यो तत्थ छन्दरागो त तत्थ संयोजन पे० जिह्वा संयोजनियो धम्मो मनो संयोजनियो

15 धम्मो । यो तत्थ छन्दरागो त तत्थ संयोजन । इमे वुच्चन्ति, भिक्खवे, संयोजनिया धम्मा, इद संयोजन” ति ।

११० उपादानियसुत्तं

११२ “उपादानिये च, भिक्खवे, धम्मे देसेस्सामि उपादान च । त सुणाथ । कतमे च, भिक्खवे, उपादानिया धम्मा, कतम च उपादान ? चक्खु, भिक्खवे, उपादानियो धम्मो । यो तत्थ छन्दरागो

20 त तत्थ उपादान पे० जिह्वा उपादानियो धम्मो मनो उपादानियो धम्मो । यो तत्थ छन्दरागो त तत्थ उपादानं । इमे वुच्चन्ति, भिक्खवे, उपादानिया धम्मा, इद उपादान” ति ।

१११ अज्झत्तिकायतनपरिजाननसुत्तं

११३ “चक्खु, भिक्खवे, अनभिजान अपरिजान अविराजय अप्पजहं अभब्बो दुक्खक्खयाय । सोत घान जिह्वा .. काय .

25 मन अनभिजान अपरिजानं अविराजय अप्पजह अभब्बो दुक्खक्खयाय ।

चक्खु च खो, भिक्खवे, अभिजान परिजान विराजय पजह भब्बो दुक्ख-
क्खयाय पे० जिब्ह काय मन अभिजान परिजान विराजय
पजह भब्बो दुक्खक्खयाया” ति ।

११२ बाहिरायतनपरिजाननमुत्तं

११४ “रूपे, भिक्खवे, अनभिजान अपरिजान अविराजय
अप्पजह अभब्बो दुक्खक्खयाय । सद्दे गन्धे रसे फोटुब्बे धम्मे 5
अनभिजान अपरिजान अविराजय अप्पजह अभब्बो दुक्खक्खयाय ।
रूपे च खो, भिक्खवे, अभिजान परिजान विराजय पजह भब्बो दुक्ख-
क्खयाय । सद्दे गन्धे रसे फोटुब्बे धम्मे अभिजान परिजान
विराजय पजह भब्बो दुक्खक्खयाया” ति ।

B 310,
R 90-

११३ उपस्सुतिसुत्तं

११५ एक समय भगवा नातिके^१ विहरति गिञ्जकावसथे । 10
अथ खो भगवा रहोगतो पटिसल्लीनो^२ इम धम्मपरियाय अभासि —
“चक्खु च पटिच्च रूपे च उप्पज्जति चक्खुविञ्जाण । तिण्ण सङ्गति
फस्सो । फस्सपच्चया वेदना, वेदनापच्चया तण्हा, तण्हापच्चया उपा-
दान, उपादानपच्चया भवो, भवपच्चया जाति, जातिपच्चया जरा-
मरण सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा सम्भवन्ति । एवमेतस्स केव- 15
लस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति । जिब्ह च पटिच्च रसे च उप्पज्जति
पे० मन च पटिच्च धम्मे च उप्पज्जति मनोविञ्जाण । तिण्ण
सङ्गति फस्सो । फस्सपच्चया वेदना, वेदनापच्चया तण्हा, तण्हा-
पच्चया उपादान, उपादानपच्चया भवो, भवपच्चया जाति, जाति-
पच्चया जरामरण सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा सम्भवन्ति । एव- 20
मेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति । चक्खु च पटिच्च रूपे
च उप्पज्जति चक्खुविञ्जाण । तिण्णं सङ्गति फस्सो । फस्सपच्चया
वेदना, वेदनापच्चया तण्हा । तस्सा येव तण्हाय असेसविरागनिरोधा
उपादाननिरोधो, उपादाननिरोधा भवनिरोधो; भवनिरोधा जाति-
निरोधो, जातिनिरोधा जरामरण सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा 25
निरुज्झन्ति । एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होति पे०

१. आतिके — स्या० । २. पतिसल्लीनो — रो० ।

जिह्वं च पटिच्च रसे च उप्पज्जति पे० मनं च पटिच्च धम्मं च उप्पज्जति मनोविज्जाणं । तिण्णं सङ्गतिं फस्सो । फस्सपच्चया वेदना, वेदनापच्चया तण्हा । तस्सा येव तण्हाय असेसविरागनिरोधा
 B 311 उपादाननिरोधो, उपादाननिरोधा पे० एवमेतस्स केवलस्स दुक्ख-
 5 क्खन्धस्स निरोधो होती” ति ।

R 91 तेन खो पन समयेन अज्जातरो भिक्खु भगवतो उपस्सुति ठितो होति । अद्दसा खो भगवा त भिक्खु उपस्सुति^१ ठित । दिस्वान त भिक्खु एतदवोच – “अस्सोसि नो^२ त्व, भिक्खु, इमं धम्मपरियाय” ति ?
 “एव, भन्ते” ।

10 “उग्गण्हाहि त्व, भिक्खु, इमं धम्मपरियाय । परियापुणाहि त्व, भिक्खु, इमं धम्मपरियाय । धारेहि त्व, भिक्खु, इमं धम्मपरियाय । अत्थसहितोय, भिक्खु, धम्मपरियायो आदिब्रह्मचरियको” ति ।

योगक्खेमिवग्गो पठमो ।

तस्सुद्धानं

योगक्खेमि उपादाय, दुक्खं लोको च सेय्यो च ।

सयोजनं उपादानं, द्वे परिजानं^३ उपस्सुती^४ ति ॥

— ० —

११४ पठममारपासमुत्तं

15 ११६ “सन्ति, भिक्खवे, चक्खुविज्जेय्या रूपा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा कामूपसहिता रजनीया । त चे, भिक्खु, अभिनन्दति अभिवदति अज्झोसाय तिट्ठति – अयं वुच्चति, भिक्खवे, भिक्खु आवास-
 गतो मारस्स, मारस्स वस गतो, पटिमुक्कस्स मारपासो । बद्धो^५ सो मार-
 बन्धनेन यथाकामकरणीयो पापिमतो पे० ।

20 “सन्ति, भिक्खवे, जिह्वाविज्जेय्या रसा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा कामूपसहिता रजनीया । त चे भिक्खु अभिनन्दति अभिवदति अज्झोसाय तिट्ठति – अयं वुच्चति, भिक्खवे, भिक्खु आवासगतो मारस्स, मारस्स वस गतो, पटिमुक्कस्स मारपासो । बद्धो सो मारबन्धनेन
 .. पे० . ।

B 312 25 “सन्ति, भिक्खवे, मनोविज्जेय्या धम्मा इट्ठा कन्ता मनापा

१. उपस्सुति – स्या०, रो० । २. स्या०, रो० पोत्थकेसु नत्थि । ३. पजान – रो० ।

४. उपस्सुती – स्या० । ५. बन्धो – स्या० ।

पियरूपा कामूपसहिता रजनीया । तं चे भिक्खु अभिनन्दति अभिवदति
अज्झोसाय तिट्ठति – अयं वुच्चति, भिक्खवे, भिक्खु आवासगतो मारस्स,
मारस्स वस गतो, पटिमुक्कस्स मारपासो । बद्धो सो मारबन्धनेन
यथाकामकरणीयो पापिमतो पे० ।

R. 92

“सन्ति च खो, भिक्खवे, चक्खुविञ्जेय्या रूपा इट्ठा कन्ता 5
मनापा पियरूपा कामूपसहिता रजनीया । तं चे भिक्खु नाभिनन्दति
नाभिवदति नाज्झोसाय तिट्ठति – अयं वुच्चति, भिक्खवे, भिक्खु नावास-
गतो मारस्स, न मारस्स वस गतो, उम्मुक्कस्स मारपासो । मुत्तो सो
मारबन्धनेन न यथाकामकरणीयो पापिमतो पे० ।

“सन्ति, भिक्खवे, जिह्वाविञ्जेय्या रसा इट्ठा कन्ता मनापा 10
पियरूपा कामूपसहिता रजनीया । तं चे भिक्खु नाभिनन्दति नाभिवदति
नाज्झोसाय तिट्ठति – अयं वुच्चति, भिक्खवे, भिक्खु नावासगतो मारस्स,
न मारस्स वस गतो, उम्मुक्कस्स मारपासो । मुत्तो सो मारबन्धनेन न
यथाकामकरणीयो पापिमतो पे० ।

“सन्ति, भिक्खवे, मनोविञ्जेय्या धम्मा इट्ठा कन्ता मनापा 15
पियरूपा कामूपसहिता रजनीया । तं चे भिक्खु नाभिनन्दति नाभिवदति
नाज्झोसाय तिट्ठति – अयं वुच्चति, भिक्खवे, भिक्खु नावासगतो मारस्स,
न मारस्स वस गतो, उम्मुक्कस्स मारपासो । मुत्तो सो मारबन्धनेन न
यथाकामकरणीयो पापिमतो” ति ।

११५ द्वितीयमारपाससुत्तं

११७ “सन्ति, भिक्खवे, चक्खुविञ्जेय्या रूपा इट्ठा कन्ता 20
मनापा पियरूपा कामूपसहिता रजनीया । तं चे भिक्खु अभिनन्दति
अभिवदति अज्झोसाय तिट्ठति – अयं वुच्चति, भिक्खवे, भिक्खु बद्धो
चक्खुविञ्जेय्येसु रूपेसु, आवासगतो मारस्स, मारस्स वस गतो, पटि-
मुक्कस्स मारपासो । बद्धो सो मारबन्धनेन यथाकामकरणीयो पापिमतो
पे० . ।

25

“सन्ति, भिक्खवे, जिह्वाविञ्जेय्या रसा . पे० सन्ति,
भिक्खवे, मनोविञ्जेय्या धम्मा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा कामूप-
सहिता रजनीया । तं चे भिक्खु अभिनन्दति अभिवदति अज्झोसाय
तिट्ठति – अयं वुच्चति, भिक्खवे, भिक्खु बद्धो मनोविञ्जेय्येसु धम्मेसु,

B. 313

आवासगतो मारस्स, मारस्स वस गतो, पटिमुक्कस्स मारपासो । बद्धो सो मारबन्धनेन यथाकामकरणीयो पापिमतो पे० ।

“सन्ति च खो, भिक्खवे, चक्खुविञ्जेय्या रूपा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा कामूपसहिता रजनीया । त चे भिक्खु नाभिनन्दति नाभिवदति नाज्झोसाय तिट्ठति – अय वुच्चति, भिक्खवे, भिक्खु मुत्तो चक्खुविञ्जेय्येहि रूपेहि, नावासगतो मारस्स, न मारस्स वस गतो, उम्मुक्कस्स मारपासो । मुत्तो सो मारबन्धनेन न यथाकामकरणीयो पापिमतो पे० ।

“सन्ति, भिक्खवे, जिह्वाविञ्जेय्या रसा पे० सन्ति, भिक्खवे, मनोविञ्जेय्या धम्मा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा कामूप-
R 93 सहिता रजनीया । त चे भिक्खु नाभिनन्दति नाभिवदति नाज्झोसाय तिट्ठति – अय वुच्चति, भिक्खवे, भिक्खु मुत्तो मनोविञ्जेय्येहि धम्मेहि, नावासगतो मारस्स, न मारस्स वस गतो, उम्मुक्कस्स मारपासो । मुत्तो सो मारबन्धनेन न यथाकामकरणीयो पापिमतो” ति ।

११६ लोकन्तगमनमुत्तं

११८ “नाह, भिक्खवे, गमनेन लोकस्स अन्त आतेय्य, दद्वेय्य^१, पत्तेय्य^२ ति वदामि । न च पनाह, भिक्खवे, अप्पत्वा^३ लोकस्स अन्त दुक्खस्स अन्तकिरिय वदामी” ति । इद वत्वा भगवा उट्ठायासना विहार पाविसि । अथ खो तेसं भिक्खून अचिरपक्कन्तस्स भगवतो एतदहोसि – “इद खो नो, आवुसो, भगवा सङ्खित्तेन उद्देस उद्दिसित्वा वित्थारेण अत्थ अविभजित्वा उट्ठायासना विहार पविट्ठो – ‘नाह, भिक्खवे, गमनेन लोकस्स अन्त आतेय्य, दद्वेय्य, पत्तेय्य ति वदामि । न च पनाह, भिक्खवे, अप्पत्वा लोकस्स अन्त दुक्खस्स अन्तकिरिय वदामी’ ति । को नु खो इमस्स भगवता सङ्खित्तेन उद्देसस्स उद्दिट्ठस्स वित्थारेण अत्थ अविभत्तस्स वित्थारेण अत्थ विभजेय्या” ति ?

B 314 25

अथ खो तेसं भिक्खून एतदहोसि – “अय खो आयस्मा आनन्दो सत्थु चेव संवणितो, सम्भावितो च विञ्जून सब्रह्मचारीन । पहोति चायस्मा आनन्दो इमस्स भगवता सङ्खित्तेन उद्देसस्स उद्दिट्ठस्स वित्थारेण अत्थ अविभत्तस्स वित्थारेण अत्थ विभजितु । यन्नून मय येनायस्मा

१ दिद्वेय्य – स्या० । २. पत्तेय्य – रो० । ३. अप्पत्वा – रो० ।

आनन्दो तेनुपसङ्कमेय्याम, उपसङ्कमित्वा आयस्मन्त आनन्द एतमत्थ पटिपुच्छेय्यामा' ति ।

अथ खो ते भिक्खू येनायस्मा आनन्दो तेनुपसङ्कमिसु, उपसङ्कमित्वा आयस्मता आनन्देन सद्धि सम्मोदिसु । सम्मोदनीय कथ सारणीय^१ वीतिसारेत्वा एकमन्त निसीदिसु । एकमन्त निसिन्ना खो ते भिक्खू 5
आयस्मन्त आनन्द एतदवोचु -

R 94

“इद खो नो, आवुसो आनन्द, भगवा सङ्घित्तेन उद्देस उद्दिसित्वा वित्थारेन अत्थ अविभजित्वा उट्ठायासना विहार पविट्ठो - ‘नाह, भिक्खवे, गमनेन लोकस्स अन्त जातेय्य, दट्ठेय्य, पत्तेय्य ति वदामि । न च पनाह, भिक्खवे, अप्पत्वा लोकस्स अन्त दुक्खस्स अन्तकिरिय वदामी’ 10
ति । तेस नो, आवुसो, अम्हाक^२ अचिरपक्कन्तस्स भगवतो एतदहोसि -
‘इद खो नो, आवुसो, भगवा सङ्घित्तेन उद्देस उद्दिसित्वा वित्थारेन अत्थ अविभजित्वा उट्ठायासना विहार पविट्ठो - नाह, भिक्खवे, गमनेन लोकस्स अन्त जातेय्य, दट्ठेय्य, पत्तेय्य ति वदामि । न च पनाहं, भिक्खवे, अप्पत्वा लोकस्स अन्त दुक्खस्स अन्तकिरिय वदामी ति । को नु खो 15
इमस्स भगवता सङ्घित्तेन उद्देसस्स उद्दिट्ठस्स वित्थारेन अत्थ अविभत्तस्स वित्थारेन अत्थ विभजेय्या’ ति ? तेस नो, आवुसो, अम्हाक एतदहोसि -
‘अय खो, आवुसो, आयस्मा आनन्दो सत्थु चेव सवण्णितो, सम्भावितो च विञ्जून सन्नह्मचारीन । प्होति चायस्मा आनन्दो इमस्स भगवता सङ्घित्तेन उद्देसस्स उद्दिट्ठस्स वित्थारेन अत्थ अविभत्तस्स वित्थारेन 20
अत्थ विभजितु । यन्नून मय येनायस्मा आनन्दो तेनुपसङ्कमेय्याम, उपसङ्कमित्वा आयस्मन्त आनन्द एतमत्थ पटिपुच्छेय्यामा’ ति । विभजतायस्मा आनन्दो’ ति ।

“सेय्यथापि, आवुसो, पुरिसो सारत्थिको सारगवेसी सारपरियेसन चरमानो महतो^३ रुक्खस्स तिट्ठतो सारवतो अतिक्कम्मेव मूल^४ 25
अतिक्कम्मेव^५ खन्ध साखापलासे सार परियेसितब्ब मञ्जेय्य, एवं सम्पदमिद आयस्मन्तान सत्थरि सम्मुखीभूते^६ त^७ भगवन्त अतिसित्वा अम्हे^८ एतमत्थ पटिपुच्छितब्ब मञ्ज्जथ^९ । सो हावुसो, भगवा जानं

B. 315

१ साराणीय - स्या०, रो० । २ रो० पोत्थके नत्थि । ३ रो० पोत्थके नत्थि ।

४ अतिक्कम्म - स्या०, रो० । ५-५ सम्मुखीभूत - स्या० । ६ तुम्हे - स्या० ।

७ मञ्जेय्य - रो० ।

R 95

जानाति, पस्स पस्सति — चक्खुभूतो, जाणभूतो, धम्मभूतो, ब्रह्मभूतो, वत्ता, पवत्ता, अत्थस्स निन्नेता, अमतस्स दाता, धम्मस्सामी^१, तथागतो । सो चेव पनेतस्स कालो अहोसि य भगवन्त येव एतमत्थ पटिपुच्छेय्याथ । यथा वो भगवा व्याकरेय्य^२ तथा वो^३ धारेय्याथा^४” ति ।

5 “अद्वावुसो आनन्द, भगवा जान जानाति, पस्स पस्सति — चक्खुभूतो, जाणभूतो, धम्मभूतो, ब्रह्मभूतो, वत्ता, पवत्ता, अत्थस्स निन्नेता, अमतस्स दाता, धम्मस्सामी, तथागतो । सो चेव पनेतस्स^५ कालो अहोसि य भगवन्त येव एतमत्थ पटिपुच्छेय्याम । यथा नो भगवा व्याकरेय्य तथा न धारेय्याम । अपि चायस्मा आनन्दो सत्थु चेव सवण्णितो, सम्भावितो च विञ्जून सब्रह्मचारीन । पहोति चायस्मा आनन्दो इमस्स भगवता सङ्घित्तेन उद्देसस्स उद्दिट्ठस्स वित्थारेन अत्थ अविभत्तस्स वित्थारेन अत्थ विभजितु । विभजतायस्मा आनन्दो अगुरु करित्वा^६” ति ।

“तेन हावुसो, सुणाय, साधुक मनसि करोथ, भासिस्सामी” ति । “एवमावुसो” ति खो ते भिक्खू आयस्मतो आनन्दस्स पच्चस्सोसु ।

15 आयस्मा आनन्दो एतदवोच —

“य खो वो, आवुसो, भगवा सङ्घित्तेन उद्देस उद्दिसित्वा वित्थारेन अत्थं अविभजित्वा^७ उट्ठायासना विहार पविट्ठो — ‘नाह, भिक्खवे, गमनेन लोकस्स अन्त जातेय्य, दट्ठेय्य, पत्तेय्य^८’ ति वदामि । न च पनाह, भिक्खवे, अप्पत्वा लोकस्स अन्त दुक्खस्स अन्तकिरिय वदामी’ ति, इमस्स खाह, आवुसो, भगवता सङ्घित्तेन उद्देसस्स उद्दिट्ठस्स वित्थारेन अत्थ अविभत्तस्स वित्थारेन अत्थ^९ आजानामि । येन खो, आवुसो, लोकस्म लोकसञ्जी होति लोकमानी — अयं वुच्चति अरियस्स विनये लोको । केन चावुसो^{१०}, लोकस्म लोकसञ्जी होति लोकमानी ? चक्खुना खो, आवुसो, लोकस्म लोकसञ्जी होति लोकमानी । सोतेन खो, आवुसो . घानेन खो, आवुसो जिह्वाय खो, आवुसो, लोकस्म लोकसञ्जी होति लोकमानी । कायेन खो, आवुसो मनेन खो, आवुसो, लोकस्म लोकसञ्जी होति लोकमानी । येन खो, आवुसो, लोकस्म लोकसञ्जी होति लोकमानी — अयं वुच्चति अरियस्स विनये लोको । य खो वो,

3. 316

२. 96

१. धम्मसामी — स्या० । २. व्याकरेय्य — रो० । ३. न — स्या०, त — रो० । ४. रो० पोत्थके नत्थि । ५. विभजित्वा — रो० । ६. पत्तय्य — रो० । ७. एव — रो० । ८. केनेवावुसो — स्या० ।

आवुसो, भगवा सङ्घित्तेन उद्देस उद्दिसित्वा वित्थारेन अत्थ अविभजित्वा उट्ठायासना विहार पविट्ठो – ‘नाह, भिक्खवे, गमनेन लोकस्स अन्त जातेय्य’, दट्ठेय्य, पत्तेय्य’ ति वदामि । न च पनाह, भिक्खवे, अप्पत्वा लोकस्स अन्त दुक्खस्स अन्तकिरिय वदामी’ ति, इमस्स खाह, आवुसो, भगवता सङ्घित्तेन उद्देसस्स उद्दिट्ठस्स वित्थारेन अत्थ अविभत्तस्स एव 5 वित्थारेन अत्थ आजानामि । आकङ्खमाना च पन तुम्हे आयस्मन्तो भगवन्त^३ येव^२ उपसङ्कमित्वा एतमत्थ पटिपुच्छेय्याथ । यथा वो भगवा व्याकरोति तथा न धारेय्याथा’ ति ।

“एवमावुसो” ति खो ते भिक्खू आयस्मतो आनन्दस्स पटि- स्सुत्वा उट्ठायासना येन भगवा तेनुपसङ्कमिसु, उपसङ्कमित्वा भगवन्त 10 अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदिसु । एकमन्त निसिन्ना खो ते भिक्खू भगवन्त एतदवोचु –

“य खो नो, भन्ते, भगवा सङ्घित्तेन उद्देस उद्दिसित्वा वित्थारेन अत्थ अविभजित्वा उट्ठायासना विहार पविट्ठो – ‘नाहं, भिक्खवे, गमनेन लोकस्स अन्त जातेय्य, दट्ठेय्यं, पत्तेय्य ति वदामि । न च पनाह, 15 भिक्खवे, अप्पत्वा लोकस्स अन्त दुक्खस्स अन्तकिरिय वदामी’ ति, तेस नो, भन्ते, अम्हाक अचिरपक्कन्तस्स भगवतो एतदहोसि – ‘इद खो नो, आवुसो, भगवा सङ्घित्तेन उद्देस उद्दिसित्वा वित्थारेन अत्थं अविभजित्वा उट्ठायासना विहार पविट्ठो – नाहं, भिक्खवे, गमनेन लोकस्स अन्तं जातेय्य, दट्ठेय्य, पत्तेय्य ति वदामि । न च पनाह, भिक्खवे, अप्पत्वा लोकस्स 20 अन्त दुक्खस्स अन्तकिरिय वदामी ति । को नु खो इमस्स भगवता सङ्घि- त्तेन उद्देसस्स उद्दिट्ठस्स वित्थारेन अत्थं अविभत्तस्स वित्थारेन अत्थ विभजेय्या’ ति ? तेस नो, भन्ते, अम्हाक एतदहोसि – ‘अय खो आयस्मा आनन्दो सत्थु चेव संवणितो, सम्भावितो च विञ्जून सब्रह्मचारीन । पहोति चायस्मा आनन्दो इमस्स भगवता सङ्घित्तेन उद्देसस्स उद्दिट्ठस्स 25 वित्थारेन अत्थ अविभत्तस्स वित्थारेन अत्थं विभजितु । यन्नून मय येनायस्मा आनन्दो तेनुपसङ्कमेय्याम, उपसङ्कमित्वा आयस्मन्त आनन्द एतमत्थं पटिपुच्छेय्यामा’ ति । अथ खो मय, भन्ते, येनायस्मा आनन्दो तेनुपसङ्कमिह^१, उपसङ्कमित्वा आयस्मन्तं आनन्द एतमत्थ

१-१. जातय्य दट्ठय्य पत्तय्य – रो०, ० दिट्ठेय्य ० – स्या० । २ भगवन्तञ्जेव – स्या०, रो० । ३. तेनुपसङ्कमिह – स्या० ।

पटिपुच्छिम्ह^१ । तेस नो, भन्ते, आयस्मता आनन्देन इमेहि आकारेहि इमेहि पदेहि इमेहि व्यञ्जनेहि अत्थो विभत्तो^२” ति ।

“पण्डितो, भिक्खवे, आनन्दो, महापञ्जो, भिक्खवे, आनन्दो । म चे पि तुम्हे, भिक्खवे, एतमत्थ पटिपुच्छेय्याथ, अह पि^३ त एवमेव^४ व्याकरेय्य यथा त आनन्देन व्याकत । एसो चेवेतस्स^५ अत्थो, एव च न^६ धारेय्याथा” ति ।

११७ कामगुणसुत्तं

११६ “पुब्बेव^१ मे, भिक्खवे, सम्बोधा अनभिसम्बुद्धस्स बोधि-
सत्तस्सेव सतो एतदहोसि – ‘ये मे पञ्च कामगुणा चेतसो सम्फुट्ट-
पुब्बा अतीता निरुद्धा विपरिणता, तत्र मे चित्त बहुल गच्छमान गच्छेय्य
१० पच्चुप्पन्नेसु वा अप्प वा अनागतेसु’ । तस्स मय्ह, भिक्खवे, एतदहोसि –
‘ये मे^२ पञ्च कामगुणा चेतसो सम्फुट्टपुब्बा अतीता निरुद्धा विपरिणता,
तत्र मे अत्तरूपेण अप्पमादो सति चेतसो आरक्खो करणीयो’ ।
तस्मातिह, भिक्खवे, तुम्हाक पि ये ते पञ्च कामगुणा चेतसो सम्फुट्टपुब्बा
अतीता निरुद्धा विपरिणता, तत्र वो चित्त बहुल गच्छमान गच्छेय्य पच्चु-
१५ प्पन्नेसु वा अप्प वा अनागतेसु । तस्मातिह, भिक्खवे, तुम्हाक पि ये ते
पञ्च कामगुणा चेतसो सम्फुट्टपुब्बा अतीता निरुद्धा विपरिणता, तत्र
वो अत्तरूपेहि^३ अप्पमादो सति चेतसो आरक्खो करणीयो । तस्मातिह,
भिक्खवे, से^४ आयतने वेदितब्बे यत्थ चक्खु च निरुज्झति, रूपसञ्जा च
निरुज्झति, से आयतने वेदितब्बे पे० यत्थ जिह्वा च निरुज्झति, रस-
२० सञ्जा च निरुज्झति^५, से आयतने वेदितब्बे पे० यत्थ मनो च
निरुज्झति, धम्मसञ्जा च निरुज्झति, से आयतने वेदितब्बे” ति ।
इद वत्वा भगवा उट्ठायासना विहार पाविसि ।

अथ खो तेस भिक्खून अचिरपक्कन्तस्स भगवतो एतदहोसि –
“इदं खो नो, आवुसो, भगवा सङ्घित्तेन उद्देस उद्दिसित्वा वित्थारेण अत्थ
२५ अविभजित्वा उट्ठायासना विहार पविट्ठो – ‘तस्मातिह, भिक्खवे, से
आयतने वेदितब्बे यत्थ चक्खु च निरुज्झति, रूपसञ्जा च निरुज्झति,

१ पटिपुच्छिम्हा – स्या० L. २ पि च – रो० । ३ एवमेव – स्या० रो० ।
४ चेव तस्स – स्या०, रो० । ५ रौ० पोत्थके नत्थि । ६ पुब्बे – स्या०, रो० । ७ ये मय्ह
भिक्खवे – स्या० । ८ अत्तरूपेण – स्या० । ९ ये – रो० । १० विरुज्झति – स्या०, रो० ।

से आयतने वेदितब्बे पे० यत्थ जिब्हा च निरुज्झति, रससञ्जा च निरुज्झति, से आयतने वेदितब्बे पे० यत्थ मनो च निरुज्झति, धम्मसञ्जा च निरुज्झति, से आयतने वेदितब्बे' ति । को नु खो इमस्स भगवता सङ्खित्तेन उद्देसस्स उद्दिट्ठस्स वित्थारेण अत्थ अविभत्तस्स वित्थारेण अत्थ विभजेय्या' ति ?

B 318

5

अथ खो तेस भिक्खू एतदहोसि – “अय खो आयस्मा आनन्दो सत्थु चेव सवण्णितो, सम्भावितो च विञ्जून सब्रह्मचारीन । पहोति चायस्मा आनन्दो इमस्स भगवता सङ्खित्तेन उद्देसस्स उद्दिट्ठस्स वित्थारेण अत्थ अविभत्तस्स वित्थारेण अत्थ विभजितु । यन्नून मय येनायस्मा आनन्दो तेनुपसङ्कमेय्याम, उपसङ्कमित्वा आयस्मन्त आनन्द एतमत्थ पटिपुच्छेय्यामा' ति ।

10

अथ खो ते भिक्खू येनायस्मा आनन्दो तेनुपसङ्कमिसु, उपसङ्कमित्वा आयस्मता आनन्देन सद्धि सम्मोदिसु । सम्मोदनीय कथ सारणीय वीतिसारेत्वा एकमन्त निसीदिसु । एकमन्त निसिन्ना खो ते भिक्खू आयस्मन्त आनन्द एतदवोचु –

R 99

15

“इद खो नो, आवुसो आनन्द, भगवा सङ्खित्तेन उद्देस उद्दिसित्वा वित्थारेण अत्थ अविभजित्वा उट्ठायासना विहार पविट्ठो – ‘तस्मातिह, भिक्खवे, से आयतने वेदितब्बे यत्थ चक्खु च निरुज्झति, रूपसञ्जा च निरुज्झति, से आयतने वेदितब्बे पे० यत्थ जिब्हा च निरुज्झति, रससञ्जा च निरुज्झति, से आयतने वेदितब्बे पे० यत्थ मनो च निरुज्झति, धम्मसञ्जा च निरुज्झति, से आयतने वेदितब्बे' ति । तेस नो, आवुसो, अम्हाक अचिरपक्कन्तस्स भगवतो एवदहोसि – ‘इद खो नो, आवुसो, भगवा सङ्खित्तेन उद्देस उद्दिसित्वा वित्थारेण अत्थ अविभजित्वा उट्ठायासना विहार पविट्ठो को नु खो इमस्स भगवता सङ्खित्तेन उद्देसस्स उद्दिट्ठस्स वित्थारेण अत्थ अविभत्तस्स वित्थारेण अत्थ विभजेय्या' ति ? तेस नो, आवुसो, अम्हाक एतदहोसि – ‘अय खो आयस्मा आनन्दो सत्थु चेव सवण्णितो, सम्भावितो च विञ्जून सब्रह्मचारीन । पहोति चायस्मा आनन्दो इमस्स भगवता सङ्खित्तेन उद्देसस्स उद्दिट्ठस्स वित्थारेण अत्थ अविभत्तस्स वित्थारेण अत्थ विभजितु । यन्नून मय येनायस्मा आनन्दो तेनुपसङ्कमेय्याम, उपसङ्कमित्वा आयस्मन्त आनन्द एतमत्थ पटिपुच्छेय्यामा' ति । विभजतायस्मा आनन्दो' ति ।

20

25

B 319

30

सेय्यथापि, आवुसो, पुरिसो सारत्थिको सारगवेसी सारपरियेसन चरमानो महतो रुक्खस्स पे० विभजतायस्मा आनन्दो अग्रु करित्वा ति ।

R 100 5 “तेनहावुसो सुणाय, साधुक मनसि करोथ, भासिस्सामी” ति ।
“एवमावुसो” ति खो ते भिक्खू आयस्मतो आनन्दस्स पच्चस्सोसु ।
आयस्मा आनन्दो एतदवोच —

“य खो वो, आवुसो, भगवा सङ्घित्तेन उद्देस उद्दिसित्वा वित्थारेन अत्थ अविभजित्वा उट्ठायासना विहार पविट्ठो इमस्स खाह, आवुसो, भगवता सङ्घित्तेन उद्देसस्स उद्दिट्ठस्स वित्थारेन अत्थ अविभत्तस्स
10 वित्थारेन अत्थ आजानामि । सळायतननिरोध नो एत, आवुसो, भगवता सन्धाय भासित — ‘तस्मातिह, भिक्खवे, से आयतने वेदितब्बे, यत्थ चक्खु च निरुज्झति, रूपसञ्जा च निरुज्झति, से आयतने वेदितब्बे पे०
यत्थ मनो च निरुज्झति, धम्मसञ्जा च निरुज्झति, से आयतने वेदि-
तब्बे’ ति । अय^१ खो^१, आवुसो, भगवा सङ्घित्तेन उद्देस उद्दिसित्वा
15 वित्थारेन अत्थ अविभजित्वा उट्ठायासना विहार पविट्ठो इमस्स खाह, आवुसो, भगवता सङ्घित्तेन उद्देसस्स उद्दिट्ठस्स वित्थारेन अत्थ अविभ-
त्तस्स एव वित्थारेन अत्थ आजानामि । आकङ्खमाना च पन तुम्हे आय-
स्मन्तो भगवन्त येव उपसङ्कमथ, उपसङ्कमित्वा एतमत्थ पुच्छेय्याथ^२ ।
यथा वो भगवा व्याकरोति तथा न धारेय्याथा” ति ।

B. 320 20 “एवमावुसो” ति खो ते भिक्खू आयस्मतो आनन्दस्स पटिस्सुत्वा
उट्ठायासना येन भगवा तेनुपसङ्कमिसु, उपसङ्कमित्वा भगवन्त
अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदिसु । एकमन्त निसिन्ना खो ते भिक्खू
भगवन्त एतदवोचु —

“यं खो नो, भन्ते, भगवा सङ्घित्तेन उद्देस उद्दिसित्वा वित्थारेन
25 अत्थ अविभजित्वा उट्ठायासना विहार पविट्ठो — ‘तस्मातिह, भिक्खवे,
से आयतने वेदितब्बे, यत्थ चक्खु^३ च निरुज्झति, रूपसञ्जा च निरुज्झति^४,
से^५ आयतने वेदितब्बे पे० यत्थ जिह्वा च निरुज्झति, रससञ्जा च
निरुज्झति, से आयतने वेदितब्बे पे० यत्थ मनो च निरुज्झति,
धम्मसञ्जा च निरुज्झति, से आयतने वेदितब्बे’ ति, तेस नो, भन्ते,

१-१ य खो — स्या०, इमस्स खाह — रो० । २. पटिपुच्छेय्याथ — स्या०, रो० ।

३. चक्खु — रो० । ४. विरुज्झति — स्या०, रो० । ५. ये — रो० ।

अम्हाक अचिरपक्कन्तस्स भगवतो एतदहोसि — ‘इद खो नो, आवुसो, भगवा सङ्खित्तेन उद्देस उद्दिसित्वा वित्थारेन अत्थ अविभजित्वा उट्ठायासना विहार पविट्ठो को नु खो इमस्स भगवता सङ्खित्तेन उद्देसस्स उद्दिट्ठस्स वित्थारेन अत्थ अविभत्तस्स वित्थारेन अत्थ विभजेय्या’ ति ? तेस नो, भन्ते, अम्हाक एतदहोसि — ‘अय खो आयस्मा आनन्दो सत्थु 5 चेव सवण्णितो, सम्भावितो च विञ्जून सब्रह्मचारीन । पहोति चायस्मा आनन्दो इमस्स भगवता सङ्खित्तेन उद्देसस्स उद्दिट्ठस्स वित्थारेन अत्थ अविभत्तस्स वित्थारेन अत्थ विभजितु । यन्नून मय येनायस्मा आनन्दो तेनुपसङ्कमेय्याम, उपसङ्कमित्वा आयस्मन्त आनन्द एतमत्थ पटिपुच्छेय्यामा’ ति । अथ खो मय, भन्ते, येनायस्मा आनन्दो तेनुपसङ्कमिम्ह, 10 उपसङ्कमित्वा आयस्मन्त आनन्द एतमत्थ पटिपुच्छिम्ह । तेस नो, भन्ते, आयस्मता आनन्देन इमेहि आकारेहि, इमेहि पदेहि^१, इमेहि व्यञ्जनेहि अत्थो विभत्तो’ ति ।

“पण्डितो, भिक्खवे, आनन्दो, महापञ्जो, भिक्खवे, आनन्दो । म चे पि तुम्हे, भिक्खवे, एतमत्थ पटिपुच्छेय्याथ, अह पि त एवमेव व्याकरेय्य यथा त^२ आनन्देन व्याकत । एसो चेवेतस्स^३ अत्थो । एव च न धारेय्याथा’ ति ।

११८ सकपञ्चसुत्तं

१२० एक समय भगवा राजगहे विहरति गिज्झकूटे पब्बते । अथ खो सक्को देवानमिन्दो येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त अट्ठासि । एकमन्त ठितो खो सक्को देवानमिन्दो भगवन्त एतदवोच — “को नु खो, भन्ते, हेतु को पच्चयो येन मिधेकच्चे सत्ता दिट्ठेव धम्मे नो परिनिब्बायन्ति ? को पन, भन्ते, हेतु को पच्चयो येन मिधेकच्चे सत्ता दिट्ठेव धम्मे परिनिब्बायन्ती” ति ?

“सन्ति खो, देवानमिन्द, चक्खुविञ्जेय्या रूपा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा कामूपसहिता रजनीया । त चे भिक्खु अभिनन्दति 25 अभिवदति अज्झोसाय तिट्ठति, तस्स त अभिनन्दतो अभिवदतो अज्झोसाय तिट्ठतो तन्निस्सित विञ्जाण होति तदुपादान । सउपादानो, देवानमिन्द, भिक्खुनो परिनिब्बायति .. पे० ।

१ लिङ्गेहि — स्या० । २ पित — रो० । ३ चेवस्स — स्या०, चेव तस्स — रो० ।

“सन्ति खो, देवानमिन्द, जिह्वाविञ्जेय्या रसा पे० सन्ति खो, देवानमिन्द, मनोविञ्जेय्या धम्मा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा कामूप-सहिता रजनीया । त चे भिक्खु अभिनन्दति अभिवदति अज्झोसाय तिट्ठति, तस्स त अभिनन्दतो अभिवदतो अज्झोसाय तिट्ठतो तन्निस्सित 5 विञ्जाण होति तदुपादान । सउपादानो, देवानमिन्द, भिक्खु नो परि-
निब्बायति । अय खो, देवानमिन्द, हेतु अय पच्चयो येन मिधेकच्चे सत्ता दिट्ठेव धम्मे नो परिनिब्बायन्ति ।

“सन्ति च खो, देवानमिन्द, चक्खुविञ्जेय्या रूपा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा कामूपसहिता रजनीया । त चे भिक्खु नाभिनन्दति 10 नाभिवदति नाज्झोसाय तिट्ठति, तस्स त अनभिनन्दतो अनभिवदतो अन-ज्झोसाय तिट्ठतो न तन्निस्सित विञ्जाण होति न तदुपादान । अनु-पादानो, देवानमिन्द, भिक्खु परिनिब्बायति पे० ।

“सन्ति खो, देवानमिन्द, जिह्वाविञ्जेय्या रसा पे० सन्ति खो, देवानमिन्द, मनोविञ्जेय्या धम्मा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा 15 कामूपसहिता रजनीया । त चे भिक्खु नाभिनन्दति नाभिवदति नाज्झो-साय तिट्ठति, तस्स त अनभिनन्दतो अनभिवदतो अनज्झोसाय तिट्ठतो न तन्निस्सित विञ्जाण होति न तदुपादान । अनुपादानो, देवानमिन्द, भिक्खु परिनिब्बायति । अय खो, देवानमिन्द, हेतु अय पच्चयो येन 20 मिधेकच्चे सत्ता दिट्ठेव धम्मे परिनिब्बायन्ती” ति ।

११६ पञ्चसिखसुत्तं

R. 103 20

१२१ एक समय भगवा राजगहे विहरति गिज्झकूटे पब्बते । अथ खो पञ्चसिखो गन्धब्बदेवपुत्तो^१ येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्क-मित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त अट्ठासि । एकमन्त ठितो खो पञ्चसिखो गन्धब्बदेवपुत्तो भगवन्त एतदवोच — “को नु खो, भन्ते, हेतु को पच्चयो येन मिधेकच्चे सत्ता दिट्ठेव धम्मे नो परिनिब्बायन्ति ? को 25 पन, भन्ते, हेतु को पच्चयो येन मिधेकच्चे सत्ता दिट्ठेव धम्मे परिनिब्बा-यन्ती” ति ?

“सन्ति खो, पञ्चसिख, चक्खुविञ्जेय्या रूपा पे० सन्ति खो, पञ्चसिख, मनोविञ्जेय्या धम्मा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा

१. गन्धब्बपुत्तो — स्या०, रो० ।

कामूपसहिता रजनीया । त चे भिक्खु अभिनन्दति अभिवदति अज्झो-
साय तिट्ठति, तस्स त अभिनन्दतो अभिवदतो अज्झोसाय तिट्ठतो तन्नि-
स्सित विज्जाण होति तदुपादान । सउपादानो, पञ्चसिख, भिक्खु नो
परिनिब्बायति । अय खो, पञ्चसिख, हेतु अय पच्चयो येन मिधेकच्चे
सत्ता दिट्ठेव धम्मे नो परिनिब्बायन्ति ।

5

“सन्ति च खो, पञ्चसिख, चक्खुविज्जेय्या रूपा इट्ठा कन्ता
मनापा पे० सन्ति खो, पञ्चसिख, मनोविज्जेय्या धम्मा इट्ठा कन्ता
मनापा पियरूपा कामूपसहिता रजनीया । त चे भिक्खु नाभिनन्दति
नाभिवदति नाज्झोसाय तिट्ठति, तस्स त अनभिनन्दतो अनभिवदतो अन-
ज्झोसाय तिट्ठतो न तन्निस्सित विज्जाण होति न तदुपादान । अनुपादानो, 10
पञ्चसिख, भिक्खु परिनिब्बायति । अय खो, पञ्चसिख, हेतु अय
पच्चयो येन मिधेकच्चे सत्ता दिट्ठेव धम्मे परिनिब्बायन्ती” ति ।

१२० सारिपुत्तसद्धिविहारिकसुत्तं

१२२ एक समय आयस्मा सारिपुत्तो सावत्थिय विहरति जेत-
वने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । अथ खो अज्जतरो भिक्खु येनायस्मा
सारिपुत्तो तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा आयस्मता सारिपुत्तेन सद्धि 15
सम्मोदि । सम्मोदनीय कथ सारणीय वीतिसारेत्वा एकमन्त निसीदि ।
एकमन्त निसिन्नो खो सो भिक्खु आयस्मन्त सारिपुत्त एतदवोच –
“सद्धिविहारिको, आवुसो सारिपुत्त, भिक्खु सिक्ख पच्चक्खाय हीना-
यावत्तो” ति ।

B 323

“एवमेत ’, आवुसो, होति इन्द्रियेसु अगुत्तद्वारस्स, भोजने अमत्त- 20
ञ्जुनो, जागरिय अननुयुत्तस्स । ‘सो वतावुसो, भिक्खु इन्द्रियेसु अगुत्त-
द्वारो भोजने अमत्तञ्जू जागरिय अननुयुत्तो यावजीव परिपुण्ण परि-
सुद्ध ब्रह्मचरिय सन्तानेस्सती’ ति नेत ठान विज्जति । ‘सो वतावुसो,
भिक्खु इन्द्रियेसु गुत्तद्वारो भोजने मत्तञ्जू जागरिय अनुयुत्तो यावजीव
परिपुण्ण परिसुद्ध ब्रह्मचरिय सन्तानेस्सती’ ति ठानमेत विज्जति । 25

R 104

“कथ चावुसो, इन्द्रियेसु गुत्तद्वारो होति ? इधावुसो, भिक्खु
चक्खुना रूप दिस्वा न निमित्तग्गाही होति नानुब्यञ्जनग्गाही । यत्वा-
धिकरणमेन २ चक्खुन्द्रिय असवुत विहरन्त अभिज्झादोमनस्सा पापका

- अकुसला धम्मा अन्वास्सवेय्यु तस्स सवराय पटिपज्जति, रक्खति चक्खुन्द्रिय, चक्खुन्द्रिये सवर आपज्जति । सोतेन सह सुत्वा घानेन गन्ध घायित्वा जिह्वाय रस सायित्वा कायेन फोढुब्ब फुसित्वा मनसा धम्म विज्जाय न निमित्तग्गाही होति नानुब्यञ्जनग्गाही ।
- 5 यत्वाधिकरणमेन मनिन्द्रिय असवुत विहरन्त अभिज्झादोमनस्सा पापका अकुसला धम्मा अन्वास्सवेय्यु तस्स सवराय पटिपज्जति, रक्खति मनिन्द्रिय, मनिन्द्रिये सवर आपज्जति । एव खो, आवुसो, इन्द्रियेसु गुत्तद्वारो होति ।

- “कथ चावुसो, भोजने मत्तञ्जू होति ? इधावुसो, भिक्खु पटिसङ्खा योनिसो आहार आहारेति — ‘नेव दवाय, न मदाय, न मण्डनाय, न विभूसनाय, यावदेव इमस्स कायस्स ठितिया यापनाय, विहिसूपरतिया^१, ब्रह्मचरियानुग्गाहाय । इति पुराण च वेदन पटिहङ्खामि, नव च वेदन न उप्पादेस्सामि, यात्रा च मे भविस्सति, अनवज्जता च फासुविहारो चा’ ति । एव खो, आवुसो, भोजने मत्तञ्जू होति ।

- 15 “कथ चावुसो, जागरिय अनुयुत्तो होति ? इधावुसो, भिक्खु दिवसं चङ्कमेन निसज्जाय आवरणीयेहि^२ धम्मेहि चित्त परिसोधेति । रत्तिया पठमं याम चङ्कमेन निसज्जाय आवरणीयेहि धम्मेहि चित्त परिसोधेति । रत्तिया मज्झिम याम दक्खिणेन पस्सेन सीहसेय्य कप्पेति पादे^३ पाद अच्चाधाय सतो सम्पजानो, उट्ठानसञ्ज मनसि करित्वा ।
- 20 रत्तिया पच्छिम याम पच्चुट्ठाय चङ्कमेन निसज्जाय आवरणीयेहि धम्मेहि चित्त परिसोधेति । एव खो, आवुसो, जागरिय अनुयुत्तो होति । तस्मातिहावुसो, एव सिक्खितब्ब — ‘इन्द्रियेसु गुत्तद्वारा भविस्साम, भोजने मत्तञ्जुनो^४, जागरिय अनुयुत्ता’ ति । एव हि वो^५, आवुसो, सिक्खितब्ब” ति ।

१२१ राहुलोवादसुत्तं

- 25 १२३ एक समय भगवा सावत्थिय विहरति जेतवने अनाथ-पिण्डकस्स आरामे । अथ खो भगवतो रहोगतस्स पटिसल्लीनस्स एव चेतसो परिवितक्को उदपादि — “परिपक्का खो राहुलस्स विमुत्तिपरि-

१ विहिसूपरतिया — स्या०, रो० । २ आवरणीयेहि — स्या० । ३ पादेन — स्या० । ४ मत्तञ्जुनो — रो० । ५ खो — स्या०, ते — रो० ।

पाचनिया धम्मा, यन्नूनाह राहुल उत्तरि आसवान खये विनेय्य” ति ।
अथ खो भगवा पुब्बण्हसमय निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय सावत्थिय^१
पिण्डाय चरित्वा पच्छाभत्त पिण्डपातपटिक्कन्तो आयस्मन्त राहुल
आमन्तेसि – “गण्हाहि, राहुल, निसीदन । येन अन्धवन तेनुपसङ्क-
मिस्साम दिवाविहाराया” ति । “एव, भन्ते” ति खो आयस्मा राहुलो 5
भगवतो पटिस्सुत्वा निसीदन आदाय भगवन्त पिट्ठितो पिट्ठितो अनुबन्धि ।

तेन खो पन समयेन अनेकानि देवतासहस्सानि भगवन्त
अनुबन्धानि होन्ति^२ – “अज्ज भगवा आयस्मन्त राहुल उत्तरि
आसवान खये विनेस्सती” ति । अथ खो भगवा अन्धवन अज्जोगाहेत्वा
अज्जतरस्मि खखमूले पज्जन्ते आसने निसीदि । आयस्मा पि खो 10
राहुलो भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्न
खो आयस्मन्त राहुल भगवा एतदवोच –

“त कि मज्जसि, राहुल, चक्खु^३ निच्च वा अनिच्च वा” ति ?

“अनिच्च, भन्ते” ।

“य पनानिच्च दुक्ख वा त सुख वा” ति ? 15

“दुक्ख, भन्ते” ।

“य पनानिच्च दुक्ख विपरिणामधम्म, कल्ल नु त समनुपस्सितु-
‘एत मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता’” ति ?

“नो हेत, भन्ते” ।

“रूपा निच्चा वा अनिच्चा वा” ति ? 20

“अनिच्चा, भन्ते” पे० चक्खुविज्जाण निच्चं वा अनिच्च
वा ति ?

“अनिच्च, भन्ते” ।

“चक्खुसम्फस्सो निच्चो वा अनिच्चो वा” ति ?

“अनिच्चो, भन्ते” । 25

“यम्पिद चक्खुसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदनागत सज्जागत
सङ्घारगत विज्जाणगत त पि निच्च वा अनिच्च वा” ति ?

“अनिच्च, भन्ते” ।

“य पनानिच्च दुक्ख वा तं सुख वा” ति ?

१ सार्वार्थि – स्या० । २ भवन्ति – स्या०. रो० । ३ अज्जोगाहेत्वा – रो० ।

४ चक्खु – स्या० रो० ।

“दुक्ख, भन्ते” ।

B 325 “य पनानिच्च दुक्ख विपरिणामधम्म, कल्ल नु त समनुपस्सितु-
‘एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता’” ति ?

“नो हेत, भन्ते” पे० जिह्वा निच्चा वा अनिच्चा वा ति ?

5 “अनिच्चा, भन्ते” पे० जिह्वाविज्जाण निच्च वा अनिच्च
वा ति ?

“अनिच्च, भन्ते” जिह्वासम्फस्सो निच्चो वा अनिच्चो
वा ति ?

“अनिच्चो, भन्ते” ।

10 “यम्पिद जिह्वासम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदनागत सज्जागत
सङ्खारगत विज्जाणगत त पि निच्च वा अनिच्च वा” ति ?

“अनिच्च, भन्ते” ।

“य पनानिच्च दुक्ख वा त सुख वा” ति ?

“दुक्ख, भन्ते” ।

15 “य पनानिच्च दुक्ख विपरिणामधम्म, कल्ल नु त समनुपस्सितु -
‘एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता’” ति ?

“नो हेत, भन्ते” पे० मनो निच्चो वा अनिच्चो वा ति ?

“अनिच्चो, भन्ते” ।

“य पनानिच्च दुक्ख वा त सुख वा” ति ?

20 “दुक्ख, भन्ते” ।

R 107 “य पनानिच्च दुक्ख विपरिणामधम्म, कल्ल नु त समनुपस्सितु-
‘एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता’” ति ?

“नो हेत, भन्ते” ।

“धम्मा निच्चा वा अनिच्चा वा” ति ?

25 “अनिच्चा, भन्ते” पे० मनोविज्जाणं निच्च वा अनिच्च
वा ति ?

“अनिच्च, भन्ते” पे० मनोसम्फस्सो निच्चो वा अनिच्चो
वा ति ?

“अनिच्चो, भन्ते” ।

30 “यम्पिद मनोसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदनागतं सज्जागतं
सङ्खारगतं विज्जाणगतं त पि निच्च वा अनिच्चं वा” ति ?

“अनिच्च, भन्ते” ।

“य पनानिच्च दुक्ख वा त सुख वा” ति ?

“दुक्ख, भन्ते” ।

“य पनानिच्च दुक्ख विपरिणामधम्म, कल्ल नु त समनुपस्सितु –
‘एत मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता’” ति ?

5,

“नो हेत, भन्ते” ।

“एव पस्स, राहुल, सुतवा अरियसावको चक्खुस्मि पि निब्बि-
न्दति, रूपेसु पि निब्बिन्दति, चक्खुविञ्जाणे पि निब्बिन्दति, चक्खु-
सम्फस्से पि निब्बिन्दति, यम्पिद चक्खुसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदना-
गत सञ्जागत सङ्खारगत विञ्जाणगत तस्मि पि निब्बिन्दति पे० 10
जिह्वाय पि निब्बिन्दति, रसेसु पि निब्बिन्दति, जिह्वाविञ्जाणे पि
निब्बिन्दति, जिह्वासम्फस्से पि निब्बिन्दति, यम्पिद जिह्वासम्फस्सपच्चया
उप्पज्जति वेदनागत सञ्जागत सङ्खारगत विञ्जाणगत तस्मि पि
निब्बिन्दति पे० मनस्मि पि निब्बिन्दति, धम्मेषु पि निब्बिन्दति,
मनोविञ्जाणे पि निब्बिन्दति, मनोसम्फस्से पि निब्बिन्दति, यम्पिद 15
मनोसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदनागत सञ्जागत सङ्खारगत विञ्जाण-
गत तस्मि पि निब्बिन्दति । निब्बिन्द विरज्जति, विरागा विमुच्चति,
विमुत्तस्मि विमुत्तमिति जाण होति । ‘खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरिय,
कत करणीय, नापर इत्थत्ताया’ ति पजानाती” ति ।

१२४ इदमवोच भगवा । अत्तमनो आयस्मा राहुलो भगवतो 20
भासित अभिनन्दि । इमस्मि च पन वेय्याकरणस्मि भञ्जमाने आयस्मतो
राहुलस्स अनुपादाय आसवेहि चित्त विमुच्चि^१ । अनेकान च देवता-
सहस्सान विरज वीतमल धम्मचक्खु उदपादि – “य किञ्चि समुदयधम्मं,
सब्बं तं निरोधधम्म” ति ।

B 32i

१२२ संयोजनियधम्मसुत्तं

१२५ “सयोजनिये च, भिक्खवे, धम्मे देसेस्सामि संयोजनं च । 25
त सुणाथ । कतमे च, भिक्खवे, सयोजनिया धम्मा, कतम च सयोजन ?
सन्ति, भिक्खवे, चक्खुविञ्जेय्या रूपा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा कामूप-
संहिता रजनीया । इमे वुच्चन्ति, भिक्खवे, सयोजनिया धम्मा । यो

R 10i

१. विमुच्चति – स्या० ।

तत्थ छन्दरागो त तत्थ सयोजन पे० सन्ति, भिक्खवे, जिह्वाविञ्जेय्या रसा पे० सन्ति, भिक्खवे, मनोविञ्जेय्या धम्मा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा कामूपसंहिता रजनीया । इमे वुच्चन्ति, भिक्खवे, सयोजनिया धम्मा । यो तत्थ छन्दरागो त तत्थ सयोजन” ति ।

१२३ उपादानियधम्मसुत्तं

- १२६ “उपादानिये च, भिक्खवे, धम्मे देसेस्सामि उपादान च । त सुणाथ । कतमे च, भिक्खवे, उपादानिया धम्मा, कतम च उपादान ? सन्ति, भिक्खवे, चक्खुविञ्जेय्या रूपा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा कामूपसंहिता रजनीया । इमे वुच्चन्ति, भिक्खवे, उपादानिया धम्मा । यो तत्थ छन्दरागो त तत्थ उपादान पे० सन्ति, भिक्खवे, जिह्वाविञ्जेय्या रसा पे० सन्ति, भिक्खवे, मनोविञ्जेय्या धम्मा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा कामूपसंहिता रजनीया । इमे वुच्चन्ति, भिक्खवे, उपादानिया धम्मा । यो तत्थ छन्दरागो त तत्थ उपादान” ति ।
- लोककामगुणवग्गो दुतियो ।

तस्सुद्धानं

- मारपासेन द्वे वुत्ता, लोककामगुणेन च ।
सक्को पञ्चसिखो चेव, सारिपुत्तो च राहुलो ।
सयोजन उपादान, वग्गो तेन पवुच्चती ति ॥

१२४ वेसालीसुत्तं

B 327,
R 109

- १२७ एक समय भगवा वेसालिय विहरति महावने कूटागार-
सालाय । अथ खो उग्गो गहपति वेसालिको येन भगवा तेनुपसङ्गमि,
उपसङ्गमित्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्नो खो उग्गो
गहपति वेसालिको भगवन्त एतदवोच – “को नु खो, भन्ते, हेतु को
पच्चयो येन मिधेकच्चे सत्ता दिट्ठेव धम्मे नो परिनिब्बायन्ति ? को पन,
भन्ते, हेतु को पच्चयो येन मिधेकच्चे सत्ता दिट्ठेव धम्मे परिनिब्बा-
यन्ती” ति ?

- “सन्ति खो, गहपति, चक्खुविञ्जेय्या रूपा इट्ठा कन्ता मनापा
पियरूपा कामूपसंहिता रजनीया । त चे भिक्खु अभिनन्दति अभिवदति
अज्झोसाय तिट्ठति, तस्स त अभिनन्दतो अभिवदतो अज्झोसाय तिट्ठतो

तन्निस्सित विज्जाण होति तदुपादान । सउपादानो, गहपति, भिक्खु
नो परिनिब्बायति पे० सन्ति खो, गहपति, जिह्वाविज्जेय्या रसा
पे० सन्ति खो, गहपति, मनोविज्जेय्या धम्मा इट्ठा कन्ता मनापा
पियरूपा कामूपसहिता रजनीया । त चे भिक्खु अभिनन्दति अभिवदति
अज्झोसाय तिट्ठति, तस्स त अभिनन्दतो अभिवदतो अज्झोसाय तिट्ठतो 5
तन्निस्सित विज्जाण होति तदुपादान । सउपादानो, गहपति, भिक्खु
नो परिनिब्बायति । अय खो, गहपति, हेतु अय पच्चयो येन मिधेकच्चे
सत्ता दिट्ठेव धम्मे नो परिनिब्बायन्ति ।

“सन्ति च खो, गहपति, चक्खुविज्जेय्या रूपा इट्ठा कन्ता
मनापा पियरूपा कामूपसहिता रजनीया । त चे भिक्खु नाभिनन्दति 10
नाभिवदति नाज्झोसाय तिट्ठति, तस्स त अनभिनन्दतो अनभिवदतो
अनज्झोसाय तिट्ठतो न तन्निस्सित विज्जाण होति न तदुपादान । अनु-
पादानो, गहपति, भिक्खु परिनिब्बायति पे० सन्ति खो, गहपति,
जिह्वाविज्जेय्या रसा पे० सन्ति खो, गहपति, मनोविज्जेय्या
धम्मा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा कामूपसहिता रजनीया । त चे भिक्खु 15
नाभिनन्दति नाभिवदति नाज्झोसाय तिट्ठति, तस्स त अनभिनन्दतो
अनभिवदतो अनज्झोसाय तिट्ठतो न तन्निस्सित विज्जाण होति न
तदुपादान । अनुपादानो, गहपति, भिक्खु परिनिब्बायति । अय खो,
गहपति, हेतु अय पच्चयो येन मिधेकच्चे सत्ता दिट्ठेव धम्मे परिनिब्बा-
यन्ती” ति । B 328 20

१२५ वज्जीसुत्तं

१२८ एक समय भगवा वज्जीसु विहरति हत्थिगामे । अथ
खो उग्गो गहपति हत्थिगामको येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा
एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्नो खो उग्गो गहपति हत्थिगामको
भगवन्त एतदवोच —“को नु खो, भन्ते, हेतु को पच्चयो येन मिधेकच्चे
सत्ता दिट्ठेव धम्मे नो परिनिब्बायन्ति ? को पन, भन्ते हेतु को पच्चयो 25
येन मिधेकच्चे सत्ता दिट्ठेव धम्मे परिनिब्बायन्ती” ति पे० अय
खो, गहपति, हेतु अय पच्चयो येन मिधेकच्चे सत्ता दिट्ठेव धम्मे परि-
निब्बायन्ती ति । R, 110

१२६ नाळन्दसुत्तं

१२६ एक समय भगवा नाळन्दाय^१ विहरति पावारिकम्बवने ।
 अथ खो उपालि गहपति येन भगवा तेनुपसङ्कमि पे० एकमन्त
 निसिन्नो खो उपालि गहपति भगवन्त एतदवोच - “को नु खो, भन्ते, हेतु
 को पच्चयो येन मिधेकच्चे सत्ता दिट्ठेव धम्मे नो परिनिब्बायन्ति ? को
 ५ पन, भन्ते, हेतु को पच्चयो येन मिधेकच्चे सत्ता दिट्ठेव धम्मं परिनिब्बा-
 यन्ती” ति पे० अय खो, गहपति, हेतु अय पच्चयो येन मिधेकच्चे
 सत्ता दिट्ठेव धम्मे परिनिब्बायन्ती ति ।

१२७ भारद्वाजसुत्तं

१३० एक समय आयस्मा पिण्डोलभारद्वाजो कोसम्बिय
 विहरति घोसितारामे । अथ खो राजा उदेनो येनायस्मा पिण्डोलभारद्वाजो
 १० तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा आयस्मता पिण्डोलभारद्वाजेन सद्धि सम्मोदि ।
 सम्मोदनीय कथ सारणीय वीतिसारेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त
 निसिन्नो खो राजा उदेनो आयस्मन्त पिण्डोलभारद्वाज एतदवोच - “को
 ३२९ नु खो, भो भारद्वाज, हेतु को पच्चयो येनिमे दहरा भिक्खू सुसू काळकेसा^२
 भद्रेन योब्बनेन समन्नागता पठमेन^३ वयसा अनिकीळिताविनो^४ कामेसु
 १५ यावजीव परिपुण्ण परिसुद्ध ब्रह्मचरिय चरन्ति, अद्धान च आपा-
 देन्ती” ति ?

“वुत्त खो एत, महाराज, तेन भगवता जानता पस्सता अरहता
 सम्मासम्बुद्धेन - ‘एथ तुम्हे, भिक्खवे, मातुमत्तीसु मातुचित्त उपट्ठपेथ,
 १११ भगिनिमत्तीसु^५ भगिनिचित्तं उपट्ठपेथ, धीतुमत्तीसु धीतुचित्त उपट्ठपेथा’
 २० ति । अय खो, महाराज, हेतु अय पच्चयो येनिमे दहरा भिक्खू सुसू
 काळकेसा भद्रेन योब्बनेन समन्नागता पठमेन वयसा अनिकीळिताविनो
 कामेसु यावजीव परिपुण्ण परिसुद्ध ब्रह्मचरिय चरन्ति, अद्धान च आपा-
 देन्ती” ति ।

“लोल^६ खो, भो भारद्वाज, चित्त । अप्पेकदा मातुमत्तीसु पि
 २५ लोभधम्मा उप्पज्जन्ति, भगिनिमत्तीसु पि लोभधम्मा उप्पज्जन्ति, धीतु-
 मत्तीसु पि लोभधम्मा उप्पज्जन्ति । अत्थि नु खो, भो भारद्वाज, अञ्चो

१ नालन्दायं - रो० । २ कालकेसा - रो० । ३ पथमेन - रो० । ४. अनि-
 कीळिताविनो - रो० । ५ भगिनीमत्तीसु - स्या०, रो० । ६ लोल - स्या० ।

च हेतु अञ्जो च पच्चयो येनिमे दहरा भिक्खू सुसू काळकेसा पे०
अद्धान च आपादेन्ती” ति ?

“वुत्त खो एत, महाराज, तेन भगवता जानता पस्सता अरहता
सम्मासम्बुद्धेन — ‘एथ तुम्हे, भिक्खवे, इममेव काय उद्ध पादतला अधो
केसमत्थका तच्चपरियन्त पूर नानप्पकारस्स असुचिनो पच्चवेक्खथ — 5.
अत्थि इमस्मि काये केसा लोमा नखा दन्ता तचो मस न्हारु^१ अट्ठि^२
अट्ठिमिञ्ज^३ वक्क हृदय यकन किलोमक पिहक पप्फास अन्त अन्तगुण
उदरियं करीस पित्त सेम्ह पुब्बो लोहित सेदो मेदो अस्सु वसा खेळो
सिङ्घाणिका लसिका मुत्त’ ति । अयं पि खो, महाराज, हेतु अयं पच्चयो
येनिमे दहरा भिक्खू सुसू, काळकेसा पे० अद्धान च आपादेन्ती” ति । 10

“ये ते, भो भारद्वाज, भिक्खू भावितकाया भावितसीला भावित-
चित्ता भावितपञ्जा, तेस त सुकर होति । ये च खो ते, भो भारद्वाज,
भिक्खू अभावितकाया अभावितसीला अभावितचित्ता अभावितपञ्जा,
तेस त दुक्कर होति । अप्पेकदा, भो भारद्वाज, असुभतो मनसि करि-
स्सामी” ति सुभतो व आगच्छति । अत्थि नु खो, भो भारद्वाज, अञ्जो 15
च खो हेतु अञ्जो च पच्चयो येनिमे दहरा भिक्खू सुसू काळकेसा पे०
अद्धान च आपादेन्ती” ति ?

B 330

R 112

“वुत्त खो एत, महाराज, तेन भगवता जानता पस्सता अरहता
सम्मासम्बुद्धेन — ‘एथ तुम्हे, भिक्खवे, इन्द्रियेसु गुत्तद्वारा विहरथ ।
चक्खुना रूपं दिस्वा मा निमित्तग्गाहिनो अहुवत्थ मानुब्यञ्जनग्गाहिनो । 20
यत्वाधिकरणमेनं चक्खुन्द्रिय असंवृतं विहरन्तं अभिज्झादोमनस्सा पापका
अकुसला धम्मा अन्वास्सवेय्यु^४, तस्स संवराय पटिपज्जथ । रक्खथ
चक्खुन्द्रिय, चक्खुन्द्रिये संवरं आपज्जथ । सोतेन सद् सुत्वा . पे०
घानेन गन्धं घायित्वा जिह्वाय रसं सायित्वा . कायेन फोट्ठुब्बं फुसित्वा

25

मनसा धम्मं विञ्जाय मा निमित्तग्गाहिनो अहुवत्थ मानुब्यञ्जनग्गा-
हिनो । यत्वाधिकरणमेनं मनिन्द्रियं असंवृतं विहरन्तं अभिज्झादोमनस्सा
पापका अकुसला धम्मा अन्वास्सवेय्यु, तस्स संवराय पटिपज्जथ । रक्खथ
मनिन्द्रिय, मनिन्द्रिये संवरं आपज्जथा’ ति । अयं पि खो, महाराज, हेतु
अयं पच्चयो येनिमे दहरा भिक्खू सुसू काळकेसा भद्रेन योब्बनेन समन्नागता

१ न्हारु — स्या०, न्हारु — रो० । २ अट्ठि — स्या, रो० । ३ अट्ठिमिञ्जा —
रो० । ४ करिस्सामा — स्या०, रो० । ५ अन्वास्सवेय्यु — रो० ।

पठेमन वयसा अनिकीळिताविनो कामेसु यावजीव परिपुण्ण परिसुद्ध
ब्रह्मचरिय चरन्ति, अद्धान च आपादेन्ती” ति ।

“अच्छरिय, भो भारद्वाज, अब्भुत, भो भारद्वाज । याव
सुभासितं चिद, भो भारद्वाज, तेन भगवता जानता पस्सता अरहता
5 सम्मासम्बुद्धेन । एसोव^१ खो, भो भारद्वाज, हेतु एस पच्चयो येनिमे
दहरा भिक्खू सुसू काळकेसा भद्रेन योब्बनेन समन्नागता पठमेन वयसा
अनिकीळिताविनो कामेसु यावजीव परिपुण्ण परिसुद्ध ब्रह्मचरिय चरन्ति,
अद्धान च आपादेन्ती ति । अह पि खो, भो भारद्वाज, यस्मि समये अरक्खि-
तेनेव कायेन, अरक्खिताय वाचाय, अरक्खितेन चित्तेन, अनुपट्ठिताय
10 सतिया, असवुतेहि इन्द्रियेहि अन्तेपुर पविसामि, अतिविय म तस्मि समये
लोभधम्मा परिसहन्ति । यस्मि च खाह, भो भारद्वाज, समये रक्खि-
तेनेव कायेन, रक्खिताय वाचाय, रक्खितेन चित्तेन, उपट्ठिताय सतिया,
113 संवुतेहि इन्द्रियेहि अन्तेपुर पविसामि, न म तथा^२ तस्मि समये लोभ-
331 धम्मा परिसहन्ति । अभिक्कन्त, भो भारद्वाज, अभिक्कन्त, भो भार-
15 द्वाज । सेय्यथापि, भो भारद्वाज, निक्कुज्जित वा उक्कुज्जेय्य, पटिच्छन्न
वा विवरेय्य, मूब्हस्स वा मग्ग आचिक्खेय्य, अन्धकारे वा तेलपज्जोत^३
धारेय्य, चक्खुमन्तो रूपानि दक्खन्ती^४ ति, एवमेव भोता भारद्वाजेन अनेक-
परियायेन धम्मो पकासितो । एसाह, भो भारद्वाज, त भगवन्त सरण
गच्छामि धम्म च भिक्खुसङ्घ च । उपासक म भव भारद्वाजो धारेतु
20 अज्जतग्गे पाणुपेत सरण गत” ति ।

१२८ सोणसुत्तं

१३१ एक समय भगवा राजगहे विहरति वेळुवने कलन्दक-
निवापे । अथ खो सोणो गहपतिपुत्तो येन भगवा तेनुपसङ्गमि, उपसङ्ग-
मित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्नो खो
सोणो गहपतिपुत्तो भगवन्त एतदवोच — “को नु खो, भन्ते, हेतु को पच्चयो
25 येन मिधेकच्चे सत्ता दिट्ठेव धम्मे नो परिनिब्बायन्ति ? को पन, भन्ते,
हेतु को पच्चयो येन मिधेकच्चे सत्ता दिट्ठेव धम्मे परिनिब्बायन्ती” ति

१ एसेव — स्या०, एस चेव — रो० । २ तत्थ — स्या० । ३ तेलपज्जोत —
स्या० । ४. दक्खन्ती — रो० ।

पे अय खो, सोण, हेतु अय पच्चयो येन मिधेकच्चे सत्ता दिट्ठेव धम्मं परिनिब्बायन्ती ति ।

१२६ घोसितसुत्तं

१३२ एक समय आयस्मा आनन्दो कोसम्बिय विहरति घोसितारामे । अथ खो घोसितो गहपति येनायस्मा आनन्दो तेनुपसङ्गमि

पे० एकमन्त निसिन्नो खो घोसितो गहपति आयस्मन्त आनन्द एतद-
वोच — “धातुनानत्त, धातुनानत्त’ ति, भन्ते आनन्द, वुच्चति । कित्ता-
वता नु खो, भन्ते, धातुनानत्त वुत्त भगवता” ति ?

R 114

“सविज्जति खो, गहपति, चक्खुधातु, रूपा च मनापा, चक्खु-
विज्जाण च सुखवेदनिय । फस्स पटिच्च उप्पज्जति सुखा वेदना ।
सविज्जति खो, गहपति, चक्खुधातु, रूपा च अमनापा, चक्खुविज्जाण
च दुक्खवेदनिय । फस्स पटिच्च उप्पज्जति दुक्खा वेदना । सविज्जति
खो, गहपति, चक्खुधातु, रूपा च मनापा उपेक्खावेदनिया^१, चक्खु-
विज्जाण च अदुक्खमसुखवेदनिय । फस्स पटिच्च उप्पज्जति अदुक्खम-
सुखा वेदना पे० सविज्जति खो, गहपति, जिह्वाधातु, रसा च
मनापा, जिह्वाविज्जाण च सुखवेदनिय । फस्स पटिच्च उप्पज्जति
सुखा वेदना । सविज्जति खो, गहपति, जिह्वाधातु, रसा च अमनापा,
जिह्वाविज्जाण च दुक्खवेदनिय । फस्स पटिच्च उप्पज्जति दुक्खा
वेदना । सविज्जति खो, गहपति, जिह्वाधातु, रसा च उपेक्खावेदनिया,
जिह्वाविज्जाण च अदुक्खमसुखवेदनिय । फस्स पटिच्च उप्पज्जति
अदुक्खमसुखा वेदना पे० सविज्जति खो, गहपति, मनोधातु,
धम्मा च मनापा, मनोविज्जाण च सुखवेदनिय । फस्स पटिच्च उप्प-
ज्जति सुखा वेदना । सविज्जति खो, गहपति, मनोधातु, धम्मा च
अमनापा, मनोविज्जाण च दुक्खवेदनिय । फस्स पटिच्च उप्पज्जति
दुक्खा वेदना । सविज्जति खो, गहपति, मनोधातु, धम्मा च उपेक्खा-
वेदनिया, मनोविज्जाण च अदुक्खमसुखवेदनिय । फस्स पटिच्च
उपज्जति अदुक्खमसुखा वेदना । एत्तावता खो, गहपति, धातुनानत्त
वुत्त भगवता” ति ।

B 332

20

25

१. उपेक्खट्टानिया — स्या०, उपेक्खाट्टानिया — रो० ।

१३० हालिद्विकानिसुत्तं

R 115

१३३ एक समय आयस्मा महाकच्चानो अवन्तीसु विहरति कुलघरे^१ पपाते^२ पब्बते । अथ खो हालिद्विकानि^३ गहपति येनायस्मा महाकच्चानो तेनुपसङ्गमि पे० एकमन्त निसिन्नो खो हालिद्विकानि गहपति आयस्मन्त महाकच्चान एतदवोच - “वुत्तमिद, भन्ते, भगवता

5 - ‘धातुनानत्त पटिच्च उप्पज्जति फस्सनानत्त, फस्सनानत्त पटिच्च उप्पज्जति वेदनानानत्त’ ति । कथं नु खो, भन्ते, धातुनानत्त पटिच्च उप्पज्जति फस्सनानत्त, फस्सनानत्त पटिच्च उप्पज्जति वेदनानानत्त’ ति ?

B 333

“इध, गहपति, भिक्खु चक्खुना रूपं दिस्वा ‘मनाप इत्थेत’ ति पजानाति चक्खुविञ्जाणं सुखवेदनियं च । फस्स पटिच्च उप्पज्जति सुखा वेदना । चक्खुना खो पनेव रूपं दिस्वा ‘अमनाप इत्थेत’ ति पजानाति चक्खुविञ्जाणं दुक्खवेदनियं च । फस्स पटिच्च उप्पज्जति दुक्खा वेदना । चक्खुना खो पनेव रूपं दिस्वा ‘उपेक्खाट्टानियं इत्थेत’ ति पजानाति चक्खुविञ्जाणं अदुक्खमसुखवेदनियं च । फस्स पटिच्च उप्पज्जति अदुक्खमसुखा वेदना ।

R 116

“पुन च पर, गहपति, भिक्खु सोतेन सद्दं सुत्वा पे० घानेन गन्धं घायित्वा पे० जिह्वाय रसं सायित्वा पे० कायेन फोढुब्बं फुसित्वा पे० मनसा धम्मं विञ्जाय ‘मनाप इत्थेत’ ति पजानाति मनोविञ्जाणं सुखवेदनियं च । फस्स पटिच्च उप्पज्जति सुखा वेदना । मनसा खो पनेव धम्मं विञ्जाय ‘अमनाप इत्थेत’ ति पजानाति मनोविञ्जाणं दुक्खवेदनियं च । फस्स पटिच्च उप्पज्जति दुक्खा वेदना । मनसा खो पनेव धम्मं विञ्जाय ‘उपेक्खाट्टानियं इत्थेत’ ति पजानाति मनोविञ्जाणं अदुक्खमसुखवेदनियं च । फस्स पटिच्च उप्पज्जति अदुक्खमसुखा वेदना । एव खो, गहपति, धातुनानत्त पटिच्च उप्पज्जति फस्सनानत्त, फस्सनानत्त पटिच्च उप्पज्जति वेदनानानत्त’ ति ।

25

१३१ नकुलपितुसुत्तं

१३४ एक समय भगवा भग्गेसु विहरति सुसुमारगिरे^३ भेसकळावने^४ मिगदाये । अथ खो नकुलपिता गहपति येन भगवा तेनुप-

१-१ ० सम्पवत्ते - स्या०, कुररघरे पवत्ते-रो० । २ हालिद्विकानि - स्या० । ३ सुसुमारगिरे - म० । ४ भेसकळावने - रो० ।

सङ्गमि पे० एकमन्त निसिन्नो खो नकुलपिता गहपति भगवन्त एतदवोच – “को नु खो, भन्ते, हेतु को पच्चयो येन मिधेकच्चे सत्ता दिट्ठेव धम्मो नो^१ परिनिब्बायन्ति ? को पन, भन्ते, हेतु को पच्चयो येन मिधेकच्चे सत्ता दिट्ठेव धम्मो परिनिब्बायन्ती” ति ?

“सन्ति खो, गहपति, चक्खुविज्जेय्या रूपा इट्ठा कन्ता मनापा 5
पियरूपा कामूपसहिता रजनीया । त चे भिक्खु अभिनन्दति अभिवदति अज्झोसाय तिट्ठति, तस्स त अभिनन्दतो अभिवदतो अज्झोसाय तिट्ठतो तन्निस्सित विज्जाण होति तदुपादान । सउपादानो, गहपति, भिक्खु नो परिनिब्बायति पे० सन्ति खो, गहपति, जिह्वाविज्जेय्या रसा

पे० सन्ति खो, गहपति, मनोविज्जेय्या धम्मा इट्ठा कन्ता मनापा 10
पियरूपा कामूपसहिता रजनीया । त चे भिक्खु अभिनन्दति अभिवदति अज्झोसाय तिट्ठति, तस्स त अभिनन्दतो अभिवदतो अज्झोसाय तिट्ठतो तन्निस्सित विज्जाण होति तदुपादानं । सउपादानो, गहपति, भिक्खु नो परिनिब्बायति । अय खो, गहपति, हेतु अय पच्चयो येन मिधेकच्चे सत्ता दिट्ठेव धम्मो नो परिनिब्बायन्ति । 15

B 334

15

“सन्ति च खो, गहपति, चक्खुविज्जेय्या रूपा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा कामूपसहिता रजनीया । त चे भिक्खु नाभिनन्दति नाभिवदति नाज्झोसाय तिट्ठति, तस्स त अनभिनन्दतो अनभिवदतो अनज्झोसाय तिट्ठतो न तन्निस्सित विज्जाण होति न तदुपादान । अनु-
पादानो, गहपति, भिक्खु परिनिब्बायति पे० सन्ति खो, गहपति, 20
जिह्वाविज्जेय्या रसा पे० सन्ति खो, गहपति, मनोविज्जेय्या धम्मा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा कामूपसहिता रजनीया । त चे भिक्खु नाभिनन्दति नाभिवदति नाज्झोसाय तिट्ठति, तस्स त नाभिनन्दतो नाभिवदतो अनज्झोसाय तिट्ठतो न तन्निस्सित विज्जाण होति न तदु-
पादान । अनुपादानो, गहपति, भिक्खु परिनिब्बायति । अय खो, गहपति, 25
हेतु अयं पच्चयो येन मिधेकच्चे सत्ता दिट्ठेव धम्मो परिनिब्बायन्ती” ति ।

१३२. लोहिच्चसुत्तं

१३५ एक समय आयस्मा महाकच्चानो अवन्तीसु विहरति मक्करकटे^२ इच्छुटिकायं । अथ खो लोहिच्चस्स ब्राह्मणस्स

R 117

सम्बहुला अन्तेवामिका कट्टहारका माणवका येनायस्मतो महाकच्चानस्स
अरञ्जकुटिका तेनुपसङ्कमिसु, उपसङ्कमित्वा परितो परितो कुटिकाय^१
अनुचङ्कमन्ति अनुविचरन्ति उच्चासद्दा महासद्दा कानिचि कानिचि
सेलेय्यकानि^२ करोन्ति - 'इमे पन मुण्डका समणका इव्भा कण्हा'^३
५ बन्धुपादापच्चा, इमेस भरतकान^४ सक्कता गरुक्ता मानिता पूजिता
अपचिता^५ ति ।

अथ खो आयस्मा महाकच्चानो विहारा निक्खमित्वा ते माणवके
एतदवोच - "मा^६ माणवका सहमकत्थ, धम्म वो भासिस्सामी" ति ।
एव वुत्ते, ते माणवका तुण्ही अहेसु । अथ खो आयस्मा महाकच्चानो ते
१० माणवके गाथाहि अज्झभासि -

"सीलुत्तमा पुब्बतरा अहेसु,
ते ब्राह्मणा ये पुराण सरन्ति ।
गुत्तानि द्वारानि सुरक्खितानि,
अहेसु^७ तेस अभिभुय्य कोध ॥

B 335 1^५

"धम्मे च ज्ञाने^८ च रता अहेसु,
ते ब्राह्मणा ये पुराण सरन्ति ।
इमे च^९ वोक्कम्म जपामसेति^{१०},
गोत्तेन मत्ता विसम चरन्ति ॥

20

"कोधाभिभूता पुथुअत्तदण्डा^{११},
विरज्जमाना^{१२} सतण्हातण्हेसु^{१३} ।
अगुत्तद्वारस्स भवन्ति मोघा,
सुपिनेव लद्ध पुरिसस्स वित्त ॥

R 118

"अनासका थण्डिलसायिका च,
पातो^{१४} सिनानं च तयो च वेदा ।

25

खराजिनं जटापङ्को, मन्ता सीलब्बत तपो ।
कुहना वड्ढकदण्डा^{१५} च, उदकाचमनानि^{१६} च ॥

१ कुटिकाय - स्या०, रो० । २ सेलिस्सकानि - रो० । ३ किण्हा - रो० ।
४ भारतकान - स्या०, रो० । ५ मा वो - रो० । ६ अहेसु - स्या० । ७ चज्ज्ञाने -
स्या० । ८ व - स्या० । ९ जहाम्हेसेति - स्या०, जप्पामसेति - रो० । १० सुपुत्त-
दण्डा - स्या० । ११ विरज्जमाना - स्या०, रो० । १२ तसथावरेसु - स्या०, रो० ।
१३ पाथो - रो० । १४ वड्ढकदण्डा - रो० । १५ उदका च मनानि - स्या०, रो० ।

“वण्णा एते ब्राह्मणान, कता किञ्चिक्खभावना ।

चित्तं च सुसमाहितं, विप्पसन्नमनाविल ।

अखिलं सब्बभूतेसु, सो मग्गो ब्रह्मपत्तिया” ति ॥

अथ खो ते माणवका कुपिता अनत्तमना येन लोहिच्चो ब्राह्मणो
तेनुपसङ्कमिसु, उपसङ्कमित्वा लोहिच्च ब्राह्मण एतदवोचु – “यग्घे । 5
भव जानेय्य, समणो महाकच्चानो ब्राह्मणान मन्ते एकसेन अपवदति^१,
पटिक्कोसती” ति । एव वुत्ते, लोहिच्चो ब्राह्मणो कुपितो अहोसि अनत्त-
मनो । अथ खो लोहिच्चस्स ब्राह्मणस्स एतदहोसि – “न खो पन मेत
पतिरूपं^२ योह अञ्जदत्थु^३ माणवकान येव सुत्वा समण महाकच्चान
अक्कोसेय्य^४ परिभासेय्य । यन्नूनाह उपसङ्कमित्वा पुच्छेय्य” ति । 10

अथ खो लोहिच्चो ब्राह्मणो तेहि माणवकेहि सद्धि येनायस्मा
महाकच्चानो तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा आयस्मता महाकच्चानेन R 119
सद्धि सम्मोदि । सम्मोदनीय कथ सारणीय^५ वीतिसारेत्वा एकमन्त
निसोदि । एकमन्त निसिन्नो खो लोहिच्चो ब्राह्मणो आयस्मन्त महा- B 336
कच्चान एतदवोच – “आगमसु नु ख्विध, भो कच्चान, अम्हाक सम्बहुला 15
अन्तेवासिका कट्टहारका माणवका” ति ?

“आगमसु ख्विध ते, ब्राह्मण, सम्बहुला अन्तेवासिका कट्टहारका
माणवका” ति ।

“अहु पन भोतो कच्चानस्स तेहि माणवकेहि सद्धि कोचिदेव
कथासल्लापो” ति ? 20

“अहु खो मे, ब्राह्मण, तेहि माणवकेहि सद्धि कोचिदेव कथा-
सल्लापो” ति ।

“यथा कथ पन भोतो कच्चानस्स तेहि माणवकेहि सद्धि अहोसि
कथासल्लापो” ति ?

“एव खो मे, ब्राह्मण, तेहि माणवकेहि सद्धि अहोसि कथा- 25
सल्लापो –

‘सीलुत्तमा पुब्बतरा अहेसु,
ते ब्राह्मणा ये पुराण सरन्ति . पे०

अखिलं सब्बभूतेसु, सो मग्गो ब्रह्मपत्तिया’ ति ॥

१ असवदति – स्या० । २ पटिरूप – स्या० । ३ अञ्जदत्थु – स्या० । ४ अक्का-
सेय्य विरुज्जेय्य – स्या० । ५ सारणीय – स्या०, रो० ।

“एव खो मे, ब्राह्मण, तेहि माणवकेहि^१ सद्धि अहोसि कथा-सल्लापो” ति ।

“अगुत्तद्वारो’ ति भव कच्चानो आह । कित्तावता नु खो, भो कच्चान, अगुत्तद्वारो होती” ति ?

5 “इध, ब्राह्मण, एकच्चो चक्खुना रूप दिस्वा पियरूपे रूपे अधि-मुच्चति अप्पियरूपे रूपे^२ ब्यापज्जति, अनुपट्ठितकायस्सति^३ च^४ विहरति, परित्तचेतसो त च चेतोविमुत्ति पञ्जाविमुत्ति यथाभूत नप्पजानाति यत्थस्स^५ ते उप्पन्ना पापका अकुसला धम्मा अपरिसेसा निरुज्झन्ति^६ ।

R 120

सोतेन सद् सुत्वा घानेन गन्ध घायित्वा जिह्वाय रस सायित्वा
10 कायेन फोटुब्ब फुसित्वा मनसा धम्म विञ्जाय पियरूपे धम्मे अधि-मुच्चति, अप्पियरूपे च धम्मे ब्यापज्जति, अनुपट्ठितकायस्सति च विहरति, परित्तचेतसो त च चेतोविमुत्ति पञ्जाविमुत्ति यथाभूत नप्पजानाति यत्थस्स ते उप्पन्ना पापका अकुसला धम्मा अपरिसेसा निरुज्झन्ति । एव खो, ब्राह्मण, अगुत्तद्वारो होतो” ति ।

15 “अच्छरिय, भो कच्चान, अब्भुत, भो कच्चान । यावञ्चिद भोता कच्चानेन अगुत्तद्वारो व समानो अगुत्तद्वारो ति अक्खातो ।

B 337

“गुत्तद्वारो’ ति भव कच्चानो आह । कित्तावता नु खो, भो कच्चान, गुत्तद्वारो होती” ति ?

“इध, ब्राह्मण, भिक्खु चक्खुना रूप दिस्वा पियरूपे रूपे नाधि-
20 मुच्चति, अप्पियरूपे रूपे न ब्यापज्जति, उपट्ठितकायस्सति च विहरति, अप्पमाणचेतसो त च चेतोविमुत्ति पञ्जाविमुत्ति यथाभूत पजानाति यत्थस्स ते उप्पन्ना पापका अकुसला धम्मा अपरिसेसा निरुज्झन्ति । सोतेन सद् सुत्वा घानेन गन्ध घायित्वा जिह्वाय रस सायित्वा कायेन फोटुब्ब फुसित्वा मनसा धम्म विञ्जाय पियरूपे धम्मे नाधि-
25 मुच्चति, अप्पियरूपे धम्मे न ब्यापज्जति, उपट्ठितकायस्सति च विहरति, अप्पमाणचेतसो त च चेतोविमुत्ति पञ्जाविमुत्ति यथाभूत पजानाति यत्थस्स ते उप्पन्ना पापका अकुसला धम्मा अपरिसेसा निरुज्झन्ति । एव खो, ब्राह्मण, गुत्तद्वारो होतो” ति ।

१. स्या० पोत्थके नत्थि । २. रो० पोत्थके नत्थि । ३. अनुपट्ठिताय सति या - स्या०, रो० । ४. व - स्या० । ५. यत्थास्स - स्या०, रो० । ६. न० - स्या०, रो० ।

“अच्छरिय, भो कच्चान, अब्भुत, भो कच्चान । यावञ्चिद
 भोता कच्चानेन गुत्तद्वारो व समानो गुत्तद्वारो ति अक्खातो । अभि-
 वकन्त, भो कच्चान, अभिवकन्त, भो कच्चान । सेय्यथापि, भो कच्चान,
 निक्कुज्जित वा उक्कुज्जेय्य, पटिच्छन्न वा विवरेय्य, मूब्हस्स वा मग्ग
 आचिक्खेय्य, अन्धकारे वा तेलपज्जोत^१ धारेय्य, चक्खुमन्तो रूपानि 5
 दक्खन्ती^२ ति, एवमेव भोता कच्चानेन अनेकपरियायेन धम्मो पकासितो ।
 एसाह, भो कच्चान, त भगवन्त सरण गच्छामि धम्म च भिक्खुसङ्घ
 च । उपासक म भव कच्चानो धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेत सरण गत ।
 यथा च भव कच्चानो मक्करकते^३ उपासककुलानि उपसङ्कमति, एवमेव^४
 लोहिच्चकुल उपसङ्कमतु । तत्थ ये माणवका वा माणविका वा भवन्त 10
 कच्चान अभिवादेस्सन्ति पच्चुट्ठिस्सन्ति आसन वा उदक वा दस्सन्ति,
 तेस त भविस्सति दीघरत्त हिताय सुखाया” ति ।

R 121

१३३ वेरहच्चानिसुत्तं

१३६ एक समय आयस्मा उदायी^५ कामण्डाय विहरति तोदे-
 य्यस्स ब्राह्मणस्स अम्बवने । अथ खो वेरहच्चानिगोत्ताय^६ ब्राह्मणिया
 अन्तेवासी माणवको येनायस्मा उदायी तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा 15
 आयस्मता उदायिना सद्धि सम्मोदि । सम्मोदनीय कथ सारणीय वीति-
 सारेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्न खो ते माणवक आयस्मा
 उदायी धम्मिया कथाय सन्दस्सेसि समादपेसि समुत्तेजेसि सम्पहसेसि ।
 अथ खो सो माणवको आयस्मता उदायिना धम्मिया कथाय सन्दस्सितो
 समादपितो समुत्तेजितो सम्पहसितो उट्ठायासना येन वेरहच्चानिगोत्ता 20
 ब्राह्मणी तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा वेरहच्चानिगोत्त ब्राह्मणि एतद-
 वोच — “यग्घे, भोति, जानेय्यासि” । समणो उदायी धम्म देसेति
 आदिकल्याण मज्जेकल्याण परियोसानकल्याण, सात्थ सब्यञ्जन
 केवलपरिपुण्ण परिसुद्ध ब्रह्मचरिय पकासेती” ति ।

B 338

R 122

“तेन हि त्व, माणवक, मम वचनेन समण उदायि निमन्तेहि 25

१ तेलपज्जोत — स्या० । २ दक्खन्ती — रो० । ३ मक्करकटे — स्या०, रो० ।
 ४ एवमेव — स्या० । ५ उदायि — स्या० । ६ वेरहच्चानिगोत्ताय — स्या० । ७ जानेय्य —
 स्या०, रो० ।

स्वातनाय भत्तेना” ति । “एव भोती” ति खो सो माणवको वेरहच्चानि-
 गोत्ताय ब्राह्मणिया पटिस्सुत्वा येनायस्मा उदायी तेनुपसङ्कमि, उप-
 सङ्कमित्वा आयस्मन्त उदायि एतदवोच — “अधिवासेतु किर, भव,
 उदायि, अम्हाक आचरियभरियाय^१ वेरहच्चानिगोत्ताय ब्राह्मणिया
 5 स्वातनाय भत्त” ति । अधिवासेसि खो आयस्मा उदायी तुण्हीभावेन ।
 • अथ खो आयस्मा उदायी तस्सा रत्तिया अच्चयेन पुब्बहसमय निवा-
 सेत्वा पत्तचीवरमादाय येन वेरहच्चानिगोत्ताय ब्राह्मणिया निवेसन
 तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा पञ्जात्ते आसने निसीदि । अथ खो वेर-
 हच्चानिगोत्ता ब्राह्मणी आयस्मन्त उदायि पणीतेन खादनीयेन^२ भोज-
 10 नीयेन सहत्था^३ सन्तप्पेसि सम्पवारेसि । अथ खो वेरहच्चानिगोत्ता
 ब्राह्मणी आयस्मन्त उदायि भुत्तावि ओनीतपत्तपाणि पादुका आरोहित्वा
 उच्चे आसने निसीदित्वा सीस ओगुण्ठित्वा आयस्मन्त उदायि
 एतदवोच — “भण, समण, धम्म” ति ।

“भविस्सति, भगिनि, समयो” ति वत्वा उट्ठायासना पक्कमि^४ ।

15 दुतिय पि खो सो माणवको येनायस्मा उदायी तेनुपसङ्कमि,
 उपसङ्कमित्वा आयस्मता उदायिना सद्धि सम्मोदि । सम्मोदनीय कथ
 सारणीय वीतिसारेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्न खो त
 माणवक आयस्मा उदायी धम्मिया कथाय सन्दस्सेसि समादपेसि समुत्ते-
 जेसि सम्पहसेसि । दुतिय पि खो सो माणवको आयस्मता उदायिना
 20 धम्मिया कथाय सन्दस्सितो समादपितो समुत्तेजितो सम्पहसितो उट्ठा-
 यासना येन वेरहच्चानिगोत्ता ब्राह्मणी तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा
 वेरहच्चानिगोत्त ब्राह्मणि एतदवोच — “यग्घे, भोति, जानेय्यासि ।
 B 339 समणो उदायी धम्म देसेति आदिकल्याण मज्झेकल्याण परियोसान-
 R 123 कल्याण, सात्थ सब्यञ्जन केवलपरिपुण्ण परिसुद्ध ब्रह्मचरिय पका-
 25 सेती” ति ।

“एवमेव पन त्व, माणवक, समणस्स उदायिस्स वण्ण भाससि ।
 समणो पनुदायी ‘भण, समण, धम्म’ ति वुत्तो समानो ‘भविस्सति, भगिनि,
 समयो’ ति वत्वा उट्ठायासना पक्कन्तो^४” ति ।

१ आचरियाय — स्या० । २-२ खादनीयेन भोजनीयेन — रो० । ३ पक्कमि —
 स्या०, रो० । ४ विहर पक्कन्तो — रो० ।

“तथा हि पन त्व, भोति, पादुका आरोहित्वा उच्चै आसने
निसीदित्वा सीस ओगुण्ठित्वा एतदवोच — ‘भण, समण, धम्म’ ति ।
धम्मगरुणो हि ते भवन्तो धम्मगारवा” ति ।

“तेन हि त्व, माणवक, मम वचनेन समण उदायि निमन्तेहि
स्वातनाय भत्तेना” ति । “एव, भोती” ति खो सो माणवको वेरहच्चातिसु- 5
गोत्ताय ब्राह्मणिया पटिस्सुत्वा येनायस्मा उदायी तेनुपसङ्गमि, उप-
सङ्गमित्वा आयस्मन्त उदायि एतदवोच — “अधिवासेतु किर भव उदायी
अम्हाक आचरियभरियाय वेरहच्चातिसुगोत्ताय ब्राह्मणिया स्वातनाय
भत्त” ति । अधिवासेमि खो आयस्मा उदायी तुण्हीभावेन^१ ।

अथ खो आयस्मा उदायी तस्सा रत्तिया अच्चयेन पुब्बण्हसमय 10
निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय येन वेरहच्चातिसुगोत्ताय ब्राह्मणिया निवेसन
तेनुपसङ्गमि, उपसङ्गमित्वा पञ्जत्ते आसने निसीदि । अथ खो वेर-
हच्चातिसुगोत्ता ब्राह्मणी आयस्मन्त उदायि पणीतेन खादनीयेन भोजनीयेन
सहत्था सन्तप्पेसि सम्पवारेसि । अथ खो वेरहच्चातिसुगोत्ता ब्राह्मणी
आयस्मन्त उदायि भुत्तावि ओनीतपत्तपाणि पादुका ओरोहित्वा नीचे 15
आसने निसीदित्वा सीस विवरित्वा आयस्मन्त उदायि एतदवोच —
“किस्मि नु खो, भन्ते, सति अरहन्तो सुखदुक्ख पञ्जापेन्ति^२, किस्मि
असति अरहन्तो सुखदुक्ख न पञ्जापेन्ती” ति ?

“चक्खुस्मि खो, भगिनि, सति अरहन्तो सुखदुक्ख पञ्जापेन्ति,
चक्खुस्मि असति अरहन्तो सुखदुक्ख न पञ्जापेन्ति पे० जिह्वाय 20 R 124
सति अरहन्तो सुखदुक्ख पञ्जापेन्ति, जिह्वाय असति अरहन्तो सुखदुक्ख
न पञ्जापेन्ति पे० मनस्मि सति अरहन्तो सुखदुक्ख पञ्जापेन्ति,
मनस्मि असति अरहन्तो सुखदुक्ख न पञ्जापेन्ती” ति ।

एव वुत्ते, वेरहच्चातिसुगोत्ता ब्राह्मणी आयस्मन्त उदायि
एतदवोच — “अभिककन्त, भन्ते, अभिककन्त, भन्ते ! सेय्यथापि, भन्ते, 25
निकुज्जित वा उक्कुज्जेय्य, पटिच्छन्न वा विवरेय्य, मूब्हस्स वा मग्ग
आचिकखेय्य, अन्धकारे वा तेलपज्जोत धारेय्य, चक्खुमन्तो रूपानि
दक्खन्ती ति, एवमेव अय्येन उदायिना अनेकपरियायेन धम्मो पका-
सितो । एसाह, अय्य^३ उदायि, त भगवन्त^४ सरण गच्छामि धम्मं च

१ तुण्हीभावेन — रो० । २ पञ्जापेन्ति — म०, स्या० । ३. भन्ते — स्या० ।

४. भवन्त — स्या० ।

भिक्षुसङ्घं च । उपासिकं मम अय्यो उदायी धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेत
सरणं गतं' ति ।

गहपतिवग्गो ततियो ।

तस्सुद्धानं

वेसाली वज्जि^१ नाळन्दा, भारद्वाज सोणो च घोसितो^२ ।

हालिद्विको^३ नकुलपिता, लोहिच्चो वेरहच्चानी^४ ति ॥

१३४ देवदहसुत्तं

- 5 १३७ एक समय भगवा सक्केसु विहरति देवदहं नाम सकयान
निगमो^१ । तत्र खो भगवा भिक्षु आमन्तेसि — “नाहं, भिक्षवे, सब्बेसं येव^२
R 125 भिक्षून् छसु फस्सायतनेसु अप्पमादेन करणीयं ति वदामि, न च पनाहं,
भिक्षवे, सब्बेसं येव भिक्षून् छसु फस्सायतनेसु नाप्पमादेन करणीयं ति
वदामि । ये ते, भिक्षवे, भिक्षू अरहन्तो खीणासवा वुसितवन्तो कत-
10 करणीया ओहितभारा अनुप्पत्तसदत्था परिकखीणभवसयोजना सम्म-
दञ्जा विमुत्ता, तेसाहं, भिक्षवे, भिक्षून् छसु फस्सायतनेसु नाप्पमादेन
करणीयं ति वदामि । त किस्स हेतु ? कतं तेसं अप्पमादेन, अभब्बा ते^३
पमज्जितु । ये च खो ते, भिक्षवे, भिक्षू सेक्खा^४ अप्पत्तमानसा अनुत्तर
योगक्खेम पत्थयमाना विहरन्ति, तेसाहं, भिक्षवे, भिक्षून् छसु फस्सा-
15 यतनेसु अप्पमादेन करणीयं ति वदामि । त किस्स हेतु ? सन्ति, भिक्षवे,
चक्खुविञ्जेय्या रूपा मनोरमा पि अमनोरमा पि । त्यास्स फुस्स
फुस्स चित्तं न परियादाय तिट्ठन्ति । चेतसो अपरियादाना आरद्धं होति
विरियं^५ असल्लीनं, उपट्ठिता सति असम्मट्ठा^६, पस्सद्धो कायो असारद्धो,
B 341 समाहितं चित्तं एकगं । इमं खाहं, भिक्षवे, अप्पमादफलं सम्पस्स-
20 मानो तेसं भिक्षून् छसु फस्सायतनेसु अप्पमादेन करणीयं ति वदामि
.. पे० सन्ति, भिक्षवे, मनोविञ्जेय्या धम्मा मनोरमा पि अमनोरमा
पि । त्यास्स फुस्स फुस्स चित्तं न परियादाय तिट्ठन्ति । चेतसो अपरिया-
दाना आरद्धं होति विरियं असल्लीनं, उपट्ठिता सति असम्मट्ठा, पस्सद्धो
कायो असारद्धो, समाहितं चित्तं एकगं । इमं खाहं, भिक्षवे, अप्प-

१ वज्जी — स्या० । २ घोसिता — स्या० । ३ हालिद्विको — स्या०, हालिन्दको —
रो० । ४ वेरहच्चानी — स्या० । ५ निगमे — रो० । ६-६ सब्बेसञ्जेव — स्या० । ७ तेन —
स्या० । ८ सेक्खा — स्या०, रो० । ९ वीरिय — म० । १० अप्पमुट्ठा — स्या० ।

मादफल सम्पस्समानो तेस भिक्खून् छसु फस्सायतनेसु अप्पमादेन करणीय
ति वदामी” ति ।

१३५ खणसुत्तं

१३८ “लाभा वो, भिक्खवे, सुलद्ध वो, भिक्खवे, खणो वो
पटिलद्धो ब्रह्मचरियवासाय । दिट्ठा मया, भिक्खवे, छफस्सायतनिका
नाम निरया । तत्थ य किञ्चि चक्खुना रूप पस्सति अनिट्ठरूप येव
पस्सति, नो इट्ठरूप, अकन्तरूप येव पस्सति, नो कन्तरूप, अमनापरूप येव
पस्सति, नो मनापरूप । य किञ्चि सोतेन सद्द सुणाति पे० य किञ्चि
घानेन गन्ध घायति य किञ्चि जिह्वाय रस सायति य किञ्चि
कायेन फोट्ठब्ब फुसति य किञ्चि मनसा धम्म विजानाति अनिट्ठ-
रूप येव विजानाति, नो इट्ठरूप, अकन्तरूप येव विजानाति, नो कन्तरूप,
अमनापरूप येव विजानाति, नो मनापरूप । लाभा वो, भिक्खवे, सुलद्ध
वो, भिक्खवे, खणो वो पटिलद्धो ब्रह्मचरियवासाय । दिट्ठा मया, भिक्खवे,
छफस्सायतनिका नाम सग्गा । तत्थ य किञ्चि चक्खुना रूप पस्सति
इट्ठरूप येव पस्सति, नो अनिट्ठरूप, कन्तरूप येव पस्सति, नो अकन्तरूप,
मनापरूप येव पस्सति, नो अमनापरूप पे० य किञ्चि जिह्वाय रस
सायति पे० य किञ्चि मनसा धम्म विजानाति इट्ठरूप येव
विजानाति, नो अनिट्ठरूप, कन्तरूप येव विजानाति, नो अकन्तरूप,
मनापरूप येव विजानाति, नो अमनापरूप । लाभा वो, भिक्खवे, सुलद्ध
वो, भिक्खवे, खणो वो पटिलद्धो ब्रह्मचरियवासाया” ति ।

१३६ पठमरूपारामसुत्तं

१३९ “रूपारामा, भिक्खवे, देवमनुस्सा रूपरता^१ रूपसम्मु-
दिता^२ । रूपविपरिणामविरागनिरोधा दुक्खा^३, भिक्खवे, देवमनुस्सा
विहरन्ति । सद्दारामा, भिक्खवे, देवमनुस्सा सद्दरता सद्दसम्मुदिता ।
सद्दविपरिणामविरागनिरोधा दुक्खा, भिक्खवे, देवमनुस्सा विहरन्ति ।
गन्धारामा . रसारामा फोट्ठब्बारामा धम्मरामा, भिक्खवे,
देवमनुस्सा धम्मरता धम्मसम्मुदिता । धम्मविपरिणामविरागनिरोधा
दुक्खा, भिक्खवे, देवमनुस्सा विहरन्ति । तथागतो च खो, भिक्खवे, अरह

१ रो० पोत्थके नत्थि । २. रूपसमुदिता — स्या०, रो० । ३ दुक्ख — रो० ।

भिक्षुसङ्घं च । उपासिकं मम अय्यो उदायी धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेत सरणं गतं” ति ।

गहपतिवग्गे ततियो ।

तस्सुद्धानं

वेसाली वज्जी^१ नाळन्दा, भारद्वाज सोणो च घोसितो^२ ।

हालिद्विको^३ नकुलपिता, लोहिच्चो वेरहच्चानी^४ ति ॥

— ० —

१३४ देवदहसुत्तं

- 5 १३७ एक समय भगवा सक्केसु विहरति देवदहं नाम सक्क्यान निगमो^१ । तत्र खो भगवा भिक्षु आमन्तेसि — “नाह, भिक्षवे, सब्बेस येव^२ भिक्षूनं छसु फस्सायतनेसु अप्पमादेन करणीयं ति वदामि, न च पनाह, भिक्षवे, सब्बेस येव भिक्षूनं छसु फस्सायतनेसु नाप्पमादेन करणीयं ति वदामि । ये ते, भिक्षवे, भिक्षू अरहन्तो खीणासवा वुसितवन्तो कत-
- 10 करणीया ओहितभारा अनुप्पत्तसदत्था परिकखीणभवसयोजना सम्मदञ्जा विमुत्ता, तेसाह, भिक्षवे, भिक्षूनं छसु फस्सायतनेसु नाप्पमादेन करणीयं ति वदामि । त किस्स हेतु ? कत तेस अप्पमादेन, अभब्बा ते^३ पमज्जितु । ये च खो ते, भिक्षवे, भिक्षू सेक्खा^४ अप्पत्तमानसा अनुत्तर योगक्खेम पत्थयमाना विहरन्ति, तेसाह, भिक्षवे, भिक्षूनं छसु फस्सा-
- 15 यतनेसु अप्पमादेन करणीयं ति वदामि । त किस्स हेतु ? सन्ति, भिक्षवे, चक्खुविञ्जेय्या रूपा मनोरमा पि अमनोरमा पि । त्यास्स फुस्स फुस्स चित्तं न परियादाय तिट्ठन्ति । चेतसो अपरियादाना आरद्धं होति विरियं^५ असल्लीन, उपट्ठिता सति असम्मुट्ठा^६, पस्सद्धो कायो असारद्धो, समाहितं चित्तं एकगं । इमं खाह, भिक्षवे, अप्पमादफलं सम्पस्स-
- B 341 20 मानो तेस भिक्षूनं छसु फस्सायतनेसु अप्पमादेन करणीयं ति वदामि .. पे० सन्ति, भिक्षवे, मनोविञ्जेय्या धम्मा मनोरमा पि अमनोरमा पि । त्यास्स फुस्स फुस्स चित्तं न परियादाय तिट्ठन्ति । चेतसो अपरियादाना आरद्धं होति विरियं असल्लीन, उपट्ठिता सति असम्मुट्ठा, पस्सद्धो कायो असारद्धो, समाहितं चित्तं एकगं । इमं खाह, भिक्षवे, अप्प-

१ वज्जी — स्या० । २ घोसिता — स्या० । ३ हालिद्विको — स्या०, हालिन्दको — रो० । ४ वेरहच्चानी — स्या० । ५ निगमे — रो० । ६-६ सब्बेसञ्जेव — स्या० । ७ तेन — स्या० । ८ सेक्खा — स्या०, रो० । ९ वीरिय — म० । १० अप्पमुट्ठा — स्या० ।

मादफल सम्पस्समानो तेस भिक्खून् छसु फस्सायतनेसु अप्पमादेन करणीय
ति वदामी' ति ।

१३५ खणसुत्तं

१३८ “लाभा वो, भिक्खवे, सुलद्ध वो, भिक्खवे, खणो वो पटिलद्धो ब्रह्मचरियवासाय । दिट्ठा मया, भिक्खवे, छफस्सायतनिका नाम निरया । तत्थ य किञ्चि चक्खुना रूप पस्सति अनिट्ठरूप येव पस्सति, नो इट्ठरूप, अकन्तरूप येव पस्सति, नो कन्तरूप, अमनापरूप येव पस्सति, नो मनापरूप । य किञ्चि सोतेन सद् सुणाति पे० य किञ्चि घानेन गन्ध धायति य किञ्चि जिह्वाय रस सायति य किञ्चि कायेन फोढुब्ब फुसति य किञ्चि मनसा धम्म विजानाति अनिट्ठरूप येव विजानाति, नो इट्ठरूप, अकन्तरूप येव विजानाति, नो कन्तरूप, अमनापरूप येव विजानाति, नो मनापरूप । लाभा वो, भिक्खवे, सुलद्ध वो, भिक्खवे, खणो वो पटिलद्धो ब्रह्मचरियवासाय । दिट्ठा मया, भिक्खवे, छफस्सायतनिका नाम सग्गा । तत्थ य किञ्चि चक्खुना रूप पस्सति इट्ठरूप येव पस्सति, नो अनिट्ठरूप, कन्तरूप येव पस्सति, नो अकन्तरूप, मनापरूप येव पस्सति, नो अमनापरूप पे० य किञ्चि जिह्वाय रस सायति - पे० य किञ्चि मनसा धम्म विजानाति इट्ठरूप येव विजानाति, नो अनिट्ठरूप, कन्तरूप येव विजानाति, नो अकन्तरूप, मनापरूप येव विजानाति, नो अमनापरूप । लाभा वो, भिक्खवे, सुलद्ध वो, भिक्खवे, खणो वो पटिलद्धो ब्रह्मचरियवासाया' ति ।

१३६ पठमरूपारामसुत्तं

१३९ “रूपारामा, भिक्खवे, देवमनुस्सा रूपरता^१ रूपसम्मुदिता^२ । रूपविपरिणामविरागनिरोधा दुक्खा^३, भिक्खवे, देवमनुस्सा विहरन्ति । सद्धारामा, भिक्खवे, देवमनुस्सा सद्दरता सद्दसम्मुदिता । सद्दविपरिणामविरागनिरोधा दुक्खा, भिक्खवे, देवमनुस्सा विहरन्ति । गन्धारामा . रसारामा फोढुब्बारामा धम्मारामा, भिक्खवे, देवमनुस्सा धम्मरता धम्मसम्मुदिता । धम्मविपरिणामविरागनिरोधा दुक्खा, भिक्खवे, देवमनुस्सा विहरन्ति । तथागतो च खो, भिक्खवे, अरह

१- री० पीत्यके नत्थि । २- रूपसमुदिता - स्या०, री० । ३- दुक्ख - री० ।

सम्मासम्बुद्धो रूपान समुदय च अत्थङ्गम^१ च अस्साद च आदीनव च
 निस्सरण च यथाभूत विदित्वा न रूपारामो न रूपरतो न रूपसम्मुदितो ।
 रूपविपरिणामविरागनिरोधा सुखो^२, भिक्खवे, तथागतो विहरति ।
 सद्धान गन्धान रसान फोटुब्बान धम्मान समुदय च अत्थङ्गम
 5 च अस्साद च आदीनव च निस्सरण च यथाभूत विदित्वा न धम्मारामो
 न धम्मरतो न धम्मसम्मुदितो । धम्मविपरिणामविरागनिरोधा सुखो,
 भिक्खवे, तथागतो विहरति” ।

१४० इदमवोच भगवा । इद वत्तान^३ सुगतो अथापर
 एतदवोच सत्था -

- 10 “रूपा सद्दा रसा गन्धा, फस्सा धम्मा च केवला ।
 इट्ठा कन्ता मनापा च, यावतत्थी ति वुच्चति ॥
 “सदेवकस्स लोकस्स, एते वो सुखसम्मता ।
 यत्थ चेते निरुज्झन्ति, त तेस दुक्खसम्मता ॥
 15 “सुख दिट्ठमरियेभि, सक्कायस्स निरोधन ।
 पच्चनीकमिद^४ होति, सब्बलोकेन पस्सत^५ ॥
 “य परे सुखतो आहु, तदरिया आहु दुक्खतो ।
 य परे दुक्खतो आहु, तदरिया सुखतो विदू ॥
 “पस्स^६ धम्म दुराजान, सम्मूब्हेत्थ अविदुसु ।
 निवुत्तान तमो होति, अन्धकारो अपस्सत ॥
 R 128 20 “सत च विवट होति, आलोको पस्सतामिव^७ ।
 सन्तिके न विजानन्ति, मग्गा^८ धम्मस्स अकोविदा^९ ॥
 “भवरागपरेतेभि^{१०}, भवरागानुसारीभि^{११} ।
 मारधेय्यानुपन्नेहि^{१२}, नाय धम्मो सुसम्बुद्धो^{१३} ॥
 B 343 “को नु अञ्जात्र मरियेभि, पद सम्बुद्धुमरहति ।
 25 य पद सम्मदञ्जाय, परिनिब्बन्ति अनासवा” ति ॥

१ अत्थङ्गम - रो० । २ सुख - रो० । ३ वत्ता - रो० । ४ पच्चनिकमिद -
 स्या० । ५ दस्सन - रो० । ६ फस्स - रो० । ७ पस्सत इध - रो० । ८ महा - रो० ।
 ९ कोविदा - रो० । १० भवरागपरेतेहि - स्या०, रो० । ११ भवसोतानुसारिभि - स्या०,
 रो० । १२ उपन्नेभि - स्या० । १३ सुसम्बुद्धो - स्या०, रो० ।

१३७ दुतियरूपारामसुत्तं

१४१ “रूपारामा, भिक्खवे, देवमनुस्सा रूपरता रूपसम्मुदिता ।
 रूपविपरिणामविरागनिरोधा दुक्खा, भिक्खवे, देवमनुस्सा विहरन्ति ।
 सद्धारामा गन्धारामा रसारामा फोट्टुब्बारामा . धम्मारामा,
 भिक्खवे, देवमनुस्सा धम्मरता धम्मसम्मुदिता । धम्मविपरिणामविराग-
 निरोधा दुक्खा, भिक्खवे, देवमनुस्सा विहरन्ति । तथागतो च, भिक्खवे, 5
 अरह सम्मासम्बुद्धो रूपान समुदय च अत्थङ्गम च अस्साद च आदीनव
 च निस्सरण च यथाभूत विदित्वा न रूपारामो न रूपरतो न रूपसम्मु-
 दितो । रूपविपरिणामविरागनिरोधा सुखो, भिक्खवे, तथागतो विहरति ।
 सद्धान गन्धान रसान फोट्टुब्बान^१ धम्मान समुदय च अत्थङ्गम
 च अस्साद च आदीनव च निस्सरण च यथाभूत विदित्वा न धम्मारामो 10
 न धम्मरतो न धम्मसम्मुदितो । धम्मविपरिणामविरागनिरोधा सुखो,
 भिक्खवे, तथागतो विहरती” ति ।

१३८ पठमनतुम्हाकसुत्तं

१४२ “य, भिक्खवे, न तुम्हाक त पजहथ । त वो पहीन
 हिताय सुखाय भविस्सति । किञ्च, भिक्खवे, न तुम्हाक ? चक्खु^२,
 भिक्खवे, न तुम्हाक, त पजहथ । त वो पहीन हिताय सुखाय भविस्सति 15
 पे० जिह्वा न तुम्हाक, त पजहथ । सा वो पहीना हिताय सुखाय
 भविस्सति पे० मनो न तुम्हाक, त पजहथ । सो वो पहीनो
 हिताय सुखाय भविस्सति । सेय्यथापि, भिक्खवे, य इमस्मि जेतवने
 तिणकट्टुसाखापलास त जनो हरेय्य वा डहेय्य वा यथापच्चय वा करेय्य,
 अपि नु तुम्हाक एवमस्स – ‘अम्हे जनो हरति वा डहति वा यथापच्चय 20
 वा करोती” ति ?

R. 129

“नो हेत, भन्ते” ।

“त किस्स हेतु” ?

“न हि नो एत, भन्ते, अत्ता वा अत्तनिय वा” ति ।

“एवमेव खो, भिक्खवे, चक्खु न तुम्हाक, त पजहथ । तं वो 25
 पहीनं हिताय सुखाय भविस्सति पे० जिह्वा न तुम्हाक, त पजहथ ।

१ फोट्टुब्ब – स्या० । २ चक्खु – स्या०, रो० ।

B 344

सा वो पहीना हिताय सुखाय भविस्सति पे० मनो न तुम्हाक, त पजहथ । सो वो पहीनो हिताय सुखाय भविस्सती” ति ।

१३६ दुतियनतुम्हाकसुत्तं

१४३ “य, भिक्खवे, न तुम्हाक त पजहथ । त वो पहीन हिताय सुखाय भविस्सति । किञ्च, भिक्खवे, न तुम्हाक ? रूपा, भिक्खवे, न तुम्हाक, ते पजहथ । ते वो पहीना हिताय सुखाय भविस्सन्ति । सद्दा . गन्धा रसा फोटुब्बा धम्मा न तुम्हाक, ते पजहथ । ते वो पहीना हिताय सुखाय भविस्सन्ति । सेय्यथापि, भिक्खवे, य इमस्मि जेतवने पे० एवमेव खो, भिक्खवे, रूपा न तुम्हाक, ते पजहथ । ते वो पहीना हिताय सुखाय भविस्सन्ती” ति ।

१४० अज्झत्तानिच्चहेतुसुत्तं

१४४ “चक्खु, भिक्खवे, अनिच्च । यो पि हेतु यो पि पच्चयो चक्खुस्स उप्पादाय सो पि अनिच्चो । अनिच्चसम्भूत, भिक्खवे, चक्खु कुतो निच्च भविस्सति . पे० जिब्हा अनिच्चा । यो पि हेतु यो पि पच्चयो जिब्हाय उप्पादाय सो पि अनिच्चो । अनिच्चसम्भूता, भिक्खवे, जिब्हा कुतो निच्चा भविस्सति पे० . मनो अनिच्चो । यो पि, भिक्खवे, हेतु यो पि पच्चयो मनस्स उप्पादाय सो पि अनिच्चो । अनिच्चसम्भूतो, भिक्खवे, मनो कुतो निच्चो भविस्सति ! एव पस्स, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको चक्खुस्मि पि निब्बिन्दति पे० जिब्हाय पि निब्बिन्दति पे० निब्बिन्द विरज्जति, विरागा विमुच्चति, विमुत्तस्मि विमुत्तमिति जाण होति । ‘खीणा जाति, वुसित ब्रह्मचरियं, कत करणीयं, नापरं इत्थत्ताया’ ति पजानाती” ति ।

१४१ अज्झत्तदु खहेतुसुत्तं

१४५ “चक्खु, भिक्खवे, दुक्ख । यो पि हेतु यो पि पच्चयो चक्खुस्स उप्पादाय सो पि दुक्खो । दुक्खसम्भूत, भिक्खवे, चक्खु कुतो सुखं भविस्सति पे० जिब्हा दुक्खा । यो पि हेतु यो पि पच्चयो जिब्हाय उप्पादाय सो पि दुक्खो । दुक्खसम्भूता, भिक्खवे, जिब्हा कुतो

सुखा भविस्सति . पे० मनो दुक्खो । यो पि हेतु यो पि पच्चयो
मनस्स उप्पादाय सो पि दुक्खो । दुक्खसम्भूतो, भिक्खवे, मनो कुतो सुखो
भविस्सति । एव पस्स पे० नापर इत्थत्ताया ति पजानाती” ति ।

१४२ अज्झत्तानत्तहेतुसुत्तं

१४६ “चक्खु, भिक्खवे, अनत्ता । यो पि हेतु यो पि पच्चयो
चक्खुस्स उप्पादाय सो पि अनत्ता । अनत्तसम्भूत, भिक्खवे, चक्खु कुतो 5
अत्ता भविस्सति पे० जिह्वा अनत्ता । यो पि हेतु यो पि पच्चयो
जिह्वाय उप्पादाय सो पि अनत्ता । अनत्तसम्भूता, भिक्खवे, जिह्वा
कुतो अत्ता भविस्सति पे० मनो अनत्ता । यो पि हेतु यो पि
पच्चयो मनस्स उप्पादाय सो पि अनत्ता । अनत्तसम्भूतो, भिक्खवे, R 131
मनो कुतो अत्ता भविस्सति । एव पस्स पे० नापर इत्थत्ताया ति 10
पजानाती” ति ।

१४३ बाहिरानिच्चहेतुसुत्तं

१४७ “रूपा, भिक्खवे, अनिच्चा । यो पि हेतु यो पि पच्चयो
रूपान उप्पादाय सो पि अनिच्चो । अनिच्चसम्भूता, भिक्खवे, रूपा कुतो
निच्चा भविस्सन्ति । सद्दा गन्धा रसा फोट्ठब्बा धम्मा
अनिच्चा । यो पि हेतु यो पि पच्चयो धम्मान उप्पादाय सो पि अनिच्चो । 15
अनिच्चसम्भूता, भिक्खवे, धम्मा कुतो निच्चा भविस्सन्ति । एव पस्स
पे० नापर इत्थत्ताया ति पजानाती” ति ।

१४४ बाहिरदुक्खहेतुसुत्तं

१४८ “रूपा, भिक्खवे, दुक्खा । यो पि हेतु यो पि पच्चयो
रूपान उप्पादाय सो पि दुक्खो । दुक्खसम्भूता, भिक्खवे, रूपा कुतो सुखा
भविस्सन्ति । सद्दा गन्धा . रसा फोट्ठब्बा . धम्मा दुक्खा । 20
यो पि हेतु यो पि पच्चयो धम्मान उप्पादाय सो पि दुक्खो । दुक्खसम्भूता,
भिक्खवे, धम्मा कुतो सुखा भविस्सन्ति ! एव पस्स पे० नापर
इत्थत्ताया ति पजानाती” ति ।

१४५ बाहिरानत्तहेतुमुत्तं

१४६ “रूपा, भिक्खवे, अनत्ता । यो पि हेतु यो पि पच्चयो
 रूपान उप्पादाय सो पि अनत्ता । अनत्तसम्भूता, भिक्खवे, रूपा कुतो
 अत्ता भविस्सन्ति । सद्दा गन्धा रसा फोढुब्बा धम्मा अनत्ता ।
 यो पि हेतु यो पि पच्चयो धम्मान उप्पादाय सो पि अनत्ता । अनत्त-
 सम्भूता, भिक्खवे, धम्मा कुतो अत्ता भविस्सन्ति । एव पस्स,
 भिक्खवे, सुतवा अरियसावको रूपेसु पि निब्बिन्दति, सद्देसु पि गन्धेसु
 पि रसेसु पि फोढुब्बेसु पि धम्मेषु पि निब्बिन्दति । निब्बिन्द
 विरज्जति, विरागा विमुच्चति, विमुत्तस्मि विमुत्तमिति आण होति ।
 ‘खीणा जाति, वुसित ब्रह्मचरिय, कत करणीय, नापर इत्थत्ताया’ ति
 १० पजानाती” ति ।

देवदहवग्गो चतुत्थो ।

तस्सुद्धान

देवदहो^१ खणो रूपा^१, द्वे^२ नतुम्हाकमेव च^२ ।

हेतुना पि तयो वुत्ता, दुवे अज्झत्तबाहिरा ति ॥

०

१४६ कम्मनिरोधमुत्तं

१५० “नवपुराणानि, भिक्खवे, कम्मनि देसेस्सामि^१ कम्मनिरोध
 कम्मनिरोधगामिनि च पटिपद । त सुणाथ, साधुक मनसि करोथ,
 १५ भासिस्सामी ति । कतम च, भिक्खवे, पुराणकम्म ? चक्खु^४, भिक्खवे,
 पुराणकम्म अभिसङ्खत अभिसञ्चेतयित वेदनिय दट्ठब्ब .. पे० . जिह्वा
 पुराणकम्मा अभिसङ्खता अभिसञ्चेतयिता वेदनिया दट्ठब्बा . पे० .
 मनो पुराणकम्मो अभिसङ्खतो अभिसञ्चेतयितो वेदनियो दट्ठब्बो ।
 इद वुच्चति, भिक्खवे, पुराणकम्म । कतम च, भिक्खवे, नवकम्म ?
 २० य खो, भिक्खवे, एतरहि कम्म करोति कायेन वाचाय मनसा, इद वुच्चति,
 भिक्खवे, नवकम्मं । कतमो च, भिक्खवे, कम्मनिरोधो ? यो खो,
 भिक्खवे, कायकम्मवचीकम्ममनोकम्मस्स निरोधा विमुत्ति फुसति, अय
 वुच्चति, भिक्खवे, कम्मनिरोधो । कतमा च, भिक्खवे, कम्मनिरोध-

R. 133

१-१ देवदहखणोपगग्ह - स्या०, देवदहखणोसङ्गय्ह - रो० । २-२ अगग्ह द्वे
 होन्ति मनसिना - स्या०, अगग्ह द्वे होन्ति पलासिना - रो० । ३ देसिस्सामि - स्या०, रो० ।
 ४. चक्खु - स्या०, रो० ।

गामिनी पटिपदा ? अयमेव अरियो अटुङ्गिको मग्गो, सेय्यथीदं – सम्मा-
दिट्ठि, सम्मासङ्कप्पो, सम्मावाचा, सम्माकम्मन्तो, सम्माआजीवो, सम्मा-
वायामो, सम्मासति, सम्मासमाधि – अयं वुच्चति, भिक्खवे, कम्म-
निरोधगामिनी पटिपदा । इति खो, भिक्खवे, देसितं मया^१ पुराणकम्म,
देसितं नवकम्म, देसितो कम्मनिरोधो, देसिता कम्मनिरोधगामिनी 5 B 347
पटिपदा । यं खो, भिक्खवे, सत्थारा करणीयं सावकानां हितेसिना अनु-
कम्पकेन अनुकम्प उपादाय, कतं वो तं मया । एतानि, भिक्खवे, रुक्ख-
मूलानि एतानि सुञ्जागारानि । ज्ञायथ^२, भिक्खवे, मा पमादत्थ, मा
पच्छाविप्पटिसारिनो अहुवत्थ । अयं वो अम्हाकं अनुसासनी^३” ति ।

१४७ अनिच्चनिब्बानसप्पायसुत्तं

१५१ “निब्बानसप्पायं वो, भिक्खवे, पटिपदं देसेस्सामि । तं 10
सुणाथ पे० कतमा च सा, भिक्खवे, निब्बानसप्पाया पटिपदा ?
इध, भिक्खवे, भिक्खुं चक्खुं अनिच्चं ति पस्सति, रूपा अनिच्चा ति
पस्सति, चक्खुविञ्जाणं अनिच्चं ति पस्सति, चक्खुसम्फस्सो अनिच्चो
ति पस्सति । यम्पिदं चक्खुसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयितुं सुखं वा
दुक्खं वा अदुक्खमसुखं वा तं पि अनिच्चं ति पस्सति पे० जिह्वा 15
अनिच्चा ति पस्सति, रसा अनिच्चा ति पस्सति, जिह्वाविञ्जाणं अनिच्चं
ति पस्सति, जिह्वासम्फस्सो अनिच्चो ति पस्सति, यम्पिदं जिह्वासम्फस्स-
पच्चया उप्पज्जति वेदयितुं सुखं वा दुक्खं वा अदुक्खमसुखं वा तं पि
अनिच्चं ति पस्सति पे० मनो अनिच्चो ति पस्सति, धम्मा अनिच्चा
ति पस्सति, मनोविञ्जाणं अनिच्चं ति पस्सति, मनोसम्फस्सो अनिच्चो 20
ति पस्सति, यम्पिदं मनोसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयितुं सुखं वा दुक्खं
वा अदुक्खमसुखं वा तं पि अनिच्चं ति पस्सति । अयं खो सा^१, भिक्खवे,
निब्बानसप्पाया पटिपदा” ति ।

R 134

१४८ दुक्खनिब्बानसप्पायसुत्तं

१५२ “निब्बानसप्पायं वो, भिक्खवे, पटिपदं देसेस्सामि । तं
सुणाथ पे० कतमा च सा, भिक्खवे, निब्बानसप्पाया पटिपदा ? 25
इध, भिक्खवे, चक्खुं दुक्खं ति पस्सति, रूपा दुक्खा ति पस्सति, चक्खु-

१. वो मया – स्या०, रो० । २. ज्ञायथ – स्या० । ३. स्या० पोत्थके नत्थि ।

विञ्जाण दुक्ख ति पस्सति, चक्खुसम्फस्सो दुक्खो ति पस्सति, यम्पिद
चक्खुसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख
वा त पि दुक्ख ति पस्सति पे० जिह्वा दुक्खा ति पस्सति पे०
मनो दुक्खो ति पस्सति, धम्मा दुक्खा ति पस्सति, मनोविञ्जाण दुक्ख
5 ति पस्सति, मनोसम्फस्सो दुक्खो ति पस्सति, यम्पिद मनोसम्फस्सपच्चया
B 348 'उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि दुक्ख ति
पस्सति । अय खो सा, भिक्खवे, निब्बानसप्पाया पटिपदा' ति ।

१४६ अनत्तनिब्बानसप्पायसुत्तं

१५३ "निब्बानसप्पाय वो, भिक्खवे, पटिपद देसेस्सामि । त
सुणाथ पे० कतमा च सा, भिक्खवे, निब्बानसप्पाया पटिपदा ?
10 इध, भिक्खवे, भिक्खु चक्खु अनत्ता ति पस्सति, रूपा अनत्ता ति पस्सति,
चक्खुविञ्जाण अनत्ता ति पस्सति, चक्खुसम्फस्सो अनत्ता ति पस्सति,
R 135 यम्पिद चक्खुसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयितं सुख वा दुक्ख वा
अदुक्खमसुख वा त पि अनत्ता ति पस्सति पे० मनो अनत्ता ति
पस्सति, धम्मा अनत्ता ति पस्सति, मनोविञ्जाण अनत्ता ति पस्सति,
15 मनोसम्फस्सो अनत्ता ति पस्सति, यम्पिद मनोसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति
वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि अनत्ता ति पस्सति ।
अय खो सा, भिक्खवे, निब्बानसप्पाया पटिपदा' ति ।

१५० निब्बानसप्पायपटिपदासुत्तं

१५४ "निब्बानसप्पाय वो, भिक्खवे, पटिपद देसेस्सामि । त
सुणाथ पे० कतमा च सा, भिक्खवे, निब्बानसप्पाया पटिपदा ? त
20 कि मञ्जाथ, भिक्खवे, चक्खु निच्च वा अनिच्च वा' ति ?
"अनिच्च, भन्ते" ।
"य पनानिच्चं दुक्ख वा त सुख वा' ति ?
"दुक्ख, भन्ते" ।
"य पनानिच्च दुक्खं विपरिणामधम्म, कल्ल नु तं समनुपस्सितु-
25 'एत मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता' ति ?
"नो हेत, भन्ते" ।
"रूपा निच्चा वा अनिच्चा वा' ति ?

“अनिच्चा, भन्ते” ।

“चक्खुविञ्जाण पे० चक्खुसम्पस्सो यम्पिद मनो-
सम्पस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा
त पि निच्च वा अनिच्च वा” ति ?

“अनिच्च, भन्ते” ।

“य पनानिच्च दुक्ख वा त सुख वा” ति ?

“दुक्ख, भन्ते” ।

“य पनानिच्च दुक्ख विपरिणामधम्म, कल्ल नु त समनुपस्सितु –
‘एत मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता,’ ति ?

“नो हेत, भन्ते” ।

10

“एव पस्स, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको चक्खुस्मि पि निब्बि-
न्दति, रूपेसु पि निब्बिन्दति, चक्खुविञ्जाणे पि निब्बिन्दति, चक्खु-
सम्पस्से पि निब्बिन्दति पे० यम्पिद मनोसम्पस्सपच्चया उप्पज्जति
वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा तस्मि पि निब्बिन्दति ।
निब्बिन्द विरज्जति, विरागा विमुच्चति पे० नापर इत्थत्ताया ति
पजानाति । अय खो सा, भिक्खवे, निब्बानसप्पाया पटिपदा” ति ।

R 136

15

१५१ अन्तेवासिकसुत्तं

१५५ “अनन्तेवासिकमिद, भिक्खवे, ब्रह्मचरिय वुस्सति
अनाचरियक । सन्तेवासिको^१, भिक्खवे, भिक्खु साचरियको दुक्ख न
फासु विहरति । अनन्तेवासिको, भिक्खवे, भिक्खु अनाचरियको सुख
फासु विहरति । कथं च, भिक्खु, सन्तेवासिको साचरियको दुक्ख न फासु
विहरति ? इध, भिक्खवे, भिक्खुनो चक्खुना रूप दिस्वा उप्पज्जन्ति
पापका अकुसला धम्मा सरसङ्कप्पा सञ्जोजनिया । त्यास्स^२ अन्तो
वसन्ति, अन्तस्स वसन्ति पापका अकुसला धम्मा ति । तस्मा सन्तेवासिको
ति वुच्चति । ते न समुदाचरन्ति, समुदाचरन्ति^३ न^३ पापका अकुसला
धम्मा ति । तस्मा साचरियको ति वुच्चति पे० ।

B 349

20

25

“पुन च परं, भिक्खवे, भिक्खुनो जिह्वाय रस सायित्वा उप्प-
ज्जन्ति पापका अकुसला धम्मा सरसङ्कप्पा सञ्जोजनिया । त्यास्स
अन्तो वसन्ति, अन्तस्स वसन्ति पापका अकुसला धम्मा ति । तस्मा सन्ते-

१ सान्तेवासिको – स्या० । २ त्यस्स – रो० । ३-३ स्या० पोत्यके नत्थि ।

वासिको ति वुच्चति । ते नं समुदाचरन्ति, समुदाचरन्ति न पापका अकुसला धम्मा ति । तस्मा साचरियको ति वुच्चति पे० ।

R 137 5 “पुन च पर, भिक्खवे, भिक्खुनो मनसा धम्म विञ्जाय उप्प-
ज्जन्ति पापका अकुसला धम्मा सरसङ्कप्पा सञ्जोजनिया । त्यास्स
अन्तो वसन्ति, अन्तस्स वसन्ति पापका अकुसला धम्मा ति । तस्मा
सन्तेवासिको ति वुच्चति । ते न समुदाचरन्ति, समुदाचरन्ति न पापका
अकुसला धम्मा ति । तस्मा साचरियको ति वुच्चति । एव खो, भिक्खवे,
भिक्खु सन्तेवासिको साचरियको दुक्ख न फासु^१ विहरति ।

“कथ च, भिक्खवे, भिक्खु अनन्तेवासिको अनाचरियको सुख
10 फासु विहरति ? इध, भिक्खवे, भिक्खुनो चक्खुना रूप दिस्वा न
उप्पज्जन्ति पापका अकुसला धम्मा सरसङ्कप्पा सञ्जोजनिया । त्यास्स
न अन्तो वसन्ति, नास्स अन्तो वसन्ति पापका अकुसला धम्मा ति ।
तस्मा अनन्तेवासिको ति वुच्चति । ते न न समुदाचरन्ति, न समुदा-
चरन्ति न पापका अकुसला धम्मा ति । तस्मा अनाचरियको ति वुच्चति
15 . पे० . ।

B 350 “पुन च पर, भिक्खवे, भिक्खुनो जिह्वाय रस सायित्वा न उप्प-
ज्जन्ति पापका अकुसला धम्मा सरसङ्कप्पा सञ्जोजनिया । त्यास्स न
अन्तो वसन्ति, नास्स अन्तो वसन्ति पापका अकुसला धम्मा ति । तस्मा
अनन्तेवासिको ति वुच्चति । ते नं न समुदाचरन्ति, न समुदाचरन्ति न
20 पापका अकुसला धम्मा ति । तस्मा अनाचरियको ति वुच्चति . पे० ।

“पुन च पर, भिक्खवे, भिक्खुनो मनसा धम्म विञ्जाय न
उप्पज्जन्ति पापका अकुसला धम्मा सरसङ्कप्पा सञ्जोजनिया । त्यास्स
न अन्तो वसन्ति, नास्स अन्तो वसन्ति पापका अकुसला धम्मा ति ।
तस्मा अनन्तेवासिको ति वुच्चति । ते न न समुदाचरन्ति, न समुदा-
25 चरन्ति न पापका अकुसला धम्मा ति । तस्मा अनाचरियको ति वुच्चति ।
एव खो, भिक्खवे, भिक्खु अनन्तेवासिको अनाचरियको सुख फासु विह-
रति । अनन्तेवासिकमिद, भिक्खवे, ब्रह्मचरिय वुस्सति^२ । अनाचरियक
सन्तेवासिको, भिक्खवे, भिक्खु साचरियको दुक्ख न फासु विहरति ।
R 138 अनन्तेवासिको, भिक्खवे, भिक्खु अनाचरियको सुख फासु विहरती” ति ।

१ फासु - रो० । २ वुच्चति - रो० ।

१५२ किमत्थियब्रह्मचरियसुत्तं

१५६ “सचे वो, भिक्खवे, अञ्जतित्थिया परिब्बाजका एव पुच्छेय्यु — ‘किमत्थिय, आवुसो, समणे गोतमे ब्रह्मचरिय वुस्सती’ ति, एव पुट्ठा तुम्हे, भिक्खवे, तेस अञ्जतित्थियान परिब्बाजकान एव व्याकरेय्याथ — ‘दुक्खस्स खो, आवुसो, परिञ्जाय’ भगवति ब्रह्मचरिय वुस्सती’ ति । सचे पन वो, भिक्खवे, अञ्जतित्थिया परिब्बाजका एव ५ पुच्छेय्यु — ‘कतम पनावुसो, दुक्ख, यस्स परिञ्जाय समणे गोतमे ब्रह्मचरिय वुस्सती’ ति, एव पुट्ठा तुम्हे, भिक्खवे, तेस अञ्जतित्थियान परिब्बाजकान एव व्याकरेय्याथ —

‘चक्खु’ खो, आवुसो, दुक्ख, तस्स परिञ्जाय भगवति ब्रह्मचरिय वुस्सति । रूपा दुक्खा, तेस परिञ्जाय भगवति ब्रह्मचरिय वुस्सति । चक्खुविञ्जाण दुक्ख, तस्स परिञ्जाय भगवति ब्रह्मचरिय वुस्सति । चक्खुसम्फस्सो दुक्खो, तस्स परिञ्जाय भगवति ब्रह्मचरिय वुस्सति । यम्पिद चक्खुसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि दुक्ख, तस्स परिञ्जाय भगवति ब्रह्मचरिय वुस्सति पे० जिब्हा दुक्खा मनो दुक्खो तस्स परिञ्जाय १५ भगवति ब्रह्मचरिय वुस्सति । यम्पिद मनोसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि दुक्ख, तस्स परिञ्जाय भगवति ब्रह्मचरिय वुस्सति । इद खो, आवुसो, दुक्ख^१, यस्स^२ परिञ्जाय भगवति ब्रह्मचरिय वुस्सती’ ति । एव पुट्ठा तुम्हे, भिक्खवे, तेस अञ्जतित्थियान परिब्बाजकान एव व्याकरेय्याथा^४” ति । २०

B 351

१५३. अत्थिनुखोपरियायसुत्तं

१५७ “अत्थि नु खो, भिक्खवे, परियायो य परियाय आगम्म भिक्खु अञ्जत्रेव सद्धाय, अञ्जत्र रुचिया, अञ्जत्र अनुस्सवा, अञ्जत्र आकारपरिवितक्का, अञ्जत्र दिट्ठिनिज्ज्ञानक्खन्तिया^५ अञ्ज व्याकरेय्य — ‘खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरिय, कत करणीय, नापर इत्थत्ताया’ ति पजानामी^६” ति ? २५

R 139

१ यस्स ० — रो० । २ चक्खु — स्या०, रो० । ३-३ दुक्खस्स — स्या० । ४ व्याकरेय्याथा — रो० । ५ दिट्ठिनिज्ज्ञानक्खन्तिया — रो० । ६ पजानाती — स्या०, रो० ।

“भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा भगवन्नेत्तिका भगवम्पटि-
सरणा । साधु वत, भन्ते, भगवन्त येव पटिभातु एतस्स भासितस्स
अत्थो । भगवतो सुत्वा भिक्खू धारेस्सन्ती” ति ।

“तेन हि, भिक्खवे, सुणाथ, साधुक मनसि करोथ,
5 भासिस्सामी” ति ।

“एव, भन्ते” ति खो ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसु । भगवा
एतदवोच — “अत्थि, भिक्खवे, परियायो य परियाय आगम्म भिक्खु
अञ्जत्रेव सद्धाय, अञ्जत्र रुचिया, अञ्जत्र अनुस्सवा, अञ्जत्र
आकारपरिवितक्का, अञ्जत्र दिट्ठिनिज्ज्ञानक्खन्तिया अञ्ज व्याकरेय्य—
10 ‘खीणा जाति, वुसित ब्रह्मचरिय, कत करणीय, नापर इत्थत्ताया ति
पजानामी’ ति ।

“कतमो च, भिक्खवे, परियायो य परियाय आगम्म भिक्खु
अञ्जत्रेव सद्धाय पे० अञ्जत्र दिट्ठिनिज्ज्ञानक्खन्तिया अञ्ज
व्याकरोति — ‘खीणा जाति, वुसित ब्रह्मचरिय, कत करणीय, नापर
15 इत्थत्ताया ति पजानामी’ ति ? इध, भिक्खवे, भिक्खु चक्खुना रूप
दिस्वा सन्त वा अज्झत्त रागदोसमोह, अत्थि मे अज्झत्त रागदोसमोहो
ति पजानाति, असन्त वा अज्झत्त रागदोसमोह, नत्थि मे अज्झत्त राग-
दोसमोहो ति पजानाति । य त, भिक्खवे, भिक्खु चक्खुना रूप दिस्वा
सन्त वा अज्झत्त रागदोसमोह, अत्थि मे अज्झत्त रागदोसमोहो ति पजा-
20 नाति, असन्त वा अज्झत्त रागदोसमोह, नत्थि मे अज्झत्त रागदोसमोहो
ति पजानाति, अपि नु मे, भिक्खवे, धम्मा सद्धाय वा वेदितब्बा, रुचिया
वा वेदितब्बा, अनुस्सवेन वा वेदितब्बा, आकारपरिवितक्केन वा वेदि-
तब्बा, दिट्ठिनिज्ज्ञानक्खन्तिया वा वेदितब्बा” ति ?

“नो हेत, भन्ते” ।

25 “ननु मे, भिक्खवे, धम्मा पञ्जाय दिस्वा वेदितब्बा” ति ?

“एव, भन्ते” ।

“अय खो, भिक्खवे, परियायो य परियाय आगम्म भिक्खु अञ्ज-
त्रेव सद्धाय, अञ्जत्र रुचिया, अञ्जत्र अनुस्सवा, अञ्जत्र आकारपरि-
वितक्का, अञ्जत्र दिट्ठिनिज्ज्ञानक्खन्तिया अञ्ज व्याकरोति — ‘खीणा
30 जाति, वुसित ब्रह्मचरिय, कत करणीय, नापर इत्थत्ताया ति पजानामी’
ति पे० ।

“पुन च पर, भिक्खवे, भिक्खु जिब्हाय रस सायित्वा सन्त वा अज्झत्त पे० रागदोसमोहो ति पजानाति, असन्त वा अज्झत्त राग-
दोसमोह, नत्थि मे अज्झत्त रागदोसमोहो ति पजानाति । य त, भिक्खवे,
जिब्हाय रस सायित्वा सन्त वा अज्झत्त रागदोसमोह, अत्थि मे अज्झत्त
रागदोसमोहो ति पजानाति, असन्त वा अज्झत्त रागदोसमोह, नत्थि मे 5
अज्झत्त रागदोसमोहो ति पजानाति, अपि नु मे, भिक्खवे, धम्मा सद्धाय
वा वेदितब्बा, रुचिया वा वेदितब्बा, अनुस्सवेन वा वेदितब्बा, आकार-
परिवितक्केन वा वेदितब्बा, दिट्ठिनिज्झानक्खन्तिया वा वेदितब्बा” ति ?

“नो हेत, भन्ते” ।

“ननु मे, भिक्खवे, धम्मा पञ्जाय दिस्वा वेदितब्बा” ति ? 10

“एव, भन्ते” ।

“अय पि खो, भिक्खवे, परियायो य परियाय आगम्म भिक्खु
अज्जत्रेव सद्धाय, अज्जत्र रुचिया, अज्जत्र अनुस्सवा, अज्जत्र आकार-
परिवितक्का, अज्जत्र दिट्ठिनिज्झानक्खन्तिया अज्ज ब्याकरोति –
‘खीणा जाति, वुसित ब्रह्मचरिय, कत करणीय, नापर इत्थत्ताया ति 15
पजानामी’ ति पे० ।

“पुन च पर, भिक्खवे, भिक्खु मनसा धम्म विज्जाय सन्त वा
अज्झत्त रागदोसमोह, अत्थि मे अज्झत्त रागदोसमोहो ति पजानाति,
असन्त वा अज्झत्त रागदोसमोह, नत्थि मे अज्झत्त रागदोसमोहो ति
पजानाति । य त, भिक्खवे, भिक्खु मनसा धम्म विज्जाय सन्त वा 20
अज्झत्त रागदोसमोह, अत्थि मे अज्झत्त रागदोसमोहो ति पजानाति,
असन्त वा अज्झत्त रागदोसमोह, नत्थि मे अज्झत्त रागदोसमोहो ति
पजानाति, अपि नु मे, भिक्खवे, धम्मा सद्धाय वा वेदितब्बा, रुचिया वा
वेदितब्बा, अनुस्सवेन वा वेदितब्बा, आकारपरिवितक्केन वा वेदितब्बा,
दिट्ठिनिज्झानक्खन्तिया वा वेदितब्बा” ति ? 25

“नो हेत, भन्ते” ।

“ननु मे, भिक्खवे, धम्मा पञ्जाय दिस्वा वेदितब्बा” ति ?

“एव, भन्ते” ।

“अय पि खो, भिक्खवे, परियायो य परियायं आगम्म भिक्खु
अज्जत्रेव सद्धाय, अज्जत्र रुचिया, अज्जत्र अनुस्सवा, अज्जत्र आकार- 30
परिवितक्का, अज्जत्र दिट्ठिनिज्झानक्खन्तिया अज्ज ब्याकरोति –

R 140

B 353

‘खीणा जाति, वुसित ब्रह्मचरिय, कत करणीय, नापर इत्थत्ताया’ ति पजानामी” ति ।

१५४ इन्द्रियसम्पन्नसुत्तं

१५८ अथ खो अञ्जतरो भिक्खु येन भगवा तेनुपसङ्गमि पे० एकमन्त निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्त एतदवोच — “इन्द्रिय-
5 सम्पन्नो, इन्द्रियसम्पन्नो’ ति, भन्ते, वुच्चति । कित्तावता नु खो, भन्ते, इन्द्रियसम्पन्नो होती” ति ?

“चक्खुन्द्रिये चे, भिक्खु, उदयब्बयानुपस्सी^१ विहरन्तो चक्खुन्द्रिये निब्बिन्दति पे० जिह्विन्द्रिये चे, भिक्खु, उदयब्बयानुपस्सी विहरन्तो जिह्विन्द्रिये निब्बिन्दति पे० मनिन्द्रिये चे, भिक्खु, उदयब्बयानु-
10 पस्सी विहरन्तो मनिन्द्रिये निब्बिन्दति । निब्बिन्द विरज्जति पे० विमुत्तस्मि विमुत्तमिति^२ आण होति । ‘खीणा जाति, वुसित ब्रह्मचरिय, कत करणीय, नापर इत्थत्ताया’ ति पजानाति । एत्तावता खो, भिक्खु, इन्द्रियसम्पन्नो होती” ति ।

१५५ धम्मकथिकपुच्छसुत्तं

41 १५९ अथ खो अञ्जतरो भिक्खु येन भगवा तेनुपसङ्गमि
15 . पे० एकमन्त निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्त एतदवोच — “धम्म-
कथिको, धम्मकथिको’ ति, भन्ते, वुच्चति । कित्तावता नु खो, भन्ते, धम्मकथिको होती” ति ?

“चक्खुस्स चे, भिक्खु^३ निब्बिदाय^४ विरागाय निरोधाय धम्म देसेति, ‘धम्मकथिको भिक्खू’ ति अल वचनाय । चक्खुस्स चे, भिक्खु,
20 निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्नो होति, ‘धम्मानुधम्मप्पटिपन्नो भिक्खू’ ति अल वचनाय । चक्खुस्स चे, भिक्खु, निब्बिदा विरागा निरोधा अनुपादाविमुत्तो होति, ‘दिट्ठधम्मनिब्बानप्पत्तो भिक्खू’ ति अल वचनाय ।

पे० जिह्वाय चे, भिक्खु, निब्बिदाय विरागाय निरोधाय धम्म देसेति, ‘धम्मकथिको भिक्खू’ ति अल वचनाय . पे० मनस्स चे,
25 भिक्खु, निब्बिदाय विरागाय निरोधाय धम्म देसेति, ‘धम्मकथिको भिक्खू’

१ उदयव्ययानुपस्सी — रो० । २ विमुत्तम्ही ति — रो० । ३ भिक्खवे भिक्खु — स्या० । ४ निब्बिन्दाय — रो० ।

ति अल वचनाय । मनस्स चे, भिक्खु, निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्नो होति, 'धम्मानुधम्मपटिपन्नो भिक्खू' ति अल वचनाय । मनस्स चे, भिक्खु, निब्बिदा विरागा निरोधा अनुपादाविमुत्तो होति, 'दिट्ठधम्मनिब्बानपत्तो भिक्खू' ति अल वचनाया" ति ।

B 354

नवपुराणवग्गो पञ्चमो ।

तस्सुद्धानं

कम्मं चत्तारि सप्पाया, अनन्तेवासि किमत्थिया ।

5

अत्थि नु खो परियायो, इन्द्रियकथिकेन चा ति ॥

सळायतनवग्गो ततियपण्णासको समत्तो ।

तस्स वग्गुद्धानं

योगक्खेमि च लोको च, गहपति देवदहेन च ।

नवपुराणेन पण्णासो^१, ततियो^२ तेन वुच्चती ति ॥

—०—

१५६ अज्झत्तनन्दिकखयसुत्तं

१६० "अनिच्चं येव, भिक्खवे, भिक्खु^३ चक्खु अनिच्चं ति पस्सति, सास्स^४ होति सम्मादिट्ठि । सम्मापस्स^५ निब्बिन्दति । नन्दि-
क्खया रागक्खयो, रागक्खया नन्दिक्खयो । नन्दिरागक्खया चित्त
सुविमुत्त ति वुच्चति पे० अनिच्च येव, भिक्खवे, भिक्खु जिह्मं
अनिच्चं ति पस्सति । सास्स होति सम्मादिट्ठि । सम्मा पस्स निब्बिन्दति ।
नन्दिक्खया रागक्खयो, रागक्खया पे० चित्त सुविमुत्त ति वुच्चति ।
अनिच्च येव, भिक्खवे, भिक्खु मन अनिच्च ति पस्सति, सास्स होति
सम्मादिट्ठि । सम्मा पस्स निब्बिन्दति । नन्दिक्खया रागक्खयो, राग-
क्खया नन्दिक्खयो । नन्दिरागक्खया चित्त सुविमुत्त ति वुच्चती" ति ।

R 142

10

15

१५७ बाहिरनन्दिकखयसुत्तं

१६१. "अनिच्चे येव, भिक्खवे, भिक्खु रूपे अनिच्चा ति पस्सति, सास्स होति सम्मादिट्ठि । सम्मा पस्स निब्बिन्दति । नन्दिक्खया रागक्खयो, रागक्खया नन्दिक्खयो । नन्दिरागक्खया चित्तं सुविमुत्तं ति वुच्चति । अनिच्चे येव, भिक्खवे, भिक्खु सद्दे गन्धे रसे . फोटुब्बे

20 B. 355

१ पञ्जास — स्या०, रो० । २ ततिय — स्या०, रो० । ३ रो० पोत्थके नत्थि ।

४ साय — रो० । ५ सम्पस्स — रो० ।

धम्मं अनिच्चा ति पस्सति, सास्स होति सम्मादिट्ठि । सम्मा पस्स निब्बिन्दति । नन्दिक्खया रागक्खयो, रागक्खया नन्दिक्खयो । नन्दि-
रागक्खया चित्त सुविमुत्तं ति वुच्चती” ति ।

१५८ अज्झत्तअनिच्चनन्दिक्खयसुत्तं

१६२ “चक्खु, भिक्खवे, योनिसो मनसि करोथ, चक्खा-
5 निच्चत^१ च यथाभूत समनुपस्सथ । चक्खु, भिक्खवे, भिक्खु योनिसो
मनसिकरोन्तो, चक्खानिच्चतं च यथाभूत समनुपस्सन्तो चक्खुस्मि पि
निब्बिन्दति । नन्दिक्खया रागक्खयो, रागक्खया नन्दिक्खयो । नन्दि-
3 रागक्खया चित्त सुविमुत्तं ति वुच्चति । सोत, भिक्खवे, योनिसो मनसि
करोथ धान जिह्वा, भिक्खवे, योनिसो मनसि करोथ, जिह्वा-
10 निच्चत च यथाभूत समनुपस्सथ । जिह्वा, भिक्खवे, भिक्खु योनिसो
मनसिकरोन्तो^२, जिह्वानिच्चत च यथाभूत समनुपस्सन्तो^३ जिह्वाय पि
निब्बिन्दति । नन्दिक्खया रागक्खयो, रागक्खया नन्दिक्खयो । नन्दि-
रागक्खया चित्त सुविमुत्तं ति वुच्चति । काय . मनं, भिक्खवे, योनिसो
मनसि करोथ, मनानिच्चत च यथाभूत समनुपस्सथ । मन, भिक्खवे,
15 भिक्खु योनिसो मनसिकरोन्तो, मनानिच्चत च यथाभूत समनुपस्सन्तो
मनस्मि पि निब्बिन्दति । नन्दिक्खया रागक्खयो, रागक्खया नन्दि-
क्खयो । नन्दिरागक्खया चित्त सुविमुत्तं ति वुच्चती” ति ।

१५९ बाहिरअनिच्चनन्दिक्खयसुत्तं

१६३ “रूपे, भिक्खवे, योनिसो मनसि करोथ, रूपानिच्चत
च यथाभूतं समनुपस्सथ । रूपे, भिक्खवे, भिक्खु योनिसो मनसिकरोन्तो,
20 रूपानिच्चत च यथाभूत समनुपस्सन्तो रूपेसु पि निब्बिन्दति । नन्दि-
क्खया रागक्खयो, रागक्खया नन्दिक्खयो । नन्दिरागक्खया चित्त
सुविमुत्तं ति वुच्चति । सद्दे गन्धे रसे फोटुब्बे . धम्मं, भिक्खवे,
योनिसो मनसि करोथ, धम्मनिच्चत च यथाभूत समनुपस्सथ । धम्मं,
भिक्खवे, भिक्खु योनिसो मनसिकरोन्तो, धम्मनिच्चत च यथाभूत
25 समनुपस्सन्तो धम्मसु पि निब्बिन्दति । नन्दिक्खया रागक्खयो, राग-
क्खया नन्दिक्खयो । नन्दिक्खया चित्त सुविमुत्तं ति वुच्चती” ति । .

१. चक्खु अनिच्चत — स्या० । २. मनसि करोथ — रो० । ३. समनुपस्सथ — रो० ।

१६० जीवकम्बवनसमाधसुत्तं

१६४ एक समय भगवा राजगहे विहरति जीवकम्बवने । B 356
 तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि – “भिक्खवो” ति पे० . “समाधि,
 भिक्खवे, भावेथ । समाहितस्स, भिक्खवे, भिक्खुनो यथाभूत ओक्खा- R 144
 यति” । किञ्च यथाभूत ओक्खायति ? चक्खु अनिच्च ति यथाभूत
 ओक्खायति, रूपा अनिच्चा ति यथाभूतं ओक्खायति, चक्खुविञ्जाण 5
 अनिच्च ति यथाभूत ओक्खायति, चक्खुसम्फस्सो अनिच्चो ति यथाभूत
 ओक्खायति, यम्पिद चक्खुसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा
 दुक्खं वा अदुक्खमसुख वा त पि अनिच्च ति यथाभूत ओक्खायति पे०
 जिह्वा अनिच्चा ति यथाभूत ओक्खायति पे० मनो अनिच्चो ति
 यथाभूत ओक्खायति, धम्मा अनिच्चा ति यथाभूतं ओक्खायति पे० 10
 यम्पिदं मनोसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुखं वा दुक्ख वा
 अदुक्खमसुख वा त पि अनिच्च ति यथाभूत ओक्खायति । समाधि,
 भिक्खवे, भावेथ । समाहितस्स, भिक्खवे, भिक्खुनो यथाभूत
 ओक्खायती” ति ।

१६१ जीवकम्बवनपटिसल्लानसुत्तं

१६५ एक समय भगवा राजगहे विहरति जीवकम्बवने । तत्र 15
 खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि पे० “पटिसल्लाने”, भिक्खवे, योग-
 मापज्जथ । पटिसल्लीनस्स, भिक्खवे, भिक्खुनो यथाभूत ओक्खायति ।
 किञ्च यथाभूतं ओक्खायति ? चक्खु अनिच्च ति यथाभूत ओक्खायति,
 रूपा अनिच्चा ति यथाभूतं ओक्खायति, चक्खुविञ्जाण अनिच्च ति
 यथाभूतं ओक्खायति, चक्खुसम्फस्सो अनिच्चो ति यथाभूत ओक्खायति, 20
 यम्पिदं चक्खुसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा
 अदुक्खमसुख वा त पि अनिच्च ति यथाभूत ओक्खायति पे०
 मनो अनिच्चो ति यथाभूत ओक्खायति, धम्मा . मनोविञ्जाण
 मनोसम्फस्सो . यम्पिद मनोसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख 25 R 145
 वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि अनिच्च ति यथाभूत
 ओक्खायति । पटिसल्लाने भिक्खवे, योगमापज्जथ । पटिसल्लीनस्स,
 भिक्खवे, भिक्खुनो यथाभूत ओक्खायती” ति ।

१ ओक्कायति – स्या० । २ रो० पोत्यके तत्थि । ३ पटिसल्लाने – रो० ।

१६२ कोट्टिकअनिच्चसुत्तं

१६६ अथ खो आयस्मा महाकोट्टिको येन भगवा तेनुपसङ्गमि
 ३ ३५७ पे० एकमन्त निसिन्नो खो आयस्मा कोट्टिको भगवन्त एतदवोच -
 “साधु मे, भन्ते, भगवा सङ्घित्तेन धम्म देसेतु, यमह भगवतो धम्म सुत्वा
 एको वूपकट्ठो अप्पमत्तो आतापी पहितत्तो विहरेय्य” ति ।

५ “य खो, कोट्टिक, अनिच्च तत्र ते छन्दो पहातब्बो । किञ्च,
 कोट्टिक, अनिच्च ? चक्खु^१ खो, कोट्टिक, अनिच्च, तत्र ते छन्दो पहा-
 तब्बो । रूपा अनिच्चा, तत्र ते छन्दो पहातब्बो । चक्खुविञ्जाण
 अनिच्च, तत्र ते छन्दो पहातब्बो । चक्खुसम्फस्सो अनिच्चो, तत्र ते
 छन्दो पहातब्बो । यम्पिद चक्खुसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख
 १० वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि अनिच्च, तत्र ते छन्दो पहातब्बो
 पे० जिह्वा अनिच्चा, तत्र ते छन्दो पहातब्बो । रसा अनिच्चा,
 तत्र ते छन्दो पहातब्बो । जिह्वाविञ्जाण अनिच्च, तत्र ते छन्दो
 पहातब्बो । जिह्वासम्फस्सो अनिच्चो, तत्र ते छन्दो पहातब्बो । यम्पिद
 १५ जिह्वासम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खम-
 सुख वा त पि अनिच्च, तत्र ते छन्दो पहातब्बो पे० . मनो अनिच्चो,
 तत्र ते छन्दो पहातब्बो । धम्मा अनिच्चा, तत्र ते छन्दो पहातब्बो ।
 मनोविञ्जाण अनिच्च, तत्र ते छन्दो पहातब्बो । मनोसम्फस्सो
 अनिच्चो, तत्र ते छन्दो पहातब्बो । यम्पिद मनोसम्फस्सपच्चया उप्प-
 २० ज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि अनिच्च,
 तत्र ते छन्दो पहातब्बो । य खो, कोट्टिक, अनिच्च तत्र ते छन्दो
 पहातब्बो” ति ।

१६३ कोट्टिकदुक्खसुत्तं

R 146 १६७. अथ खो आयस्मा महाकोट्टिको पे० भगवन्त
 एतदवोच - “साधु मे, भन्ते पे० विहरेय्य” ति ।

“य खो, कोट्टिक, दुक्ख तत्र ते छन्दो पहातब्बो । किञ्च,
 २५ कोट्टिक, दुक्खं ? चक्खु खो, कोट्टिक, दुक्ख, तत्र ते छन्दो पहातब्बो ।
 रूपा दुक्खा, तत्र ते छन्दो पहातब्बो । चक्खुविञ्जाण दुक्ख, तत्र ते
 छन्दो पहातब्बो । चक्खुसम्फस्सो दुक्खो, तत्र ते छन्दो पहातब्बो ।

१ चक्खु - स्या०, रो० ।

यम्पिद चक्खुसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा
अदुक्खमसुख वा त पि दुक्ख, तत्र ते छन्दो पहातब्बो पे० जिब्हा
दुक्खा, तत्र ते छन्दो पहातब्बो पे० मनो दुक्खो, तत्र ते छन्दो
पहातब्बो । धम्मा दुक्खा, तत्र ते छन्दो पहातब्बो । मनोविञ्जाण
दुक्ख, तत्र ते छन्दो पहातब्बो । मनोसम्फस्सो दुक्खो, तत्र ते छन्दो 5
पहातब्बो । यम्पिद मनोसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा
दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि दुक्ख, तत्र ते छन्दो पहातब्बो । य खो,
कोट्टिक, दुक्ख तत्र ते छन्दो पहातब्बो” ति ।

B 358

१६४ कोट्टिकअनत्तसुत्तं

१६८ एकमन्तं . पे० विहरेय्य ति ।

“यो खो, कोट्टिक, अनत्तो तत्र ते छन्दो पहातब्बो । को च,
कोट्टिक, अनत्ता ? चक्खु खो, कोट्टिक, अनत्ता, तत्र ते छन्दो पहातब्बो । 10
रूपा अनत्ता, तत्र ते छन्दो पहातब्बो । चक्खुविञ्जाण अनत्ता, तत्र
ते छन्दो पहातब्बो । चक्खुसम्फस्सो अनत्ता, तत्र ते छन्दो पहातब्बो ।
यम्पिदं चक्खुसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा
अदुक्खमसुख वा त पि अनत्ता, तत्र ते छन्दो पहातब्बो पे० जिब्हा
अनत्ता, तत्र ते छन्दो पहातब्बो पे० मनो अनत्ता, तत्र ते छन्दो 15
पहातब्बो । धम्मा अनत्ता, तत्र ते छन्दो पहातब्बो । मनोविञ्जाण .
मनोसम्फस्सो .. यम्पिद मनोसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख
वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि अनत्ता, तत्र ते छन्दो पहातब्बो ।
यो खो, कोट्टिक, अनत्ता तत्र ते छन्दो पहातब्बो” ति ।

R 147

१६५ मिच्छादिट्टिपहानसुत्तं

१६६. अथ खो अञ्जातरो भिक्खु येन भगवा तेनुपसङ्गमि 20
... पे०.. एकमन्त निसिन्नो सो भिक्खु भगवन्त एतदवोच — “कथ नु खो,
भन्ते, जानतो कथ पस्सतो मिच्छादिट्टि पहीयती” ति ?

“चक्खु खो, भिक्खु, अनिच्चतो जानतो पस्सतो मिच्छादिट्टि
पहीयति । रूपे अनिच्चतो जानतो पस्सतो मिच्छादिट्टि पहीयति ।
चक्खुविञ्जाणं अनिच्चतो जानतो पस्सतो मिच्छादिट्टि पहीयति । 25
चक्खुसम्फस्स अनिच्चतो जानतो पस्सतो मिच्छादिट्टि पहीयति ... पे०...

यम्पिद मनोसम्पस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खम-
सुख वा त पि अनिच्चतो जानतो पस्सतो मिच्छादिट्ठि पहीयति । एव
खो, भिक्खु, जानतो एव पस्सतो मिच्छादिट्ठि पहीयती” ति ।

१६६ सक्कायदिट्ठिपहानसुत्तं

B 359

१७० अथ खो अज्जातरो भिक्खु पे० एतदवोच —

5 “कथ नु खो, भन्ते, जानतो कथ पस्सतो सक्कायदिट्ठि पहीयती” ति ?

“चक्खु खो, भिक्खु, दुक्खतो जानतो पस्सतो सक्कायदिट्ठि पही-
यति । रूपे दुक्खतो जानतो पस्सतो सक्कायदिट्ठि पहीयति । चक्खु-
विज्जाण दुक्खतो जानतो पस्सतो सक्कायदिट्ठि पहीयति । चक्खु-
सम्पस्स दुक्खतो जानतो पस्सतो सक्कायदिट्ठि पहीयति पे० यम्पिद
10 मनोसम्पस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खम-
सुख वा त पि दुक्खतो जानतो पस्सतो सक्कायदिट्ठि पहीयति । एव खो,
भिक्खु, जानतो एव पस्सतो सक्कायदिट्ठि पहीयती” ति ।

१६७. अत्तानुदिट्ठिपहानसुत्तं

R 148

१७१ अथ खो अज्जातरो भिक्खु पे० . एतदवोच — “कथ
नु खो, भन्ते, जानतो कथ पस्सतो अत्तानुदिट्ठि पहीयती” ति ?

15 “चक्खु खो, भिक्खु, अनत्ततो जानतो पस्सतो अत्तानुदिट्ठि
पहीयति । रूपे अनत्ततो जानतो पस्सतो अत्तानुदिट्ठि पहीयति । चक्खु-
विज्जाण अनत्ततो जानतो पस्सतो अत्तानुदिट्ठि पहीयति । चक्खु-
सम्पस्सं अनत्ततो जानतो पस्सतो अत्तानुदिट्ठि पहीयति । यम्पिद चक्खु-
सम्पस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा
20 त पि अनत्ततो जानतो पस्सतो अत्तानुदिट्ठि पहीयति .. पे० . जिह्
अनत्ततो जानतो पस्सतो अत्तानुदिट्ठि पहीयति .. पे० . मनं अनत्ततो
जानतो पस्सतो अत्तानुदिट्ठि पहीयति । धम्मे .. मनोविज्जाण ...
मनोसम्पस्स .. यम्पिदं मनोसम्पस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा
दुक्खं वा अदुक्खमसुख वा तं पि अनत्ततो जानतो पस्सतो अत्तानुदिट्ठि
25 पहीयती” ति ।

नन्दिकखयवगो पठमो ।

तस्सुद्धानं

नन्दिक्खयेन चत्तारो, जीवकम्बवने दुवे ।
कोट्टिकेन तयो वुत्ता, मिच्छा सक्काय अत्तनो ति ॥

— ० —

१६८ अज्झत्तअनिच्चछन्दसुत्तं

१७२ “यं, भिक्खवे, अनिच्च तत्र वो छन्दो पहातब्बो । किञ्च, B 360
भिक्खवे, अनिच्च ? चक्खु^१, भिक्खवे, अनिच्च, तत्र वो छन्दो R 149
पहातब्बो पे० जिह्वा अनिच्चा, तत्र वो छन्दो-पहातब्बो पे० 5
मनो अनिच्चो, तत्र वो छन्दो पहातब्बो । य भिक्खवे अनिच्च तत्र वो
छन्दो पहातब्बो” ति ।

१६९ अज्झत्तअनिच्चरागसुत्तं

१७३. “य, भिक्खवे, अनिच्च तत्र वो रागो पहातब्बो । किञ्च,
भिक्खवे, अनिच्च ? चक्खु, भिक्खवे, अनिच्च, तत्र वो रागो पहा-
तब्बो पे० जिह्वा अनिच्चा, तत्र वो रागो पहातब्बो ... पे० . मनो 10
अनिच्चो, तत्र वो रागो पहातब्बो । य, भिक्खवे, अनिच्च तत्र वो रागो
पहातब्बो” ति ।

१७० अज्झत्तअनिच्चछन्दरागसुत्तं

१७४ “य, भिक्खवे, अनिच्च तत्र वो छन्दरागो पहातब्बो ।
किञ्च, भिक्खवे, अनिच्चं ? चक्खु, भिक्खवे, अनिच्चं, तत्र वो छन्दरागो
पहातब्बो पे० जिह्वा अनिच्चा, तत्र वो छन्दरागो पहातब्बो पे० 15
मनो अनिच्चो; तत्र वो छन्दरागो पहातब्बो । य, भिक्खवे, अनिच्च
तत्र वो छन्दरागो पहातब्बो” ति ।

१७१-१७३. दुक्खछन्दादिसुत्तं

१७५-१७७. “यं, भिक्खवे, दुक्ख तत्र वो छन्दो पहातब्बो, रागो
पहातब्बो, छन्दरागो पहातब्बो । किञ्च, भिक्खवे, दुक्ख ? चक्खु,
भिक्खवे, दुक्ख, तत्र वो छन्दो पहातब्बो, रागो पहातब्बो, छन्दरागो पहा- 20
तब्बो पे० .. जिह्वा दुक्खा . पे० . मनो दुक्खो; तत्र वो छन्दो पहा-

१ चक्खु - स्या०, रो० ।

R, 150

तब्बो, रागो पहातब्बो, छन्दरागो पहातब्बो । य, भिक्खवे, दुक्ख तत्र वो छन्दो पहातब्बो, रागो पहातब्बो, छन्दरागो पहातब्बो” ति ।

१७४-१७६ अनत्तछन्दादिसुत्तं

B, 361

१७८-१८० “यो, भिक्खवे, अनत्ता तत्र वो छन्दो पहातब्बो, रागो पहातब्बो, छन्दरागो पहातब्बो । को^१ च^१, भिक्खवे, अनत्ता ?
 5 चक्खु, भिक्खवे, अनत्ता, तत्र वो छन्दो पहातब्बो, रागो पहातब्बो, छन्दरागो पहातब्बो पे० जिह्वा अनत्ता, तत्र वो छन्दो पहातब्बो, रागो पहातब्बो, छन्दरागो पहातब्बो पे० मनो अनत्ता, तत्र वो छन्दो पहातब्बो, रागो पहातब्बो, छन्दरागो पहातब्बो । यो, भिक्खवे, अनत्ता तत्र वो छन्दो पहातब्बो, रागो पहातब्बो, छन्दरागो पहा-
 10 तब्बो” ति ।

१७७-१७९ बाहिरानिच्चछन्दादिसुत्तं

१८१-१८३ “यं, भिक्खवे, अनिच्च तत्र वो छन्दो पहातब्बो, रागो पहातब्बो, छन्दरागो पहातब्बो । किञ्च, भिक्खवे, अनिच्च ?
 रूपा, भिक्खवे, अनिच्चा, तत्र वो छन्दो पहातब्बो, रागो पहातब्बो, छन्दरागो पहातब्बो । सद्दा अनिच्चा, तत्र वो छन्दो पहातब्बो, रागो
 15 पहातब्बो, छन्दरागो पहातब्बो । गन्धा अनिच्चा, तत्र वो छन्दो पहा-
 तब्बो, रागो पहातब्बो, छन्दरागो पहातब्बो । रसा अनिच्चा, तत्र वो छन्दो पहातब्बो, रागो पहातब्बो, छन्दरागो पहातब्बो । फोट्ठब्बा अनिच्चा ; तत्र वो छन्दो पहातब्बो, रागो पहातब्बो, छन्दरागो पहातब्बो । धम्मा अनिच्चा, तत्र वो छन्दो पहातब्बो, रागो पहातब्बो, छन्दरागो
 20 पहातब्बो । यं, भिक्खवे, अनिच्च तत्र वो छन्दो पहातब्बो, रागो पहा-
 तब्बो, छन्दरागो पहातब्बो” ति ।

१८०-१८२ बाहिरदुक्खादिसुत्तं

१८४-१८६ “य, भिक्खवे, दुक्ख तत्र वो छन्दो पहातब्बो, रागो पहातब्बो, छन्दरागो पहातब्बो । किञ्च, भिक्खवे, दुक्ख ? रूपा, भिक्खवे, दुक्खा, तत्र वो छन्दो पहातब्बो, रागो पहातब्बो, छन्दरागो

पहातब्बो । सद्दा गन्धा रसा फोटुब्बा धम्मा दुक्खा, तत्र वो छन्दो पहातब्बो, रागो पहातब्बो, छन्दरागो पहातब्बो । य, भिक्खवे, दुक्ख तत्र वो छन्दो पहातब्बो, रागो पहातब्बो, छन्दरागो पहातब्बो” ति ।

१८३-१८५ बाहिरानत्तछन्दादिसुत्तं

१८७-१८९ “यो, भिक्खवे, अनत्ता तत्र वो छन्दो पहातब्बो, रागो पहातब्बो, छन्दरागो पहातब्बो । को च, भिक्खवे, अनत्ता ? रूपा, भिक्खवे, अनत्ता, तत्र वो छन्दो पहातब्बो, रागो पहातब्बो, छन्दरागो पहातब्बो । सद्दा गन्धा रसा फोटुब्बा धम्मा अनत्ता, तत्र वो छन्दो पहातब्बो, रागो पहातब्बो, छन्दरागो पहातब्बो । यो, भिक्खवे, अनत्ता तत्र वो छन्दो पहातब्बो, रागो पहातब्बो, छन्दरागो पहातब्बो” ति ।

B 362,
R 151

10

१८६ अज्झत्तातीतानिच्चसुत्तं

१९० “चक्खु, भिक्खवे, अनिच्च अतीत पे० जिह्वा अनिच्चा अतीता पे० मनो अनिच्चो अतीतो । एव पस्स सुतवा अरियसावको चक्खुस्मि पि निब्बिन्दति पे० जिह्वाय पि निब्बिन्दति पे० मनस्मि पि निब्बिन्दति । निब्बिन्द विरज्जति, विरागा विमुच्चति, विमुत्तस्मि विमुत्तमिति जाण होति । ‘खीणा जाति, वुसित ब्रह्मचरिय, कत करणीय, नापर इत्थत्ताया’ ति पजानाती” ति ।

15

१८७ अज्झत्तानागतानिच्चसुत्तं

१९१ “चक्खु, भिक्खवे, अनिच्च अनागत पे० जिह्वा अनिच्चा अनागता पे० मनो अनिच्चो अनागतो । एव पस्स .पे०. . नापर इत्थत्ताया ति पजानाती” ति ।

१८८ अज्झत्तपच्चुप्पन्नानिच्चसुत्तं

१९२. “चक्खु, भिक्खवे, अनिच्च पच्चुप्पन्न पे० जिह्वा अनिच्चा पच्चुप्पन्ना पे० मनो अनिच्चो पच्चुप्पन्नो । एव पस्स पे०. . नापर इत्थत्ताया ति पजानाती” ति ।

20

१८६-१९१ अज्झत्तातीतादिदुक्खसुत्तं

R. 152

१९३-१९५ “चक्खु, भिक्खवे, दुक्ख अतीत अनागत पच्चुप्पन्नां पे० . जिह्वा दुक्खा अतीता अनागता पच्चुप्पन्ना पे० मनो दुक्खो अतीतो अनागतो पच्चुप्पन्नो । एव पस्स, भिक्खवे पे० . नापर इत्थत्ताया ति पजानाती” ति ।

१९२-१९४ अज्झत्तातीतादिअनत्तसुत्तं

B. 363 5

१९६-१९८ “चक्खु, भिक्खवे, अनत्ता अतीतं अनागत पच्चुप्पन्न. पे० जिह्वा अनत्ता. पे० मनो अनत्ता अतीतो अनागतो पच्चुप्पन्नो । एव पस्स पे० नापर इत्थत्ताया ति पजानाती” ति ।

१९५-१९७ बाहिरातीतादिअनच्चत्तं

१९६-२०१ “रूपा, भिक्खवे, अनिच्चा अतीता अनागता पच्चुप्पन्ना । सद्दा गन्धा रसा फोटुब्बा धम्मा अनिच्चा
10 अतीता अनागता पच्चुप्पन्ना । एव पस्स पे० नापर इत्थत्ताया ति पजानाती” ति ।

१९८-२०० बाहिरातीतादिदुक्खसुत्तं

२०२-२०४ “रूपा, भिक्खवे, दुक्खा अतीता अनागता पच्चुप्पन्ना । सद्दा . गन्धा . रसा फोटुब्बा . धम्मा दुक्खा अतीता अनागता पच्चुप्पन्ना । एवं पस्स पे० नापर इत्थत्ताया ति पजानाती” ति ।

२०१-२०३ बाहिरातीतादिअनत्तसुत्तं

२०५-२०७ “रूपा, भिक्खवे, अनत्ता अतीता अनागता पच्चुप्पन्ना । सद्दा . गन्धा . रसा . फोटुब्बा . धम्मा अनत्ता अतीता अनागता पच्चुप्पन्ना । एवं पस्स . पे०.. नापर इत्थत्ताया ति पजानाती” ति ।

२०४ अज्झत्तातीतयदनिच्चसुत्तं

R. 153

२०८ “चक्खु, भिक्खवे, अनिच्च अतीत । यदनिच्च त
20 दुक्ख । य दुक्खं तदनत्ता । यदनत्ता त ‘नेत मम, नेसोहमस्मि, न मेसो

अत्ता' ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय दट्ठब्बं पे० जिह्वा अनिच्चा
अतीता । यदनिच्चं तं दुक्खं । यं दुक्खं तदनत्ता । यदनत्ता तं 'नेतं मम,
नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय दट्ठब्बं
पे० मनो अनिच्चो अतीतो । यदनिच्चं तं दुक्खं । यं दुक्खं तदनत्ता ।
यदनत्ता तं 'नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेतं यथाभूतं
सम्मप्पञ्जाय दट्ठब्बं । एव पस्स पे० नापरं इत्थत्ताया ति पजानाती" ति ।

२०५ अज्झत्तानागत्यपत्तेचसुत्तं

२०६ "चक्खु, भिक्खवे, अनिच्चं अनागतं । यदनिच्चं तं
दुक्खं । यं दुक्खं तदनत्ता । यदनत्ता तं 'नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो
अत्ता' ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय दट्ठब्बं पे० जिह्वा अनिच्चा 10
अनागता । यदनिच्चं तं दुक्खं । यं दुक्खं तदनत्ता । यदनत्ता तं 'नेतं मम,
नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय दट्ठब्बं
पे० मनो अनिच्चो अनागतो । यदनिच्चं तं दुक्खं । यं दुक्खं
तदनत्ता । यदनत्ता तं 'नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेतं
यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय दट्ठब्बं । एव पस्सं, भिक्खवे पे० नापरं 15
इत्थत्ताया ति पजानाती" ति ।

२०६ अज्झत्तपच्चुप्पन्नयदनिच्चसुत्तं

२१० "चक्खु, भिक्खवे, अनिच्चं पच्चुप्पन्नं । यदनिच्चं तं
दुक्खं । यं दुक्खं तदनत्ता । यदनत्ता तं 'नेतं मम, नेसोहमस्मि, न
मेसो अत्ता' ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय दट्ठब्बं पे० जिह्वा
अनिच्चा पच्चुप्पन्ना । यदनिच्चं तं दुक्खं । यं दुक्खं तदनत्ता । यदनत्ता 20
तं 'नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेतं यथाभूतं सम्म-
प्पञ्जाय दट्ठब्बं पे० मनो अनिच्चो पच्चुप्पन्नो । यदनिच्चं तं
दुक्खं । यं दुक्खं तदनत्ता । यदनत्ता तं 'नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो
अत्ता' ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय दट्ठब्बं । एवं पस्स पे०
नापरं इत्थत्ताया ति पजानाती" ति । 25

२०७-२०९ अज्झत्तातीतादियंदुक्खसुत्तं

R 154

२११-२१३ “चक्खु, भिक्खवे, दुक्ख अतीत अनागत पच्चु-
प्पन्नं । य दुक्ख तदनत्ता । यदनत्ता त ‘नेत मम, नेसोहमस्मि, न
मेसो अत्ता’ ति एवमेत यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय दट्ठब्ब पे० जिह्वा
दुक्खा पे० मनो दुक्खो अतीतो अनागतो पच्चुप्पन्नो । य दुक्ख
5 तदनत्ता । यदनत्ता त ‘नेत मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता’ ति एवमेत
यथाभूत सम्मप्पञ्जाय दट्ठब्ब । एव पस्स पे० नापर इत्थत्ताया
ति पजानाती” ति ।

२१०-२१२ अज्झत्तातीतादियदनत्तसुत्तं

B 365

२१४-२१६ “चक्खु, भिक्खवे, अनत्ता अतीत अनागत पच्चु-
प्पन्नं । यदनत्ता त ‘नेत मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता’ ति एवमेत
10 यथाभूत सम्मप्पञ्जाय दट्ठब्ब पे० जिह्वा अनत्ता पे० मनो
अनत्ता अतीतो अनागतो पच्चुप्पन्नो । यदनत्ता त ‘नेतं मम, नेसोहमस्मि,
न मेसो अत्ता’ ति एवमेतं यथाभूत सम्मप्पञ्जाय दट्ठब्ब । एव पस्स
पे० . नापर इत्थत्ताया ति पजानाती” ति ।

२१३-२१५ बाहिरातीतादियदनिच्चसुत्तं

२१७-२१९ “रूपा, भिक्खवे, अनिच्चा अतीता अनागता
15 पच्चुप्पन्ना । यदनिच्चं त दुक्ख । य दुक्खं तदनत्ता । यदनत्ता त ‘नेत
मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता’ ति एवमेत यथाभूत सम्मप्पञ्जाय
दट्ठब्ब । सद्दा गन्धा रसा फोट्ठब्बा धम्मा अनिच्चा अतीता
अनागता पच्चुप्पन्ना । यदनिच्च त दुक्ख । य दुक्खं तदनत्ता । यदनत्ता
त ‘नेत मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता’ ति एवमेत यथाभूत सम्म-
20 प्पञ्जाय दट्ठब्ब । एव पस्स पे० नापर इत्थत्ताया ति पजानाती” ति ।

२१६-२१८ बाहिरातीतादियंदुक्खसुत्तं

R. 155

२२०-२२२ “रूपा, भिक्खवे, दुक्खा अतीता अनागता पच्चु-
प्पन्ना । यं दुक्ख तदनत्ता । यदनत्ता त ‘नेत मम, नेसोहमस्मि, न मेसो
अत्ता’ ति एवमेत यथाभूत सम्मप्पञ्जाय दट्ठब्ब । सद्दा गन्धा रसा
फोट्ठब्बा धम्मा दुक्खा अतीता अनागता पच्चुप्पन्ना । य दुक्ख

तदनत्ता । यदनत्ता त 'नेत मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेत
यथाभूत सम्मप्पञ्जाय दट्ठब्ब । एव पस्स पे० नापर इत्थत्ताया
ति पजानाती" ति ।

२१६-२२१ बाहिरातीतादियदनत्तसुत्तं

२२३-२२५ "रूपा, भिक्खवे, अनत्ता अतीता अनागता पच्चु-
प्पन्ना । यदनत्ता त 'नेत मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेत 5
यथाभूत सम्मप्पञ्जाय दट्ठब्ब । सद्दा गन्धा रसा फोट्ठब्बा
धम्मा अनत्ता अतीता अनागता पच्चुप्पन्ना । यदनत्ता त 'नेत मम, नेसो-
हमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेत यथाभूत सम्मप्पञ्जाय दट्ठब्ब ।
एव पस्स पे० नापर इत्थत्ताया ति पजानाती" ति ।

२२२ अज्झत्तायतनअनिच्चसुत्तं

२२६ "चक्खु, भिक्खवे, अनिच्च पे० जिह्वा अनिच्चा 10 B 366
पे० मनो अनिच्चो । एव पस्स पे० . नापर इत्थत्ताया ति पजा-
नाती" ति ।

२२३ अज्झत्तायतनदुक्खसुत्तं

२२७ "चक्खु, भिक्खवे, दुक्ख पे० जिह्वा दुक्खा पे०
मनो दुक्खो । एव पस्स पे० नापर इत्थत्ताया ति पजानाती" ति ।

२२४ अज्झत्तायनअनत्तसुत्तं

२२८ "चक्खु, भिक्खवे, अनत्ता पे० जिह्वा अनत्ता 15 R 156
. पे० मनो अनत्ता । एव पस्स . पे० नापर इत्थत्ताया ति
पजानाती" ति ।

२२५ बाहिरायतनअनिच्चसुत्तं

२२९ "रूपा, भिक्खवे, अनिच्चा । सद्दा गन्धा रसा
फोट्ठब्बा धम्मा अनिच्चा । एव पस्स पे० नापर इत्थत्ताया ति
पजानाती" ति ।

२२६ बाहिरायतनदुक्खसुत्तं

२३० “रूपा, भिक्खवे, दुक्खा । सद्दा गन्धा रसा
फोटुब्बा धम्मा दुक्खा । एव पस्स पे० नापर इत्थत्ताया ति
पजानाती” ति ।

२२७ बाहिरायतनअनत्तसुत्तं

२३१ “रूपा, भिक्खवे, अनत्ता । सद्दा गन्धा रसा
५ फोटुब्बा धम्मा अनत्ता । एव पस्स पे० नापर इत्थत्ताया ति
पजानाती” ति ।

सट्ठिपेय्यालो^१ समत्तो ।

तस्सुद्धानं

छन्देनद्वारस^२ होन्ति, अतीतेन च द्वे नव ।

यदनिच्चाद्वारस वुत्ता, तयो अज्झत्तबाहिरा ।

पेय्यालो सट्ठिको वुत्तो, बुद्धेनादिच्चबन्धुना ति ॥

सुत्तन्तानि सट्ठि ।

२२८ पठमसमुद्दसुत्तं

B 367, 10
R 157

२३२ “समुद्दो, समुद्दो” ति, भिक्खवे, अस्सुतवा पुथुज्जनो
भासति । नेसो, भिक्खवे, अरियस्स विनये समुद्दो । महा एसो,
भिक्खवे, उदकरासि महाउदकण्णवो । चक्खु, भिक्खवे, पुरिसस्स
समुद्दो, तस्स रूपमयो वेगो । यो त रूपमय वेग सहति अय वुच्चति,
भिक्खवे, अतरि चक्खुसमुद्द सज्जमि^३ सावट्ट सगाह सरक्खस, तिण्णो
१५ पारङ्गतो थले तिट्ठति ब्राह्मणो पे० जिब्हा, भिक्खवे, पुरिसस्स
समुद्दो, तस्स रसमयो वेगो । यो त रसमय वेग सहति अय वुच्चति,
भिक्खवे, अतरि जिब्हासमुद्द सज्जमि सावट्ट सगाह सरक्खस, तिण्णो
पारङ्गतो थले तिट्ठति ब्राह्मणो पे० मनो, भिक्खवे, पुरिसस्स
समुद्दो, तस्स धम्ममयो वेगो । यो त धम्ममय वेग सहति अय वुच्चति,
२० भिक्खवे, अतरि मनोसमुद्द सज्जमि सावट्ट सगाह सरक्खस, तिण्णो पार-
ङ्गतो थले तिट्ठति ब्राह्मणो” ति ।

१. सट्ठिपेय्याल - रो० । २. छन्देनद्वारसा - स्या०, रो० । ३. सज्जमि - स्या० ।

४. पारगतो - स्या०, रो० ।

२३३ इदमवोच पे० सत्था —

“यो इमं समुद्दं सगाहं सरक्खस,
सऊमि^१ सावट्टं सभय^२ दुत्तरं अच्चतरि ।
स^३ वेदगू वुसितब्रह्मचरियो,
लोकन्तगू पारगतो ति वुच्चती” ति ॥

5

२२६ द्वितीयसमुद्गसुत्तं

२३४ “समुद्दो, समुद्दो” ति, भिक्खवे, अस्सुतवा पृथुज्जनो
भासति । नेसो, भिक्खवे, अरियस्स विनये समुद्दो । महा एसो,
भिक्खवे, उदकरासि महाउदकण्वो । सन्ति, भिक्खवे, चक्खुविज्जेय्या
रूपा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा कामूपसहिता रजनीया^४ । अयं वुच्चति,
भिक्खवे, अरियस्स विनये समुद्दो । एत्थायं सदेवको लोको समारको
सब्रह्मको सस्समणब्राह्मणी पजा सदेवमनुस्सा येभुय्येन समुन्ना^५ तन्ता-
कुलकजाता^६ कुलगण्ठिकजाता^७ मुज्जपब्बजभूता, अपायं दुग्गतिं विनिपातं
ससारं नातिवत्तति^८ पे० ।

R 158

“सन्ति, भिक्खवे, जिह्वाविज्जेय्या रसा पे० सन्ति,
भिक्खवे, मनोविज्जेय्या धम्मा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा कामूप-
सहिता^९ रजनीया । अयं वुच्चति, भिक्खवे, अरियस्स विनये समुद्दो ।
एत्थायं सदेवको लोको समारको सब्रह्मको सस्समणब्राह्मणी पजा सदेव-
मनुस्सा येभुय्येन समुन्ना तन्ताकुलकजाता कुलगण्ठिकजाता मुज्जपब्बज-
भूता अपायं दुग्गतिं विनिपातं ससारं नातिवत्तती ति ।

B 368

“यस्स रागो च दोसो च, अविज्जा च विराजिता । 20

सो इमं समुद्दं सगाहं सरक्खस, सऊमिभयं^{१०} तदुत्तरं^{११} अच्चतरि ॥

सङ्गातिगो^{१२} मच्चुजहो निरुपधि^{१३}, पहासि^{१४} दुक्खं अपुनब्भवाय ।

अत्थं ज्ञातो सो न पुनेति^{१५}, अमोहयी^{१६} मच्चुराजं ति ब्रूमी” ति ॥

१-१ सऊमिभय - रो० । २ सो - रो० । ३ रजनीया - स्या० । ४ समुद्दं - स्या० । ५ कन्ता कुलकजाता - स्या० । ६ गुळगुण्ठिकजाता - सी०, कुलगुण्ठिकजाता - स्या०, गुणगुण्ठिकजाता - रो० । ७ नातिवत्तन्ति - स्या०, रो० । ८ कामूपसहिता - स्या०, कामुपसहिता - रो० । ९ सऊमिभय - स्या० । १० सुदुत्तर - स्या० । ११ सङ्गा-
तितो - स्या०, सङ्गातिको रो० । १२ निरुपधि - स्या०, रो० । १३ पहाय - रो० ।
१४ पमानमेति - स्या०, पमाणमेति - रो० । १५ अमोहयि - रो० ।

२३० बाळिसिकोपमसुत्तं

R 159 २३५ “सेय्यथापि, भिक्खवे, बाळिसिको आमिसगतबळिस^१
गम्भीरे उदकरहृदे पक्खिपेय्य । तमेन अञ्जतरो आमिसचक्खु मच्छो
गिलेय्य । एव हि सो, भिक्खवे, मच्छो गिलितबळिसो^२ बाळिसिकस्स
अनय आपन्नो व्यसन^३ आपन्नो यथाकामकरणीयो बाळिसिकस्स । एवमेव
५ खो, भिक्खवे, छयिमे बळिसा लोकस्मि अनयाय सत्तान वधाय^४ पाणिन^५ ।
कतमे छ ? सन्ति, भिक्खवे, चक्खुविञ्जेय्या रूपा इट्ठा कन्ता मनापा
पियरूपा कामूपसहिता रजनीया । त चे, भिक्खु, अभिनन्दति अभिवदति
अज्झोसाय तिट्ठति, अय वुच्चति, भिक्खवे, भिक्खु गिलितबळिसो,
मारस्स अनय आपन्नो व्यसन आपन्नो यथाकामकरणीयो पापिमतो
१० .. पे० सन्ति, भिक्खवे, जिह्वाविञ्जेय्या रसा पे० सन्ति,
भिक्खवे, मनोविञ्जेय्या धम्मा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा कामूपसहिता
रजनीया । त चे, भिक्खु, अभिनन्दति अभिवदति अज्झोसाय तिट्ठति,
अय वुच्चति, भिक्खवे, भिक्खु गिलितबळिसो मारस्स अनय आपन्नो
व्यसन आपन्नो यथाकामकरणीयो पापिमतो ।

B 369 15 “सन्ति च, भिक्खवे, चक्खुविञ्जेय्या रूपा इट्ठा कन्ता मनापा
पियरूपा कामूपसहिता रजनीया । त चे भिक्खु नाभिनन्दति नाभिवदति
नाज्झोसाय तिट्ठति, अय वुच्चति, भिक्खवे, भिक्खु न गिलितबळिसो
मारस्स अभेदि बळिस परिभेदि बळिस न अनय आपन्नो न व्यसन आपन्नो
न यथाकामकरणीयो पापिमतो पे० ।

20 “सन्ति, भिक्खवे, जिह्वाविञ्जेय्या रसा पे० सन्ति,
भिक्खवे, मनोविञ्जेय्या धम्मा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा कामूप-
सहिता रजनीया । त चे भिक्खु नाभिनन्दति नाभिवदति नाज्झोसाय
तिट्ठति, अय वुच्चति, भिक्खवे, भिक्खु न गिलितबळिसो मारस्स अभेदि
बळिस परिभेदि बळिस न अनय आपन्नो न व्यसन आपन्नो न यथाकाम-
२५ करणीयो पापिमतो” ति ।

२३१ खीररुक्खोपमसुत्तं

R 160 २३६ “यस्स कस्सचि, भिक्खवे, भिक्खुस्स वा भिक्खुनिया वा
चक्खुविञ्जेय्येसु रूपेसु यो रागो सो अत्थि, यो दोसो सो अत्थि, यो

१ आमिसगत बळिस - स्या०, रो० । २ गिलितबळिसो - स्या० । ३ व्यसन - रो० ।

४. व्याबाधाय - रो० । ५ पाणीन - स्या० ।

मोहो सो अत्थि, यो रागो सो अप्पहीनो, यो दोसो सो अप्पहीनो, यो मोहो
सो अप्पहीनो तस्स परित्ता चे पि चक्खुविञ्जेय्या रूपा चक्खुस्स आपाथ
आगच्छन्ति परियादियन्तेवस्स^१ चित्त, को पन वादो अधिमत्तान । त
किस्स हेतु ? यो, भिक्खवे, रागो सो अत्थि, यो दोसो सो अत्थि, यो
मोहो सो अत्थि, यो रागो सो अप्पहीनो, यो दोसो सो अप्पहीनो, यो मोहो .5
सो अप्पहीनो पे० ।

“यस्स कस्सचि, भिक्खवे, भिक्खुस्स वा भिक्खुनिया वा जिह्वा-
विञ्जेय्येसु रसेसु यो रागो सो अत्थि पे० ।

“यस्स कस्सचि, भिक्खवे, भिक्खुस्स वा भिक्खुनिया वा मनो-
विञ्जेय्येसु धम्मेषु यो रागो सो अत्थि, यो दोसो सो अत्थि, यो मोहो 10
सो अत्थि, यो रागो सो अप्पहीनो, यो दोसो सो अप्पहीनो, यो मोहो सो
अप्पहीनो, तस्स परित्ता चे पि मनोविञ्जेय्या धम्मा मनस्स आपाथ
आगच्छन्ति परियादियन्तेवस्स चित्त, को पन वादो अधिमत्तान । त
किस्स हेतु ? यो, भिक्खवे, रागो सो अत्थि, यो दोसो सो अत्थि, यो मोहो
सो अत्थि, यो रागो सो अप्पहीनो, यो दोसो सो अप्पहीनो, यो मोहो 15 B 3/(
सो अप्पहीनो ।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, खीरुक्खो अस्सत्थो वा निग्रोधो वा
पिलक्खो वा उदुम्बरो वा दहरो तरुणो कोमारको । तमेन पुरिसो तिण्हाय
कुठारिया^२ यतो यतो आभिन्देय्य^३ आगच्छेय्य खीर” ति ?

“एव, भन्ते” ।

20

“त किस्स हेतु” ?

“य हि, भन्ते, खीर त अत्थी” ति ।

“एवमेव खो, भिक्खवे, यस्स कस्सचि भिक्खुस्स वा भिक्खुनिया
वा चक्खुविञ्जेय्येसु रूपेसु यो रागो सो अत्थि, यो दोसो सो अत्थि,
यो मोहो सो अत्थि, यो रागो सो अप्पहीनो, यो दोसो सो अप्पहीनो, यो 25
मोहो सो अप्पहीनो, तस्स परित्ता चे पि चक्खुविञ्जेय्या रूपा चक्खुस्स
आपाथ आगच्छन्ति परियादियन्तेवस्स चित्त, को पन वादो अधिमत्तान ।
त किस्स हेतु ? यो, भिक्खवे, रागो सो अत्थि, यो दोसो सो अत्थि, यो
मोहो सो अत्थि, यो रागो सो अप्पहीनो, यो दोसो सो अप्पहीनो, यो मोहो
सो अप्पहीनो . . पे० . ।

R 16

30

१ ० वाक्खु - रो० । २. कुठारिया - स्या० । ३. भिन्देय्य - स्या० ।

“यस्स कस्सचि, भिक्खवे, भिक्खुस्स वा भिक्खुनिया वा जिह्वा-
विञ्जेय्येसु रसेसु यो रागो सो अत्थि पे० ।

“यस्स कस्सचि, भिक्खवे, भिक्खुस्स वा भिक्खुनिया वा मनो-
विञ्जेय्येसु धम्मेषु, यो रागो सो अत्थि, यो दोसो सो अत्थि, यो मोहो
5. सो अत्थि, यो रागो सो अप्पहीनो, यो दोसो सो अप्पहीनो, यो मोहो सो
अप्पहीनो, तस्स परित्ता चे पि मनोविञ्जेय्या धम्मा मनस्स आपाथ
आगच्छन्ति परियादियन्तेवस्स चित्त, को पन वादो अधिमत्तान । त
किस्स हेतु ? यो, भिक्खवे, रागो सो अत्थि, यो दोसो सो अत्थि, यो
मोहो सो अत्थि, यो रागो सो अप्पहीनो, यो दोसो सो अप्पहीनो, यो मोहो
10 सो अप्पहीनो ।

“यस्स कस्सचि, भिक्खवे, भिक्खुस्स वा भिक्खुनिया वा चक्खु-
विञ्जेय्येसु रूपेसु यो रागो सो नत्थि, यो दोसो सो नत्थि, यो मोहो सो
B 371 नत्थि, यो रागो सो पहीनो, यो दोसो सो पहीनो, यो मोहो सो पहीनो,
तस्स अधिमत्ता चे पि चक्खुविञ्जेय्या रूपा वक्खुस्स आपाथ आगच्छन्ति
15 नेवस्स चित्त परियादियन्ति, को पन वादो परित्तान । त किस्स हेतु ?
यो, भिक्खवे, रागो सो नत्थि, यो दोसो सो नत्थि, यो मोहो सो नत्थि,
यो रागो सो पहीनो, यो दोसो सो पहीनो, यो मोहो सो पहीनो पे० ।

“यस्स कस्सचि, भिक्खवे, भिक्खुस्स वा भिक्खुनिया वा जिह्वा-
विञ्जेय्येसु रसेसु पे० मनोविञ्जेय्येसु धम्मेषु यो रागो सो नत्थि,
20 यो दोसो सो नत्थि, यो मोहो सो नत्थि, यो रागो सो पहीनो, यो दोसो सो
पहीनो, यो मोहो सो पहीनो, तस्स अधिमत्ता चे पि मनोविञ्जेय्या
धम्मा मनस्स आपाथ आगच्छन्ति नेवस्स चित्त परियादियन्ति, को पन
वादो परित्तान । त किस्स हेतु ? यो, भिक्खवे, रागो सो नत्थि, यो
दोसो सो नत्थि, यो मोहो सो नत्थि, यो रागो सो पहीनो, यो दोसो सो
25 पहीनो, यो मोहो सो पहीनो । सेय्यथापि, भिक्खवे, खीरुक्खो अस्सत्थो
वा निगोघो वा पिलक्खो वा उदुम्बरो वा सुक्खो कोळापो^१ तेरोवस्सिको^२ ।
तमेन पुरिसो तिण्हाय कुठारिया यतो यतो आभिन्देय्य आगच्छेय्य
खीर” ति ?

R 162

“नो हेत, भन्ते” ।

30

“त किस्स हेतु” ?

१ कोलापो - सी०, म० । २ थेरो वस्सिको - रो० ।

“य हि, भन्ते, खीरं तं नत्थी” ति ।

“एवमेव खो, भिक्खवे, यस्स कस्सचि भिक्खुस्स वा भिक्खुनिया
वा चक्खुविज्जेय्येसु रूपेसु यो रागो सो नत्थि, यो दोसो सो नत्थि, यो
मोहो सो नत्थि, यो रागो सो पहीनो, यो दोसो सो पहीनो, यो मोहो सो
पहीनो, तस्स अधिमत्ता चे पि चक्खुविज्जेय्या रूपा चक्खुस्स आपाथ . 5
आगच्छन्ति नेवस्स चित्तं परियादियन्ति, को पन वादो परित्तान् । त
किस्स हेतु ? यो, भिक्खवे, रागो सो नत्थि, यो दोसो सो नत्थि, यो
मोहो सो नत्थि, यो रागो सो पहीनो, यो दोसो सो पहीनो, यो मोहो सो
पहीनो पे० ।

“यस्स कस्सचि, भिक्खवे, भिक्खुस्स वा भिक्खुनिया वा जिह्वा- 10
विज्जेय्येसु रसेसु पे० ।

“यस्स कस्सचि, भिक्खवे, भिक्खुस्स वा भिक्खुनिया वा मनो- B १72
विज्जेय्येसु धम्मेषु यो रागो सो नत्थि, यो दोसो सो नत्थि, यो मोहो
सो नत्थि, यो रागो सो पहीनो, यो दोसो सो पहीनो, यो मोहो सो पहीनो,
तस्स अधिमत्ता चे पि मनोविज्जेय्या धम्मा मनस्स आपाथ आगच्छन्ति 15
नेवस्स चित्तं परियादियन्ति, को पन वादो परित्तान् । त किस्स हेतु ?
यो, भिक्खवे, रागो सो नत्थि, यो दोसो सो नत्थि, यो मोहो सो नत्थि, यो
रागो सो पहीनो, यो दोसो सो पहीनो, यो मोहो सो पहीनो” ति ।

२३२ कोट्टिकसुत्तं

२३७ एक समय आयस्मा च सारिपुत्तो आयस्मा च महा-
कोट्टिको बाराणसियं विहरन्ति इसिपतने मृगदाये । अथ खो आयस्मा 20
महाकोट्टिको सायण्हसमय^१ पटिसल्लाना^२ वुट्ठितो येनायस्मा सारिपुत्तो
तेनुपसङ्गमि, उपसङ्गमित्वा आयस्मता सारिपुत्तेन सद्धिं सम्मोदि ।
सम्मोदनीयं कथं सारणीयं^३ वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं
निसिन्नो खो आयस्मा महाकोट्टिको आयस्मन्तं सारिपुत्तं एतदवोच —

“किं नु खो, आवुसो सारिपुत्त, चक्खु रूपानं सयोजनं^४, रूपा 25
चक्खुस्स सयोजनं पे० जिह्वा रसानं सयोजनं, रसा जिह्वाय
सयोजनं पे० मनो धम्मानं सयोजनं, धम्मा मनस्स सयोजनं” ति ?

R 163

१ सायण्हसमय — सी०, स्या०, रो० । २ पटिसल्लाना — स्या०, रो० । ३ सारा-
णीय — स्या०, रो० । ४ सञ्जोजन — स्या० ।

“न खो, आवुसो कोट्टिक, चक्खु रूपान सयोजन, न रूपा चक्खुस्स सयोजन । य च तत्थ तदुभय पटिच्च उप्पज्जति छन्दरागो त तत्थ सयोजन पे० न जिह्वा रसान सयोजन, न रसा जिह्वाय सयोजन । य च तत्थ तदुभय पटिच्च उप्पज्जति छन्दरागो त तत्थ सयोजन 5 पे० न मनो धम्मान सयोजन, न धम्मा मनस्स सयोजन । य च तत्थ तदुभय पटिच्च उप्पज्जति छन्दरागो त तत्थ सयोजन ।

B 373 “सेय्ययापि, आवुसो, काळो च बलीबद्दो^१ ओदातो च बलीबद्दो एकेन दामेन^२ वा योत्तेन वा सयुत्ता अस्सु । यो नु खो एव वदेय्य — ‘काळो बलीबद्दो ओदातस्स बलीबद्दस्स सयोजन, ओदातो बलीबद्दो 10 काळस्स बलीबद्दस्स सयोजन’ ति, सम्मा नु खो सो वदमानो वदेय्या’ ति ? “नो हेत, आवुसो” ।

“न खो, आवुसो, काळो बलीबद्दो ओदातस्स बलीबद्दस्स सयोजन, न^३ ओदातो बलीबद्दो काळस्स बलीबद्दस्स सयोजन । येन च खो ते एकेन दामेन वा योत्तेन वा सयुत्ता त तत्थ सयोजन ।

15 “एवमेव खो, आवुसो, न चक्खु रूपान सयोजन, न रूपा चक्खुस्स संयोजन । य च तत्थ तदुभय पटिच्च उप्पज्जति छन्दरागो त तत्थ सयोजन पे० . न जिह्वा रसान सयोजन पे० न मनो धम्मान सयोजन, न धम्मा मनस्स सयोजन । य च तत्थ तदुभय पटिच्च उप्पज्जति छन्दरागो त तत्थ सयोजन ।

20 “चक्खु वा, आवुसो, रूपान सयोजन अभविस्स, रूपा वा चक्खुस्स सयोजन, नयिद ब्रह्मचरियवासो पञ्जायेथ सम्मा दुक्खक्खयाय । यस्मा च खो, आवुसो, न चक्खु रूपान सयोजन, न रूपा चक्खुस्स सयोजन, य च तत्थ तदुभय पटिच्च उप्पज्जति छन्दरागो त तत्थ सयोजन, तस्मा ब्रह्मचरियवासो पञ्जायति सम्मा दुक्खक्खयाय पे० ।

R 164 25 “जिह्वा, आवुसो, रसान सयोजन अभविस्स, रसा वा जिह्वाय सयोजन, नयिद ब्रह्मचरियवासो पञ्जायेथ सम्मा दुक्खक्खयाय । यस्मा च खो, आवुसो, न जिह्वा रसान सयोजन, न रसा जिह्वाय सयोजन, य च तत्थ तदुभय पटिच्च उप्पज्जति छन्दरागो त तत्थ सयोजन, तस्मा ब्रह्मचरियवासो पञ्जायति सम्मा दुक्खक्खयाय पे० ।

१. बलिबद्दो — सी०, रो०, बलिबद्दो — स्या० । २. दमेन — रो० । ३. न पि — स्या०, रो० ।

“मनो वा, आवुसो, धम्मान सयोजनं अभविस्स, धम्मा वा मनस्स सयोजन, नयिद ब्रह्मचरियवासो पञ्जायेथ सम्मा दुक्खक्खयाय । यस्मा च खो, आवुसो, न मनो धम्मान सयोजन, न धम्मा मनस्स सयोजन, य च तत्थ तदुभय पटिच्च उप्पज्जति छन्दरागो त तत्थ सयोजन, तस्मा ब्रह्मचरियवासो पञ्जायति सम्मा दुक्खक्खयाय ।

5

“इमिनापेत, आवुसो, परियायेन वेदितब्ब यथा न चक्खु रूपान् सयोजन, न रूपा चक्खुस्स सयोजन । य च तत्थ तदुभय पटिच्च उप्पज्जति छन्दरागो त तत्थ सयोजन पे० न जिह्वा रसान सयोजन पे० न मनो धम्मान सयोजन, न धम्मा मनस्स सयोजन । य च तत्थ तदुभय पटिच्च उप्पज्जति छन्दरागो त तत्थ सयोजन ।

B 374

10

“सविज्जति खो, आवुसो, भगवतो चक्खु । पस्सति भगवा चक्खुना रूप । छन्दरागो भगवतो नत्थि । सुविमुत्तचित्तो भगवा । सविज्जति खो, आवुसो, भगवतो सोत । सुणाति भगवा सोतेन सद् । छन्दरागो भगवतो नत्थि । सुविमुत्तचित्तो भगवा । सविज्जति खो, आवुसो, भगवतो धान । घायति भगवा धानेन गन्धं । छन्दरागो भगवतो नत्थि । सुविमुत्तचित्तो भगवा । सविज्जति खो, आवुसो, भगवतो जिह्वा । सायति भगवा जिह्वाय रस । छन्दरागो भगवतो नत्थि । सुविमुत्तचित्तो भगवा । सविज्जति खो, आवुसो, भगवतो कायो । फुसति भगवा कायेन फोटुब्ब । छन्दरागो भगवतो नत्थि । सुविमुत्तचित्तो भगवा । सविज्जति खो, आवुसो, भगवतो मनो । विजानाति^१ भगवा मनसा धम्म । छन्दरागो भगवतो नत्थि । सुविमुत्तचित्तो भगवा ।

15

20 R 165

“इमिना खो एत, आवुसो, परियायेन वेदितब्ब यथा न चक्खु रूपान् सयोजन, न रूपा चक्खुस्स सयोजन, य च तत्थ तदुभय पटिच्च उप्पज्जति छन्दरागो त तत्थ सयोजन । न सोत न धान न जिह्वा रसानं सयोजन, न रसा जिह्वाय सयोजन, य च तत्थ तदुभय पटिच्च उप्पज्जति छन्दरागो त तत्थ सयोजन । न कायो न मनो धम्मान सयोजन, न धम्मा मनस्स सयोजन, य च तत्थ तदुभय पटिच्च उप्पज्जति छन्दरागो त तत्थ सयोजन” ति ।

25

२३३ कामभूसुत्तं

२३८ एक समय आयस्मा च आनन्दो आयस्मा च कामभू
कोसम्बिय विहरन्ति घोसितारामे । अथ खो आयस्मा कामभू सायन्ह-
समय पटिसल्लाना वुट्ठितो येनायस्मा आनन्दो तेनुपसङ्कमि, उपसङ्क-
मित्वा आयस्मता आनन्देन सद्धि सम्मोदि । सम्मोदनीय कथ सारणीय
5 वीतिसारेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्नो खो आयस्मा कामभू
आयस्मन्त आनन्द एतदवोच -

“किं नु खो, आवुसो आनन्द, चक्खु रूपान सयोजन, रूपा चक्खुस्स
सयोजन पे० जिह्वा रसान सयोजन, रसा जिह्वाय सयोजन पे०
मनो धम्मान सयोजन, धम्मा मनस्स सयोजन” ति ?

10 “न खो, आवुसो कामभू, चक्खु रूपान सयोजन, न रूपा चक्खुस्स
सयोजन । य च तत्थ तदुभय पटिच्च उप्पज्जति छन्दरागो त तत्थ
सयोजन पे० . न जिह्वा रसान सयोजन, न रसा जिह्वाय सयोजन
पे० न मनो धम्मान सयोजन, न धम्मा मनस्स सयोजन । य च तत्थ
तदुभय पटिच्च उप्पज्जति छन्दरागो त तत्थ सयोजन ।

R. 166 15

“सेय्यथापि, आवुसो, काळो च बलीबद्दो ओदातो च बलीबद्दो
एकेन दामेन वा योत्तेन वा सयुत्ता अस्सु । यो नु खो एव वदेय्य - ‘काळो
बलीबद्दो ओदातस्स बलीबद्दस्स सयोजन, ओदातो बलीबद्दो काळस्स
बलीबद्दस्स सयोजन’ ति, सम्मा नु खो सो वदमानो वदेय्या” ति ?

“नो हेत, आवुसो” ।

20 “न खो, आवुसो, काळो बलीबद्दो ओदातस्स बलीबद्दस्स सयो-
जन, न पि ओदातो बलीबद्दो काळस्स बलीबद्दस्स सयोजन । येन च
खो ते एकेन दामेन वा योत्तेन वा सयुत्ता त तत्थ सयोजन । एवमेव खो,
आवुसो, न चक्खु रूपान सयोजन, न रूपा चक्खुस्स सयोजन पे०
न जिह्वा पे० न मनो पे० य च तत्थ तदुभय पटिच्च उप्पज्जति
25 छन्दरागो त तत्थ सयोजन” ति ।

२३४ उदायीसुत्तं

२३९ एक समय आयस्मा च आनन्दो आयस्मा च उदायी
कोसम्बिय विहरन्ति घोसितारामे । अथ खो आयस्मा उदायी सायन्ह-
समय पटिसल्लाना वुट्ठितो येनायस्मा आनन्दो तेनुपसङ्कमि, उपसङ्क-

मित्वा आयस्मता आनन्देन सद्धि सम्मोदि । सम्मोदनीय कथ सारणीय
वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्त निसिन्नो खो आयस्मा उदायी
आयस्मन्त आनन्द एतदवोच -

“यथेव नु खो, आवुसो आनन्द, अय कायो भगवता अनेक- B 37
परियायेन अक्खातो विवटो पकासितो - ‘इतिपाय कायो अनत्ता’ ति, 5
सक्का एवमेव^१ विज्जाण पिद आचिक्खितु देसेतु पज्जापेतु^२ पट्टपेतु -
विवरितु विभजितु उत्तानीकातु - ‘इति पिद विज्जाण अनत्ता’” ति ?

“यथेव खो, आवुसो उदायी, अय कायो भगवता अनेकपरियायेन
अक्खातो विवटो पकासितो - ‘इतिपाय कायो अनत्ता’ ति, सक्का
एवमेव विज्जाणं पिद आचिक्खितु देसेतु पज्जापेतु पट्टपेतु विवरितु 10
विभजितु उत्तानीकातु - ‘इति पिद विज्जाण अनत्ता’ ति ।

“चक्खु च, आवुसो, पटिच्च रूपे च उप्पज्जति चक्खुविज्जाण”
ति ?

“एवमावुसो” ति ।

R. 167

“यो चावुसो, हेतु यो च पच्चयो चक्खुविज्जाणस्स उप्पादाय” 15
सो च हेतु सो च पच्चयो सब्बेन सब्ब सब्बथा सब्ब अपरिसेस^३
निरुज्जेय्य, अपि नु खो चक्खुविज्जाण पज्जायेथा” ति ?

“नो हेतं, आवुसो” ।

“इमिना पि खो एत, आवुसो, परियायेन भगवता अक्खातं
विवट पकासित - ‘इति पिद विज्जाण अनत्ता’” ति । पे० । 20

“जिह्व, चावुसो, पटिच्च रसे च उप्पज्जति जिह्वाविज्जाण”
ति ?

“एवमावुसो” ति ।

“यो चावुसो, हेतु यो च पच्चयो जिह्वाविज्जाणस्स उप्पादाय
सो च हेतु सो च पच्चयो सब्बेन सब्ब सब्बथा सब्ब अपरिसेस निरुज्जेय्य, 25
अपि नु खो जिह्वाविज्जाण पज्जायेथा” ति ?

“नो हेत, आवुसो” ।

“इमिना पि खो एत, आवुसो, परियायेन भगवता अक्खात
विवट पकासित - ‘इतिपिद विज्जाण अनत्ता’” ति । . पे०.. ।

१ एवमेव - स्या०, रो० । २ पज्जापेतु - म० । ३ उपादाय - स्या० । ४ अपरि-
सेसा - स्या०, अपरिसेसो - रो० ।

“मन चावुसो, पटिच्च धम्मो च उप्पज्जति मनोविञ्जाण” ति ?

“एवमावुसो” ति ।

“यो चावुसो, हेतु यो च पच्चयो मनोविञ्जाणस्स उप्पादाय सो च हेतु सो च पच्चयो सब्बेन सब्ब सब्बथा सब्ब अपरिसेस निरुज्जेय्य,
5 अपि नु खो मनोविञ्जाण पञ्जायेथा” ति ?

“नो हेत, आवुसो” ।

“इमिना पि खो एत, आवुसो, परियायेन भगवता अक्खात विवट पकासित — ‘इति पिद विञ्जाण अनत्ता’ ति ।

“सेय्यथापि, आवुसो, पुरिसो सारत्थिको सारगवेसी सारपरि-
B 377 10 येसन चरमानो तिण्ह कुठारि^१ आदाय वन पविसेय्य । सो तत्थ पस्सेय्य
R 168 महन्त कदलिकखन्ध उजु नव^२ अकुक्कुजजात^३ । तमेन मूले छिन्देय्य,
मूले छेत्वा^४ अग्गे छिन्देय्य, अग्गे छेत्वा पत्तवट्टि विनिब्भुजेय्य^५ । सो
तत्थ फेग्गु पि नाधिगच्छेय्य, कुतो सार । एवमेव खो, आवुसो, भिक्खु
छसु फस्सायतनेसु नेवत्तान न अत्तनिय समनुपस्सति । सो एव असमनु-
15 पस्सन्तो न किञ्चि लोके उपादियति । अनुपादिय न परितस्सति ।
अपरितस्स पच्चत्तञ्जेव^६ परिनिब्बायति । ‘खीणा जाति, वुसित
ब्रह्मचरिय, कत करणीय, नापर इत्थत्ताया’ ति पजानाती” ति ।

२३५ आदित्तपरियायसुत्तं

२४० “आदित्तपरियाय वो, भिक्खवे, धम्मपरियाय देसेस्सामि” ।
त सुणाथ । कतमो च, भिक्खवे, आदित्तपरियायो धम्मपरियायो ? वर,
20 भिक्खवे, तत्ताय अयोसलाकाय आदित्ताय सम्पज्जलिताय सजोतिभूताय
चक्खुन्द्रिय सम्पल्लिमट्ठ, न त्वेव चक्खुविञ्जेय्येसु रूपेसु अनुव्यञ्जनसो^७
निमित्तग्गाहो । निमित्तस्सादगथित^८ वा, भिक्खवे, विञ्जाण तिट्ठमान
तिट्ठेय्य अनुव्यञ्जनस्सादगथित वा^९ तस्मि चे समये काल करेय्य, ठानमेत
विज्जति य द्विन्न गतीन अञ्जतर गति गच्छेय्य — निरय वा, तिरच्छान-
25 योनि वा । इम ख्वाह, भिक्खवे, आदीनव दिस्वा एव वदामि ।

१ कुठारि — स्या० । २ नवक — रो० । ३. अकुक्कुटकजात — स्या० । ४
४ छित्वा — स्या० । ५ विनिब्भुज्जेय — स्या०, विनिब्भुज्जेय्य — रो० । ६ पच्चत्त नेव
— रो० । ७ देसिस्सामि — रो० । ८ अनुव्यञ्जनसो — रो० । ९ निमित्तस्सादगथित
— स्या०, रो० । १० वा भिक्खवे — स्या० ।

“वर, भिक्खवे, तिण्हेन अयोसङ्कुना आदित्तेन सम्पज्जलितेन सजोतिभूतेन सोतिन्द्रिय सम्पलिमट्ठ, न त्वेव सोतविञ्जेय्येसु सद्देसु अनुब्यञ्जनसो निमित्तग्गाहो । निमित्तस्सादगथित वा, भिक्खवे, विञ्जाण तिट्ठमान तिट्ठेय्य अनुब्यञ्जनस्सादगथित वा तस्मिं चे समये काल करेय्य, ठानमेत विज्जति य द्विन्न गतीन अञ्जातर गति 5 गच्छेय्य — निरय वा तिरच्छानयोनि वा । इम ख्वाह, भिक्खवे, आदीनव दिस्वा एव वदामि ।

R 169

“वर, भिक्खवे, तिण्हेन नखच्छेदनेन आदित्तेन सम्पज्जलितेन सजोतिभूतेन घानिन्द्रिय सम्पलिमट्ठ, न त्वेव घानविञ्जेय्येसु गन्धेसु अनुब्यञ्जनसो निमित्तग्गाहो । निमित्तस्सादगथित वा, भिक्खवे, 10 विञ्जाण तिट्ठमान तिट्ठेय्य अनुब्यञ्जनस्सादगथित वा तस्मिं चे समये काल करेय्य, ठानमेत विज्जति य द्विन्न गतीन अञ्जातर गति गच्छेय्य — निरय वा तिरच्छानयोनि वा । इम ख्वाह, भिक्खवे, आदीनव दिस्वा एव वदामि ।

B 378

“वर, भिक्खवे, तिण्हेन खुरेन आदित्तेन सम्पज्जलितेन सजोति- 15 भूतेन जिह्विन्द्रिय सम्पलिमट्ठ, न त्वेव जिह्वाविञ्जेय्येसु रसेसु अनुब्यञ्जनसो निमित्तग्गाहो । निमित्तस्सादगथित वा, भिक्खवे, विञ्जाण तिट्ठमान तिट्ठेय्य अनुब्यञ्जनस्सादगथित वा तस्मिं चे समये काल करेय्य, ठानमेत विज्जति य द्विन्न गतीन अञ्जातर गति गच्छेय्य — निरय वा 20 तिरच्छानयोनि वा । इम ख्वाह, भिक्खवे, आदीनव दिस्वा एव वदामि ।

“वर, भिक्खवे, तिण्हाय सत्तिया आदित्ताय सम्पज्जलिताय सजोतिभूताय कायिन्द्रिय सम्पलिमट्ठ, न त्वेव कायविञ्जेय्येसु फोटुब्बेसु अनुब्यञ्जनसो निमित्तग्गाहो । निमित्तस्सादगथित वा, भिक्खवे, विञ्जाण तिट्ठमान तिट्ठेय्य अनुब्यञ्जनस्सादगथित वा तस्मिं चे समये काल करेय्य, ठानमेत विज्जति य द्विन्न गतीन अञ्जातर गति गच्छेय्य — 25 निरय वा तिरच्छानयोनि वा । इम ख्वाह, भिक्खवे, आदीनव दिस्वा एव वदामि ।

“वर, भिक्खवे, सोत्त । सोत्त खो पनाह भिक्खवे वञ्झ^१ जीवितान वदामि, अफल जीवितान वदामि, मोमूह जीवितान वदामि, न त्वेव तथारूपे वितक्के वितक्केय्य यथारूपान वितक्कान वस गतो सङ्घं 30

१ वज्ज — स्या० ।

R 170

भिन्देय्य । इमं ख्वाह, भिक्खवे, वञ्ज जीवितान आदीनव दिस्वा
एव वदामि ।

“तत्थ, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको इति पटिसञ्चिक्खति –
‘तिट्ठतु ताव तत्ताय अयोसलाकाय आदित्ताय सम्पज्जलिताय सजोति-
5 भूताय चक्खुन्द्रिय सम्पलिमट्ठ । हन्दाह इदमेव मनसि करोमि – इति
चक्खु^१ अनिच्च, रूपा अनिच्चा, चक्खुविञ्जाण अनिच्च, चक्खुसम्फस्सो
अनिच्चो, यम्पिद चक्खुसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख
वा अदुक्खमसुख वा त पि अनिच्च ।

B 379

‘तिट्ठतु ताव तिण्हेन अयोसङ्कुना आदित्तेन सम्पज्जलितेन
10 सजोतिभूतेन सोतिन्द्रिय सम्पलिमट्ठ । हन्दाह इदमेव मनसि करोमि –
इति सोत अनिच्च, सद्दा अनिच्चा, सोतविञ्जाण अनिच्च, सोतसम्फस्सो
अनिच्चो, यम्पिद सोतसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख
वा अदुक्खमसुख वा त पि अनिच्च ।

‘तिट्ठतु ताव तिण्हेन नखच्छेदनेन आदित्तेन सम्पज्जलितेन
15 सजोतिभूतेन घानिन्द्रिय सम्पलिमट्ठ । हन्दाह इदमेव मनसि करोमि –
इति घान अनिच्च, गन्धा अनिच्चा, घानविञ्जाण अनिच्च, घानसम्फस्सो
अनिच्चो, यम्पिद घानसम्फस्सपच्चा उप्पज्जति वेदयित पे० त पि
अनिच्चं ।

‘तिट्ठतु ताव तिण्हेन खुरेन आदित्तेन सम्पज्जलितेन सजोति-
20 भूतेन जिह्विन्द्रिय सम्पलिमट्ठ । हन्दाह इदमेव मनसि करोमि –
इति जिह्वा अनिच्चा, रसा अनिच्चा, जिह्वाविञ्जाण अनिच्च, जिह्वा-
सम्फस्सो अनिच्चो, यम्पिद जिह्वासम्फस्सपच्चया उप्पज्जति पे०
त पि अनिच्च ।

R 171

‘तिट्ठतु ताव तिण्हाय सत्तिया आदित्ताय सम्पज्जलिताय सजोति-
25 भूताय कायिन्द्रिय सम्पलिमट्ठ । हन्दाह इदमेव मनसि करोमि – इति
कायो अनिच्चो, फोट्ठब्बा अनिच्चा, कायविञ्जाण अनिच्च, काय-
सम्फस्सो अनिच्चो, यम्पिद कायसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित
पे० त पि अनिच्च ।

‘तिट्ठतु ताव सोत्त । हन्दाह इदमेव मनसि करोमि – इति
30 मनो अनिच्चो, धम्मा अनिच्चा, मनोविञ्जाण अनिच्च, मनोसम्फस्सो

अनिच्चो, यम्पिद मनोसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख
वा अदुक्खमसुख वा त पि अनिच्च' ।

“एव पस्स, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको चक्खुस्मि पि निब्बि-
न्दति, रूपेसु पि निब्बिन्दति, चक्खुविञ्ज्जाणे पि निब्बिन्दति, चक्खु-
सम्फस्से पि निब्बिन्दति पे० यम्पिद मनोसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति 5
वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा तस्मि पि निब्बिन्दति ।
निब्बिन्द विरज्जति, विरागा विमुच्चति, विमुत्तस्मि विमुत्तमिति
जाण होति । 'खीणा जाति, वुसित ब्रह्मचरिय, कत करणीय,
नापर इत्थत्ताया' ति पजानाति । अय खो. भिक्खवे, आदित्तपरियायो
धम्मपरियायो” ति ।

10

२३६ पठमहत्थपादोपमसुत्तं

२४१ “हत्थेसु, भिक्खवे, सति आदाननिक्खपन पञ्जायति,
पादेसु सति अभिक्कमपटिक्कमो पञ्जायति, पब्बेसु सति सम्मिञ्जन-
पसारण^२ पञ्जायति, कुच्छिस्मि सति जिघच्छा पिपासा पञ्जायति ।
एवमेव खो, भिक्खवे, चक्खुस्मि सति चक्खुसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति
अज्झत्त सुख दुक्ख पे० जिह्वाय सति जिह्वासम्फस्सपच्चया उप्प- 15
ज्जति अज्झत्त सुख दुक्ख पे० मनस्मि सति मनोसम्फस्सपच्चया
उप्पज्जति अज्झत्त सुख दुक्ख पे० ।

B 380

“हत्थेसु, भिक्खवे, असति आदाननिक्खपन न पञ्जायति,
पादेसु असति अभिक्कमपटिक्कमो न पञ्जायति, पब्बेसु असति
सम्मिञ्जनपसारण न पञ्जायति, कुच्छिस्मि असति जिघच्छा पिपासा 20
न पञ्जायति । एवमेव खो, भिक्खवे, चक्खुस्मि असति चक्खुसम्फस्स-
पच्चया नुप्पज्जति अज्झत्त सुख दुक्ख पे० जिह्वाय असति जिह्वा-
सम्फस्सपच्चया नुप्पज्जति पे० मनस्मि असति मनोसम्फस्सपच्चया
नुप्पज्जति अज्झत्त सुख दुक्ख” ति ।

R 172

२३७ द्वितीयहत्थपादोपमसुत्तं

२४२ “हत्थेसु, भिक्खवे, सति आदाननिक्खपन होति, पादेसु 25
सति अभिक्कमपटिक्कमो होति, पब्बेसु सति सम्मिञ्जनपसारण होति,

१ विमुत्तम्ही - रो० । २ सम्मिञ्जन ० - म० ।

कुच्छिस्मि सति जिघच्छा पिपासा होति । एवमेव खो, भिक्खवे, चक्खुस्मि सति चक्खुसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति अज्झत्त सुख दुक्ख पे० जिह्वाय सति पे० मनस्मि सति मनोसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति अज्झत्त सुख दुक्ख पे० ।

- 5 “हत्थेसु, भिक्खवे, असति आदाननिकखेपनं न होति, पादेसु असति अभिक्कमपटिक्कमो न होति, पब्बेसु असति सम्मिञ्जनपसारणं न होति, कुच्छिस्मि असति जिघच्छा पिपासा न होति । एवमेव खो, भिक्खवे, चक्खुस्मि असति चक्खुसम्फस्सपच्चया नुप्पज्जति अज्झत्त सुख दुक्ख पे० जिह्वाय असति जिह्वासम्फस्सपच्चया नुप्पज्जति पे० मनस्मि असति मनोसम्फस्सपच्चया नुप्पज्जति अज्झत्त सुख दुक्ख” ति ।

समुद्भवगो ततियो ।

तस्सुद्धान

B. 381

द्वे समुद्वा बाळिसिको^१, खीररुक्खेन कोट्टिको ।
कामभू उदायी चेव, आदित्तेन च अट्टमं ।
हत्थपादूपमा^२ द्वे ति^३, वग्गो तेन पवुच्चती ति ॥

२३८ आसीविसोपमसुत्तं

- 15 २४३ “सेय्यथापि चत्तारो आसीविसा उगगतंजा घोरविसा । अथ पुरिसो आगच्छेय्य जीवितुकामो अमरितुकामो सुखकामो दुक्ख-
प्पटिकूलो^४ । तमेन एव वदेय्यु — ‘इमे ते, अम्भो पुरिस, चत्तारो आसी-
R 173 विसा उगगतेजा घोरविसा कालेन काल वुट्ठापेतब्बा^५, कालेन काल न्हापेतब्बा^६, कालेन काल भोजेतब्बा, कालेन काल सवेसेतब्बा^७ । यदा
20 च खो ते, अम्भो पुरिस, इमेस चतुन्न आसीविसान उगगतेजान घोरविसान अज्जतरो वा अज्जतरो वा कुप्पिस्सति, ततो त्व, अम्भो पुरिस, मरण वा निगच्छसि मरणमत्त वा दुक्ख । य ते, अम्भो पुरिस, करणीय त करोही’ ति ।

- “अथ खो सो, भिक्खवे, पुरिसो भीतो चतुन्न आसीविसान उगग-
25 तेजान घोरविसान येन वा तेन वा पलायेथ । तमेन एव वदेय्यु — ‘इमे

१ बाळिसिको — रो० । २-२ हत्थपादूपम्मा चेव — स्या०; ० दुवे — रो० ।
३. दुक्खपटिकूलो — रो० । ४ उट्ठापेतब्बा — स्या० । ५ न्हापेतब्बा — रो० । ६ पवेसे-
तब्बा — स्या०, रो० ।

खो^१, अम्भो पुरिस, पञ्च वधका पच्चत्थिका पिट्ठितो पिट्ठितो अनुबन्धा^२
यत्थेव न पस्सिस्साम तत्थेव जीविता वोरोपेस्सामा ति । य ते, अम्भो
पुरिस, करणीयं त करोही^३ ति ।

“अथ खो सो, भिक्खवे, पुरिसो भीतो चतुन्न आसीविसान उग्ग-
तेजान घोरविसानं, भीतो पञ्चन्न वधकान पच्चत्थिकान येन वा तेन वा 5
पलायेथ । तमेन एव वदेय्यु — ‘अय ते, अम्भो पुरिस, छट्ठो अन्तरचरो
वधको उक्खित्तासिको पिट्ठितो पिट्ठितो अनुबन्धो यत्थेव न पस्सिस्सामि
तत्थेव सिरो पातेस्सामीति । य ते, अम्भो पुरिस, करणीय त करोही^४ ति ।

“अथ खो सो, भिक्खवे, पुरिसो भीतो चतुन्न आसीविसान
उग्गतेजान घोरविसान, भीतो पञ्चन्न वधकान पच्चत्थिकान, भीतो 10
छट्ठस्स अन्तरचरस्स वधकस्स उक्खित्तासिकस्स येन वा तेन वा पलायेथ ।
सो पस्सेय्य सुञ्ज गाम । यञ्जदेव घर पविसेय्य रित्तकञ्जेव पवि-
सेय्य तुच्छकञ्जेव पविसेय्य सुञ्जकञ्जेव पविसेय्य । यञ्जदेव
भाजन परिमसेय्य रित्तकञ्जेव परिमसेय्य तुच्छकञ्जेव परिमसेय्य
सुञ्जकञ्जेव परिमसेय्य । तमेन एव वदेय्यु — ‘इदानि, अम्भो पुरिस, 15
इम सुञ्ज गामं चोरा गामघातका^५ पविसन्ति^६ । य ते, अम्भो पुरिस,
करणीय त करोही^७ ति ।

B 382

“अथ खो सो, भिक्खवे, पुरिसो भीतो चतुन्न आसीविसान उग्ग-
तेजानं घोरविसानं, भीतो पञ्चन्न वधकान पच्चत्थिकान, भीतो छट्ठस्स
अन्तरचरस्स वधकस्स उक्खित्तासिकस्स, भीतो चोरान गामघातकान 20
येन वा तेन वा पलायेथ । सो पस्सेय्य महन्त उदकण्णव ओरिम तीरं
सासङ्क सप्पटिभय, पारिम तीर खेम अप्पटिभय । न^८ चस्स^९ नावा
सन्तारणी उत्तरसेतु^{१०} वा^{११} अपारा पार गमनाय । अथ खो, भिक्खवे,
तस्स पुरिसस्स एवमस्स — ‘अय खो महाउदकण्णवो ओरिम तीर सासङ्क
सप्पटिभयं, पारिम तीर खेम अप्पटिभय, नत्थि^{१२} च^{१३} नावा सन्तारणी उत्तर- 25
सेतु वा अपारा पार गमनाय । यन्नूनाह तिणकट्टुसाखापलास सङ्कट्टित्वा
कुल्लं बन्धित्वा त कुल्ल निस्साय हत्थेहि च पादेहि च वायममानो सोत्थिना
पार गच्छेय्य^{१४} ति ।

R 174

१ ते — स्या०, रो० । २ अनुबद्धा — रो० । ३. गामघाता — स्या० । ४ वधिस्सन्ति
— सी०, रो० । ५-५. नत्थस्स — स्या० । ६-६ उत्तरसेतुवा — रो० । ७ सो भिक्खवे —
रो० । ८-८ न चस्स — सी०; नत्थस्स — स्या० ।

“अथ खो सो, भिक्खवे, पुरिसो तिणकट्टसाखापलास सङ्कट्ठित्वा कुल्ल बन्धित्वा त कुल्ल निस्साय हत्थेहि च पादेहि च वायममानो सोत्थिना पार गच्छेय्य, तिण्णो पारङ्गतो थले तिट्ठति ब्राह्मणो ।

“उपमा खो म्याय, भिक्खवे, कता अत्थस्स विज्जापनाय ।

५ अय चेत्थ^१ अत्थो — चत्तारो आसीविसा उगतेजा धोरविसा ति खो, भिक्खवे, चतुन्नेत महाभूतान अधिवचन — पठवीधातुया^२, आपोधातुया, तेजोधातुया, वायोधातुया ।

B 383

“पञ्च वधका पच्चत्थिका ति खो, भिक्खवे, पञ्चन्नेत उपादानक्खन्धान अधिवचन, सेय्यथीद^३ — रूपुपादानक्खन्धस्स^४, वेदनुपादानक्खन्धस्स, सञ्जुपादानक्खन्धस्स, सङ्खारुपादानक्खन्धस्स, विज्जाणुपादानक्खन्धस्स ।

“छट्ठो अन्तरचरो वधको उक्खित्तासिको ति खो, भिक्खवे, नन्दीरागस्सेत^५ अधिवचन ।

“सुञ्जो गामो ति खो, भिक्खवे, छन्नेत अज्झत्तिकान आयत-
15 नान अधिवचन । चक्खुतो चे पि न, भिक्खवे, पण्डितो व्यत्तो^६ मेधावी उपपरिक्खति रित्तकञ्जेव खायति, तुच्छकञ्जेव खायति, सुञ्जकञ्जेव खायति . पे० जिह्वातो चे पि न भिक्खवे . पे० मनतो चे पि न, भिक्खवे, पण्डितो व्यत्तो मेधावी उपपरिक्खति रित्तकञ्जेव खायति, तुच्छकञ्जेव खायति, सुञ्जकञ्जेव खायति ।

R 175

20 “चोरा गामघातका ति खो, भिक्खवे, छन्नेत^७ बाहिरान आयतनान अधिवचन । चक्खु^८, भिक्खवे, हज्जति मनापामनापेसु रूपेसु, सोत, भिक्खवे पे० घान, भिक्खवे पे० जिह्वा, भिक्खवे, हज्जति मनापामनापेसु रसेसु, कायो, भिक्खवे पे० मनो, भिक्खवे, हज्जति मनापामनापेसु धम्मेसु ।

25 “महाउदकण्णवो ति खो, भिक्खवे, चतुन्नेत ओघान अधिवचन — कामोघस्स, भवोघस्स, दिट्ठोघस्स, अविज्जोघस्स ।

“ओरिम तीर सासङ्क सप्पटिभय ति खो, भिक्खवे, सक्कायस्सेत अधिवचन ।

१ चेत्थ — सी० । २ पथवीधातुया — म० । ३ सेय्यथिद — म० । ४ रूपुपादानक्खन्धस्स — सी०, स्या० । ५ नन्दीरागस्सेत — स्या०, रो० । ६ व्यत्तो — रो० । ७ छन्न — रो० । ८ चक्खु — स्या० ।

“पारिम तीर खेम अप्पटिभय ति खो, भिक्खवे, निब्बानस्सेत अधिवचन ।

“कुल्ल ति खो, भिक्खवे, अरियस्सेत अट्ठङ्गिकस्स मग्गस्स अधिवचन, सेय्यथीद – सम्मादिट्ठिया^१ पे० सम्मासमाधिस्स^१ ।

“तस्स^१ हत्थेहि च पादेहि च वायामो ति खो, भिक्खवे, विरिया- 5
रम्भस्सेत अधिवचन ।

“तिण्णो पारङ्गतो थले तिट्ठति ब्राह्मणो ति खो, भिक्खवे, अरहतो एत अधिवचन” ति ।

२३६ रथोपमसुत्तं

२४४ “तीहि, भिक्खवे, धम्मोहि समन्नागतो भिक्खु दिट्ठेव धम्मो सुखसोमनस्सबहुलो विहरति, योनि चस्स आनद्धा होति आसवानं 10
खयाय । कतमेहि तीहि ? इन्द्रियेसु गुत्तद्वारो होति, भोजने मत्तञ्जू, जागरिय अनुयुत्तो ।

“कथं च, भिक्खवे, भिक्खु इन्द्रियेसु गुत्तद्वारो होति ? इध, भिक्खवे, भिक्खु चक्खुना रूपं दिस्वा न निमित्तग्गाही होति, नानुब्यञ्जन- 15
ग्गाही, यत्वाधिकरणमेन चक्खुन्द्रियं असवुत विहरन्तं अभिज्झादोमनस्सा पापका अकुसला धम्मा अन्वास्सवेय्यु । तस्स सवराय पटिपज्जति, रक्खति चक्खुन्द्रियं, चक्खुन्द्रिये सवरं आपज्जति । सोत्तेन सद् सुत्वा . धानेन गन्धं घायित्वा जिह्वाय रसं सायित्वा कायेन फोट्ठब्बं फुसित्वा मनसा धम्मं विञ्जाय न निमित्तग्गाही होति नानुब्यञ्जन- 20
ग्गाही, यत्वाधिकरणमेन मनिन्द्रियं असवुत विहरन्तं अभिज्झादोमनस्सा पापका अकुसला धम्मा अन्वास्सवेय्यु, तस्स सवराय पटिपज्जति, रक्खति मनिन्द्रियं, मनिन्द्रिये सवरं आपज्जति । सेय्यथापि, भिक्खवे, सुभूमियं चातुम्महापथे^३ आजञ्जारथो युत्तो अस्स^४ ठितो^५ ओधस्त- पतोदो^६ । तमेन दक्खो योग्गाचरियो अस्सदम्मसारथिं अभिरुहित्वा^६ वामेन हत्थेन रस्मियो गहेत्वा दक्खिनेन हत्थेन पतोदं गहेत्वा येनिच्छक 25
यदिच्छक सारेय्यं^७ पि पच्चासारेय्यं पि^७ । एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खु

१-१ ० दिट्ठि पे० सम्मासमाधि – स्या०, म० । २ स्या०, रो० पोत्यकेसु नत्थि ।

३ चातुमहापथे – म० । ४-४ अस्सट्ठितो स्या०, अस्स – रो० । ५ ओधस्तपतोदो – स्या०, ओधस्तपतोदो – रो० । ६ अभिरुहित्वा – सी०, स्या०, रो० । ७-७ सारेय्या पि पच्चासारेय्यापि – स्या०, सारेय्यपि पच्चासारेय्यपि – रो० ।

इमेसं छन्नं इन्द्रियान् आरक्खाय सिक्खति, सयमाय सिक्खति, दमाय सिक्खति, उपसमाय सिक्खति । एव खो, भिक्खवे, भिक्खु इन्द्रियेसु गुत्तद्वारो होति ।

“कथं च, भिक्खवे, भिक्खु भोजने मत्तञ्जू होति ? इध,
 5 भिक्खवे, भिक्खु पटिसङ्खा योनिसो आहार आहारेति — ‘नेव दवाय, न
 मदाय, न मण्डनाय, न विभूसनाय, यावदेव इमस्स कायस्स ठितिया,
 यापनाय, विहिसूपरतिया’, ब्रह्मचरियानुगहाय, इति पुराणं च वेदनं
 पटिहङ्गामि, नव च वेदनं न उप्पादेस्सामि, यात्रा च मे भविस्सति, अन-
 वज्जता च फासुविहारो वा’ ति । सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसो वण^३
 B 385 10 आलिम्पेय्य यावदेव रोहनत्थाय^४, सेय्यथा वा पन अक्ख अम्भज्जेय्य
 यावदेव भारस्स नित्थरणत्थाय, एव खो, भिक्खवे, भिक्खु पटिसङ्खा
 योनिसो आहार आहारेति — ‘नेव दवाय, न मदाय, न मण्डनाय, न
 विभूसनाय, यावदेव इमस्स कायस्स ठितिया, यापनाय, विहिसूपरतिया,
 ब्रह्मचरियानुगहाय, इति पुराणं च वेदनं पटिहङ्गामि, नव च वेदनं न
 15 उप्पादेस्सामि, यात्रा च मे भविस्सति, अनवज्जता च फासुविहारो
 चा’ ति । एव खो, भिक्खवे, भिक्खु भोजने मत्तञ्जू होति ।

“कथं च, भिक्खवे, भिक्खु जागरिय अनुयुत्तो होति ? इध,
 भिक्खवे, भिक्खु दिवसं चङ्कमेन निसज्जाय आवरणीयेहि^५ धम्मेहि चित्तं
 परिसोधेति । रत्तिया पठम^६ यामं चङ्कमेन निसज्जाय आवरणीयेहि
 20 धम्मेहि चित्तं परिसोधेति । रत्तिया मज्झिमं यामं दक्खिणेन पस्सेन
 सीहसेय्यं कप्पेति पादे पादं अच्चाधाय सतो सम्पजानो उट्ठानसञ्जं
 मनसिं करित्वा । रत्तिया पच्छिमं यामं पच्चुट्ठाय चङ्कमेन निसज्जाय
 आवरणीयेहि धम्मेहि चित्तं परिसोधेति । एव खो, भिक्खवे, भिक्खु
 जागरिय अनुयुत्तो होति । इमेहि खो, भिक्खवे, तीहि धम्मेहि समन्नागतो
 25 भिक्खु दिट्ठेव धम्मे सुखसोमनस्स बहुलो विहरति, योनिं चस्स आरद्धा
 होति आसवान् खयाया” ति ।

२४० कुम्भोपमसुत्तं

२४५ “भूतपुब्बं, भिक्खवे, कुम्भो कच्छपो सायन्हसमयं अनु-
 नदीतीरे गोचरपसुतो अहोसि । सिङ्गालो^१ पि खो, भिक्खवे, सायन्ह-

१ विहिसूपरतियाय — स्या०, रो० । २ वण्ण — स्या० । ३ रोपनत्थाय — सी०,
 रो०, सेवनत्थाय — स्या० । ४ आवरणीयेहि — रो० । ५ पथम — म० । ६ सिङ्गालो —
 सी०, स्या० ।

समय अनुनदीतीरे गोचरपसुतो अहोसि । अद्दसा खो, भिक्खवे, कुम्भो
कच्छपो सिङ्गालं दूरतो व गोचरपसुत । दिस्वान सोण्डिपञ्चमानि
अङ्गानि सके कपाले समोदहित्वा अप्पोस्सुक्को तुण्हीभूतो सङ्कसायति । R 178
सिङ्गालो पि खो, भिक्खवे, अद्दस कुम्भ कच्छप दूरतो व गोचरपसुत ।
दिस्वान येन कुम्भो कच्छपो तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा कुम्भ कच्छप 5'
पच्चुपट्ठितो अहोसि — 'यदाय कुम्भो कच्छपो सोण्डिपञ्चमान अङ्गान
अञ्जतर वा अञ्जतर वा अङ्ग अभिनिन्नामेस्सति, तत्थेव न गहेत्वा
उद्दालित्वा खादिस्सामी' ति । यदा खो, भिक्खवे, कुम्भो कच्छपो सोण्डि-
पञ्चमान अङ्गान अञ्जतर वा अञ्जतर वा अङ्ग न अभिनिन्नामि,
अथ सिङ्गालो कुम्भम्हा निब्बिज्ज पक्कामि, ओतार अलभमानो । 10

“एवमेव खो, भिक्खवे, तुम्हे पि मारो पापिमा सतत समित
पच्चुपट्ठितो — 'अप्पेव नामाह इमेसं चक्खुतो वा ओतारं लभेय्य पे०
जिह्वातो वा ओतार लभेय्य पे० मनतो वा ओतार लभेय्य' ति ।
तस्मातिह, भिक्खवे, इन्द्रियेसु गुत्तद्वारो विहरथ । चक्खुना रूप दिस्वा
मा निमित्तग्गाहिनो अहुवत्थ, मा अनुव्यञ्जनग्गाहिनो । यत्वाधिकरण- 15
मेन चक्खुन्द्रिय असवुत विहरन्त अभिज्झादोमनस्सा पापका अकुसला
धम्मा अन्वास्सवेय्यु, तस्स सवराय पटिपज्जथ, रक्खथ चक्खुन्द्रियं,
चक्खुन्द्रिये सवर आपज्जथ । सोतेन सद् सुत्वा घानेन गन्ध घायित्वा
. जिह्वाय रसं सायित्वा . कायेन फोटुब्ब फुसित्वा .. मनसा धम्म
विज्जाय मा निमित्तग्गाहिनो अहुवत्थ, मा अनुव्यञ्जनग्गाहिनो । यत्वा- 20
धिकरणमेन मनिन्द्रिय असवुत विहरन्त अभिज्झादोमनस्सा पापका
अकुसला धम्मा अन्वास्सवेय्यु, तस्स सवराय पटिपज्जथ, रक्खथ मनि-
न्द्रियं, मनिन्द्रिये संवर आपज्जथ । यतो तुम्हे, भिक्खवे, इन्द्रियेसु गुत्त-
द्वारो विहरिस्सथ, अथ तुम्हेहि पि मारो पापिमा निब्बिज्ज पक्कमिस्सति,
ओतारं अलभमानो — कुम्भम्हा व सिङ्गालो ति । 25

“कुम्भो व अङ्गानि सके कपाले,
समोदह भिक्खु मनोवितक्के^१ ।
अनिस्सितो अञ्जमहेठयानो,
परिनिब्बुतो^२ नूपवदेय्य^३ कञ्ची^४ ति ॥

R 179

१ मनोवितक्को — रो० । २-२ परिनिब्बुतो न उपवदेय्य — स्या०, परिनिब्बुतो-
नूपवदेय्य — रो० । ३ किञ्ची — रो० ।

२४१. पठमदारुक्खन्धोपमसुत्तं

२४६ एक समय भगवा कोसम्बिय^१ विहरति गङ्गाय नदिया तीरे । अद्दसा खो भगवा महन्त दारुक्खन्ध गङ्गाय नदिया सोतेन वुह्मान । दिस्वान भिक्खू आमन्तेसि - “पस्सथ नो तुम्हे, भिक्खवे, अमु महन्त दारुक्खन्ध गङ्गाय नदिया सोतेन वुह्मान” ति ?

5 “एव, भन्ते” ।

“सचे सो, भिक्खवे, दारुक्खन्धो न ओरिम तीर उपगच्छति, न पारिम तीर उपगच्छति, न मज्झे ससीदिस्सति, न थले उस्सीदिस्सति^२, न मनुस्सग्गाहो गहेस्सति^३, न अमनुस्सग्गाहो गहेस्सति, न आवट्ठग्गाहो गहेस्सति, न अन्तोपूति भविस्सति, एव हि सो, भिक्खवे, दारुक्खन्धो
B. 387 10 समुद्दिनिन्नो भविस्सति समुद्दपोणो^४ समुद्दपम्भारो । त किस्स हेतु ? समुद्दिनिन्नो, भिक्खवे, गङ्गाय नदिया सोतो समुद्दपोणो समुद्दपम्भारो ।

“एवमेव खो, भिक्खवे, सचे तुम्हे पि न ओरिम तीर उपगच्छथ, न पारिम तीर उपगच्छथ, न मज्झे ससीदिस्सथ, न थले उस्सीदिस्सथ, न मनुस्सग्गाहो गहेस्सति^५, न अमनुस्सग्गाहो गहेस्सति, न आवट्ठग्गाहो
R. 180 15 गहेस्सति, न अन्तोपूती भविस्सथ, एव तुम्हे, भिक्खवे, निब्बाननिन्ना भविस्सथ निब्बानपोणा निब्बानपम्भारा । त किस्स हेतु ? निब्बान-निन्ना, भिक्खवे, सम्मादिट्ठि निब्बानपोणा निब्बानपम्भारा” ति ।

एव वुत्ते, अञ्जतरो भिक्खु भगवन्त एतदवोच - “कि नु खो, भन्ते, ओरिम तीर, कि पारिम तीर, को मज्झे ससीदो^६, को थले उस्सादो, 20 को मनुस्सग्गाहो, को अमनुस्सग्गाहो, को आवट्ठग्गाहो, को अन्तोपूति-भावो” ति ?

“ओरिम तीर’ ति खो, भिक्खु, छन्नेत अञ्जत्तिकानं आयतनान अधिवचन । ‘पारिम तीर’ ति खो, भिक्खु, छन्नेत^७ बाहिरान आयतनान अधिवचनं । ‘मज्झे ससीदो’ ति खो, भिक्खु, नन्दीरागस्सेत अधिवचन । 25 ‘थले उस्सादो’ ति खो, भिक्खु, अस्मिमानस्सेत अधिवचन ।

“कतमो च, भिक्खु, मनुस्सग्गाहो ? इध, भिक्खु, गिहिससट्ठो^८ विहरति सहनन्दी सहसोकी सुखितेसु सुखितो दुक्खितेसु दुक्खितो

१ अज्जेय - स्या० । २ उस्सादिस्सति - स्या० । ३ गाहियति - स्या०, भविस्सति - रो० । ४ समुद्दपोणो - रो० । ५ गाहियति - स्या०, हेस्सथ - रो० । ६ ससादो - सी०, ससीदितो - स्या० । ७ छन्न - रो० । ८ गिहीहि ससट्ठो - सी०, स्या०; गिही ससट्ठो - रो० ।

उप्पन्नेसु किच्चकरणीयेसु अत्तना तेसु योग आपज्जति । अय वुच्चति, भिक्खु, मनुस्सग्गाहो ।

“कतमो च, भिक्खु, अमनुस्सग्गाहो ? इध, भिक्खु, एकच्चो^१ अञ्जतर देवनिकायं पणिधाय^२ ब्रह्मचरिय चरति — ‘इमिनाह सीलेन वा वतेन^३ वा तपेन वा ब्रह्मचरियेन वा देवो वा भविस्सामि देवञ्जतरो^४ वा’ ति । अय वुच्चति, भिक्खु, अमनुस्सग्गाहो । ‘आवट्ठग्गाहो’ ति खो, भिक्खु, पञ्चत्तेत कामगुणान अधिवचन ।

“कतमो च, भिक्खु, अन्तोपूतिभावो ? इध, भिक्खु, एकच्चो दुस्सीलो होति पापधम्मो असुचिसङ्कस्सरसमाचारो पटिच्छन्नकम्मन्तो अस्समणो समणपटिञ्जो अब्रह्मचारी ब्रह्मचारिपटिञ्जो अन्तोपूति अवस्सुतो कसम्बुजातो^५ । अय वुच्चति, भिक्खु, ‘अन्तोपूतिभावो’” ति ।

10 B 388,
R 181

तेन खो पन समयेन नन्दो गोपालको भगवतो अविदूरे ठितो होति । अथ खो नन्दो गोपालको भगवन्त एतदवोच — “अह खो, भन्ते, न ओरिम तीर उपगच्छामि, न पारिम तीर उपगच्छामि, न मज्जे ससी- दिस्सामि, न थले उस्सीदिस्सामि^६, न म मनुस्सग्गाहो गहेस्सति, न अमनु- स्सग्गाहो गहेस्सति, न आवट्ठग्गाहो गहेस्सति, न अन्तोपूति भविस्सामि । लभेय्याह, भन्ते, भगवतो सन्तिके पब्बज्ज, लभेय्य उपसम्पद” ति ।

15

“तेन हि त्व, नन्द, सामिकान गावो निय्यातेही^७” ति ।

“गमिस्सन्ति, भन्ते, गावो वच्छगिद्धिनियो” ति ।

“निय्यातेहेव त्व, नन्द, सामिकान गावो” ति । अथ खो नन्दो गोपालको सामिकान गावो निय्यातेत्वा^८ येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उप- सङ्कमित्वा भगवन्तं एतदवोच — “निय्यातिता, भन्ते, सामिकान गावो । लभेय्याह, भन्ते, भगवतो सन्तिके पब्बज्ज, लभेय्य उपसम्पद” ति ।

20

अलत्थ खो नन्दो गोपालको भगवतो सन्तिके पब्बज्ज, अलत्थ उपसम्पद । अचिरूपसम्पन्नो च पनायस्मा नन्दो एको वूपकट्ठो . पे० अञ्जतरो च पनायस्मा नन्दो अरहत^९ अहोसी ति ।

25

१ एकच्चो एकच्चो — रो० । २ पणिधाय — रो० । ३ वत्तेन — स्या० । ४ कसम्बुजातो — स्या० । ५ ओसिदिस्सामि — स्या० । ६ नीय्यादेही — सी०, निय्या- देही — स्या० । ७ निय्यादेत्वा — स्या०, रो० । ८ अरहं — रो० ।

२४२ दुतियदारुक्खन्धोपमसुत्तं

२४७ एक समय भगवा किमिलाय^१ विहरति गङ्गाय नदिया तीरे । अद्दसा खो भगवा महन्त दारुक्खन्ध गङ्गाय नदिया सोतेन वुह्मान । दिस्वान भिक्खू आमन्तेसि — “पस्सथ नो तुम्हे, भिक्खवे, अमु

R 182

महन्त दारुक्खन्ध गङ्गाय नदिया सोतेन वुह्मान” ति ?

5

“एव भन्ते” पे० एव वुत्ते, आयस्मा किमिलो भगवन्त एतदवोच — कि नु खो, भन्ते, ओरिम तीर पे० कतमो च, किमिल, अन्तो-पूतिभावो । इध, किमिल, भिक्खु अञ्जातर सङ्किलिट्ठ आपत्ति आपन्नो होति यथारूपाय आपत्तिया न^२ वुट्ठान पञ्जायति । अय वुच्चति, किमिल, अन्तोपूतिभावो ति ।

२४३ अवस्सुतपरियायसुत्तं

B. 389 10

२४८ एक समय भगवा सक्केसु विहरति कपिलवत्थुस्मि निग्रोधारामे । तेन खो पन समयेन कापिलवत्थवान^३ सक्क्यान नव सन्थागार^४ अचिरकारित होति अनज्झावुट्ठ^५ समणेन वा ब्राह्मणेन वा केनचि वा मनुस्सभूतेन । अथ खो कापिलवत्थवा सक्क्या येन भगवा तेनुपसङ्कमिसु, उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदिसु । एकमन्त

15 निसिन्ना खो कापिलवत्थवा सक्क्या भगवन्त एतदवोचु — “इध, भन्ते, कापिलवत्थवान सक्क्यान नव सन्थागार अचिरकारित अनज्झावुट्ठ समणेन वा ब्राह्मणेन वा केनचि वा मनुस्सभूतेन । त, भन्ते, भगवा पठम परिभुञ्जतु । भगवता पठम परिभुत्त पच्छा कापिलवत्थवा सक्क्या परिभुञ्जिस्सन्ति । तदस्स कापिलवत्थवान सक्क्यान दीघरत्त हिताय

183 सुखाया” ति । अधिवासेसि भगवा तुण्हीभावेन^६ । अथ खो कापिलवत्थवा सक्क्या भगवतो अधिवासन विदित्वा उट्ठायासना भगवन्त अभिवादेत्वा पदक्खिण कत्वा येन नव सन्थागार तेनुपसङ्कमिसु; उपसङ्कमित्वा सब्बसन्थरि^७ सन्थागार सन्थरित्वा आसनानि पञ्जापेत्वा उदकमणिक पतिट्ठापेत्वा तेलप्पदीप आरोपेत्वा येन भगवा तेनुपसङ्कमिसु, उपसङ्क-

20 मित्वा भगवन्त एतदवोचु — “सब्बसन्थरिसन्थत, भन्ते, सन्थागार,

25

१. किम्बिलाय — सी०, रो०, किम्बिलाय — स्या० । २ रो० पोत्थके नत्थि ।

३ कपिलवत्थुवासीन — स्या० । ४ सन्थागार — स्या० । ५ अनज्झावुत्थ — सी० ।

६ तुण्हीभावेन — रो० । ७ सब्बसन्थरि सन्थत — सी०, सब्बसन्थरिसन्थत — स्या० ।

आसनानि पञ्जत्तानि, उदकमणिको पत्तिट्ठापितो, तेलप्पदीपो आरो-
 पितो । यस्स दानि, भन्ते, भगवा काल मञ्जती” ति । अथ खो भगवा
 निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय सद्धि भिक्खुसङ्घेन येन नव सन्थागार तेनुप-
 सङ्गमि, उपसङ्गमित्वा पादे पक्खालेत्वा सन्थागार पविसित्वा मज्झिम
 थम्भं निस्साय पुरत्थाभिमुखो निसीदि । भिक्खुसङ्घो पि खो पादे पक्खा- 5
 लेत्वा सन्थागार पविसित्वा पच्छिम भित्ति निस्साय पुरत्थाभिमुखो
 निसीदि भगवन्त येव पुरक्खत्वा । कापिलवत्थवा सक्या पादे पक्खालेत्वा
 सन्थागार पविसित्वा पुरत्थिम भित्ति निस्साय पच्छिमाभिमुखा^१
 निसीदिसु भगवन्त येव पुरक्खत्वा । अथ खो भगवा कापिलवत्थवे सवये
 बहुदेव रत्ति धम्मिया कथाय सन्दस्सेत्वा समादपेत्वा समुत्तेजेत्वा 10
 सम्पहसेत्वा उय्योजेसि – “अभिकन्ता खो, गोतमा^२, रत्ति । यस्स
 दानि काल मञ्जथा’ ति । “एव, भन्ते” ति खो कापिलवत्थवा
 सक्या भगवतो पटिस्सुत्वा उट्ठायासना भगवन्त अभिवादेत्वा पदक्खिण
 कत्वा पक्कमिसु ।

B 390

R 184

अथ खो भगवा अचिरपक्कन्तेसु कापिलवत्थवेसु सव्येसु आय- 15
 स्मन्त महामोग्गल्लानं आमन्तेसि – “विगतथीनमिद्धो^३ खो, मोग्गल्लान,
 भिक्खुसङ्घो । पटिभातु त, मोग्गल्लान, भिक्खून् धम्मी कथा । पिट्ठि
 मे आगिलायति, तमह आयमिस्सामी” ति । “एव, भन्ते” ति खो
 आयस्मा महामोग्गल्लानो भगवतो पच्चस्सोसि । अथ खो भगवा चतु-
 ग्गुणं सङ्घाटि पञ्जापेत्वा दक्खिणेन पस्सेन सीहसेय्य कप्पेसि, पादे पादं 20
 अच्चाधाय, सतो सम्पजानो उट्ठानसञ्ज मनसि करित्वा । तत्र खो
 आयस्मा महामोग्गल्लानो भिक्खू आमन्तेसि – “आवुसो भिक्खवे” ति ।
 “आवुसो” ति खो ते भिक्खू आयस्मतो महामोग्गल्लानस्स पच्चस्सोसु ।
 आयस्मा महामोग्गल्लानो एतदवोच – “अवस्सुतपरियायं च वो, आवुसो,
 देसेस्सामि^४ अनवस्सुतपरियाय च । त सुणाथ, साधुक मनसि करोथ; 25
 भासिस्सामी” ति । “एवमावुसो” ति खो ते भिक्खू आयस्मतो महा-
 मोग्गल्लानस्स पच्चस्सोसु । आयस्मा महामोग्गल्लानो एतदवोच –

“कथ, आवुसो, अवस्सुतो होति ? इधावुसो, भिक्खु चक्खुना
 रूपं दिस्वा पियरूपे रूपे अधिमुच्चति, अप्पियरूपे रूपे व्यापज्जति^५,

१ पच्छिमाभिमखा – स्या०, रो० । २ गोतम – स्या० । ३ विगतथीनमिद्धो – म० ।
 ४, देसिस्सामि – रो० । ५, व्यापज्जति – रो० ।

R 185

अनुपट्टितकायस्सति^१ विहरति परित्तचेतसो, त च चेतोविमुत्ति पञ्ञा-
 विमुत्ति यथाभूत नप्पजानाति यत्थस्स ते उप्पन्ना पापका अकुसला धम्मा
 अपरिसेसा निरुज्झन्ति पे० जिह्वाय रस सायित्वा पे०
 मनसा धम्म विञ्ञाय पियरूपे धम्मे अधिमुच्चति, अप्पियरूपे धम्मे
 5 व्यापज्जति, अनुपट्टितकायस्सति च विहरति परित्तचेतसो, त च
 चेतोविमुत्ति पञ्ञाविमुत्ति यथाभूत नप्पजानाति यत्थस्स ते उप्पन्ना
 पापका अकुसला धम्मा अपरिसेसा निरुज्झन्ति । अय वुच्चति, आवुसो,
 भिक्खु अवस्सुतो चक्खुविञ्ञेय्येसु रूपेसु पे० अवस्सुतो जिह्वा-
 विञ्ञेय्येसु रसेसु पे० अवस्सुतो मनोविञ्ञेय्येसु धम्मेसु । एव-
 10 विहारि चावुसो, भिक्खु चक्खुतो चे पि न मारो उपसङ्कमति लभेथेव^२
 मारो ओतार, लभेथ^३ मारो आरम्मण पे० जिह्वातो चे पि न मारो
 उपसङ्कमति, लभेथेव मारो ओतार, लभेथ मारो आरम्मण पे०
 मनतो चे पि न मारो उपसङ्कमति, लभेथेव मारो ओतार, लभेथ मारो
 आरम्मणं ।

B 391

15 “सेय्यथापि, आवुसो, नळागार वा तिणागार वा सुक्ख^४कोलाप^५
 तेरोवस्सिकं । पुरत्थिमाय चे पि न दिसाय पुरिसो आदित्ताय तिणुक्काय
 उपसङ्कमेय्य, लभेथेव अग्गि ओतार, लभेथ अग्गि आरम्मणं, पच्छिमाय
 चे पि न दिसाय पुरिसो आदित्ताय तिणुक्काय उपसङ्कमेय्य पे० .
 उत्तराय चे पि न दिसाय दक्खिनाय चे पि न दिसाय हेट्ठिमतो चे
 20 पि न . उपरिमतो^६ चे पि न . यतो कुतोचि चे पि न पुरिसो आदित्ताय
 तिणुक्काय उपसङ्कमेय्य, लभेथेव अग्गि ओतारं लभेथ अग्गि आरम्मण ।
 एवमेव खो, आवुसो, एवविहारि भिक्खु चक्खुतो चे पि न मारो उपसङ्क-
 मति, लभेथेव मारो ओतार, लभेथ मारो आरम्मण पे० जिह्वातो
 चे पि नं मारो उपसङ्कमति . पे०. मनतो चे पि न मारो उपसङ्कमति,
 25 लभेथेव मारो ओतार, लभेथ मारो आरम्मण । एवविहारि, चावुसो,
 भिक्खु रूपा अधिभसु, न भिक्खु रूपे अधिभोसि, सद्दा भिक्खुं अधिभसु,
 न भिक्खु सद्दे अधिभोसि, गन्धा भिक्खु अधिभसु, न भिक्खु गन्धे अधि-
 भोसि, रसा भिक्खु अधिभसु, न भिक्खु रसे अधिभोसि, फोटुब्बा भिक्खु

R. 186

१ अनुपट्टितकायसति - स्या०, अनुपट्टितकायसती - रो० । २ लभेथेव - सी०, स्या०,
 रो० । ३ लभति - सी०, स्या०, रो० । ४-४ सुक्खकाळास - स्या० । ५ उपरितो -
 स्या० ।

अधिभसु, न भिक्खु फोटुब्बे अधिभोसि, धम्मा भिक्खु अधिभसु, न भिक्खु धम्मे अधिभोसि । अयं वुच्चतावुसो, भिक्खु रूपाधिभूतो, सद्दाधिभूतो, गन्धाधिभूतो, रसाधिभूतो, फोटुब्बाधिभूतो, धम्माधिभूतो, अधिभूतो. अनधिभू, अधिभसु न पापका अकुसला धम्मा सङ्किलेसिका पोन्नोभविका^१ सदरा दुक्खविपाका आयति जातिजरामरणिआ । एव खो, आवुसो, 5 अवस्सुतो होति ।

“कथं चावुसो, अनवस्सुतो होति ? इधावुसो, भिक्खु चक्खुना रूपं दिस्वा पियरूपे रूपे नाधिमुच्चति, अप्पियरूपे रूपे न व्यापज्जति, उपट्ठितकायस्सति च विहरति अप्पमाणचेतसो, तं च चेतोविमुत्ति पञ्जाविमुत्ति यथाभूतं पजानाति यत्थस्स ते उप्पन्ना पापका अकुसला धम्मा 10 अपरिसेसा निरुज्झन्ति पे० जिह्वाय रसं सायित्वा पे० मनसा धम्मं विज्जाय पियरूपे धम्मे नाधिमुच्चति, अप्पियरूपे धम्मे न व्यापज्जति, उपट्ठितकायस्सति च विहरति अप्पमाणचेतसो, तं च चेतोविमुत्ति पञ्जाविमुत्ति यथाभूतं पजानाति यत्थस्स ते उप्पन्ना पापका अकुसला धम्मा अपरिसेसा निरुज्झन्ति । अयं वुच्चतावुसो, भिक्खु 15 अनवस्सुतो चक्खुविज्जेय्येसु रूपेसु पे० अनवस्सुतो मनोविज्जेय्येसु धम्मेसु । एवविहारि चावुसो, भिक्खु चक्खुतो चे पि न मारो उपसङ्गमति, नेव लभेथ मारो ओतार, न लभेथ मारो आरम्मणं . पे० जिह्वातो चे पि न मारो उपसङ्गमति पे० मनतो चे पि न मारो उपसङ्गमति, नेव^२ लभेथ^२ मारो ओतार, न लभेथ मारो आरम्मणं । 20

“सेय्यथापि, आवुसो, कूटागार^३ वा साला^४ वा बहलमत्तिका अद्दावलेपना^५ । पुरत्थिमायं चे पि न दिसाय पुरिसो आदित्ताय तिणुक्काय उपसङ्गमेय्य, नेव लभेथ अग्निं ओतार, न लभेथ अग्निं आरम्मणं . पे० पच्छिमायं चे पि न उत्तरायं चे पि न दक्खिणायं चे पि न हेट्ठिमतो चे पि नं उपरिमतो चे पि न यतो कुतो चि चे पि न पुरिसो आदि- 25 त्ताय तिणुक्काय उपसङ्गमेय्य, नेव लभेथ अग्निं ओतार, न लभेथ अग्निं आरम्मणं । एवमेव खो, आवुसो, एवविहारि भिक्खु चक्खुतो चे पि न मारो उपसङ्गमति, नेव लभेथ मारो ओतार, न लभेथ मारो आरम्मणं

१ पोन्नोभविका - स्या० । २-२ नेव लभति - स्या०; न लभति - रो० ।

३-३ कूटागारसाल - स्या०, कूटागार वा कूटागारसाला वा - रो० । ४ मद्दाविलेपना - स्या० ।

पे० मनतो चे पि न मारो उपसङ्कमति, नेव लभेथ मारो ओतार,
 न लभेथ मारो आरम्मण । एवविहारी चावुसो, भिक्खु रूपे अधिभोसि,
 न रूपा भिक्खु अधिभसु, सद्दे भिक्खु अधिभोसि, न सद्दा भिक्खु अधिभसु,
 गन्धे भिक्खु अधिभोसि, न गन्धा भिक्खु अधिभसु, रसे भिक्खु अधिभोसि,
 5 न रसा भिक्खु अधिभसु, फोटुब्बे भिक्खु अधिभोसि, न फोटुब्बा भिक्खु
 अधिभसु, धम्मे भिक्खु अधिभोसि, न धम्मा भिक्खु अधिभसु । अय
 तुन्नात्तुब्बे, भिक्खु रूपाधिभू, सद्दाधिभू, गन्धाधिभू, रसाधिभू,
 फोटुब्बाधिभू, धम्माधिभू, अधिभू, अनधिभूतो, अधिभोसि ते पापके
 अकुसले धम्मे सङ्किलेसिके पोन्नोभविके सदरे दुक्खविपाके आयाति जाति-
 10 जरामरणिये । एव खो, आवुसो, अनवस्सुतो होती” ति ।

B. 393

अथ खो भगवा वुट्ठहित्वा^१ आयस्मन्त महामोग्गल्लान आम-
 न्तेसि – “साधु साधु, मोग्गल्लान^१ साधु खो त्व, मोग्गल्लान, भिक्खून
 अवस्सुतपरियाय च अनवस्सुतपरियाय च अभासी” ति ।

R 188

२४६. इदमवोच आयस्मा महामोग्गल्लानो । समनुज्जो सत्था
 15 अहोसि । अत्तमना ते भिक्खू आयस्मतो महामोग्गल्लानस्स भासित
 अभिनन्दुं^२ ति ।

२४४ दुक्खधम्मसुत्तं

२५०. यतो खो, भिक्खवे, भिक्खु सब्बेसं^३ येव^४ दुक्खधम्मान
 समुदयं च अत्थङ्गमं^५ च यथाभूतं पजानाति । तथा^६ खो पनस्स कामा
 दिट्ठा होन्ति, यथास्स कामे पस्सतो यो कामेसु कामच्छन्दो कामस्नेहो
 20 काममुच्छा कामपरिळाहो सो नानुसेति । तथा खो पनस्स चारो च
 विहारो च अनुबुद्धो^७ होति, यथा चरन्तं विहरन्तं^८ अभिज्झादोमनस्सा
 पापका अकुसला धम्मा नानुसेन्ति^९ ।

“कथं च, भिक्खवे, भिक्खुं सब्बेसं येव दुक्खधम्मानं समुदयं च
 अत्थङ्गमं च यथाभूतं पजानाति ? ‘इति रूपं, इति रूपस्स समुदयो,
 25 इति रूपस्स अत्थङ्गमो, इति वेदना पे० इति सज्जा इति
 सङ्खारा इति विज्जाणं, इति विज्जाणस्स समुदयो, इति

१ उट्ठहित्वा – म०, रो० । २ अभिनन्दिसु – रो० । ३-३ सब्बेसञ्जेव – रो० ।

४ अत्थगम – रो० । ५ अथ – स्या० । ६ अनुबन्धो – स्या० । ७ रो० पोत्थके
 नत्थि । ८. नानुसवन्ति – स्या०; नानुसवन्ति – रो० । ९ म० पोत्थके नत्थि ।

विज्जाणस्स अत्थङ्गमो' ति - एव खो, भिक्खवे, भिक्खु सब्बेस येव दुक्ख-
धम्मान समुदय च अत्थङ्गम च यथाभूत पजानाति ।

“कथ च, भिक्खवे, भिक्खुनो कामा दिट्ठा होन्ति ? यथास्स कामे
पस्सतो यो कामेसु कामच्छन्दो कामस्नेहो काममुच्छा कामपरिळाहो
सो नानुसेति ।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, अङ्गारकासु साधिकपोरिसा पुण्णा अङ्गा-
रान वीतच्चिकान^१ वीतधूमान^२ । अथ पुरिसो आगच्छेय्य जीवितुकामो
अमरितुकामो सुखकामो दुक्खपटिकूलो^३ । तमेन द्वे बलवन्तो पुरिसा
नानाबाहासु गहेत्वा त अङ्गारकासु उपकङ्क्यु । सो इतिचीतिचेव^४ काय
सन्नामेय्य । त किस्स हेतु ? जात^५ हि, भिक्खवे, तस्स पुरिसस्स^६ इम 10 R 189
चाह^७ अङ्गारकासु पपतिस्सामि^८ ततोनिदान मरण वा निगच्छिस्सामि^९
मरणमत्त वा दुक्ख ति । एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खुना अङ्गार- B 394
कासूपमा कामा दिट्ठा होन्ति, यथास्स कामे पस्सतो यो कामेसु कामच्छन्दो
कामस्नेहो काममुच्छा कामपरिळाहो सो नानुसेति ।

“कथ च, भिक्खवे, भिक्खुनो चारो च विहारो च अनुबुद्धो होति, 15
यथा चरन्त विहरन्त अभिज्झादोमनस्सा पापका अकुसला धम्मा
नानुस्सवन्ति^{१०} ?

“सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसो बहुकण्टक दाय पविसेय्य । तस्स
पुरतो पि कण्टको, पच्छतो पि कण्टको, उत्तरतो पि कण्टको, दक्खिणतो
पि कण्टको, हेट्ठतो पि कण्टको, उपरितो पि कण्टको । सो सतो^{११} व^{१२} 20
अभिककमेय्य, सतो व पटिककमेय्य - ‘मा म कण्टको’ ति । एवमेव खो,
भिक्खवे, य लोके पियरूप सातरूप, अय वुच्चति अरियस्स विनये कण्टको
ति । इति विदित्वा संवरो च असवरो च वेदितब्बो ।

“कथ च, भिक्खवे, असवरो होति ? इध, भिक्खवे, भिक्खु
चक्खुना रूप दिस्वा पियरूपे रूपे अधिमुच्चति, अप्पियरूपे रूपे व्या- 25
पज्जति, अनुपट्ठितकायस्सति च विहरति परित्तचेतसो, त च चेतोविमुत्ति
पञ्जाविमुत्ति यथाभूत नप्पजानाति, यत्थस्स ते उप्पन्ना पापका अकुसला

१ वीतच्चिकान - स्या०, रो० । २ वीतधूमान - स्या० । ३ दुक्खपटिकूलो -
रो० । ४ इतिइममेव - स्या०, इतिचित्तिचेव - रो० । ५ अज्जाणं - स्या० ।
६ ० होति - सी०, स्या०, रो० । ७. ख्वाह - रो० । ८. च पस्सामि - स्या० । ९ गच्छामि
स्या०, रो० । १० नानुसवन्ति - रो० । ११-१२. यतो न्व - रो० ।

धम्मा अपरिसेसा निरुज्झन्ति पे० जिब्हाय रस सायित्वा पे०
मनसा धम्म विञ्जाय पियरूपे धम्मो अधिमुच्चति, अप्पियरूपे धम्मो
व्यापज्जति, अनुपट्ठितकायस्सति च विहरति परित्तचेतसो, त च चेतो-
विमुत्ति पञ्चाविमुत्ति यथाभूत नप्पजानाति यत्थस्स ते उप्पन्ना पापका
5 अकुसला धम्मा अपरिसेसा निरुज्झन्ति । एव खो, भिक्खवे, असवरो
होति ।

“कथं च, भिक्खवे, सवरो होति ? इध, भिक्खवे, भिक्खु
चक्खुना रूपं दिस्वा पियरूपे रूपे नाधिमुच्चति, अप्पियरूपे रूपे न व्या-
पज्जति, उपट्ठितकायस्सति च विहरति अप्पमाणचेतसो, त च चेतोविमुत्ति
R. 190 10 पञ्चाविमुत्ति यथाभूतं पजानाति, यत्थस्स ते उप्पन्ना पापका अकुसला
धम्मा अपरिसेसा निरुज्झन्ति . पे० जिब्हाय रस सायित्वा पे०
मनसा धम्म विञ्जाय पियरूपे धम्मो नाधिमुच्चति, अप्पियरूपे धम्मो न
व्यापज्जति, उपट्ठितकायस्सति च विहरति अप्पमाणचेतसो, त च चेतो-
B 395 विमुत्ति पञ्चाविमुत्ति यथाभूतं पजानाति, यत्थस्स ते उप्पन्ना पापका
15 अकुसला धम्मा अपरिसेसा निरुज्झन्ति । एव खो, भिक्खवे, सवरो
होति ।

“तस्स चे, भिक्खवे, भिक्खुनो एव चरतो एव विहरतो कदाचि
करहचि सतिसम्मोसा उप्पज्जन्ति पापका अकुसला धम्मा^१ सरसङ्कप्पा
सयोजनिया, दन्धो, भिक्खवे, सतुप्पादो । अथ खो न खिप्पमेव पजहति
20 विनोदेति व्यन्तीकरोति^२ अनभावं गमेति ।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसो दिवससन्तत्ते^३ अयोकटाहे द्वे वा
तीणि वा उदकफुसितानि निपातेय्य । दन्धो, भिक्खवे, उदकफुसितानि
निपातो, अथ खो न खिप्पमेव परिक्खय परियादानं गच्छेय्य । एवमेव
खो, भिक्खवे, तस्स चे भिक्खुनो एव चरतो एव विहरतो कदाचि करहचि
25 सतिसम्मोसा उप्पज्जन्ति पापका अकुसला धम्मा सरसङ्कप्पा सयोजनिया,
दन्धो, भिक्खवे, सतुप्पादो । अथ खो न खिप्पमेव पजहति विनोदेति
व्यन्तीकरोति अनभावं गमेति । एव खो, भिक्खवे, भिक्खुनो चारो च
विहारो च अनुबुद्धो होति, यथा चरन्तं विहरन्तं अभिज्झादोमनस्सा
पापका अकुसला धम्मा नानुस्सवन्ति । त चे, भिक्खवे, भिक्खु एव चरन्तं

१ म० पोत्यके नत्थि । २ व्यन्तिकरोति - रो० । ३ दिवससन्तत्ते - सी०,
दिवसं सन्तत्ते - स्या०, रो० ।

एव विहरन्त राजानो वा राजमहामत्ता वा मित्ता वा अमच्चा वा आती
वा सालोहिता वा, भोगेहि अभिहट्ठु पवारेय्यु — ‘एहि^१, भो पुरिस^२,
कि ते इमे कासावा अनुदहन्ति^३, कि मुण्डो कपालमनुचरसि, एहि हीनाया-
वत्तित्वा भोगे च भुञ्जस्सु^४, पुञ्जानि च करोही’ ति, सो वत, भिक्खवे,
भिक्खु एव चरन्तो एव विहरन्तो सिक्ख पच्चक्खाय हीनायावत्तिस्सती 5
ति नेत ठान विज्जति ।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, गङ्गा नदी पाचीननिन्ना पाचीनपोणा^५
पाचीनपब्भारा । अथ महाजनकायो आगच्छेय्य कुद्दालपिटक आदाय —
‘मय इम गङ्गा नदि पच्छानिन्न करिस्साम पच्छापोण पच्छापब्भार’ ति ।
त कि मञ्जथ, भिक्खवे, अपि नु खो सो महाजनकायो गङ्गा^६ नदि^७ 10
पच्छानिन्न करेय्य पच्छापोण पच्छापब्भार” ति ?

“नो हेत, भन्ते” ।

“त किस्स हेतु” ?

“गङ्गा, भन्ते, नदी पाचीननिन्ना पाचीनपोणा पाचीनपब्भारा,
सा न सुकरा पच्छानिन्ना कातु पच्छापोणा पच्छापब्भारा । यावदेव च 15
पन सो महाजनकायो किलमथस्स विघातस्स भागी अस्सा” ति ।

“एवमेव खो, भिक्खवे, त चे भिक्खु एव चरन्त एव विहरन्त
राजानो वा राजमहामत्ता वा मित्ता वा अमच्चा वा आती वा सालो-
हिता वा भोगेहि अभिहट्ठु पवारेय्यु — ‘एहि^१, भो^२ पुरिस, कि ते इमे
कासावा अनुदहन्ति, कि मुण्डो कपालमनुचरसि, एहि हीनायावत्तित्वा 20
भोगे च भुञ्जस्सु, पुञ्जानि च करोही’ ति, सो वत, भिक्खवे, भिक्खु
एव चरन्तो एव विहरन्तो सिक्ख पच्चक्खाय हीनायावत्तिस्सती ति नेत
ठान विज्जति । त किस्स हेतु ? य हि त, भिक्खवे, चित्त दीघरत्त
विवेकनिन्न विवेकपोण विवेकपब्भार, तथा^५ हीनायावत्तिस्सती ति नेत
ठान विज्जती” ति । 25

२४५. किसुकोपमसुत्तं

२५१ अथ खो अञ्जतरो भिक्खु येनञ्जतरो भिक्खु तेनु-
पसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा त भिक्खु एतदवोच — “कित्तावता नु खो,
आवुसो, भिक्खुनो दस्सन सुविसुद्ध होती” ति ?

१. एव — सी० । २. पुरिसो — रो० । ३. अनुदहन्ति — स्या० । ४. भुञ्जस्स —
रो० । ५. पाचीनपोणा — रो० । ६-६ गङ्गानदि — रो० । ७-७ एहम्भो — स्या०, रो० ।
८. तञ्च — स्या० ।

R 192

“यतो खो, आवुसो, भिक्खु छन्न फस्सायतनानं समुदय च अत्थङ्गमं^१ च यथाभूतं पजानाति, एत्तावता खो, आवुसो, भिक्खुनो दस्सनं सुविसुद्धं होती” ति ।

अथ खो सो भिक्खु असन्तुट्ठो तस्स भिक्खुस्स पञ्चवेय्याकरणेन,
 5 येनञ्जातरो भिक्खु तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा तं भिक्खु एतदवोच –
 “कित्तावता नु खो, आवुसो, भिक्खुनो दस्सनं सुविसुद्धं होती” ति ?

“यतो खो, आवुसो, भिक्खु पञ्चन्न उपादानक्खन्धानं समुदयं च अत्थङ्गमं च यथाभूतं पजानाति, एत्तावता खो, आवुसो, भिक्खुनो दस्सनं सुविसुद्धं होती” ति ।

10 अथ खो सो भिक्खु असन्तुट्ठो तस्स भिक्खुस्स पञ्चवेय्याकरणेन,
 येनञ्जातरो भिक्खु तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा तं भिक्खु एतदवोच –
 “कित्तावता नु खो, आवुसो, भिक्खुनो दस्सनं सुविसुद्धं होती” ति ?

“यतो खो, आवुसो, भिक्खु चतुन्नं महाभूतानं समुदयं च अत्थङ्गमं च यथाभूतं पजानाति, एत्तावता खो, आवुसो, भिक्खुनो दस्सनं सुविसुद्धं
 15 होती” ति ।

B. 397

अथ खो सो भिक्खु असन्तुट्ठो तस्स भिक्खुस्स पञ्चवेय्याकरणेन,
 येनञ्जातरो भिक्खु तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा तं भिक्खु एतदवोच –
 “कित्तावता नु खो, आवुसो, भिक्खुनो दस्सनं सुविसुद्धं होती” ति ?

“यतो खो, आवुसो, भिक्खु यं किञ्चिं समुदयधम्मं, सब्बं तं
 20 निरोधधम्मं ति यथाभूतं पजानाति, एत्तावता, खो, आवुसो, भिक्खुनो दस्सनं सुविसुद्धं होती” ति ।

अथ खो सो भिक्खु असन्तुट्ठो तस्स भिक्खुस्स पञ्चवेय्याकरणेन,
 येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्तं एतदवोच – “इधाहं,
 भन्ते, येनञ्जातरो भिक्खु तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा तं भिक्खु एतद-
 25 वोच – ‘कित्तावता नु खो, आवुसो, भिक्खुनो दस्सनं सुविसुद्धं होती’
 ति ? एवं वुत्ते, भन्ते, सो भिक्खु म एतदवोच – ‘यतो खो, आवुसो,
 भिक्खु छन्नं फस्सायतनानं समुदयं च अत्थङ्गमं च यथाभूतं पजानाति,
 एत्तावता खो, आवुसो, भिक्खुनो दस्सनं सुविसुद्धं होती’ ति । अथ ख्वाहं,
 भन्ते, असन्तुट्ठो तस्स भिक्खुस्स पञ्चवेय्याकरणेन, येनञ्जातरो भिक्खु
 30 तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा तं भिक्खुं एतदवोच – ‘कित्तावता नु खो,

R 193

१. अत्थङ्गमं – रो० । २. पञ्चवेय्याकरणेन – स्या०, पञ्चवेय्याकरणेन – रो० ।

आवुसो, भिक्खुनो दस्सन सुविसुद्ध होती' ति ? एव वुत्ते, भन्ते, सो भिक्खु
म एतदवोच — 'यतो खो, आवुसो, भिक्खु पञ्चन्न उपादानक्खन्धान
पे० चतुन्न महाभूतान समुदय च अत्थङ्गम च यथाभूत पजानाति
पे० य किञ्चि समुदयधम्म, सब्ब त निरोधधम्म ति यथाभूत
पजानाति, एत्तावता खो, आवुसो, भिक्खुनो दस्सन सुविसुद्ध होती' ति । 5
अथ ख्वाह, भन्ते, असन्तुट्ठो तस्स भिक्खुस्स पञ्चवेय्याकरणेन येन भगवा
तेनुपसङ्कमि । कित्तावता नु खो, भन्ते, भिक्खुनो दस्सन सुविसुद्ध
होती' ति ?

“सेय्यथापि, भिक्खु, पुरिसस्स किसुको अदिट्ठपुब्बो अस्स । सो
येनञ्जातरो पुरिसो किसुकस्स दस्सावी तेनुपसङ्कमेय्य, उपसङ्कमित्वा 10
त पुरिस एव वदेय्य — 'कीदिसो, भो पुरिस, किसुको' ति ? सो एव वदेय्य-
'काळको' खो, अम्भो पुरिस, किसुको — सेय्यथापि झामखाणू' ति । तेन
खो पन, भिक्खु, समयेन तादिसोवस्स किसुको यथापि^२ तस्स पुरिसस्स
दस्सन । अथ खो, सो भिक्खु, पुरिसो असन्तुट्ठो तस्स पुरिसस्स पञ्च-
वेय्याकरणेन, येनञ्जातरो पुरिसो किसुकस्स दस्सावी तेनुपसङ्कमेय्य, 15
उपसङ्कमित्वा त पुरिस एव वदेय्य — 'कीदिसो, पुरिस, किसुको' ति ?
सो एव वदेय्य — 'लोहितको खो, अम्भो पुरिस, किसुको — सेय्यथापि
मसपेसी' ति । तेन खो पन, भिक्खु, समयेन तादिसोवस्स किसुको यथापि
तस्स पुरिसस्स दस्सन । अथ खो सो भिक्खु पुरिसो असन्तुट्ठो तस्स
पुरिसस्स पञ्चवेय्याकरणेन, येनञ्जातरो पुरिसो किसुकस्स दस्सावी तेनु- 20
पसङ्कमेय्य, उपसङ्कमित्वा त पुरिस एव वदेय्य — 'कीदिसो, भो पुरिस,
किसुको' ति ? सो एव वदेय्य — 'ओचीरकजातो' खो, अम्भो पुरिस,
किसुको आदिन्नसिपाटिको^४ — सेय्यथापि सिरीसो' ति । तेन खो पन,
भिक्खु, समयेन तादिसोवस्स किसुको, यथापि तस्स पुरिसस्स दस्सन ।
अथ खो सो भिक्खु पुरिसो असन्तुट्ठो तस्स पुरिसस्स पञ्चवेय्याकरणेन, 25
येनञ्जातरो पुरिसो किसुकस्स दस्सावी तेनुपसङ्कमेय्य, उपसङ्कमित्वा
त पुरिस एव वदेय्य — 'कीदिसो, भो पुरिस, किसुको' ति ? सो एव
वदेय्य — 'बहुलपत्तपलासो सन्दच्छायो^५ खो, अम्भो पुरिस, किसुको —
सेय्यथापि निग्रोधो' ति । तेन खो पन, भिक्खु, समयेन तादिसोवस्स

B 398

25 R 194

१ कालको — रो० । २ यथा — सी०, स्या० । ३ ओजीरकजातो — सी०,
ओदीरकजातो — रो० । ४ आदिण्णसिपाटिको — स्या०, रो० । ५ सण्डच्छायो — स्या० ।

किसुको, यथापि तस्स पुरिसस्स दस्सन । एवमेव खो, भिक्खु, यथा यथा अधिमुत्तान तेस सप्पुरिसान दस्सन सुविसुद्ध होति, तथा तथा खो तेहि^१ सप्पुरिसेहि व्याकत^२ ।

- “सेय्यथापि, भिक्खु, रज्जो पच्चन्तिम नगर दब्हुद्वाप^३ दब्हु-
 5 पाकारतोरण छद्धार । तत्रस्स दोवारिको पण्डितो व्यत्तो^४ मेधावी,
 अज्जातान निवारेता, जातान पवेसेता । पुरत्थिमाय दिसाय आगन्त्वा
 सीघ दूतयुग त दोवारिक एव वदेय्य — ‘कह^५, भो पुरिस, इमस्स नगरस्स
 नगरस्सामी^६ ति ? सो एव वदेय्य — ‘एसो, भन्ते, मज्झे सिङ्घाटके
 निसिन्नो’ ति । अथ खो त सीघ दूतयुग नगरस्सामिकस्स^७ यथाभूत वचन^८
 10 निय्यातेत्वा^९ यथागतमगग पटिपज्जेय्य । पच्छिमाय दिसाय आगन्त्वा
 सीघ दूतयुग पे० उत्तराय दिसाय दक्खिणाय दिसाय आगन्त्वा
 सीघ दूतयुग त दोवारिक एव वदेय्य — ‘कह, भो पुरिस, इमस्स नगरस्सामी’
 ति ? सो एव वदेय्य — ‘एसो, भन्ते, मज्झे सिङ्घाटके निसिन्नो’ ति ।
 अथ खो त सीघ दूतयुग नगरस्सामिकस्स यथाभूत वचन निय्यातेत्वा
 15 यथागतमगग पटिपज्जेय्य ।

B 399

- “उपमा खो म्याय, भिक्खु, कता अत्थस्स विज्जापनाय । अय
 चेत्थ^{१०} अत्थो — ‘नगर’ ति खो, भिक्खु, इमस्सेत चातुम्महाभूतिकस्स^{११}
 कायस्स अधिवचन मातापेत्तिकसम्भवस्स ओदनकुम्मासूपचयस्स^{१२} अनि-
 च्चुच्छादनपरिमद्दनभेदनविद्धसनधम्मस्स^{१३} । ‘छ द्वाया’ ति खो, भिक्खु,
 20 छन्नेत अज्झत्तिकान आयतनान अधिवचन । ‘दोवारिको’ ति खो, भिक्खु,
 सतिया एत अधिवचन । ‘सीघ दूतयुग’ ति खो, भिक्खु, समथविपस्सना-
 नेत अधिवचन । ‘नगरस्सामी’ ति खो, भिक्खु, विज्जाणस्सेत अधि-
 वचन । ‘मज्झे सिङ्घाटको’ ति खो, भिक्खु, चतुन्नेत महाभूतान अधि-
 वचन — पठवीधातुया, आपोधातुया, तेजोधातुया, वायोधातुया । ‘यथाभूत
 25 वचन’ ति खो, भिक्खु, निब्बानस्सेत अधिवचन । ‘यथागतमगगो’ ति खो,
 भिक्खु, अरियस्सेतं अट्टङ्गिकस्स मगगस्स अधिवचन, सेय्यथीद — सम्मा-
 दिट्ठिया पे० सम्मासमाधिस्सा^{१४} ति ।

१ छेकेहि — स्या० । २ व्याकत — रो० । ३ दब्हुद्वाप — सी०, रो०, स्या० ।
 पोत्थके नत्थि । ४ व्यत्तो — रो० । ५ कथ — स्या० । ६ सामी — स्या०, नगरसामी —
 रो० । ७ नगरसामिस्स — स्या०, रो० । ८ वचन — रो० । ९ नीयादेत्वा — स्या०,
 निय्यादेत्वा — रो० । १० चेवेत्थ — रो० । ११ चातुमहाभूतिकस्स — म० । १२ ओदन-
 कुम्मासूपचयस्स — रो० । १३ निच्चु० — स्या० ।

२४६ वीणोपमसुत्तं

२५२ “यस्स कस्सचि, भिक्खवे, भिक्खुस्स वा भिक्खुनिया वा चक्खुविञ्जेय्येसु रूपेसु उप्पज्जेय्य छन्दो वा रागो वा दोसो वा मोहो वा पटिघ^१ वा पि चेतसो, ततो चित्त निवारेय्य । सभयो चेतो मग्गो सप्पटिभयो च सकण्टको च सगहनो च उम्मग्गो च कुम्मग्गो च दुहितिको च । असप्पुरिससेवितो चेतो मग्गो, न चेतो मग्गो सप्पुरिसेहि सेवितो ।^५ न त्वं एत अरहसी ति । ततो चित्त निवारये चक्खुविञ्जेय्येहि रूपेहि . पे० यस्स कस्सचि, भिक्खवे, भिक्खुस्स वा भिक्खुनिया वा जिह्वा-विञ्जेय्येसु रसेसु पे० मनोविञ्जेय्येसु धम्मेषु उप्पज्जेय्य छन्दो वा रागो वा दोसो वा मोहो वा पटिघ वा पि चेतसो ततो चित्त निवारेय्य । सभयो चेतो मग्गो सप्पटिभयो च सकण्टको च सगहनो च उम्मग्गो च 10 कुम्मग्गो च दुहितिको च । असप्पुरिससेवितो चेतो मग्गो, न चेतो मग्गो सप्पुरिसेहि सेवितो । न त्वं एत अरहसी ति । ततो चित्त निवारये मनोविञ्जेय्येहि धम्मेहि ।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, किट्ठ सम्पन्न । किट्ठारक्खो^२ च पमत्तो, गोणो च किट्ठादो अदु किट्ठं ओतरित्वा यावदत्थ मद आपज्जेय्य पमाद 15 R 196 आपज्जेय्य, एवमेव खो, भिक्खवे, अस्सुतवा पुथुज्जनो छसु फस्सा- B 400 यतनेसु असवुत्तकारी पञ्चसु कामगुणेषु यावदत्थ मद आपज्जति पमाद आपज्जति ।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, किट्ठ सम्पन्न किट्ठारक्खो च अप्पमत्तो गोणो च किट्ठादो अदु किट्ठं ओतरेय्य । तमेन किट्ठारक्खो नासाय सुग्गहित^३ 20 गण्हेय्य । नासाय सुग्गहित गहेत्वा उपरिघटायं सुनिग्गहित निग्गण्हेय्य । उपरिघटाय सुनिग्गहित निग्गहेत्वा दण्डेन सुताळित ताळ्येय्य । दण्डेन सुताळित ताळ्येत्वा ओसज्जेय्य । दुतिय पि खो, भिक्खवे पे० ततिय पि खो, भिक्खवे, गोणो किट्ठादो अदु किट्ठं ओतरेय्य । तमेन किट्ठारक्खो नासाय सुग्गहित गण्हेय्य । नासाय सुग्गहित गहेत्वा उपरिघटाय 25 सुनिग्गहित निग्गण्हेय्य । उपरिघटाय सुनिग्गहित निग्गहेत्वा दण्डेन सुताळित ताळ्येय्य । दण्डेन सुताळित ताळ्येत्वा ओसज्जेय्य । एव हि सो, भिक्खवे, गोणो किट्ठादो गामगतो वा अरञ्जगतो वा, ठानबहुलो वा

१ सप्पटिघ - स्या० । २ किट्ठारक्खको - सी०, कित्थारक्खो - रो० ।

३ सुग्गहित - रो० ।

अस्स निसज्जबहुलो वा न त किट्ठ पुन ओतरेय्य — तमेव पुरिम दण्ड-
सम्फस्स समनुस्सरन्तो । एवमेव खो, भिक्खवे, यतो खो भिक्खुनो छसु
फस्सायतनेसु चित्त उदुजित^१ होति सुदुजित^२, अज्झत्तमेव सन्तिट्ठति,
सन्निसीदति, एकोदि होति, समाधियति ।

- 5 “सेय्यथापि, भिक्खवे, रज्जो वा राजमहामत्तस्स वा वीणाय
सद्दो अस्सुतपुब्बो अस्स । सो वीणासद्द सुणेय्य । सो एव वदेय्य —
‘अम्भो, कस्स^३ नु खो एसो सद्दो एव रजनीयो एव कमनीयो^४’ एव
R 197 मदनीयो एवं मुच्छनीयो एव बन्धनीयो^५’ ति ? तमेन एव वदेय्यु — ‘एसा,
खो, भन्ते, वीणा नाम यस्सा एसो सद्दो एव रजनीयो एव कमनीयो एव
10 मदनीयो एव मुच्छनीयो एव बन्धनीयो^५’ ति । सो एव वदेय्य — ‘गच्छथ
मे, भो, त वीण आहरथा’ ति । तस्स त वीण आहरेय्यु । तमेन एव
वदेय्यु — ‘अय खो सा, भन्ते, वीणा यस्सा एसो सद्दो एव रजनीयो एव
कमनीयो एव मदनीयो एव मुच्छनीयो एव बन्धनीयो^५’ ति । सो एव
वदेय्य — ‘अल मे, भो, ताय वीणाय, तमेव मे सद्द आहरथा’ ति । तमेन
15 एव वदेय्यु — ‘अय खो, भन्ते, वीणा नाम अनेकसम्भारा महासम्भारा ।
B 401 अनेकेहि सम्भारेहि समारद्धा वदति^६, सेय्यथीद — दोणि च पटिच्च
चम्म च पटिच्च दण्ड च पटिच्च उपधारणे च पटिच्च तन्तियो च पटिच्च
कोण च पटिच्च पुरिसस्स च तज्ज वायाम पटिच्च एवाय, भन्ते, वीणा
नाम अनेकसम्भारा महासम्भारा । अनेकेहि सम्भारेहि समारद्धा वदती’
20 ति । सो त वीण दसधा वा सतधा वा फालेय्य, दसधा वा सतधा वा त
फालेत्वा सकलिक सकलिक करेय्य, सकलिक सकलिक करित्वा अग्गिना
डहेय्य, अग्गिना डहित्वा मसि करेय्य, मसि करित्वा महावाते वा ओफु-
नेय्य^७, नदिया वा सीघसोताय पवाहेय्य । सो एव वदेय्य — ‘असती’
किराय^८, भो, वीणा नाम, यथेव^९ यं^{१०} किञ्चि वीणा नाम एत्थ च पनाय
25 जनों^{११} अतिवेल पमत्तो पलळितो^{१२}’ ति । एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खु रूप
समन्वेसति^{१३} यावता रूपस्स गति, वेदन समन्वेसति यावता वेदनाय गति,
सज्ज समन्वेसति यावता सज्जाय गति, सङ्खारे समन्वेसति यावता

१ उदुज्जित — स्या०, उजुजात — रो० । २ सम्मुजुजत — रो० । ३ किस्स —
सी०, रो० । ४ कम्मनियो — स्या०, कमनियो — रो० । ५ चरति — स्या० ।
६ ओपुनेय्य — सी०, रो० । ७-७ असति ० — स्या०, असक्किराय — रो० । ८-८ यथे-
वाय — सी०, यथेवय — रो० । ९ महाजनो — रो० । १० पलाळितो — स्या० ।
११ समन्वेसति — सी०, स्या०, समनेसति — रो० ।

सङ्खारान गति, विञ्जाण समन्वेसति यावता विञ्जाणस्स गति ।
तस्स रूप समन्वेसतो यावता रूपस्स गति, वेदन समन्वेसतो . पे०
सञ्ज सङ्खारे विञ्जाण समन्वेसतो यावता विञ्जाणस्स गति ।
य पिस्स त होति अहंति वा मम ति वा अस्मी ति वा त पि तस्स न
होती” ति ।

R 198

5

२४७ छप्पाणकोपमसुत्तं

२५३ “सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसो अरुगत्तो पक्कगत्तो सरवनं
पविसेय्य । तस्स कुसकण्टका चेव पादे विज्झेय्यु, सरपत्तानि^१ च गत्तानि^२
विलेखेय्यु^३ । एव हि सो, भिक्खवे, पुरिसो^४ भिय्योसोमत्ताय^५ ततोनिदान
दुक्ख दोमनस्स पटिसवेदियेथ । एवमेव खो, भिक्खवे, इधेकच्चो भिक्खु
गामगतो वा अरञ्जगतो वा लभति वत्तार — ‘अयं च सो^६ आयस्मा
एवकारी एवसमाचारो असुचिगामकण्टको’ ति । त कण्टको ति इति
विदित्वा सवरो च असवरो च वेदितब्बो ।

10

“कथं च, भिक्खवे, असवरो होति ? इध, भिक्खवे, भिक्खु
चक्खुना रूपं दिस्वा पियरूपे रूपे अधिमुच्चति, अप्पियरूपे रूपे व्यापज्जति^७,
अनुपट्टितकायस्सति^८ च विहरति परित्तचेतसो, त च चेतोविमुत्ति पञ्जा-
विमुत्ति यथाभूत नप्पजानाति यत्थस्स ते उप्पन्ना पापका अकुसला धम्मा
अपरिसेसा निरुज्झन्ति । सोतेन सद् सुत्वा धानेन गन्धं घायित्वा
जिह्वाय रसं सायित्वा . कायेन फोढुब्ब फुसित्वा . मनसा धम्मं विञ्जाय
पियरूपे धम्मे अधिमुच्चति, अप्पियरूपे धम्मे व्यापज्जति, अनुपट्टित-
कायस्सति च विहरति परित्तचेतसो, त च चेतोविमुत्ति पञ्जाविमुत्ति
यथाभूत नप्पजानाति यत्थस्स ते उप्पन्ना पापका अकुसला धम्मा अपरि-
सेसा निरुज्झन्ति ।

B 402

15

20

“सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसो छप्पाणके गहेत्वा नानाविसये
नानागोचरे दब्बाय रज्जुया बन्धेय्य । अहिं गहेत्वा दब्बाय रज्जुया
बन्धेय्य । सुसुमारं^९ गहेत्वा दब्बाय रज्जुया बन्धेय्य । पक्खि गहेत्वा

25

१-१ सरपत्तानि पक्कगत्तानि — स्या०, अरुपक्कानि गत्तानि — रो० । २ विला-
खेय्यु — स्या०, विलिक्खेय्यु — रो० । ३ स्या० पोत्थके नत्थि । ४ भिय्योसो मत्ताय — स्या० ।
५ खो — रो० । ६ व्यापज्जति — रो० । ७ अनुपट्टितकायसति — स्या०, सती — रो० ।
८ सुसुमार — म० ।

R 199

दब्हाय रज्जुया बन्धेय्य । कुक्कुर गहेत्वा दब्हाय रज्जुया बन्धेय्य । सिङ्गाल^१ गहेत्वा दब्हाय रज्जुया बन्धेय्य । मक्कट गहेत्वा दब्हाय रज्जुया बन्धेय्य । दब्हाय रज्जुया बन्धित्वा मज्झे गण्ठि करित्वा ओस्स-ज्जेय्य । अथ खो, ते, भिक्खवे, छप्पाणका नानाविसया नानागोचरा

- 5 सक सक गोचरविसय आविञ्छेय्यु – अहि आविञ्छेय्य ‘वम्मिक पवे-
क्खामी’ ति, सुसुमारो आविञ्छेय्य ‘उदक पवेक्खामी’ ति, पक्खी आवि-
ञ्छेय्य ‘आकास डेस्सामी’ ति, कुक्कुरो आविञ्छेय्य ‘गाम पवेक्खामी’
ति, सिङ्गालो आविञ्छेय्य ‘सीवथिक पवेक्खामी’ ति, मक्कटो आविञ्छेय्य
‘वन पवेक्खामी’ ति । यदा खो ते, भिक्खवे, छप्पाणका^२ ज्ञत्ता^३ अस्सु
10 किलन्ता, अथ खो यो नेस पाणकान^४ बलवतरो अस्स तस्स ते अनुवत्तेय्यु,
अनुविधायेय्यु^५ वस गच्छेय्यु । एवमेव खो, भिक्खवे, यस्स कस्सचि
भिक्खुनो कायगता सति अभविता अबहुलीकता त चक्खु^६ आविञ्छति
मनापियेसु रूपेसु, अमनापिया रूपा पटिकूला^६ होन्ति पे० मनो
आविञ्छति मनापियेसु धम्मेसु, अमनापिया धम्मा पटिकूला होन्ति ।
15 एव खो, भिक्खवे, असवरो होति ।

B 403

- “कथ च, भिक्खवे, सवरो होति ? इध, भिक्खवे, भिक्खु
चक्खुना रूप दिस्वा पियरूपे रूपे नाधिमुच्चति, अप्पियरूपे रूपे न ब्या-
पज्जति, उपट्ठितकायस्सति च विहरति अप्पमाणचेतसो, त च चेतोविमुत्ति
पञ्जाविमुत्ति यथाभूत पजानाति यत्थस्स ते उप्पन्ना पापका अकुसला
20 धम्मा अपरिसेसा निरुज्झन्ति पे० जिह्वाय रस सायित्वा पे० .
R 206 मनसा धम्म विञ्जाय पियरूपे धम्मे नाधिमुच्चति, अप्पियरूपे धम्मे
न ब्यापज्जति, उपट्ठितकायस्सति च विहरति अप्पमाणचेतसो, त च
चेतोविमुत्ति पञ्जाविमुत्ति यथाभूत पजानाति यत्थस्स ते उप्पन्ना पापका
अकुसला धम्मा अपरिसेसा निरुज्झन्ति ।

- 25 “सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसो छप्पाणके गहेत्वा नानाविसये
नानागोचरे दब्हाय रज्जुया बन्धेय्य । अहि गहेत्वा दब्हाय रज्जुया
बन्धेय्य । सुसुमारं गहेत्वा दब्हाय रज्जुया बन्धेय्य । पक्खि गहेत्वा
.. प० कुक्कुरं गहेत्वा ... सिङ्गाल गहेत्वा . मक्कट गहेत्वा दब्हाय

१ सिङ्गाल – स्या०, रो० । २-२ छप्पाणकाज्ञत्ता – स्या०, छप्पाणकाज्ञत्ता –
रो० । ३ पाणका – स्या० । ४ अनुविधीयेय्यु – रो० । ५ चक्खु – स्या० ।
६ पटिकूला – रो० ।

रज्जुया बन्धेय्य । दब्धाय रज्जुया बन्धित्वा दब्धे खीले वा थम्भे वा
 उपनिबन्धेय्य । अथ खो ते, भिक्खवे, छप्पाणका नानाविसया नाना-
 गोचरा सक सक गोचरविसय आविञ्छेय्यु – अहि आविञ्छेय्य ‘वम्मिक
 पवेक्खामी’ ति, सुसुमारो आविञ्छेय्य ‘उदक पवेक्खामी’ ति, पक्खी
 आविञ्छेय्य ‘आकास डेस्सामी’ ति, कुक्कुरो आविञ्छेय्य ‘गाम् 5
 पवेक्खामी’ ति, सिङ्गालो आविञ्छेय्य ‘सीवथिक पवेक्खामी’ ति, मक्कटो
 आविञ्छेय्य ‘वन पवेक्खामी’ ति । यदा खो ते, भिक्खवे, छप्पाणका
 जत्ता अस्सु किलन्ता, अथ तमेव खील^१ वा थम्भ^२ वा उपतिट्ठेय्यु, उप-
 निसीदेय्यु, उपनिपज्जेय्यु । एवमेव खो, भिक्खवे, यस्स कस्सचि भिक्खुनो
 कायगता सति भाविता बहुलीकता, त चक्खु नाविञ्छति मनापियेसु 10
 रूपेसु, अमनापिया रूपा नप्पटिकूला होन्ति पे० जिह्वा नाविञ्छति
 मनापियेसु रसेसु पे० मनो नाविञ्छति मनापियेसु धम्मेसु, अमना-
 पिया धम्मा नप्पटिकूला होन्ति । एव खो, भिक्खवे, सवरो होति ।

“दब्धे खीले वा थम्भे वा’ ति खो, भिक्खवे, कायगताय सतिया
 एत अधिवचन । तस्मातिह वो, भिक्खवे, एव सिक्खितब्ब – ‘कायगता 15
 नो सति भाविता भविस्सति बहुलीकता यानीकता वत्थुकता अनुट्ठिता
 परिचिता सुसमारद्धा’ ति । एव हि खो, भिक्खवे, सिक्खितब्ब” ति ।

२४८ यवकलापिसुत्तं

२५४ “सेय्यथापि, भिक्खवे, यवकलापी^१ चातुम्महापथे^२
 निक्खित्ता अस्स । अथ छ पुरिसा आगच्छेय्यु व्याभङ्गिहत्था । ते^३
 यवकलापि छहि व्याभङ्गीहि^४ हनेय्यु । एव हि सा, भिक्खवे, यवकलापी 20
 सुहता अस्स छहि व्याभङ्गीहि हञ्जमाना । अथ सत्तमो पुरिसो आगच्छेय्य
 व्याभङ्गिहत्थो । सो त यवकलापि सत्तमाय व्याभङ्गिया हनेय्य ।
 एव हि सा भिक्खवे, यवकलापी सुहततरा अस्स सत्तमाय व्याभङ्गिया
 हञ्जमाना । एवमेव खो, भिक्खवे, अस्सुतवा पुथुज्जनो चक्खुस्मि
 हञ्जति मनापामनापेहि रूपेहि पे० जिह्वाय हञ्जति मनापा- 25
 मनापेहि रसेहि पे० मनस्मि हञ्जति मनापामनापेहि धम्मेहि ।

B 404,
R 201

१ रो० पोत्थके नत्थि । २ खीले – रो० । ३ थम्भे – रो० । ४ यवकलापि –
 स्या० । ५ चातुम्महापथे – म०, चतुम्महापथे – रो० । ६ ते वेन – स्या०, ते त –
 रो० । ७ व्याभङ्गीहि – रो० ।

सचे सो, भिक्खवे, असुतवा पुथुज्जनो आयति^१ पुनब्भवाय^२ चेतेति, एव हि सो, भिक्खवे, मोघपुरिसो सुहततरो होति, सेय्यथापि सा^३ यवकलापी सत्तमाय व्याभङ्गिया हज्जमाना ।

“भूतपुब्ब, भिक्खवे, देवासुरसङ्गामो समुपब्यूब्बो^४ अहोसि ।
 ५ अथ खो, भिक्खवे, वेपचित्ति असुरिन्दो असुरे आमन्तेसि — ‘सचे, मारिसा, देवासुरसङ्गामे समुपब्यूब्बे असुरा जिनेय्यु देवा पराजिनेय्यु, येन न सक्क देवानमिन्द कण्ठपञ्चमेहि^५ बन्धनेहि बन्धित्वा मम सन्तिके आनेय्याथ असुरपुर’ ति । सक्को पि खो, भिक्खवे, देवानमिन्दो देवे तावतिसे आमन्तेसि — ‘सचे, मारिसा, देवासुरसङ्गामे समुपब्यूब्बे देवा जिनेय्यु
 १० असुरा पराजिनेय्यु, येन न वेपचित्ति असुरिन्द कण्ठपञ्चमेहि बन्धनेहि बन्धित्वा मम सन्तिके आनेय्याथ सुधम्म देवसभ’ ति । तस्मि खो पन, भिक्खवे, सङ्गामे देवा जिनिषु, असुरा पराजिनिषु । अथ खो, भिक्खवे, देवा तावतिसा वेपचित्ति असुरिन्द कण्ठपञ्चमेहि बन्धनेहि बन्धित्वा सक्कस्स देवानमिन्दस्स सन्तिके आनेसु सुधम्म देवसभ । तत्र सुद, भिक्खवे,
 १५ वेपचित्ति असुरिन्दो कण्ठपञ्चमेहि बन्धनेहि बद्धो^६ होति । यदा खो^७, भिक्खवे, वेपचित्तिस्स असुरिन्दस्स एव होति — ‘धम्मिका खो देवा, अधम्मिका असुरा, इधेव दानाह देवपुर गच्छामी’ ति, अथ कण्ठपञ्चमेहि बन्धनेहि मुत्त अत्तान समनुपस्सति, दिब्बेहि च पञ्चहि कामगुणेहि समप्पितो समङ्गीभूतो परिचारेति । यदा च खो, भिक्खवे, वेपचित्तिस्स
 B 405 २० असुरिन्दस्स एव होति — ‘धम्मिका खो असुरा, अधम्मिका देवा, तत्थेव दानाह असुरपुर गमिस्सामी’ ति, अथ कण्ठपञ्चमेहि बन्धनेहि बद्ध अत्तान समनुपस्सति । दिब्बेहि च पञ्चहि कामगुणेहि परिहायति । एव सुखुम खो, भिक्खवे, वेपचित्तिबन्धन । ततो सुखुमतर मारबन्धन । मज्जमानो खो, भिक्खवे, बद्धो मारस्स, अमज्जमानो मुत्तो पापिमतो ।

२५ “अस्मी’ ति, भिक्खवे, मज्जितमेत, ‘अयमहमस्मी’ ति मज्जितमेत, ‘भविस्स’ ति मज्जितमेत, ‘न भविस्स’ ति मज्जितमेत, ‘रूपी भविस्स’ ति मज्जितमेत, ‘अरूपी भविस्स’ ति मज्जितमेत, ‘सञ्जी भविस्स’ ति मज्जितमेत, ‘असञ्जी भविस्स’ ति मज्जितमेत, ‘नेव-

१-१ आयतिपुनब्भवाय — रो० । २ भिक्खवे सा — रो० । ३ समुपब्यूब्बो — रो० । ४ कण्ठे पञ्चमेहि — रो० । ५ बन्धो — स्या० । ६ च खो — स्या०, रो० ।

सञ्जीनासञ्जी भविस्स' ति मञ्जितमेत । मञ्जित, भिक्खवे, रोगो^१,
मञ्जितं गण्डो, मञ्जितं सल्ल । तस्मातिह, भिक्खवे, 'अमञ्जमानेन'^२
चेतसा विहरिस्सामा^३ ति – एव हि वो, भिक्खवे, सिक्खितब्ब ।

“अस्मी' ति, भिक्खवे, इज्जितमेत, 'अयमहमस्मी' ति इज्जित-
मेत, 'भविस्स' ति इज्जितमेत, 'न भविस्स' ति इज्जितमेत, 'रूपी ५
भविस्स' ति इज्जितमेत, 'अरूपी भविस्स' ति इज्जितमेत, 'सञ्जी
भविस्स' ति इज्जितमेत, 'असञ्जी भविस्स' ति इज्जितमेत, 'नेव-
सञ्जीनासञ्जी भविस्स' ति इज्जितमेत । इज्जित, भिक्खवे, रोगो,
इज्जित गण्डो, इज्जित सल्ल । तस्मातिह, भिक्खवे, 'अनिञ्जमानेन
चेतसा विहरिस्सामा' ति – एव हि वो, भिक्खवे, सिक्खितब्ब । R 203

“अस्मी' ति, भिक्खवे, फन्दितमेत, 'अयमहमस्मी' ति फन्दित-
मेत, 'भविस्स' ति .. पे० 'न भविस्स' ति 'रूपी भविस्स' ति
'अरूपी भविस्स' ति 'सञ्जी भविस्स' ति . 'असञ्जी भविस्स' ति
'नेवसञ्जीनासञ्जी भविस्स' ति फन्दितमेत । फन्दित, भिक्खवे,
रोगो, फन्दित गण्डो, फन्दितं सल्लं । तस्मातिह, भिक्खवे, 'अफन्दमानेन 15
चेतसा विहरिस्सामा' ति – एव हि वो भिक्खवे, सिक्खितब्बं ।

“अस्मी' ति, भिक्खवे, पपञ्चितमेत, 'अयमहमस्मी' ति
पपञ्चितमेत, 'भविस्स' ति पे० 'न भविस्स' ति 'रूपी भविस्स'
ति 'अरूपी भविस्स' ति 'सञ्जी भविस्स' ति 'असञ्जी
भविस्स' ति 'नेवसञ्जीनासञ्जी भविस्स' ति पपञ्चितमेत । 20 B 406
पपञ्चित, भिक्खवे, रोगो, पपञ्चितं गण्डो, पपञ्चित सल्ल । तस्मा-
तिह, भिक्खवे, 'निप्पपञ्चेन' चेतसा विहरिस्सामा' ति – एवं हि वो,
भिक्खवे, सिक्खितब्ब ।

“अस्मी' ति, भिक्खवे, मानगतमेतं, 'अयमहमस्मी' ति मान-
गतमेत, 'भविस्स' ति मानगतमेत, 'न भविस्स' ति मानगतमेत, 25
'रूपी भविस्स' ति मानगतमेत, 'अरूपी भविस्स' ति मानगतमेत,
'सञ्जी भविस्स' ति मानगतमेत, 'असञ्जी भविस्स' ति मानगत-
मेतं, 'नेवसञ्जीनासञ्जी भविस्स' ति मानगतमेत । मानगत,
भिक्खवे, रोगो, मानगत गण्डो, मानगत सल्लं । तस्मातिह, भिक्खवे,

१ रोगो – रो० । २ अमञ्जितमानेन – रो० । ३ विहरिस्सामी – स्या० ।

४. निप्पपञ्चेन – रो० ।

‘निहतमानेन चेतसा विहरिस्सामा’ ति - एव हि वो, भिक्खवे,
सिक्खितब्ब’ ति ।

आसीविसवग्गो चतुत्थो ।

तस्सुद्धानं

R 204

आसीविसो रथो कुम्भो, द्वे दारुक्खन्धा^१ अवस्सुतो ।

दुक्खधम्मा किसुका वीणा, छप्पाणा यवकलापी^२ ति^३ ॥

सळायतनवग्गे चतुत्थपण्णासको समत्तो ।

तस्स वग्गुद्धानं

5

नन्दिक्खयो^१ सट्ठिनयो,^२ समुद्दो उरगेन^३ च ।

चतुपण्णासका एते, निपातेसु पकासिता ति ॥

सळायतनसयुत्त समत्त ।

—:०:—

१ दारुक्खन्वेन - स्या० । २-२ यवकलापिकेन चा ति - स्या० । नन्दिक्खया -
स्या०, रो० । ४ सट्ठिनया - स्या०, रो० । ५ उदकेन - स्या० ।

३६. वेदनासंयुतं

१ समाधिसुत्तं

१ “तिस्सो इमा, भिक्खवे, वेदना । कतमा तिस्सो ? सुखा वेदना, दुक्खा वेदना, अदुक्खमसुखा वेदना – इमा खो, भिक्खवे, तिस्सो वेदना ति ।

B 407

“समाहितो सम्पजानो, सतो बुद्धस्स सावको ।
वेदना च पजानाति, वेदनान च सम्भव ॥
“यत्थ चेता निरुज्झन्ति, मग्ग च खयगामिन ।
वेदनान खया भिक्खु, निच्छातो परिनिब्बुतो” ति ॥

5

२ सुखसुत्तं

२ “तिस्सो इमा, भिक्खवे, वेदना । कतमा तिस्सो ? सुखा वेदना, दुक्खा वेदना, अदुक्खमसुखा वेदना – इमा खो, भिक्खवे, तिस्सो वेदना ति ।

10

“सुखं वा यदि वा दुक्ख, अदुक्खमसुखं सह ।
अज्झत्तं च बहिद्धा च, य किञ्चि अत्थि वेदित ॥
“एत दुक्ख ति अत्वान, मोसधम्म पलोकिन ।
फुस्स फुस्स वय पस्स^१, एवं तत्थ विरज्जती” ति ॥

R 205

३. पहानसुत्तं

३ “तिस्सो इमा, भिक्खवे, वेदना । कतमा तिस्सो ? सुखा वेदना, दुक्खा वेदना, अदुक्खमसुखा वेदना । सुखाय, भिक्खवे, वेदनाय रागानुसयो पहातब्बो, दुक्खाय वेदनाय पटिघानुसयो पहातब्बो, अदुक्खमसुखाय वेदनाय अविज्जानुसयो पहातब्बो । यतो खो, भिक्खवे, भिक्खुनो सुखाय वेदनाय रागानुसयो पहीनो होति, दुक्खाय वेदनाय पटिघानुसयो पहीनो होति, अदुक्खमसुखाय वेदनाय अविज्जानुसयो पहीनो होति, अयं वुच्चति, भिक्खवे, ‘भिक्खु^२ निरनुसयो^३ सम्मद्दसो

20 B 408

१ फुस्स – स्या० । २ भिक्खुनो – रो० । ३ निरागानुसयो – स्या०, पहीन-
रागानुसयो – रो० ।

अच्छेच्छि^१ तण्ह, विवत्तयि सयोजन, सम्मा मानाभिसमया अन्तमकासि दुक्खस्सा^२ ति ।

“सुख वेदयमानस्स^३, वेदन अप्पजानतो ।
सो रागानुसयो होति, अनिस्सरणदस्सिनो ॥

५ “दुक्ख वेदयमानस्स, वेदन अप्पजानतो ।
पटिघानुसयो होति, अनिस्सरणदस्सिनो ॥

“अदुक्खमसुख सन्त, भूरिपञ्चेन देसित ।
त चापि अभिनन्दति, नेव दुक्खा पमुच्चति ॥

R 206

“यतो च भिक्खु आतापी, सम्पजञ्ज^४ न^५ रिञ्चति ।
ततो सो वेदना सब्बा, परिजानाति पण्डितो ॥

10

“सो वेदना परिञ्जाय, दिट्ठे धम्मे अनासवो ।
कायस्स भेदा धम्मट्ठो, सङ्ख्यं^६ नोपेति वेदगू” ति ॥

४ पातालसुत्तं

४ “अस्सुतवा, भिक्खवे, पुथुज्जनो य^१ वाच भासति — ‘अत्थि महासमुद्दे पातालो’ ति, त खो पनेद, भिक्खवे, अस्सुतवा पुथुज्जनो
१५ असन्तं अविज्जमान^२ एव वाच भासति — ‘अत्थि महासमुद्दे पातालो’ ति ।
सारीरिकान खो एत, भिक्खवे, दुक्खान वेदनान अधिवचन यदिदं ‘पातालो’
ति । अस्सुतवा, भिक्खवे, पुथुज्जनो सारीरिकाय दुक्खाय वेदनाय फुट्ठो
समानो सोचति किलमति परिदेवति उरत्ताळि^३ कन्दति सम्मोहं
आपज्जति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, ‘अस्सुतवा पुथुज्जनो पाताले^४ न^५
२० पच्चुट्ठासि, गाधं च नाज्झगा’ । सुतवा च खो, भिक्खवे, अरियसावको
सारीरिकाय दुक्खाय वेदनाय फुट्ठो समानो नेव^६ सोचति न किलमति न
परिदेवति न उरत्ताळि कन्दति न सम्मोहं आपज्जति । अयं वुच्चति,
भिक्खवे, ‘सुतवा अस्सुतवा पुथुज्जनो पाताले पच्चुट्ठासि, गाधं च अज्झगा’ ति ।

B 409

“यो एता नाधिवासेति, उप्पन्ना वेदना दुखा^७ ।

25

सारीरिका पाणहरा, याहि फुट्ठो पवेधति ॥

१ अच्छेज्जि — स्या०, रो० । २ वेदयमानस्स — रो० । ३-३ सम्पजञ्जेन — सी०,
स्या० । ४ सङ्ख्यं — रो० । ५ एव — स्या० । ६ असविज्जमान — स्या०, रो० । ७ उरत्ताळी —
स्या०, रो० । ८-८ पातालेन — रो० । ९ न — रो०, स्या० । १० दुक्खा — स्या०, रो० ।

“अक्कन्दति परोदति, दुब्बलो अप्पथामको ।
 न सो पाताले पच्चुट्ठासि, अथो गाध पि नाज्झगा^१ ॥
 “यो चेता अधिवासेति, उप्पन्ना वेदना दुखा ।
 सारीरिका पाणहरा, याहि फुट्ठो न वेधति ।
 स वे पाताले पच्चुट्ठासि, अथो गाध पि अज्झगा” ति ॥ 5

R 207

५ दट्ठब्बसुत्तं

५ “तिस्सो इमा, भिक्खवे, वेदना । कतमा तिस्सो ? सुखा
 वेदना, दुक्खा वेदना, अदुक्खमसुखा वेदना । सुखा, भिक्खवे, वेदना
 दुक्खतो दट्ठब्बा, दुक्खा वेदना सल्लतो दट्ठब्बा, अदुक्खमसुखा वेदना
 अनिच्चतो दट्ठब्बा । यतो खो, भिक्खवे, भिक्खुनो सुखा वेदना दुक्खतो
 दिट्ठा होति^२, दुक्खा वेदना सल्लतो दिट्ठा होति, अदुक्खमसुखा वेदना 10
 अनिच्चतो दिट्ठा होति – अय वुच्चति, भिक्खवे, ‘भिक्खु सम्मद्दसो
 अच्छेच्छि तण्ह, विवत्तयि सयोजन, सम्मा मानाभिसमया अन्तमकासि
 दुक्खस्सा’ ति ।

“यो सुखं दुक्खतो अद्द, दुक्खमद्दक्खि सल्लतो ।
 अदुक्खमसुख सन्त, अद्दक्खि न अनिच्चतो ॥ 15
 “स वे” सम्मद्दसो भिक्खु, परिजानाति वेदना ।
 सो वेदना परिञ्जाय, दिट्ठे धम्मे अनासवो ।
 कायस्स भेदा धम्मट्ठो, सङ्ख्य नोपेति^३ वेदगू” ति ॥

15

६ सल्लसुत्तं

६. “अस्सुतवा, भिक्खवे, पुथुज्जनो सुख पि वेदन वेदयति^४,
 दुक्ख पि वेदन वेदयति, अदुक्खमसुख पि वेदन वेदयति । सुतवा, 20
 भिक्खवे, अरियसावको सुख पि वेदन वेदयति, दुक्ख पि वेदन वेदयति,
 अदुक्खमसुख पि वेदन वेदयति । तत्र, भिक्खवे, को विसेसो को
 अधिप्पयासो^५ कि नानाकरण सुतवतो अरियसावकस्स अस्सुतवता
 पुथुज्जनेना” ति ?

B 410,
R 208

१ नज्झगा – स्या०, रो० । २ होन्ति – रो० । ३ चे – स्या० । ४ नपेति –
 स्या०, नुपेति – रो० । ५ वेदयति – रो० । ६ अधिप्पायसो – स्या०, अधिप्पायोसो –
 रो० ।

भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा पे० अस्सुतवा, भिक्खवे,
 पुथुज्जनो दुक्खाय वेदनाय फुट्ठो^१ समानो सोचति किलमति परिदेवति
 उरत्ताळि कन्दति सम्मोह आपज्जति । सो द्वे वेदना वेदयति – कायिक
 च चेतसिक च । सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिस सल्लेन विज्जेय्य । तमेन
 ५ दुतियेन सल्लेन अनुवेध विज्जेय्य^२ । एव हि सो, भिक्खवे, पुरिसो
 द्विसल्लेन^३ वेदनं^४ वेदयति । एवमेव खो, भिक्खवे, अस्सुतवा पुथुज्जनो
 दुक्खाय वेदनाय फुट्ठो समानो सोचति किलमति परिदेवति उरत्ताळि
 कन्दति सम्मोह आपज्जति । सो द्वे वेदना वेदयति – कायिक च चेतसिक
 च । तस्सा येव खो पन दुक्खाय वेदनाय फुट्ठो समानो पटिघवा होति ।
 १० तमेन दुक्खाय वेदनाय पटिघवन्त यो दुक्खाय वेदनाय पटिघानुसयो सो
 अनुसेति । सो दुक्खाय वेदनाय फुट्ठो समानो कामसुख अभिनन्दति ।
 त किस्स हेतु ? न हि सो, भिक्खवे, पजानाति अस्सुतवा पुथुज्जनो
 अञ्जत्र कामसुखा दुक्खाय वेदनाय निस्सरण तस्स कामसुख च अभि-
 नन्दतो यो सुखाय वेदनाय रागानुसयो सो अनुसेति । सो तास वेदनान
 १५ समुदय च अत्थङ्गम^५ च अस्साद च आदीनव च निस्सरण च यथाभूत
 नप्पजानाति । तस्स तास वेदनान समुदय च अत्थङ्गम च अस्साद च
 आदीनवं च निस्सरणं च यथाभूत अप्पजानतो यो अदुक्खमसुखाय वेदनाय
 अविज्जानुसयो सो अनुसेति । सो सुख चे^६ वेदन वेदयति, सञ्जुत्तो न
 वेदयति । दुक्ख चे वेदन वेदयति, सञ्जुत्तो न वेदयति । अदुक्खम-
 २० सुख चे वेदन वेदयति, सञ्जुत्तो न वेदयति । अय वुच्चति, भिक्खवे,
 ‘अस्सुतवा पुथुज्जनो सञ्जुत्तो जातिया जराय मरणेन सोकेहि परिदेवेहि
 दुक्खेहि दोमनस्सेहि उपायासेहि, सञ्जुत्तो दुक्खस्मा’ ति वदामि ।
 “सुतवा च खो, भिक्खवे, अरियसावको दुक्खाय वेदनाय फुट्ठो
 ४ ४११ समानो न सोचति न किलमति न परिदेवति न उरत्ताळि कन्दति न
 २५ सम्मोह आपज्जति । सो एक वेदन वेदयति – कायिकं, न चेतसिक ।
 “सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिस सल्लेन विज्जेय्य । तमेन दुतियेन
 सल्लेन अनुवेधं^७ न विज्जेय्य^८ । एव हि सो, भिक्खवे, पुरिसो एकसल्लेन
 वेदनं वेदयति । एवमेव खो, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको दुक्खाय
 वेदनाय फुट्ठो समानो न सोचति न किलमति न परिदेवति न उरत्ताळि

१ फुट्ठो – रो० । २ विज्जेय्यु – स्या०, रो० । ३ द्वेसल्लेन – स्या०, द्वे सल्ले –
 रो० । ४ वेदना – स्या०, रो० । ५ अत्थङ्गम – रो० । ६ च – स्या० । ७-७ अनु-
 रोध विज्जेय्यु – स्या०, अनुविज्जेय्यु – रो० ।

कन्दति न सम्मोह आपज्जति । सो एक वेदन वेदयति — कायिक, न
चेतसिक । तस्सा येव खो पन दुक्खाय वेदनाय फुट्ठो^१ समानो^१ पटिघवा
न होति । तमेन दुक्खाय वेदनाय अप्पटिघवन्त यो दुक्खाय वेदनाय पटिघा-
नुसयो, सो नानुसेति । सो दुक्खाय वेदनाय फुट्ठो समानो कामसुख
नाभिनन्दति । त किस्स हेतु^२ पजानाति हि^३ सो^३, भिक्खवे, सुतवा 5
अरियसावको अञ्जत्र कामसुखा दुक्खाय वेदनाय निस्सरण । तस्स
कामसुख नाभिनन्दतो यो सुखाय वेदनाय रागानुसयो, सो नानुसेति ।
सो तास वेदनान समुदय च अत्थङ्गम च अस्साद च आदीनव च निस्सरण
च यथाभूत पजानाति । तस्स तास वेदनान समुदय च अत्थङ्गम च
अस्साद च आदीनव च निस्सरण च यथाभूत पजानतो यो अदुक्खमसुखाय 10
वेदनाय अविज्जानुसयो, सो नानुसेति । सो सुख चे वेदन वेदयति, विस-
ञ्जुत्तो न वेदयति । दुक्ख चे वेदन वेदयति, विसञ्जुत्तो न वेदयति ।
अदुक्खमसुख चे वेदन वेदयति, विसञ्जुत्तो न वेदयति । अय वुच्चति,
भिक्खवे, 'सुतवा' अरियसावको विसञ्जुत्तो जातिया जराय मरणेन
सोकेहि परिदेवेहि दुक्खेहि दोमनस्सेहि उपायासेहि, विसञ्जुत्तो 15
दुक्खस्मा' ति वदामि । अय खो, भिक्खवे, विसो, अय अधिप्पयासो,
इद नानाकरण सुतवतो अरियसावकस्स अस्सुतवता पुथुज्जनेना ति ।

R 210

“न वेदन वेदयति सपञ्चो,
सुखं पि दुक्खं पि बहुस्सुतो पि ।
अय च धीरस्स पुथुज्जनेन,
महा^४ विसो कुसलस्स होति ॥

20

“सङ्घातधम्मस्स बहुस्सुतस्स,
विपस्सतो लोकमिमं । पर च ।
इट्ठस्स धम्मा न मथेन्ति चित्त,
अनिट्ठतो^५ नो पटिघातमेति ॥

B, 412

25

“तस्सानुरोधा अथवा विरोधा,
विधूपिता^६ अत्थगता न सन्ति ।
पदं च ज्ञत्वा विरज असोक,
सम्मा पजानाति भवस्स पारगू” ति ॥

१-१ स्या०, रो० पोत्थकेसु नत्थि । २ स्या०, रो० पोत्थकेसु नत्थि । ३. रो०
पोत्थके नत्थि । ४ रो० पोत्थके नत्थि । ५ अय - स्या० । ६ विधूमिका - स्या० ।

७ पठमगेलञ्जसुत्तं

७ एक समय भगवा वेसालिय विहरति महावने कूटागार-
सालाय । अथ खो भगवा सायन्हसमय^१ पटिसल्लाना^२ वुट्ठितो येन
गिलानसाला तेनुपसङ्गमि, उपसङ्गमित्वा पञ्जत्ते आसने निसीदि ।
निसज्ज खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि —

R 211

5 “सतो, भिक्खवे, भिक्खु सम्पजानो काल आगमेय्य । अय वो
अम्हाक अनुसासनी ।

“कथ च, भिक्खवे, भिक्खु सतो होति ? इध, भिक्खवे, भिक्खु
काये कायानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके
अभिज्झादोमनस्स, वेदनासु वेदनानुपस्सी विहरति . पे० चित्ते
10 चित्तानुपस्सी विहरति धम्मेषु धम्मनानुपस्सी विहरति आतापी सम्प-
जानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स । एव खो, भिक्खवे,
भिक्खु सतो होति ।

“कथ च, भिक्खवे, भिक्खु सम्पजानो होति ? इध, भिक्खवे,
भिक्खु अभिक्कन्ते पटिक्कन्ते सम्पजानकारी होति, आलोकिते विलो-
15 किते सम्पजानकारी होति, सम्मिञ्जिते^३ पसारिते सम्पजानकारी होति,
सङ्घाटिपत्तचीवरधारणे सम्पजानकारी होति, असिते पीते खायिते
सायिते सम्पजानकारी होति, उच्चारपस्सावकम्मे सम्पजानकारी होति,
गते ठिते निसिन्ने सुत्ते जागरिते भासिते तुण्हीभावे सम्पजानकारी
होति । एव खो, भिक्खवे, भिक्खु सम्पजानकारी होति । सतो,
20 भिक्खवे, भिक्खु सम्पजानो काल आगमेय्य । अय वो अम्हाक अनुसासनी ।

B 413

“तस्स चे, भिक्खवे, भिक्खुनो एव सतस्स सम्पजानस्स अप्प-
मत्तस्स आतापिनो पहितत्तस्स विहरतो उप्पज्जति सुखा वेदना, सो एव
पजानाति — ‘उप्पन्ना खो म्याय^४ सुखा वेदना, सा च खो पटिच्च, नो
अप्पटिच्च । कि पटिच्च ? इममेव कायं पटिच्च । अय खो पन कायो
25 अनिच्चो सङ्गतो पटिच्चसमुप्पन्नो । अनिच्च खो पन सङ्गत पटिच्च-
समुप्पन्न काय पटिच्च उप्पन्ना सुखा वेदना कुतो निच्चा भविस्सती’
ति । सो काये च सुखाय च वेदनाय अनिच्चानुपस्सी विहरति, वयानु-
पस्सी विहरति, विरागानुपस्सी विहरति, निरोधानुपस्सी विहरति,

१ सायण्हसमय — सी०, स्या०, रो० । २ पटिसल्लाना — स्या०, रो० । ३ सम्मि-
ञ्जिते — म० । ४ मे अय — स्या०, रो० ।

पटिनिस्सग्गानुपस्सी विहरति । तस्स काये च सुखाय च वेदनाय अनिच्चा-
नुपस्सिनो विहरतो, वयानुपस्सिनो विहरतो, विरागानुपस्सिनो विहरतो,
निरोधानुपस्सिनो विहरतो, पटिनिस्सग्गानुपस्सिनो विहरतो यो काये
च सुखाय च वेदनाय रागानुसयो, सो पहीयति ।

R 212

“तस्स चे, भिक्खवे, भिक्खुनो एव सतस्स सम्पजानस्स अप्प- 5
मत्तस्स आतापिनो पहितत्तस्स विहरतो उप्पज्जति दुक्खा वेदना, सो एव
पजानाति – ‘उप्पन्ना खो म्याय दुक्खा वेदना । सा च खो पटिच्च, नो
अप्पटिच्च । किं पटिच्च ? इममेव काय पटिच्च । अयं खो पन कायो
अनिच्चो सङ्खतो पटिच्चसमुप्पन्नो । अनिच्च खो पन सङ्खत पटिच्च-
समुप्पन्न काय पटिच्च उप्पन्ना दुक्खा वेदना कुतो निच्चा भविस्सती’ ति । 10
सो काये च दुक्खाय च वेदनाय अनिच्चानुपस्सी विहरति, वयानुपस्सी
विहरति, विरागानुपस्सी विहरति, निरोधानुपस्सी विहरति, पटि-
निस्सग्गानुपस्सी विहरति । तस्स काये च दुक्खाय च वेदनाय अनिच्चानु-
पस्सिनो विहरतो पे० पटिनिस्सग्गानुपस्सिनो विहरतो यो काये च
दुक्खाय च वेदनाय पटिधानुसयो, सो पहीयति । 15

“तस्स चे, भिक्खवे, भिक्खुनो एव सतस्स सम्पजानस्स अप्प-
मत्तस्स आतापिनो पहितत्तस्स विहरतो उप्पज्जति अदुक्खमसुखा वेदना,
सो एव पजानाति – ‘उप्पन्ना खो म्याय अदुक्खमसुखा वेदना । सा च
खो पटिच्च, नो अपटिच्च । किं पटिच्च ? इममेव काय पटिच्च ।
अयं खो पन कायो अनिच्चो सङ्खतो पटिच्चसमुप्पन्नो । अनिच्च खो पन 20
सङ्खत पटिच्चसमुप्पन्न काय पटिच्च उप्पन्ना अदुक्खमसुखा वेदना कुतो
निच्चा भविस्सती’ ति । सो काये च अदुक्खमसुखाय च वेदनाय अनिच्चा-
नुपस्सी विहरति, वयानुपस्सी विहरति, विरागानुपस्सी विहरति, निरोधा-
नुपस्सी विहरति, पटिनिस्सग्गानुपस्सी विहरति । तस्स काये च अदुक्खम-
सुखाय च वेदनाय अनिच्चानुपस्सिनो विहरतो पे० पटि- 25
निस्सग्गानुपस्सिनो विहरतो यो काये च अदुक्खमसुखाय च वेदनाय
अविज्जानुसयो, सो पहीयति ।

B 414

“सो सुखं चे वेदनं वेदयति, सा अनिच्चा ति पजानाति,
अनज्झोसिता ति पजानाति, अनभिनन्दिता ति पजानाति, दुक्खं चे वेदनं
वेदयति. पे० अदुक्खमसुखं चे वेदनं वेदयति, सा अनिच्चा ति पजानाति, 30
अनज्झोसिता ति पजानाति, अनभिनन्दिता ति पजानाति । सो सुखं चे

R 213

वेदन वेदयति, विसञ्जुतो न वेदयति, दुक्ख चे वेदन वेदयति, विसञ्जुतो न वेदयति, अदुक्खमसुख चे वेदन वेदयति, विसञ्जुतो न वेदयति । सो कायपरियन्तिक वेदन वेदयमानो^१ 'कायपरियन्तिक वेदन वेदयामी' ति पजानाति, जीवितपरियन्तिक वेदन वेदयमानो 'जीवितपरियन्तिक वेदन वेदयामी' ति पजानाति । 'कायस्स भेदा उद्ध जीवितपरियादाना इधेव सब्बवेदयितानि अनभिनन्दितानि सीतीभविस्सन्ती'^२ ति पजानाति ।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, तेल च पटिच्च वट्टि च पटिच्च तेल-प्पदीपो^३ ज्ञायेय्य, तस्सेव तेलस्स च वट्टिया च परियादाना अनाहारो निब्बायेय्य, एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खु कायपरियन्तिक वेदन वेदयमानो 'कायपरियन्तिक वेदन वेदयामी' ति पजानाति । जीवितपरियन्तिक वेदन वेदयमानो 'जीवितपरियन्तिक वेदन वेदयामी' ति पजानाति । 'कायस्स भेदा उद्ध जीवितपरियादाना इधेव सब्बवेदयितानि अनभिनन्दितानि सीतीभविस्सन्ती' ति पजानाती” ति ।

८ दुत्तियगेलञ्जसुत्तं

८ एक समय भगवा वेसालिय विहरति महावने कूटागार-
सालाय । अथ खो भगवा सायन्हसमय पटिसल्लाना वुट्ठितो येन गिलान-
साला तेनुपसङ्गमि, उपसङ्गमित्वा पञ्जत्ते आसने निसीदि । निसज्ज
खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि —

B 415 “सतो, भिक्खवे, भिक्खु सम्पजानो काल आगमेय्य । अय
वो अम्हाक अनुसासनी ।

20 “कथ च, भिक्खवे, भिक्खु सतो होति ? इध, भिक्खवे, भिक्खु
काये कायानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके
अभिज्झादोमनस्स, वेदनासु वेदनानुपस्सी विहरति पे० चित्ते चित्ता-
नुपस्सी विहरति धम्मेसु धम्मानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो
सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स । एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु
25 सतो होति ।

R 214 “कथ च, भिक्खवे, भिक्खु सम्पजानो होति ? इध, भिक्खवे,
भिक्खु अभिक्कन्ते पटिक्कन्ते सम्पजानकारी होति . पे० . भासिते
तुण्हीभावे सम्पजानकारी होति । एव खो, भिक्खवे, भिक्खु सम्पजानो

१ वेदयमानो — रो० । २. सीतिभविस्सन्ती — सी०, स्या०, रो० । ३ तेलप-
दीपो — रो० ।

होति । सतो, भिक्खवे, भिक्खु सम्पजानो काल आगमेय्य । अय वो
अम्हाक अनुसासनी ।

“तस्स चे, भिक्खवे, भिक्खुनो एव सतस्स सम्पजानस्स अप्प-
मत्तस्स आतापिनो पहितत्तस्स विहरतो उप्पज्जति सुखा वेदना, सो एव
पजानाति — ‘उप्पन्ना खो म्याय सुखा वेदना, सा च खो पटिच्च, नो 5
अप्पटिच्च । कि पटिच्च ? इममेव फस्स पटिच्च । अय खो पन फस्सो
अनिच्चो सङ्खतो पटिच्चसमुप्पन्नो । अनिच्च खो पन सङ्खत पटिच्च-
समुप्पन्न फस्स पटिच्च उप्पन्ना सुखा वेदना कुतो निच्चा भविस्सती’ ति ।
सो फस्से च सुखाय च वेदनाय अनिच्चानुपस्सी विहरति, वयानुपस्सी
विहरति, विरागानुपस्सी विहरति, निरोधानुपस्सी विहरति, पटिनिस्सग्गा- 10
नुपस्सी विहरति । तस्स फस्से च सुखाय च वेदनाय अनिच्चानुपस्सिनो
विहरतो, वयानुपस्सिनो विहरतो, विरागानुपस्सिनो विहरतो, निरोधा-
नुपस्सिनो विहरतो, पटिनिस्सग्गानुपस्सिनो विहरतो यो फस्से च सुखाय
च वेदनाय रागानुसयो, सो पहीयति ।

“तस्स चे, भिक्खवे, भिक्खुनो एव सतस्स पे० विहरतो 15
उप्पज्जति दुक्खा वेदना पे० उप्पज्जति अदुक्खमसुखा वेदना, सो एव
पजानाति — ‘उप्पन्ना खो म्याय अदुक्खमसुखा वेदना, सा च खो पटिच्च,
नो अप्पटिच्च । कि पटिच्च ? इममेव फस्स पटिच्च कायस्स भेदा
उद्ध जीवितपरियादाना इधेव सब्बवेदयितानि अनभिनन्दितानि सीती-
भविस्सन्ती’ ति पजानाति । 20

B 416

“सेय्यथापि, भिक्खवे, तेल च पटिच्च वट्ठि च पटिच्च तेलप्प-
दीपो ज्ञायेय्य, तस्सेव तेलस्स च वट्ठिया च परियादाना अनाहारो निब्बा-
येय्य, एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खु कायपरियन्तिक वेदन वेदयमानो
‘कायपरियन्तिक वेदन वेदयामी’ ति पजानाति । जीवितपरियन्तिक
वेदन वेदयमानो ‘जीवितपरियन्तिक वेदन वेदयामी’ ति पजानाति । 25
‘कायस्स भेदा उद्ध जीवितपरियादाना इधेव सब्बवेदयितानि अनभि-
नन्दितानि सीतीभविस्सन्ती’ ति पजानाती” ति ।

६ अनिच्चसुत्तं

६ “तिस्सो इमा, भिक्खवे, वेदना अनिच्चा सङ्खता पटिच्च-
समुप्पन्ना खयधम्मा वयधम्मा विरागधम्मा निरोधधम्मा । कतमा

तिस्सो ? सुखा वेदना, दुक्खा वेदना, अदुक्खमसुखा वेदना - इमा खो, भिक्खवे, तिस्सो वेदना अनिच्चा सङ्घता पटिच्चसमुप्पन्ना खयधम्मा वयधम्मा विरागधम्मा निरोधधम्मा” ति ।

१० फस्समूलकसुत्तं

R 215

- १० “तिस्सो इमा, भिक्खवे, वेदना फस्सजा फस्समूलका
 5 फस्सनिदाना फस्सपच्चया । कतमा तिस्सो ? सुखा वेदना, दुक्खा
 वेदना, अदुक्खमसुखा वेदना । सुखवेदनिय, भिक्खवे, फस्स पटिच्च
 उप्पज्जति सुखा वेदना । तस्सेव सुखवेदनियस्स फस्सस्स निरोधा य
 तज्ज वेदयित सुखवेदनिय फस्स पटिच्च उप्पन्ना सुखा वेदना, सा निरु-
 ज्जति, सा वूपसम्मति^१ । दुक्खवेदनिय, भिक्खवे, फस्स पटिच्च उप्पज्जति
 10 दुक्खा वेदना । तस्सेव दुक्खवेदनियस्स फस्सस्स निरोधा य तज्ज वेदयित
 दुक्खवेदनिय फस्स पटिच्च उप्पन्ना दुक्खा वेदना, सा निरुज्जति, सा
 वूपसम्मति । अदुक्खमसुखवेदनिय, भिक्खवे, फस्स पटिच्च उप्पज्जति
 अदुक्खमसुखा वेदना । तस्सेव अदुक्खमसुखवेदनियस्स फस्सस्स निरोधा
 य तज्ज वेदयित अदुक्खमसुखवेदनिय फस्स पटिच्च उप्पन्ना अदुक्खम-
 B. 417 15 सुखा वेदना, सा निरुज्जति, सा वूपसम्मति । सेय्यथापि, भिक्खवे,
 द्विन्न कट्टान सङ्घट्टनसमोधाना^२ उस्मा जायति, तेजो अभिनिब्बत्तति ।
 तेस येव कट्टान नानाभावा विनिक्खेपा या तज्जा उस्मा, सा निरुज्जति,
 सा वूपसम्मति । एवमेव खो, भिक्खवे, इमा तिस्सो वेदना फस्सजा
 फस्समूलका फस्सनिदाना फस्सपच्चया । तज्ज फस्स पटिच्च तज्जा
 20 वेदना उप्पज्जन्ति^३ । तज्जस्स^४ फस्सस्स निरोधा तज्जा वेदना
 निरुज्जन्ती” ति ।

वेदनासंयुत्तस्स सगाथवग्गो पठमो ।

तस्सुद्धानं

R 216

समाधि^५ सुख^५ पहानेन, पाताल दट्ठब्बेन च^६ ।
 सल्लेन^७ चेव^८ गेलज्जा^९, अनिच्च^{१०} फस्समूलका^{१०} ति ॥

१ वूपसमति - स्या० । २ सङ्घता तस्स समोदाना - स्या० । ३ उप्पज्जति -
 स्या० । ४ तज्जस्स तज्जस्स - रो० । ५-५ समाधिसुखाय - स्या०, समाधि सुखाय -
 रो० । ६ रो० पोत्थके नत्थि । ७ सल्लत्थेन - स्या०, रो० । ८ स्या० पोत्थके नत्थि,
 च - रो० । ९ गेलज्ज - स्या०, रो० । १०-१० अनिच्चफस्समूलका - स्या० ।

११ रहोगतसुत्तं

११ अथ खो अञ्जातरो भिक्खु येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उप-
सङ्कमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्नो
खो सो भिक्खु भगवन्त एतदवोच — “इध मय्ह, भन्ते, रहोगतस्स पटि-
सल्लीनस्स एव चेतसो परिवितक्को उदपादि — ‘तिस्सो वेदना वुत्ता
भगवता । सुखा वेदना, दुक्खा वेदना, अदुक्खमसुखा वेदना — इमा 5
तिस्सो वेदना वुत्ता भगवता । वुत्त खो पनेत भगवता — ‘य किञ्चि
वेदयित त दुक्खस्मि’ ति । कि नु खो एत भगवता सन्धाय भासित —
‘य किञ्चि वेदयितं त दुक्खास्मि’” ति ?

“साधु साधु भिक्खु ! तिस्सो इमा, भिक्खु, वेदना वुत्ता मया ।
सुखा वेदना, दुक्खा वेदना, अदुक्खमसुखा वेदना — इमा तिस्सो वेदना 10
वुत्ता मया । वुत्त खो पनेत, भिक्खु, मया — ‘य किञ्चि वेदयित त दुक्ख-
स्मि’ ति । त खो पनेत, भिक्खु, मया सङ्खारान येव अनिच्चत सन्धाय
भासित — ‘य किञ्चि वेदयित त दुक्खस्मि’ ति । त खो पनेत, भिक्खु, B 418
मया सङ्खारान येव खयधम्मत पे० वयधम्मत पे० विराग-
धम्मत पे० निरोधधम्मत पे० विपरिणामधम्मत सन्धाय 15 R 217
भासित — ‘य किञ्चि वेदयित त दुक्खस्मि’ ति । अथ खो पन, भिक्खु,
मया अनुपुब्बसङ्खारान निरोधो अक्खातो । पठम^१ ज्ञान^१ समापन्नस्स वाचा
निरुद्धा होति । दुतिय ज्ञान समापन्नस्स वितक्कविचारा निरुद्धा होन्ति ।
ततिय ज्ञान समापन्नस्स पीति निरुद्धा होति । चतुत्थ ज्ञान समापन्नस्स
अस्सासपस्सासा निरुद्धा होन्ति । आकासानञ्चायतन समापन्नस्स रूप- 20
सञ्जा निरुद्धा होति । विञ्जाणञ्चायतन समापन्नस्स आकासानञ्चा-
यतनसञ्जा निरुद्धा होति । आकिञ्चञ्चायतन समापन्नस्स विञ्जाण-
ञ्चायतनसञ्जा निरुद्धा होति । नेवसञ्जानासञ्चायतन समा-
पन्नस्स आकिञ्चायतनसञ्जा निरुद्धा होति । सञ्जावेदयितनिरोधं
समापन्नस्स सञ्जा च वेदना च निरुद्धा होन्ति । खीणासवस्स भिक्खुनो 25
रागो निरुद्धो होति, दोसो निरुद्धो होति, मोहो निरुद्धो होति । अथ खो,
भिक्खु, मया अनुपुब्बसङ्खारान वूपसमो अक्खातो । पठम ज्ञानं समा-
पन्नस्स वाचा वूपसन्ता होति । दुतिय ज्ञान समापन्नस्स वितक्कविचारा
वूपसन्ता होन्ति पे० सञ्जावेदयितनिरोध समापन्नस्स सञ्जा च

१ पठमज्ज्ञान — स्या० ।

वेदना च वूपसन्ता होन्ति । खीणासवस्स भिक्खुनो रागो वूपसन्तो होति,
 दोसो वूपसन्तो होति, मोहो वूपसन्तो होति । छयिमा, भिक्खु, पस्सद्वियो ।
 पठम ज्ञान समापन्नस्स वाचा पटिप्पस्सद्धा होति । दुतिय ज्ञान समा-
 पन्नस्स वितक्कविचारा पटिप्पस्सद्धा होन्ति । ततिय ज्ञान समापन्नस्स
 5 पीति पटिप्पस्सद्धा होति । चतुत्थ ज्ञान समापन्नस्स अस्सासपस्सासा
 पटिप्पस्सद्धा होन्ति । सञ्जावेदयितनिरोध समापन्नस्स सञ्जा च
 वेदना च पटिप्पस्सद्धा होन्ति । खीणासवस्स भिक्खुनो रागो पटि-
 प्पस्सद्धो होति, दोसो पटिप्पस्सद्धो होति, मोहो पटिप्पस्सद्धो
 होती” ति ।

R. 218

१२ पठमआकाससुत्तं

- 10 १२ “सेय्यथापि, भिक्खवे, आकासे विविधा वाता वायन्ति ।
 पुरत्थिमा पि वाता वायन्ति, पच्छिमा पि वाता वायन्ति, उत्तरा पि
 वाता वायन्ति, दक्खिणा पि वाता वायन्ति, सरजा पि वाता वायन्ति,
 अरजा पि वाता वायन्ति, सीता पि वाता वायन्ति, उण्हा पि वाता
 B 419 वायन्ति, परित्ता पि वाता वायन्ति, अधिमत्ता पि वाता वायन्ति ।
 15 एवमेव खो, भिक्खवे, इमस्मि कायस्मि विविधा वेदना उप्पज्जन्ति,
 सुखा पि वेदना उप्पज्जन्ति, दुक्खा पि वेदना उप्पज्जन्ति, अदुक्खम-
 सुखा पि वेदना उप्पज्जन्ती^१ ति ।
 “यथा पि वाता आकासे, वायन्ति विविधा पुथू ।
 पुरत्थिमा पच्छिमा चा पि, उत्तरा अथ दक्खिणा ॥
 20 “सरजा अरजा च^२ पि, सीता उण्हा च एकदा ।
 अधिमत्ता परित्ता च, पुथू वायन्ति मालुता ॥
 “तथेविमस्मि कायस्मि, समुप्पज्जन्ति वेदना ।
 सुखदुक्खसमुप्पत्ति, अदुक्खमसुखा च या ॥
 “यतो च^३ भिक्खु आतापी, सम्पजज्ज^४ न^५ रिञ्चति^६ ।
 25 ततो सो वेदना सब्बा, परिजानाति पण्डितो ॥
 “सो वेदना परिञ्जाय, दिट्ठे धम्मे अनासवो ।
 कायस्स भेदा धम्मद्वो, सङ्ख्य^७ नोपेति^८ वेदगू” ति ॥

१ उप्पज्जती - स्या०, म० । २ चा - स्या०, वा - रो० । ३ व - स्या० ।
 ४ सम्पजानो - स्या०, सम्पजज्जो - रो० । ५-५ निरुज्जति स्या०, निरूपधि - रो० ।
 ६ सङ्ख्य - स्या० । ७ नूपेति - स्या० ।

१३ दुतियआकाससुत्तं

१३ “सेय्यथापि, भिक्खवे, आकासे विविधा वाता वायन्ति ।
 पुरत्थिमा पि वाता वायन्ति पे० अधिमत्ता पि वाता वायन्ति ।
 एवमेव खो, भिक्खवे, इमस्मि कायस्मि विविधा वेदना उप्पज्जन्ति,
 सुखा पि वेदना उप्पज्जति^१, दुक्खा पि वेदना उप्पज्जति, अदुक्खमसुखा
 पि वेदना उप्पज्जती” ति ।

R 219

5

१४ अगारसुत्तं

१४ “सेय्यथापि, भिक्खवे, आगन्तुकागार । तत्थ पुरत्थिमाय
 पि दिसाय आगन्त्वा वास कप्पेन्ति, पच्छिमाय पि दिसाय आगन्त्वा
 वास कप्पेन्ति, उत्तराय पि दिसाय आगन्त्वा वास कप्पेन्ति, दक्खि-
 णाय पि दिसाय आगन्त्वा वास कप्पेन्ति । खत्तिया पि आगन्त्वा वास
 कप्पेन्ति, ब्राह्मणा पि आगन्त्वा वास कप्पेन्ति, वेस्सा पि आगन्त्वा वास
 कप्पेन्ति, सुद्दा पि आगन्त्वा वास कप्पेन्ति । एवमेव खो, भिक्खवे,
 इमस्मि कायस्मि विविधा वेदना उप्पज्जन्ति । सुखा पि वेदना उप्प-
 ज्जति, दुक्खा पि वेदना उप्पज्जति, अदुक्खमसुखा पि वेदना उप्प-
 ज्जति । सामिसा पि सुखा वेदना उप्पज्जति, सामिसा पि दुक्खा
 वेदना उप्पज्जति, सामिसा पि अदुक्खमसुखा वेदना उप्पज्जति । निरा-
 मिसा पि सुखा वेदना उप्पज्जति, निरामिसा पि दुक्खा वेदना उप्प-
 ज्जति, निरामिसा पि अदुक्खमसुखा वेदना उप्पज्जती” ति ।

10

B 420

15

१५ पठमआनन्दसुत्तं

१५ अथ खो आयस्मा आनन्दो येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उप-
 सङ्कमित्वा एकमन्त निसिन्नो खो आयस्मा आनन्दो भगवन्त एतदवोच —
 “कतमा नु खो, भन्ते, वेदना, कतमो वेदनासमुदयो, कतमो वेदना-
 निरोधो, कतमा वेदनानिरोधगामिनी पटिपदा ? को वेदनाय अस्सादो,
 को आदीनवो, कि नस्सरण ति ? तिस्सो इमा, आनन्द, वेदना —
 सुखा वेदना, दुक्खा वेदना, अदुक्खमसुखा वेदना — इमा वुच्चन्ति,
 आनन्द, वेदना । फस्ससमुदया वेदनासमुदयो, फस्सनरोधा वेदना-
 निरोधो । अयमेव अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो वेदनानिरोधगामिनी पटि-

20

R. 220

25

- पदा, सेय्यथीद^१ – सम्मादिट्ठि पे० सम्मासमाधि । यं वेदन पटिच्च
उप्पज्जति सुख सोमनस्स, अय वेदनाय अस्सादो । या^२ वेदना अनिच्चा
दुक्खा विपरिणामधम्मा, अय वेदनाय आदीनवो । यो वेदनाय छन्दराग-
विनयो छन्दरागप्पहान, इद वेदनाय निस्सरण । अथ खो पन, आनन्द,
5 मया अनुपुब्बसङ्खारान निरोधो अक्खातो । पठम ज्ञान समापन्नस्स वाचा
निरुद्धा होति पे० सञ्जावेदयितनिरोध समापन्नस्स सञ्जा च
वेदना च निरुद्धा होन्ति । खीणासवस्स भिक्खुनो रागो निरुद्धो होति,
दोसो निरुद्धो होति, मोहो निरुद्धो होति । अथ खो पन, आनन्द, मया
अनुपुब्बसङ्खारान वूपसमो अक्खातो । पठम ज्ञान समापन्नस्स वाचा
10 वूपसन्ता होति पे० सञ्जावेदयितनिरोध समापन्नस्स सञ्जा च
वेदना च वूपसन्ता होन्ति । खीणासवस्स भिक्खुनो रागो वूपसन्तो होति,
दोसो वूपसन्तो होति, मोहो वूपसन्तो होति । अथ खो पन, आनन्द, मया
अनुपुब्बसङ्खारान पटिप्पस्सद्धि^३ अक्खाता । पठम ज्ञान समापन्नस्स
वाचा पटिप्पस्सद्धा होति पे० आकासानञ्चायतन समापन्नस्स
15 रूपसञ्जा पटिप्पस्सद्धा होति । विञ्जाणञ्चायतन समापन्नस्स आका-
सानञ्चायतनसञ्जा पटिप्पस्सद्धा होति । आकिञ्चञ्चायतन समा-
पन्नस्स विञ्जाणञ्चायतनसञ्जा पटिप्पस्सद्धा होति । नेवसञ्जा-
नासञ्चायतन समापन्नस्स आकिञ्चञ्चायतनसञ्जा पटिप्पस्सद्धा
होति । सञ्जावेदयितनिरोध समापन्नस्स सञ्जा च वेदना च पटिप्पस्सद्धा
20 होन्ति । खीणासवस्स भिक्खुनो रागो पटिप्पस्सद्धो होति, दोसो पटि-
प्पस्सद्धो होति, मोहो पटिप्पस्सद्धो होती” ति ।

१६ दुतियआनन्दसुत्तं

- १६ अथ खो आयस्मा आनन्दो येन भगवा तेनुपसङ्कमि,
उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्न
खो आयस्मन्त आनन्द भगवा एतदवोच – “कतमा नु खो, आनन्द,
25 वेदना, कतमो वेदनासमुदयो, कतमो वेदनानिरोधो, कतमा वेदना-
निरोधगामिनी पटिपदा ? को वेदनाय अस्सादो, को आदीनवो, कि
निस्सरण” ति ?

“भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा भगवन्नेत्तिका भगवम्पटिसरणा । साधु, भन्ते, भगवन्तञ्जेव पटिभातु एतस्स भासितस्स अत्थो । भगवतो सुत्वा भिक्खू धारेस्सन्ती” ति ।

“तेन हि, आनन्द, सुणोहि, साधुक मनसि करोहि, भासि-
स्सामी” ति । 5

“एव, भन्ते” ति खो आयस्मा आनन्दो भगवतो पच्चस्सोसि । भगवा एतदवोच — “तिस्सो इमा, आनन्द, वेदना — सुखा वेदना, दुक्खा वेदना, अदुक्खमसुखा वेदना — इमा वुच्चन्ति, आनन्द, वेदना पे० फस्ससमुदया^१ पे० खीणासवस्स भिक्खुनो रागो पटिप्पस्सद्धो होति, दोसो पटिप्पस्सद्धो होति, मोहो पटिप्पस्सद्धो होती” ति । 10

१७ पठमसम्बहुलसुत्तं

१७ अथ खो सम्बहुला भिक्खू येन भगवा तेनुपसङ्कमिसु, उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदिसु । एकमन्त निसिन्ना खो ते भिक्खू भगवन्त एतदवोच — “कतमा नु खो, भन्ते, वेदना, कतमो वेदनासमुदयो, कतमो वेदनानिरोधो, कतमा वेदनानिरोध-
गामिनी पटिपदा ? को वेदनाय अस्सादो, को आदीनवो, कि
निस्सरण” ति ? 15

“तिस्सो इमा, भिक्खवे, वेदना — सुखा वेदना, दुक्खा वेदना, अदुक्ख-
मसुखा वेदना — इमा वुच्चन्ति, भिक्खवे, वेदना । फस्ससमुदया वेदना-
समुदयो, फस्सनिरोधो वेदनानिरोधो । अयमेव अरियो अट्टङ्गिको मग्गो
वेदनानिरोधगामिनी पटिपदा, सेय्यथीद^२ — सम्मादिट्ठि पे० सम्मा- 20
समाधि । य वेदन पटिच्च उप्पज्जति सुख सोमनस्स, अय वेदनाय
अस्सादो । या^३ वेदना अनिच्चा दुक्खा विपरिणामधम्मा, अय वेदनाय
आदीनवो । यो वेदनाय छन्दरागविनयो छन्दरागप्पहान, इद वेदनाय
निस्सरणं ।

R 222

B 422

“अथ खो पन, भिक्खवे, मया अनुपुब्बसङ्खारानं निरोधो 25
अक्खातो । पठम ज्ञान सम्मापन्नस्स वाचा निरुद्धा होति पे०
खीणासवस्स भिक्खुनो रागो निरुद्धो होति, दोसो निरुद्धो होति, मोहो
निरुद्धो होति । अथ खो पन, भिक्खवे, मया अनुपुब्बसङ्खारान वूपसमो

१ फस्ससमुदयो — दो० । २ सेय्यथिद — म०, सी० ३ य — म० ।

अक्खातो । पठम^१ ज्ञान^१ समापन्नस्स वाचा वूपसन्ता होति पे०
 खीणासवस्स भिक्खुनो रागो वूपसन्तो होति, दोसो वूपसन्तो होति, मोहो
 वूपसन्तो होति । छयिमा, भिक्खवे, पस्सद्वियो । पठम ज्ञान मग्गमा-
 पन्नस्स वाचा पटिप्पस्सद्धा होति । दुतिय ज्ञान समापन्नस्स वितक्क-
 5 विचारा पटिप्पस्सद्धा होन्ति । ततिय ज्ञान समापन्नस्स पीति पटि-
 प्पस्सद्धा होति । चतुत्थ ज्ञान समापन्नस्स अस्सासपस्सासा पटिप्पस्सद्धा
 होन्ति । सञ्जावेदयितनिरोध समापन्नस्स सञ्जा च वेदना च पटि-
 प्पस्सद्धा होन्ति । खीणासवस्स भिक्खुनो रागो पटिप्पस्सद्धो होति, दोसो
 पटिप्पस्सद्धो होति, मोहो पटिप्पस्सद्धो होती” ति ।

१८ दुतियसम्बहुलसुत्तं

- 10 १८ अथ खो सम्बहुला भिक्खू येन भगवा तेनुपसङ्कमिसु
 पे० एकमन्त निसिन्ना^२ खो ते भिक्खू भगवा एतदवोच — “कतमा
 नु खो, भिक्खवे, वेदना, कतमो वेदनासमुदयो, कतमो वेदनानिरोधो,
 कतमा वेदनानिरोधगामिनी पटिपदा ? को वेदनाय अस्सादो, को
 आदीनवो, कि निससरण” ति ?
- 15 भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा . पे० ।
 तिस्सो इमा, भिक्खवे, वेदना — सुखा वेदना, दुक्खा वेदना,
 अदुक्खमसुखा वेदना — इमा वुच्चन्ति, भिक्खवे, वेदना । फस्ससमुदया
 .. पे० . ।

१९ पञ्चकङ्गसुत्तं

- B 423 १९ अथ खो पञ्चकङ्गो थपति येनायस्मा उदायी तेनुप-
 20 सङ्कमि, उपसङ्कमित्वा आयस्मन्त उदायि अभिवादेत्वा एकमन्त
 निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो पञ्चकङ्गो थपति आयस्मन्तं उदायि
 एतदवोच — “कति नु खो, भन्ते, उदायि, वेदना वुत्ता भगवता” ति ?
 “तिस्सो खो, थपति, वेदना वुत्ता भगवता — सुखा वेदना, दुक्खा
 वेदना, अदुक्खमसुखा वेदना — इना खो, थपति, तिस्सो वेदना वुत्ता
 25 भगवता” ति ।

१ पठमज्ज्ञानं — स्या०, पथमज्ञान — रो० । २ निसिन्ने — स्या०, निसिन्नो — रो०

एव वुत्ते, पञ्चकङ्गो थपति आयस्मन्त उदायि एतदवोच — “न खो, भन्ते उदायि, तिस्सो वेदना वुत्ता भगवता । द्वे वेदना वुत्ता भगवता — सुखा वेदना, दुक्खा वेदना । याय, भन्ते, अदुक्खमसुखा वेदना, सन्तस्मि एसा पणीते सुखे वुत्ता भगवता” ति ।

दुतिय पि खो आयस्मा उदायी पञ्चकङ्ग थपति एतदवोच — 5
 “न खो, थपति, द्वे वेदना वुत्ता भगवता । तिस्सो वेदना वुत्ता भगवता । सुखा वेदना, दुक्खा वेदना, अदुक्खमसुखा वेदना — इमा तिस्सो वेदना वुत्ता भगवता” ति । दुतिय पि खो पञ्चकङ्गो थपति आयस्मन्त उदायि एतदवोच — “न खो भन्ते उदायि, तिस्सो वेदना वुत्ता भगवता । द्वे वेदना वुत्ता भगवता — सुखा वेदना, दुक्खा वेदना । याय, भन्ते, अदुक्खम- 10
 सुखा वेदना, सन्तस्मि एसा पणीते सुखे वुत्ता भगवता” ति ।

R 224

ततिय पि खो आयस्मा उदायी पञ्चकङ्ग थपति एतदवोच —
 “न खो, थपति, द्वे वेदना वुत्ता भगवता । तिस्सो वेदना वुत्ता भगवता । सुखा वेदना, दुक्खा वेदना, अदुक्खमसुखा वेदना — इमा तिस्सो वेदना वुत्ता भगवता” ति । ततिय पि खो पञ्चकङ्गो थपति आयस्मन्त उदायि 15
 एतदवोच — “न खो, भन्ते उदायि, तिस्सो वेदना वुत्ता भगवता । द्वे वेदना वुत्ता भगवता — सुखा वेदना, दुक्खा वेदना । याय, भन्ते, अदुक्खमसुखा वेदना, सन्तस्मि एसा पणीते सुखे वुत्ता भगवता” ति ।

नेव सक्खि^१ आयस्मा उदायी पञ्चकङ्ग थपति सञ्जापेतु, न पनासक्खि पञ्चकङ्गो थपति आयस्मन्तं उदायि सञ्जापेतु । अस्सोसि 20
 खो आयस्मा आनन्दो आयस्मतो उदायिस्स पञ्चकङ्गेन थपतिना सद्धि इम कथासल्लापं ।

अथ खो आयस्मा आनन्दो येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्क-
 मित्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा आनन्दो यावतको आयस्मतो उदायिस्स पञ्चकङ्गेन थपतिना सद्धि अहोसि 25 B 42
 कथासल्लापो त सब्बं^२ भगवतो आरोचेसि ।

“सन्तमेव, आनन्द, परियाय पञ्चकङ्गो थपति उदायिस्स भिक्खुनो नाब्भनुमोदि, सन्त च पनानन्द, परियाय उदायी भिक्खु पञ्चकङ्गस्स थपतिनो नाब्भनुमोदि । द्वे पि मया, आनन्द, वेदना वुत्ता 30
 पञ्चकङ्गे । तिस्सो पि मया वेदना वुत्ता परियायेन । पञ्च पि मया

१ असक्खि — स्या०, खो असक्खि — रो० । २ पि सब्बं — स्या०, रो० ।

R 225

वेदना वुत्ता परियायेन । छ पि मया वेदना वुत्ता परियायेन । अट्टारसा
 पि मया वेदना वुत्ता परियायेन । छत्तिसा पि मया वेदना वुत्ता परि-
 यायेन । अट्टसत पि मया वेदना वुत्ता परियायेन । एव परियाय-
 देसितो खो, आनन्द, मया धम्मो । एव परियादेसिते खो, आनन्द, मया
 5 धम्मे ये अञ्जमञ्जस्स सुभासित सुलपित^१ न समनुमञ्जिस्सन्ति न
 समनुजानिस्सन्ति न समनुमोदिस्सन्ति, तेस एत पाटिकङ्ख – भण्डनजाता
 कलहजाता विवादापन्ना अञ्जमञ्ज मुखसत्तीहि विवुदन्ता विहरि-
 स्सन्ती ति । एव परियायदेसितो खो, आनन्द, मया धम्मो । एव परि-
 यायदेसिते खो, आनन्द, मया धम्मे ये अञ्जमञ्जस्स सुभासित सुलपित
 10 समनुमञ्जिस्सन्ति समनुजानिस्सन्ति समनुमोदिस्सन्ति, तेस एत पाटि-
 कङ्ख – समग्गा सम्मोदमाना अविवदमाना खीरोदकीभूता अञ्जमञ्ज
 पियचक्खूहि सम्पस्सन्ता विहरिस्सन्ती ति ।

“पञ्चमे, आनन्द, कामगुणा । कतमे पञ्च ? चक्खुविञ्जेय्या
 रूपा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा कामूपसहिता^२ रजनीया^३ पे० काय-
 15 विञ्जेय्या फोट्ठब्बा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा कामूपसहिता रज-
 नीया । इमे खो, आनन्द, पञ्च कामगुणा । य खो, आनन्द, इमे पञ्च
 कामगुणे पटिच्च उप्पज्जति सुखं सोमनस्स – इद वुच्चति कामसुख । ये
 खो, आनन्द, एव वदेय्यु – ‘एतपरमं^४ सन्तं^५ सुखं सोमनस्स पटिसवेदेन्ती’
 ति – इद नेसाह नानुजानामि । त किस्स हेतु ? अत्थानन्द, एतम्हा
 20 सुखा अञ्ज सुखं अभिक्कन्ततरं च पणीततरं च ।

B 425, 25
R 226

“कतम चानन्द, एतम्हा सुखा अञ्ज सुखं अभिक्कन्ततरं च
 पणीततरं च ? इधानन्द, भिक्खु विविच्चेव कामेहि विविच्च अकुसलेहि
 धम्मेहि सवितक्क सविचार विवेकजं पीतिसुखं पठम ज्ञान उपसम्पज्ज
 विहरति । इद खो, आनन्द, एतम्हा सुखा अञ्ज सुखं अभिक्कन्ततरं च
 पणीततरं च । ये खो, आनन्द, एव वदेय्यु – ‘एतपरमं सन्तं सुखं
 सोमनस्स पटिसंवेदेन्ती’ ति – इद नेसाह नानुजानामि । त किस्स हेतु ?
 अत्थानन्द, एतम्हा सुखा अञ्ज सुखं अभिक्कन्ततरं च पणीततरं च ।

“कतम चानन्द, एतम्हा सुखा अञ्ज सुखं अभिक्कन्ततरं च
 पणीततरं च ? इधानन्द, भिक्खु, वितक्कविचारान वूपसमा अज्झत्तं

१ सुलपित – स्या० । २ कामूपसहिता – स्या० । ३ रजनीया – स्या० ।
 ४. एत परम – स्या० रो०, । ५ सत्ता – रो० ।

सम्पसादन चेतसो एकोदिभाव अवितक्कं अविचार समाधिजं पीतिसुख
दुतिय ज्ञान उपसम्पज्ज विहरति । इदं खो, आनन्द, एतम्हा सुखा
अञ्ज सुख अभिक्कन्ततर च पणीततर च । ये खो, आनन्द, एव
वदेय्यु — ‘एतपरम सन्त सुख सोमनस्स पटिसवेदेन्ती’ ति — इदं नेसाह
नानुजानामि । त किस्स हेतु ? अत्थानन्द एतम्हा सुखा अञ्ज सुख 5
अभिक्कन्ततर च पणीततर च ।

“कतम, चानन्द, एतम्हा सुखा अञ्ज सुख अभिक्कन्ततर च
पणीततर च ? इधानन्द, भिक्खु पीतिया च विरागा उपेक्खको^१ च
विहरति सतो च सम्पजानो, सुख च कायेन पटिसवेदेति, य त अरिया
आचिक्खन्ति — ‘उपेक्खको सतिमा सुखविहारी’ ति ततिय ज्ञान उप- 10
सम्पज्ज विहरति । इदं खो, आनन्द, एतम्हा सुखा अञ्ज सुख अभि-
क्कन्ततर च पणीततर च । ये खो, आनन्द, एव वदेय्यु — ‘एतपरम सन्त
सुख सोमनस्स पटिसवेदेन्ती’ ति — इदं नेसाह नानुजानामि । त
किस्स हेतु ? अत्थानन्द, एतम्हा सुखा अञ्ज सुख अभिक्कन्ततर
च पणीततर च । 15

“कतम, चानन्द, एतम्हा सुखा अञ्ज सुख अभिक्कन्ततर च
पणीततर च ? इधानन्द, भिक्खु सुखस्स च पहाना दुक्खस्स च पहाना
पुब्बेव सोमनस्सदोमनस्सान अत्थङ्गमा^२ अदुक्खमसुख उपेक्खासति-
पारिसुद्धि चतुत्थ ज्ञान उपसम्पज्ज विहरति । इदं खो, आनन्द, एतम्हा
सुखा अञ्ज सुख अभिक्कन्ततर च पणीततर च । ये खो आनन्द एव 20
वदेय्यु — ‘एतपरम सन्त सुख सोमनस्स पटिसवेदेन्ती’ ति — इदं नेसाह
नानुजानामि । त किस्स हेतु ? अत्थानन्द, एतम्हा सुखा अञ्ज
सुख अभिक्कन्ततर च पणीततर च । R 227

“कतम चानन्द, एतम्हा सुखा अञ्ज सुख अभिक्कन्ततर च
पणीततर च ? इधानन्द, भिक्खु सब्बसो रूपसञ्ज्ञान समतिक्कमा, 25
पटिघसञ्ज्ञानं अत्थङ्गमा, नानत्तसञ्ज्ञान अमनसिकारा, ‘अनन्तो^३
आकासो’ ति आकासानञ्चायतन उपसम्पज्ज विहरति । इदं खो,
आनन्द, एतम्हा सुखा अञ्ज सुख अभिक्कन्ततर च पणीततरं च । ये
खो, आनन्द, एवं वदेय्यु — ‘एतपरम सन्त सुख सोमनस्स पटिसवेदेन्ती’
ति — इदं नेसाह नानुजानामि । त किस्स हेतु ? अत्थानन्द, एतम्हा 30
सुखा अञ्ज सुख अभिक्कन्ततर च पणीततर च ।

१. उपेक्खको — रो० । २. अत्थङ्गमा — रो० । ३. अनन्तो — रो० ।

“कतम चानन्द, एतम्हा सुखा अञ्ज सुख अभिक्कन्ततर च पणीततर च ? इधानन्द, भिक्खु सब्बसो आकासानञ्चायतन समतिक्कम्म, ‘अनन्त विञ्जाण’ ति विञ्जाणञ्चायतन उपसम्पज्ज विहरति । इद खो, आनन्द, एतम्हा सुखा अञ्ज सुखं अभिक्कन्ततर च पणीततर च । ये खो, आनन्द, एव वदेय्यु – ‘एतपरम सन्त सुख सोमनस्स पटिसवेदेन्ती’ ति – इद नेसाह नानुजानामि । त किस्स हेतु ? अत्थानन्द, एतम्हा सुखा अञ्ज सुख अभिक्कन्ततर च पणीततर च ।

“कतम चानन्द, एतम्हा सुखा अञ्जं सुख अभिक्कन्ततर च पणीततर च ? इधानन्द, भिक्खु सब्बसो विञ्जाणञ्चायतन समतिक्कम्म, ‘नत्थि किञ्ची’ ति आकिञ्चञ्जायतन उपसम्पज्ज विहरति । इद खो, आनन्द, एतम्हा सुखा अञ्ज सुख अभिक्कन्ततर च पणीततर च । ये खो, आनन्द, एव वदेय्यु – ‘एतपरम सन्त सुख सोमनस्स पटिसवेदेन्ती’ ति – इदं नेसाह नानुजानामि । त किस्स हेतु ? अत्थानन्द, एतम्हा सुखा अञ्ज सुख अभिक्कन्ततरं च पणीततर च ।

“कतम चानन्द, एतम्हा सुखा अञ्ज सुख अभिक्कन्ततर च पणीततर च ? इधानन्द, भिक्खु सब्बसो आकिञ्चञ्जायतनं समतिक्कम्म नेवसञ्जानासञ्जायतन उपसम्पज्ज विहरति । इद खो, आनन्द, एतम्हा सुखा अञ्ज सुख अभिक्कन्ततर च पणीततर च । ये खो, आनन्द, एव वदेय्यु – ‘एतपरम सन्त सुख सोमनस्स पटिसवेदेन्ती’ ति – इद नेसाह नानुजानामि । त किस्स हेतु ? अत्थानन्द, एतम्हा सुखा अञ्ज सुख अभिक्कन्ततर च पणीततर च ।

“कतम चानन्द, एतम्हा सुखा अञ्ज सुख अभिक्कन्ततर च पणीततर च ? इधानन्द, भिक्खु सब्बसो नेवसञ्जानासञ्जायतन समतिक्कम्म सञ्जावेदयितनिरोध उपसम्पज्ज विहरति । इद खो, आनन्द, एतम्हा सुखा अञ्ज सुख अभिक्कन्ततर च पणीततर च ।

“ठान खो पनेत, आनन्द, विज्जति य अञ्जतित्थिया परिब्बाजका एव वदेय्यु – ‘सञ्जावेदयितनिरोध समणो गोतमो आह, त च सुखस्मि पञ्जापेति’^१ । तयिद किमु, तयिद कथसू’ ति ? एववादिनो, आनन्द, अञ्जतित्थिया परिब्बाजका एवमस्सु वचनीया – ‘न खो, आवुसो, भगवा सुखञ्जेव वेदनं सन्धाय सुखस्मि पञ्जापेति ।

यत्थ, आवुसो, सुख उपलब्धति, यहि^१ यहि, त त तथागतो सुखस्मि पञ्जापेती” ति ।

२० भिक्षुसुत्तं

२० “द्वे पि मया, भिक्खवे, वेदना वुत्ता परियायेन, तिस्सो पि मया वेदना वुत्ता परियायेन, पञ्च पि मया वेदना वुत्ता परियायेन, छ पि मया वेदना वुत्ता परियायेन, अट्ठारसा पि मया वेदना वुत्ता परियायेन, छत्तिसा पि मया वेदना वुत्ता परियायेन, अट्ठसत्त पि मया वेदना वुत्ता परियायेन । एव परियायदेसितो, भिक्खवे, मया धम्मो । एव परियायदेसिते खो, भिक्खवे, मया धम्मो ये अञ्जमञ्जस्स सुभासित सुलपित न समनुमञ्जिस्सन्ति न समनुजानिस्सन्ति न समनुमोदिस्सन्ति, तेस एत पाटिकङ्ख – भण्डनजाता कलहजाता विवादापन्ना अञ्जमञ्ज 10 R 229 मुखसत्तीहि वितुदन्ता विहरिस्सन्ती ति । एव परियायदेसितो, भिक्खवे, मया धम्मो । एव परियायदेसिते खो, भिक्खवे, मया धम्मो ये अञ्जमञ्जस्स सुभासित सुलपित समनुमञ्जिस्सन्ति समनुजानिस्सन्ति समनुमोदिस्सन्ति, तेस एत पाटिकङ्ख – समग्गा सम्मोदमाना अविवदमाना खीरोदकीभूता अञ्जमञ्ज पियचक्खूहि सम्पस्सन्ता विहरिस्सन्ती ति । 15

“पञ्चिमे, भिक्खवे, कामगुणा पे० ठान खो पनेत, भिक्खवे, विज्जति य अञ्जतित्थिया परिब्बाजका एव वदेय्यु – ‘सञ्जावेदयित- निरोध समणो गोतमो आह, त च सुखस्मि पञ्जापेति । तयिद किमु, तयिद कथसू’ ति ? एववादिनो, भिक्खवे, अञ्जतित्थिया परिब्बाजका एवमस्सु वचनीया – ‘न खो, आवुसो, भगवा सुखञ्जेव वेदन सन्धाय 20 सुखस्मि पञ्जापेति । यत्थ यत्थ, आवुसो, सुख उपलब्धति यहि यहि, त त तथागतो सुखस्मि पञ्जापेती” ति ।

रहोगतवग्गो दुतियो ।

तस्सुद्धानं

रहोगत^१ द्वे आकास^२, अगार^३ द्वे च आनन्दा^४ ।

B. 428

सम्बहुला^५ दुवे वुत्ता^६, पञ्चकङ्गो च भिक्खुना ति ॥

—०—

१ यहि—सी०, रो० । २ रहोगता—स्या० । ३ वाताच—स्या० । ४-४ अगार द्वे च सन्तक—रो०, निवासा द्वे थानन्दका—स्या० । ५-५ सम्बहुला च द्वे वुत्ता—स्या०, अट्ठकैन च द्वे वुत्ता—रो० ।

२१ सीवकसुत्तं

R. 230

२१ एक समय भगवा राजगहे विहरति वेळुवने कलन्दक-
निवापे । अथ खो मोळियसीवको^१ परिब्बाजको येन भगवा तेनुपसङ्कमि,
उपसङ्कमित्वा भगवता सद्धि सम्मोदि । सम्मोदनीय कथ सारणीय^२
वीतिसारेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्नो खो मोळियसीवको
५ परिब्बाजको भगवन्त एतदवोच – “सन्ति, भो गोतम, एके समणब्राह्मणा
एववादिनो एवंदिट्ठिनो – ‘य किञ्चाय पुरिसपुग्गलो पटिसवेदेति सुख वा
दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा सब्ब त पुब्बेकतहेतू’ ति । इध पन भव गोतमो
किमाहा’ ति ?

“पित्तसमुट्ठानानि पि खो, सीवक, इधेकच्चानि वेदयितानि
१० उप्पज्जन्ति । साम पि खो एत, सीवक, वेदितब्बं यथा पित्तसमुट्ठानानि
पि इधेकच्चानि वेदयितानि उप्पज्जन्ति, लोकस्स पि खो एत, सीवक,
सच्चसम्मत्त यथा पित्तसमुट्ठानानि पि इधेकच्चानि वेदयितानि उप्प-
ज्जन्ति । तत्र, सीवक, ये ते समणब्राह्मणा एववादिनो एवंदिट्ठिनो –
‘य किञ्चाय पुरिसपुग्गलो पटिसवेदेति सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख
१५ वा सब्ब त पुब्बेकतहेतू’ ति । य च साम जात त च अतिधावन्ति, य च
लोके सच्चसम्मत्त त च अतिधावन्ति । तस्मा तेस समणब्राह्मणान मिच्छा
ति वदामि ।

“सेम्हसमुट्ठानानि पि खो, सीवक पे० वातसमुट्ठानानि पि
खो, सीवक पे० सन्निपातिकानि पि खो, सीवक पे० . उतुपरिणाम-
२० जानि पि खो, सीवक पे० विसमपरिहारजानि पि खो, सीवक
पे० ओपक्कमिकानि पि खो, सीवक पे० कम्मविपाकजानि पि
खो, सीवक, इधेकच्चानि वेदयितानि उप्पज्जन्ति । साम पि खो एत,
सीवक, वेदितब्ब । यथा कम्मविपाकजानि पि इधेकच्चानि वेदयितानि
उप्पज्जन्ति, लोकस्स पि खो एत, सीवक, सच्चसम्मत्त । यथा कम्म-
B 429 25 विपाकजानि पि इधेकच्चानि वेदयितानि उप्पज्जन्ति, तत्र, सीवक,
ये ते समणब्राह्मणा एववादिनो एवंदिट्ठिनो – ‘य किञ्चाय पुरिसपुग्गलो
पटिसवेदेति सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा सब्ब त पुब्बेकतहेतू’
ति । य च साम जात त च अतिधावन्ति य च लोके सच्चसम्मत्त त च
अतिधावन्ति । तस्मा तेस समणब्राह्मणान मिच्छा ति वदामी ति ।

१ मोलियसीवको – रो०, मोळियसिवको – स्या० । २ सारणीय – स्या०, रो० ।

एव वुत्ते, मोळियसीवको परिब्बाजको भगवन्त एतदवोच —
“अभिवक्कन्त, भो गोतम, अभिवक्कन्त, भो गोतम पे० उपासक म
भव गोतमो धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेत सरण गत ति ।

“पित्त सेम्ह च वातो च, सन्निपाता उत्तूनि च ।

विसम ओपक्कमिक च^१, कम्मविपाकेन अट्टमी” ति ॥ 5

२२ अट्टसतसुत्तं

२२ “अट्टसतपरियाय वो, भिक्खवे, धम्मपरिमाय देसेस्सामि^१ ।

त सुणाथ । कतमो च, भिक्खवे, अट्टसतपरियायो धम्मपरियायो ?
द्वे पि मया, भिक्खवे, वेदना वुत्ता परियायेन, तिस्सो पि मया वेदना
वुत्ता परियायेन, पञ्च पि मया वेदना वुत्ता परियायेन, छ पि मया वेदना
वुत्ता परियायेन, अट्टारसा पि मया वेदना वुत्ता परियायेन, छत्तिसा^२ पि 10
मया वेदना वुत्ता परियायेन, अट्टसत पि मया वेदना वुत्ता परियायेन ।

“कतमा च, भिक्खवे, द्वे वेदना ? कायिका च चेतसिका च —

इमा वुच्चन्ति, भिक्खवे, द्वे वेदना । कतमा च, भिक्खवे, तिस्सो वेदना ?
सुखा वेदना, दुक्खा वेदना, अदुक्खमसुखा वेदना — इमा वुच्चन्ति,
भिक्खवे, तिस्सो वेदना । कतमा च, भिक्खवे, पञ्च वेदना ? सुखि- 15
न्द्रिय, दुक्खिन्द्रिय, सोमनस्सिन्द्रिय, दोमनस्सिन्द्रिय, उपेक्खिन्द्रिय — इमा
वुच्चन्ति, भिक्खवे, पञ्च वेदना । कतमा च, भिक्खवे, छ वेदना ?
चक्खुसम्फस्सजा वेदना पे० मनोसम्फस्सजा वेदना — इमा वुच्चन्ति,
भिक्खवे, छ वेदना । कतमा च, भिक्खवे, अट्टारस^३ वेदना ? छ सोम-
स्सूपविचारा^४, छ दोमनस्सूपविचारा, छ उपेक्खूपविचारा — इमा वुच्चन्ति, 20
भिक्खवे, अट्टारस वेदना । कतमा च, भिक्खवे, छत्तिस वेदना ? छ
गेहसितानि सोमनस्सानि, छ नेक्खम्मसितानि सोमनस्सानि, छ गेह-
सितानि दोमनस्सानि, छ नेक्खम्मसितानि दोमनस्सानि, छ गेहसिता 25
उपेक्खा, छ नेक्खम्मसिता उपेक्खा — इमा वुच्चन्ति, भिक्खवे, छत्तिस
वेदना । कतम^५ च, भिक्खवे, अट्टसत^६ वेदना^७ ? अतीता छत्तिस वेदना,
अनागता छत्तिस वेदना, पच्चुप्पन्ना छत्तिस वेदना — इमा वुच्चन्ति,

R. 232

B. 490

१ म०, रो० पोत्थकेसु नत्थि । २ देसिस्सामि — स्या०, रो० । ३. छत्तिस —
रो० । ४ अट्टारसा — रो० । ५ सोमनस्सूपविचारा — रो० । ६ कतमा — स्या०,
रो० । ७—७. अट्टसतवेदना — रो० ।

भिक्षवे, अट्टसत वेदना । अय, भिक्षवे, अट्टसतपरियायो धम्म-
परियायो” ति ।

२३ अञ्जतरभिक्षुसुत्तं

२३ अथ खो अञ्जतरो भिक्षु येन भगवा तेनुपसङ्कमि,
उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त
5 निसिन्नो खो सो भिक्षु भगवन्त एतदवोच — “कतमा नु खो, भन्ते,
वेदना, कतमो वेदनासमुदयो, कतमा वेदनासमुदयगामिनी पटिपदा ?
कतमो वेदनानिरोधो, कतमा वेदनानिरोधगामिनी पटिपदा ? को
वेदनाय अस्सादो, को आदीनवो, कि निस्सरण” ति ?

R 233

“तिस्सो इमा, भिक्षु, वेदना — सुखा वेदना, दुक्खा वेदना,
10 अदुक्खमसुखा वेदना । इमा वुच्चन्ति, भिक्षु, वेदना । फस्ससमुदया
वेदनासमुदयो । तण्हा वेदनासमुदयगामिनी पटिपदा । फस्सनरोधा
वेदनानिरोधो । अयमेव अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो वेदनानिरोधगामिनी
पटिपदा, सेय्यथीद — सम्मादिट्ठि पे० सम्मासमाधि । य वेदन
पटिच्च उप्पज्जति सुख सोमनस्स, अय वेदनाय अस्सादो, या^१ वेदना
15 अनिच्चा दुक्खा विपरिणामधम्मा, अय वेदनाय आदीनवो, यो वेदनाय
छन्दरागविनयो छन्दरागप्पहान^२, इद वेदनाय निस्सरण” ति ।

२४ पुब्बसुत्तं

२४ “पुब्बेव^१ मे, भिक्षवे, सम्बोधा अनभिसम्बुद्धस्स बोधि-
सत्तस्सेव सतो एतदहोसि — ‘कतमा नु खो वेदना, कतमो वेदनासमुदयो,
कतमा वेदनासमुदयगामिनी पटिपदा, कतमो वेदनानिरोधो, कतमा
20 वेदनानिरोधगामिनी पटिपदा ? को वेदनाय अस्सादो, को आदीनवो,
कि निस्सरण’ ति ? तस्स मय्ह, भिक्षवे, एतदहोसि — ‘तिस्सो इमा
वेदना — सुखा वेदना, दुक्खा वेदना, अदुक्खमसुखा वेदना । इमा
वुच्चन्ति वेदना । फस्स समुदया वेदनासमुदयो । तण्हा वेदनासमुदय-
गामिनी पटिपदा पे० यो वेदनाय छन्दरागविनयो छन्दरागप्पहान ।
25 इद वेदनाय निस्सरण” ति ।

१ य — म०, सी० । २ छन्दरागप्पहान — रो० । ३ पुब्बे — स्या० ।

२५ ज्ञाणसुत्तं

२५ “इमा वेदना’ ति मे, भिक्खवे, पुब्बे अननुस्सुतेसु धम्मेषु
 चक्खु उदपादि, ज्ञाण उदपादि, पञ्जा उदपादि, विज्जा उदपादि,
 आलोको उदपादि । ‘अय वेदनासमुदयो’ ति मे, भिक्खवे, पुब्बे अन-
 नुस्सुतेसु धम्मेषु चक्खु उदपादि . पे० आलोको उदपादि । ‘अय
 वेदनासमुदयगामिनी पटिपदा’ ति मे, भिक्खवे, पुब्बे अननुस्सुतेसु 5
 धम्मेषु चक्खु उदपादि पे० । ‘अय वेदनानिरोधो’ ति मे, भिक्खवे,
 पुब्बे अननुस्सुतेसु धम्मेषु चक्खु उदपादि पे० । ‘अय वेदना-
 निरोधगामिनी पटिपदा’ ति मे, भिक्खवे, पुब्बे अननुस्सुतेसु धम्मेषु
 चक्खु उदपादि पे० । ‘अय वेदनाय अस्सादो’ ति मे भिक्खवे
 पुब्बे अननुस्सुतेसु धम्मेषु पे० । ‘अय वेदनाय आदीनवो’ ति 10
 मे, भिक्खवे, पुब्बे अननुस्सुतेसु धम्मेषु पे० । ‘इद खो’ निस्सरण’
 ति मे, भिक्खवे, पुब्बे अननुस्सुतेसु धम्मेषु चक्खु उदपादि, ज्ञाण
 उदपादि, पञ्जा उदपादि, विज्जा उदपादि, आलोको उदपादी” ति ।

B 431

R 234

२६ सम्बहुलभिक्खुसुत्तं

२६ अथ खो सम्बहुला भिक्खू येन भगवा तेनुपसङ्गमिसु, उप-
 सङ्गमित्वा पे० एकमन्त निसिन्ना खो ते भिक्खू भगवन्त एतदवोचु – 15
 “कतमा नु खो, भन्ते, वेदना, कतमो वेदनासमुदयो, कतमा वेदना-
 समुदयगामिनी पटिपदा ? कतमो वेदनानिरोधो, कतमा वेदना
 निरोधगामिनी पटिपदा ? को वेदनाय अस्सादो, को आदीनवो,
 किं निस्सरण” ति ?

“तिस्सो इमा, भिक्खवे, वेदना – सुखा वेदना, दुक्खा वेदना, 20
 अदुक्खमसुखा वेदना । इमा वुच्चन्ति, भिक्खवे, वेदना । फस्ससमुदया
 वेदनासमुदयो । तण्हा वेदनासमुदयगामिनी पटिपदा । फस्सनिरोधा
 पे० यो वेदनाय छन्दरागविनयो छन्दरागप्पहान । इदं वेदनाय
 निस्सरण” ति ।

२७ पठमसमणब्राह्मणसुत्तं

२७ “तिस्सो इमा, भिक्खवे, वेदना । कतमा तिस्सो ? सुखा 25
 वेदना, दुक्खा वेदना, अदुक्खमसुखा वेदना । ये हि केचि, भिक्खवे,

B 432

समणा वा ब्राह्मणा वा इमास तिस्सन्न वेदनान समुदय च अत्थङ्गम च
 अस्साद च आदीनव च निस्सरण च यथाभूत नप्पजानन्ति । न मे ते,
 भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा समणेषु वा समणसम्मता ब्राह्मणेषु वा
 ब्राह्मणसम्मता, न च पन ते आयस्मन्तो सामञ्जत्थ वा ब्रह्मञ्जत्थ^१ वा
 5 दिट्ठेव धम्मे सय अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहरन्ति । ये च खो
 केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा इमास तिस्सन्न वेदनान समुदय
 च अत्थङ्गम च अस्साद च आदीनव च निस्सरण च यथाभूतं पजानन्ति ।
 ते खो मे, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा समणेषु चैव समणसम्मता
 ब्राह्मणेषु च ब्राह्मणसम्मता । ते च पनायस्मन्तो सामञ्जत्थ च ब्रह्म-
 10 ञ्जत्थ च, दिट्ठेव धम्मे सय अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज
 विहरन्ती” ति ।

२८ दुतियसमणब्राह्मणसुत्तं

R 235

२८ “तिस्सो इमा, भिक्खवे, वेदना । कतमा तिस्सो ? सुखा
 वेदना, दुक्खा वेदना, अदुक्खमसुखा वेदना । ये हि केचि, भिक्खवे,
 समणा वा ब्राह्मणा वा इमास तिस्सन्न वेदनान समुदय च अत्थङ्गम च
 15 अस्सादं च आदीनव च निस्सरण च यथाभूत नप्पजानन्ति पे०
 पजानन्ति पे० सय अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज
 विहरन्ती” ति ।

२९ ततियसमणब्राह्मणसुत्तं

२९ “ये हि केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा वेदन नप्प-
 जानन्ति, वेदनासमुदय नप्पजानन्ति, वेदनानिरोधं नप्पजानन्ति, वेदना-
 20 निरोधगामिनि पटिपद नप्पजानन्ति पे० पजानन्ति पे० सय
 अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहरन्ती” ति ।

३० सुद्धिकसुत्तं

३० “तिस्सो इमा, भिक्खवे, वेदना । कतमा तिस्सो ? सुखा
 वेदना, दुक्खा वेदना, अदुक्खमसुखा वेदना — इमा खो, भिक्खवे, तिस्सो
 वेदना” ति ।

३१ निरामिसमुत्तं

३१ “अत्थि, भिक्खवे, सामिसा पीति, अत्थि निरामिसा पीति, अत्थि^१ निरामिसा निरामिसतरा पीति, अत्थि सामिस सुख, अत्थि निरामिस सुख, अत्थि निरामिसा निरामिसतर सुख, अत्थि सामिसा उपेक्खा^२, अत्थि निरामिसा उपेक्खा, अत्थि निरामिसा निरामिसतरा उपेक्खा, अत्थि सामिसो विमोक्खो, अत्थि निरामिसो विमोक्खो, 5 अत्थि निरामिसा निरामिस्तरा विमोक्खो । कतमा च, भिक्खवे, सामिसा पीति ? पञ्चमे, भिक्खवे, कामगुणा । कतमे पञ्च ? चक्खुविञ्जेय्या रूपा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा कामूपसहिता रजनीया पे० कायविञ्जेय्या फोट्ठ्वा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा कामूपसहिता रजनीया । इमे खो, भिक्खवे, पञ्च कामगुणा । या खो, 10 भिक्खवे, इमे पञ्च कामगुणे पटिच्च उप्पज्जति पीति, अयं वुच्चति, भिक्खवे, सामिसा पीति ।

B 433

“कतमा च, भिक्खवे, निरामिसा पीति ? इध, भिक्खवे, भिक्खु विविच्चेव कामेहि विविच्च अकुसलेहि धम्मेहि सवितक्क सविचार विवेकज पीतिसुख पठम ज्ञान उपसम्पज्ज विहरति । वितक्कविचारान 15 वूपसमा अज्झत्त सम्पसादन चेतसो एकोदिभाव^३ अवितक्क अविचार समाधिज पीतिसुख दुतिय ज्ञान उपसम्पज्ज विहरति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, निरामिसा पीति ।

R. 236

“कतमा च, भिक्खवे, निरामिसा निरामिसतरा पीति ? या खो, भिक्खवे, खीणासवस्स भिक्खुनो रागा चित्त विमुत्त पच्चवेक्खतो, 20 दोसा चित्त विमुत्त पच्चवेक्खतो, मोहा चित्त विमुत्त पच्चवेक्खतो उप्पज्जति पीति, अयं वुच्चति निरामिसा निरामिसतरा पीति ।

“कतमं च, भिक्खवे, सामिस सुख ? पञ्चमे, भिक्खवे, कामगुणा । कतमे पञ्च ? चक्खुविञ्जेय्या रूपा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा कामूपसहिता रजनीया पे० कायविञ्जेय्या फोट्ठ्वा इट्ठा कन्ता 25 मनापा पियरूपा कामूपसहिता रजनीया । इमे खो, भिक्खवे, पञ्च कामगुणा । यं खो, भिक्खवे, इमे पञ्च कामगुणे पटिच्च उप्पज्जति सुख सोमनस्स, इदं वुच्चति, भिक्खवे, सामिस सुख ।

१ अत्थि भिक्खवे - स्या० । २ उपेक्खा - रो० । ३ एकोदिभाव - रो० ।

B 434

“कतम च, भिक्खवे, निरामिस सुख ? इध, भिक्खवे, भिक्खु विविच्चेव कामेहि विविच्च अकुसलेहि धम्मेहि सवितक्क सविचार विवेकज पीतिसुख पठम ज्ञान उपसम्पज्ज विहरति । वितक्कविचारान वूपसमा अज्झत्त सम्पसादन चेतसो एकोदिभाव अवितक्क अविचार समा-
 5 धिज दुतिय ज्ञान उपसम्पज्ज विहरति । पीतिया च विरागा उपेक्खको च विहरति सतो च सम्पजानो सुख च कायेन पटिसवेदेति, य त अरिया आचिक्खन्ति – ‘उपेक्खको सतिमा सुखाविहारी’ ति ततिय ज्ञान उप- सम्पज्ज विहरति । इद वुच्चति, भिक्खवे, निरामिस सुख ।

R 237

“कतम च, भिक्खवे, निरामिसा निरामिसतर सुख ? य खो,
 10 भिक्खवे, खीणासवस्स भिक्खुनो रागा चित्त विमुत्त पच्चवेक्खतो, दोसा चित्त विमुत्त पच्चवेक्खतो, मोहा चित्त विमुत्त पच्चवेक्खतो उप्पज्जति सुख सोमनस्स, इद वुच्चति, भिक्खवे, निरामिसा निरामिसतर सुख ।

“कतमा च, भिक्खवे, सामिसा उपेक्खा ? पञ्चिमे, भिक्खवे, कामगुणा । कतमे पञ्च ? चक्खुविञ्जेय्या रूपा इट्ठा कन्ता मनापा
 15 पियरूपा कामूपसहिता रजनीया पे० कायविञ्जेया फोट्ठबा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा कामूपसहिता रजनीया । इमे खो, भिक्खवे, पञ्च कामगुणा । या खो, भिक्खवे, इमे पञ्च कामगुणे पटिच्च उप्पज्जति उपेक्खा, अय वुच्चति, भिक्खवे, सामिसा उपेक्खा ।

“कतमा च, भिक्खवे, निरामिसा उपेक्खा ? इध, भिक्खवे,
 20 भिक्खु सुखस्स च पहाना, दुक्खस्स च पहाना, पुब्बेव सोमनस्सदोमनस्सान अत्थङ्गमा^१, अदुक्खमसुख उपेक्खासतिपारिसुद्धि चतुत्थ ज्ञान उपसम्पज्ज विहरति । अय वुच्चति, भिक्खवे, निरामिसा उपेक्खा ।

“कतमा च, भिक्खवे, निरामिसा निरामिसतरा उपेक्खा ? या खो, भिक्खवे, खीणासवस्स भिक्खुनो रागा चित्त विमुत्त पच्चवेक्खतो,
 25 दोसा चित्त विमुत्त पच्चवेक्खतो, मोहा चित्त विमुत्त पच्चवेक्खतो उप्प- ज्जति उपेक्खा, अय वुच्चति, भिक्खवे, निरामिसा निरामिसतरा उपेक्खा ।

“कतमो च, भिक्खवे, सामिसो विमोक्खो ? रूपपटिसयुत्तो^२ विमोक्खो सामिसो विमोक्खो ।

१ अत्थगमा – रो० । २ रूपपटिसयुत्तो – स्या०, रो० ।

“कतमो च, भिक्खवे, निरामिसो विमोक्खो ? अरूपप्पटिसंयुत्तो विमोक्खो निरामिसो विमोक्खो ।

B 435

“कतमो च, भिक्खवे, निरामिसा निरामिसतरो विमोक्खो ? यो खो, भिक्खवे, खीणासवस्स भिक्खुनो रागा चित्त विमुत्त पच्चवेक्खतो, दोसा चित्त विमुत्त पच्चवेक्खतो, मोहा चित्त विमुत्त पच्चवेक्खतो, 5 उप्पज्जति विमोक्खो, अय वुच्चति, भिक्खवे, निरामिसा निरामिस-तरो विमोक्खो” ति ।

अट्ठसतपरियायवग्गो ततियो ।

तस्सुद्धानं

सीवकअट्ठसत^१ भिक्खु, पुब्बे जाण च भिक्खुना ।

R 238

समणब्राह्मणा तीणि, सुद्धिक च निरामिस ति ॥

वेदनासयुत्त समत्त ।

—10:—

१. सीवकअट्ठसत — स्या०, सीवक अट्ठसत — रा० ।

३७. मातुगामसंयुतं

१ मातुगामसुत्त

B 436

१ “पञ्चहि, भिक्खवे, अङ्गेहि समन्नागतो मातुगामो एकन्त-
अमनापो होति पुरिसस्स । कतमेहि पञ्चहि ? न च रूपवा होति, न
च भोगवा होति, न च सीलवा होति, अलसो च होति, पजञ्चस्स न
लभति – इमेहि खो, भिक्खवे, पञ्चहि अङ्गेहि समन्नागतो मातुगामो
5 एकन्तअमनापो होति पुरिसस्स । पञ्चहि, भिक्खवे, अङ्गेहि समन्नागतो
मातुगामो एकन्तमनापो होति पुरिसस्स । कतमेहि पञ्चहि ? रूपवा
च होति, भोगवा च होति, सीलवा च होति, दक्खो च होति अनलसो,
पजञ्चस्स लभति – इमेहि खो, भिक्खवे, पञ्चहि अङ्गेहि समन्नागतो
मातुगामो एकन्तमनापो होति पुरिसस्सा” ति ।

२ पुरिससुत्तं

10

R 239

२ “पञ्चहि, भिक्खवे, अङ्गेहि समन्नागतो पुरिसो एकन्त-
अमनापो होति मातुगामस्स । कतमेहि पञ्चहि ? न च रूपवा होति,
न च भोगवा होति, न च सीलवा होति, अलसो च होति, पजञ्चस्स न
लभति – इमेहि खो, भिक्खवे, पञ्चहि अङ्गेहि समन्नागतो पुरिसो
एकन्तअमनापो होति मातुगामस्स । पञ्चहि, भिक्खवे, अङ्गेहि समन्ना-
15 गतो पुरिसो एकन्तमनापो होति मातुगामस्स । कतमेहि पञ्चहि ?
रूपवा च होति, भोगवा च होति, सीलवा च होति, दक्खो च होति अन-
लसो, पजञ्चस्स लभति – इमेहि खो, भिक्खवे, पञ्चहि अङ्गेहि समन्ना-
गतो पुरिसो एकन्तमनापो होति मातुगामस्सा” ति ।

३ आवेणिकदुक्खसुत्तं

B 437

३ “पञ्चिमानि, भिक्खवे, मातुगामस्स आवेणिकानि दुक्खानि,
20 यानि मातुगामो पच्चनुभोति, अञ्जत्रेव पुरिसेहि । कतमानि पञ्च ?
इध, भिक्खवे, मातुगामो दहरो व समानो पतिकुल गच्छति, जातकेहि
विना होति । इदं, भिक्खवे, मातुगामस्स पठमं आवेणिक दुक्खं, यं
मातुगामो पच्चनुभोति, अञ्जत्रेव पुरिसेहि । पुन च परं, भिक्खवे,

मातुगामो उत्तुनी होति । इदं, भिक्खवे, मातुगामस्स दुतिय आवेणिक दुक्ख, य मातुगामो पच्चनुभोति, अञ्जत्रेव पुरिसेहि । पुन च पर, भिक्खवे, मातुगामो गब्भिनी होति । इदं, भिक्खवे, मातुगामस्स ततिय आवेणिक दुक्ख, य मातुगामो पच्चनुभोति, अञ्जत्रेव पुरिसेहि । पुन च पर, भिक्खवे, मातुगामो विजायति । इदं, भिक्खवे, मातुगामस्स ५ चतुत्थ आवेणिक दुक्ख, य मातुगामो पच्चनुभोति, अञ्जत्रेव पुरिसेहि । पुन च पर, भिक्खवे, मातुगामो पुरिसस्स पारिचरिय उपेति । इदं खो, भिक्खवे, मातुगामस्स पञ्चम आवेणिक दुक्ख, य मातुगामो पच्चनुभोति, अञ्जत्रेव पुरिसेहि । इमानि खो, भिक्खवे, पञ्च मातुगामस्स आवेणिकानि दुक्खानि, यानि मातुगामो पच्चनुभोति, अञ्जत्रेव १० पुरिसेही” ति ।

४ तीहिधम्महेसुत्तं

४ “तीहि, भिक्खवे, धम्महे समन्नागतो मातुगामो येभुय्येन कायस्स भेदा पर मरणा अपाय दुग्गति विनिपात निरय उप- पज्जति । कतमेहि तीहि ? इध, भिक्खवे, मातुगामो पुब्बण्हसमय मच्छेरमलपरियुट्ठितेन चेतसा अगार अज्झावसति । मज्झन्हिकसमय १ १५ इस्सापरियुट्ठितेन चेतसा अगार अज्झावसति । सायन्हसमय कामराग- परियुट्ठितेन चेतसा अगार अज्झावसति । इमेहि खो, भिक्खवे, तीहि धम्महे समन्नागतो मातुगामो येभुय्येन कायस्स भेदा पर मरणा अपाय दुग्गति विनिपात निरय उपपज्जती” ति ।

R 240

५ कोधनसुत्तं

५ अथ खो आयस्मा अनुरुद्धो येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उप- २० सङ्कमित्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्नो खो आयस्मा अनुरुद्धो भगवन्त एतदवोच — “इधाह, भन्ते, मातुगाम पस्सामि दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन अतिक्कन्तमानुसकेन २ कायस्स भेदा परं मरणा अपाय दुग्गति विनिपातं निरय उपपज्जन्त । कतीहि ३ नु खो, भन्ते, धम्महे समन्नागतो मातुगामो कायस्स भेदा परं मरणा अपाय दुग्गति विनिपात निरय २५ B 438 उपपज्जती” ति ?

१ मज्झन्तिक समय — स्या०, रो० । २ मानुस्सकेन — रो० । ३ कतिहि — म० ।

“पञ्चहि खो, अनुरुद्ध, धम्मेहि समन्नागतो मातुगामो कायस्स भेदा पर मरणा अपाय दुग्गति विनिपात निरय उपपज्जति । कतमेहि पञ्चहि ? अस्सद्धो च होति, अहिरिको च होति, अनोत्तप्पी^१ च होति, कोधनो च होति, दुप्पञ्जो च होति – इमेहि खो, अनुरुद्ध, पञ्चहि धम्मेहि समन्नागतो मातुगामो कायस्स भेदा पर मरणा अपाय दुग्गति विनिपात निरय उपपज्जती” ति ।

६. उपनाहीसुत्तं

६ “पञ्चहि, अनुरुद्ध, धम्मेहि समन्नागतो मातुगामो कायस्स भेदा पर मरणा अपायं दुग्गति विनिपात निरय उपपज्जति । कतमेहि पञ्चहि ? अस्सद्धो च होति, अहिरिको च होति, अनोत्तप्पी च होति, उपनाही च होति, दुप्पञ्जो च होति – इमेहि खो, अनुरुद्ध, पञ्चहि धम्मेहि समन्नागतो मातुगामो कायस्स भेदा पर मरणा अपाय दुग्गति विनिपातं निरय उपपज्जती” ति ।

७. इस्सुकीसुत्तं

७ “पञ्चहि, अनुरुद्ध, धम्मेहि समन्नागतो मातुगामो कायस्स भेदा परं मरणा अपाय दुग्गति विनिपातं निरय उपपज्जति । कतमेहि पञ्चहि ? अस्सद्धो च होति, अहिरिको च होति, अनोत्तप्पी च होति, इस्सुकी च होति, दुप्पञ्जो च होति – इमेहि खो, अनुरुद्ध, पञ्चहि धम्मेहि समन्नागतो मातुगामो कायस्स भेदा पर मरणा अपाय दुग्गति विनिपात निरय उपपज्जती” ति ।

८. मच्छरीसुत्तं

८. “पञ्चहि, अनुरुद्ध, धम्मेहि समन्नागतो मातुगामो कायस्स भेदा परं मरणा अपाय दुग्गति विनिपात निरय उपपज्जति । कतमेहि पञ्चहि ? अस्सद्धो च होति, अहिरिको च होति, अनोत्तप्पी च होति, मच्छरी च होति, दुप्पञ्जो च होति – इमेहि खो, अनुरुद्ध, पञ्चहि धम्मेहि समन्नागतो मातुगामो . पे० अपाय दुग्गति विनिपात निरयं उपपज्जती” ति ।

६ अतिचारीसुत्तं

६ “पञ्चहि, अनुरुद्ध, धम्ममेहि समन्नागतो मातुगामो पे०
अपाय दुग्गति विनिपात निरय उपपज्जति । कतमेहि पञ्चहि ?
अस्सद्धो च होति, अहिरिको च होति, अनोत्तप्पी च होति, अतिचारी च
होति, दुप्पञ्जो च होति — इमेहि खो, अनुरुद्ध, पञ्चहि धम्ममेहि समन्ना-
गतो मातुगामो पे० उपपज्जती” ति ।

R 242

5

१० दुस्सीलसुत्तं

१० “पञ्चहि, अनुरुद्ध, धम्ममेहि समन्नागतो मातुगामो पे०
निरय उपपज्जति । कतमेहि पञ्चहि ? अस्सद्धो च होति, अहिरिको
च होति, अनोत्तप्पी च होति, दुस्सीलो च होति, दुप्पञ्जो च
होति — इमेहि खो, अनुरुद्ध, पञ्चहि धम्ममेहि समन्नागतो मातुगामो
पे० निरय उपपज्जती” ति ।

10

११ अप्पस्सुतसुत्तं

११ “पञ्चहि, अनुरुद्ध, धम्ममेहि समन्नागतो मातुगामो पे०
निरय उपपज्जति । कतमेहि पञ्चहि ? अस्सद्धो च होति, अहिरिको
च होति, अनोत्तप्पी च होति, अप्पस्सुतो च होति, दुप्पञ्जो च होति —
इमेहि खो, अनुरुद्ध, पञ्चहि धम्ममेहि समन्नागतो मातुगामो पे०
निरय उपपज्जती” ति ।

15

१२ कुसीतसुत्तं

१२ “पञ्चहि, अनुरुद्ध, धम्ममेहि समन्नागतो मातुगामो पे०
निरय उपपज्जति । कतमेहि पञ्चहि ? अस्सद्धो च होति, अहिरिको च
होति, अनोत्तप्पी च होति, कुसीतो च होति, दुप्पञ्जो च होति — इमेहि
खो, अनुरुद्ध, पञ्चहि धम्ममेहि समन्नागतो मातुगामो पे० अपायं
दुग्गति विनिपातं निरयं उपपज्जती” ति ।

20

१३ मुद्रस्तिसुत्तं

१३ “पञ्चहि, अनुरुद्ध, धम्ममेहि समन्नागतो मातुगामो पे०
निरय उपपज्जति । कतमेहि पञ्चहि ? अस्सद्धो च होति, अहिरिको

B 440

R 243

च होति, अनोत्तप्पी च होति, मुटुस्सति च होति, दुप्पञ्चो च होति -
इमेहि खो, अनुरुद्ध, पञ्चहि धम्महि समन्नागतो मातुगामो पे०
निरय उपपज्जती” ति ।

१४ पञ्चवेरसुत्तं

- १४ “पञ्चहि, अनुरुद्ध, धम्महि समन्नागतो मातुगामो पे०
5 निरय उपपज्जति । कतमेहि पञ्चहि ? पाणातिपाती च होति,
अदिन्नादायी च होति, कामेसुमिच्छाचारी च होति, मुसावादी च होति,
मुरामेरयमज्जप्पमादट्ठायी^१ च होति - इमेहि खो, अनुरुद्ध, पञ्चहि
धम्महि समन्नागतो मातुगामो कायस्स भेदा पर मरणा अपाय दुग्गति
विनिपात निरय उपपज्जती” ति ।

पठमपेय्यालवग्गो ।

तस्सुद्धान

- 10 मातुगामो पुरिसो च, आवेणिका तिधम्मो च ।
कोधनो उपनाही च, इस्सुकी मच्छरेन च ॥
अतिचारी च दुस्सीलो, अप्पस्सुतो च कुसीतो ।
मुटुस्सति पञ्चवेरं, कण्हपक्खे पकासितो ॥

— ० —

१५ अक्कोधनसुत्तं

- १५ अथ खो आयस्मा अनुरुद्धो येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उप-
15 सङ्कमित्वा पे० एकमन्त निसिन्नो खो आयस्मा अनुरुद्धो भगवन्त
एतदवोच - “इधाह, भन्ते, मातुगाम पस्सामि दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन
3 441 अतिक्कन्तमानुसकेन कायस्स भेदा पर मरणा सुगति सग्ग लोक उप-
पज्जन्त । कतीहि^२ नु खो, भन्ते, धम्महि समन्नागतो मातुगामो कायस्स
भेदा पर मरणा सुगति सग्ग लोक उपपज्जती” ति ?
20 “पञ्चहि खो, अनुरुद्ध, धम्महि समन्नागतो मातुगामो कायस्स
भेदा पर मरणा सुगति सग्ग लोक उपपज्जति । कतमेहि पञ्चहि ? सद्धो
च होति, हिरिमा च होति, ओत्तप्पी^३ च होति, अक्कोधनो च होति, पञ्चवा
२ 244 च होति - इमेहि खो, अनुरुद्ध, पञ्चहि धम्महि समन्नागतो मातुगामो
कायस्स भेदा पर मरणा सुगति सग्ग लोक उपपज्जती” ति ।

१ मज्जपमादट्ठायी - स्या०, रो० । २ कतिहि - म० । ३ ओत्तापी - रो० ।

१६ अनुपनाहीसुत्तं

१६ “पञ्चहि, अनुरुद्ध, धम्महि समन्नागतो मातुगामो कायस्स भेदा पर मरणा सुगति सग्ग लोक उपपज्जति । कतमेहि पञ्चहि ? सद्धो च होति, हिरिमा च होति, ओत्तप्पी च होति, अनुपनाही च होति, पञ्जवा च होति — इमेहि खो, अनुरुद्ध, पञ्चहि धम्महि समन्नागतो मातुगामो कायस्स भेदा पर मरणा सुगति सग्ग लोक उप- 5 पज्जती” ति ।

१७ अनिस्सुकीसुत्तं

१७ पञ्चहि, अनुरुद्ध, धम्महि समन्नागतो मातुगामो कायस्स भेदा पर मरणा सुगति सग्ग लोक उपपज्जति । कतमेहि पञ्चहि ? सद्धो च होति, हिरिमा च होति, ओत्तप्पी च होति, अनिस्सुकी च होति, पञ्जवा च होति पे० । 10

१८ अमच्छरीसुत्तं

१८ अमच्छरी च होति, पञ्जवा च होति पे० ।

१९ अनतिचारीसुत्तं

१९ अनतिचारी च होति, पञ्जवा च होति पे० ।

२० सुसीलसुत्तं

२० सीलवा च होति, पञ्जवा च होति पे० ।

२१ बहुस्सुतसुत्तं

२१ बहुस्सुतो च होति, पञ्जवा च होति पे० ।

B 442

२२ आरद्धविरियसुत्तं

२२ आरद्धविरियो च होति, पञ्जवा च होति पे० । 15

२३ उपट्टितस्सतिसुत्त

R 245

२३ उपट्टितस्सति^१ च होति, पञ्चवा च होति पे०
इमेहि खो, अनुरुद्ध, पञ्चहि धम्मेहि समन्नागतो मातुगामो कायस्स भेदा
पर मरणा सुगति सगग लोक उपपज्जती” ति ।

२४ पञ्चसीलसुत्तं

२४ “पञ्चहि, अनुरुद्ध, धम्मेहि समन्नागतो मातुगामो कायस्स
5 भेदा पर मरणा सुगति सगग लोकं उपपज्जति । कतमेहि पञ्चहि ?
पाणातिपाता पटिविरतो च^२ होति, अदिन्नादाना पटिविरतो च होति,
कामेसुमिच्छाचारा पटिविरतो च होति, मुसावादा पटिविरतो च होति,
सुरामेरयमज्जप्पमादट्ठाना पटिविरतो च होति — इमेहि खो, अनुरुद्ध,
पञ्चहि धम्मेहि समन्नागतो मातुगामो कायस्स भेदा पर मरणा सुगति
10 सगग लोक उपपज्जती” ति ।

दुतियपेय्यालवगो ।

तस्सुद्धानं

दुतिये^१ च अक्कोधनो, अनुपनाही अनिस्सुकी ।
अमच्छरी अनतिचारी, सीलवा च बहुस्सुतो ।
विरिय सति सील च, सुक्कपक्खे पकासितो^२ ॥

२५ विसारदसुत्तं

B 443,
R 246

२५ “पञ्चिमानि, भिक्खवे, मातुगामस्स बलानि । कतमानि
15 पञ्च ? रूपबल, भोगबल, ज्ञातिबलं, पुत्तबल, सीलबल — इमानि खो,
भिक्खवे, पञ्च मातुगामस्स बलानि । इमेहि खो, भिक्खवे, पञ्चहि
बलेहि समन्नागतो मातुगामो विसारदो अगार अज्झावसती” ति ।

१ उपट्टितसति — रो० । २ रो० पोत्थके नत्थि ।

तत्रुद्धान

३-३ द्वे मनापा - अमनापा च, अवैणिका तीहि अनुरुद्धो ।

कोधनो उपनाही च, इस्सुकी मच्छरेन च ॥

अतिचारी च दुस्सीलो, अप्पस्सुतो च कुसीतो ।

मुट्ठस्सति च पञ्चवेर, कण्हपक्खे पकामितो ॥

अनुरुद्धो अकोधनो, अनुपनाही अनिस्सुकी ।

अमच्छरी अनतिचारी, सीलवा च बहुस्सुतो ।

विरिय - सति - पञ्चसीला च, सुक्कपक्खे पकासितो ति ॥ — स्या०, रो० ।

२६. पसय्हसुत्तं

२६ “पञ्चिमानि, भिक्खवे, मातुगामस्स बलानि । कतमानि पञ्च ? रूपबल, भोगबल, जातिबल, पुत्तबल, सीलबल – इमानि खो, भिक्खवे, पञ्च मातुगामस्स बलानि । इमेहि खो, भिक्खवे, पञ्चहि बलेहि समन्नागतो मातुगामो सामिक पसय्ह अगार अज्झावसती” ति ।

२७. अभिभुय्यसुत्तं

२७ “पञ्चिमानि, भिक्खवे, मातुगामस्स बलानि । कतमानि पञ्च ? रूपबल, भोगबल, जातिबल, पुत्तबल, सीलबल – इमानि खो, भिक्खवे, पञ्च मातुगामस्स बलानि । इमेहि खो, भिक्खवे, पञ्चहि बलेहि समन्नागतो मातुगामो सामिक अभिभुय्य वत्तती” ति ।

२८ एकसुत्तं

२८ “एकेन च खो, भिक्खवे, बलेन समन्नागतो पुरिसो मातुगामं अभिभुय्य वत्तति । कतमेन एकेन बलेन^१ ? इस्सरियबलेन अभिभूतं मातुगाम नेव^२ रूपबल तायति, न भोगबल तायति, न जातिबल तायति, न पुत्तबल तायति, न सीलबल तायती” ति ।

२९ अङ्गसुत्तं

२९ “पञ्चिमानि, भिक्खवे, मातुगामस्स बलानि । कतमानि पञ्च ? रूपबल, भोगबल, जातिबल, पुत्तबल, सीलबल । रूपबलेन च, भिक्खवे, मातुगामो समन्नागतो होति, न च भोगबलेन – एव सो तेनङ्गेन अपरिपूरो होति । यतो च खो, भिक्खवे, मातुगामो रूपबलेन च समन्नागतो होति, भोगबलेन च – एव सो तेनङ्गेन परिपूरो होति ।

“रूपबलेन च, भिक्खवे, मातुगामो समन्नागतो होति, भोगबलेन च, न च जातिबलेन – एवं सो तेनङ्गेन अपरिपूरो होति । यतो च खो, भिक्खवे, मातुगामो रूपबलेन च समन्नागतो होति, भोगबलेन च, जातिबलेन च – एव सो तेनङ्गेन परिपूरो होति । रूपबलेन च, भिक्खवे, मातुगामो समन्नागतो होति, भोगबलेन च, जातिबलेन च, न च पुत्तबलेन – एव सो तेनङ्गेन अपरिपूरो होति । यतो च खो, भिक्खवे, मातुगामो

१ बलेन इस्सरियबलेन – यो० । २ स्या० प्रोत्यके नत्थि ।

रूपबलेन च समन्नागतो होति, भोगबलेन च, आतिबलेन च, पुत्तबलेन च – एवं सो तेनङ्गेन परिपूरो होति । रूपबलेन च, भिक्खवे, मातुगामो समन्नागतो होति, भोगबलेन च, आतिबलेन च, पुत्तबलेन च, न च सीलबलेन – एव सो तेनङ्गेन अपरिपूरो होति । यतो च खो, भिक्खवे,
 5 मातुगामो रूपबलेन च समन्नागतो होति, भोगबलेन च, आतिबलेन च, पुत्तबलेन च, सीलबलेन च – एवं सो तेनङ्गेन परिपूरो होति । इमानि खो, भिक्खवे, पञ्च मातुगामस्स बलानी” ति ।

३० नासेन्तिसुत्तं

३० “पञ्चिमानि, भिक्खवे, मातुगामस्स बलानि । कतमानि
 R 248 पञ्च ? रूपबल, भोगबल, आतिबल, पुत्तबल, सीलबल । रूपबलेन
 10 च, भिक्खवे, मातुगामो समन्नागतो होति, न च सीलबलेन, नासेन्तेव न, कुले न वासेन्ति । रूपबलेन च, भिक्खवे, मातुगामो समन्नागतो होति, भोगबलेन च, न च सीलबलेन, नासेन्तेव न, कुले न वासेन्ति । रूपबलेन च, भिक्खवे, मातुगामो समन्नागतो होति, भोगबलेन च, आतिबलेन च, न च सीलबलेन, नासेन्तेव न, कुले न वासेन्ति । रूपबलेन च, भिक्खवे,
 15 मातुगामो समन्नागतो होति, भोगबलेन च, आतिबलेन च, पुत्तबलेन च, न च सीलबलेन, नासेन्तेव न, कुले न वासेन्ति ।

“सीलबलेन च, भिक्खवे, मातुगामो समन्नागतो होति, न च रूपबलेन, वासेन्तेव न, कुले न नासेन्ति । सीलबलेन च, भिक्खवे, मातुगामो समन्नागतो होति, न च भोगबलेन, वासेन्तेव न, कुले न नासेन्ति ।
 20 सीलबलेन च, भिक्खवे, मातुगामो समन्नागतो होति, न च आतिबलेन, वासेन्तेव न, कुले न नासेन्ति । सीलबलेन च, भिक्खवे, मातुगामो समन्नागतो होति, न च पुत्तबलेन, वासेन्तेव न, कुले न नासेन्ति । इमानि खो, भिक्खवे, पञ्च मातुगामस्स बलानी” ति ।

३१ हेतुसुत्तं

B 445 ३१ “पञ्चिमानि, भिक्खवे, मातुगामस्स बलानि । कतमानि
 25 पञ्च ? रूपबल, भोगबल, आतिबल, पुत्तबल, सीलबल । न, भिक्खवे, मातुगामो रूपबलहेतु वा भोगबलहेतु वा आतिबलहेतु वा पुत्तबलहेतु वा कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सगं लोकं उपपज्जति । सीलबलहेतु

खो, भिक्खवे, मातुगामो कायस्स भेदा पर मरणा सुगति सग्ग लोक उपपज्जति । इमानि खो, भिक्खवे, पञ्च मातुगामस्स बलानी” ति ।

३२ ठानसुत्तं

३२ “पञ्चिमानि, भिक्खवे, ठानानि दुल्लभानि अकतपुञ्जेन मातुगामेन । कतमानि पञ्च ? पतिरूपे^१ कुले जायेय्य ति — इदं, भिक्खवे, पठम ठान दुल्लभ अकतपुञ्जेन मातुगामेन । पतिरूपे कुले जायित्वा पतिरूप कुल गच्छेय्य ति — इदं, भिक्खवे, दुतिय ठान दुल्लभ अकतपुञ्जेन मातुगामेन । पतिरूपे कुले जायित्वा, पतिरूप कुल गन्त्वा, असपत्ति अगार अज्झावसेय्य ति — इदं^२, भिक्खवे, ततिय ठान दुल्लभ अकतपुञ्जेन मातुगामेन । पतिरूपे कुले जायित्वा, पतिरूप कुल गन्त्वा, असपत्ति अगार अज्झावसन्ती पुत्तवती अस्स ति — इदं, भिक्खवे, चतुत्थ ठान दुल्लभ अकतपुञ्जेन मातुगामेन । पतिरूपे कुले जायित्वा, पतिरूप कुल गन्त्वा, असपत्ति अगार अज्झावसन्ती पुत्तवती समाना सामिक अभिभुय्य वत्तेय्य ति — इदं, भिक्खवे, पञ्चम ठान दुल्लभ अकतपुञ्जेन मातुगामेन । इमानि खो, भिक्खवे, पञ्च^३ ठानानि^३ दुल्लभानि अकतपुञ्जेन मातुगामेना ति ।

R 249

15

“पञ्चिमानि, भिक्खवे, ठानानि सुलभानि कतपुञ्जेन मातुगामेन । कतमानि पञ्च ? पतिरूपे कुले जायेय्य ति — इदं, भिक्खवे, पठम ठान सुलभ कतपुञ्जेन मातुगामेन । पतिरूपे कुले जायित्वा पतिरूप कुल गच्छेय्य ति — इदं, भिक्खवे, दुतिय ठान सुलभ कतपुञ्जेन मातुगामेन । पतिरूपे कुले जायित्वा पतिरूप कुल गन्त्वा असपत्ति अगार अज्झावसेय्य ति — इदं, भिक्खवे, ततिय ठान सुलभ कतपुञ्जेन मातुगामेन । पतिरूपे कुले जायित्वा पतिरूप कुल गन्त्वा असपत्ति अगार अज्झावसन्ती पुत्तवती अस्स ति — इदं, भिक्खवे, चतुत्थ ठान सुलभ कतपुञ्जेन मातुगामेन । पतिरूपे कुले जायित्वा पतिरूप कुल गन्त्वा असपत्ति अगार अज्झावसन्ती पुत्तवती समाना सामिक अभिभुय्य वत्तेय्य ति — इदं, भिक्खवे, पञ्चम ठान सुलभ कतपुञ्जेन मातुगामेन । इमानि खो, भिक्खवे, पञ्च ठानानि सुलभानि कतपुञ्जेन मातुगामेना” ति ।

R 250

25 B 446

१ पतिरूपे — स्या० । २ इदम्पि — स्या० । ३-३ पञ्चट्टानानि — रो० ।

३३ पञ्चसीलविसारदसुत्तं

३३ “पञ्चहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो मातुगामो विसारदो अगार अज्झावसति । कतमेहि पञ्चहि ? पाणातिपाता पटिविरतो च होति, अदिन्नादाना पटिविरतो च होति, कामेसुमिच्छाचारा पटिविरतो च होति, मुसावादा पटिविरतो च होति, सुरामेरयमज्जप्पमाद-
 5 ट्टाना पटिविरतो च होति - इमेहि खो, भिक्खवे, पञ्चहि धम्मेहि समन्नागतो मातुगामो विसारदो अगार अज्झावसती” ति ।

३४ वड्डीसुत्तं

३४ “पञ्चहि, भिक्खवे, वड्डीहि वड्ढमाना अरियसाविका अरियाय वड्ढिया वड्ढति सारादायिनी च होति वरादायिनी च कायस्स । कतमेहि पञ्चहि ? सद्धाय वड्ढति, सीलेन वड्ढति, सुतेन वड्ढति, चागेन
 10 वड्ढति, पञ्जाय वड्ढति - इमेहि खो, भिक्खवे, पञ्चहि वड्डीहि वड्ढमाना अरियसाविका अरियाय वड्ढिया वड्ढति, सारादायिनी च होति, वरादायिनी च कायस्सा ति ।

“सद्धाय सीलेन च^१ याध^१ वड्ढति,
 पञ्जाय चागेन सुतेन चूभय ।
 15 सा तादिसी सीलवती उपासिका,
 आदीयति सारमिधेव अत्तनो” ति ॥

बलवग्गो ततियो ।

तस्सुद्धान

R 251

विसारदा पसय्ह^२ अभिभुय्य, एक^३ अज्जेन^३ पञ्चम ।
 नासेन्ति^४ हेतु^४ ठान^४ च^५, विसारदो^५ वड्ढिना दसाति^६ ॥

मातुगामसयत्त समत्त ।

— ० —

१-१ च ईध - रो०, स्या० पोत्यके नत्थि । २ पसय्ह - स्या० । ३-३ अज्जेन स्या०, एकअज्जेन - रो० । ४ नासयित्थ - स्या० । ५-५ हेतुद्धान - स्या० । ६ स्या० पोत्यके नत्थि । ७ विसारदा - स्या०, रो० । ८ ते दसा - रो० ।

३८. जम्बुखादकसंयुतं

१ निब्बानपञ्चासुत्तं

१ एक समय आयस्मा सारिपुत्तो मगधेसु विहरति नालक-
गामके^१ । अथ खो जम्बुखादको परिब्बाजको येनायस्मा सारिपुत्तो तेनुप-
सङ्कमि, उपसङ्कमित्वा आयस्मता सारिपुत्तेन सद्धि सम्मोदि । सम्मोद-
नीय कथ सारणीय वीतिसारेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्नो
खो जम्बुखादको परिब्बाजको आयस्मन्त सारिपुत्त एतदवोच -

B 447

5

“‘निब्बान, निब्बान’ ति, आवुसो सारिपुत्त, वुच्चति । कतम
नु खो, आवुसो, निब्बान” ति ?

“यो खो, आवुसो, रागक्खयो दोसक्खयो मोहक्खयो - इदं
वुच्चति निब्बान” ति ।

“अत्थि पनावुसो, मग्गो अत्थि पटिपदा एतस्स निब्बानस्स सच्छि- 10
किरियाया” ति ?

“अत्थि खो, आवुसो, मग्गो अत्थि पटिपदा एतस्स निब्बानस्स
सच्छिकिरियाया” ति ।

“कतमो पनावुसो, मग्गो कतमा पटिपदा एतस्स निब्बानस्स
सच्छिकिरियाया” ति ?

R 252

15

“अयमेव खो, आवुसो, अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो एतस्स निब्बानस्स
सच्छिकिरियाय, सेय्यथीदं^२ - सम्मादिट्ठि, सम्मासङ्कप्पो, सम्मावाचा,
सम्माकम्मन्तो, सम्माआजीवो, सम्मावायामो, सम्मासति, सम्मासमाधि ।
अयं खो, आवुसो, मग्गो अयं पटिपदा एतस्स निब्बानस्स सच्छि-
किरियाया” ति ।

20

“भट्ठको, आवुसो, मग्गो भट्ठिका पटिपदा एतस्स निब्बानस्स
सच्छिकिरियाय । अल च पनावुसो सारिपुत्त, अप्पमादाया” ति ।

२. अरहत्तपञ्चासुत्तं

२ “अरहत्त, अरहत्त” ति, आवुसो सारिपुत्त, वुच्चति । कतमं
नु खो, आवुसो, अरहत्त” ति ?

१. नालगामके - स्या० । २. सेय्यथिदं - न० ।

“यो खो, आवुसो, रागक्खयो दोसक्खयो मोहक्खयो – इद वुच्चति अरहत्त” ति ।

“अत्थि पनावुसो, मग्गो अत्थि पटिपदा एतस्स अरहत्तस्स सच्छिकिरियाया” ति ?

5 “अत्थि खो, आवुसो, मग्गो अत्थि पटिपदा एतस्स अरहत्तस्स सच्छिकिरियाया” ति ।

B 448

“कतमो पनावुसो, मग्गो कतमा पटिपदा एतस्स अरहत्तस्स सच्छिकिरियाया” ति ?

10 “अयमेव खो, आवुसो, अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो एतस्स अरहत्तस्स सच्छिकिरियाय, सेय्यथीद – सम्मादिट्ठि पे० सम्मासमाधि । अय खो आवुसो, मग्गो, अय पटिपदा एतस्स अरहत्तस्स सच्छिकिरियाया” ति ।

“भट्ठको, आवुसो, मग्गो भट्ठिका पटिपदा एतस्स अरहत्तस्स सच्छिकिरियाय । अल च पनावुसो सारिपुत्त, अप्पमादाया” ति ।

३ धम्मवादीपञ्हासुत्तं

15 ३ “के नु खो, आवुसो सारिपुत्त, लोके धम्मवादिनो, के लोके सुप्पटिपन्ना^१, के लोके सुगता” ति ?

R 253

“ये खो, आवुसो, रागप्पहानाय^२ धम्म देसेन्ति, दोसप्पहानाय धम्म देसेन्ति, मोहप्पहानाय धम्म देसेन्ति, ते लोके धम्मवादिनो । ये खो, आवुसो, रागस्स पहानाय पटिपन्ना, दोसस्स पहानाय पटिप्पन्ना, मोहस्स पहानाय पटिप्पन्ना, ते लोके सुप्पटिप्पन्ना । येस खो, आवुसो रागो पहीनो उच्छिन्नमूलो तालावत्थुकतो अनभावङ्कतो^३ आयति अनुप्पादधम्मो, दोसो पहीनो उच्छिन्नमूलो तालावत्थुकतो अनभावङ्कतो आयति अनुप्पादधम्मो, मोहो पहीनो उच्छिन्नमूलो तालावत्थुकतो अनभावङ्कतो आयति अनुप्पादधम्मो, ते लोके सुगता” ति ।

25 “अत्थि पनावुसो, मग्गो अत्थि पटिपदा एतस्स रागस्स दोसस्स मोहस्स पहानाया” ति ?

“अत्थि खो, आवुसो, मग्गो अत्थि पटिपदा एतस्स रागस्स दोसस्स मोहस्स पहानाया” ति ।

१ सुप्पटिपन्ना – स्या० । २ लोके रागप्पहानाय – रो० । ३ अनभावकतो – रो० ।

४ अत्थि येव – स्या० ।

“कतमो, पनावुसो, मग्गो कतमा पटिपदा एतस्स रागस्स दोसस्स मोहस्स पहानाया” ति ?

“अयमेव खो, आवुसो, अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो एतस्स रागस्स दोसस्स मोहस्स पहानाय, सेय्यथीद – सम्मादिट्ठि पे० सम्मा-
समाधि । अय खो, आवुसो, मग्गो अय पटिपदा एतस्स रागस्स दोसस्स 5
मोहस्स पहानाया” ति ।

“भट्ठको, आवुसो, मग्गो भट्ठिका पटिपदा एतस्स रागस्स दोसस्स मोहस्स पहानाय । अल च पनावुसो सारिपुत्त, अप्पमादाया” ति ।

४ किमत्थियसुत्तं

४. “किमत्थिय, आवुसो सारिपुत्त, समणे गोतमे ब्रह्मचरियं 10
वुस्सती” ति ?

“दुक्खस्स खो, आवुसो, परिञ्जात्थ भगवति ब्रह्मचरियं
वुस्सती” ति ।

“अत्थि पनावुसो, मग्गो अत्थि पटिपदा एतस्स दुक्खस्स परि-
ञ्जाया” ति ?

“अत्थि खो, आवुसो, मग्गो अत्थि पटिपदा एतस्स दुक्खस्स 15
परिञ्जाया” ति ?

“कतमो पनावुसो, मग्गो कतमा पटिपदा एतस्स दुक्खस्स परि-
ञ्जाया” ति ?

“अयमेव खो, आवुसो, अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो एतस्स दुक्खस्स 20
परिञ्जाय, सेय्यथीद – सम्मादिट्ठि पे० सम्मासमाधि । अय खो, आवुसो, मग्गो अय पटिपदा एतस्स दुक्खस्स परिञ्जाया” ति ।

“भट्ठको, आवुसो, मग्गो भट्ठिका पटिपदा एतस्स दुक्खस्स
परिञ्जाय । अल च पनावुसो सारिपुत्त, अप्पमादाया” ति ।

५. अस्सासप्पत्तसुत्तं

५ “अस्सासप्पत्तो^१, अस्सासप्पत्तो’ ति, आवुसो सारिपुत्त,
वुच्चति । कित्तावता नु खो, आवुसो^२, अस्सासप्पत्तो होती” ति ? 25

१. अस्सासप्पत्तो – स्या० रो० । २. आवुसो सारिपुत्त – स्या० ।

“यतो खो, आवुसो, भिक्खु छन्नं फस्सायतनान समुदय च अत्थङ्गम च अस्साद च आदीनव च निस्सरण च यथाभूत पजानाति, एत्तावता नु खो, आवुसो, अस्सासप्पत्तो होती” ति ।

“अत्थि पनावुसो, मग्गो अत्थि पटिपदा एतस्स अस्सासस्स सच्चिक्किरियाया” ति ?

“अत्थि खो, आवुसो, मग्गो अत्थि पटिपदा एतस्स अस्सासस्स सच्चिक्किरियाया” ति ।

“कतमो पनावुसो, मग्गो कतमा पटिपदा एतस्स अस्सासस्स सच्चिक्किरियाया” ति ?

10 “अयमेव खो, आवुसो, अरियो अटुङ्गिको मग्गो एतस्स अस्सासस्स सच्चिक्किरियाय, सेय्यथोद – सम्मादिट्ठि . पे० सम्मासमाधि । अय खो, आवुसो, मग्गो अय पटिपदा एतस्स अस्सासस्स सच्चिक्किरियाया” ति ।

“भट्ठको, आवुसो, मग्गो भट्ठिका पटिपदा एतस्स अस्सासस्स सच्चिक्किरियाय । अल च पनावुसो सारिपुत्त, अप्पमादाया” ति ।

६ परमस्सासप्पत्तसुत्तं

६ “परमस्सासप्पत्तो^१, परमस्सासप्पत्तो’ ति, आवुसो सारिपुत्त, वुच्चति । कित्तावता नु खो, आवुसो, परमस्सासप्पत्तो होती” ति ?

B 450,
R 255

20 “यतो खो, आवुसो, भिक्खु छन्नं फस्सायतनान समुदय च अत्थङ्गम^२ च अस्साद च आदीनव च निस्सरण च यथाभूत विदित्वा अनुपादाविमुत्तो होति, एत्तावता खो, आवुसो, परमस्सासप्पत्तो होती” ति ।

“अत्थि पनावुसो, मग्गो अत्थि पटिपदा एतस्स परमस्सासस्स सच्चिक्किरियाया” ति ?

“अत्थि खो, आवुसो, मग्गो अत्थि पटिपदा एतस्स परमस्सासस्स सच्चिक्किरियाया” ति ।

“कतमो पन, आवुसो, मग्गो कतमा पटिपदा एतस्स परमस्सासस्स सच्चिक्किरियाया” ति ?

१ परमस्सासप्पत्तो – स्या०, रो० । २ अत्थङ्गम – रो० ।

“अयमेव खो, आवुसो, अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो एतस्स पर-
मस्सासस्स सच्छिकिरियाय, सेय्यथीद – सम्मादिट्ठि पे० सम्मा-
समाधि । अय^१ खो, आवुसो, मग्गो अय पटिपदा एतस्स परमस्सासस्स
सच्छिकिरियाया” ति ।

“भट्ठको, आवुसो, मग्गो भट्ठिका पटिपदा एतस्स परमस्सासस्स . 5
सच्छिकिरियाय । अल च पनावुसो सारिपुत्त, अप्पमादाया” ति ।

७ वेदनापञ्हासुत्तं

७ “वेदना, वेदना’ ति, आवुसो सारिपुत्त, वुच्चति । कतमा
नु खो, आवुसो, वेदना” ति ?

“तिस्सो इमावुसो, वेदना । कतमा तिस्सो ? सुखा वेदना,
दुक्खा वेदना, अदुक्खमसुखा वेदना – इमा खो, आवुसो, तिस्सो 10
वेदना” ति ।

“अत्थि पनावुसो, मग्गो अत्थि पटिपदा एतास तिस्सन्न वेदनान
परिञ्जाया” ति ?

“अत्थि खो, आवुसो, मग्गो अत्थि पटिपदा एतासं तिस्सन्न
वेदनान परिञ्जाया” ति । 15

“कतमो पनावुसो, मग्गो कतमा पटिपदा एतास तिस्सन्न वेदनान
परिञ्जाया” ति ?

“अयमेव खो, आवुसो, अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो एतास तिस्सन्न
वेदनानं परिञ्जाय, सेय्यथीद – सम्मादिट्ठि पे० सम्मासमाधि ।
अय खो, आवुसो, मग्गो अयं पटिपदा एतास तिस्सन्न वेदनान 20
परिञ्जाया” ति ।

“भट्ठको आवुसो, मग्गो भट्ठिका पटिपदा एतास तिस्सन्न वेदनान
परिञ्जाय । अल च पनावुसो सारिपुत्त, अप्पमादाया” ति ।

८ आसवपञ्हासुत्तं

८ “आसवो, आसवो’ ति, आवुसो सारिपुत्त, वुच्चति । कतमो
नु खो, आवुसो, आसवो” ति ? 25

R 256

B. 451

“तयोमे, आवुसो. आसवा । कामासवो, भवासवो, अविज्जा-
सवो – इमे खो, आवुसो, तयो आसवा” ति ।

“अत्थि पनावुसो, मग्गो अत्थि पटिपदा एतेस आसवान पहा-
नाया” ति ?

5 . “अत्थि खो, आवुसो, मग्गो अत्थि पटिपदा एतेस आसवान
पहानाया” ति ।

“कतमो, आवुसो, मग्गो कतमा पटिपदा एतेस आसवान पहा-
नाया” ति ?

“अयमेव खो, आवुसो, अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो एतेस आसवान
10 पहानाय, सेय्यथीदं – सम्मादिट्ठि . पे० सम्मासमाधि । अय खो,
आवुसो, मग्गो अय पटिपदा एतेस आसवान पहानाया ति ।

“भट्ठको, आवुसो, मग्गो भट्ठिका पटिपदा एतेस आसवान पहा-
नाय । अल च पनावुसो सारिपुत्त, अप्पमादाया” ति ।

६. अविज्जापञ्हासुत्तं

६ “अविज्जा, अविज्जा’ ति, आवुसो सारिपुत्त, वुच्चति ।

15 कतमा नु खो, आवुसो, अविज्जा” ति ?

“यं खो, आवुसो, दुक्खे अञ्जाण, दुक्खसमुदये अञ्जाणं,
दुक्खनिरोधे अञ्जाणं, दुक्खनिरोधगामिनिया पटिपदाय अञ्जाण – अय
वुच्चतावुसो, अविज्जा” ति ।

“अत्थि पनावुसो, मग्गो अत्थि पटिपदा एतिस्सा अविज्जाय
20 पहानाया” ति ?

“अत्थि खो, आवुसो, मग्गो अत्थि पटिपदा एतिस्सा अविज्जाय
पहानाया” ति ।

“कतमो पनावुसो, मग्गो कतमा पटिपदा एतिस्सा अविज्जाय
पहानाया” ति ?

25 “अयमेव खो, आवुसो, अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो एतिस्सा अवि-
ज्जाय पहानाय, सेय्यथीदं – सम्मादिट्ठि ... पे० सम्मासमाधि । अयं
खो आवुसो, मग्गो अयं पटिपदा एतिस्सा अविज्जाय पहानाया” ति ।

“भट्ठको, आवुसो, मग्गो भट्ठिका पटिपदा एतिस्सा अविज्जाय
पहानाय । अल च पनावुसो सारिपुत्त, अप्पमादाया” ति ।

R. 257

१० तण्हापञ्हासुत्तं

१० “तण्हा, तण्हा’ ति, आवुसो सारिपुत्त, वुच्चति । कतमा न् खो, आवुसो, तण्हा’ ति ?

“तिस्सो इमा, आवुसो, तण्हा । कामतण्हा, भवतण्हा, विभव-
तण्हा – इमा खो, आवुसो, तिस्सो तण्हा” ति ।

“अत्थि पनावुसो, मग्गो अत्थि पटिपदा एतासं तण्हान पहा- 5
नाया’ ति ?

“अत्थि खो, आवुसो, मग्गो अत्थि पटिपदा एतासं तण्हानं
पहानाया’ ति ।

“कतमो पनावुसो, मग्गो कतमा पटिपदा एतास तण्हान पहा-
नाया’ ति ?

B 452

10

“अयमेव खो, आवुसो, अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो एतासं तण्हानं
पहानाय, सेय्यथीद – सम्मादिट्ठि पे० . सम्मासमाधि । अयं खो,
आवुसो, मग्गो अय पटिपदा एतास तण्हानं पहानाया’ ति ।

“भट्ठको, आवुसो, मग्गो भट्ठिका पटिपदा एतासं तण्हानं पहा-
नाय । अल च पनावुसो, सारिपुत्त, अप्पमादाया’ ति ।

15

११. ओघपञ्हासुत्तं

११ “ओघो, ओघो’ ति, आवुसो सारिपुत्त, वुच्चति । कतमो
नु खो, आवुसो, ओघो’ ति ?

“चत्तारोमे, आवुसो, ओघा । कामोघो, भवोघो, दिट्ठोघो,
अविज्जोघो – इमे खो, आवुसो, चत्तारो ओघा’ ति ।

“अत्थि पनावुसो, मग्गो अत्थि पटिपदा एतेसं ओघानं पहानाया’ 20
ति ?

“अत्थि खो, आवुसो, मग्गो अत्थि पटिपदा एतेसं ओघानं
पहानाया’ ति ।

“कतमो पनावुसो, मग्गो कतमा पटिपदा एतेसं ओघानं पहा-
नाया’ ति ?

25

“अयमेव खो, आवुसो, अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो एतेसं ओघानं
पहानाय, सेय्यथीद – सम्मादिट्ठि . पे०. सप्पमादधे । अयं खो,
आवुसो, मग्गो अयं पटिपदा एतेस ओघानं पहानाया’ ति ।

R. 258

“भट्टको, आवुसो, मग्गो भट्टिका पटिपदा एतेस ओघान पहा-
नाय । अल च पनावुसो सारिपुत्त, अप्पमादाया” ति ।

१२ उपादानपञ्हासुत्तं

१२ “उपादान, उपादान’ ति, आवुसो सारिपुत्त, वुच्चति ।
कतम नु खो, आवुसो, उपादान” ति ?

5 “चत्तारिमानि, आवुसो, उपादानानि । कामुपादान, दिट्ठुपादान
सीलब्बतुपादान, अत्तवादुपादान – इमानि खो, आवुसो, चत्तारि उपादा-
नानी” ति ।

“अत्थि पनावुसो, मग्गो अत्थि पटिपदा एतेस उपादानान
पहानाया” ति ?

10 “अत्थि खो, आवुसो, मग्गो अत्थि पटिपदा एतेस उपादानान
पहानाया” ति ।

“कतमो पनावुसो, मग्गो कतमा पटिपदा एतेस उपादानान
पहानाया” ति ?

B 453 15 “अयमेव खो, आवुसो, अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो एतेस उपादानान
पहानाय, सेय्यथीद – सम्मादिट्ठि पे० सम्मासमाधि । अय खो,
आवुसो, मग्गो अय पटिपदा एतेस उपादानान पहानाया” ति ।

“भट्टको, आवुसो, मग्गो भट्टिका पटिपदा एतेस उपादानान
पहानाय । अल च पनावुसो, सारिपुत्त, अप्पमादाया” ति ।

१३. भवपञ्हासुत्तं

१३ “भवो, भवो’ ति, आवुसो सारिपुत्त, वुच्चति । कतमो
20 नु खो, आवुसो, भवो” ति ?

“तयोमे, आवुसो, भवा । कामभवो, रूपभवो, अरूपभवो –
इमे खो, आवुसो, तयो भवा” ति ।

“अत्थि पनावुसो, मग्गो अत्थि पटिपदा एतेस भवानं परि-
ज्जाया” ति ?

25 “अत्थि खो, आवुसो, मग्गो अत्थि पटिपदा एतेस भवानं परि-
ज्जाया” ति ।

“कतमो, पनावुसो, मग्गो कतमा पटिपदा एतेस भवान परि-
ज्जाया” ति ?

“अयमेव खो, आवुसो, अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो एतेस भवान
परिज्जाय, सेय्यथीद – सम्मादिट्ठि पे० सम्मासमाधि । अय खो,
आवुसो, मग्गो अय पटिपदा एतेस भवान परिज्जाया” ति । R 259

“भट्ठको, आवुसो, मग्गो भट्ठिका पटिपदा एतेस भवान परि-
ज्जाय । अल च पनावुसो सारिपुत्त, अप्पमादाया” ति ।

१४ दुक्खपञ्हासुत्तं

१४ “दुक्ख, दुक्ख’ ति, आवुसो सारिपुत्त, वुच्चति । कतम नु
खो, आवुसो, दुक्ख’ ति ?

“तिस्सो इमा, आवुसो, दुक्खता । दुक्खदुक्खता, सङ्खार- 10
दुक्खता, विपरिणामदुक्खता – इमा खो, आवुसो, तिस्सो दुक्खता” ति ।

“अत्थि पनावुसो मग्गो अत्थि पटिपदा एतास दुक्खतान परि-
ज्जाया” ति ?

“अत्थि खो, आवुसो, मग्गो अत्थि पटिपदा एतास दुक्खतान
परिज्जाया” ति । 15

“कतमो पनावुसो, मग्गो कतमा पटिपदा एतास दुक्खतान परि-
ज्जाया” ति ?

“अयमेव खो, आवुसो, अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो एतास दुक्खतान
परिज्जाय, सेय्यथीद – सम्मादिट्ठि . पे० सम्मासमाधि । अय खो,
आवुसो, मग्गो अय पटिपदा एतास दुक्खतान परिज्जाया” ति । 20

“भट्ठको, आवुसो, मग्गो भट्ठिका पटिपदा एतास दुक्खतान
परिज्जाय । अलं च पनावुसो सारिपुत्त, अप्पमादाया” ति ।

१५ सक्कायपञ्हासुत्तं

१५ “सक्कायो, सक्कायो’ ति, आवुसो सारिपुत्त, वुच्चति । B 454
कतमो नु खो, आवुसो, सक्कायो’ ति ?

“पञ्चिमे, आवुसो, उपादानक्खन्धो सक्कायो वुत्तो^१ भगवता, 25
सेय्यथीद – रूपुपादानक्खन्धो^२, वेदनुपादानक्खन्धो, सञ्चुपादानक्खन्धो,

१ वुत्ता – स्या० । २ रूपुपादानक्खन्धो – सी०, स्या०, रो० ।

R 260

सङ्खारुपादानक्खन्धो, विञ्जाणुपादानक्खन्धो । इमे खो, आवुसो, पञ्चुपादानक्खन्धा सक्कायो वुत्तो भगवता” ति ।

“अत्थि पनावुसो, मग्गो अत्थि पटिपदा एतस्स सक्कायस्स परिञ्जाया” ति ?

5 “अत्थि खो, आवुसो, मग्गो अत्थि पटिपदा एतस्स सक्कायस्स परिञ्जाया” ति ।

“कतमो पनावुसो, मग्गो कतमा पटिपदा एतस्स सक्कायस्स परिञ्जाया” ति ?

10 “अयमेव खो, आवुसो, अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो एतस्स सक्कायस्स परिञ्जाय, सेय्यथीद – सम्मादिट्ठि पे० सम्मासमाधि । अय खो, आवुसो, मग्गो अयं पटिपदा एतस्स सक्कायस्स परिञ्जाया” ति ।

“भट्ठको, आवुसो, मग्गो भट्ठिका पटिपदा एतस्स सक्कायस्स परिञ्जाय । अल च पनावुसो सारिपुत्त, अप्पमादाया” ति ।

१६ दुक्करपञ्हासुत्तं

15 १६ “कि नु खो, आवुसो सारिपुत्त, इमस्मि धम्मविनये दुक्कर” ति ?

“पब्बज्जा खो, आवुसो, इमस्मि धम्मविनये दुक्करा” ति ।

“पब्बजितेन पनावुसो, कि दुक्कर” ति ?

“पब्बजितेन खो, आवुसो, अभिरति दुक्करा” ति ।

“अभिरतेन पनावुसो, कि दुक्कर” ति ?

20 “अभिरतेन खो, आवुसो, धम्मानुधम्मप्पटिपत्ति^१ दुक्करा” ति ।

“कीवचिर^२ पनावुसो, धम्मानुधम्मप्पटिपत्तो भिक्खु अरह अस्सा” ति ?

“नचिर,^३ आवुसो” ति ।

जम्बुखादकसयुत्त समत्त ।

तस्सुद्धानं

R 261

निब्बान अरहत्तं च, धम्मवादी किमत्थिय ।

25

अस्सासो परमस्सासो, वेदना आसवाविज्जा ॥

तण्हा ओघा उपादानं, भवो दुक्ख च सक्कायो ।

इमस्मि धम्मविनये दुक्कर ति ॥

—:०.—

१. दुक्कर – रो० । २. धम्मानुधम्मप्पटिपत्ति – स्था०, रो० । ३. कि वचिर – रो० ।

३६. सामण्डकसंयुतं

१ सामण्डकसुत्तं

१ एक समय आयस्मा सारिपुत्तो वज्जीसु विहरति उक्कचेलाय^१ गङ्गाय नदिया तीरे । अथ खो सामण्डको परिब्बाजको येनायस्मा सारिपुत्तो तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा आयस्मता सारिपुत्तेन सद्धि सम्मोदि । सम्मोदनीय कथ सारणीय^२ वीतिसारेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो सामण्डको परिब्बाजको आयस्मन्त सारिपुत्त एतदवोच –

B 455

“निब्बान, निब्बान’ ति, आवुसो सारिपुत्त, वुच्चति । कतम नु खो, आवुसो, निब्बान” ति ?

“यो खो, आवुसो, रागक्खयो दोसक्खयो मोहक्खयो – इद वुच्चति निब्बान” ति ।

10

“अत्थि पनावुसो, मग्गो अत्थि पटिपदा एतस्स निब्बानस्स सच्छिकिरियाया” ति ?

“अत्थि खो, आवुसो, मग्गो अत्थि पटिपदा एतस्स निब्बानस्स सच्छिकिरियाया” ति ।

“कतमो पनावुसो, मग्गो कतमा पटिपदा एतस्स निब्बानस्स सच्छिकिरियाया” ति ?

15 R 262

“अयमेव खो, आवुसो, अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो एतस्स निब्बानस्स सच्छिकिरियाय, सेय्यथीद – सम्मादिट्ठि पे०. सम्मासमाधि । अयं खो, आवुसो, मग्गो अय पटिपदा एतस्स निब्बानस्स सच्छिकिरियाया” ति ।

20

“भट्ठको, आवुसो, मग्गो भट्ठिका पटिपदा एतस्स निब्बानस्स सच्छिकिरियाय । अल च पनावुसो सारिपुत्त, अप्पमादाया” ति ।

२-१५. (यथा जम्बुखादकसंयुतं तथा वित्थारेतब्बं ।)

१६ दुक्करसुत्तं

१६ “किं नु खो, आवुसो सारिपुत्त, इमस्मि धम्मविनये दुक्करं” ति ?

B 456

25

१ उक्कचेलाय – रो० । २ सारणीय – सी०, स्या०, रो० ।

स० ३ – ३०

“पब्बज्जा खो, आवुसो, इमस्मि धम्मविनये दुक्करा^१” ति ।

“पब्बजितेन पनावुसो, कि दुक्कर” ति ?

“पब्बजितेन खो, आवुसो, अभिरति दुक्करा” ति ।

“अभिरतेन पनावुसो, कि दुक्कर” ति ?

“अभिरतेन खो, आवुसो, धम्मानुधम्मप्पटिपत्ति दुक्करा” ति ।

“कीवचिर पनावुसो, धम्मानुधम्मप्पटिपन्नो भिक्खु अरह
अस्सा” ति ?

“नचिर, आवुसो” ति ।

(पुरिमसदिस उद्दान)

सामण्डकसयुत्त समत्त ।

— ० —

४०. मोग्गल्लानसंयुत्तं

१ पठमज्ञानपञ्हासुत्तं

१ एक समय आयस्मा महामोग्गल्लानो सावत्थिय विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । तत्र खो आयस्मा महामोग्गल्लानो भिक्खू आमन्तेसि – “आवुसो भिक्खवे^१” ति । “आवुसो” ति खो ते भिक्खू आयस्मतो महामोग्गल्लानस्स पच्चस्सोसु । आयस्मा महामोग्गल्लानो एतदवोच –

B 457

R 263

5

“इध मय्ह, आवुसो, रहोगतस्स पटिसल्लीनस्स एव चेतसो परिवितक्को उदपादि – ‘पठम^२ ज्ञान^३, पठम ज्ञान’ ति वुच्चति । कतम नु खो पठम ज्ञान ति ? तस्स मय्ह, आवुसो, एतदहोसि – ‘इध भिक्खु विविच्चेव कामेहि विविच्च अकुसलेहि धम्मेहि सवितक्क सविचार विवेकज पीतिसुख पठम ज्ञान उपसम्पज्ज विहरति । इद वुच्चति पठम ज्ञान’ ति । सो ख्वाह, आवुसो, विविच्चेव कामेहि विविच्च अकुसलेहि धम्मेहि सवितक्क सविचार विवेकज पीतिसुख पठम ज्ञान उपसम्पज्ज विहरामि । तस्स मय्ह, आवुसो, इमिना विहारेण विहरतो कामसहगता सञ्जामनसिकारा समुदाचरन्ति ।

10

“अथ खो म, आवुसो, भगवा इद्धिया उपसङ्कमित्वा एतदवोच – ‘मोग्गल्लान, मोग्गल्लान’ मा, ब्राह्मण, पठम ज्ञान पमादो, पठमे ज्ञाने चित्त सण्ठपेहि, पठमे ज्ञाने चित्त एकोदि^४ करोहि’, पठमे ज्ञाने चित्त समादहा’ ति । सो ख्वाह, आवुसो, अपरेण समयेण विविच्चेव कामेहि विविच्च अकुसलेहि धम्मेहि सवितक्क सविचार विवेकज पीतिसुख पठम ज्ञान उपसम्पज्ज विहासि । य हि त, आवुसो, सम्मा वदमानो वदेय्य – ‘सत्थारानुगगहितो सावको महाभिञ्जत पत्तो’ ति, मम त सम्मा वदमानो वदेय्य – ‘सत्थारानुगगहितो सावको महाभिञ्जत पत्तो’” ति ।

15

20

२ दुतियज्ञानपञ्हासुत्तं

२ “दुतिय ज्ञानं, दुतियं ज्ञान’ ति वुच्चति । कतम नु खो दुतिय ज्ञान ति ? तस्स मय्ह, आवुसो, एतदहोसि – ‘इध भिक्खु वितक्क-

B 458

R 264

१ भिक्खवो – रो० । २-२ पठमज्ञान – स्या०, पथम ज्ञान – रो० । ३-३ एकोदिकरोहि – रो० ।

विचारानं वूपसमा अज्झत्तं सम्पसादन चेतसो एकोदिभाव अवितक्क
अविचार समाधिज पीतिसुखं दुतियं ज्ञान उपसम्पज्ज विहरति । इद
वुच्चति दुतिय ज्ञान' ति । सो ख्वाह, आवुसो, वितक्कविचारान वूपसमा
अज्झत्तं सम्पसादन चेतसो एकोदिभाव अवितक्कं अविचारं समाधिज
5 पीतिसुख दुतिय ज्ञान उपसम्पज्ज विहरामि । तस्स मय्ह, आवुसो,
इमिना विहारेन विहरतो वितक्कसहगता सञ्जामनसिकारा समुदा-
चरन्ति ।

“अथ खो मं, आवुसो, भगवा इद्धिया उपसङ्गमित्वा एतदवोच —
'मोग्गल्लान, मोग्गल्लान । मा, ब्राह्मण, दुतिय ज्ञानं पमादो, दुतिये
10 ज्ञाने चित्तं सण्ठपेहि, दुतिये ज्ञाने चित्तं एकोदि करोहि, दुतिये ज्ञाने चित्तं
समादहा' ति । सो ख्वाह, आवुसो, अपरेण समयेण वितक्कविचारान
वूपसमा अज्झत्तं सम्पसादन चेतसो एकोदिभाव अवितक्क अविचार
समाधिज पीतिसुख दुतिय ज्ञान उपसम्पज्ज विहासि । य हि त, आवुसो,
सम्मा वदमानो वदेय्य — 'सत्थारानुग्गहितो सावको महाभिञ्जत पत्तो'
15 ति, मम त सम्मा वदमानो वदेय्य — 'सत्थारानुग्गहितो सावको महा-
भिञ्जत पत्तो' ति ।

३ ततियज्ञानपञ्हासुत्तं

३ “ततिय ज्ञान, ततिय ज्ञान' ति वुच्चति । कतम नु खो ततिय
ज्ञान ति ? तस्स मय्ह, आवुसो, एतदहोसि — 'इध भिक्खु पीतिया च
विरागा उपेक्खको च विहरति सतो च सम्पजानो सुखं च कायेण पटिस-
20 वेदेति, य त अरिया आचिक्खन्ति — 'उपेक्खको सतिमा सुखविहारी' ति
ततिय ज्ञान उपसम्पज्ज विहरति । इद वुच्चति ततिय ज्ञान ति । सो
ख्वाह, आवुसो, पीतिया च विरागा उपेक्खको च विहरामि सतो च
सम्पजानो सुखं च कायेण पटिसवेदेमि । य त अरिया आचिक्खन्ति —
'उपेक्खको सतिमा सुखविहारी' ति ततिय ज्ञान उपसम्पज्ज विहरामि ।
25 तस्स मय्ह, आवुसो, इमिना विहारेण विहरतो पीतिसहगता सञ्जाम-
नसिकारा समुदाचरन्ति ।

B. 459,
R. 265

“अथ खो म, आवुसो, भगवा इद्धिया उपसङ्गमित्वा एतदवोच —
'मोग्गल्लान, मोग्गल्लान । मा, ब्राह्मण, ततिय ज्ञानं पमादो,
ततिये ज्ञाने चित्तं सण्ठपेहि, ततिये ज्ञाने चित्तं एकोदि करोहि, ततिये ज्ञाने

चित्तं समादहा' ति । सो ख्वाह, आवुसो, अपरेन समयेन पीतिया च विरागा उपेक्खको च विहरामि' सतो च सम्पजानो सुखं च कायेन पटि-
सवेदेमि^१, यं तं अरिया आचिक्खन्ति — 'उपेक्खको सतिमा सुखविहारी'
ति ततिय ज्ञानं उपसम्पज्जं विहासि । यं हि तं आवुसो सम्मा वदमानो
वदेय्यं पे० महाभिञ्जतं पत्तो' ति ।

5

४ चतुत्थज्ञानपञ्चासुत्तं

४ “चतुत्थं ज्ञानं, चतुत्थं ज्ञानं' ति वुच्चति । कतमं नु खो
चतुत्थं ज्ञानं ति ? तस्सं मय्ह, आवुसो, एतदहोसि — 'इधं भिक्खुं सुखस्स
च पहानां दुक्खस्सं च पहानां पुब्बेव सोमनस्सदोमनस्सानं अत्थं ज्ञमा^३
अदुक्खमसुखं उपेक्खासतिपारिसुद्धिं चतुत्थं ज्ञानं उपसम्पज्जं विहरति ।
इदं वुच्चति चतुत्थं ज्ञानं' ति । सो ख्वाह, आवुसो, सुखस्सं च पहानां 10
दुक्खस्सं च पहानां पुब्बेव सोमनस्सदोमनस्सानं अत्थं ज्ञमा अदुक्खमसुखं
उपेक्खासतिपारिसुद्धिं चतुत्थं ज्ञानं उपसम्पज्जं विहरामि । तस्सं मय्ह,
आवुसो, इमिनां विहारेण विहरतो सुखसहगतां सञ्जामनसिकारां
समुदाचरन्ति ।

“अथ खो म, आवुसो, भगवा इद्धिया उपसङ्कमित्वा एतदवोच — 15
'मोग्गलान, मोग्गल्लान ! मा, ब्राह्मण, चतुत्थं ज्ञानं पमादो, चतुत्थे
ज्ञाने चित्तं सण्ठपेहि, चतुत्थे ज्ञाने चित्तं एकोदि करोहि, चतुत्थे ज्ञाने
चित्तं समादहा' ति । सो ख्वाह, आवुसो, अपरेण समयेण सुखस्सं च
पहानां दुक्खस्सं च पहानां पुब्बेव सोमनस्सदोमनस्सानं अत्थं ज्ञमा R 266
अदुक्खमसुखं उपेक्खासतिपारिसुद्धिं चतुत्थं ज्ञानं उपसम्पज्जं विहासि । 20
यं हि तं, आवुसो, सम्मा वदमानो वदेय्यं पे० महाभिञ्जतं पत्तो'
ति ।

५ आकासानञ्चायतनपञ्चासुत्तं

५ “आकासानञ्चायतनं, आकासानञ्चायतनं' ति वुच्चति ।
कतमं नु खो आकासानञ्चायतनं ति ? तस्सं मय्ह, आवुसो,
एतदहोसि — 'इधं भिक्खुं सब्बसो रूपसञ्ज्ञानं समतिक्कमा पटिघ- 25 B. 460
सञ्ज्ञानं अत्थं ज्ञमा नानत्तसञ्ज्ञानं अमनसिकारा अनन्तो आकासो

१ विहासि — रो० । २ पटिसवेदेसि — रो० । ३ अत्थं ज्ञमा — रो० ।

ति आकासानञ्चायतन उपसम्पज्ज विहरति । इदं वुच्चति आकासा-
नञ्चायतन' ति । सो ख्वाह, आवुसो, सब्बसो रूपसञ्ज्ञान समतिक्कमा
पटिघसञ्ज्ञान अत्थ ज्ञमा नानत्तसञ्ज्ञान अमनसिकारा अनन्तो^१ आकासो
ति आकासानञ्चायतन उपसम्पज्ज विहरामि । तस्स मय्ह, आवुसो,
5 इमिना विहारेण विहरतो रूपसहगता सञ्ज्ञामनसिकारा समुदाचरन्ति ।

“अथ खो म, आवुसो, भगवा इद्धिया उपसङ्कमित्वा एतदवोच –
'मोग्गल्लान, मोग्गल्लान । मा, ब्राह्मण, आकासानञ्चायतन पमादो,
आकासानञ्चायतने चित्त सण्ठपेहि, आकासानञ्चायतने चित्त एकोदि
करोहि, आकासानञ्चायतने चित्त समादहा' ति । सो ख्वाह, आवुसो,
10 अपरेण समयेण सब्बसो रूपसञ्ज्ञान समतिक्कमा पटिघसञ्ज्ञान अत्थ-
ज्ञमा नानत्तसञ्ज्ञान अमनसिकारा अनन्तो आकासो ति आकासा-
नञ्चायतन उपसम्पज्ज विहासि । य हि त, आवुसो, सम्मा वदमानो
वदेय्य पे० महाभिञ्जत पत्तो' ति ।

६ विञ्जाणञ्चायतनपञ्हासुत्तं

६ “विञ्जाणञ्चायतन, विञ्जाणञ्चायतन' ति वुच्चति ।

R 267 15 कतमं नु खो विञ्जाणञ्चायतनं ति ? तस्स मय्ह, आवुसो, एतदहोसि –
'इधं भिक्खु सब्बसो आकासानञ्चायतन समतिक्कम्म अनन्तं विञ्जाण
ति विञ्जाणञ्चायतन उपसम्पज्ज विहरति । इदं वुच्चति विञ्जाण-
ञ्चायतन' ति । सो ख्वाह, आवुसो, सब्बसो आकासानञ्चायतन
समतिक्कम्म अनन्तं विञ्जाण ति विञ्जाणञ्चायतन उपसम्पज्ज विह-
20 रामि । तस्स मय्ह, आवुसो, इमिना विहारेण विहरतो आकासानञ्चा-
यतनसहगता सञ्ज्ञामनसिकारा समुदाचरन्ति ।

“अथ खो म, आवुसो, भगवा इद्धिया उपसङ्कमित्वा एतदवोच –
'मोग्गल्लान, मोग्गल्लान । मा, ब्राह्मण, विञ्जाणञ्चायतन पमादो,
विञ्जाणञ्चायतने चित्त सण्ठपेहि, विञ्जाणञ्चायतने चित्त एकोदि
25 करोहि, विञ्जाणञ्चायतने चित्त समादहा' ति । सो ख्वाह, आवुसो,
अपरेण समयेण सब्बसो आकासानञ्चायतन समतिक्कम्म अनन्तं
B 461 विञ्जाण ति विञ्जाणञ्चायतन उपसम्पज्ज विहासि । य हि त,
आवुसो, सम्मा वदमानो वदेय्य . . पे० . महाभिञ्जत पत्तो' ति ।

७ आकिञ्चञ्जायतनपञ्हासुत्तं

७ “आकिञ्चञ्जायतन, आकिञ्चञ्जायतन’ ति वुच्चति ।
 कतम नु खो आकिञ्चञ्जायतन ति ? तस्स मय्ह, आवुसो, एतदहोसि –
 ‘इध भिक्खु सब्बसो विञ्जाणञ्चायतन समतिक्कम्म नत्थि किञ्ची
 ति आकिञ्चञ्जायतन उपसम्पज्ज विहरति । इद वुच्चति आकिञ्चञ्जा-
 यतन’ ति । सो ख्वाह, आवुसो, सब्बसो विञ्जाणञ्चायतन समति- 5
 क्कम्म नत्थि किञ्ची ति आकिञ्चञ्जायतन उपसम्पज्ज विहरामि ।
 तस्स मय्ह, आवुसो, इमिना विहारेण विहरतो विञ्जाणञ्चायतनसहगता
 सञ्जामनसिकारा समुदाचरन्ति ।

“अथ खो म, आवुसो, भगवा इद्धिया उपसङ्कमित्वा एतदवोच –
 ‘मोग्गल्लान, मोग्गल्लान । मा, ब्राह्मण, आकिञ्चञ्जायतन पमादो, 10
 आकिञ्चञ्जायतने चित्त सण्ठपेहि, आकिञ्चञ्जायतने चित्त एकोदि
 करोहि, आकिञ्चञ्जायतने चित्त समादहा’ ति । सो ख्वाह, आवुसो,
 अपरेण समयेण सब्बसो विञ्जाणञ्चायतन समतिक्कम्म नत्थि किञ्ची
 ति आकिञ्चञ्जायतन उपसम्पज्ज विहासि । य हि त, आवुसो, सम्मा
 वदमानो वदेय्य . पे० महाभिञ्जात पत्तो” ति । 15

R 268

८ नेवसञ्जानासञ्जायतनपञ्हासुत्तं

८ “नेवसञ्जानासञ्जायतन, नेवसञ्जानासञ्जायतन’ ति
 वुच्चति । कतम नु खो नेवसञ्जानासञ्जायतन ति ? तस्स मय्ह, आवुसो,
 एतदहोसि – ‘इध भिक्खु सब्बसो आकिञ्चञ्जायतन समतिक्कम्म’ नेव-
 सञ्जानासञ्जायतन उपसम्पज्ज विहरति । इद वुच्चति नेवसञ्जा-
 नासञ्जायतन’ ति । सो ख्वाह, आवुसो, सब्बसो आकिञ्चञ्जायतन सम- 20
 तिक्कम्म नेवसञ्जानासञ्जायतन उपसम्पज्ज विहरामि । तस्स मय्ह,
 आवुसो, इमिना विहारेण विहरतो आकिञ्चञ्जायतनसहगता सञ्जा-
 मनसिकारा समुदाचरन्ति ।

“अथ खो म, आवुसो, भगवा इद्धिया उपसङ्कमित्वा एतदवोच –
 ‘मोग्गल्लान, मोग्गल्लान । मा, ब्राह्मण, नेवसञ्जानासञ्जायतन पमादो, 25
 नेवसञ्जानासञ्जायतने चित्त सण्ठपेहि, नेवसञ्जानासञ्जायतने चित्त
 एकोदि करोहि, नेवसञ्जानासञ्जायतने चित्तं समादहा’ ति । सो ख्वाहं,
 आवुसो, अपरेण समयेण सब्बसो आकिञ्चञ्जायतनं समतिक्कम्म नेव-

B 462

सञ्जानासञ्जायतनं उपसम्पज्ज विहासि । यं हि तं, आवुसो, सम्मा वदमानो वदेय्य पे० महाभिञ्जत पत्तो” ति ।

६. अनिमित्तपञ्हासुत्तं

६ “अनिमित्तो चेतोसमाधि, अनिमित्तो चेतोसमाधी’ ति वुच्चति । कतमो नु खो अनिमित्तो चेतोसमाधी ति ? तस्स मय्हं, आवुसो, एतदहोसि — ‘इध भिक्खु सब्बनिमित्तानं अमनसिकारा अनिमित्त चेतोसमाधि उपसम्पज्ज विहरति । अयं वुच्चति अनिमित्तो चेतोसमाधी’ ति । सो ख्वाह^१, आवुसो, सब्बनिमित्तानं अमनसिकारा अनिमित्तं चेतोसमाधि उपसम्पज्ज विहरामि । तस्स मय्हं, आवुसो, इमिना विहारेन विहरतो निमित्तानुसारि विञ्जाणं होति ।

10 “अथ खो मं, आवुसो, भगवा इद्विया उपसङ्कमित्वा एतदवोच — ‘मोग्गल्लान, मोग्गल्लान । मा, ब्राह्मण, अनिमित्तं चेतोसमाधि पमादो, अनिमित्ते चेतोसमाधिस्मि चित्तं सण्ठपेहि, अनिमित्ते चेतोसमाधिस्मि चित्तं एकोदि करोहि, अनिमित्ते चेतोसमाधिस्मि चित्तं समादह’ ति । सो ख्वाह, आवुसो, अपरेण समयेण सब्बनिमित्तानं अमनसिकारा अनिमित्तं चेतोसमाधि उपसम्पज्ज विहासि । यं हि त, आवुसो, सम्मा वदमानो वदेय्य — ‘सत्थारानुगहितो सावको महाभिञ्जतं पत्तो’ ति, ममं त सम्मा वदमानो वदेय्य — ‘सत्थारानुगहितो सावको महाभिञ्जतं पत्तो’” ति ।

१०. सक्कसुत्तं

१०. अथ खो आयस्मा महामोग्गल्लानो — सेय्यथापि नाम ब्रलवा पुरिसो सम्मिञ्जितं^२ वा बाह पसारेय्य, पसारितं वा बाहं सम्मिञ्जेय्य, एवमेव — जेतवने अन्तरहितो देवेसु तावतिसेसु पातुरहोसि । अथ खो सक्को देवानमिन्दो पञ्चहि देवतासतेहि सद्धि येनायस्स^३ । महामोग्गल्लानो तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा आयस्मन्तं महामोग्गल्लानं अभिवादेत्वा एकमन्तं अट्ठासि । एकमन्तं ठितं खो सक्कं देवानमिन्दं आयस्मा महामोग्गल्लानो एतदवोच —

25 “साधु खो, देवानमिन्द, बुद्धसरणगमनं होति । बुद्धसरणगमनहेतु खो, देवानमिन्द, एवमिधेकच्चे सत्ता कायस्स भेदा पर मरणा

१. खोह — स्या०, रो० । २. सम्मिञ्जित — म० ।

सुगतिं सग्गं लोकं उपपज्जन्ति । साधु खो, देवानमिन्द, धम्मसरणगमनं
होति । धम्मसरणगमनहेतुं खो, देवानमिन्द, एवमिधेकच्चे सत्ता कायस्स
भेदा परं मरणा सुगतिं सग्गं लोकं उपपज्जन्ति । साधु खो, देवानमिन्द,
सङ्घसरणगमनं होति । सङ्घसरणगमनहेतुं खो, देवानमिन्द, एवमिधे-
कच्चे सत्ता कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सग्गं लोकं उपपज्जन्ती” ति । 5

“साधु खो, मारिस, बुद्धसरणगमनं होति । बुद्धसरणगमनहेतुं
खो, मारिस मोग्गल्लान, एवमिधेकच्चे सत्ता कायस्स भेदा परं मरणा
सुगतिं सग्गं लोकं उपपज्जन्ति । साधु खो, मारिस मोग्गल्लान, धम्म-
सरणगमनं होति । धम्मसरणगमनहेतुं खो, मारिस मोग्गल्लान, एव-
मिधेकच्चे सत्ता कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सग्गं लोकं उपपज्जन्ति । 10
साधु खो, मारिस मोग्गल्लान, सङ्घ पे० सुगतिं सग्गं लोकं उप-
पज्जन्ती” ति ।

अथ खो सक्को देवानमिन्दो छहि देवतासतेहि सद्धि पे० अथ
खो सक्को देवानमिन्दो सत्तहि देवतासतेहि सद्धि पे०. अथ खो सक्को
देवानमिन्दो अट्ठहि देवतासतेहि सद्धि पे० अथ खो सक्को देवानमिन्दो 15
असीतिया देवतासहस्सेहि सद्धि येनायस्मा महामोग्गल्लानो तेनुपसङ्कमि,
उपसङ्कमित्वा आयस्मन्तं महामोग्गल्लानं अभिवादेत्वा एकमन्तं अट्ठासि ।
एकमन्तं ठितं खो सक्कं देवानमिन्दं आयस्मा महामोग्गल्लानो
एतदवोच — R 271

“साधु खो, देवानमिन्द, बुद्धसरणगमनं होति । बुद्धसरण- 20
गमनहेतुं खो, देवानमिन्द, एवमिधेकच्चे सत्ता कायस्स भेदा परं मरणा
सुगतिं सग्गं लोकं उपपज्जन्ति । साधु खो, देवानमिन्द, धम्मसरणगमनं
होति । धम्मसरणगमनहेतुं खो, देवानमिन्द, एवमिधेकच्चे सत्ता
कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सग्गं लोकं उपपज्जन्ति । साधु
खो, देवानमिन्द, सङ्घसरणगमनं होति । सङ्घसरणगमनहेतुं खो, 25
देवानमिन्द, एवमिधेकच्चे सत्ता कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सग्गं
लोकं उपपज्जन्ती” ति ।

“साधु खो, मारिस मोग्गल्लान, बुद्धसरणगमनं होति । बुद्ध-
सरणगमनहेतुं खो, मारिस मोग्गल्लान, एवमिधेकच्चे सत्ता कायस्स भेदा
परं मरणा सुगतिं सग्गं लोकं उपपज्जन्ति । साधु खो, मारिस मोग्गल्लान, 30
धम्मसरणगमनं होति . पे० . साधु खो, मारिस मोग्गल्लान, सङ्घ-

सरणगमनं होति । सङ्घसरणगमनहेतुं खो, मारिसं मोग्गल्लानं, एवमिधेकच्चे सत्ता कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सगं लोकं उपपज्जन्ती” ति ।

अथ खो सक्को देवानमिन्दो पञ्चहि देवतासतेहिं सद्धिं येना-
 5 यस्मा महामोग्गल्लानो तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा आयस्मन्तं मोग्गल्लानं अभिवादेत्वा एकमन्तं अट्ठासि । एकमन्तं ठितं खो सक्कं देवानमिन्दं आयस्मा महामोग्गल्लानो एतदवोच —

“साधु खो, देवानमिन्द, बुद्धे अवैच्चप्पसादेन^१ समन्नागमनं होति
 — ‘इति पि सो भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो विज्जाचरणसम्पन्नो सुगतो
 10 लोकविद् अनुत्तरो पुरिसदम्मसारथि सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवा’
 ति । बुद्धे अवैच्चप्पसादेन समन्नागमनहेतुं खो, देवानमिन्द, एवमिधेकच्चे सत्ता कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सगं लोकं उपपज्जन्ति ।

“साधु खो, देवानमिन्द, धम्मं अवैच्चप्पसादेन समन्नागमनं होति
 R 272 — ‘स्वाक्खातो^२ भगवता धम्मो सन्दिट्ठिको अकालिको एहिप्पस्सिको ओप-
 15 नेय्यिको^३ पच्चत्तं वेदितब्बो विञ्जूही’ ति । धम्मं अवैच्चप्पसादेन समन्नागमनहेतुं खो, देवानमिन्द, एवमिधेकच्चे सत्ता कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सगं लोकं उपपज्जन्ति ।

“साधु खो देवानमिन्द, सङ्घे अवैच्चप्पसादेन समन्नागमनं होति
 B 465 — ‘सुप्पटिपन्नो^४ भगवतो सावकसङ्घो, उजुप्पटिपन्नो^५ भगवतो सावक-
 20 सङ्घो, जायप्पटिपन्नो भगवतो सावकसङ्घो, सामीचिप्पटिपन्नो भगवतो सावकसङ्घो, यदिदं चत्तारि पुरिसयुगानि अट्ठ पुरिसपुग्गला एसं भगवतो सावकसङ्घो आहुनेय्यो पाहुनेय्यो दक्खिणेय्यो अञ्जलिकरणीयो अनुत्तरपुञ्जक्खेत्तं लोकस्सा’ ति । सङ्घे अवैच्चप्पसादेन समन्नागमनहेतुं खो, देवानमिन्द, एवमिधेकच्चे सत्ता कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सगं
 25 लोकं उपपज्जन्ति ।

“साधु खो, देवानमिन्द, अरियकन्तेहिं सीलेहिं समन्नागमनं होति अखण्डेहिं^६ अच्छिद्देहिं असवलेहिं अकम्मासेहिं भुजिस्सेहिं^७ विञ्जुप्पसत्थेहिं^८ अपरामट्ठेहिं समाधिसवत्तनिकेहिं । अरियकन्तेहिं सीलेहिं

१ अवैच्चप्पसादेन — रो० । २ स्वाक्खातो — रो० । ३ ओपनेय्यिको — स्या०, रो० । ४ सुप्पटिपन्नो — स्या०, रो० । ५ उजुप्पटिपन्नो — स्या०, रो० । ६ अखण्डेहिं — स्या० । ७ भुजिस्सेहिं — रो० । ८ विञ्जुप्पसत्थेहिं — रो०, स्या० ।

समन्नागमनहेतु खो, देवानमिन्द, एवमिधेकच्चे सत्ता कायस्स भेदा पर मरणा सुगति सगग लोक उपपज्जन्ती” ति ।

“साधु खो, मारिस मोग्गल्लान, बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागमन होति — ‘इति पि सो पे० सत्था देवमनुस्सान बुद्धो भगवा’ ति । बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागमनहेतु खो, मारिस मोग्गल्लान, एवमिधे- 5 कच्चे सत्ता कायस्स भेदा पर मरणा सुगति सगग लोक उपपज्जन्ति ।

“साधु खो, मारिस मोग्गल्लान, धम्मो अवेच्चप्पसादेन समन्नागमन होति — ‘स्वाक्खातो भगवता धम्मो पे० पच्चत्त वेदितब्बो विञ्जूही’ ति । धम्मो अवेच्चप्पसादेन समन्नागमनहेतु खो, मारिस मोग्गल्लान, एवमिधेकच्चे सत्ता कायस्स भेदा पर मरणा सुगति सगग 10 लोक उपपज्जन्ति ।

“साधु खो, मारिस मोग्गल्लान, सङ्खे अवेच्चप्पसादेन समन्नागमन होति — ‘सुप्पटिप्पन्नो भगवतो सावकसङ्खो पे० अनुत्तर पुज्जक्खेत्त लोकस्सा’ ति । सङ्खे अवेच्चप्पसादेन समन्नागमनहेतु खो, 15 मारिस मोग्गल्लान, एवमिधेकच्चे सत्ता कायस्स भेदा पर मरणा सुगति सगग लोक उपपज्जन्ति ।

“साधु खो, मारिस मोग्गल्लान, अरियकन्तेहि सीलेहि समन्नागमन होति अखण्डेहि पे० समाधिसवत्तनिकेहि । अरियकन्तेहि सीलेहि समन्नागमनहेतु खो, मारिस मोग्गल्लान, एवमिधेकच्चे सत्ता कायस्स भेदा पर मरणा सुगति सगग लोक उपपज्जन्ती” ति । 20

अथ खो सक्को देवानमिन्दो छहि देवतासतेहि सद्धि पे० 25 अथ खो सक्को देवानमिन्दो सत्तहि देवतासतेहि सद्धि पे० अथ खो सक्को देवानमिन्दो अट्ठहि देवतासतेहि सद्धि पे० अथ खो सक्को देवानमिन्दो असीतिया देवतासहस्सेहि सद्धि येनायस्मा महामोग्गल्लानो तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा आयस्मन्त महामोग्गल्लान अभिवादेत्वा 30 एकमन्तं अट्ठासि । एकमन्तं ठित खो सक्क देवानमिन्द आयस्मा महामोग्गल्लानो एतदवोच —

“साधु खो, देवानमिन्द, बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागमन होति — ‘इति पि सो भगवा . पे०. सत्था देवमनुस्सान बुद्धो भगवा’ ति । बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागमनहेतु खो, देवानमिन्द, एवमिधेकच्चे सत्ता 30 कायस्स भेदा पर मरणा सुगति सगग लोक उपपज्जन्ति ।

“साधु खो, देवानमिन्द, धम्मो अवेच्चप्पसादेन समन्नागमन
होति — ‘स्वाक्खातो भगवता धम्मो पे० पच्चत्त वेदितब्बो विञ्जूही’
ति । धम्मो अवेच्चप्पसादेन समन्नागमनहेतु खो, देवानमिन्द, एवमिधे-
कच्चे सत्ता कायस्स भेदा पर मरणा सुगति सग्ग लोक उपपज्जन्ति ।

5 “साधु खो, देवानमिन्द, सङ्खे अवेच्चप्पसादेन समन्नागमन होति—
‘सुप्पटिपन्नो भगवतो सावकसङ्खो पे० अनुत्तर पुञ्जक्खेत्त लोकस्सा’
ति । सङ्खे अवेच्चप्पसादेन समन्नागमनहेतु खो, देवानमिन्द, एवमिधे-
कच्चे सत्ता कायस्स भेदा पर मरणा सुगति सग्ग लोक उपपज्जन्ति ।

R 274

“साधु खो, देवानमिन्द, अरियकन्तेहि सीलेहि समन्नागमन
10 होति अखण्डेहि पे० समाधिसवत्तनिकेहि । अरियकन्तेहि सीलेहि
समन्नागमनहेतु खो, देवानमिन्द, एवमिधेकच्चे सत्ता कायस्स भेदा पर
मरणा सुगति सग्ग लोक उपपज्जन्ती” ति ।

“साधु खो, मारिस मोग्गल्लान, बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागमन
होति — ‘इति पि सो भगवा पे० सत्था देवमनुस्सान बुद्धो भगवा’
15 ति । बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागमनहेतु खो, मारिस मोग्गल्लान,
एवमिधेकच्चे सत्ता कायस्स भेदा पर मरणा सुगति सग्ग लोक उप-
पज्जन्ति ।

B 467

“साधु खो, मारिस मोग्गल्लान, धम्मो अवेच्चप्पसादेन समन्ना-
गमन होति — ‘स्वाक्खातो भगवता धम्मो पे० पच्चत्त वेदितब्बो
20 विञ्जूही’ ति । धम्मो अवेच्चप्पसादेन समन्नागमनहेतु खो, मारिस
मोग्गल्लान, एवमिधेकच्चे सत्ता कायस्स भेदा पर मरणा सुगति सग्ग
लोक उपपज्जन्ति ।

“साधु खो, मारिस मोग्गल्लान, सङ्खे अवेच्चप्पसादेन समन्ना-
गमन होति — ‘सुप्पटिपन्नो भगवतो सावकसङ्खो पे० अनुत्तर पुञ्ज-
25 क्खेत्त लोकस्सा’ ति । सङ्खे अवेच्चप्पसादेन समन्नागमनहेतु खो, मारिस
मोग्गल्लान, एवमिधेकच्चे सत्ता कायस्स भेदा पर मरणा सुगति सग्ग
लोक उपपज्जन्ति ।

“साधु खो, मारिस मोग्गल्लान, अरियकन्तेहि सीलेहि समन्ना-
गमन होति अखण्डेहि पे० समाधिसवत्तनिकेहि । अरियकन्तेहि
30 सीलेहि समन्नागमनहेतु खो, मारिस मोग्गल्लान, एवमिधेकच्चे सत्ता
कायस्स भेदा पर मरणा सुगति सग्ग लोक उपपज्जन्ती” ति ।

अथ खो सक्को देवानमिन्दो पञ्चहि देवतासत्तेहि सद्धि येना-
यस्मा महामोगल्लानो तेनुपसङ्गमि पे० एकमन्त ठित खो सक्क
देवानमिन्द आयस्मा महामोगल्लानो एतदवोच -

“साधु खो, देवानमिन्द, बुद्धसरणगमन होति । बुद्धसरणगमनहेतु
खो, देवानमिन्द, एवमिधेकच्चे सत्ता कायस्स भेदा पर मरणा सुगति 5 R 275
सग्ग लोक उपपज्जन्ति । ते अञ्जे देवे दसहि ठानेहि अधिगण्हन्ति^१ -
दिब्बेन आयुना, दिब्बेन वण्णेन, दिब्बेन सुखेन, दिब्बेन यसेन, दिब्बेन
आधिपतेय्येन^२, दिब्बेहि रूपेहि, दिब्बेहि सद्देहि, दिब्बेहि गन्धेहि, दिब्बेहि
रसेहि, दिब्बेहि फोटुब्बेहि ।

“साधु खो, देवानमिन्द, धम्मसरणगमन होति । धम्मसरण- 10
गमनहेतु खो, देवानमिन्द, एवमिधेकच्चे सत्ता कायस्स भेदा पर मरणा
सुगति सग्ग लोक उपपज्जन्ति । ते अञ्जे देवे दसहि ठानेहि अधि-
गण्हन्ति - दिब्बेन आयुना, दिब्बेन वण्णेन, दिब्बेन सुखेन, दिब्बेन यसेन,
दिब्बेन आधिपतेय्येन, दिब्बेहि रूपेहि, दिब्बेहि सद्देहि, दिब्बेहि गन्धेहि,
दिब्बेहि रसेहि, दिब्बेहि फोटुब्बेहि । 15

“साधु खो, देवानमिन्द, सङ्घसरणगमन होति । सङ्घसरण- B 468
गमनहेतु खो, देवानमिन्द, एवमिधेकच्चे सत्ता कायस्स भेदा पर मरणा
सुगति सग्ग लोक उपपज्जन्ति । ते अञ्जे देवे दसहि ठानेहि अधि-
गण्हन्ति - दिब्बेन आयुना, दिब्बेन वण्णेन, दिब्बेन सुखेन, दिब्बेन यसेन,
दिब्बेन आधिपतेय्येन, दिब्बेहि रूपेहि, दिब्बेहि सद्देहि, दिब्बेहि गन्धेहि, 20
दिब्बेहि रसेहि, दिब्बेहि फोटुब्बेहि” ति ।

“साधु खो, मारिस मोगल्लान, बुद्धसरणगमन होति । बुद्ध-
सरणगमनहेतु खो, मारिस मोगल्लान, एवमिधेकच्चे सत्ता कायस्स
भेदा पर मरणा सुगति सग्गं लोकं उपपज्जन्ति । ते अञ्जे देवे दसहि
ठानेहि अधिगण्हन्ति - दिब्बेन आयुना पे० दिब्बेहि फोटुब्बेहि । 25

“साधु खो, मारिस मोगल्लान, धम्मसरणगमन होति पे० . ।

“साधु खो, मारिस मोगल्लान, सङ्घसरणगमन होति । सङ्घ-
सरणगमनहेतु खो, मारिस मोगल्लान, एवमिधेकच्चे सत्ता कायस्स भेदा
पर मरणा सुगति सग्ग लोक उपपज्जन्ति । ते अञ्जे देवे दसहि ठानेहि

१ अधिगण्हन्ति - स्या० । २ अधिपतेय्येन - रो० ।

अधिगणहन्ति – दिब्बेन आयुना, दिब्बेन वण्णेन, दिब्बेन सुखेन, दिब्बेन यसेन, दिब्बेन आधिपतेय्येन, दिब्बेहि रूपेहि, दिब्बेहि सद्देहि, दिब्बेहि गन्धेहि, दिब्बेहि रसेहि, दिब्बेहि फोटुब्बेही^१” ति ।

अथ खो सक्को देवानमिन्दो छहि देवतासतेहि सद्धि पे०

- R 276 5 अथ खो सक्को देवानमिन्दो सत्तहि देवतासतेहि सद्धि पे० अथ खो सक्को देवानमिन्दो अट्टहि देवतासतेहि सद्धि पे० अथ खो सक्को देवानमिन्दो असीतिया देवतासतेहि सद्धि येनायस्मा महामोग्गल्लानो तेनुपसङ्गमि, उपसङ्गमित्वा आयस्मन्त महामोग्गल्लान अभिवादेत्वा एकमन्त अट्ठासि । एकमन्त ठित खो सक्क देवानमिन्द आयस्मा महा-
10 मोग्गल्लानो एतदवोच –

“साधु खो, देवानमिन्द, बुद्धसरणगमन होति । बुद्धसरणगमनहेतु खो, देवानमिन्द, एवमिधेकच्चे सत्ता कायस्स भेदा पर मरणा सुगति सगग लोक उपपज्जन्ति । ते अञ्जे देवे दसहि ठानेहि अधिगणहन्ति – दिब्बेन आयुना पे० दिब्बेहि फोटुब्बेहि ।

- 15 “साधु खो, देवानमिन्द, धम्मसरणगमन होति पे० ।

B 469

- “साधु खो, देवानमिन्द, सङ्घसरणगमन होति । सङ्घसरणगमन-
हेतु खो, देवानमिन्द, एवमिधेकच्चे सत्ता कायस्स भेदा पर मरणा सुगति
सगग लोक उपपज्जन्ति । ते अञ्जे देवे दसहि ठानेहि अधिगणहन्ति –
दिब्बेन आयुना, दिब्बेन वण्णेन, दिब्बेन सुखेन, दिब्बेन यसेन, दिब्बेन
20 आधिपतेय्येन, दिब्बेहि रूपेहि, दिब्बेहि सद्देहि, दिब्बेहि गन्धेहि, दिब्बेहि
रसेहि, दिब्बेहि फोटुब्बेही” ति ।

- “साधु खो, मारिस मोग्गल्लान, बुद्धसरणगमन होति पे० ।
साधु खो, मारिस मोग्गल्लान, धम्मसरणगमन होति . पे०. साधु खो
मारिस मोग्गल्लान, सङ्घसरणगमन होति । सङ्घसरणगमनहेतु खो,
25 मारिस मोग्गल्लान, एवमिधेकच्चे सत्ता कायस्स भेदा पर मरणा सुगति
सगग लोक उपपज्जन्ति । ते अञ्जे देवे दसहि ठानेहि अधिगणहन्ति –
दिब्बेन आयुना, दिब्बेन वण्णेन, दिब्बेन सुखेन, दिब्बेन यसेन, दिब्बेन
आधिपतेय्येन, दिब्बेहि रूपेहि, दिब्बेहि सद्देहि, दिब्बेहि गन्धेहि, दिब्बेहि
रसेहि, दिब्बेहि फोटुब्बेही” ति ।

अथ खो सक्को देवानमिन्दो पञ्चहि देवतासतेहि सद्धि येनायस्मा
महामोग्गल्लानो तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा आयस्मन्त महामोग्ग-
ल्लान अभिवादेत्वा एकमन्त अट्टासि । एकमन्त ठित खो सक्क देवान-
मिन्द आयस्मा महामोग्गल्लानो एतदवोच -

R 277

“साधु खो, देवानमिन्द, बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागमन होति 5
- ‘इति पि सो भगवा पे० सत्था देवमनुस्सान बुद्धो भगवा’ ति ।
बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागमनहेतु खो, देवानमिन्द, एवमिधेकच्चे सत्ता
कायस्स भेदा पर मरणा सुगति सग्ग लोक उपपज्जन्ति । ते अञ्जे देवे
दसहि ठानेहि अधिगण्हन्ति - दिब्बेन आयुना पे० दिब्बेहि
फोट्टब्बेहि ।

10

“साधु खो, देवानमिन्द, धम्मो अवेच्चप्पसादेन समन्नागमन
होति - ‘स्वाक्खातो भगवता धम्मो पे० पच्चत्त वेदितब्बो विञ्जूही’
ति । धम्मो अवेच्चप्पसादेन समन्नागमनहेतु खो, देवानमिन्द, एवमिधे-
कच्चे सत्ता कायस्स भेदा पर मरणा सुगति सग्ग लोक उपपज्जन्ति
पे० ।

15

“साधु खो, देवानमिन्द, सङ्खे अवेच्चप्पसादेन समन्नागमन
होति - ‘सुप्पटिपन्नो भगवतो सावकसङ्खो पे० लोकस्सा’ ति ।
सङ्खे अवेच्चप्पसादेन समन्नागमनहेतु खो, देवानमिन्द, एवमिधेकच्चे
सत्ता कायस्स भेदा पर मरणा सुगति सग्ग लोक उपपज्जन्ति पे० ।

B 470

“साधु खो, देवानमिन्द, अरियकन्तेहि सीलेहि समन्नागमन 20
होति अखण्डेहि पे० समाधिसवत्तनिकेहि । अरियकन्तेहि सीलेहि
समन्नागमनहेतु खो, देवानमिन्द, एवमिधेकच्चे सत्ता कायस्स भेदा पर
मरणा सुगति सग्ग लोक उपपज्जन्ति । ते अञ्जे देवे दसहि ठानेहि
अधिगण्हन्ति - दिब्बेन आयुना पे० . दिब्बेहि फोट्टब्बेहि” ति ।

“साधु खो, मारिस मोग्गल्लान, बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्ना- 25
गमन होति - ‘इति पि सो भगवा पे० सत्था देवमनुस्सान बुद्धो
भगवा’ ति । बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागमनहेतु खो, मारिस मोग्ग-
ल्लान, एवमिधेकच्चे सत्ता कायस्स भेदा परं मरणा सुगति सग्ग लोक
उपपज्जन्ति । ते अञ्जे देवे दसहि ठानेहि अधिगण्हन्ति - दिब्बेन आयुना
पे० . दिब्बेहि फोट्टब्बेहि ।

30

“साधु खो, मारिस मोगल्लान, धम्मे अवेच्चप्पसादेन समन्ना-
गमन होति - ‘स्वाक्खातो भगवता धम्मो पे० पच्चत्त वेदितब्बो
विञ्जूही’ ति । धम्मे अवेच्चप्पसादेन समन्नागमनहेतु खो, मारिस
मोगल्लान, एवमिधेकच्चे सत्ता कायस्स भेदा पर मरणा सुगतिं सग्ग
5 लोकं उपपज्जन्ति । ते अञ्जे देवे दसहि ठानेहि अधिगण्हन्ति - दिब्बेन
आयुना पे० दिब्बेहि फोटुब्बेहि ।

R 278 “साधु खो, मारिस मोगल्लान, सङ्खे अवेच्चप्पसादेन समन्ना-
गमन होति - ‘सुप्पटिपन्नो भगवतो सावकसङ्खो पे० लोकस्सा’
ति । सङ्खे अवेच्चप्पसादेन समन्नागमनहेतु खो, मारिस मोगल्लान,
10 एवमिधेकच्चे सत्ता कायस्स भेदा पर मरणा सुगतिं सग्ग लोक उप-
पज्जन्ति पे० ।

“साधु खो, मारिस मोगल्लान, अरियकन्तेहि सीलेहि समन्ना-
गमन होति अखण्डेहि पे० समाधिसवत्तनिकेहि । अरियकन्तेहि
सीलेहि समन्नागमनहेतु खो, मारिस मोगल्लान, एवमिधेकच्चे सत्ता
15 कायस्स भेदा पर मरणा सुगतिं सग्ग लोक उपपज्जन्ति । ते अञ्जे
देवे दसहि ठानेहि अधिगण्हन्ति - दिब्बेन आयुना पे० दिब्बेहि
फोटुब्बेही” ति ।

B 471

अथ खो सक्को देवानमिन्दो छहि देवतासतेहि सद्धि पे०
अथ खो सक्को देवानमिन्दो सत्तहि देवतासतेहि सद्धि पे० अथ खो
20 सक्को देवानमिन्दो अट्टहि देवतासतेहि सद्धि . पे० अथ खो सक्को
देवानमिन्दो असीतिया देवतासहस्सेहि सद्धि येनायस्मा महामोगल्लानो
तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा आयस्मन्त महामोगल्लानो अभिवादेत्वा
एकमन्तं अट्ठासि । एकमन्तं ठित खो सक्क देवानमिन्द आयस्मा महा-
मोगल्लानो एतद्वो -

25 “साधु खो, देवानमिन्द, बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागमन होति
- ‘इति पि सो भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो विज्जाचरणसम्पन्नो सुगतो
लोकविदू अनुत्तरो पुरिसदम्मसारथि सत्था देवमनुस्सान बुद्धो भगवा’
ति । बुद्धे अवेच्चप्पसादे समन्नागमनहेतु खो, देवानमिन्द, एवमिधेकच्चे
सत्ता कायस्स भेदा पर मरणा सुगतिं सग्गं लोक उपपज्जन्ति । ते
30 अञ्जे देवे दसहि ठानेहि अधिगण्हन्ति - दिब्बेन आयुना, दिब्बेन
वण्णेन, दिब्बेन सुखेन, दिब्बेन यसेन, दिब्बेन आधिपतेय्येन, दिब्बेहि

रूपेहि, दिब्बेहि सद्देहि, दिब्बेहि गन्धेहि, दिब्बेहि रसेहि, दिब्बेहि फोटुब्बेहि ।

“साधु खो, देवानमिन्द, धम्मो अवेच्चप्पसादेन समन्नागमन होति — ‘स्वाक्खातो भगवता धम्मो सन्दिट्ठिको अकालिको एहिपस्मिको ओपनेय्यिको पच्चत्त वेदितब्बो विञ्जूही’ ति । धम्मो अवेच्चप्पसादेन 5 समन्नागमनहेतु खो, देवानमिन्द, एवमिधेकच्चे सत्ता कायस्स भेदा पर मरणा सुगति सगग लोक उपपज्जन्ति । ते अञ्जे देवे दसहि ठानेहि अधिगण्हन्ति — दिब्बेन आयुना पे० दिब्बेहि फोटुब्बेहि ।

“साधु खो, देवानमिन्द, सङ्खे अवेच्चप्पसादेन समन्नागमन होति — 10 ‘सुप्पटिप्पन्नो भगवतो सावकसङ्खो, उजुप्पटिपन्नो भगवतो सावकसङ्खो, जायप्पटिपन्नो भगवतो सावकसङ्खो, सामीचिप्पटिपन्नो भगवतो सावकसङ्खो, यदिद चत्तारि पुरिसयुगानि अट्ठ पुरिसपुगला एस भगवतो सावकसङ्खो आहुनेय्यो पाहुनेय्यो दक्खिणेय्यो अञ्जलिकरणीयो अनुत्तर पुञ्जाक्खेत्ते लोकस्सा’ ति । सङ्खे अवेच्चप्पसादेन समन्नागमनहेतु खो, 15 देवानमिन्द, एवमिधेकच्चे सत्ता कायस्स भेदा पर मरणा सुगति सगग लोक उपपज्जन्ति । ते अञ्जे देवे दसहि ठानेहि अधिगण्हन्ति — दिब्बेन आयुना पे० दिब्बेहि फोटुब्बेहि । B 472

“साधु खो, देवानमिन्द, अरियकन्तेहि सीलेहि समन्नागमन होति अखण्डेहि^१ अच्छिद्देहि असबलेहि अकम्मासेहि भुजिस्सेहि^२ विञ्जुप्पसत्थेहि^३ 20 अपरामट्ठेहि समाधिसवत्तनिकेहि । अरियकन्तेहि सीलेहि समन्नागमनहेतु खो, देवानमिन्द, एवमिधेकच्चे सत्ता कायस्स भेदा पर मरणा सुगति सगग लोक उपपज्जन्ति । ते अञ्जे देवे दसहि ठानेहि अधिगण्हन्ति — दिब्बेन आयुना, दिब्बेन वण्णेन, दिब्बेन सुखेन, दिब्बेन यसेन, दिब्बेन आधिपतेय्येन^४, दिब्बेहि रूपेहि, दिब्बेहि सद्देहि, दिब्बेहि गन्धेहि, दिब्बेहि 25 रसेहि, दिब्बेहि फोटुब्बेहि” ति ।

“साधु खो, मारिस मोगल्लान, बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागमन होति — ‘इति पि सो भगवा पे० सत्था देवमनुस्सान बुद्धो

१ अखण्डेहि — स्या० । २ भज्जिस्सेहि — रो० । ३ विञ्जुप्पसत्तेहि — स्या० ।

४ अधिपतेय्येन — रो० ।

भगवा' ति । बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागमनहेतु खो, मारिस मोग्गल्लान, एवमिधेकच्चे सत्ता कायस्स भेदा पर मरणा सुगति सग्ग लोक उपपज्जन्ति । ते अञ्जे देवे दसहि ठानेहि अधिगण्हन्ति - दिब्बेन आयुना पे० दिब्बेहि फोटुब्बेहि ।

5 “साधु खो, मारिस मोग्गल्लान, धम्मे अवेच्चप्पसादेन समन्नागमन होति - ‘स्वाक्खातो’ भगवता धम्मो पे० पच्चत्त वेदितब्बो विञ्जूही’ ति । धम्मे अवेच्चप्पसादेन समन्नागमनहेतु खो, मारिस मोग्गल्लान, एवमिधेकच्चे सत्ता कायस्स भेदा पर मरणा सुगति सग्ग लोक उपपज्जन्ति । ते अञ्जे देवे दसहि ठानेहि अधिगण्हन्ति - दिब्बेन आयुना पे० दिब्बेहि फोटुब्बेहि ।

R 280

10 “साधु खो, मारिस मोग्गल्लान, सङ्खे अवेच्चप्पसादेन समन्नागमन होति - ‘सुप्पटिपन्नो भगवतो सावकसङ्खो पे० अनुत्तर पुञ्ज-क्खेत्त लोकस्सा’ ति । सङ्खे अवेच्चप्पसादेन समन्नागमनहेतु खो, मारिस मोग्गल्लान, एवमिधेकच्चे सत्ता कायस्स भेदा पर मरणा सुगति सग्ग लोकं उपपज्जन्ति । ते अञ्जे देवे दसहि ठानेहि अधिगण्हन्ति - दिब्बेन आयुना . पे० दिब्बेहि फोटुब्बेहि ।

B 473

“साधु खो, मारिस मोग्गल्लान, अरियकन्तेहि सीलेहि समन्नागमन होति अखण्डेहि पे० समाधिसवत्तनिकेहि । अरियकन्तेहि सीलेहि समन्नागमनहेतु खो, मारिस मोग्गल्लान, एवमिधेकच्चे सत्ता कायस्स भेदा पर मरणा सुगति सग्ग लोक उपपज्जन्ति । ते अञ्जे देवे दसहि ठानेहि अधिगण्हन्ति - दिब्बेन आयुना, दिब्बेन वण्णेन, दिब्बेन सुखेन, दिब्बेन यसेन, दिब्बेन आधिपतेय्येन, दिब्बेहि रूपेहि, दिब्बेहि सद्देहि, दिब्बेहि गन्धेहि, दिब्बेहि रसेहि, दिब्बेहि फोटुब्बेही” ति ।

११. चन्दनसुत्तं

११. अथ खो चन्दनो देवपुत्तो पे० . ।
 25 १२. अथ खो सुयामो देवपुत्तो पे० ।
 १३ अथ खो सन्तुसितो देवपुत्तो पे०.. ।

१४ अथ खो सुनिम्मितो देवपुत्तो पे० ।

१५ अथ खो वसवत्ति देवपुत्तो पे० ।

(यथा सक्कसुत्त तथा इमे पञ्च पेय्याला वित्थारेतब्बा ।)

मोग्गल्लानसयुत्त समत्त ।

तस्सुद्धानं

सवितक्कावितक्क च, सुखेन च^१ उपेक्खको ।

R 281

आकासञ्चेव विञ्जाण, आकिञ्च^२ नेवसञ्जिना^३ ।

अनिमित्तो च सक्को च, चन्दनेकादसेन चा ति ॥ 5

—:०—

१ रो० पोत्थके नत्थि । २-२ आकिञ्चञ्जा ० - स्या०, आकिञ्च ० - रो०

४१. चित्तसंयुतं

१ संयोजनसुत्तं

B 474

१ एक समय सम्बहुला थेरा भिक्खू मच्छिकासण्डे^१ विहरन्ति
अम्बाटकवने । तेन खो पन समयेन सम्बहुलान थेरान भिक्खून
पच्छाभत्त पिण्डपातपटिक्कन्तान मण्डलमाले^२ सन्निसिन्नान सन्निपतितान
अयमन्तराकथा उदपादि – “संयोजन” ति वा, आवुसो, ‘संयोजनिया
5 धम्मा’ ति वा इमे धम्मा नानत्था नानाव्यञ्जना^३ उदाहु एकत्था
व्यञ्जनमेव नान” ति ? तत्रेकच्चेहि थेरेहि भिक्खूहि एव व्याकत^४
होति – “संयोजन” ति वा, आवुसो, ‘संयोजनिया धम्मा’ ति वा इमे
धम्मा नानत्था चेव नानाव्यञ्जना चा” ति । एकच्चेहि थेरेहि भिक्खूहि
एव व्याकत होति – “संयोजन” ति वा, आवुसो, ‘संयोजनिया
10 धम्मा’ ति वा इमे धम्मा एकत्था व्यञ्जनमेव नान” ति ।

R 282

तेन खो पन समयेन चित्तो गहपति मिगपथक अनुप्पत्तो होति
केनचिदेव करणीयेन । अस्सोसि खो चित्तो गहपति सम्बहुलान किर
थेरान भिक्खून पच्छाभत्त पिण्डपातपटिक्कन्तान मण्डलमाले सन्निसिन्नान
सन्निपतितान अयमन्तराकथा उदपादि इमे धम्मा एकत्था व्यञ्जनमेव
15 नान ति । अथ खो चित्तो गहपति येन थेरा भिक्खू तेनुपसङ्गमि,
उपसङ्गमित्वा थेरे भिक्खू अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त
निसिन्नो खो चित्तो गहपति थेरे भिक्खू एतदवोच – “सुत^५ मेत^६, भन्ते,
सम्बहुलान किर थेरान भिक्खून पच्छाभत्त पिण्डपातपटिक्कन्तान मण्डल-
B 475 माले सन्निसिन्नान सन्निपतितान अयमन्तराकथा उदपादि इमे धम्मा
20 एकत्था व्यञ्जनमेव नान” ति ।

“एव, गहपती” ति ।

“संयोजन” ति, भन्ते, ‘संयोजनिया धम्मा’ ति वा इमे धम्मा
नानत्था चेव नानाव्यञ्जना च । तेन हि, भन्ते, उपम वो करिस्सामि ।
उपमायपिधेकच्चे विञ्जू पुरिसा भासितस्स अत्थ आजानन्ति । सेय्य-

१ मच्छिकसण्डे – स्या० । २ मण्डलमाले – स्या०, म० । ३ सञ्जोजन –
स्या० । ४ नानाव्यञ्जना – रो० । ५ व्याकत – रो । ६-६. सुतमेत – स्या०, रो० ।

थापि, भन्ते, कालो च बलीबद्दो^१ ओदातो च बलीबद्दो एकेन दामेन^२ वा योत्तेन वा सयुत्ता^३ अस्सु । यो नु खो एव वदेय्य — ‘काळो बलीबद्दो ओदा- तस्स बलीबद्दस्स सयोजन, ओदातो बलीबद्दो काळस्स बलीबद्दस्स सयोजन’ ति, सम्मा नु खो सो वदमानो वदेय्या” ति ?

R 283

“नो हेत, गहपति । न खो, गहपति, काळो बलीबद्दो ओदातस्स 5 बलीबद्दस्स सेयोजन, न पि ओदातो बलीबद्दो काळस्स बलीबद्दस्स सयो- जन, येन खो ते एकेन दामेन वा योत्तेन वा सयुत्ता त तत्थ सयोजन” ति ।

“एवमेव खो, भन्ते, न चक्खु रूपान सयोजन, न रूपा चक्खुस्स सयोजन, य च तत्थ तदुभय पटिच्च उप्पज्जति छन्दरागो त तत्थ सयो- जन । न सोत सद्धान न घान गन्धान न जिह्वा रसान न कायो 10 फोढुब्बान सयोजन, न फोढुब्बा कायस्स सयोजन, य च तत्थ तदुभय पटिच्च उप्पज्जति छन्दरागो त तत्थ सयोजन । न मनो धम्मान सयो- जन, न धम्मा मनस्स सयोजन, य च तत्थ तदुभय पटिच्च उप्पज्जति छन्दरागो त तत्थ सयोजन” ति ।

“लाभा ते, गहपति, सुलद्ध ते, गहपति, यस्स ते गम्भीरे बुद्धवचने 15 पञ्जाचक्खु कमती” ति ।

२ पठमइसिदत्तसुत्तं

२ एक समय सम्बहुला थेरा भिक्खू मच्छिकासण्डे विहरन्ति अम्बाटकवने । अथ खो चित्तो गहपति येन थेरा भिक्खू तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा थेरे भिक्खू अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्नो खो चित्तो गहपति थेरे भिक्खू एतदवोच — “अधिवासेन्तु 20 मे, भन्ते, थेरा स्वातनाय भत्त” ति । अधिवासेसु खो थेरा भिक्खू तुण्हीभावेन^४ । अथ खो चित्तो गहपति थेरान भिक्खून् अधिवासन विदित्वा उट्ठायासना थेरे भिक्खू अभिवादेत्वा पदक्खिण कत्वा पक्कामि । अथ खो थेरा भिक्खू तस्सा रत्तिया अच्चयेन पुब्बण्हसमय निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय येन चित्तस्स गहपतिस्स^५ निवेसन तेनुपसङ्कमिसु, उप- 25 सङ्कमित्वा पञ्जात्ते आसने निसीदिसु ।

B 476,
R 284

अथ खो चित्तो गहपति येन थेरा भिक्खू तेनुपसङ्कमि, उपसङ्क-

१ बलिबद्दो—स्या०, बलिबद्दो—रो० । २ दमेन—रो० । ३ सञ्जुत्तो—रो० ।

४ तुण्हीभावेन—रो० । ५ गहपतिनो—रो०, स्या० ।

- मित्वा थेरे भिक्खू अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्नो खो चित्तो गहपति आयस्मन्त थेर एतदवोच — “धातुनानत्त, धातुनानत्त’ ति, भन्ते थेर, वुच्चति । कित्तावता नु खो, भन्ते, धातुनानत्त वुत्त भगवता” ति ? एव वुत्ते आयस्मा थेरो तुण्ही अहोसि । दुतिय पि खो चित्तो
- 5 गहपति आयस्मन्त थेर एतदवोच — “धातुनानत्त, धातुनानत्त’ ति, भन्ते थेर, वुच्चति । कित्तावता नु खो, भन्ते, धातुनानत्त वुत्त भगवता” ति ? दुतिय पि खो आयस्मा थेरो तुण्ही अहोसि । ततिय पि खो चित्तो गहपति आयस्मन्त थेर एतदवोच — “धातुनानत्त, धातुनानत्त’ ति, भन्ते थेर, वुच्चति । कित्तावता नु खो, भन्ते, धातुनानत्त वुत्त भगवता” ति ?
- 10 ततिय पि खो आयस्मा थेरो तुण्ही अहोसि ।

तेन खो पन समयेन आयस्मा इसिदत्तो तस्मि भिक्खुसङ्घे सब्ब-
नवको होति । अथ खो आयस्मा इसिदत्तो आयस्मन्त थेर एतदवोच —
“व्याकरोमह^१, भन्ते थेर, चित्तस्स गहपतिनो एत पञ्ह^२” ति ?

- “व्याकरोहि त्व, आवुसो इसिदत्त, चित्तस्स गहपतिनो एत
- 15 पञ्ह^३” ति ।

“एव हि त्वं, गहपति, पुच्छसि — ‘धातुनानत्तं, धातुनानत्त ति, भन्ते थेर, वुच्चति । कित्तावता नु खो, भन्ते, धातुनानत्त, वुत्तं भगवता” ति ?

R 285

“एव, भन्ते” ।

20

“इद खो, गहपति, धातुनानत्त वुत्त भगवता — चक्खुधातु, रूप-
धातु, चक्खुविज्जाणधातु पे० मनोधातु, धम्मधातु, मनोविज्जाण-
धातु । एत्तावता नु खो, गहपति, धातुनानत्त वुत्त भगवता” ति ।

- अथ खो चित्तो गहपति आयस्मतो इसिदत्तस्स भासित अभि-
नन्दित्वा अनुमोदित्वा थेरे भिक्खू पणीतेन खादनीयेन^३ भोजनीयेन^३
- 25 सहत्था सन्तपेसि सम्पवारेसि । अथ खो थेरा भिक्खू भुत्ताविनो ओनीतपत्तपाणिनो उट्ठायासना पक्कमिसु । अथ खो आयस्मा थेरो आयस्मन्त इसिदत्त एतदवोच — “साधु खो त, आवुसो इसिदत्त, एसो पञ्हो पटिभासि, नेसो पञ्हो म पटिभासि । तेन हावुसो इसिदत्त, यदा अज्जथा पि एवरूपो पञ्हो आगच्छेय्य, तज्जेवेत्थ पटिभासेय्या^३” ति ।

B 477

१ व्याकरोमह — रो० । २-२ खादनीयेन भोजनीयेन — रो० । ३ पटिभासेय्या — सी०, स्या० ।

३ दुतीयइसिदत्तमुत्तं

३ एक समय सम्बहुला थेरा भिक्खू मच्छिकासण्डे विहरन्ति
अम्बाटकवने । अथ खो चित्तो गहपति येन थेरा भिक्खू तेनुपसङ्कमि,
उपसङ्कमित्वा थेरे भिक्खू अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त
निसिन्नो खो चित्तो गहपति थेरे भिक्खू एतदवोच – “अधिवासेन्तु मे,
भन्ते थेरा, स्वातनाय भत्त” ति । अधिवासेसु खो थेरा भिक्खू तुण्ही- 5
भावेन । अथ खो चित्तो गहपति थेरान भिक्खून अधिवासन विदित्वा
उट्ठायासना थेरे भिक्खू अभिवादेत्वा पदक्खिण कत्वा पक्कामि । अथ खो
थेरा भिक्खू तस्मा रत्तिया अच्चयेन पुब्बण्हसमय निवासेत्वा पत्तचीवर-
मादाय येन चित्तस्स गहपतिस्स निवेसन तेनुपसङ्कमिसु, उपसङ्कमित्वा
पञ्जत्ते आसने निसीदिसु । 10

अथ खो चित्तो गहपति येन थेरा भिक्खू तेनुपसङ्कमि, उपसङ्क-
मित्वा थेरे भिक्खू अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्नो
खो चित्तो गहपति आयस्मन्त थेर एतदवोच – “या इमा, भन्ते थेर,
अनेकविहिता दिट्ठियो लोके उप्पज्जन्ति – ‘सस्सतो लोको ति वा,
असस्सतो लोको ति वा, अन्तवा लोको ति वा, अनन्तवा लोको ति वा, 15
त जीव त सरीर ति वा, अञ्ज जीव अञ्ज सरीर ति वा, होति तथागतो
पर मरणा ति वा, न होति तथागतो पर मरणा ति वा, होति च न च होति
तथागतो पर मरणा ति वा, नेव होति न न होति तथागतो पर मरणा ति’
वा, यानि चिमानि द्वासट्ठि दिट्ठिगतानि ब्रह्मजाले भणितानि, इमा नु
खो, भन्ते, दिट्ठियो किस्मि सति होन्ति, किस्मि असति न होन्ती” ति ? 20

एव वुत्ते, आयस्मा थेरो तुण्ही अहोसि । दुतिय पि खो चित्तो
गहपति पे० ततिय पि खो चित्तो गहपति आयस्मन्त थेर एतदवोच
– “या इमा, भन्ते थेर, अनेकविहिता दिट्ठियो लोके उप्पज्जन्ति ..
यानि चिमानि द्वासट्ठि दिट्ठिगतानि ब्रह्मजाले भणितानि; इमा नु खो,
भन्ते, दिट्ठियो किस्मि सति होन्ति, किस्मि असति न होन्ती” ति ? ततिय 25
पि खो आयस्मा थेरो तुण्ही अहोसि ।

तेन खो पन समयेन आयस्मा इसिदत्तो तस्मि भिक्खुसङ्घे सब्ब-
नवको होति । अथ खो आयस्मा इसिदत्तो आयस्मन्त थेर एतदवोच –
“ब्याकरोमहं, भन्ते थेर, चित्तस्स गहपतिनो एत पञ्ह” ति ?

R 286

B 478

“व्याकरोहि त्व, आवुसो इसिदत्त, चित्तस्स गहपतिनो एत पञ्च” ति ।

R 287

“एव हि त्व, गहपति, पुच्छसि — ‘या इमा, भन्ते थेर, अनेक-
विहिता दिट्ठियो लोके उप्पज्जन्ति — सस्सतो लोको ति वा पे० इमा
5 नु खो, भन्ते, दिट्ठियो किस्मि सति होन्ति, किस्मि असति न होन्ती” ति ?
“एव, भन्ते” ।

“या इमा, गहपति, अनेकविहिता दिट्ठियो लोके उप्पज्जन्ति —
‘सस्सतो लोको ति वा, अमस्सतो लोको ति वा, अन्तवा लोको ति वा
यानि चिमानि द्वासट्ठि दिट्ठिगतानि ब्रह्मजाले भणितानि, इमा खो,
10 गहपति, दिट्ठियो सक्कायदिट्ठिया सति होन्ति, सक्कायदिट्ठिया असति न
होन्ती” ति ।

“कथ पन, भन्ते, सक्कायदिट्ठि होती” ति ?

“इध, गहपति, अस्सुतवा पुथुज्जनो अरियान अदस्सावी अरिय-
धम्मस्स अकोविदो अरियधम्मे अविनीतो सप्पुरिसान अदस्सावी सप्पुरिस-
15 धम्मस्स अकोविदो सप्पुरिसधम्मे अविनीतो रूप अत्ततो समनुपस्सति,
रूपवन्त वा अत्तान, अत्तनि वा रूप, रूपस्मि वा अत्तानं, वेदन अत्ततो
समनुपस्सति पे० सज्ज सङ्खारे विज्जाण अत्ततो समनु-
B 479 पस्सति, विज्जाणवन्त वा अत्तान, अत्तनि वा विज्जाण, विज्जाण-
स्मि वा अत्तान । एव खो, गहपति, सक्कायदिट्ठि होती” ति ।

20 “कथ पन, भन्ते, सक्कायदिट्ठि न होती” ति ?

“इध, गहपति, सुतवा अरियसावको अरियान दस्सावी अरिय-
धम्मस्स कोविदो अरियधम्मे सुविनीतो सप्पुरिसान दस्सावी सप्पुरिस-
धम्मस्स कोविदो सप्पुरिसधम्मे सुविनीतो न रूप अत्ततो समनुपस्सति,
न रूपवन्त वा अत्तान, न अत्तनि वा रूप, न रूपस्मि वा अत्तान, न वेदन
25 न सज्ज . न सङ्खारे न विज्जाणं अत्ततो समनुपस्सति, न
विज्जाणवन्त वा अत्तान, न अत्तनि वा विज्जाणं, न विज्जाणस्मि
वा अत्तान । एव खो, गहपति, सक्कायदिट्ठि न होती” ति ।

R 288

“कुतो, भन्ते, अय्यो इसिदत्तो आगच्छती” ति ?

“अवन्तिया खो^१, गहपति, आगच्छामी” ति ।

“अत्थि, भन्ते, अवन्तिया इसिदत्तो नाम कुलपुत्तो अम्हाक
अदिट्ठसहायो पब्बजितो दिट्ठो सो आयस्मता” ति ?

“एव, गहपती” ति ।

“कह नु खो सो, भन्ते, आयस्मा एतरहि विहरती” ति ?

एव वुत्ते, आयस्मा इसिदत्तो तुण्ही अहोसि ।

. 5

“अय्यो नो, भन्ते, इसिदत्तो” ति ?

“एव, गहपती” ति ।

“अभिरमतु, भन्ते, अय्यो इसिदत्तो मच्छिकासण्डे । रमणीय
अम्बाटकवन । अह् अय्यस्स इसिदत्तस्स उस्सुक्क करिस्सामि चीवर-
पिण्डपातसेनासनगिलानप्पच्चयभेसज्जपरिक्खारान^१” ति ।

10

“कल्याण वुच्चति, गहपती” ति ।

अथ खो चित्तो गहपति आयस्मतो इसिदत्तस्स भासित अभि-
नन्दित्वा अनुमोदित्वा थेरे भिक्खू पणीतेन खादनीयेन भोजनीयेन सहत्था
सन्तप्पेसि सम्पवारेसि । अथ खो थेरा भिक्खू भुत्ताविनो ओनीतपत्त-
पाणिनो उट्ठायासना पक्कमिसु । अथ खो आयस्मा थेरो आयस्मन्त
इसिदत्त एतदवोच – “साधु खो त, आवुसो इसिदत्त, एसो पञ्चो पटि-
भासि । नेसो पञ्चो म^२ पटिभासि । तेन हावुसो इसिदत्त, यदा अञ्जथा
पि एवरूपो पञ्चो आगच्छेय्य, तञ्जेवेत्थ पटिभासेय्या” ति ।

15

अथ खो आयस्मा इसिदत्तो सेनासन ससामेत्वा पत्तचीवरमादाय
मच्छिकासण्डम्हा पक्कामि । य मच्छिकासण्डम्हा पक्कामि, तथा पक्कन्तो
व अहोसि, न पुन पच्चागच्छी^३ ति ।

20

४ महकपाटिहारियसुत्तं

४ एक समय सम्बहुला थेरा भिक्खू मच्छिकासण्डे विहरन्ति
अम्बाटकवने । अथ खो चित्तो गहपति येन थेरा भिक्खू तेनुपसङ्कमि,
उपसङ्कमित्वा थेरे भिक्ख अविवादेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्तं
निसिन्नो खो चित्तो गहपति थेरे भिक्खू एतदवोच – “अधिवासेन्तु
मे, भन्ते थेरा, स्वातनाय गोकुले भत्त” ति । अधिवासेसु खो थेरा भिक्खू
तुण्हीभावेन । अथ खो चित्तो गहपति थेरान भिक्खून अधिवासन विदित्वा

B 480

R 289

25

१ ० गिलानपच्चय ० – स्या०, रो० । २ मम – स्या० । ३ पच्चागच्छी –
रो० ।

उट्टायासना थेरे भिक्खू अभिवादेत्वा पदविखण कत्वा पक्कामि । अथ खो थेरा भिक्खू तस्सा रत्तिया अच्चयेन पुब्बण्हसमय निवासेत्वा पत्त-
चीवरमादाय येन चित्तस्स गहपतिनो गोकुल तेनुपसङ्कमिसु, उपसङ्क-
मित्वा पञ्जत्ते आसने निसीदिसु ।

- 5 . अथ खो चित्तो गहपति थेरे भिक्खू पणीतेन सप्पिपायासेन सहत्था
सन्तप्पेसि सम्पवारेसि । अथ खो थेरा भिक्खू भुत्ताविनो ओनीतपत्त-
पाणिनो उट्टायासना पक्कमिसु । चित्तो पि खो गहपति 'सेसक विस्स-
ज्जेथा' ति वत्वा थेरे भिक्खू पिट्ठितो पिट्ठितो अनुबन्धि । तेन खो पन
समयेन उण्ह होति कुथित^१, ते च थेरा भिक्खू पवेलियमानेन मज्जे
10 कायेन गच्छन्ति, यथा त भोजन भुत्ताविनो ।

तेन खो पन समयेन आयस्मा महको तस्मि भिक्खुसङ्घे सब्ब-
नवको^२ होति । अथ खो आयस्मा महको आयस्मन्त थेर एतदवोच —
“साधु ख्वस्स, भन्ते थेर^३, सीतको च वातो वायेय्य, अब्भसम्पिलापो^४
च अस्स, देवो च एकमेक फुसायेय्या” ति ।

- 15 “साधु ख्वस्स, आवुसो महक, य सीतको च वातो वायेय्य, अब्भ-
सम्पिलापो च अस्स, देवो च एकमेक फुसायेय्या”^५ ति ।

३ 290

अथ खो आयस्मा महकौ तथारूप इद्धाभिसङ्गार अभिसङ्गारि^६
यथा^७ सीतको च वातो वायि, अब्भसम्पिलापो च अस्स, देवो च एकमेक
फुसि । अथ खो चित्तस्स गहपतिनो एतदहोसि — “यो खो इमस्मि
B 481 20 भिक्खुसङ्घे सब्बनवको भिक्खु तस्साय एवरूपो इद्धानुभावो” ति ।
अथ खो आयस्मा महको आराम सम्पापुणित्वा आयस्मन्त थेर एतद-
वोच — “अलमेत्तावता, भन्ते थेरा” ति ?

“अलमेत्तावता, आवुसो महक । कतमेत्तावता, आवुसो महक ।
पूजितमेत्तावता, आवुसो महको” ति । अथ खो थेरा भिक्खू यथाविहार

- 25 अगमंसु । आयस्मा पि महको सक विहार अगमासि ।

अथ खो चित्तो गहपति येनायस्मा महको तेनुपसङ्कमि, उपसङ्क-
मित्वा आयस्मन्त महक अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त
निसिन्नो खो चित्तो गहपति आयस्मन्त महक एतदवोच — “साधु मे, भन्ते,
अय्यो महको उत्तरिमनुस्सधम्म इद्धिपाटिहारिय दस्सेतू” ति ।

१ कुट्ठित — सी०, स्या०, रो० । २ सब्बनवो — स्या० । ३ थेर य — रो०, थेरस्स
— स्या० । ४ अब्भसम्पिलापो — सी०, अब्भसविलापो — रो० । ५ फुसायेय्या — स्या० ।
६ अभिसङ्गारि — सी० । ७ यथाय — स्या० ।

“तेन हि त्व, गहपति, आलिन्दे^१ उत्तरासङ्ग पञ्चापेत्वा तिण-
कलाप ओकासेही” ति । “एव, भन्ते” ति खो चित्तो गहपति आयस्मतो
महकस्स पटिस्सुत्वा आलिन्दे उत्तरासङ्ग पञ्चापेत्वा तिणकलाप ओका-
सेसि । अथ खो आयस्मा महको विहार पविसित्वा सूचिघटिक^२ दत्वा
तथारूप इद्धाभिसङ्खार अभिसङ्खरि यथा तालच्छिगगळेन^३ च अगलन्त- 5
रिकाय च अच्चि^४ निक्खमित्वा तिणानि ज्ञापेसि, उत्तरासङ्ग न ज्ञापेसि ।
अथ खो चित्तो गहपति उत्तरासङ्ग पप्फोटेत्वा^५ सविग्गो लोमहट्टजातो
एकमन्त अट्ठासि । अथ खो आयस्मा महको विहारा निक्खमित्वा चित्त
गहपति एतदवोच – “अलमेत्तावता, गहपती” ति ?

“अलमेत्तावता, भन्ते महक । कतमेत्तावता, भन्ते, महक । 10 R 291
पूजितमेत्तावता, भन्ते महक । अभिरमतु, भन्ते, अय्यो महको मच्छिका-
सण्डे । रमणीय अम्बाटकवन । अह अय्यस्स महकस्स उस्सुक्क
करिस्सामि चीवरपिण्डपातसेनासनगिलानप्पच्चयभेसज्जपरिक्खारान”
ति ।

“कल्याण वुच्चति, गहपती” ति । 15

अथ खो आयस्मा महको सेनासन ससामेत्वा पत्तचीवरमादाय
मच्छिकासण्डम्हा पक्कामि । य मच्छिकासण्डम्हा पक्कामि, यथा
पक्कन्तो व अहोसि, न पुन पच्चागच्छी^६ ति ।

५ पठमकामभूसुत्तं

५. एक समय आयस्मा कामभू मच्छिकासण्डे विहरति अम्बा-
टकवने । अथ खो चित्तो गहपति येनायस्मा कामभू तेनुपसङ्कमि, उप- 20
सङ्कमित्वा आयस्मन्त कामभू अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त
निसिन्नं खो चित्त गहपति आयस्मा कामभू एतदवोच – “वुत्तमिद,
गहपति –

‘नेलङ्गो सेतपच्छादो, एकारो वत्तती रथो ।

अनीघपस्स आयन्तं, छिन्नसोत अबन्धन’ ति ॥ 25

“इमस्स नु खो, गहपति, सङ्घित्तेन भासितस्स कथ वित्थारेन
अत्थो दट्ठब्बो” ति ?

१ आलिन्दे – स्या०, रो० । २ सूचिघटिक – स्या०, रो० । ३ तालच्छिगगळेन –
स्या०, रो० । ४ अच्चि – रो० । ५ पप्फोटेत्वा – रो० । ६ पच्चागच्छी – रो० ।
७ अप्पत्त – स्या० ।

“किं नु खो एत, भन्ते, भगवता भासित” ति ?

“एव, गहपती” ति ।

“तेन हि, भन्ते, मुहुत्त आगमेहि यावस्स अत्थ पेक्खामी” ति ।

अथ खो चित्तो गहपति मुहुत्त तुण्ही हुत्वा आयस्मन्त कामभु एतदवोच —

R 292 5

“नेलङ्गो^१ ति खो, भन्ते, सीलानमेत अधिवचन । ‘सेतपच्छादो’
ति खो, भन्ते, विमुत्तिया एत अधिवचन । ‘एकारो’ ति खो, भन्ते, सतिया
एत अधिवचन । ‘वत्तती’ ति खो, भन्ते, अभिक्कमपटिक्कमस्सेत अधि-
वचन । ‘रथो’ ति खो, भन्ते, इमस्सेत चातुम्महाभूतिकस्स^२ कायस्स अधि-
वचन मातापेत्तिकसम्भवस्स ओदनकुम्मासूपचयस्स^३ अनिच्चुच्छादनपरि-
महनभेदनविद्धसनधम्मस्स । रागो खो, भन्ते, नीघो^४, दोसो नीघो, मोहो
नीघो । ते खीणासवस्स भिक्खुनो पहीना उच्छिन्नमूला तालावत्थुकता
अनभावङ्कता^५ आर्याति अनुप्पादधम्मा । तस्मा खीणासवो भिक्खु ‘अनीघो’
ति वुच्चति । ‘आयन्त’ ति खो, भन्ते, अरहतो एत^६ अधिवचन । ‘सोतो’
ति खो, भन्ते, तण्हायेत अधिवचन । सा खीणासवस्स भिक्खुनो पहीना
उच्छिन्नमूला तालावत्थुकता अनभावङ्कता आर्याति अनुप्पादधम्मा ।
तस्मा खीणासवो भिक्खु ‘छिन्नसोतो’ ति वुच्चति । रागो खो, भन्ते,
बन्धन, दोसो बन्धन, मोहो बन्धन । ते खीणासवस्स भिक्खुनो पहीना
उच्छिन्नमूला तालावत्थुकता अनभावङ्कता आर्याति अनुप्पादधम्मा ।
तस्मा खीणासवो भिक्खु ‘अबन्धनो’ ति वुच्चति । इति खो, भन्ते, य त

20 भगवता वुत्तं —

‘नेलङ्गो सेतपच्छादो, एकारो वत्तती रथो ।

अनीघ पस्स आयन्त, छिन्नसोत अबन्धन’ ति ॥

B 483

“इमस्स खो^१, भन्ते, भगवता सङ्घित्तेन भासितस्स एव वित्था-
रेन अत्थ आजानामी” ति ।

25

“लाभा ते, गहपति, सुलद्ध ते, गहपति । यस्स ते गम्भीरे बुद्ध-
वचने पञ्जाचक्खु कमती” ति ।

६ दुतियकामभूसुत्तं

R 293

६ एकं समय आयस्मा कामभू मच्छिकासण्डे विहरति अम्बा-
टकवने । अथ खो चित्तो गहपति येनायस्मा कामभू तेनुपसङ्कमि,

१. चातुम्महाभूतिकस्स — म० । २. ओदनकुम्मासूपचयस्स — स्या०, रो० ।

३. निघो — स्या० । ४. अनभावकता — रो० । ५. ते — स्या० । ६. खोह — स्या० ।

उपसङ्गमत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्नो खो चित्तो गहपति
आयस्मन्त कामभु एतदवोच — “कति नु खो, भन्ते, सङ्खारा” ति ?

“तयो खो, गहपति, सङ्खारा — कायसङ्खारो, वचीसङ्खारो,
चित्तसङ्खारो” ति ।

“साधु, भन्ते” ति खो चित्तो गहपति आयस्मतो कामभुस्स ५
भासित अभिनन्दित्वा अनुमोदित्वा आयस्मन्तं कामभु उत्तरि^१ पञ्च^१
अपुच्छि — “कतमो पन, भन्ते, कायसङ्खारो, कतमो वचीसङ्खारो, कतमो
चित्तसङ्खारो” ति ?

“अस्सासपस्सासा खो, गहपति, कायसङ्खारो, वितक्कविचारा
वचीसङ्खारो, सञ्जा च वेदना च चित्तसङ्खारो” ति । 10

“साधु, भन्ते” ति खो चित्तो गहपति . पे० उत्तरि पञ्च
अपुच्छि — “कस्मा पन, भन्ते, अस्सासपस्सासा कायसङ्खारो, कस्मा
वितक्कविचारा वचीसङ्खारो, कस्मा सञ्जा च वेदना च चित्त-
सङ्खारो” ति ?

“अस्सासपस्सासा खो, गहपति, कायिका । एते धम्मा काय- 15
प्पटिबन्धा, तस्मा अस्सासपस्सासा कायसङ्खारो । पुब्बे खो, गहपति,
वितक्केत्वा विचारेत्वा पच्छा वाच भिन्दति, तस्मा वितक्कविचारा वची-
सङ्खारो । सञ्जा च वेदना च चेतसिका । एते धम्मा चित्तप्पटिबन्धा,
तस्मा सञ्जा च वेदना च चित्तसङ्खारो ।

साधु पे० उत्तरि पञ्च अपुच्छि — “कथं पन, भन्ते, सञ्जा- 20
वेदयितनिरोधसमापत्ति होती” ति ?

“न खो, गहपति, सञ्जावेदयितनिरोध समापज्जन्तस्स भिक्खुनो
एव होति — ‘अहं सञ्जावेदयितनिरोध समापज्जिस्स’ ति वा ‘अहं
सञ्जावेदयितनिरोधं समापज्जामी’ ति वा ‘अहं सञ्जावेदयितनिरोध
समापन्नो’ ति वा । अथ ख्वस्स पुब्बेव तथा चित्तं भावितं होति य त 25 R. 294
तथत्ताय उपनेती” ति ।

साधु पे० उत्तरि पञ्च अपुच्छि — “सञ्जावेदयितनिरोध 30
समापज्जन्तस्स पन, भन्ते, भिक्खुनो कतमे धम्मा पठम निरुज्झन्ति, यदि
वा कायसङ्खारो, यदि वा वचीसङ्खारो, यदि वा चित्तसङ्खारो” ति ?

“सञ्जावेदयितनिरोधं समापज्जन्तस्स खो, गहपति, भिक्खुनो 30
वचीसङ्खारो पठमं निरुज्झति, ततो कायसङ्खारो, ततो चित्तसङ्खारो” ति ।

साधु . पे० उत्तरि पञ्च अपुच्छि - “य्वाय, भन्ते, मतो कालङ्कतो^१, यो चाय भिक्खु सञ्जावेदयितनिरोध समापन्नो, इमेस कि नानाकरण” ति ?

“य्वाय गहपति, मतो कालङ्कतो तस्स कायसङ्खारो निरुद्धो पटि-
 5 प्पस्सद्धो, वचीसङ्खारो निरुद्धो पटिप्पस्सद्धो, चित्तसङ्खारो निरुद्धो पटि-
 प्पस्सद्धो, आयु परिकखीणो, उस्मा वूपसन्ता, इन्द्रियाणि विपरिभिन्नानि ।
 यो च ख्वाय, गहपति, भिक्खु सञ्जावेदयितनिरोध समापन्नो, तस्स पि
 कायसङ्खारो निरुद्धो पटिप्पस्सद्धो, वचीसङ्खारो निरुद्धो पटिप्पस्सद्धो,
 चित्तसङ्खारो निरुद्धो पटिप्पस्सद्धो, आयु अपरिक्खीणो, उस्मा अवूपसन्ता,
 10 इन्द्रियाणि विप्पसन्नानि । य्वाय, गहपति, मतो कालङ्कतो, यो चाय
 भिक्खु सञ्जावेदयितनिरोध समापन्नो, इद नेस नानाकरण” ति ।

साधु पे० उत्तरि पञ्च अपुच्छि - “कथ पन, भन्ते, सञ्जा-
 वेदयितनिरोधसमापत्तिया वुट्ठान होती” ति ?

“न खो, गहपति, सञ्जावेदयितनिरोधसमापत्तिया वुट्ठहन्तस्स
 15 भिक्खुनो एव होति - ‘अहं सञ्जावेदयितनिरोधसमापत्तिया वुट्ठहिस्स’
 ति वा ‘अह सञ्जावेदयितनिरोधसमापत्तिया वुट्ठहामी’ ति वा ‘अह
 सञ्जावेदयितनिरोधसमापत्तिया वुट्ठितो’ ति वा । अथ ख्वस्स पुब्बेव
 तथा चित्त भावित होति, य तं तथत्ताय उपनेती” ति ।

R. 295

साधु भन्ते पे०. उत्तरि पञ्च अपुच्छि - “सञ्जावेदयित-
 20 निरोधसमापत्तिया वुट्ठहन्तस्स पन, भन्ते, भिक्खुनो कतमे धम्मा पठम
 उप्पज्जन्ति, यदि वा कायसङ्खारो, यदि वा वचीसङ्खारो, यदि वा चित्त-
 सङ्खारो” ति ?

“सञ्जावेदयितनिरोधसमापत्तिया वुट्ठहन्तस्स, गहपति, भिक्खुनो
 चित्तसङ्खारो पठमं उप्पज्जति, ततो कायसङ्खारो, ततो वचीसङ्खारो” ति ।

साधु पे० उत्तरि पञ्च अपुच्छि - “सञ्जावेदयितनिरोध-
 25 समापत्तिया वुट्ठितं पन, भन्ते, भिक्खु कति फस्सा फुसन्ति” ?

B 485

“सञ्जावेदयितनिरोधसमापत्तिया वुट्ठित खो, गहपति, भिक्खु
 तयो फस्सा फुसन्ति - सुञ्जतो^२ फस्सो, अनिमित्तो फस्सो, अप्पणिहितो
 फस्सो” ति ।

30 साधु .. पे० .. उत्तरि पञ्च अपुच्छि - “सञ्जावेदयितनिरोध-

१ कालकतो - स्या० रो० । २ सुञ्जो - स्या० ।

समापत्तिया वुट्ठितस्स पन, भन्ते, भिक्खुनो किनिन्न चित्तं होति, किपोण, किपब्भार” ति ?

“सञ्जावेदयितनिरोधसमापत्तिया वुट्ठितस्स खो, गहपति, भिक्खुनो विवेकनिन्न चित्तं होति विवेकपोण विवेकपब्भार” ति ।

“साधु, भन्ते” ति खो चित्तो गहपति आयस्मतो कामभुस्स 5
भासित अभिनन्दित्वा अनुमोदित्वा आयस्मन्त कामभु उत्तरि पञ्हु
अपुच्छि — “सञ्जावेदयितनिरोधसमापत्तिया पन, भन्ते, कति धम्मा
बहूपकारा” ति ?

“अद्वा खो त्व, गहपति, य पठम पुच्छितब्ब त पुच्छसि^१ । अपि
च त्याह व्याकरिस्सामि^२ । सञ्जावेदयितनिरोधसमापत्तिया खो, गह- 10
पति, द्वे धम्मा बहूपकारा — समथो च विपस्सना चा” ति ।

७ गोदत्तसुत्तं

७ एक समय आयस्मा गोदत्तो मच्छिकासण्डे^१ विहरति अम्बा-
टकवने । अथ खो चित्तो गहपति येनायस्मा गोदत्तो तेनुपसङ्गमि,
उपसङ्गमित्वा आयस्मन्त गोदत्तं अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि । एक-
मन्तं निसिन्न खो चित्तं गहपति आयस्मा गोदत्तो एतद्वोच — “या चाय, 15
गहपति, अप्पमाणा चेतोविमुत्ति, या च आकिञ्चञ्जा चेतोविमुत्ति,
या च सुञ्जाता चेतोविमुत्ति, या च अनिमित्ता चेतोविमुत्ति, इमे धम्मा
नानत्था नानाव्यञ्जना उदाहु एकत्था व्यञ्जनमेव नान” ति ?

“अत्थि, भन्ते, परियायो य परियाय आगम्म इमे धम्मा नानत्था
चेव नानाव्यञ्जना च । अत्थि पन, भन्ते, परियायो य परियाय आगम्म 20
इमे धम्मा एकत्था व्यञ्जनमेव नान” ति ।

“कतमो च, भन्ते, परियायो य परियाय आगम्म इमे धम्मा
नानत्था चेव नानाव्यञ्जना च ? इध, भन्ते, भिक्खु मेत्तासहगतेन
चेतसा एकं दिस फरित्वा विहरति, तथा दुतिय, तथा ततिय, तथा चतुत्थं ।
इति उद्धमधो तिरियं सब्बधि सब्बत्तताय^४ सब्बावन्त लोक मेत्तासहगतेन 25 B 486
चेतसा विपुलेन महगतेन अप्पमाणेन अवरेण अब्यापज्जेन^५ फरित्वा
विहरति । करुणासहगतेन चेतसा पे० . मुदितासहगतेन चेतसा
.. पे० . उपेक्खासहगतेन चेतसा एकं दिस फरित्वा विहरति, तथा

१ पच्छा पुच्छसि — रो० । २ व्याकरिस्सामि — रो० । ३ मच्छिकासण्डे — स्या० ।

४ सब्बत्तताय — रो० । ५ अब्यापज्जेन — सी०, रो०, अब्यापज्जेन — स्या० ।

दुतिय, तथा ततिय, तथा चतुत्थ । इति उद्धमधो तिरिय सब्बधि सब्बत्तताय सब्बावन्त लोक उपेक्खासहगतेन चेतसा विपुलेन महग्गतेन अप्पमाणेन अवेरेन अब्बापज्जेन फरित्वा विहरति । अय वुच्चति, भन्ते, अप्पमाणा चेतोविमुत्ति ।

5 “कतमा च, भन्ते, आकिञ्चञ्जा चेतोविमुत्ति ? इध, भन्ते, भिक्खु सब्बसो विञ्जाणञ्चायतन समतिक्कम्म, ‘नत्थि किञ्ची’ ति आकिञ्चञ्जायतन उपसम्पज्ज विहरति । अय वुच्चति, भन्ते, आकिञ्चञ्जा चेतोविमुत्ति ।

10 “कतमा च, भन्ते, सुञ्जाता चेतोविमुत्ति ? इध, भन्ते, भिक्खु अरञ्जागतो वा रुक्खमूलगतो वा सुञ्जागारगतो वा इति पटिसञ्चिक्खति – ‘सुञ्जामिद अत्तेन वा अत्तनियेन वा’ ति । अय वुच्चति, भन्ते, सुञ्जाता चेतोविमुत्ति ।

15 “कतमा च, भन्ते, अनिमित्ता चेतोविमुत्ति ? इध, भन्ते, भिक्खु सब्बनिमित्तान अमनसिकारा अनिमित्त चेतोसमाधि उपसम्पज्ज विहरति । अय वुच्चति, भन्ते, अनिमित्ता चेतोविमुत्ति । अय खो, भन्ते, परियायो य परियाय आगम्म इमे धम्मा नानत्था चेव नानाव्यञ्जना च ।

“कतमो च, भन्ते, परियायो य परियाय आगम्म इमे धम्मा एकत्था व्यञ्जनमेव नान ? रागो, भन्ते, पमाणकरणो, दोसो पमाणकरणो, मोहो पमाणकरणो । ते खीणासवस्स भिक्खुनो पहीना

20 उच्छिन्नमूला तालावत्थुकता अनभावङ्कता आयति अनुप्पादधम्मा । यावता खो, भन्ते, अप्पमाणा चेतोविमुत्तियो, अकुप्पा तास चेतोविमुत्ति अगमक्खायति । सा खो पन अकुप्पा चेतोविमुत्ति सुञ्जा रागेन, सुञ्जा दोसेन, सुञ्जा मोहेन । रागो खो, भन्ते, किञ्चनं, दोसो किञ्चन, मोहो किञ्चन । ते खीणासवस्स भिक्खुनो पहीना

25 उच्छिन्नमूला तालावत्थुकता अनभावङ्कता आयति अनुप्पादधम्मा । यावता खो, भन्ते, आकिञ्चञ्जा चेतोविमुत्तियो, अकुप्पा तास चेतोविमुत्ति अगमक्खायति । सा खो पन अकुप्पा चेतोविमुत्ति रागेन, सुञ्जा दोसेन, सुञ्जा मोहेन । रागो खो, भन्ते, निमित्तकरणो, दोसो निमित्तकरणो, मोहो निमित्तकरणो । ते खीणासवस्स भिक्खुनो

30 पहीना उच्छिन्नमूला तालावत्थुकता अनभावङ्कता आयति अनुप्पादधम्मा । यावता खो, भन्ते, अनिमित्ता चेतोविमुत्तियो, अकुप्पा तासं चेतोविमुत्ति अगमक्खायति ।

R 297

B 487

“सा खो पन अकुप्पा चेतोविमुत्ति सुञ्जा रागेन, सुञ्जा दोसेन, सुञ्जा मोहेन । अय खो, भन्ते, परियायो य परियाय आगम्म इमे धम्मा एकत्था व्यञ्जनमेव नान” ति ।

“लाभा^१ ते, गहपति, सुलद्ध ते, गहपति । यस्स ते गम्भीरे बुद्धवचने पञ्जाचक्खु कमती” ति^२ ।

5

८ निगण्ठनाटपुत्तसुत्तं

८ तेन खो पन समयेन निगण्ठो नाटपुत्तो^३ मच्छिकासण्ड अनु-
पुत्तो होति महतिया निगण्ठपरिसाय सद्धि । अस्सोसि खो चित्तो गहपति
— “निगण्ठो किर नाटपुत्तो मच्छिकासण्ड अनुपुत्तो महतिया निगण्ठ-
परिसाय सद्धि” ति । अथ खो चित्तो गहपति सम्बहुलेहि उपासकेहि
सद्धि येन निगण्ठो नाटपुत्तो तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा निगण्ठेन नाट-
पुत्तेन सद्धि मम्मोदि । सम्मोदनीय कथ सारणीय वीतिसारेत्वा एकमन्त
निसीदि । एकमन्त निसिन्न खो चित्त गहपति निगण्ठो नाटपुत्तो एतद-
वोच — “सद्दहसि त्व, गहपति, समणस्स गोतमस्स — अत्थि अवितक्को
अविचारो समाधि, अत्थि वितक्कविचारान निरोधो” ति ?

R 298

“न ख्वाह एत्थ, भन्ते, भगवतो सद्दाय गच्छामि । अत्थि
अवितक्को अविचारो समाधि, अत्थि वितक्कविचारान निरोधो” ति ।

एव वुत्ते, निगण्ठो नाटपुत्तो उल्लोकेत्वा^४ एतदवोच — “इद भवन्तो
पस्सन्तु, याव उजुको चाय चित्तो गहपति, याव असठो^५ चाय चित्तो
गहपति, याव अमायावी चाय चित्तो गहपति, वात वा सो जालेन बाधे-
तब्ब मञ्जेय्य, यो वितक्कविचारे निरोधेतब्ब मञ्जेय्य, सकमुट्ठिना
वा सो गङ्गाय सोत आवारेतब्ब मञ्जेय्य, यो वितक्कविचारे निरोधेतब्ब
मञ्जेय्या” ति ।

20 B 488

“त कि मञ्जासि, भन्ते, कतम नु खो पणीततर — जाण वा
मद्धा वा” ति ?

“सद्दाय खो, गहपति, जाण येव पणीततर” ति ।

25

“अह खो, भन्ते, यावदेव आकङ्खामि, विविच्चेव कामेहि विविच्च
अकुसलेहि धम्मेहि सवितक्कं सविचार विवेकज पीतिसुख पठम ज्ञान

१-१ रो० पोत्थके नत्थि । २ नाटपुत्तो — सी० । ३ सक परिस अपलोकेत्वा —
सी०, स्या०, सक परिस उल्लोकेत्वा — रो० । ४ असट्ठो — रो० ।

२ 299

उपसम्पज्ज विहरामि । अहं खो, भन्ते, यावदेव आकङ्खामि, वितक्क-
विचारान वूपसमा पे० दुतिय ज्ञान उपसम्पज्ज विहरामि । अहं
खो, भन्ते, यावदेव आकङ्खामि, पीतिया च विरागा पे० ततिय
ज्ञान उपसम्पज्ज विहरामि । अहं खो, भन्ते, यावदेव आकङ्खामि,

- 5 सुखस्स च पहाणा पे० चतुत्थ ज्ञान उपसम्पज्ज विहरामि । न^१
सो खाह, भन्ते, एव जानन्तो एव पस्सन्तो कस्स^२ अञ्जस्स^३ समणस्स
वा ब्राह्मणस्स वा सद्धाय गमिस्सामि । अत्थि अवितक्को अविचारो
समाधि, अत्थि वितक्कविचारान निरोधो” ति ।

एव वुत्ते, निगण्ठो नाटपुत्तो सकं परिस अपलोकेत्वा एतदवोच —

- 10 “इदं भवन्तो पस्सन्तु, याव अनुजुको^४ चाय चित्तो गहपति, याव सठो
चाय चित्तो गहपति, याव मायावी चायं चित्तो गहपती” ति ।

- “इदमेव खो^५ ते^६ मय, भन्ते, भासित — ‘एव आजानाम इदं भवन्तो
पस्सन्तु, याव उजुको चाय चित्तो गहपति, याव असठो चाय चित्तो
गहपति, याव अमायावी चाय चित्तो गहपती’ ति । इदमेव च पन मय,
15 भन्ते, भासित — ‘एव आजानाम इदं भवन्तो पस्सन्तु, याव अनुजुको
चाय चित्तो गहपति, याव सठो चाय चित्तो गहपति, याव मायावी चाय
गहपती’ ति । सचे ते, भन्ते, पुरिम सच्च, पच्छिम ते मिच्छा । सचे
पन ते, भन्ते, पुरिम मिच्छा, पच्छिम ते सच्च । इमे खो पन, भन्ते, दस
सहधम्मिका पञ्हा आगच्छन्ति । यदा नेस अत्थ आजानेय्यासि, अथ म
20 पटिहरेय्यासि सद्धि निगण्ठपरिसाय । एको पञ्हा एको उद्देसो एक
वेय्याकरण । द्वे पञ्हा द्वे उद्देसा द्वे वेय्याकरणानि । तयो पञ्हा तयो
489 उद्देसा तीणि वेय्याकरणानि । चत्तारो पञ्हा चत्तारो उद्देसा चत्तारि
वेय्याकरणानि । पञ्च पञ्हा पञ्च उद्देसा पञ्च वेय्याकरणानि । छ
पञ्हा छ उद्देसा छ वेय्याकरणानि । सत्त पञ्हा सत्त उद्देसा सत्त वेय्या-
300 25 करणानि । अट्ठ पञ्हा अट्ठ उद्देसा अट्ठ वेय्याकरणानि । नव पञ्हा नव
उद्देसा नव वेय्याकरणानि । दस पञ्हा दस उद्देसा दस वेय्या-
करणानी” ति ।

अथ खो चित्तो गहपति निगण्ठ नाटपुत्तं इमे दस सहधम्मिके
पञ्हे आपुच्छित्वा उट्ठायासना पक्कामी ति ।

१ रो० पोत्थके नत्थि ।

२-२ कायस्स — स्या०, कस्सञ्जस्स — रो० ।
३ अनुजुको — स्या० । ४ च पन — स्या०, खो ते पन — रो० ।

६ अचेलकस्सपसुत्तं

६ तेन खो पन समयेन अचेलो कस्सपो मच्छिकासण्ड अनुप्पत्तो
होति चित्तस्स गहपतिनो पुराणगिहिसहायो^१ । अस्सोसि खो चित्तो
गहपति — “अचेलो किर कस्सपो मच्छिकासण्ड अनुप्पत्तो अम्हाक पुराण-
गिहिसहायो” ति । अथ खो चित्तो गहपति येन अचेलो कस्सपो तेनु-
पसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा अचलेन कस्सपेन सद्धि सम्मोदि । सम्मोदनीय 5
कथ सारणीय वीतिसारेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्नो खो
चित्तो गहपति अचेल कस्सप एतदवोच — “कीवचिर पब्बजितोसि^२,
भन्ते कस्सपा” ति ?

“तिसमत्तानि खो मे, गहपति, वस्सानि पब्बजितस्सा” ति ।

“इमेहि पन ते, भन्ते, तिसमत्तेहि वस्सेहि अत्थि कोचि उत्तरि 10
मनुस्सधम्मो^३ अलमरियजाणदस्सनविसेसो अधिगतो फासुविहारो” ति ?

“इमेहि खो मे, गहपति, तिसमत्तेहि वस्सेहि पब्बजितस्स नत्थि
कोचि उत्तरिमनुस्सधम्मो^४ अलमरियजाणदस्सनविसेसो अधिगतो फासु-
विहारो, अञ्जत्र नग्गेय्या च मुण्डेय्या च पावळनिप्फोटनाय^५ चा” ति ।

एव वुत्ते, चित्तो गहपति अचेल कस्सप एतदवोच — “अच्छरिय 15
वत, भो, अब्भुत वत, भो! धम्मस्स स्वाक्खातता^६ यत्र हि नाम तिसमत्तेहि
वस्सेहि न कोचि उत्तरिमनुस्सधम्मो^७ अलमरियजाणदस्सनविसेसो
अधिगतो अभविस्स^८ फासुविहारो, अञ्जत्र नग्गेय्या च मुण्डेय्या च
पावळनिप्फोटनाय चा” ति ।

R 301

“तुय्ह पन, गहपति, कीवचिर उपासकत्त उपगतस्सा^९” ति ? 20

“मय्ह पि खो पन, भन्ते, तिसमत्तानि वस्सानि उपासकत्त
उपगतस्सा^९” ति ।

“इमेहि पन ते, गहपति, तिसमत्तेहि वस्सेहि अत्थि कोचि उत्तरि-
मनुस्सधम्मो अलमरियजाणदस्सनविसेसो अधिगतो फासुविहारो” ति ?

B 490

“गिहिनो^{१०} पि सिया, भन्ते । अह हि, भन्ते, यावदेव आकङ्खामि, 25
विविच्चेव कामेहि विविच्च अकुसलेहि धम्मेहि सवितक्क सविचार
विवेकजं पीतिसुख पठम ज्ञान उपसम्पज्ज विहरामि । अह हि, भन्ते,

१ पुराणगिहीसहायो — रो० । २ पब्बजितस्स — म० । ३ मनुस्सधम्मा — म० ।

४ ० मनुस्सधम्मा — रो०, म० । ५ बाळनिप्पोतनाय — स्या० । ६ स्वाक्खातता — रो० ।

७ ० मनुस्सधम्मा — रो०, म० । ८ भविस्सति — स्या०, रो० । ९ उपगतस्सा — रो० ।

१० किम्हि नो — रो० ।

यावदेव आकङ्क्षामि, वितक्कविचारान वूपसमा दुतिय ज्ञान उपसम्पज्ज विहरामि । अहं हि, भन्ते, यावदेव आकङ्क्षामि, पीतिया च विरागा पे० ततिय ज्ञान उपसम्पज्ज विहरामि । अहं हि, भन्ते, यावदेव आकङ्क्षामि, सुखस्स च पहाणा पे० चतुत्थ ज्ञान उपसम्पज्ज विहरामि । सचे खो पनाह, भन्ते, भगवतो^१ पठमतर काल करेय्य, अनच्छरिय खो पनाह य म भगवा एव ब्याकरेय्य — ‘नत्थि त सयोजन येन सयोजनेन सयुत्तो चित्तो गहपति पुन इम लोक आगच्छेय्या’ ति ।

एव वुत्ते, अचेलो कस्सपो चित्त गहपति एतदवोच — “अच्छरिय वत भो, अब्भुत वत भो ! धम्मस्स स्वाक्खातता^२, यत्र हि नाम गिही ओदातवसनो एवरूप उत्तरि मनुस्सधम्मा^३ अलमरियञ्जाणदस्सनविसेस अधिगमिस्सति फासुविहार । लभेय्याह, गहपति, इमस्मि धम्मविनये पब्बज्ज, लभेय्य उपसम्पद” ति ।

अथ खो चित्तो गहपति अचेल कस्सप आदाय येन थेरा भिक्खू तेनुपसङ्गमि, उपसङ्गमित्वा थेरे भिक्खू एतदवोच — “अय, भन्ते, अचेलो कस्सपो अम्हाक पुराणगिहिसहायो । इम थेरा पब्बाजेन्तु^४ उपसम्पादेन्तु । अहमस्स उस्सुक्क करिस्सामि चीवरपिण्डपातसेनासनगिलानप्पच्चय-भेसज्जपरिक्खारान” ति । अलत्थ खो अचेलो कस्सपो इमस्मि धम्मविनये पब्बज्ज, अलत्थ उपसम्पद । अचिरूपसम्पन्नो^५ च पनायस्मा कस्सपो एको वूपकट्ठो अप्पमत्तो आतापी पहितत्तो विहरन्तो नचिरस्सेव — यस्सत्थाय कुलपुत्ता सम्मदेव अगारस्मा अनगारिय पब्बजन्ति, तदनुत्तर — ब्रह्मचरिय-परियोसान दिट्ठेव धम्मे सय अभिञ्जा सच्छिक्कत्वा उपसम्पज्ज विहासि । “खीणा जाति, वुसित ब्रह्मचरिय, कत करणीय, नापर इत्थत्ताया” ति अभञ्जासि । अञ्जतरो च पनायस्मा कस्सपो अरहत अहोसी ति ।

१० गिलानदस्सनसुत्तं

B. 491

१० तेन खो पन समयेन चित्तो गहपति आबाधिको होति दुक्खितो बाब्बहिलानो । अथ खो सम्बहुला आरामदेवता वनदेवता रुक्खदेवता ओसधितिणवनस्पतीसु^६ अधिवत्था देवता सङ्गम्म समागम्म चित्त गहपति एतदवोचु — “पणिधेहि, गहपति, अनागतमद्धान राजा अस्स चक्कवत्ती” ति ।

१. भगवता — स्या० । २. स्वाक्खातता — रो० । ३. मनुस्सधम्म — स्या० । ४. पब्बजेन्तु — रो० । ५. अचिरूपसम्पन्नो — सी०, रो० । ६. ओसधीतिणवनस्पतीसु — रो० ।

एव वुत्ते, चित्तो गहपति ता आरामदेवता वनदेवता रुक्खदेवता ओसधितिणवनप्पतीसु अधिवत्था देवता एतदवोच – “त पि अनिच्च, त पि अद्भुव^१, त पि पहाय गमनीय” ति । एवं वुत्ते, चित्तस्स गहपतिनो मित्तामच्चा जातिसालोहिता चित्त गहपति एतदवोचु – “सति, अय्य- पुत्त, उपट्ठपेहि, मा विप्पलपी^२” ति ।

R 303

5

“कि ताह वदामि य म तुम्हे एव वदेथ – ‘सति, अय्यपुत्त, उपट्ठ- पेहि, मा विप्पलपी’” ति ?

“एव खो त्व, अय्यपुत्त, वदेसि – ‘त पि अनिच्च, त पि अद्भुवं, त पि पहाय गमनीय’” ति ।

“तथा हि पन म आरामदेवता वनदेवता रुक्खदेवता ओसधि- तिणवनप्पतीसु अधिवत्था देवता एवमाहसु – ‘पणिधेहि, गहपति, अनागतमद्धान राजा अस्स चक्कवत्ती’ ति । ताह एव वदामि – ‘त पि अनिच्च पे० त पि पहाय गमनीय’” ति ।

10

“कि पन^३ ता^४, अय्यपुत्त, आरामदेवता वनदेवता रुक्खदेवता ओसधितिणवनप्पतीसु अधिवत्था देवता अत्थवस सम्पस्समाना एवमा- हसु – ‘पणिधेहि, गहपति, अनागतमद्धान राजा अस्स चक्कवत्ती’” ति ?

15

“तास खो आरामदेवतान वनदेवतान रुक्खदेवतान ओसधि- तिणवनप्पतीसु अधिवत्थान देवतान एव होति – ‘अय खो चित्तो गहपति, सीलवा कल्याणधम्मो । सचे पणिदहिस्सति – अनागतमद्धान राजा अस्सं चक्कवत्ती’ ति, तस्स^५ खो अय^६ इज्झिस्सति, सीलवतो चेतोपणिधि विसुद्धत्ता^७ धम्मिको धम्मिक फल अनुपस्सती^८” ति । इमं^९ खो ता आरामदेवता वनदेवता रुक्खदेवता ओसधितिणवनप्पतीसु अधिवत्था देवता अत्थवस सम्पस्समाना एवमाहसु – ‘पणिधेहि, गहपति, अनागत- मद्धान राजा अस्स चक्कवत्ती’ ति । ताह एव वदामि – ‘त पि अनिच्च, त पि अद्भुव, त पि पहाय गमनीय’” ति ।

25

“तेन हि, अय्यपुत्त, अम्हे पि ओवदाही^{१०}” ति ।

B 492

“तस्मा हि वो एव सिक्खितब्ब – बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्ना- गता भविस्साम – ‘इति पि सो भगवा अरह सम्मासम्बुद्धो विज्जाचरण-

R 304

१ अद्भुव – स्या० । २ विप्पलपसी – स्या० । ३-३ ते – रो० । ४-४ रो० पोत्थके नत्थि । ५ सीलस्स विसुद्धत्ता – स्या० । ६ अनुप्पदस्सती – स्या०, अनुसरिस्सती – रो० । ७ इमा – स्या० । ८ ओवदेही – रो० ।

- सम्पन्नो सुगतो लोकविद्व अनुत्तरो पुरिमदम्मसारथि सत्था देवमनुस्सान
बुद्धो भगवा' ति । धम्मे अवेच्चप्पसादेन समन्नागता भविस्साम -
'स्वाक्खातो भगवता धम्मो सन्दिट्ठिको अकालिको एहिपस्मिको ओप-
नेय्यिको' पच्चत्त वेदितब्बो विञ्जूही' ति । सङ्खे अवेच्चप्पसादेन समन्ना-
5 गता भविस्साम - 'सुप्पटिपन्नो भगवतो सावकसङ्खो, उजुप्पटिपन्नो'
भगवतो मावकसङ्खो, आयप्पटिपन्नो भगवतो सावकसङ्खो, सामीचिप्पटि-
पन्नो भगवतो सावकसङ्खो, यदिद चत्तारि पुरिसयुगानि अट्ठ पुरिसपुग्गला
एस भगवतो सावकसङ्खो आहुनेय्यो पाहुनेय्यो दक्खिण्यो अञ्जलि-
करणीयो अनुत्तर पुञ्जक्खेत्त लोकस्सा' ति । य खो पन किञ्चि कुले
10 देय्यधम्म सब्ब त अप्पटिविभत्त भविस्सति सीलवन्तेहि कल्याणधम्मेहि
ति एव हि वो सिक्खितब्ब'' ति ।

अथ खो चित्तो गहपति मित्तामच्चे जातिसालोहिते बुद्धे च
धम्मे च सङ्खे च^१ चागे च समादपेत्वा कालमकासी ति ।

चित्तसयुत्त समत्त ।

तस्सुद्धानं

सयोजन^२ द्वे इसिदत्ता, महको कामभू पि च ।

15

गोदत्तो च निगण्ठो च, अचेलेन गिलानदस्सन^३ ति ॥

—:०:—

१ ओपनयिको - स्या०, रो० । २ उजुपटिपन्नो - स्या०, रो० । ३ च पसादेत्वा -
रो० । ४ सञ्जोजना - स्या०, सयोजन - रो० । ५ गिलान - स्या०, रो० ।

४२. गामणिसंयुतं

१ चण्डसुत्तं

१ सावत्थिनिदान । अथ खो चण्डो गामणि^१ येन भगवा तेनु-
पसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि ।
एकमन्त निसिन्नो खो चण्डो गामणि भगवन्त एतदवोच – “को नु खो,
भन्ते, हेतु को पच्चयो येन मिधेकच्चो चण्डो चण्डो त्वेव^२ सङ्ख गच्छति,
को पन, भन्ते, हेतु को पच्चयो येन मिधेकच्चो सोरतो^३ सोरतो त्वेव^४ सङ्ख 5
गच्छती” ति ?

B 493,
R 305

“इध, गामणि, एकच्चस्स रागो अप्पहीनो होति । रागस्स अप्प-
हीनत्ता परे कोपेन्ति, परेहि कोपियमानो कोप पातुकरोति । सो चण्डो
त्वेव सङ्ख गच्छति । दोसो अप्पहीनो होति । दोसस्स अप्पहीनत्ता परे
कोपेन्ति, परेहि कोपियमानो कोप पातुकरोति । सो चण्डो त्वेव सङ्ख 10
गच्छति । मोहो अप्पहीनो होति । मोहस्स अप्पहीनत्ता परे कोपेन्ति,
परेहि कोपियमानो कोप पातु करोति । सो चण्डो त्वेव सङ्ख गच्छति ।
अय खो, गामणि, हेतु अय पच्चयो येन मिधेकच्चो चण्डो चण्डो त्वेव सङ्ख
गच्छति ।

“इध पन, गामणि, एकच्चस्स रागो पहीनो होति । रागस्स 15
पहीनत्ता परे न कोपेन्ति, परेहि कोपियमानो^५ कोप न पातुकरोति । सो
सोरतो त्वेव सङ्ख गच्छति । दोसो पहीनो होति । दोसस्स पहीनत्ता परे
न कोपेन्ति, परेहि कोपियमानो कोप न पातुकरोति । सो सोरतो त्वेव
सङ्ख गच्छति । मोहो पहीनो होति । मोहस्स पहीनत्ता परे न कोपेन्ति,
परेहि कोपियमानो कोप न पातुकरोति । सो सोरतो सोरतो त्वेव सङ्ख 20
गच्छति । अय खो, गामणि, हेतु अय पच्चयो येन मिधेकच्चो सोरतो
सोरतो त्वेव सङ्ख गच्छती” ति ।

एव वुत्ते, चण्डो गामणि भगवन्त एतदवोच – “अभिव्वकन्त,
भन्ते, अभिव्वकन्त, भन्ते । सेय्यथापि, भन्ते, निक्कुज्जित वा उक्कुज्जेय्य,
पटिच्छन्न वा विवरेय्य, मूब्हस्स वा मग्ग आचिव्वेय्य, अन्धकारे वा 25

R 306

B 494

१ गामणी – स्या० । २ तेव – सी०, स्या०, रो० । ३-३ सूखतो तेव – सी०,
रो०, सोरतो सोरतोतेव – स्या० । ४ अकोपियमानो – रो० ।

तेलपज्जोत^१ धारेय्य - चक्खुमन्तो रूपानि दक्खन्ती ति, एवमेव^२ भगवता अनेकपरियायेन धम्मो पकासितो । एसाह, भन्ते, भगवन्त सरण गच्छामि धम्म च भिक्खुसङ्घ च । उपासक म, भन्ते^३, भगवा धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेत सरण गत^४ ति ।

२ तालपुटसुत्तं

५ २ एक समय भगवा राजगहे विहरति वेळुवने कलन्दकनिलापे । अथ खो तालपुटो^५ नटगामणि येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्नो खो तालपुटो नटगामणि भगवन्त एतदवोच - “सुत मेत, भन्ते, पुब्बकान आचरिय-पाचरियान नटान भासमानान - ‘यो सो नटो रङ्गमज्झे समज्जमज्झे सच्चालिकेन जन हासेति रमेति, सो कायस्स भेदा पर मरणा पहासान देवान सहव्यत^६ उपपज्जती’ ति । इध भगवा किमाहा^७” ति ?

“अल, गामणि, तिट्ठतेत । मा म एत पुच्छी^८” ति । दुतिय पि खो तालपुटो नटगामणि भगवन्त एतदवोच - “सुत मेत, भन्ते, पुब्बकान आचरियपाचरियान नटान भासमानान - ‘यो सो नटो रङ्गमज्झे समज्ज-मज्जे सच्चालिकेन जन हासेति रमेति, सो कायस्स भेदा पर मरणा पहासान देवान सहव्यत उपपज्जती’ ति । इध भगवा किमाहा^९” ति ?

“अल, गामणि, तिट्ठतेत । मा म एत पुच्छी^{१०}” ति । ततिय पि खो तालपुटो नटगामणि भगवन्त एतदवोच - “सुत मेत, भन्ते, पुब्बकान आचरियपाचरियान नटान भासमानान - ‘यो सो नटो रङ्गमज्झे समज्ज-मज्जे सच्चालिकेन जन हासेति रमेति, सो कायस्स भेदा पर मरणा पहासान देवान सहव्यत उपपज्जती’ ति । इध भगवा किमाहा^{११}” ति ?

“अद्धा खो त्याह, गामणि^{१२}, न लभामि^{१३} - ‘अल, गामणि, तिट्ठतेत, मा म एत पुच्छी^{१४}’ ति । अपि च त्याह व्याकरिस्सामि^{१५} । पुब्बे खो, गामणि, सत्ता अवीतरागा रागबन्धनबद्धा । तेस नटो रङ्गमज्झे समज्जमज्जे ये धम्मा रजनीया^{१६} ते उपसहरति भिय्योसोमत्ताय^{१७} । पुब्बे खो, गामणि, सत्ता अवीतदोसा दोसबन्धनबद्धा । तेस नटो रङ्गमज्झे समज्जमज्जे ये

१ तेलपज्जोत - स्या० । २ एवमेव - स्या०, रो० । ३ रो०, म० पोत्थकेसु नत्थि । ४ तालपुत्तो - स्या० । ५ सहव्यत - रो० । ६-६ नालत्थ - रो०, गामनि नालत्थ - स्या० । ७ व्याकरिस्सामि - रो० । ८ रजनीया - स्या०, रो० । ९ भिय्यो सरागाय - स्या० ।

धम्मा दोसनीया^१ ते उपसहरति भिय्योसोमत्ताय^२ । पुब्बे खो, गामणि, सत्ता अवीतमोहा मोहबन्धनबद्धा । तेस नटो रङ्गमज्झे समज्जमज्झे ये धम्मा मोहनीया^३ ते उपसहरति भिय्योसोमत्ताय । सो अत्तनो मत्तो पमत्तो परे मदेत्वा पमादेत्वा कायस्स भेदा पर मरणा पहासो नाम निरयो तत्थ उपपज्जति । सचे खो पनस्स एव दिट्ठि होति — ‘यो सो नटो रङ्गमज्झे समज्जमज्झे सच्चालिकेन जन हासेति रमेति, सो कायस्स भेदा पर मरणा पहासानं देवान सहब्बत उपपज्जती’ ति, सास्स होति मिच्छादिट्ठि । मिच्छादिट्ठिकस्स खो पनाह, गामणि, पुरिसपुग्गलस्स द्विन्न गतीनं अञ्जतर गति वदामि — निरय वा तिरच्छानयोनि वा’ ति ।

एव वुत्ते, तालपुटो नटगामणि, परोदि, अस्सूनि पवत्तेसि । 10

“एतं खो त्याह, गामणि, नालत्थ — ‘अलं, गामणि, तिट्ठतेत, मा म एत पुच्छी’” ति ।

“नाह, भन्ते, एत रोदामि य म भगवा एवमाह, अपि चाह, भन्ते, पुब्बकेहि आचरियपाचरियेहि नटेहि दीघरत्त निकतो वञ्चितो पलुद्धो — ‘यो सो नटो रङ्गमज्झे समज्जमज्झे सच्चालिकेन जन हासेति रमेति सो कायस्स भेदा पर मरणा पहासान देवान सहब्बत उपपज्जती’” ति । 15 R 308

“अभिककन्त, भन्ते, अभिककन्त, भन्ते । सेय्यथापि, भन्ते, निक्कुज्जित वा उक्कुज्जेय्य, पटिच्छन्न वा विवरेय्य, मूब्हस्स वा मग्ग आचिक्खेय्य, अन्धकारे वा तेलपज्जोत^४ धारेय्य — चक्खुमन्तो रूपानि दक्खन्ती ति, एवमेव^५ भगवता अनेकपरियायेन धम्मो पकासितो । एसाह, भन्ते, भगवन्त सरण गच्छामि धम्म च भिक्खुसङ्घ च । लभेय्याह, भन्ते, भगवतो सन्तिके पब्बज्ज^६, लभेय्य उपसम्पद” ति । अलत्थ खो तालपुटो नटगामणि भगवतो सन्तिके पब्बज्ज, अलत्थ उपसम्पद । अचिरूपसम्पन्नो च पनायस्मा तालपुटो पे०. अरहत अहोसी ति । 25

१ दोसनीया — स्या०, रो० । २ ० सदोसाय — रो०, भिय्यो सदोसाय — स्या० ।
३ मोहनीया — स्या०, रो० । ४ एव — स्या०, रो० । ५ तेलपज्जोत — स्या० ।
६ एवमेव — स्या० । ७ पब्बज — रो० ।

३ योधाजीवसुत्त

३ अथ खो योधाजीवो गामणि येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उप-
सङ्कमित्वा पे० एकमन्त निसिन्नो खो योधाजीवो गामणि भगवन्त
एतदवोच — “सुत^१ मेत, भन्ते^२, पुब्बकान आचरियपाचरियान योधा-
जीवान भासमानान — ‘यो सो योधाजीवो सङ्गामे उस्सहति वायमति,
B 496 5 तमेन उस्सहन्त वायमन्त परे हनन्ति परियापादेन्ति, सो कायस्स
भेदा पर मरणा परजितान^३ देवान सहव्यत उपपज्जती’ ति । इध भगवा
किमाहा” ति ?

“अल, गामणि, तिट्ठतेत, मा म एत पुच्छी” ति ।

दुतिय पि खो पे० ततिय पि खो योधाजीवो गामणि भग-
10 वन्त एतदवोच — “सुत मेत, भन्ते, पुब्बकान आचरियपाचरियान योधा-
जीवान भासमानान — ‘यो सो योधाजीवो सङ्गामे उस्सहति वायमति,
तमेन उस्सहन्त वायमन्त परे हनन्ति परियापादेन्ति, सो कायस्स भेदा
पर मरणा परजितान देवान सहव्यत उपपज्जती’ ति । इध भगवा
किमाहा” ति ?

R 309 15 “अद्वा खो त्याह, गामणि, न लभामि — ‘अल, गामणि,
तिट्ठतेत, मा म एत पुच्छी’ ति । अपि च त्याह ब्याकरिस्सामि । यो
सो, गामणि, योधाजीवो सङ्गामे उस्सहति वायमति, तस्स त चित्त पुब्बे
गहित^४ दुक्कट^५ दुप्पणिहित — ‘इमे सत्ता हज्जन्तु वा बज्जन्तु वा उच्छि-
ज्जन्तु वा विनस्सन्तु^६ वा मा वा अहेसु इति वा’ ति । तमेन उस्सहन्त
20 वायमन्त परे हनन्ति परियापादेन्ति, सो कायस्स भेदा पर मरणा परजितो
नाम निरयो तत्थ उपपज्जती ति । सचे खो पनस्स एव दिट्ठि होति — ‘यो
सो योधाजीवो सङ्गामे उस्सहति वायमति तमेन उस्सहन्त वायमन्त परे
हनन्ति परियापादेन्ति, सो कायस्स भेदा पर मरणा परजितानं देवान
सहव्यत उपपज्जती’ ति, सास्स होति मिच्छादिट्ठि । मिच्छादिट्ठिकस्स खो
25 पनाह, गामणि, पुरिसपुग्गलस्स द्विन्न गतीन अज्जतर गति वदामि —
निरय वा तिरच्छानयोनि वा” ति ।

एव वुत्ते, योधाजीवो गामणि परोदि, अस्सूनि पवत्तेसि ।

“एत खो त्याह, गामणि, नालत्थ — ‘अल, गामणि, तिट्ठतेत, मा म
एत पुच्छी” ति ।

१-१ सुत मे भन्ते — रो० । २ सरजितान — स्या०, सरज्जितान — रो० ।

३-३ हीन दुग्गत — रो० । ४ विनस्सन्त — स्या० ।

“नाह, भन्ते, एत रोदामि य म भगवा एवमाह, अपि चाह, भन्ते, पुब्बकेहि आचरियपाचरियेहि योधाजीवेहि दीघरत्त निकतो वञ्चितो पलुद्धो — ‘यो सो योधाजीवो सङ्गामे उस्सहति वायमति, तमेन उस्सहन्तं वायमन्त परे हनन्ति परियापादेन्ति, सो कायस्स भेदा पर मरणा परजितानं देवान सहव्यत उपपज्जती’ ति । अभिक्कन्त, भन्ते पे०. 5 अज्जतग्गे पाणुपेत सरण गत” ति ।

४. हत्थारोहसुत्तं

४ अथ खो हत्थारोहो गामणि येन भगवा तनुपसङ्कमि, उप-
सङ्कमित्वा पे० अज्जतग्गे पाणुपेत सरण गत ति ।

B 497,
R 310

५ अस्सारोहसुत्तं

५ अथ खो अस्सारोहो गामणि येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उप-
सङ्कमित्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्नो खो अस्सारोहो गामणि 10
भगवन्त एतदवोच — “सुत मेत, भन्ते, पुब्बकान आचरियपाचरियान
अस्सारोहान भासमानान — ‘यो सो अस्सारोहो सङ्गामे उस्सहति वायमति,
तमेन उस्सहन्तं वायमन्त परे हनन्ति परियापादेन्ति, सो कायस्स भेदा
पर मरणा परजितानं देवान सहव्यत उपपज्जती’ ति । इध भगवा
किमाहा” ति ? 15

“अल, गामणि, तिट्ठतेत; मा म एत पुच्छी” ति ।

दुतिय पि खो पे० ततिय पि खो अस्सारोहो गामणि भगवन्त
एतदवोच — “सुत मेत, भन्ते, पुब्बकान आचरियपाचरियान अस्सारोहान
भासमानान — ‘यो सो अस्सारोहो सङ्गामे उस्सहति वायमति, तमेन
उस्सहन्तं वायमन्त परे हनन्ति परियापादेन्ति, सो कायस्स भेदा पर मरणा 20
परजितानं देवान सहव्यत उपपज्जती’ ति । इध भगवा किमाहा” ति ?

“अद्धा खो त्याह, गामणि, न लभामि — ‘अल, गामणि, तिट्ठतेत,
मा म एत पुच्छी’ ति । अपि च खो त्याह व्याकरिस्सामि । यो सो, गामणि,
अस्सारोहो सङ्गामे उस्सहति वायमति तस्स त चित्त पुब्बे गहित दुक्कट
दुप्पणिहित — ‘इमे सत्ता हज्जन्तु वा बज्जन्तु वा उच्छिज्जन्तु वा 25
विनस्सन्तु वा मा अहेसु इति वा’ ति । तमेन उस्सहन्तं वायमन्त
परे हनन्ति परियापादेन्ति, सो कायस्स भेदा पर मरणा परजितो
नाम निरयो तत्थ उपपज्जति । सचे खो पनस्स एवं दिट्ठि होति —

R 311

- ‘यो सो अस्सारोहो सङ्गामे उस्सहति वायमति, तमेन उस्सहन्त वायमन्त परे हनन्ति परियापादेन्ति, सो कायस्स भेदा पर मरणा परजितान देवान सहब्यत उपपज्जती’ ति, सास्स होति मिच्छादिट्ठि । मिच्छादिट्ठिकस्स खो पनाह गामणि, पुरिसपुगलस्स द्विन्न
- 5 गतीन अज्जतर गति वदामि – निरय वा तिरच्छानयोनि वा” ति ।

B 498

एव वुत्ते, अस्सारोहो गामणि परोदि, अस्सूनि पवत्तेसि ।

“एत खो त्याह, गामणि, नालत्थ – ‘अल, गामणि, तिट्ठतेत, मा म एत पुच्छी” ति ।

- “नाह, भन्ते, एत रोदामि य म भगवा एवमाह^१ । अपि चाह,
- 10 भन्ते, पुब्बकेहि आचरियपाचरियेहि अस्सारोहेहि दीघरत्त निकतो वच्चितो पलुद्धो – ‘यो सो अस्सारोहो सङ्गामे उस्सहति वायमति, तमेन उस्सहन्त वायमन्त परे हनन्ति परियापादेन्ति, सो कायस्स भेदा पर मरणा परजितान देवान सहब्यत उपपज्जती’ ति । अभिक्कन्त, भन्ते पे० अज्जतग्गे पाणुपेत सरण गत” ति ।

६ असिबन्धकपुत्तसुत्तं

- 15 ६ एक समय भगवा नाळन्दाय विहरति पावारिकम्बवने । अथ खो असिबन्धकपुत्तो गामणि येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्नो खो असिबन्धकपुत्तो गामणि भगवन्त एतदवोच – “ब्राह्मणा, भन्ते, पच्छा-भूमका कामण्डलुका सेवालमालिका उदकोरोहका अग्गिपरिचारका^२ ।
- 20 ते मत कालङ्कत^३ उय्यापेन्ति नाम सज्जापेन्ति नाम सग्ग नाम ओक्का-मेन्ति^४ । भगवा पन, भन्ते, अरह सम्मासम्बुद्धो प्होति तथा कातु यथा सब्बो लोको कायस्स भेदा पर मरणा सुगति सग्ग लोक उपपज्जेय्या” ति ?

- “तेन हि, गामणि, तज्जेवेत्थ पटिपुच्छिस्सामि । यथा ते
- 25 खमेय्य तथा न ब्याकरेय्यासी^५ ति । त कि मज्जासि, गामणि, इधस्स^६ पुरिसो पाणातिपाती अदिन्नादायी कामेसुमिच्छाचारी मुसावादी फिसुण-वाचो फरुसवाचो सम्फप्पलापी अभिज्झालु ब्यापन्नचित्तो मिच्छादिट्ठिको ।

१ एतमाह – रो० । २ अग्गिपरिचारिका – रो० । ३ कालकत – स्या० ।

४ ओक्कापेन्ति – स्या० । ५ ब्याकरेय्यासि – रो० । ६ इधस्स – रो० ।

तमेन महा जनकायो सङ्गम्म समागम्म आयाचेय्य थोमेय्य पञ्जलिको
अनुपरिसक्केय्य — ‘अय पुरिसो कायस्स भेदा पर मरणा सुगति सग्ग
लोक उपपज्जतू’^१ ति । त कि मञ्जसि, गामणि, अपि नु सो पुरिसो महतो
जनकायस्स आयाचनहेतु वा थोमनहेतु वा पञ्जलिका अनुपरिसक्कनहेतु
वा कायस्स भेदा पर मरणा सुगति सग्ग लोक उपपज्जेय्या” ति ? . 5

“नो हेत, भन्ते” ।

“सेय्यथापि, गामणि, पुरिसो महति^२ पुथुसिल गम्भीरे उदकरहदे
पक्खिपेय्य । तमेन महा जनकायो सङ्गम्म समागम्म आयाचेय्य थोमेय्य B 499
पञ्जलिको अनुपरिसक्केय्य — ‘उम्मज्ज, भो पुथुसिले, उल्लव, भो
पुथुसिले, थलमुल्लव, भो पुथुसिले’ ति । त कि मञ्जसि, गामणि, अपि 10 R 313
नु सा पुथुसिला महतो जनकायस्स आयाचनहेतु वा थोमनहेतु वा पञ्ज-
लिका अनुपरिसक्कनहेतु वा उम्मज्जेय्य वा उल्लवेय्य वा थल वा उल्ल-
वेय्या” ति ?

“नो हेत, भन्ते” ।

“एवमेव खो, गामणि, यो सो पुरिसो पाणातिपाती अदिन्नादभ्यी 15
कामेसुमिच्छाचारी मुसावादी पिसुणवाचो फरुसवाचो सम्फप्पलापी
अभिज्जालु ब्यापन्नचित्तो मिच्छादिट्ठिको । किञ्चा पि त महा जनकायो
सङ्गम्म समागम्म आयाचेय्य थोमेय्य पञ्जलिको अनुपरिसक्केय्य — ‘अय
पुरिसो कायस्स भेदा पर मरणा सुगति सग्ग लोक उपपज्जतू’ ति, अथ
खो सो पुरिसो कायस्स भेदा पर मरणा अपाय दुग्गति विनिपात निरय 20
उपपज्जेय्य ।

“त कि मञ्जसि, गामणि, इधस्स पुरिसो पाणातिपाता पटि-
विरतो अदिन्नादाना पटिविरतो कामेसुमिच्छाचारा पटिविरतो मुसा-
वादा पटिविरतो पिसुणाय वाचाय पटिविरतो फरुसाय वाचाय पटि-
विरतो सम्फप्पलापा पटिविरतो अनभिज्जालु अब्यापन्नचित्तो^३ सम्मा- 25
दिट्ठिको । तमेन महा जनकायो सङ्गम्म समागम्म आयाचेय्य थोमेय्य
पञ्जलिको अनुपरिसक्केय्य — ‘अय पुरिसो कायस्स भेदा पर मरणा
अपाय दुग्गति विनिपात निरय उपपज्जतू’ ति । त कि मञ्जसि, गामणि,
अपि नु सो पुरिसो महतो जनकायस्स आयाचनहेतु वा थोमनहेतु वा

१ उपपज्जती — रो० । २ महत्त — स्या० । ३ अब्यापन्नचित्तो — रो० ।

पञ्जलिका अनुपरिसक्कनहेतु वा कायस्स भेदा पर मरणा अपाय दुग्गति विनिपात निरय उपपज्जेय्या” ति ?

“नो हेत, भन्ते” ।

- R 314 “सेय्यथापि, गामणि, पुरिसो सप्पिकुम्भ वा तेलकुम्भ वा
5 गम्भीरे^१ उदकरहदे^२ ओगाहेत्वा^३ भिन्देय्य । तत्र^४ यास्स^५ सक्खरा
वा कठला वा सा अधोगामी अस्स, य च ख्वस्स तत्र सप्पि वा तेल वा त
उद्ध गामि अस्स । तमेन महा जनकायो सङ्गम्म समागम्म आयाचेय्य
थोमेय्य पञ्जलिको अनुपरिसक्केय्य — ‘ओसीद, भो सप्पितेल, ससीद,
भो सप्पितेल, अधो गच्छ, भो सप्पितेला’ ति । तं कि मञ्जसि, गामणि,
B 500 10 अपि नु त सप्पितेल महतो जनकायस्स आयाचनहेतु वा थोमनहेतु
वा पञ्जलिका अनुपरिसक्कनहेतु वा ओसीदेय्य वा ससीदेय्य वा
अधो^६ वा गच्छेय्या^७” ति ?

“नो हेत, भन्ते” ।

- “एवमेव खो, गामणि, यो सो पुरिसो पाणातिपाता पटिविरतो,
15 अद्रिन्नादाना पटिविरतो, कामसुमिच्छाचारा पटिविरतो, मुसावादा
पटिविरतो, पिसुणाय वाचाय पटिविरतो, फरसाय वाचाय पटिविरतो,
सम्फप्पलापा पटिविरतो, अनभिज्झालु, अब्यापन्नचित्तो, सम्मादिट्ठिको,
किञ्चा पि त महा जनकायो सङ्गम्म समागम्म आयाचेय्य थोमेय्य पञ्ज-
लिको अनुपरिसक्केय्य — ‘अय पुरिसो कायस्स भेदा पर मरणा अपाय
20 दुग्गति विनिपात निरय उपपज्जतू’ ति, अथ खो सो पुरिसो कायस्स भेदा
पर मरणा सुगति सगग लोक उपपज्जेय्या” ति । एव वुत्ते, असिबन्धकपुत्तो
गामणि भगवन्त एतदवोच — “अभिककन्त, भन्ते पे० अज्जतग्गे
पाणुपेत सरण गत” ति ।

७ खेत्तूपमसुत्तं

- ७ एक समय भगवा नाळन्दाय विहरति पावारिकम्बवने ।
25 अथ खो असिबन्धकपुत्तो गामणि येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्क-
मित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्नो खो
असिबन्धकपुत्तो गामणि भगवन्त एतदवोच — “ननु, भन्ते, भगवा सब्ब-
पाणभूतहितानुकम्पी विहरती” ति ?

१ — १ गम्भीरमुदकरहद — रो०, गम्भीर उदकरहद — स्या० । २ ओगाहित्वा —
स्या० । ३ तत्रस्स या — रो०, तत्र यस्स — स्या० । ४ — ४ अधोगच्छेय्या — रो० ।

“एव, गामणि, तथागतो सब्बपाणभूतानुकम्पी विहरती” ति ।

“अथ किञ्चरहि, भन्ते, भगवा एकच्चान सक्कच्च धम्म देसेति, एकच्चान नो तथा सक्कच्च धम्म देसेती” ति ?

“तेन हि, गामणि, तञ्जेवेत्थ पटिपुच्छिस्सामि । यथा ते खमेय्य तथा न व्याकरेय्यासि । त कि मञ्जसि, गामणि, इधस्सु^१ कस्स- 5
कस्स गहपतिनो तीणि खेत्तानि — एक खेत्त अग्ग, एक खेत्त मज्झिम, एक खेत्त हीन जङ्गल ऊसर^२ पापभूमि । त कि मञ्जसि, गामणि, असु कस्सको गहपति बीजानि पतिट्ठापेतुकामो^३ कथ पठम पतिट्ठापेय्य, य वा अदु खेत्त अग्ग, य वा अदु खेत्त मज्झिम, य वा अदु खेत्त हीन जङ्गल ऊसर पापभूमी” ति ? 10

“असु, भन्ते, कस्सको गहपति बीजानि पतिट्ठापेतुकामो य अदु खेत्त अग्ग तत्थ पतिट्ठापेय्य । तत्थ पतिट्ठापेत्वा य अदु खेत्त मज्झिम तत्थ पतिट्ठापेय्य । तत्थ पतिट्ठापेत्वा य अदु खेत्त हीन जङ्गल ऊसर पापभूमि तत्थ पतिट्ठापेय्य पि, नो पि पतिट्ठापेय्य । त किस्स हेतु ? अन्तमसो गोभत्त पि भविस्सती” ति । 15

“सेय्यथापि, गामणि, य अदु खेत्त अग्ग, एवमेव मय्ह भिक्खु- भिक्खुनियो । तेसाह धम्म देसेमि — आदिकल्याण मज्झेकल्याण परियो- सानकल्याण, सात्थ सब्यञ्जन केवलपरिपुण्ण परिसुद्ध ब्रह्मचरिय पका- सेमि । त किस्स हेतु ? एते हि, गामणि, मदीपा मलेणा मताणा मसरणा विहरन्ति । सेय्यथापि, गामणि, य अदु खेत्त मज्झिम, एवमेव मय्ह 20
उपासकउपासिकायो । तेस^४ पाह^५ धम्म देसेमि — आदिकल्याण मज्झे- कल्याण परियोसानकल्याण, सात्थ सब्यञ्जन केवलपरिपुण्ण परिसुद्ध ब्रह्मचरिय पकासेमि । त किस्स हेतु ? एते हि, गामणि, मदीपा मलेणा मताणा मसरणा विहरन्ति । सेय्यथापि, गामणि, य अदु खेत्त हीन जङ्गल ऊसर पापभूमि, एवमेव मय्ह अञ्जातित्थिया समणब्राह्मण- 25 R 316
परिब्बाजका । तेस^६ पाह^७ धम्म देसेमि — आदिकल्याण मज्झेकल्याण परियोसानकल्याणं सात्थं सब्यञ्जन, केवलपरिपुण्ण परिसुद्ध ब्रह्मचरिय पकासेमि । त किस्स हेतु ? अप्पेव नाम एक पद पि आजानेय्यु त नेस अस्स दीघरत्त हिताय सुखाया’ ति ।

१. इध — स्या०, रो० । २. ओसर — स्या० । ३. पतिट्ठापेतुकामो — स्या० । ४-४ तेसाह — स्या० । ५-५ नेस चाह — स्या० ।

“सेय्यथापि, गामणि, पुरिसस्स तयो उदकमणिका – एको उदक-
मणिको अच्छिद्दो अहारी^१ अपरिहारी^१, एको उदकमणिको अच्छिद्दो हारी
परिहारी, एको उदकमणिको छिद्दो हारी परिहारी । त किं मञ्जसि,
गामणि, असु पुरिसो उदकं निक्खिपितुकामो कथं पठमं निक्खिपेय्य, यो
5 वा सो उदकमणिको अच्छिद्दो अहारी अपरिहारी, यो वा सो उदकमणिको
अच्छिद्दो हारी परिहारी, यो वा सो उदकमणिको छिद्दो हारी परि-
हारी” ति ?

“असु, भन्ते, पुरिसो उदकं निक्खिपितुकामो यो सो उदकमणिको
अच्छिद्दो अहारी अपरिहारी तत्थं निक्खिपेय्य, तत्थं निक्खिपित्वा यो सो
10 उदकमणिको अच्छिद्दो हारी परिहारी तत्थं निक्खिपेय्य, तत्थं निक्खि-
पित्वा यो सो उदकमणिको छिद्दो हारी परिहारी तत्थं निक्खिपेय्य^२ पि,
नो पि निक्खिपेय्य । तं किंस्स हेतु ? अन्तमसो भण्डधोवनं पि भविस्सती
ति । सेय्यथापि, गामणि, यो सो उदकमणिको अच्छिद्दो अहारी अपरि-
हारी, एवमेव मय्हं भिक्खुभिक्खुनियो । तेसाहं धम्मं देसेमि – आदि-
B 502 15 कल्याणं मज्झेकल्याणं परियोसानकल्याणं सात्थं सब्बञ्जनं, केवलपरि-
पुण्णं परिसुद्धं ब्रह्मचरियं पकासेमि । तं किंस्स हेतु ? एते हि, गामणि,
मदीपा मलेणा मताणां मसरणां विहरन्ति । सेय्यथापि, गामणि, यो
सो उदकमणिको अच्छिद्दो हारी परिहारी, एवमेव मय्हं उपासकउपा-
R 317 सिकायो । तेसाहं^३ धम्मं देसेमि – आदिकल्याणं मज्झेकल्याणं परियो-
20 सानकल्याणं सात्थं सब्बञ्जनं, केवलपरिपुण्णं परिसुद्धं ब्रह्मचरियं पका-
सेमि । तं किंस्स हेतु ? एते हि, गामणि, मदीपा मलेणा मताणां मसरणां
विहरन्ति । सेय्यथापि, गामणि, यो सो उदकमणिको छिद्दो हारी परि-
हारी, एवमेव मय्हं अञ्जतित्थिया समणब्राह्मणपरिब्बाजका । तेसाहं
धम्मं देसेमि – आदिकल्याणं मज्झेकल्याणं परियोसानकल्याणं सात्थं
25 सब्बञ्जनं केवलपरिपुण्णं परिसुद्धं ब्रह्मचरियं पकासेमि । तं किंस्स हेतु ?
अप्पेव नाम एकं पदं पि आजानेय्य, तं नेसं अस्स दीघरत्तं हिताय सुखाया”
ति । एव वुत्ते, असिबन्धकपुत्तो गामणि भगवन्त एतदवोच – “अभिक्कन्त,
भन्ते, अभिक्कन्त, भन्ते पे० उपासकं मं भगवा धारेतु अञ्जतगं
पाणुपेतं सरणं गतं” ति ।

१-१ अहारिअपरिहारि – स्या०, अहारि अपरिहारि – रो० । २ निक्खिपेय्या –
रो० । ३ तेसं पदं – रो०, तेसं अहं – स्या० ।

८ सङ्ख्यधमसुत्त

८ एक समय भगवा नाळन्दाय विहरति पावारिकम्बवने ।
अथ खो असिबन्धकपुत्तो गामणि निगण्ठसावको येन भगवा तेनुपसङ्कमि,
उपसङ्कमित्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्न खो असिबन्धकपुत्त
गामणि भगवा एतदवोच – “कथं नु खो, गामणि, निगण्ठो नाटपुत्तो^१
सावकानं धम्मं देसेती” ति ?

5

“एव खो, भन्ते, निगण्ठो नाटपुत्तो सावकानं धम्मं देसेति –
‘यो कोचि पाण अतिपातेति^२ सब्बो सो आपायिको नेरयिको, यो कोचि
अदिन्न आदियति सब्बो सो आपायिको नेरयिको, यो कोचि कामेसु
मिच्छा चरति सब्बो सो आपायिको नेरयिको, यो कोचि मुसा भणति
सब्बो सो आपायिको नेरयिको । यबहुल यबहुल विहरति तेन तेन 10
नीयती^३’ ति । एव खो, भन्ते, निगण्ठो नाटपुत्तो सावकान धम्म
देसेती” ति ।

“यबहुलं यंबहुल च, गामणि, विहरति तेन तेन नीयति’, एव
सन्ते न कोचि आपायिको नेरयिको भविस्सति, यथा निगण्ठस्स नाट-
पुत्तस्स वचन ।

R 318

15

“त कि मञ्जसि, गामणि, यो सो पुरिसो पाणातिपाती रत्तिया
वा दिवसस्स वा समयासमय उपादाय, कतमो बहुतरो समयो य वा सो
पाणमतिपातेति य वा सो पाणं नातिपातेती” ति ?

B 503

“यो सो, भन्ते, पुरिसो पाणातिपाती रत्तिया वा दिवसस्स वा
समयासमय उपादाय, अप्पतरो सो समयो य सो पाणमतिपातेति, अथ 20
खो स्वेव^४ बहुतरो समयो य सो पाण नातिपातेती” ति ।

“यबहुल यबहुल च, गामणि, विहरति तेन तेन नीयती ति, एव
सन्ते न कोचि आपायिको नेरयिको भविस्सति, यथा निगण्ठस्स नाटपुत्तस्स
वचनं ।

“त कि मञ्जसि, गामणि, यो सो पुरिसो अदिन्नादायी रत्तिया 25
वा दिवसस्स वा समयासमय उपादाय, कतमो बहुतरो समयो य वा सो
अदिन्न आदियति य वा सो अदिन्न नादियती” ति ।

“यो सो, भन्ते, पुरिसो अदिन्नादायी रत्तिया वा दिवसस्स वा

१. नाटपुत्तो – रो० । २ अतिमापेति – स्या० रो० । ३ निव्यती – स्या०,
रो० । ४ सो व – रो० ।

समयासमय उपादाय अप्पतरो सो समयो य सो अदिन्न आदियति, अथ खो स्वेव बहुतरो समयो य सो अदिन्न नादियती' ति ।

“यबहुल यबहुल च, गामणि, विहरति तेन तेन नीयती' ति, एव सन्ते न कोचि आपायिको नेरयिको भविस्सति, यथा निगण्ठस्स
5 नाटपुत्तस्स वचन ।

“त कि मञ्जासि, गामणि, यो सो पुरिसो कामेसुमिच्छाचारी रत्तिया वा दिवसस्स वा समयासमय उपादाय, कतमो बहुतरो समयो य वा सो कामेसु मिच्छा चरति य वा सो कामेसु मिच्छा न चरती' ति ?

“यो सो, भन्ते, पुरिसो कामेसुमिच्छाचारी रत्तिया वा दिवसस्स
10 वा समयासमय उपादाय, अप्पतरो सो समयो य सो कामेसु मिच्छा चरति, अथ खो स्वेव बहुतरो समयो य सो कामेसु मिच्छा न चरती' ति ।

R 319

“यबहुल यबहुल च, गामणि, विहरति तेन तेन नीयती' ति, एव सन्ते न कोचि आपायिको नेरयिको भविस्सति, यथा निगण्ठस्स नाटपुत्तस्स वचन ।

15 “त कि मञ्जासि, गामणि, यो सो पुरिसो मुसावादी रत्तिया वा दिवसस्स वा समयासमय उपादाय, कतमो बहुतरो समयो य वा सो मुसा भणति य वा सो मुसा न भणती' ति ?

B 504

“यो सो, भन्ते, पुरिसो मुसावादी रत्तिया वा दिवसस्स वा समयासमय उपादाय, अप्पतरो सो समयो य सो मुसा भणति, अथ खो
20 स्वेव बहुतरो समयो य सो मुसा न भणती' ति ।

“यबहुल यबहुल च, गामणि, विहरति तेन तेन नीयती' ति, एव सन्ते न कोचि आपायिको नेरयिको भविस्सति, यथा निगण्ठस्स नाटपुत्तस्स वचन ।

“इध, गामणि, एकच्चो सत्था एववादी होति एवदिट्ठि – ‘यो
25 कोचि पाणमतिपातेति सब्बो सो आपायिको नेरयिको, यो कोचि अदिन्न आदियति सब्बो सो आपायिको नेरयिको, यो कोचि कामेसु मिच्छा चरति सब्बो सो आपायिको नेरयिको, यो कोचि मुसा भणति सब्बो सो आपायिको नेरयिको' ति । तस्मि खो पन, गामणि, सत्थरि सावको अभिप्पसन्नो होति । तस्स एव होति – ‘मय्ह खो सत्था एववादी एवदिट्ठि – यो
30 कोचि पाणमतिपातेति सब्बो सो आपायिको नेरयिको ति । अत्थि खो पन मया पाणो अतिपातितो अहम्पम्हि आपायिको नेरयिको ति दिट्ठि

पटिलभति । त, गामणि, वाच अप्पहाय त चित्त अप्पहाय त दिट्ठि
 अप्पटिनिस्सज्जित्वा यथाभत^१ निक्खित्तो एव निरये । मय्ह खो सत्था
 एववादी एवदिट्ठि – यो कोचि अदिन्न आदियति सब्बो सो आपायिको नेर-
 यिको ति । अत्थि खो पन मया अदिन्न आदिन्न अहम्पम्हि आपायिको
 नेरयिको ति दिट्ठि पटिलभति । त, गामणि, वाच अप्पहाय त चित्त 5
 अप्पहाय त दिट्ठि अप्पटिनिस्सज्जित्वा यथाभत निक्खित्तो एव निरये ।
 मय्ह खो सत्था एववादी एवदिट्ठि – यो कोचि कामेसु मिच्छा चरति सब्बो
 सो आपायिको नेरयिको^२ ति । अत्थि खो पन मया कामेसु मिच्छा^३ चिण्ण^४ ।
 ‘अहम्पम्हि आपायिको नेरयिको’ ति दिट्ठि पटिलभति । त, गामणि,
 वाच अप्पहाय त चित्त अप्पहाय त दिट्ठि अप्पटिनिस्सज्जित्वा यथाभत 10
 निक्खित्तो एव निरये । मय्ह खो सत्था एववादी एवदिट्ठि – यो कोचि
 मुसा भणति सब्बो सो आपायिको नेरयिको ति । अत्थि खो पन मया
 मुसा भणित । ‘अहम्पम्हि आपायिको नेरयिको’ ति दिट्ठि पटिलभति ।
 त, गामणि, वाच अप्पहाय त चित्त अप्पहाय त दिट्ठि अप्पटिनिस्सज्जित्वा
 यथाभत निक्खित्तो एव निरये । 15

R 320

15

B 505

“इध पन, गामणि, तथागतो लोके उपपज्जति अरह सम्मा-
 सम्बुद्धो विज्जाचरणसम्पन्नो सुगतो लोकविद् अनुत्तरो पुरिसदम्मसारथि
 सत्था देवमनुस्सान बुद्धो भगवा । सो अनेकपरियायेन पाणातिपात
 गरहति विगरहति, ‘पाणातिपाता विरमथा’ ति चाह^५ । अदिन्नादान
 गरहति विगरहति, ‘अदिन्नादाना विरमथा’ ति चाह । कामेसुमिच्छाचार 20
 गरहति, विगरहति ‘कामेसुमिच्छाचारा विरमथा’ ति चाह । मुसावाद
 गरहति विगरहति ‘मुसावादा विरमथा’ ति चाह । तस्मि खो पन
 गामणि, सत्थरि सावको अभिप्पसन्नो होति । सो इति पटिसञ्चिक्खति—
 ‘भगवा खो अनेकपरियायेन पाणातिपात गरहति विगरहति, पाणातिपाता
 विरमथा ति चाह । अत्थि खो पन मया पाणो अतिपातितो^६ यावतको वा 25
 तावतको वा । यो^६ खो पन मया पाणो अतिपातितो यावतको वा तावतको
 वा^६, तं न सुट्ठु, तं न साधु । अह चेव खो पन तप्पच्चया विप्पटिसारी
 अस्स । न मेत पापं कम्म अकतं भविस्सती’ ति । सो इति पटिसङ्खाय
 त चेव पाणातिपात पजहति । आयति च पाणातिपाता पटिविरतो

१ यथा हत – रो० । २ मिच्छाचारा – स्या० । ३ चिण्णा – स्या० ।

४ आह – रो० । ५ अतिमापितो – स्या०, रो० । ६-६ रो० पोत्यके नत्थि ।

होति । एवमेतस्स^१ पापस्स कम्मस्स पहान होति^१ । एवमेतस्स पापस्स कम्मस्स समतिक्कमो होति ।

‘भगवा खो अनेकपरियायेन अदिन्नादान गरहति विगरहति, अदिन्नादाना विरमथा ति चाह । अत्थि खो पन मया अदिन्न आदिन्न
5 यवतक वा तावतक वा । य खो पन मया अदिन्नआदिन्न यावतकं वा तावतक वा त न सुट्ठु, त न साधु । अह चेव खो पन तप्पच्चया विप्पटि-
सारी अस्स, न मेत पाप कम्म अकत भविस्सती’ ति । सो इति पटिसङ्खाय
R 321 त चेव अदिन्नादान पजहति । आरयति च अदिन्नादाना पटिविरतो होति ।
एवमेतस्स पापस्स कम्मस्स पहान होति । एवमेतस्स पापस्स कम्मस्स
10 समतिक्कमो होति ।

‘भगवा खो पन अनेकपरियायेन कामेसुमिच्छाचार गरहति विगर-
हति, कामेसुमिच्छाचारा विरमथा ति चाह । अत्थि खो पन मया कामेसु
मिच्छा चिण्ण यावतक वा तावतक वा । य खो पन मया कामेसु मिच्छा
चिण्ण यावतक वा तावतक वा त न सुट्ठु, तं न साधु । अह चेव खो पन
B, 506 15 तप्पच्चया विप्पटिसारी अस्स, न मेत पाप कम्म अकतं भविस्सती’ ति ।
सो इति पटिसङ्खाय त चेव कामेसुमिच्छाचार पजहति, आरयति च कामेसु-
मिच्छाचारा पटिविरतो होति । एवमेतस्स पापस्स कम्मस्स पहान होति ।
एवमेतस्स पापस्स कम्मस्स समतिक्कमो होति ।

‘भगवा खो पन अनेकपरियायेन मुसावाद गरहति विगरहति,
20 मुसावादा विरमथा ति चाह । अत्थि खो पन मया मुसा भणित यावतक
वा तावतक वा । य खो पन मया मुसा भणित यावतक वा तावतक वा
त न सुट्ठु, त न साधु । अह चेव खो पन तप्पच्चया विप्पटिसारी अस्स,
न मेत पाप कम्म अकत भविस्सती’ ति । सो इति पटिसङ्खाय त चेव
मुसावाद पजहति, आरयति च मुसावादा पटिविरतो होति । एवमेतस्स
25 पापस्स कम्मस्स पहान होति । एवमेतस्स पापस्स कम्मस्स समतिक्कमो
होति ।

“सो पाणातिपात पहाय पाणातिपाता पटिविरतो होति ।
अदिन्नादान पहाय अदिन्नादाना पटिविरतो होति । कामेसुमिच्छाचार
पहाय कामेसुमिच्छाचारा पटिविरतो होति । मुसावाद पहाय मुसावादा
30 पटिविरतो होति । पिसुण वाच पहाय पिसुणाय वाचाय पटिविरतो

होति । फरुस वाच पहाय फरुसाय वाचाय पटिविरतो होति । सम्फप्प-
लाप पहाय सम्फप्पलापा पटिविरतो होति । अभिज्झ पहाय अन-
भिज्झालु होति । व्यापादप्पदोस^१ पहाय अब्यापन्नचित्तो होति ।
मिच्छादिट्ठि पहाय सम्मादिट्ठिको होति ।

R. 32'

“स खो सो, गामणि, अरियसावको एव विगताभिज्झो विगत- 5
व्यापादो असम्मूब्धो^२ सम्पजानो पटिस्सतो मेत्तासहगतेन चेतसा एक
दिस फरित्वा विहरति, तथा दुतिय, तथा ततिय, तथा चतुत्थ । इति
उद्धमघो तिरिय सब्बधि सब्बत्तताय सब्बावन्त लोक मेत्तासहगतेन चेतसा
विपुलेन महग्गतेन अप्पमाणेन अवेरेन अब्यापज्जेन^३ फरित्वा विहरति ।
सेय्यथापि, गामणि, बलवा सङ्खधमो अप्पकसिरेनेव^४ चतुद्दिसा विज्जा- 10
पेय्य, एवमेव खो, गामणि, एव भाविताय मेत्ताय चेतोविमुत्तिया एव
बहुलीकताय य पमाणकत कम्म, न त तत्रावसिस्सति न त तत्रावतिट्ठति ।

“स खो सो, गामणि, अरियसावको एव विगताभिज्झो विगत-
व्यापादो असम्मूब्धो सम्पजानो पटिस्सतो करुणासहगतेन चेतसा पे०
मुदितासहगतेन चेतसा पे० उपेक्खासहगतेन चेतसा एक दिस फरित्वा 15
विहरति, तथा दुतिय, तथा ततिय, तथा चतुत्थ । इति उद्धमघो तिरिय
सब्बधि सब्बत्तताय सब्बावन्त लोक उपेक्खासहगतेन चेतसा विपुलेन
महग्गतेन अप्पमाणेन अवेरेन अब्यापज्जेन फरित्वा विहरति । सेय्यथापि,
गामणि, बलवा सङ्खधमो अप्पकसिरेनेव चतुद्दिसा विज्जापेय्य, एवमेव
खो, गामणि, एव भाविताय उपेक्खाय चेतोविमुत्तिया एव बहुलीकताय 20
य पमाणकत कम्म न त तत्रावसिस्सति न त तत्रावतिट्ठती” ति ।

B 50,

एव वुत्ते, असिबन्धकपुत्तो गामणि भगवन्त एतदवोच – “अभि-
क्कन्त, भन्ते, अभिक्कन्त, भन्ते पे० उपासक म भगवा धारेतु
अज्जतग्गे पाणुपेत सरण गत” ति ।

६ कुलसुत्तं

६ एक समय भगवा कोसलेसु चारिक चरमानो महता भिक्खु- 25
सङ्घेन सद्धि येन नाळन्दा तदवसरि । तत्र सुद भगवा नाळन्दाय विहरति
पावारिकम्बवने ।

R. 32

१ व्यापादपदोस – स्या०, व्यापादपदोस – रो० । २ असम्मूब्धो – रो० ।

३ अब्यापज्जेन – रो०, अब्यापज्जेन – स्या० । ४ अप्पकसिरेनेव – रो० ।

तेन खो पन समयेन नाळन्दा दुब्भिक्खा होति द्वीहितिका सेतट्टिका सलाकावुत्ता । तेन खो पन समयेन निगण्ठो नाटपुत्तो नाळन्दाय पटि-
वसति महत्तिया निगण्ठपरिसाय सद्धि । अथ खो असिबन्धकपुत्तो गामणि
निगण्ठसावको येन निगण्ठो नाटपुत्तो तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा
5 निगण्ठ नाटपुत्त अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्न खो
असिबन्धकपुत्त गामणि निगण्ठो नाटपुत्तो एतदवोच — “एहि त्व, गामणि,
समणस्स गोतमस्स वाद आरोपेहि । एव ते कल्याणो कित्तिसद्धो अब्भु-
ग्गच्छिस्सति — ‘असिबन्धकपुत्तेन गामणिना समणस्स गोतमस्स एव-
महिद्धिक्कस्स एवमहानुभावस्स वादो आरोपितो’” ति ।

10 “कथ पनाह, भन्ते, समणस्स गोतमस्स एवमहिद्धिक्कस्स एव-
महानुभावस्स वाद आरोपेस्सामी” ति ?

B 508 “एहि त्व, गामणि, येन समणो गोतमो तेनुपसङ्कम, उपसङ्क-
मित्वा समण गोतम एव वदेहि — ‘ननु, भन्ते, भगवा अनेकपरियायेन
कुलान अनुद्दय^१ वण्णेति, अनुरक्ख वण्णेति, अनुकम्प वण्णेती’ ति ?
15 सचे, खो, गामणि, समणो गोतमो एव पुट्ठो एव व्याकरोति — ‘एव,
गामणि, तथागतो अनेकपरियायेन कुलान अनुद्दय वण्णेति, अनुरक्ख
वण्णेति, अनुकम्प वण्णेती’ ति, तमेन त्व एव वदेय्यासि — ‘अथ किञ्चरहि,
भन्ते, भगवा दुब्भिक्खे’ द्वीहितिके सेतट्टिके सलाकावुत्ते महता भिक्खुसङ्घेन
सद्धि चारिक चरति ? उच्छेदाय भगवा कुलान पटिपन्नो, अनयाय भगवा
20 कुलान पटिपन्नो, उपधाताय भगवा कुलान पटिपन्नो’ ति । इम खो ते,
गामणि, समणो गोतमो उभतोकोटिक पञ्च पुट्ठो नेव सक्खति^२ उगिलितु
नेव सक्खति ओगिलितु” ति । “एव, भन्ते” ति खो असिबन्धकपुत्तो
गामणि निगण्ठस्स नाटपुत्तस्स पटिस्सुत्वा उट्ठायासना निगण्ठ नाटपुत्त
अभिवादेत्वा पदक्खिण कत्वा येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा
25 भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्नो खो असि-
बन्धकपुत्तो गामणि भगवन्त एतदवोच —

“ननु, भन्ते, भगवा अनेकपरियायेन कुलान अनुद्दय वण्णेति,
अनुरक्ख वण्णेति, अनुकम्प वण्णेती” ति ?

१ आरोपेमी — स्या० । २ अनुद्दय — स्या०, रो० । ३ नाळन्दे दुब्भिक्खे —
स्या० । ४ सक्खति — सी० ।

“एव, गामणि, तथागतो अनेकपरियायेन कुलान अनुद्ध्य वण्णेति
अनुरक्ख वण्णेति, अनुकम्प वण्णेती” ति ।

“अथ किञ्चरहि, भन्ते, भगवा दुब्भिवखे द्वीहितिके सेतट्टिके
सलाकावुत्ते महता भिक्खुसङ्घेन सद्धि चारिक चरति ? उच्छेदाय भगवा
कुलान पटिपन्नो, अनयाय भगवा कुलान पटिपन्नो, उपघाताय भगवा 5
कुलान पटिपन्नो” ति ।

“इतो सो, गामणि, एकनवुतिकप्पे^१ यमह अनुस्सरामि, नाभि-
जानामि किञ्चि कुल पक्कभिक्खानुप्पदानमत्तेन^२ उपहतपुब्ब । अथ खो
यानि तानि कुलानि अद्धानि^३ महद्धनानि महाभोगानि प्हूतजातरूपरज-
तानि प्हूतवित्तूपकरणानि प्हूतधनधञ्जानि, सब्बानि तानि दान- 10
सम्भूतानि चेव सच्चसम्भूतानि च सामञ्जसम्भूतानि^४ च । अट्ठ खो,
गामणि, हेतू, अट्ठ पच्चया कुलान उपघाताय । राजतो वा कुलानि
उपघात गच्छन्ति, चोरतो वा कुलानि उपघात गच्छन्ति, अग्गितो वा
कुलानि उपघात गच्छन्ति, उदकतो वा कुलानि उपघात गच्छन्ति, B. 509
निहित वा ठाना^५ विगच्छन्ति^६, दुप्पयुत्ता वा कम्मन्ता^७ विपज्जन्ति^८, कुले 15
वा कुलङ्गारो ति उपपज्जति^९ यो ते भोगे विकिरति विधमति विद्धसेति,
अनिच्चता येव अट्ठमी ति । इमे खो, गामणि, अट्ठ हेतू, अट्ठ पच्चया
कुलान उपघाताय । इमेसु खो, गामणि, अट्ठसु हेतूसु अट्ठसु पच्चयेसु
सविज्जमानेसु यो म एव वदेय्य – ‘उच्छेदाय भगवा कुलान पटिपन्नो,
अनयाय भगवा कुलान पटिपन्नो, उपघाताय भगवा कुलान पटिपन्नो’ 20
ति, त, गामणि, वाच अप्पहाय त चित्त अप्पहाय त दिट्ठि अप्पटिनिस्स-
ज्जित्वा यथाभत निक्खित्तो एव निरये” ति । एव वुत्ते, असिबन्धकपुत्तो
गामणि भगवन्त एतदवोच – “अभिवकन्त, भन्ते, अभिवकन्त, भन्ते
पे० . उपासक म भगवा धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेत सरण गत” ति ।

१० मणिचूळकसुत्तं

१० एक समय भगवा राजगहे विहरति वेळुवने कलन्दक- 25
निवापे । तेन खो पन समयेन राजन्तेपुरे राजपरिसाय^५ सन्निसिन्नान

१ एकनवुतो कप्पो – स्या०, एकनवुतिकप्पो – रो० । २ पक्कभिक्खादानेन – स्या० ।

३ अद्धानि – स्या० । ४ सञ्जमसम्भूतानि – स्या०, रो० । ५-५ नाधिगच्छन्ति – रो०,
सी० । ६-६ कम्मन्त जहन्ति – रो० । ७ उपपज्जन्ति – स्या० । ८ राजपरिसाय –
रो० ।

सन्निपतितान् अयमन्तराकथा उदपादि — “कप्पति समणान् सक्कपुत्तियान् जातरूपरजत, सादियन्ति समणा सक्कपुत्तिया जातरूपरजत, पटिग्गण्हन्ति समणा सक्कपुत्तिया जातरूपरजत” ति ।

तेन खो पन समयेन मणिचूळको गामणि तस्स परिसाय निसिन्नो
 5 होति । अथ खो मणिचूळको गामणि त परिस एतदवोच — “मा अय्यो”
 एवं अवचुत्थ । न कप्पति समणान् सक्कपुत्तियान् जातरूपरजत, न
 सादियन्ति समणा सक्कपुत्तिया जातरूपरजत, नप्पटिग्गण्हन्ति समणा
 सक्कपुत्तिया जातरूपरजत, निक्खित्तमणिसुवण्णा समणा सक्कपुत्तिया
 अपेतजातरूपरजता” ति । असक्खि खो मणिचूळको गामणि त परिस
 10 सञ्जापेतु ।

अथ खो मणिचूळको गामणि येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्क-
 R 326 मित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्नो
 खो मणिचूळको गामणि भगवन्त एतदवोच — “इध, भन्ते, राजन्तेपुरे
 राजपरिसाय सन्निसिन्नान् सन्निपतितान् अयमन्तराकथा उदपादि —
 15 ‘कप्पति समणान् सक्कपुत्तियान् जातरूपरजत, सादियन्ति समणा
 B 510 सक्कपुत्तिया जातरूपरजत, पटिग्गण्हन्ति समणा सक्कपुत्तिया जात-
 रूपरजत’ ति । एव वुत्ते, अह, भन्ते, त परिस एतदवोच^१ — ‘मा अय्यो एव
 अवचुत्थ । न कप्पति समणान् सक्कपुत्तियान् जातरूपरजत, न सादि-
 यन्ति समणा सक्कपुत्तिया जातरूपरजत, नप्पटिग्गण्हन्ति समणा सक्क-
 20 पुत्तिया जातरूपरजत, निक्खित्तमणिसुवण्णा समणा सक्कपुत्तिया अपेत-
 जातरूपरजता’ ति । असक्खि ख्वाह, भन्ते, त परिस सञ्जापेतु ।
 कच्चाहं, भन्ते, एव व्याकरमानो वुत्तवादी चेव भगवतो होमि, न च
 भगवन्त अभूतेन अभ्भाचिक्खामि, धम्मस्स चानुधम्म व्याकरोमि, न च
 कोचि सहधम्मिको वादानुवादो^२ गारय्ह ठान आगच्छती’ ति ?

25 “तग्घ त्व, गामणि, एव व्याकरमानो वुत्तवादी चेव मे होति^३,
 न च म अभूतेन अभ्भाचिक्खसि, धम्मस्स चानुधम्म व्याकरोसि, न च
 कोचि सहधम्मिको वादानुवादो गारय्ह ठान आगच्छति । न हि, गामणि,
 कप्पति समणानं सक्कपुत्तियानं जातरूपरजत, न सादियन्ति समणा
 सक्कपुत्तिया जातरूपरजत, नप्पटिग्गण्हन्ति समणा सक्कपुत्तिया जात-

१ अय्या — सी०, रो० । २ एतदवोच — रो० । ३ वादानुपातो — स्या० ।

४ अहोसि — स्या० ।

रूपरजत, निक्खित्तमणिसुवण्णा समणा सक्कपुत्तिया अपेतजातरूपरजता ।
 यस्स खो, गामणि, जातरूपरजत कप्पति, पञ्च पि तस्स कामगुणा
 कप्पन्ति । यस्स पञ्च कामगुणा कप्पन्ति^१, एकसेनेत, गामणि, धारेय्यासि
 अस्समणधम्मो असक्कपुत्तियधम्मो ति । अपि चाह, गामणि, एव
 वदामि — ‘तिण तिणत्थिकेन परियेसितब्ब, दारु’ दारुत्थिकेन परियेसि- 5
 तब्ब, सकट सकटत्थिकेन परियेसितब्ब, पुरिसो पुरिसत्थिकेन परियेसि-
 तब्बो । नत्वेवाह, गामणि, केनचि परियायेन ‘जातरूपरजत सादितब्ब
 परियेसितब्ब’ ति वदामी” ति ।

R 327

११ भद्रकसुत्तं

११ एक समय भगवा मल्लेसु^१ विहरति उरुवेलकप्प नाम
 मल्लान^२ निगमो । अथ खो भद्रको^३ गामणि येन भगवा तेनुपसङ्गमि, 10
 उपसङ्गमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त
 निसिन्नो खो भद्रको गामणि भगवन्त एतदवोच — “साधु मे, भन्ते, भगवा
 दुक्खस्स समुदय च अत्थङ्गम^४ च देसेतू” ति ।

“अह चे ते, गामणि, अतीतमद्धान आरब्भ दुक्खस्स समुदय
 च अत्थङ्गम देसेय्य — ‘एव अहोसि अतीतमद्धान’ ति, तत्र ते सिया कङ्खा, 15
 सिया विमति । अह चे ते, गामणि, अनागतमद्धान आरब्भ दुक्खस्स
 समुदय च अत्थङ्गम च देसेय्य — ‘एव भविस्सति अनागतमद्धान’ ति,
 तत्रा पि ते सिया कङ्खा, सिया विमति । अपि चाह, गामणि, इधेव
 निसिन्नो एत्थेव ते निसिन्नस्स दुक्खस्स समुदय च अत्थङ्गम च देसेस्सामि ।
 तं सुणाहि^५, साधुक मनसि करोहि, भासिस्सामी” ति । “एव, भन्ते” 20
 ति खो भद्रको गामणि भगवतो पच्चस्सोसि । भगवा एतदवोच —

B 511

“त कि मञ्जसि, गामणि, अत्थि ते उरुवेलकप्पे मनुस्सा येस
 ते वधेन वा बन्धेन वा जानिया वा गरहाय वा उप्पज्जेय्यु सोकपरिदेव-
 दुक्खदोमनस्सुपायासा” ति ?

“अत्थि मे, भन्ते, उरुवेलकप्पे मनुस्सा येस मे वधेन वा बन्धेन 25
 वा जानिया वा गरहाय वा उप्पज्जेय्यु सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सु-
 पायासा” ति ।

१ कप्पन्ति तस्सपि जातरूपरजत कप्पति — स्या० । २ दारु — स्या०, रो० ।
 ३ मल्लेसु — रो० । ४ मल्लान — रो० । ५ भद्रको — रो०, गन्धमको — स्या० ।
 ६ अत्थङ्गम — रो० । ७ सुणाहि — स्या०, रो० ।

R 328

“अत्थि पन ते, गामणि, उरुवेलकप्पे मनुस्सा येस ते वधेन वा बन्धेन वा जानिया वा गरहाय वा नुप्पज्जेय्यु सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा” ति ?

“अत्थि मे, भन्ते, उरुवेलकप्पे मनुस्सा येस मे वधेन वा बन्धेन वा जानिया वा गरहाय वा नुप्पज्जेय्यु सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा” ति ।

“को नु खो, गामणि, हेतु को पच्चयो येन ते एकच्चान उरुवेलकप्पियान मनुस्सान वधेन वा बन्धेन वा जानिया वा गरहाय वा उप्पज्जेय्यु सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा” ति^१ ?

“येस मे, भन्ते, उरुवेलकप्पियान मनुस्सान वधेन वा बन्धेन वा जानिया वा गरहाय वा उप्पज्जेय्यु सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा, अत्थि मे तेसु छन्दरागो । येस पन, भन्ते, उरुवेलकप्पियानं मनुस्सान वधेन वा बन्धेन वा जानिया वा गरहाय वा नुप्पज्जेय्यु सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा, नत्थि मे तेसु छन्दरागो” ति ।

“इमिना त्व, गामणि, धम्मेन दिट्ठेन विदितेन अकालिकेन पत्तेन परियोगाब्हेन अतीतानागते नय नेहि — ‘य खो किञ्चि अतीतमद्धान दुक्ख उप्पज्जमान उप्पज्जि^२ सब्ब त छन्दमूलक छन्दनिदान । छन्दो हि मूल दुक्खस्स । यम्पि हि किञ्चि अनागतमद्धान दुक्ख उप्पज्जमान उप्पज्जिस्सति, सब्ब त छन्दमूलक छन्दनिदान । छन्दो हि मूल दुक्खस्सा” ति ।

B 512

“अच्छरिय, भन्ते, अब्भुत, भन्ते । याव सुभासित चिद, भन्ते, भगवता — ‘य किञ्चि दुक्ख^३ उप्पज्जमान उप्पज्जति, सब्ब त छन्दमूलक छन्दनिदान । छन्दो हि मूल दुक्खस्सा’ ति^४ । अत्थि मे, भन्ते, चिरवासी नाम कुमारो बहि आवसथे पटिवसति । सो ख्वाह, भन्ते, कालस्सेव वुट्ठाय पुरिस उय्योजेमि — ‘गच्छ, भणे, चिरवासि कुमार जानाही’ ति । यावकीवञ्च, भन्ते, सो पुरिसो नागच्छति, तस्स मे

R 329

१ एत्थ ‘को वा पन (रो० पोत्थके नत्थि) गामणि हेतु को पच्चयो येन ते एकच्चान उरुवेलकप्पियान मनुस्सान वधेन वा बन्धेन वा जानिया वा गरहाय वा नुप्पज्जेय्यु सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा ति’ इति अधिको पाठो स्या०, रो० पोत्थकेसु अत्थि । २ उप्पज्जति — स्या०, रो० । ३ तेन — स्या० । ४ अतीतमद्धान दुक्ख — स्या० । ५ एत्थ ‘य किञ्चि अनागतमद्धान दुक्ख उप्पज्जमान उप्पज्जिस्सति सब्बन्त छन्दमूलक छन्दनिदान छन्दो हि मूल दुक्खस्सा ति’ इति अधिको पाठो स्या० पोत्थके अत्थि ।

होतेव अञ्जथत्त – ‘मा हेव’^१ चिरवासिस्स कुमारस्स किञ्चि आबाध-
यित्था^२” ति ।

“त कि मञ्जसि, गामणि, चिरवासिस्स कुमारस्स वधेन वा
बन्धेन वा जानिया वा गरहाय वा उप्पज्जेय्यु सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सु-
पायासा” ति ?

• 5

“चिरवासिस्स मे, भन्ते, कुमारस्स वधेन वा बन्धेन वा जानिया
वा गरहाय वा जीवितस्स पि सिया अञ्जथत्त, कि पन मे नुप्पज्जि-
स्सन्ति सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा” ति ।

“इमिना पि खो एत, गामणि, परियायेन वेदितब्ब – ‘य किञ्चि
दुक्ख उप्पज्जमान उप्पज्जति, सब्ब त छन्दमूलक छन्दनिदान । छन्दो
हि मूल दुक्खस्सा’ ति । त कि मञ्जसि, गामणि, यदा ते चिरवासिमाता
अदिट्ठा अहोसि, अस्सुता^३ अहोसि, ते चिरवासिमातुया छन्दो वा रागो वा
पेम वा” ति ?

“नो हेत, भन्ते” ।

“दस्सन् वा ते, गामणि, आगम्म सवन वा एव ते अहोसि. –
‘चिरवासिमातुया छन्दो वा रागो वा पेम वा’” ति ?

“एव, भन्ते” ।

“त कि मञ्जसि, गामणि, चिरवासिमातुया ते वधेन वा बन्धेन
वा जानिया वा गरहाय वा उप्पज्जेय्यु सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सु-
पायासा” ति ?

20

“चिरवासिमातुया मे, भन्ते, वधेन वा बन्धेन वा जानिया वा
गरहाय वा जीवितस्स पि सिया अञ्जथत्त, कि पन मे नुप्पज्जिस्सन्ति
सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा” ति !

R 330

“इमिना पि खो एत, गामणि, परियायेन वेदितब्ब – ‘य किञ्चि
दुक्खं उप्पज्जमान उप्पज्जति, सब्ब त छन्दमूलक छन्दनिदान । छन्दो
हि मूल दुक्खस्सा’” ति ।

25

१२. रासियसुत्तं

१२ अथ खो रासियो गामणि येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उप-
सङ्कमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्नो

B 513

१ हेव – स्या० । २ आबाधयेथा – स्या०, आबाधयेस्सति – रो० । ३ अस्सुता –
रो० ।

खो रासियो गामणि भगवन्त एतदवोच - “सुत मेत, भन्ते, ‘समणो गोतमो सब्ब तप गरहति, सब्ब तपस्सि लूखजीवि एकसेन उपवदति उपक्कोसती’ ति । ये ते, भन्ते, एवमाहसु - ‘समणो गोतमो सब्ब तप गरहति, सब्ब तपस्सि लूखजीवि एकसेन उपवदति उपक्कोसती’ ति,
 5 कच्चि ते, भन्ते, भगवतो वुत्तवादिनो, न च भगवन्त अभूतेन अब्भा-
 चिक्खन्ति, धम्मस्स चानुधम्म व्याकरोन्ति, न च कोचि सहधम्मिको
 वादानुवादो^१ गारय्ह ठान आगच्छती” ति ?

“ये ते, गामणि, एवमाहसु - ‘समणो गोतमो सब्ब तप गरहति,
 सब्ब तपस्सि लूखजीवि एकसेन उपवदति उपक्कोसती’ ति, न मे ते
 10 वुत्तवादिनो, अब्भाचिक्खन्ति च पन मे ते असता तुच्छा^२ अभूतेन ।

“द्वेमे, गामणि, अन्ता पब्बजितेन न सेवितब्बा - यो चाय
 कामेसु कामसुखल्लिकानुयोगो हीनो गम्मो पोथुज्जनिको अनरियो
 अनत्थसहितो^३, यो चाय अत्तकिलमथानुयोगो दुक्खो अनरियो अनत्थ-
 सहितो । एते ते, गामणि, उभो अन्ते अनुपगम्म मज्झिमा पटिपदा
 R 331 15 तथागतेन अभिसम्बुद्धा - चक्खुकरणी जाणकरणी उपसमाय अभि-
 ज्ञाय सम्बोधाय निब्बानाय सवत्तति । कतमा च सा, गामणि, मज्झिमा
 पटिपदा तथागतेन अभिसम्बुद्धा - चक्खुकरणी जाणकरणी उपसमाय
 अभिज्ञाय सम्बोधाय निब्बानाय सवत्तति ? अयमेव अरियो अट्ठङ्गिको
 मग्गो, सेय्यथीद - सम्मादिट्ठि पे० सम्मासमाधि । अय खो सा,
 20 गामणि, मज्झिमा पटिपदा तथागतेन अभिसम्बुद्धा - चक्खुकरणी
 जाणकरणी उपसमाय अभिज्ञाय सम्बोधाय निब्बानाय संवत्तति ।

“तयो खो मे, गामणि, कामभोगिनो सन्तो सविज्जमाना
 लोकस्मि । कतमे तयो ? इध, गामणि, एकच्चो भोगी अधम्मेन भोगे
 परियेसति, साहसेन अधम्मेन भोगे परियेसित्वा साहसेन न अत्तान
 25 सुखेति न^४ पीणेति^५ न सविभजति न पुञ्ञानि करोति । इध पन, गामणि,
 B 514 एकच्चो कामभोगी अधम्मेन भोगे परियेसति साहसेन । अधम्मेन भोगे
 परियेसित्वा साहसेन अत्तान सुखेति पीणेति, न सविभजति न पुञ्ञानि
 करोति । इध पन, गामणि, एकच्चो कामभोगी अधम्मेन भोगे परियेसति

१ वादानुपातो - स्या० । २ स्या०, रो० पोत्यकेसु नत्थि । ३ अनत्थसञ्चितो
 - स्या० । ४ रो० पोत्यके नत्थि । ५ पिणेति - स्या० ।

साहसेन । अधम्ममेन भोगे परियेसित्वा साहसेन अत्तान सुखेति पीणेति सविभजति पुञ्ञानि करोति ।

“इध पन, गामणि, एकच्चो कामभोगी धम्माधम्ममेन भोगे परियेसति साहसेन पि असाहसेन पि । धम्माधम्ममेन भोगे परियेसित्वा साहसेन पि असाहसेन पि न अत्तानं सुखेति न पीणेति न सविभजति न पुञ्ञानि करोति । इध पन, गामणि, एकच्चो कामभोगी धम्माधम्ममेन भोगे परियेसति साहसेन पि असाहसेन पि । धम्माधम्ममेन भोगे परियेसित्वा साहसेन पि असाहसेन पि अत्तान सुखेति पीणेति, न सविभजति न पुञ्ञानि करोति । इध पन, गामणि, एकच्चो कामभोगी धम्माधम्ममेन भोगे परियेसति साहसेन पि असाहसेन पि । धम्माधम्ममेन भोगे परियेसित्वा साहसेन पि असाहसेन पि अत्तान सुखेति पीणेति सविभजति पुञ्ञानि करोति ।

5 R 332

10

15

20

R 333

25 B 515

30

“इध पन, गामणि, एकच्चो कामभोगी धम्मेन भोगे परियेसति असाहसेन । धम्मेन भोगे परियेसित्वा असाहसेन न अत्तान सुखेति न पीणेति न सविभजति न पुञ्ञानि करोति । इध पन, गामणि, एकच्चो कामभोगी धम्मेन भोगे परियेसति असाहसेन । धम्मेन भोगे परियेसित्वा असाहसेन अत्तान सुखेति पीणेति, न सविभजति न पुञ्ञानि करोति । इध पन, गामणि, एकच्चो कामभोगी धम्मेन भोगे परियेसति असाहसेन । धम्मेन भोगे परियेसित्वा असाहसेन अत्तान सुखेति पीणेति सविभजति पुञ्ञानि करोति । ते च भोगे गृधितो^१ मुच्छितो अज्झोपन्नो^२ अनादीनवदस्सावी अनिस्सरणपञ्चो परिभुञ्जति । इध पन, गामणि, एकच्चो कामभोगी धम्मेन भोगे परियेसति असाहसेन । धम्मेन भोगे परियेसित्वा असाहसेन अत्तान सुखेति पीणेति सविभजति पुञ्ञानि करोति । ते च भोगे अगृधितो अमुच्छितो अनज्झोपन्नो आदीनवदस्सावी निस्सरणपञ्चो परिभुञ्जति । तत्र, गामणि, य्वाय कामभोगी अधम्ममेन भोगे परियेसति साहसेन, अधम्ममेन भोगे परियेसित्वा साहसेन न अत्तान सुखेति न पीणेति न सविभजति न पुञ्ञानि करोति, अय, गामणि, कामभोगी तीहि ठानेहि गारय्हो । कतमेहि तीहि ठानेहि गारय्हो ? अधम्ममेन भोगे परियेसति साहसेना ति, इमिना पठमेन ठानेन गारय्हो । न अत्तानं सुखेति न पीणेती ति, इमिना दुतियेन ठानेन गारय्हो । न

१ गृधितो – सी० । २ अज्झपण्णो – रो०, अज्झापन्नो – स्या० ।

सविभजति न पुञ्जानि करोती ति, इमिना ततियेन ठानेन गारय्हो ।
अय, गामणि, कामभोगी इमेहि तीहि ठानेहि गारय्हो ।

“तत्र, गामणि, ख्वाय कामभोगी अधम्मनेन भोगे परियेसति साह-
सेन, अधम्मनेन भोगे परियेसित्वा साहसेन अत्तान सुखेति पीणेति, न
5 सविभजति न पुञ्जानि करोति, अय, गामणि, कामभोगी द्वीहि ठानेहि
गारय्हो, एकेन ठानेन पाससो । कतमेहि द्वीहि ठानेहि गारय्हो ?
अधम्मनेन भोगे परियेसति साहसेना ति, इमिना पठमेन ठानेन गारय्हो ।
न सविभजति न पुञ्जानि करोती ति, इमिना दुतियेन ठानेन गारय्हो ।
कतमेन एकेन ठानेन पाससो ? अत्तान सुखेति पीणेती ति, इमिना
10 एकेन ठानेन पाससो । अय, गामणि, कामभोगी इमेहि द्वीहि ठानेहि
गारय्हो, इमिना एकेन ठानेन पाससो ।

R. 334

“तत्र, गामणि, ख्वाय कामभोगी अधम्मनेन भोगे परियेसति
साहसेन, अधम्मनेन भोगे परियेसित्वा साहसेन अत्तान सुखेति पीणेति
सविभजति पुञ्जानि करोति, अयं, गामणि, कामभोगी एकेन ठानेन
15 गारय्हो, द्वीहि ठानेहि पाससो । कतमेन एकेन ठानेन गारय्हो ?
अधम्मनेन भोगे परियेसति साहसेना ति, इमिना एकेन ठानेन गारय्हो ।
कतमेहि द्वीहि ठानेहि पाससो ? अत्तान सुखेति पीणेती ति, इमिना
पठमेन ठानेन पाससो । सविभजति पुञ्जानि करोती ति, इमिना दुतियेन
ठानेन पाससो । अय, गामणि, कामभोगी इमिना एकेन ठानेन गारय्हो,
20 इमेहि द्वीहि ठानेहि पाससो ।

B. 516

“तत्र, गामणि, ख्वायं कामभोगी धम्माधम्मनेन भोगे परियेसति
साहसेन^१ पि असाहसेन पि, धम्माधम्मनेन भोगे परियेसित्वा साहसेन पि
असाहसेन पि न अत्तान सुखेति न पीणेति न सविभजति न पुञ्जानि
करोति, अय, गामणि, कामभोगी एकेन ठानेन पासंसो, तीहि ठानेहि
25 गारय्हो । कतमेन एकेन ठानेन पाससो ? धम्मनेन भोगे परियेसति
असाहसेना ति, इमिना एकेन ठानेन पासंसो । कतमेहि तीहि ठानेहि
गारय्हो ? अधम्मनेन भोगे परियेसति साहसेना ति, इमिना पठमेन ठानेन
गारय्हो । न अत्तान सुखेति न पीणेती ति, इमिना दुतियेन ठानेन गारय्हो ।
न सविभजति न पुञ्जानि करोती ति, इमिना ततियेन ठानेन गारय्हो ।

अय, गामणि, कामभोगी इमिना एकेन ठानेन पाससो, इमेहि तीहि ठानेहि गारय्हो ।

“तत्र, गामणि, ख्वाय कामभोगी धम्माधम्मेन भोगे परियेसति साहसेन पि असाहसेन पि, धम्माधम्मेन भोगे परियेसित्वा साहसेन पि असाहसेन पि अत्तान सुखेति पीणेति, न सविभजति न पुञ्ञानि करोति, 5
अय, गामणि, कामभोगी द्वीहि ठानेहि पाससो, द्वीहि ठानेहि गारय्हो । कतमेहि द्वीहि ठानेहि पाससो ? धम्मेन भोगे परियेसति असाहसेना ति, इमिना पठमेन ठानेन पाससो । अत्तान सुखेति पीणेती ति, इमिना दुतियेन ठानेन पाससो । कतमेहि द्वीहि ठानेहि गारय्हो ? अधम्मेन भोगे परियेसति साहसेना ति, इमिना पठमेन ठानेन गारय्हो । न सविभजति 10
न पुञ्ञानि करोती ति, इमिना दुतियेन ठानेन गारय्हो । अय, गामणि, कामभोगी इमेहि द्वीहि ठानेहि पाससो, इमेहि द्वीहि ठानेहि गारय्हो ।

R 33f

“तत्र, गामणि, ख्वाय कामभोगी धम्माधम्मेन भोगे परियेसति साहसेन पि असाहसेन पि, धम्माधम्मेन भोगे परियेसित्वा साहसेन पि असाहसेन पि अत्तान सुखेति पीणेति सविभजति पुञ्ञानि करोति, अय, 15
गामणि, कामभोगी तीहि ठानेहि पाससो, एकेन ठानेन गारय्हो । कतमेहि तीहि ठानेहि पाससो ? धम्मेन भोगे परियेसति असाहसेना ति, इमिना पठमेन ठानेन पाससो । अत्तान सुखेति पीणेती ति, इमिना दुतियेन ठानेन पाससो । सविभजति पुञ्ञानि करोती ति, इमिना ततियेन ठानेन पाससो । कतमेन एकेन ठानेन गारय्हो ? अधम्मेन भोगे परियेसति साहसेना ति, इमिना एकेन ठानेन गारय्हो । अय, गामणि, 20
कामभोगी इमेहि तीहि ठानेहि पाससो, इमिना एकेन ठानेन गारय्हो ।

B 517

“तत्र, गामणि, ख्वाय कामभोगी धम्मेन भोगे परियेसति असाहसेन, धम्मेन भोगे परियेसित्वा असाहसेन न अत्तान सुखेति न पीणेति न सविभजति न पुञ्ञानि करोति, अय, गामणि, कामभोगी एकेन 25
ठानेन पाससो, द्वीहि ठानेहि गारय्हो । कतमेन एकेन ठानेन पाससो ? धम्मेन भोगे परियेसति असाहसेना ति, इमिना एकेन ठानेन पाससो । कतमेहि द्वीहि ठानेहि गारय्हो ? न अत्तान सुखेति न पीणेती ति, इमिना पठमेन ठानेन गारय्हो । न सविभजति न पुञ्ञानि करोती ति, इमिना दुतियेन ठानेन गारय्हो । अयं, गामणि, कामभोगी इमिना एकेन ठानेन 30
पाससो, इमेहि द्वीहि ठानेहि गारय्हो ।

R 336

“तत्र, गामणि, खाय कामभोगी धम्मेन भोगे परियेसति असाहसेन, धम्मेन भोगे परियेसित्वा असाहसेन अत्तान सुखेति पीणेति, न सविभजति न पुञ्ञानि करोति, अय, गामणि, कामभोगी द्वीहि ठानेहि पाससो, एकेन ठानेन गारय्हो । कतमेहि द्वीहि ठानेहि पाससो ? धम्मेन भोगे
 5 परियेसति असाहसेना ति, इमिना पठमेन ठानेन पाससो । अत्तान सुखेति पीणेती ति, इमिना दुतियेन ठानेन पाससो । कतमेन एकेन ठानेन गारय्हो ? न सविभजति न पुञ्ञानि करोती ति, इमिना एकेन ठानेन गारय्हो । अय, गामणि, कामभोगी इमेहि द्वीहि ठानेहि पाससो, इमिना एकेन ठानेन गारय्हो ।

10 “तत्र, गामणि, खाय कामभोगी धम्मेन भोगे परियेसति असाह-
 सेन, धम्मेन भोगे परियेसित्वा असाहसेन अत्तान सुखेति पीणेति सवि-
 भजति पुञ्ञानि करोति, ते च भोगे गधितो मुच्छितो अज्झोपन्नो अना-
 दीनवदस्सावी अनिस्सरणपञ्चो परिभुञ्जति, अय, गामणि, कामभोगी
 15 तीहि ठानेहि पाससो, एकेन ठानेन गारय्हो । कतमेहि तीहि ठानेहि
 पाससो ? धम्मेन भोगे परियेसति असाहसेना ति, इमिना पठमेन ठानेन
 पाससो । अत्तान सुखेति पीणेती ति, इमिना दुतियेन ठानेन पाससो ।
 सविभजति पुञ्ञानि करोती ति, इमिना ततियेन ठानेन पाससो ।
 कतमेन एकेन ठानेन गारय्हो ? ते च भोगे गधितो मुच्छितो अज्झोपन्नो
 अनादीनवदस्सावी अनिस्सरणपञ्चो परिभुञ्जती ति, इमिना एकेन
 20 ठानेन गारय्हो । अय, गामणि, कामभोगी इमेहि तीहि ठानेहि पाससो,
 इमिना एकेन ठानेन गारय्हो ।

B 518

R 337

“तत्र, गामणि, खाय कामभोगी धम्मेन भोगे परियेसति असाह-
 सेन, धम्मेन भोगे परियेसित्वा असाहसेन अत्तान सुखेति पीणेति सवि-
 भजति पुञ्ञानि करोति, ते च भोगे अगधितो अमुच्छितो अनज्झोपन्नो
 25 आदीनवदस्सावी निस्सरणपञ्चो परिभुञ्जति, अय, गामणि, काम-
 भोगी चतूहि ठानेहि पाससो । कतमेहि चतूहि ठानेहि पाससो ? धम्मेन
 भोगे परियेसति असाहसेना ति, इमिना पठमेन ठानेन पाससो । अत्तान
 सुखेति पीणेती ति, इमिना दुतियेन ठानेन पाससो । सविभजति पुञ्ञानि
 करोती ति, इमिना ततियेन ठानेन पाससो । ते च भोगे अगधितो अमु-
 30 च्छितो अनज्झोपन्नो अदीनवदस्सावी निस्सरणपञ्चो परिभुञ्जती ति,
 इमिना चतुत्थेन ठानेन पाससो । अयं, गामणि, कामभोगी इमेहि चतूहि
 ठानेहि पाससो ।

“तयोमे, गामणि, तपस्सिनो लूखजीविनो सन्तो सविज्जमाना लोकस्मि । कतमे तयो ? इध, गामणि, एकच्चो तपस्सी लूखजीवी सद्धा^१ अगारस्मा अनगारिय पब्बजितो होति — ‘अप्पेव नाम कुसल धम्म अधिगच्छेय्य, अप्पेव नाम उत्तरिमनुस्सधम्मा^२ अलमरियञ्जाणदस्सनविसेस सच्छिकरेय्य’ ति । सो अत्तान आतापेति परितापेति, कुसल च 5 धम्म नाधिगच्छति, उत्तरि च^३ मनुस्सधम्मा अलमरियञ्जाणदस्सनविसेसं न सच्छिकरोति ।

“इध पन, गामणि, एकच्चो तपस्सी लूखजीवी सद्धा अगारस्मा अनगारिय पब्बजितो होति — ‘अप्पेव नाम कुसल धम्म अधिगच्छेय्य, अप्पेव नाम उत्तरिमनुस्सधम्मा अलमरियञ्जाणदस्सनविसेस सच्छिकरेय्य’ 10 ति । सो अत्तान आतापेति परितापेति । कुसल हि खो धम्म अधिगच्छति उत्तरिमनुस्सधम्मा अलमरियञ्जाणदस्सनविसेसं न सच्छिकरोति ।

“इध पन, गामणि, एकच्चो तपस्सी लूखजीवी सद्धा अगारस्मा अनगारिय पब्बजितो होति — ‘अप्पेव नाम कुसल धम्म अधिगच्छेय्य, 15 अप्पेव नाम उत्तरिमनुस्सधम्मा अलमरियञ्जाणदस्सनविसेसं सच्छिकरेय्य’ ति । सो अत्तान आतापेति परितापेति, कुसल च धम्म अधिगच्छति, उत्तरि च मनुस्सधम्मा अलमरियञ्जाणदस्सनविसेसं सच्छिकरोति ।

B. 519,
R. 338

“तत्र, गामणि, य्वायं तपस्सी लूखजीवी अत्तान आतापेति 20 परितापेति, कुसल च धम्म नाधिगच्छति, उत्तरि च मनुस्सधम्मा अलमरियञ्जाणदस्सनविसेसं न सच्छिकरोति, अय, गामणि, तपस्सी लूखजीवी तीहि ठानेहि गारय्हो । कतमेहि तीहि ठानेहि गारय्हो ? अत्तान आतापेति परितापेती ति, इमिना पठमेन ठानेन गारय्हो । कुसल च धम्मं नाधिगच्छती ति, इमिना दुतियेन ठानेन गारय्हो । उत्तरि च मनुस्स- 25 धम्मा अलमरियञ्जाणदस्सनविसेसं न सच्छिकरोती ति, इमिना ततियेन ठानेन गारय्हो । अय, गामणि, तपस्सी लूखजीवी इमेहि तीहि ठानेहि गारय्हो ।

“तत्र, गामणि, य्वाय तपस्सी लूखजीवी अत्तान आतापेति परि- 30 तापेति, कुसल हि खो धम्म अधिगच्छति, उत्तरि च मनुस्सधम्मा अलमरियञ्जाणदस्सनविसेसं न सच्छिकरोति, अय, गामणि, तपस्सी लूख-

१ सद्धो—स्या० । २ उत्तरिमनुस्सधम्म—स्या० । ३ स्या०, रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

जीवी द्वीहि ठानेहि गारय्हो, एकेन ठानेन पाससो । कतमेहि द्वीहि ठानेहि गारय्हो ? अत्तान आतापेति परितापेती ति, इमिना पठमेन ठानेन गारय्हो । उत्तरि च मनुस्सधम्मा अलमरियञ्जाणदस्सनविसेस न सच्छिक्करोती ति, इमिना दुतियेन ठानेन गारय्हो । कतमेन एकेन ठानेन पाससो ? कुसल हि खो धम्म अधिगच्छती ति, इमिना एकेन ठानेन पाससो । अय, गामणि, तपस्सी लूखजीवी इमेहि द्वीहि ठानेहि गारय्हो, इमिना एकेन ठानेन पाससो ।

R 339

“तत्र, गामणि, ख्वाय तपस्सी लूखजीवी अत्तान आतापेति परितापेति, कुसल च धम्म अधिगच्छति, उत्तरि च मनुस्सधम्मा अलमरियञ्जाणदस्सनविसेस सच्छिक्करोति, अय, गामणि, तपस्सी लूखजीवी एकेन ठानेन गारय्हो, द्वीहि ठानेहि पाससो । कतमेन एकेन ठानेन गारय्हो ? अत्तान आतापेति परितापेती ति, इमिना एकेन ठानेन गारय्हो । कतमेहि द्वीहि ठानेहि पाससो ? कुसल च धम्म अधिगच्छती ति, इमिना पठमेन ठानेन पाससो । उत्तरि^१ च मनुस्सधम्मा अलमरियञ्जाणदस्सनविसेस सच्छिक्करोती ति, इमिना दुतियेन ठानेन पाससो । अय, गामणि, तपस्सी लूखजीवी इमिना एकेन ठानेन गारय्हो, इमेहि द्वीहि ठानेहि पाससो ।

B 520 15

“तिस्सो इमा, गामणि, सन्दिट्ठिका निज्जरा अकालिका एहिपस्सिका ओपनेय्यिका^२ पच्चत्त वेदितब्बा विञ्जूहि । कतमा तिस्सो ? यं रत्तो रागाधिकरण अत्तब्याबाधाय^३ पि चेतेति, परब्याबाधाय पि चेतेति, उभयब्याबाधाय पि चेतेति । रागे पहीने नेवत्तब्याबाधाय चेतेति, न परब्याबाधाय चेतेति, न उभयब्याबाधाय चेतेति । सन्दिट्ठिका निज्जरा अकालिका एहिपस्सिका ओपनेय्यिका पच्चत्त वेदितब्बा विञ्जूहि । य दुट्ठो दोसाधिकरण अत्तब्याबाधाय पि चेतेति, परब्याबाधाय पि चेतेति, उभयब्याबाधाय पि चेतेति । दोसे पहीने नेवत्तब्याबाधाय चेतेति, न परब्याबाधाय चेतेति, न उभयब्याबाधाय चेतेति । सन्दिट्ठिका निज्जरा अकालिका एहिपस्सिका ओपनेय्यिका पच्चत्त वेदितब्बा विञ्जूहि । य मूब्बो मोहाधिकरण अत्तब्याबाधाय पि चेतेति, परब्याबाधाय पि चेतेति, उभयब्याबाधाय पि चेतेति । मोहे पहीने नेवत्तब्याबाधाय चेतेति, न परब्याबाधाय चेतेति, न उभयब्याबाधाय चेतेति । सन्दिट्ठिका निज्जरा अकालिका एहिपस्सिका ओपनेय्यिका पच्चत्त वेदितब्बा विञ्जूहि ।

R 340 25

30

१ उत्तरि - रो० । २ ओपनेय्यिका - स्या०, रो० । ३ अत्तब्याबाधाय - रो० ।

इमा खो, गामणि, तिस्सो सन्दिट्टिका निज्जरा अकालिका एहिपस्सिका
ओपनेय्यिका पच्चत्त वेदितब्बा विञ्जूही” ति ।

एव वुत्ते, रासियो गामणि भगवन्त एतदवोच — “अभिव्वन्त,
भन्ते पे० उपासक म भगवा धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेत सरण गत” ति ।

१३ पाटलियसुत्तं

१३ एक समय भगवा कोलियेसु^१ विहरति उत्तर^२ नाम कोलियान 5
निगमो^३ । अथ खो पाटलियो गामणि येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्क-
मित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो
पाटलियो गामणि भगवन्त एतदवोच — “सुत मेत, भन्ते — ‘समणो
गोतमो माय जानाती’ ति । ये ते, भन्ते, एवमाहसु — ‘समणो गोतमो
माय जानाती’ ति, कच्चि ते, भन्ते, भगवतो वुत्तवादिनो, न च भगवन्त 10 B 521
अभूतेन अब्भाचिक्खन्ति, धम्मस्स चानुधम्म व्याकरोन्ति, न च कोचि
सहधम्मिको वादानुवादो गारय्ह ठान आगच्छति ? अनब्भाचिक्खितु-
कामा^४ हि मय, भन्ते, भगवन्त” ति ।

“ये ते, गामणि, एवमाहसु — ‘समणो गोतमो माय जानाती’ ति,
वुत्तवादिनो चेव मे, ते न च म अभूतेन अब्भाचिक्खन्ति, धम्मस्स चानु- 15
धम्म व्याकरोन्ति, न च कोचि सहधम्मिको वादानुवादो गारय्ह ठान
आगच्छती’ ति, सच्च येव किर, भो, मय तेस समणब्राह्मणान न सद्दहाम
— ‘समणो गोतमो माय जानाती ति, समणो खलु भो गोतमो मायावी’
ति । यो नु खो, गामणि, एवं वदेति — ‘अह माय जानामी’ ति, सो एव
वदेति — ‘अह मायावी’ ति । तथेव त भगवा होति, तथेव त सुगत^५ होती” 20
ति । तेन हि, गामणि, तज्जेवेत्थ पटिपुच्छिस्सामि, यथा ते खमेय्य,
तथा तं व्याकरेय्यासि —

“त कि मज्झसि, गामणि, जानासि त्व कोलियान लम्बचूळके
भटे” ति ?

“जानामहं, भन्ते, कोलियान लम्बचूळके भटे” ति । 25

“तं कि मज्झसि, गामणि, किमत्थिया कोलियान लम्बचूळका
भटा” ति ?

१ कोलियेसु — स्या०, रो० । २ उत्तरक — सी० । ३ निगमे — रो० ।

४ अनब्भक्खितुकामा — स्या०, रो० । ५ सुगतो — रो० ।

“ये च, भन्ते, कोलियान चोरा ते च पटिसेधेतु, यानि च कोलियान दूतेय्यानि तानि च^१ वहातु^२, एतदत्थिया, भन्ते, कोलियान लम्बचूळका भटा” ति ।

“त कि मञ्जति, गामणि, जानासि त्वं कोलियान^३ लम्बचूळके
५ भटे सीलवन्ते^४ वा ते दुस्सीले^५ वा” ति ?

“जानामह, भन्ते, कोलियान लम्बचूळके भटे दुस्सीले पापधम्मे, ये च लोके दुस्सीला पापधम्मा कोलियान लम्बचूळका भटा तेस अञ्ज-तरा” ति ।

“यो नु खो, गामणि, एव वदेय्य – ‘पाटलियो, गामणि जानाति
१० कोलियान लम्बचूळके भटे दुस्सीले पापधम्मे, पाटलियो पि गामणि दुस्सीलो पापधम्मो’ ति, सम्मा नु खो सो वदमानो वदेय्या” ति ?

“नो हेत, भन्ते ! अञ्जे, भन्ते, कोलियान लम्बचूळका भटा, अञ्जोहमस्मि । अञ्जथाधम्मा कोलियान लम्बचूळका भटा, अञ्जथा-धम्मोहमस्मी” ति ।

R 342 15 “त्व हि नाम, गामणि, लच्छसि – ‘पाटलियो गामणि जानाति कोलियान लम्बचूळके भटे दुस्सीले पापधम्मे, न च पाटलियो गामणि दुस्सीलो पापधम्मो’ ति, कस्मा तथागतो न लच्छति – ‘तथागतो माय जानाति, न च तथागतो मायावी’ ति ? माय चाह, गामणि, पजानामि,
B 522 मायाय च विपाक, यथापटिपन्नो च मायावी कायस्स भेदा पर मरणा
20 अपाय दुग्गति विनिपात निरय उपपज्जति त च पजानामि ।

“पाणातिपात चाह, गामणि, जानामि, पाणातिपातस्स च विपाक, यथापटिपन्नो च पाणातिपाती कायस्स भेदा पर मरणा अपाय दुग्गति विनिपात निरय उपपज्जति त च पजानामि । अदिन्नादान चाह, गामणि, जानामि, अदिन्नादानस्स च विपाक, यथापटिपन्नो च अदिन्नादायी कायस्स
25 भेदा पर मरणा अपाय दुग्गति विनिपात निरय उपपज्जति त च पजानामि । कामेसुमिच्छाचार चाह, गामणि, पजानामि, कामेसुमिच्छाचारस्स च विपाक, यथापटिपन्नो च कामेसुमिच्छाचारी कायस्स भेदा पर मरणा अपाय दुग्गति विनिपात निरय उपपज्जति त च पजानामि । मुसावाद चाह, गामणि, पजानामि, मुसावादस्स च विपाक, यथापटिपन्नो च मुसा-

१ रो० पोत्थके नत्थि । २ पहातु – स्या० । ३ कोळियान निगमे – स्या० ।
४. सीलवन्तो – स्या०, रो० । ५ दुस्सीला – स्या०, रो० ।

वादी कायस्स भेदा पर मरणा अपाय दुग्गति विनिपात निरय उपपज्जति
 त च पजानामि । पिसुणवाच चाह, गामणि, पजानामि, पिसुणवाचाय
 च विपाक, यथापटिपन्नो च पिसुणवाचो कायस्स भेदा पर मरणा अपाय
 दुग्गति विनिपात निरय उपपज्जति त च पजानामि । फरुसवाच चाह,
 गामणि, पजानामि, फरुसवाचाय च विपाक, यथापटिपन्नो च फरुसवाचो 5
 कायस्स भेदा पर मरणा अपाय दुग्गति विनिपात निरय उपपज्जति त
 च पजानामि । सम्फप्पलाप चाह, गामणि, पजानामि, सम्फप्पलापस्स
 च विपाक, यथापटिपन्नो च सम्फप्पलापी कायस्स भेदा पर मरणा अपाय
 दुग्गति विनिपात निरय उपपज्जति त च पजानामि । अभिज्झ चाह,
 गामणि, पजानामि, अभिज्झाय च विपाक, यथापटिपन्नो च अभिज्झालु 10
 कायस्स भेदा पर मरणा अपाय दुग्गति विनिपात निरय उपपज्जति त च
 पजानामि । ब्यापादपदोस^१ चाह, गामणि, पजानामि, ब्यापादपदोसस्स
 च विपाक, यथापटिपन्नो च ब्यापन्नचित्तो कायस्स भेदा पर मरणा अपाय
 दुग्गति विनिपात निरय उपपज्जति त च पजानामि । मिच्छादिट्ठि चाह,
 गामणि, पजानामि, मिच्छादिट्ठिया च विपाक, यथापटिपन्नो च मिच्छा- 15
 दिट्ठिको कायस्स भेदा पर मरणा अपाय दुग्गति विनिपात निरय उप-
 पज्जति त च पजानामि ।

R 343

“सन्ति हि, गामणि, एके समणब्राह्मणा एववादिनो एवदिट्ठिनो –
 ‘यो कोचि पाणमतिपातेति’, सब्बो सो दिट्ठेव धम्मो दुक्ख दोमनस्स पटि-
 सवेदयति^२ । यो कोचि अदिन्न आदियति, सब्बो सो दिट्ठेव धम्मो दुक्ख 20 B 523
 दोमनस्स पटिसवेदयति । यो कोचि कामेसु मिच्छा चरति, सब्बो सो
 दिट्ठेव धम्मो दुक्ख दोमनस्स पटिसवेदयति । यो कोचि मुसा भणति,
 सब्बो सो दिट्ठेव धम्मो दुक्ख दोमनस्स पटिसवेदयती’ ति ।

“दिस्सति खो पन, गामणि, इधेकच्चो माली कुण्डली सुन्हातो
 सुविलित्तो कप्पितकेसमस्सु इत्थिकामेहि राजा मञ्जे परिचारेन्तो । 25
 तमेन^३ एवमाहसु” – अम्भो ! अय पुरिसो कि अकासि माली कुण्डली
 सुन्हातो सुविलित्तो कप्पितकेसमस्सु इत्थिकामेहि राजा मञ्जे परि-
 चारेती’ ति ? तमेन एवमाहंसु – ‘अम्भो ! अय पुरिसो रञ्जो पच्च-
 30
 ल्थिक पसय्ह जीविता वोरोपेसि, तस्स राजा अत्तमनो अभिहारमदासि ।

R 344

१ व्यापादपदोस – रो० । २ पाणमतिमापेति – स्या०, रो० । ३ पटिसवेदियति –
 रो० । ४ तमेक – रो० । ५ आहंसु – रो० ।

तेनाथ पुरिसो माली कुण्डली सुन्हातो सुविलित्तो कप्पितकेसमस्सु, इत्थि-
कामेहि राजा मञ्जे परिचारेती' ति ।

“दिस्सति खो, गामणि, इधेकच्चो दब्बाय रज्जुया पच्छाबाह
गाब्बबन्धन बन्धित्वा खुरमुण्ड करित्वा खरस्सरेन पणवेन रथियाय^१
रथिय^२ सिङ्घाटकेन सिङ्घाटक परिनेत्वा दक्खिणेन द्वारेन निक्खामेत्वा^३
दक्खिणतो नगरस्स सीस छिज्जमानो । तमेन एवमाहसु — ‘अम्भो ! अय
पुरिसो कि अकासि, दब्बाय रज्जुया पच्छाबाह गाब्बबन्धन बन्धित्वा
खुरमुण्ड करित्वा खरस्सरेन पणवेन रथियाय रथिय सिङ्घाटकेन सिङ्घाटक
परिनेत्वा दक्खिणेन द्वारेन निक्खामेत्वा दक्खिणतो नगरस्स सीस छिन्दती’
ति ? तमेन एवमाहसु — ‘अम्भो ! अय पुरिसो राजवेरी’ वा, इत्थि वा
पुरिस वा जीविता वोरोपेसि, तेन न राजानो गहेत्वा एवरूप कम्मकारण^४
कारेन्ती^५’ ति ।

“त कि मञ्जासि, गामणि, अपि नु ते एवरूप दिट्ठ वा सुत
वा” ति ?

“दिट्ठ च नो, भन्ते, सुत च सुय्यिस्सति^६ चा” ति ।

“तत्र, गामणि, ये ते समणब्राह्मणा एववादिनो एवदिट्ठिनो —
‘यो कोचि पाणमतिपातेति, सब्बो सो दिट्ठेव धम्मे दुक्ख दोमनस्स पटि-
सवेदयती’ ति, सच्च वा ते आहसु मुसा वा” ति ?

“मुसा, भन्ते” ।

“ये पन ते तुच्छ मुसा विलपन्ति, सीलवन्तो वा ते दुस्सीला
वा” ति ?

R 345 “दुस्सीला, भन्ते” ।

B 524 “ये पन ते दुस्सीला पापधम्मा मिच्छापटिपन्ना वा ते सम्मा-
पटिपन्ना वा” ति ?

25 “मिच्छापटिपन्ना, भन्ते” ।

“ये पन ते मिच्छापटिपन्ना मिच्छादिट्ठिका वा ते सम्मादिट्ठिका
वा” ति ?

“मिच्छादिट्ठिका, भन्ते” ।

१ रथिया — स्या०, रथिकाय — सी० । २ रथिक — सी० । ३ निक्खमित्वा —
स्या० । ४ राजवेरि — स्या० । ५ कम्मकरणानि — स्या०, कम्मकरण — रो० । ६ करो ती
रो० । ७ सुय्यिस्सति — रो० ।

“ये पन ते मिच्छादिट्टिका कल्ल नु तेसु पसीदितु” ति ?

“नो हेत, भन्ते” ।

“दिस्सति खो पन, गामणि, इधेकच्चो माली कुण्डली पे०
इत्थिकामेहि राजा मञ्जे परिचारेन्तो । तमेन एवमाहसु — ‘अम्भो ।
अय पुरिसो कि अकासि माली कुण्डली पे० इत्थिकामेहि राजा 5
मञ्जे परिचारेती’ ति ? तमेन एवमाहसु — ‘अम्भो । अय पुरिसो
रञ्जो पच्चत्थिकस्स पसय्ह रतन^१ अहासि^१ । तस्स राजा अत्तमनो अभि-
हारमदासि । तेनाय पुरिसो माली कुण्डली पे० इत्थिकामेहि राजा
मञ्जे परिचारेती’ ति ।

“दिस्सति खो, गामणि, इधेकच्चो दब्बाय रज्जुया पे० 10
दक्खिणतो नगरस्स सीसं छिज्जमानो तमेन एवमाहसु — ‘अम्भो । अय
पुरिसो कि अकासि दब्बाय रज्जुया पे० दक्खिणतो नगरस्स सीसं
छिन्दती’ ति ? तमेन एवमाहसु — ‘अम्भो । अय पुरिसो गामा वा
अरञ्जा वा अदिन्न थ्येयसङ्घात आदियि । तेन न राजानो गहेत्वा
एवरूप कम्मकारण कारेन्ती’ ति । त कि मञ्जासि, गामणि, अपि नु 15
ते एवरूप दिट्ठ वा सुत वा” ति ?

“दिट्ठ च नो, भन्ते, सुत च सुय्यिस्सति चा” ति ।

“तत्र, गामणि, ये ते समणब्राह्मणा एववादिनो एवदिट्ठिनो — R 346
‘यो कोचि अदिन्न आदियति, सब्बो सो दिट्ठेव धम्मे दुक्ख दोमनस्स
पटिसवेदयती’ ति, सच्च वा ते आहसु मुसा वा ति पे० कल्ल नु तेसु 20
पसीदितु” ति ?

“नो हेत, भन्ते” ।

“दिस्सति खो पन, गामणि, इधेकच्चो माली कुण्डली पे० .
इत्थिकामेहि राजा मञ्जे परिचारेन्तो । तमेन एवमाहसु — ‘अम्भो ।
अय पुरिसो कि अकासि माली कुण्डली पे० इत्थिकामेहि राजा 25
मञ्जे परिचारेती’ ति ? तमेन एवमाहसु — ‘अम्भो । अय पुरिसो
रञ्जो पच्चत्थिकस्स दारेसु चारित्त आपज्जि, तस्स राजा अत्तमनो
अभिहारमदासि, तेनाय पुरिसो माली कुण्डली पे० इत्थिकामेहि
राजा मञ्जे परिचारेती’ ति ।

“दिस्सति खो, गामणि, इधेकच्चो दब्बाय रज्जुया पे० 30 B 525
दक्खिणतो नगरस्स सीसं छिज्जमानो । तमेन एवमाहसु — ‘अम्भो ।

^१—१ अदिन्न आदियति — स्या० ।

अय पुरिसो कि अकासि दब्हाय रज्जुया पे० दक्खिणतो नगरस्स सीस छिन्दती' ति ? तमेन एवमाहसु - 'अम्भो ! अय पुरिसो कुलित्थीसु कुलकुमारीसु चारित्त आपज्जि, तेन न राजानो गहेत्वा एवरूप कम्मकारण कारेन्ती' ति । त कि मज्जसि, गामणि, अपि नु ते एवरूप दिट्ठ वा सुत वा' ति ?

“दिट्ठ च नो, भन्ते, सुत च सुय्यिस्सति चा” ति ।

“तत्र, गामणि, ये ते समणब्राह्मणा एववादिनो एवदिट्ठिनो - 'यो कोचि कामेसु मिच्छा चरति, सब्बो सो दिट्ठेव धम्मे दुक्ख दोमनस्स पटिस्वेदयती' ति, सच्च वा ते आहसु मुसा वा ति पे० कल्ल नु तेसु पसीदितु” ति ?

“नो हेत, भन्ते” ।

३४७

“दिस्सति खो पन, गामणि, इधेकच्चो माली कुण्डली सुन्हातो सुविलित्तो कप्पितकेसमस्सु इत्थिकामेहि राजा मज्जे परिचारेन्तो । तमेन एवमाहसु - 'अम्भो ! अय पुरिसो कि अकासि माली कुण्डली सुन्हातो सुविलित्तो कप्पितकेसमस्सु इत्थिकामेहि राजा मज्जे परिचारेती' ति ? तमेन एवमाहसु - 'अम्भो ! अय पुरिसो राजान मुसावादेन हासेसि, तस्स राजा अत्तमनो अभिहारमदासि । तेनाय पुरिसो माली कुण्डली सुन्हातो सुविलित्तो कप्पितकेसमस्सु इत्थिकामेहि राजा मज्जे परिचारेती' ति ।

“दिस्सति खो, गामणि, इधेकच्चो दब्हाय रज्जुया पच्छाबाह गाब्हबन्धन बन्धित्वा खुरमुण्ड करित्वा^१ खरस्सरेन पणवेन रथियाय रथिय सिङ्घाटकेन सिङ्घाटक परिनेत्वा दक्खिणेन द्वारेन निक्खामेत्वा दक्खिणतो नगरस्स सीस छिज्जमानो । तमेन एवमाहसु - 'अम्भो ! अय पुरिसो कि अकासि दब्हाय रज्जुया पच्छाबाह गाब्हबन्धन बन्धित्वा खुरमुण्ड करित्वा खरस्सरेन पणवेन रथियाय रथिय सिङ्घाटकेन सिङ्घाटक परिनेत्वा दक्खिणेन द्वारेन निक्खामेत्वा दक्खिणतो नगरस्स सीस छिन्दती' ति ? तमेन एवमाहसु - 'अम्भो ! अय पुरिसो गहपतिस्स वा गहपतिपुत्तस्स वा मुसावादेन अत्थ भज्जि, तेन न राजानो गहेत्वा एवरूप^२ कम्मकारण^२ कारेन्ती” ति । त कि मज्जसि, गामणि, अपि नु ते एवरूप दिट्ठ वा सुत वा' ति ?

१ कत्वा - स्या० । २-२ एवरूपानि कम्मकरणानि - स्या०, रो० । ३. करोन्ती - रो० ।

“दिट्ठं च नो, भन्ते, सुतं च सुय्यिस्सति चा” ति ।

B 526

“तत्र, गामणि, ये ते समणब्राह्मणा एववादिनो एवदिट्ठिनो –
‘यो कोचि मुसा भणति, सब्बो सो दिट्ठेव धम्मो दुक्ख दोमनस्स पटि-
सवेदयती’ ति, सच्च वा ते आहसु मुसा वा” ति ?

R 348

“मुसा, भन्ते” ।

5

“ये पन ते तुच्छ मुसा विलपन्ति सीलवन्तो वा ते दुस्सीला
वा” ति ?

“दुस्सीला, भन्ते” ।

“ये पन ते दुस्सीला पापधम्मा मिच्छापटिपन्ना वा ते सम्मा-
पटिपन्ना वा” ति ?

10

“मिच्छापटिपन्ना, भन्ते” ।

“ये पन ते मिच्छापटिपन्ना मिच्छादिट्ठिका वा ते सम्मादिट्ठिका
वा” ति ?

“मिच्छादिट्ठिका, भन्ते” ।

“ये पन ते मिच्छादिट्ठिका कल्ल नु तेसु पसीदितु” ति ?

15

“नो हेत, भन्ते” ।

“अच्छरिय, भन्ते, अब्भुत, भन्ते । अत्थि मे, भन्ते, आवसथा-
गार । तत्थ अत्थि मञ्चकानि, अत्थि आसनानि, अत्थि उदकमणिको,
अत्थि तेलप्पदीपो । तत्थ यो समणो वा ब्राह्मणो वा वास उपेति, तेनाह
यथासत्ति^१ यथाबलं सविभजामि । भूतपुब्ब, भन्ते, चत्तारो सत्थारो
नानादिट्ठिका नानाखन्तिका नानारुचिका तस्मि आवसथागारे वास उप-
गच्छु^२ । एको सत्था एववादी एवदिट्ठि – ‘नत्थि दिन्न, नत्थि यिट्ठं, नत्थि
हुत, नत्थि सुकतदुक्कटान^३ कम्मान फलं विपाको । नत्थि अयं लोको,
नत्थि परो लोको, नत्थि माता, नत्थि पिता, नत्थि सत्ता ओपपातिका,
नत्थि लोके समणब्राह्मणा सम्मग्गता सम्मापटिपन्ना ये इमं च
लोकं परं च लोकं सयं अभिञ्जा सच्छिक्त्वा पवेदेन्ती’ ति ।
एको सत्था एववादी एवदिट्ठि^४ – ‘अत्थि दिन्न अत्थि यिट्ठं, अत्थि हुत,
अत्थि सुकतदुक्कटानं कम्मान फलं विपाको, अत्थि अयं लोको, अत्थि
परो लोको, अत्थि माता, अत्थि पिता, अत्थि सत्ता ओपपातिका, अत्थि

20

25

R. 349

१ यथासत्ति – रो० । २ उपगच्छिषु – स्या० । ३ सुकटदुक्कटान – रो० ।

४ एवदिट्ठि – रो० ।

- लोके समणब्राह्मणा सम्मग्गता सम्मापटिपन्ना ये इमं च लोकं परं च लोकं
 सयं अभिञ्जा सच्छिक्त्वा पवेदेन्ती' ति । एको सत्था एववादी एव-
 दिट्ठि - 'करोतो कारयतो, छिन्दतो छेदापयतो, पचतो पाचापयतो',
 सोचयतो^१ सोचापयतो^२, किलमतो किलमापयतो^३, फन्दतो फन्दापयतो,
 5 पाणमतिपातयतो^४, अदिन्न आदियतो, सन्धि छिन्दतो, निल्लोपं हरतो,
 527 एकागारिकं करोतो, परिपन्थे तिट्ठतो, परदारं गच्छतो, मुसा भणतो,
 करोतो^५ न करीयति पापं । खुरपरियन्तेन चे पि चक्केन यो^६ इमिस्सा
 पठविया^७ पाणे एकं मसखलं एकं मसपुञ्जं करेय्यं, नत्थि ततोनिदानं
 पापं, नत्थि पापस्स आगमो । दक्खिणं चे पि गङ्गाय तीरं गच्छेय्यं हनन्तो
 10 घातेन्तो छिन्दन्तो छेदापेन्तो पचन्तो पाचापेन्तो^८, नत्थि ततोनिदानं पापं,
 नत्थि पापस्स आगमो । उत्तरं चे पि गङ्गाय तीरं गच्छेय्यं ददन्तो
 दापेन्तो यजन्तो यजापेन्तो^९, नत्थि ततोनिदानं पुञ्जं, नत्थि पुञ्जस्स
 आगमो । दानेन दमेन सयमेन सच्चवज्जेन नत्थि पुञ्जं, नत्थि पुञ्जस्स
 आगमो' ति । एको सत्था - एववादी एवंदिट्ठि - 'करोतो कारयतो,
 15 छिन्दतो छेदापयतो, पचतो पाचापयतो, सोचयतो सोचापयतो, किलमतो
 किलमापयतो, फन्दतो फन्दापयतो, पाणमतिपातयतो, अदिन्न आदियतो,
 सन्धि छिन्दतो, निल्लोपं हरतो, एकागारिकं करोतो, परिपन्थे तिट्ठतो,
 350 परदारं गच्छतो, मुसा भणतो, करोतो करीयति पापं । खुरपरियन्तेन
 चे पि चक्केन यो इमिस्सा पठविया पाणे एकं मसखलं एकं मसपुञ्जं
 20 करेय्यं, अत्थि ततोनिदानं पापं, अत्थि पापस्स आगमो । दक्खिणं चे पि
 गङ्गाय तीरं गच्छेय्यं हनन्तो घातेन्तो छिन्दन्तो छेदापेन्तो पचन्तो
 पाचापेन्तो, अत्थि ततोनिदानं पापं, अत्थि पापस्स आगमो । उत्तरं चे
 पि गङ्गाय तीरं गच्छेय्यं ददन्तो दापेन्तो, यजन्तो यजापेन्तो, अत्थि
 ततोनिदानं पुञ्जं, अत्थि पुञ्जस्स आगमो । दानेन दमेन सयमेन सच्च-
 25 वज्जेन अत्थि पुञ्जं, अत्थि पुञ्जस्स आगमो' ति ।

“तस्स मय्ह, भन्ते, अहुदेव कङ्गा, अहु विचिकिच्छा - ‘कोसु
 नाम इमेसं भवतं समणब्राह्मणानां सच्चं आहं, को मुसा’” ति ?

१ पाचयतो - स्या०, रो० । २-२ सोचतो सोचयतो - स्या० । ३ किलमयतो -
 स्या०, रो० । ४ पाणमतिमापयतो - स्या०, रो० । ५ करोतो - स्या०, रो० । ६ रो०
 प्रोत्यक्के नत्थि । ७ पथविया - म० । ८ पाचेन्तो - स्या०, रो० । ९ याचेन्तो -
 स्या० ।

“अलं हि ते, गामणि, कङ्खितु, अलं विचिकिच्छितुं । कङ्खनीये’
च पन ते ठाने विचिकिच्छा उप्पन्ना” ति ।

“एव पसन्नोहं, भन्ते, भगवति । पओति मे भगवा तथा धम्म
देसेतु यथाह इमं कङ्खाधम्म पजहेय्य” ति ।

“अत्थि, गामणि, धम्मसमाधि । तत्र चे त्वं चित्तसमाधि 5
पटिलभेय्यासि । एव त्व इमं कङ्खाधम्म पजहेय्यासि । कतमो च,
गामणि, धम्मसमाधि ? इध, गामणि, अरियसावको पाणातिपात
पहाय पाणातिपाता पटिविरतो होति, अदिन्नादान पहाय अदिन्नादाना
पटिविरतो होति, कामेसुमिच्छाचार पहाय कामेसुमिच्छाचारा पटिविरतो
होति, मुसावाद पहाय मुसावादा पटिविरतो होति, पिसुणं वाच पहाय 10 R 351
पिसुणाय वाचाय पटिविरतो होति, फरुस वाच पहाय फरुसाय वाचाय
पटिविरतो होति, सम्फप्पलाप पहाय सम्फप्पलापा पटिविरतो होति,
अभिज्झ पहाय अनभिज्झालु होति, ब्यापादपदोस पहाय अब्यापन्नचित्तो
होति, मिच्छादिट्ठि पहाय सम्मादिट्ठिको होति ।

“स खो सो, गामणि, अरियसावको एवं विगताभिज्झो विगत- 15
ब्यापादो असम्मूब्धो सम्पजानो पटिस्सतो मेत्तासहगतेन चेतसा एक
दिस फरित्वा विहरति, तथा दुतिय, तथा ततियं, तथा चतुत्थ^१, इति
उद्धमघो तिरिय सब्बधि सब्बत्तताय सब्बावन्त लोक मेत्तासहगतेन
चेतसा विपुलेन महग्गतेन अप्पमाणेन अवरेण अब्यापज्जेन^२ फरित्वा
विहरति । सो इति पटिसञ्चिक्खति — ‘य्वाय सत्था एववादी 20
एवदिट्ठि — नत्थि दिन्न, नत्थि यिट्ठ, नत्थि हुत, नत्थि सुकतदुक्कटान
कम्मान फल विपाको, नत्थि अय लोको, नत्थि परो लोको, नत्थि
माता, नत्थि पिता, नत्थि सत्ता ओपपातिका, नत्थि लोके समण-
ब्राह्मणा, सम्मग्गता सम्मापटिपन्ना ये इमं च लोक परं च लोकं
सयं अभिञ्जा सच्चिक्कत्वा पवेदेन्ती ति, सचे तस्स भोतो सत्थुनो 25
सच्च वचनं, अपण्णकताय मय्ह, य्काह^३ न किञ्चि ब्याबाधेमि तस वा
वा थावर^४ वा । उभयमेत्थ कटग्गाहो^५, य चम्हि कायेन सवुतो वाचाय
सवुतो मनसा सवुतो, य च कायस्स भेदा पर मरणा सुगति सग्ग
लोक उपपज्जिस्सामी’ ति । तस्स पामोज्ज^६ जायति । पमुदितस्स

१. कङ्खनीये — स्या०, रो० । २. चतुत्थि — रो० । ३. अब्यापज्जेन — स्या०,
अब्यापज्जेन — सी० । ४. योह — सी०, स्या०, रो० । ५. थावर — स्या० । ६. कटग्गाहो —
रो० । ६. पामुज्ज — स्या०, रो० ।

पीति जायति । पीतिमनस्स कायो पस्सम्भति । पस्सद्धकायो सुख वेदयति^१ । सुखिनो चित्त समाधियति । अय खो, गामणि, धम्म-
समाधि । तत्र चे त्व चित्तसमाधि पटिलभेय्यासि, एव त्व इम कङ्खाधम्म
पजहेय्यासि ।

51 “स खो सो, गामणि, अरियसावको एव विगताभिज्झो विगत-
ब्यापादो असम्मूब्हो सम्पजानो पटिस्सतो मेत्तासहगतेन चेतसा एक
129 दिसं फरित्वा विहरति, तथा दुतिय, तथा ततिय, तथा चतुत्थ, इति
उद्धमधो तिरिय सब्बधि सब्बत्तताय सब्बावन्त लोक मेत्तासहगतेन
चेतसा विपुलेन महग्गतेन अप्पमाणेन अवेरेन अब्यापज्जेन फरित्वा
10 विहरति । सो इति पटिसञ्चिक्खति – ‘य्वाय सत्था एववादी एवदिट्ठि
– अत्थि दिन्न, अत्थि यिट्ठ, अत्थि हुत्त, अत्थि सुकतदुक्कटान कम्मान
फल विपाको पे० सच्चे तस्स भोतो सत्थुनो सच्च वचन, अपण्णकताय
मय्ह, य्वाहं न किञ्चि ब्याबाधेमि तस वा थावर वा । उभयमेत्थ
कटग्गाहो, य चम्हि कायेन संबुतो वाचाय संबुतो मनसा संबुतो, य च
15 कायस्स भेदा पर मरणा सुगतिं सग्ग लोक उपपज्जिस्सामी’ ति । तस्स
पामोज्ज जायति । पमुदितस्स पीति जायति । पीतिमनस्स कायो
पस्सम्भति । पस्सद्धकायो सुख वेदयति । सुखिनो चित्त समाधियति ।
अय खो, गामणि, धम्मसमाधि । तत्र चे त्वं चित्तसमाधि पटिलभेय्यासि,
एव त्व इम कङ्खाधम्म पजहेय्यासि ।

20 “स खो सो, गामणि, अरियसावको एव विगताभिज्झो विगत-
ब्यापादो असम्मूब्हो सम्पजानो पटिस्सतो मेत्तासहगतेन चेतसा एक दिस
फरित्वा विहरति, तथा दुतियं तथा ततियं, तथा चतुत्थ, इति उद्धमधो
तिरिय सब्बधि सब्बत्तताय सब्बावन्त लोक मेत्तासहगतेन चेतसा
153 विपुलेन महग्गतेन अप्पमाणेन अवेरेन अब्यापज्जेन फरित्वा विहरति ।
25 सो इति पटिसञ्चिक्खति – ‘य्वाय सत्था एववादी एवदिट्ठि – करोतो
कारयतो छिन्दतो छेदापयतो पचतो पाचापयतो सोचयतो सोचापयतो
पे० सच्चे तस्स भोतो सत्थुनो सच्च वचन, अपण्णकताय मय्ह, य्वाह
न किञ्चि ब्याबाधेमि तस वा थावर वा । उभयमेत्थ कटग्गाहो, य चम्हि
कायेन संबुतो वाचाय संबुतो मनसा संबुतो, य च कायस्स भेदा पर मरणा
130 सुगतिं सग्गं लोकं उपपज्जिस्सामी’ ति । तस्स पामोज्ज जायति । पमुदि-

तस्स पीति जायति । पीतिमनस्स कायो पस्सम्भति । पस्सद्धकायो सुखं वेदयति । सुखिनो चित्तं समाधियति । अयं खो, गामणि, धम्मसमाधि । तत्र चे त्वं चित्तसमाधि पटिलभेय्यासि, एव त्व इमं कङ्खाधम्मं पज-हेय्यासि ।

“स खो सो, गामणि, अरियसावको एव विगताभिज्झो विगत-
 व्यापादो असम्मूब्हो सम्पजानो पटिस्सतो मेत्तासहगतेन चेतसा एक
 दिसं फरित्वा विहरति, तथा दुतिय, तथा ततिय, तथा चतुत्थ, इति
 उद्धमधो तिरियं सब्बधि सब्बत्तताय सब्बावन्तं लोकं मेत्तासहगतेन
 चेतसा विपुलेन महग्गतेन अप्पमाणेन अवरेण अब्बापज्जेन फरित्वा
 विहरति । सो इति पटिसञ्चिक्खति – ‘य्वायं सत्था एववादी एवदिट्ठि
 – करोतो कारयतो, छिन्दतो छेदापयतो, पचतो पाचापयतो, सोचयतो
 सोचापयतो पे० दानेन दमेन सयमेन सच्चवज्जेन अत्थि पुञ्ञं
 अत्थि पुञ्ञस्स आगमो’ ति, सचे तस्स भोतो सत्थुनो सच्च वचन,
 अपण्णकताय मय्ह, य्वाहं न किञ्चि ब्याबाधेमि तसं वा थावरं वा ।
 उभयमेत्थं कटग्गाहो, यं चमिहं कायेन सवुतो वाचाय सवुतो मनसा
 सवुतो, यं च कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सग्गं लोकं उपपज्जिस्सामी’
 ति । तस्स पामोज्जं जायति । पमुदितस्स पीति जायति । पीतिमनस्स
 कायो पस्सम्भति । पस्सद्धकायो सुखं वेदयति । सुखिनो चित्तं समा-
 धियति । अयं खो, गामणि, धम्मसमाधि । तत्र चे त्वं चित्तसमाधि
 पटिलभेय्यासि, एव त्व इमं कङ्खाधम्मं पजहेय्यासि ।

“स खो सो, गामणि, अरियसावको एवं विगताभिज्झो विगत-
 व्यापादो असम्मूब्हो सम्पजानो पटिस्सतो करुणासहगेन चेतसा एक
 दिसं फरित्वा विहरति . पे० मुदितासहगतेन चेतसा एकं दिसं
 फरित्वा विहरति पे० ।

“स खो सो, गामणि, अरियसावको एव विगताभिज्झो विगत-
 व्यापादो असम्मूब्हो सम्पजानो पटिस्सतो उपेक्खासहगतेन चेतसा
 एकं दिसं फरित्वा विहरति, तथा दुतिय, तथा ततियं, तथा चतुत्थ, इति
 उद्धमधो तिरियं सब्बधि सब्बत्तताय सब्बावन्तं लोकं उपेक्खासहगतेन
 चेतसा विपुलेन महग्गतेन अप्पमाणेन अवरेण अब्बापज्जेन फरित्वा
 विहरति । सो इति पटिसञ्चिक्खति – ‘य्वायं सत्था एवंवादी एवदिट्ठि
 – नत्थि दिन्नं, नत्थि यिट्ठं, नत्थि हुतं पे० सचे तस्स भोतो सत्थुनो

R 354

B 531

R 355

30

सच्चं वचन, अपण्णकताय मय्ह, य्वाहं न किञ्चि ब्याबाधेमि तस वा थावर वा । उभयमेत्थ कटग्गाहो, य चम्हि कायेन सवुतो वाचाय सवुतो मनसा सवुतो, यं च कायस्स भेदा पर मरणा सुगति सग्ग लोक उपपज्जिस्सामी' ति । तस्स पामोज्ज जायति । पमुदितस्स पीति जायति ।

B 532

5 पीतिमनस्स कायो पस्सम्भति । पस्सद्धकायो सुख वेदयति । सुखिनो चित्त समाधियति । अय खो, गामणि, धम्मसमाधि । तत्र चे त्व चित्तसमाधि पटिलभेय्यासि, एव त्व इम कङ्खाधम्म पजहेय्यासि ।

R 356

“स खो सो, गामणि, अरियसावको एव विगताभिज्झो विगत-
ब्यापादो असम्मूब्धो सम्पजानो पटिस्सतो उपेक्खासहगतेन चेतसा एक
10 दिस फरित्वा विहरति, तथा दुतिय, तथा ततिय, तथा चतुत्थं, इति उद्धमधो तिरिय सब्बधि सब्बत्तताय सब्बावन्त लोक उपेक्खासहगतेन चेतसा विपुलेन महग्गतेन अप्पमाणेन अवेरेन अब्यापज्जेन फरित्वा
विहरति । सो इति पटिसञ्चिक्खति – ‘य्वाय सत्था एववादी एव-
दिट्ठि – अत्थि दिन्न, अत्थि यिट्ठ, अत्थि हुत, अत्थि सुकतदुक्कटान
15 कम्मज्जं फल विपाको पे० सचे तस्स भोतो सत्थुनो सच्च वचन, अपण्णकताय मय्हं, य्वाह न किञ्चि ब्याबाधेमि तस वा थावरं वा । उभयमेत्थ कटग्गाहो, य चम्हि कायेन सवुतो वाचाय सवुतो मनसा सवुतो, य च कायस्स भेदा पर मरणा सुगति सग्ग लोक उपपज्जिस्सामी’ ति । तस्स पामोज्ज जायति । पमुदितस्स पीति जायति । पीतिमनस्स
20 कायो पस्सम्भति । पस्सद्धकायो सुख वेदयति । सुखिनो चित्त समाधियति । अय खो, गामणि, धम्मसमाधि । तत्र चे त्व चित्तसमाधि पटिलभेय्यासि, एव त्व इम कङ्खाधम्म पजहेय्यासि ।

B 533,
R 357

“स खो सो, गामणि, अरियसावको एव विगताभिज्झो विगत-
ब्यापादो असम्मूब्धो सम्पजानो पटिस्सतो उपेक्खासहगतेन चेतसा एक
25 दिस फरित्वा विहरति, तथा दुतियं, तथा ततिय, तथा चतुत्थ, इति उद्धमधो तिरिय सब्बधि सब्बत्तताय सब्बावन्त लोक उपेक्खासहगतेन चेतसा विपुलेन महग्गतेन अप्पमाणेन अवेरेन अब्यापज्जेन फरित्वा विहरति । सो इति पटिसञ्चिक्खति – ‘य्वाय सत्था एववादी एवदिट्ठि – करोतो कारयतो छेदतो छेदापयतो. पे० नत्थि पुञ्ञस्स आगमो
30 ति, सचे तस्स भोतो सत्थुनो सच्च वचन, अपण्णकताय मय्ह, य्वाह न किञ्चि ब्याबाधेमि तसं वा थावर वा । उभयमेत्थ कटग्गाहो, य

चम्हि कायेन सवुतो वाचाय सवुतो मनसा संवुतो, य च कायस्स भेदा पर मरणा सुगति सग्ग लोक उपपज्जिस्सामी' ति । तस्स पामोज्ज जायति । पमुदितस्स पीति जायति । पीतिमनस्स कायो पस्सम्भति । पस्सद्धकायो सुख वेदयति । सुखिनो चित्त समाधियति । अय खो, गामणि, धम्म-समाधि । तत्र चे त्व चित्तसमाधि पटिलभेय्यासि, एव त्व इम कङ्खाधम्म 5 पजहेय्यासि ।

“स खो सो, गामणि, अरियसावको एव विगताभिज्झो विगत-
ब्यापादो असम्मूहो सम्पजानो पटिस्सतो उपेक्खासहगतेन चेतसा
एक दिस फरित्वा विहरति, तथा दुतिय, तथा ततिय, तथा चतुत्थ, इति
उद्धमधो तिरिय सब्बधि सब्बत्तताय सब्बावन्त लोक उपेक्खासहगतेन 10
चेतसा विपुलेन महग्गतेन अप्पमाणेन अवेरेन अब्यापज्जेन फरित्वा
विहरति । सो इति पटिस्सच्चिक्खति – ‘य्वाय सत्था एववादी एवदिट्ठि
– करोतो कारयतो छिन्दतो छेदापयतो पचतो पाचापयतो पे०
अत्थि पुञ्ज अत्थि पुञ्जस्स आगमो ति, सचे तस्स भोतो सत्थुनो सच्च
वचन, अपण्णकताय मय्ह, य्वाह न किञ्चि ब्याबाधेमि तस वा श्वावर 15
वा । उभयमेत्थ कटग्गाहो, य चम्हि कायेन सवुतो वाचाय सवुतो मनसा
सवुतो, य च कायस्स भेदा पर मरणा सुगति सग्ग लोक उपपज्जिस्सामी'
ति । तस्स पामोज्ज जायति । पमुदितस्स पीति जायति । पीतिमनस्स
कायो पस्सम्भति । पस्सद्धकायो सुख वेदयति । सुखिनो चित्त समा-
धियति । अय खो गामणि धम्मसमाधि । तत्र चे त्व चित्तसमाधि 20
पटिलभेय्यासि, एव त्व इम कङ्खाधम्म पजहेय्यासी’ ति ।

B 534,
R 358

एव वुत्ते, पाटलियो गामणि भगवन्त एतदवोच – “अभिवक्कन्त
भन्ते, अभिवक्कन्तं, भन्ते पे० अज्जतग्गे पाणुपेत सरण गत’ ति ।
गामणिसयुत्त समत्त ।

तस्सुद्धानं

चण्डो^१ पुटो^१ योधाजीवो, हत्थस्सो^२ असिबन्धको^३ ।

देसना सङ्खकुल^४ मणिचूळ, भद्ररासियपाटली^५ ति ॥

25 R 359

—:०:—

१-१ चण्डपुत्तो – स्या० २ हत्थि हयो – स्या०, रो० । ३ पञ्चाभूमको – रो०,
च भूमको – स्या० । ४ सङ्खा कुल – स्या०; सङ्खा कूल – रो० । ५ गन्धभकरासियपाटली
– स्या० ।

४३. असङ्गतसंयुतं

१ कायगतासत्तिमुत्तं

ख 535

- १ सावत्थिनिदान । “असङ्गतं च वो^१, भिक्खवे, देसिस्सामि^२ असङ्गतगामि च मग्ग । त मुणाथ । कतमं च, भिक्खवे, असङ्गतं ? यो, भिक्खवे, रागक्खयो दोसक्खयो मोहक्खयो — इदं वुच्चति, भिक्खवे, असङ्गतं । कतमो च, भिक्खवे, असङ्गतगामिमग्गो ? कायगतासत्ति ।
- 5 अयं वुच्चति, भिक्खवे, असङ्गतगामिमग्गो ।
- “इति खो, भिक्खवे, देसितं वो मया असङ्गतं, देसितो असङ्गतगामिमग्गो । य, भिक्खवे, सत्थारा करणीयं सावकान् हितेसिना अनुकम्पकेन अनुकम्प उपादाय, कतं वो तं मया । एतानि, भिक्खवे, रुक्खमूलानि, एतानि सुञ्जागारानि । ज्ञायथ, भिक्खवे, मा पमादत्थ ।
- 10 मा पच्छा विप्पटिसारिणो अहुवत्थ । अयं वो अम्हाकं अनुसासनी” ति ।

२. समथविपस्सनामुत्तं

R 360

२. असङ्गतं च वो, भिक्खवे, देस्सेस्सामि असङ्गतगामि च मग्ग । त सुणाथ । कतमं च, भिक्खवे, असङ्गतं ? यो, भिक्खवे, रागक्खयो दोसक्खयो मोहक्खयो — इदं वुच्चति, भिक्खवे, असङ्गतं ।
- 15 कतमो च, भिक्खवे, असङ्गतगामिमग्गो ? समथो च विपस्सना च । अयं वुच्चति, भिक्खवे, असङ्गतगामिमग्गो पे० ।

३. सवितक्कसविचारमुत्तं

३. कतमो च, भिक्खवे, असङ्गतगामिमग्गो ? सवितक्कसविचारो समाधि, अवितक्कविचारमत्तो समाधि, अवितक्कअविचारो समाधि — अयं वुच्चति, भिक्खवे, असङ्गतगामिमग्गो. पे० ।

४ सुञ्जतसमाधिसुत्तं

४ कतमो च, भिक्खवे, असङ्खतगामिमग्गो ? सुञ्जतो समाधि, अनिमित्तो समाधि, अप्पणिहितो समाधि — अयं वुच्चति, भिक्खवे असङ्खतगामिमग्गो पे० ।

B 536

५ सतिपट्टानसुत्तं

५ कतमो च, भिक्खवे, असङ्खतगामिमग्गो ? चत्तारो सतिपट्टाना । अयं वुच्चति, भिक्खवे, असङ्खतगामिमग्गो पे० ।

5

६ सम्मप्यधानसुत्तं

६ कतमो च, भिक्खवे, असङ्खतगामिमग्गो ? चत्तारो सम्मप्यधाना । अयं वुच्चति, भिक्खवे, असङ्खतगामिमग्गो पे० ।

७ इद्धिपादसुत्तं

७ कतमो च, भिक्खवे, असङ्खतगामिमग्गो ? चत्तारो इद्धिपादा । अयं वुच्चति, भिक्खवे, असङ्खतगामिमग्गो पे० ।

८ इन्द्रियसुत्तं

८ कतमो च, भिक्खवे, असङ्खतगामिमग्गो ? पञ्चिन्द्रियाणि । अयं वुच्चति, भिक्खवे, असङ्खतगामिमग्गो पे० ।

10 R 361

९ बलसुत्तं

९ कतमो च, भिक्खवे, असङ्खतगामिमग्गो । पञ्च बलानि । अयं वुच्चति, भिक्खवे, असङ्खतगामिमग्गो पे० ।

१०. बोज्झङ्गसुत्तं

१० कतमो च, भिक्खवे, असङ्खतगामिमग्गो ? सत्त बोज्झङ्गा । अयं वुच्चति, भिक्खवे, असङ्खतगामिमग्गो पे० ।

15

११ मग्गङ्गसुत्तं

११ “कतमो च, भिक्खवे, असङ्खतगामिमग्गो ? अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो । अयं वुच्चति, भिक्खवे, असङ्खतगामिमग्गो । इति

B 537

खो, भिक्खवे, देसित^१ वो मया असङ्खत, देसितो असङ्खतगामिमग्गो ।
 य, भिक्खवे, सत्थारा करणीय सावकान हितेसिना अनुकम्पकेन अनुकम्प
 उपादाय कतं वो त मया । एतानि, भिक्खवे, रुक्खमूलानि, एतानि
 सुञ्जागारानि । ज्ञायथ, भिक्खवे, मा पमादत्थ, मा पच्छा विप्पटिसारिनो
 ५ अहुवत्थ । अय वो अम्हाक अनुसासनी” ति ।

असङ्खतसयुत्तस्स पठमो वग्गो ।

तस्सुद्धानं

कायो समथो सवितक्को^२, सुञ्जतो^३ सतिपट्टाना ।
 सम्मप्पधाना इद्धिपादा, इन्द्रियबलबोज्झङ्गा^४ ।
 मग्गेन एकादसम, तस्सुद्धान पवुच्चति ॥

१२ असङ्खतमुत्तं

१२ “असङ्खत च वो, भिक्खवे, देसेस्सामि असङ्खतगामि च
 १० मग्गं । त सुणाथ । कतमं च, भिक्खवे, असङ्खतं ? यो, भिक्खवे,
 रागक्खयो दोसक्खयो मोहक्खयो — इदं वुच्चति, भिक्खवे, असङ्खत ।
 कतमो च, भिक्खवे, असङ्खतगामिमग्गो ? समथो । अयं वुच्चति,
 भिक्खवे, असङ्खतगामिमग्गो । इति खो, भिक्खवे, देसित वो मया
 असङ्खत, देसितो असङ्खतगामिमग्गो । य, भिक्खवे, सत्थारा करणीय
 १५ सावकान हितेसिना अनुकम्पकेन अनुकम्प उपादाय, कतं वो त मया ।
 एतानि, भिक्खवे, रुक्खमूलानि, एतानि सुञ्जागारानि । ज्ञायथ,
 भिक्खवे, मा पमादत्थ, मा पच्छा विप्पटिसारिनो अहुवत्थ । अयं वो
 अम्हाकं अनुसासनी ति ।

“असङ्खत च वो, भिक्खवे, देसेस्सामि असङ्खतगामि च
 २० मग्गं । तं सुणाथ । कतमं च, भिक्खवे, असङ्खतं ? यो, भिक्खवे,
 रागक्खयो दोसक्खयो मोहक्खयो — इदं वुच्चति, भिक्खवे, असङ्खत ।
 कतमो च, भिक्खवे, असङ्खतगामिमग्गो ? विपस्सना । अयं वुच्चति,
 भिक्खवे, असङ्खतगामिमग्गो । इति खो, भिक्खवे, देसित वो मया
 असङ्खत . पे० अयं वो अम्हाकं अनुसासनी ति ।

१ वेदयित — रो० । २ वितक्को — स्या०, रो० । ३ सुञ्जता — स्या० ।
 ४ इन्द्रिया — स्या० । ५ अय — रो० ।

“कतमो च, भिक्खवे, असङ्खतगामिमग्गो ? सवितक्को सविचारो समाधि । अयं वुच्चति, भिक्खवे, असङ्खतगामिमग्गो पे० .. । कतमो च, भिक्खवे, असङ्खतगामिमग्गो ? अवितक्को विचारमत्तो समाधि । अयं वुच्चति, भिक्खवे, असङ्खतगामिमग्गो पे० . । कतमो च, भिक्खवे, असङ्खतगामिमग्गो ? अवितक्को अविचारो समाधि । 5 अयं वुच्चति, भिक्खवे, असङ्खतगामिमग्गो पे० ।

R 363

“कतमो च, भिक्खवे, असङ्खतगामिमग्गो ? सुञ्जातो समाधि । अयं वुच्चति, भिक्खवे, असङ्खतगामिमग्गो पे० । कतमो च, भिक्खवे, असङ्खतगामिमग्गो ? अनिमित्तो समाधि । अयं वुच्चति, भिक्खवे, असङ्खतगामिमग्गो पे० । कतमो च, भिक्खवे, असङ्खतगामिमग्गो ? 10 अप्पणिहितो समाधि । अयं वुच्चति, भिक्खवे, असङ्खतगामिमग्गो ... पे० ।

“कतमो च, भिक्खवे, असङ्खतगामिमग्गो ? इध, भिक्खवे, भिक्खु काये कायानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स । अयं वुच्चति, भिक्खवे, असङ्खतगामिमग्गो 15 . पे० । कतमो च, भिक्खवे, असङ्खतगामिमग्गो ? इध, भिक्खवे, भिक्खु वेदनासु वेदनानुपस्सी विहरति पे० अयं वुच्चति, भिक्खवे, असङ्खतगामिमग्गो पे० । कतमो च, भिक्खवे, असङ्खतगामिमग्गो ? 20 इध, भिक्खवे, भिक्खु चित्ते चित्तानुपस्सी विहरति पे० . अयं वुच्चति, भिक्खवे, असङ्खतगामिमग्गो पे० । कतमो च, भिक्खवे, असङ्खतगामिमग्गो ? इध, भिक्खवे, भिक्खु धम्मेषु धम्मनानुपस्सी विहरति .. पे० .. अयं वुच्चति, भिक्खवे, असङ्खतगामिमग्गो . पे० ।

R. 364

“कतमो च, भिक्खवे, असङ्खतगामिमग्गो ? इध, भिक्खवे, भिक्खु अनुप्पन्नान पापकान अकुसलान धम्मान अनुप्पादाय छन्द जनेति वायमति विरियं^१ आरभति चित्तं पग्गप्हाति पदहति । अयं वुच्चति, 25 भिक्खवे, असङ्खतगामिमग्गो पे० । कतमो च, भिक्खवे असङ्खतगामिमग्गो ? इध, भिक्खवे, भिक्खु उप्पन्नान पापकानं अकुसलान धम्मान पहाणाय छन्द जनेति वायमति विरिय आरभति चित्तं पग्गप्हाति पदहति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, असङ्खतगामिमग्गो पे०... । कतमो च, भिक्खवे, असङ्खतगामिमग्गो ? इध, भिक्खवे, भिक्खु अनुप्पन्नान 30

B 539

कुसलानं धम्मान उप्पादाय छन्द जनेति वायमति विरिय आरभति
चित्त पग्गणाति पदहति । अय वुच्चति, भिक्खवे, असङ्खतगामिमग्गो
पे० । कतमो च, भिक्खवे, असङ्खतगामिमग्गो ? इध, भिक्खवे,
R 365 भिक्खु उप्पन्नान कुसलान धम्मान ठितिया असम्मोसाय भित्थोभावाय
5 वेपुल्लाय भावनाय पारिपूरिया छन्द जनेति वायमति विरिय आरभति
चित्त पग्गणाति पदहति । अय वुच्चति, भिक्खवे, असङ्खतगामिमग्गो
पे० ।

“कतमो च, भिक्खवे, असङ्खतगामिमग्गो ? इध, भिक्खवे,
भिक्खु छन्दसमाधिपधानसङ्खारसमन्नागत इद्धिपाद भावेति । अय
6 वुच्चति, भिक्खवे, असङ्खतगामिमग्गो पे० । कतमो च, भिक्खवे,
असङ्खतगामिमग्गो ? इध, भिक्खवे, भिक्खु विरियसमाधिपधानसङ्खार-
समन्नागत इद्धिपाद भावेति । अय वुच्चति, भिक्खवे, असङ्खतगामिमग्गो
पे० । कतमो च, भिक्खवे, असङ्खतगामिमग्गो ? इध, भिक्खवे,
भिक्खु चित्तसमाधिपधानसङ्खारसमन्नागत इद्धिपाद भावेति ।
15 वुच्चति, भिक्खवे, असङ्खतगामिमग्गो पे० । कतमो च, भिक्खवे,
असङ्खतगामिमग्गो ? इध, भिक्खवे, भिक्खु वीमससमाधिपधानसङ्खार-
समन्नागतं^१ इद्धिपाद भावेति । अय वुच्चति, भिक्खवे, असङ्खत-
गामिमग्गो पे० ।

“कतमो च, भिक्खवे, असङ्खतगामिमग्गो ? इध, भिक्खवे,
20 भिक्खु सद्धिन्द्रिय भावेति विवेकनिस्सित विरागनिस्सित निरोधनिस्सित
वोस्सग्गपरिणामि । अय वुच्चति, भिक्खवे, असङ्खतगामिमग्गो पे० ।
R 366 कतमो च, भिक्खवे, असङ्खतगामिमग्गो ? इध, भिक्खवे, भिक्खु
विरियिन्द्रियं भावेति विवेकनिस्सित पे० अय वुच्चति, भिक्खवे,
असङ्खतगामिमग्गो पे० । कतमो च, भिक्खवे, असङ्खतगामिमग्गो ?
25 इध, भिक्खवे, भिक्खु सतिन्द्रियं भावेति पे० अय वुच्चति, भिक्खवे,
असङ्खतगामिमग्गो पे० । कतमो च, भिक्खवे, असङ्खतगामिमग्गो ?
इध, भिक्खवे, भिक्खु समाधिन्द्रियं भावेति पे० अय वुच्चति, भिक्खवे,
असङ्खतगामिमग्गो पे० । कतमो च, भिक्खवे, असङ्खतगामिमग्गो ?
B 540 इध, भिक्खवे, भिक्खु पञ्चिन्द्रियं भावेति विवेकनिस्सित विराग-

निस्सित निरोधनिस्सित वोस्सग्गपरिणामि । अय वुच्चति, भिक्खवे,
असङ्ख्यतगामिमग्गो पे० ।

“कतमो च, भिक्खवे, असङ्ख्यतगामिमग्गो ? इध, भिक्खवे,
भिक्खु सद्धाबल भावेति विवेकनिस्सित पे० अय वुच्चति, भिक्खवे,
असङ्ख्यतगामिमग्गो पे० । कतमो च, भिक्खवे, असङ्ख्यतगामिमग्गो ? 5
इध, भिक्खवे, भिक्खु विरियबल भावेति पे० अय वुच्चति, भिक्खवे,
असङ्ख्यतगामिमग्गो . पे० । कतमो च, भिक्खवे, असङ्ख्यतगामिमग्गो ?
इध, भिक्खवे, भिक्खु सतिबल भावेति पे० . अय वुच्चति, भिक्खवे,
असङ्ख्यतगामिमग्गो पे० . । कतमो च, भिक्खवे, असङ्ख्यतगामिमग्गो ? R 367
इध, भिक्खवे, भिक्खु समाधिबल भावेति पे० अय वुच्चति, भिक्खवे, 10
असङ्ख्यतगामिमग्गो पे० । कतमो च, भिक्खवे, असङ्ख्यतगामिमग्गो ?
इध, भिक्खवे, भिक्खु पञ्जाबल भावेति विवेकनिस्सित विरागनिस्सित
निरोधनिस्सित वोस्सग्गपरिणामि । अय वुच्चति, भिक्खवे, असङ्ख्यत-
गामिमग्गो पे० ।

“कतमो च, भिक्खवे, असङ्ख्यतगामिमग्गो ? इध, भिक्खवे, 15
भिक्खु सतिसम्बोज्झङ्ग भावेति विवेकनिस्सित पे० अय वुच्चति,
भिक्खवे, असङ्ख्यतगामिमग्गो पे० . । कतमो च, भिक्खवे, असङ्ख्यत-
गामिमग्गो ? इध, भिक्खवे, भिक्खु धम्मविचयसम्बोज्झङ्ग भावेति
. पे० विरियसम्बोज्झङ्ग भावेति . पे० पीतिसम्बोज्झङ्ग भावेति
. पे० . पस्सद्विसम्बोज्झङ्ग भावेति पे० समाधिसम्बोज्झङ्ग भावेति 20
. पे० . उपेक्खासम्बोज्झङ्ग भावेति विवेकनिस्सित विरागनिस्सित
निरोधनिस्सित वोस्सग्गपरिणामि । अय वुच्चति, भिक्खवे, असङ्ख्यत-
गामिमग्गो पे० ।

“कतमो च, भिक्खवे, असङ्ख्यतगामिमग्गो ? इध, भिक्खवे,
भिक्खु सम्मादिट्ठि भावेति विवेकनिस्सित विरागनिस्सित निरोध- 25
निस्सित वोस्सग्गपरिणामि । अय वुच्चति, भिक्खवे, असङ्ख्यतगामिमग्गो
पे० । कतमो च, भिक्खवे, असङ्ख्यतगामिमग्गो ? इध, भिक्खवे,
भिक्खु सम्मासङ्कप्प भावेति . पे० सम्मावाच भावेति . पे० सम्मा-
कम्मन्तं भावेति पे० सम्माआजीवं भावेति . पे० . सम्मावायाम
भावेति पे० सम्मासर्ति भावेति . पे० .. । असङ्ख्यत च वो भिक्खवे 30
देसेस्सामि असङ्ख्यतगामि च मग्ग । तं सुणाथ । कतम च, भिक्खवे,

R 367

20

R 368

B 541

असङ्खतं . पे० । कतमो च, भिक्खवे, असङ्खतगामिमग्गो ? इध,
 भिक्खवे, भिक्खु सम्मासमाधि भावेति विवेकनिस्सित विरागनिस्सित
 निरोधनिस्सित वोस्सग्गपरिणामि । अय वुच्चति, भिक्खवे, असङ्खत-
 गामिमग्गो । इति खो, भिक्खवे, देसित वो मया असङ्खत, देसितो
 5 असङ्खतगामिमग्गो । य, भिक्खवे, सत्थारा करणीय सावकान हितेसिना
 अनुकम्पकेन अनुकम्प उपादाय, कत वो त मया । एतानि, भिक्खवे,
 रुक्खमूलानि, एतानि सुञ्जागारानि । ज्ञायथ, भिक्खवे, मा पमादत्थ,
 मा पच्छा विप्पटिसारिनो अहुवत्थ । अय वो अम्हाक अनुसासनी” ति ।

१३. अनतसुत्तं

१३ अनत च वो, भिक्खवे, देसेस्सामि, अनतगामि च मग्ग ।
 10 त सुणाथ । कतम च, भिक्खवे, अनत पे० । (यथा असङ्खत
 तथा वित्थारेतब्ब ।)

१४-४३ अनासवादिसुत्तं

R. 369

१४-४३ “अनासव च वो, भिक्खवे, देसेस्सामि अनासवगामि
 च मग्ग । त सुणाथ । कतम च, भिक्खवे, अनासव . पे० । सच्च
 च वो, भिक्खवे, देसेस्सामि सच्चगामि च मग्ग । त सुणाथ । कतम
 च, भिक्खवे, सच्च पे० । पार च वो, भिक्खवे, देसेस्सामि पारगामि
 15 च मग्ग । त सुणाथ । कतम च भिक्खवे पार पे० । निपुण च वो,
 भिक्खवे, देसेस्सामि निपुणगामि च मग्ग । त सुणाथ । कतम च,
 भिक्खवे, निपुण पे० । सुदुद्दस च वो, भिक्खवे, देसेस्सामि सुदुद्दसगामि
 च मग्ग । तं सुणाथ । कतम च, भिक्खवे, सुदुद्दस पे० । अजज्जर च
 वो, भिक्खवे, देसेस्सामि अजज्जरगामि च मग्ग । त सुणाथ । कतम च
 R 370 20 भिक्खवे अजज्जरं पे०.. । धुव च वो, भिक्खवे, देसेस्सामि धुवगामि
 च मग्ग । त सुणाथ । कतम च भिक्खवे धुवं पे० । अपलोकि^१ च
 वो, भिक्खवे, देसेस्सामि अपलोकितागामि च मग्ग । त सुणाथ । कतम
 च, भिक्खवे, अपलोकिता पे० . । अनिदस्सन च वो, भिक्खवे, देसेस्सामि
 ‘अनिदस्स’^२ च मग्ग । तं सुणाथ । कतम च, भिक्खवे, अनिदस्सन

. पे० । निष्पपञ्च च वो, भिक्खवे, देसेस्सामि निष्पपञ्चगामि च मग्ग । त सुणाथ । कतम च, भिक्खवे, निष्पपञ्च पे० ।

“सन्त च वो, भिक्खवे, देसेस्सामि सन्तगामि च मग्गं । त सुणाथ । कतम च, भिक्खवे, सन्त पे० । अमत च वो, भिक्खवे, देसेस्सामि अमतगामि च मग्ग । तं सुणाथ । कतम च, भिक्खवे, अमत 5
. पे० । पणीत च वो, भिक्खवे, देसेस्सामि पणीतगामि च मग्ग । तं सुणाथ । कतम च, भिक्खवे, पणीत पे० । सिव च वो, भिक्खवे, देसेस्सामि सिवगामि च मग्ग । त सुणाथ । कतम च, भिक्खवे, सिव ... पे०... । खेम च वो, भिक्खवे, देसेस्सामि खेमगामि च मग्ग । त सुणाथ । कतम च, भिक्खवे, खेम पे० । तण्हाक्खय^१ च वो, भिक्खवे, देसेस्सामि तण्हाक्खयगामि च मग्गं । त सुणाथ । कतम च, भिक्खवे, तण्हाक्खय . पे० ।

B 542

R 371

“अच्छरिय च वो, भिक्खवे, देसेस्सामि अच्छरियगामि च मग्ग । त सुणाथ । कतम च, भिक्खवे, अच्छरिय पे० । अब्भुतं च वो, भिक्खवे, देसेस्सामि अब्भुतगामि च मग्गं । तं सुणाथ । कतम च, भिक्खवे, अब्भुत पे० । अनीतिक च वो, भिक्खवे, देसेस्सामि अनीतिकगामि च मग्ग । तं सुणाथ । कतम च, भिक्खवे, अनीतिक पे० । अनीतिकधम्म च वो, भिक्खवे, देसेस्सामि अनीतिकधम्मगामि च मग्ग । त सुणाथ । कतमं च, भिक्खवे, अनीतिकधम्मं पे० । निब्बान च वो, भिक्खवे, देसेस्सामि निब्बानगामि च मग्ग । तं सुणाथ । कतमं च, भिक्खवे, निब्बानं . पे० । अब्यापज्ज च वो, भिक्खवे, देसेस्सामि अब्यापज्जगामि च मग्ग । त सुणाथ । कतम च, भिक्खवे, अब्यापज्ज^२ पे० । विरागं च वो, भिक्खवे, देसेस्सामि विरागगामि च मग्ग । त सुणाथ । कतमो च, भिक्खवे, विरागो पे० ।

“सुद्धि च वो, भिक्खवे, देसेस्सामि सुद्धिगामि च मग्ग । त सुणाथ । कतमा च, भिक्खवे, सुद्धि पे० । मुत्ति च वो, भिक्खवे, देसेस्सामि मुत्तिगामि च मग्ग । त सुणाथ । कतमा च, भिक्खवे, मुत्ति .. पे० । अनालयं च वो, भिक्खवे, देसेस्सामि अनालयगामि च मग्ग । त सुणाथ । कतमो च, भिक्खवे, अनालयो . पे० । दीप च वो, भिक्खवे, देसेस्सामि दीपगामि च मग्ग । त सुणाथ । कतमं च, भिक्खवे, दीप 30

R 372

१ तण्हाक्खय - स्या०, रो० । २ अब्यापज्ज - स्या०, सी०, अब्यावज्ज - म० ।

पे० । लेण च वो, भिक्खवे, देसेस्सामि लेणगामि च मग्ग । त सुणाथ ।
 कतम च, भिक्खवे, लेण पे० । ताण च वो, भिक्खवे, देसेस्सामि
 ताणगामि च मग्ग । त सुणाथ । कतम च, भिक्खवे, ताण पे० ।
 सरण च वो, भिक्खवे, देसेस्सामि सरणगामि च मग्ग । त सुणाथ । कतम
 5 च, भिक्खवे, सरण पे० ।

४४ परायनसुत्तं

R. 373

B. 543

४४ “परायन” च वो, भिक्खवे, देसेस्सामि परायनगामि
 च मग्ग । त सुणाथ । कतम च, भिक्खवे, परायन ? यो, भिक्खवे,
 रागक्खयो दोसक्खयो मोहक्खयो – इदं वुच्चति, भिक्खवे, परायन ।
 कतमो च, भिक्खवे, परायनगामी मग्गो ? कायगतासति । अयं
 10 वुच्चति, भिक्खवे, परायनगामिमग्गो । इति खो, भिक्खवे, देसितं वो मया
 परायनं, देसितो परायनगामिमग्गो । य, भिक्खवे, सत्थारा करणीय
 सावकानं हितेसिना अनुकम्पकेन अनुकम्प उपादाय, कतं वो तं मया ।
 एतानि, भिक्खवे, रुक्खमूलानि, एतानि सुञ्जागारानि । ज्ञायथ, भिक्खवे,
 मा पमादत्थ, मा पच्छा विप्पटिसारिनो अहुवत्थ । अयं वो अम्हाकं अनु-
 15 सासनी” ति । (यथा असङ्गतं तथा वित्थारेतेव्व ।)

द्वुतियो वग्गो ।

तत्सुद्धानं

असङ्गतं अनतं अनासवं, सच्चं च पारं निपुणं सुदुद्दसं ।
 अज्जजरं ध्रुवं अपलोकितं, अनिदस्सनं निप्पपञ्च सन्तं ॥
 अमत्तं पणीतं च सिवं च खेमं, तण्हाक्खयो अच्छरियं च अब्भुतं ।
 अनीतिकं अनीतिकधम्मं, निब्बानमेतं सुगतेन देसितं ॥
 20 अब्यापज्जो बिरागो च, सुद्धिं मुक्तिं अनालयो ।
 दीपो^४ लेणं च ताणं च, सरणं च परायणं ति ॥

असङ्गतसंयुक्तं समत्तं ।

— .०: —

१ परायण – सी०, रो० । २ तत्सुद्धानं – रो० । ३ अज्जजरन्तं – स्या०, रो० ।
 ४ दीपो – स्या०, रो० ।

४४. अव्याकृतसंयुतं

१ खेनासुतं

१. एक समय भगवा सावत्थिय विहरति जेतवने अनाथ-
पिण्डकस्स आरामे । तेन खो पन समयेन खेमा भिक्खुनी कोसलेसु
चारिक चरमाना अन्तरा च सावत्थि अन्तरा च साकेत तोरणवत्थुस्मि
वास उपगता होति । अथ खो राजा पसेनदि कोसलो साकेता सावत्थि
गच्छन्तो, अन्तरा च साकेत अन्तरा च सावत्थि तोरणवत्थुस्मि एकरत्ति- 5
वास उपगच्छि^१ । अथ खो राजा पसेनदि कोसलो अञ्जतर पुरिस
आमन्तेसि – “एहि त्व, अम्भो पुरिस, तोरणवत्थुस्मि तथारूप समण
वा ब्राह्मण वा जान यमह अञ्ज पयिरुपासेय्य^२” ति ।

B 544,
R 374

“एव, देवा” ति खो सो पुरिसो रञ्जो पसेनदिस्स कोसलस्स
पटिस्सुत्वा केवलकप्प तोरणवत्थु^३ आहिण्डन्तो^४ नाद्स तथारूप समण 10
वा ब्राह्मण वा य राजा पसेनदि कोसलो पयिरुपासेय्य । अद्सा खो सो
पुरिसो खेम भिक्खुनि तोरणवत्थुस्मि वास उपगत । दिस्वान येन राजा
पसेनदि कोसलो तेनुपसङ्गमि, उपसङ्गमित्वा राजान पसेनदि कोसल
एतदवोच-

“नत्थि खो, देव, तोरणवत्थुस्मि तथारूपो समणो वा ब्राह्मणो 15
वा यं देवो पयिरुपासेय्य । अत्थि च खो, देव, खेमा नाम भिक्खुनी,
तस्स भगवतो साविका अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स । तस्सा खो पन अय्याय
एव कल्याणो कित्तिसद्दो अब्भुगतो – ‘पण्डिता, वियत्ता^५ मेधाविनी
बहुस्सुता चित्तकथा^६ कल्याणपटिभाना” ति । त देवो पयिरुपासतू” ति ।

R 375

अथ खो राजा पसेनदि कोसलो येन खेमा भिक्खुनी तेनुपसङ्गमि, 20
उपसङ्गमित्वा खेमं भिक्खुनि अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त
निसिन्नो खो राजा पसेनदि कोसलो खेम भिक्खुनि एतदवोच – “किन्तु
खो, अय्ये, होति तथागतो पर मरणा” ति ?

B 545

१. उपगच्छति – स्या० । २. पयिरुपासेय्य – रो० । ३. तोरणवत्थुस्मि – रो० ।
४. अन्वाहिण्डन्तो – सी० । ५. वियत्ता – स्या० । ६. चित्तकथा – स्या०, रो० । ७. पटि
भाणा – स्या० ।

“अव्याकत^१ खो एत, महाराज, भगवता — ‘होति तथागतो पर मरणा’” ति ।

“किं पनय्ये, न होति तथागतो पर मरणा” ति ?

“एत^२ पि खो, महाराज, अव्याकतं भगवता — ‘न होति तथागतो पर मरणा’” ति ।

“किन्नु खो, अय्ये, होति च न च होति तथागतो पर मरणा” ति ?

“अव्याकत खो एत, महाराज, भगवता — ‘होति च न च होति तथागतो पर मरणा’” ति ।

10 “किं पनय्ये, नेव होति न न होति तथागतो पर मरणा” ति ।

“एत पि खो, महाराज, अव्याकत भगवता — ‘नेव होति न न होति तथागतो पर मरणा’” ति ।

“किन्नु खो, अय्ये, होति तथागतो पर मरणा’ ति, इति पुट्ठा
15 समाना — ‘अव्याकत खो एत, महाराज, भगवता — होति तथागतो पर मरणा’ ति वदेसि । ‘किं पनय्ये, न होति तथागतो पर मरणा’ ति इति पुट्ठा समाना — ‘एत पि खो, महाराज, अव्याकत भगवता — न होति तथागतो पर मरणा’ ति वदेसि । ‘किन्नु खो, अय्ये, होति च न च होति तथागतो पर मरणा’ ति इति पुट्ठा समाना— ‘अव्याकत खो एत, महाराज,
20 भगवता — होति च न च होति तथागतो पर मरणा’ ति वदेसि । ‘किं पनय्ये, नेव होति न न होति तथागतो पर मरणा’ ति इति पुट्ठा समाना ‘एत पि खो, महाराज, अव्याकत भगवता — नेव होति न न होति तथागतो पर मरणा’ ति वदेसि । ‘को नु खो, अय्ये, हेतु को पच्चयो येनेत अव्याकतं भगवता’” ति ?

376

25 “तेन हि, महाराज, तञ्जेवेत्थ पटिपुच्छिस्सामि । यथा ते खमेय्य तथा न व्याकरेय्यासि । त किं मञ्जसि, महाराज, अत्थि ते कोचि गणको वा मुद्दिको वा सङ्घायको वा यो प्होति गङ्गाय वालुक^१ गणेतु — एत्तका^४ वालुका इति वा, एत्तकानि वालुकसतानि इति वा, एत्तकानि वालुक-सहस्सानि इति वा, एत्तकानि वालुकसतसहस्सानि इति वा” ति ?

१ अव्याकत — रो० । २ त — रो० । ३ वालिक — सी०, स्या० । ४ एत्तिका — सी० ।

“नो हेतं, अय्ये” ।

“अत्थि पन ते कोचि गणको वा मुद्दिको वा सङ्घायको वा यो प्होति महासमुद्दे उदकं गणेतु^१ – एत्तकानि उदकाब्हकानि इति वा, एत्तकानि उदकाब्हकसतानि इति वा, एत्तकानि उदकाब्हकसहस्सानि इति वा, एत्तकानि उदकाब्हकसतसहस्सानि इति वा” ति ? • 5

B 546

“नो हेतं, अय्ये” ।

“त किस्स हेतू” ति ?

“महाय्ये^२, समुद्दो गम्भीरो अप्पमेय्यो दुप्परियोगाहो” ति ।

“एवमेव खो, महाराज, येन रूपेण तथागतं पञ्जापयमानो पञ्जापेय्य^३ तं रूपं तथागतस्स पहीनं उच्छिन्नमूलं तालावत्थुकत्तं अन- 10 भावङ्कत्तं आयति अनुप्पादधम्म^४ । रूपसङ्घायविमुत्तो^५ खो, महाराज, तथागतो गम्भीरो अप्पमेय्यो दुप्परियोगाहो – सेय्यथापि महासमुद्दो । ‘होति तथागतो परं मरणा’ ति पि न उपेति, ‘न होति तथागतो परं मरणा’ ति पि न उपेति, ‘होति च न च होति तथागतो परं मरणा’ ति पि न उपेति, ‘नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा’ ति पि न उपेति । 15

“याय वेदनाय तथागतं पञ्जापयमानो पञ्जापेय्य सा वेदना तथागतस्स पहीना उच्छिन्नमूला तालावत्थुकता अनभावङ्कता आयति अनुप्पादधम्मा । वेदनासङ्घायविमुत्तो, महाराज, तथागतो गम्भीरो अप्पमेय्यो दुप्परियोगाहो – सेय्यथापि महासमुद्दो । ‘होति तथागतो परं मरणा’ ति पि न उपेति, ‘न होति तथागतो परं मरणा’ ति पि न उपेति, 20 ‘होति च न च होति तथागतो परं मरणा’ ति पि न उपेति, ‘नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा’ ति पि न उपेति ।

R 377

“याय सङ्घाय तथागतं पे० । येहि सङ्घारेहि तथागतं पञ्जापयमानो पञ्जापेय्य ते सङ्घारा तथागतस्स पहीना उच्छिन्नमूला तालावत्थुकता अनभावङ्कता आयति अनुप्पादधम्मा । सङ्घारसङ्घाय- 25 विमुत्तो खो, महाराज, तथागतो गम्भीरो अप्पमेय्यो दुप्परियोगाहो – सेय्यथापि महासमुद्दो । ‘होति तथागतो परं मरणा’ ति पि न उपेति, ‘न होति तथागतो परं मरणा’ ति पि न उपेति, ‘होति च न च होति

१ मानितु – रो० । २ महय्ये – स्या० । ३ पञ्जापेय्य – स्या० । ४ अन-
भावकत्तं – रो० । ५ अनुप्पादकत्तं – रो० । ६ रूपसङ्घाय विमुत्तो – स्या० ।

तथागतो पर मरणा' ति पि न उपेति, 'नेव होति न न होति तथागतो पर मरणा' ति पि न उपेति ।

547

“येन विज्झाणेन तथागत पञ्जापयमानो पञ्जापेय्य त विज्झाण तथागतस्स पहीन उच्छिन्नमूल तालावत्थुकत्त अनभावङ्कत्त
5 आयति अनुप्पादधम्म । विज्झाणसङ्गायविमुत्तो खो, महाराज, तथागतो गम्भीरो अप्पमेय्यो दुप्परियोगाहो – सेय्यथापि महासमुद्धो । ‘होति तथागतो पर मरणा’ ति पि न उपेति, ‘न होति तथागतो पर मरणा’ ति पि न उपेति, ‘होति च न च होति तथागतो पर मरणा’ ति पि न उपेति, ‘नेव होति न न होति तथागतो पर मरणा’ ति पि न
10 उपेती” ति ।

अथ खो राजा पसेनदि कोसलो खेमाय भिक्खुनिया भासित अभिनन्दित्वा अनुमोदित्वा उट्ठायासना खेम भिक्खुनि अभिवादेत्वा पदक्खिण कत्वा पक्कामि । अथ खो राजा पसेनदि कोसलो अपरेन समयेन येन भगवा तेनुपसङ्गमि, उपसङ्गमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा
15 एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्नो खो राजा पसेनदि कोसलो भगवन्त एतदवोच – “किन्नु खो, भन्ते, होति तथागतो पर मरणा” ति ?

५. 378

“अब्याकत्त खो एत, महाराज, मया – ‘होति तथागतो पर मरणा’” ति ।

“किं पन, भन्ते, न होति तथागतो पर मरणा” ति ?

20 “एत पि खो, महाराज, अब्याकत्त मया – ‘न होति तथागतो पर मरणा’” ति ।

“किन्नु खो, भन्ते, होति च न च होति तथागतो परं मरणा” ति ?

25 “अब्याकत्त खो एत, महाराज, मया – ‘होति च न च होति तथागतो पर मरणा’” ति ।

“किं पन, भन्ते, नेव होति न न होति तथागतो पर मरणा” ति ?

“एत पि खो, महाराज, अब्याकत्त मया – ‘नेव होति न न होति तथागतो पर मरणा’” ति ।

30 “किन्नु खो, भन्ते, होति तथागतो पर मरणा’ ति इति पुट्ठो समानो, ‘अब्याकत्तं खो एत, महाराज, मया – होति तथागतो परं मरणा’ ति वदेसि . पे० ‘किं पन, भन्ते, नेव होति न न होति तथागतो पर मरणा’ ति, इति पुट्ठो समानो, ‘एतं पि खो, महाराज, अब्याकत्तं

मया - नेव होति न न होति तथागतो पर मरणा' ति वदेमि । को नु खो, भन्ते, हेतु को पच्चयो, येनेत अब्बाकत^१ भगवता" ति ?

“तेन हि, . हाराज, तज्जेवेत्थ पटिपुच्छिस्सामि । यथा ते खमेय्य तथा न ब्याकरेय्यासि । त कि मज्जासि, महाराज, अत्थि ते कोचि गणको वा मुद्दिको वा सङ्घायको वा यो पहोति गङ्गाय 5 B 548 वालुक^२ गणेतु - एत्तका वालुका इति वा पे० एत्तकानि वालुकसतसहस्सानि इति वा” ति ?

“नो हेत, भन्ते” ।

“अत्थि पन ते कोचि गणको वा मुद्दिको वा सङ्घायको वा यो पहोति महासमुद्दे उदक गणेतु - एत्तकानि उदकाब्हकानि इति वा 10 पे० एत्तकानि उदकाब्हकसतसहस्सानि इति वा” ति ?

“नो हेत, भन्ते” ।

“त किस्स हेतु” ?

“महा^३, भन्ते, समुद्दो गम्भीरो अप्पमेय्यो दुप्परियोगाहो । एवमेव खो, महाराज, येन रूपेण तथागत^४ पञ्जापयमानो पञ्जापेय्य 15 त रूप^५ तथागतस्स पहीन उच्छिन्नमूल तालावत्थुकत अनभावङ्कत आयति अनुप्पादधम्म । रूपसङ्घायविमुत्तो खो, महाराज, तथागतो गम्भीरो अप्पमेय्यो दुप्परियोगाहो - सेय्यथापि महासमुद्दो । ‘होति तथागतो पर मरणा’ ति पि न उपेति पे० ‘नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा’ ति पि न उपेति । याय वेदनाय . याय सज्जाय . 20 येहि सङ्घारेहि ।

येन विज्जाणेन तथागत पञ्जापयमानो पञ्जापेय्य त विज्जाण तथागतस्स पहीन उच्छिन्नमूल तालावत्थुकत अनभावङ्कत आयति अनुप्पादधम्म । विज्जाणसङ्घायविमुत्तो खो, महाराज, तथागतो गम्भीरो अप्पमेय्यो दुप्परियोगाहो - सेय्यथापि महासमुद्दो । 25 ‘होति तथागतो पर मरणा’ ति पि न उपेति, ‘न होति तथागतो पर मरणा’ ति पि न उपेति, ‘होति च न च होति तथागतो पर मरणा’ ति पि न उपेति, ‘नेव होति न न होति तथागतो पर मरणा’ ति पि न उपेति” ति ।

१ अव्याकृत - रो० । २ बालिक - स्या०; बालिक - रो० । ३. महा हि - स्या० । ४-४ रो० पोत्थके नत्थि ।

“अच्छरियं, भन्ते, अभुत, भन्ते । यत्र^१ हि नाम सत्थु^२ चेव साविकाय च अत्थेन अत्थो व्यञ्जनेन व्यञ्जन ससन्दिस्सति समेस्सति न विरोधयिस्सति^३ यदिद अगपदस्मि । एकमिदाहं, भन्ते, समय खेम भिक्खुनि उपसङ्कमित्वा एतमत्थ अपुच्छि । सा पि मे अय्या एतेहि पदेहि एतेहि व्यञ्जनेहि एतमत्थ व्याकासि, सेय्यथापि भगवा । अच्छरिय भन्ते, अभुत, भन्ते ! यत्र हि नाम सत्थु चेव साविकाय च अत्थेन अत्थो व्यञ्जनेन व्यञ्जन ससन्दिस्सति समेस्सति न विरोधयिस्सति यदिद अगपदस्मि । हन्द दानि मय, भन्ते, गच्छाम । बहुकिच्चा मय बहुकरणीया” ति ।

10 “यस्स दानि त्व, महाराज, कालं मञ्जसी” ति ।

B. 549,
R. 380

अथ खो राजा पसेनदि कोसलो भगवतो भासित अभिनन्दित्वा अनुमोदित्वा उट्ठायासना भगवन्त अभिवादेत्वा पदक्खिण कत्वा पक्कामी ति ।

२ अनुराधसुत्तं

२. एक समय भगवा वेसालिय विहरति महावने कूटागार-
15 सालायं । तेन खो पन समयेन आयस्मा अनुराधो भगवतो अविदूरे अरञ्जकुट्टिकायं विहरति । अथ खो सम्बहुला अञ्जतित्थिया परिब्बाजका येनायस्मा अनुराधो तेनुपसङ्कमिसु; उपसङ्कमित्वा आयस्मता अनुराधेन सद्धि सम्मोदिसु । सम्मोदनीयं कथं सारणीय^४ वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदिसु । एकमन्तं निसिन्ना खो ते अञ्जतित्थिया परिब्बाजका
20 आयस्मन्त अनुराध एतदवोचु – “यो सो, आवुसो अनुराध, तथागतो उत्तमपुरिसो परमपुरिसो परमपत्तिपत्तो^५, त तथागतो इमेसु चतूसु ठानेसु पञ्जापयमानो पञ्जापेति – ‘होति तथागतो परं मरणा’ ति वा, ‘न होति तथागतो परं मरणा’ ति वा, ‘होति च न च होति तथागतो परं मरणा’ ति वा, ‘नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा’ ति वा” ति ?

25 “यो सो, आवुसो, तथागतो उत्तमपुरिसो परमपुरिसो परमपत्तिपत्तो, तं तथागतो अञ्जत्र इमेहि चतूहि ठानेहि पञ्जापयमानो पञ्जापेति – ‘होति तथागतो परं मरणा ति वा पे० नेव होति न न

१. यत्थ – स्या० । २ सत्थुनो – सी०, रो० । ३ विहायिस्सति – सी०, स्या० ।

४. सारणीयं – स्या०, रो० । ५. परमपत्तिपत्तो – रो० ।

होति तथागतो पर मरणा ति वा” ति । एव वुत्ते, ते अञ्जतित्थिया परिब्बाजका आयस्मन्त अनुराध एतदवोचुं – “सो चाय भिक्खु नवो भविस्सति अचिरपब्बजितो, थेरो वा पन बालो अब्यत्तो” ति । अथ खो ते अञ्जतित्थिया परिब्बाजका आयस्मन्त अनुराध नववादेन च बालवादेन च अपसादेत्वा उट्ठायासना पक्कमिसु ।

5

अथ खो आयस्मतो अनुराधस्स अचिरपक्कन्तेसु अञ्जतित्थियेसु परिब्बाजकेसु एतदहोसि – “सचे खो म ते अञ्जतित्थिया परिब्बाजका उत्तरि पुच्छेय्यु, कथ व्याकरमानो नु ख्वाह तेस अञ्जतित्थियान परिब्बाजकान वुत्तवादी चेव भगवतो अस्स, न च भगवन्त अभूतेन अब्भाचिकखेय्य, धम्मस्स चानुधम्म व्याकरेय्य, न च कोचि सहधम्मिको वादानुवादो गारय्ह ठान आगच्छेय्या” ति ? अथ खो आयस्मा अनुराधो येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्त निसिन्ना खो आयस्मा अनुराधो भगवन्तं एतदवोच – “इधाह, भन्ते, भगवतो अविदूरे अरञ्जकुटिकाय विहरामि । अथ खो, भन्ते, सम्बहुला अञ्जतित्थिया परिब्बाजका येनाहं तेनुपसङ्कमिसु, उपसङ्कमित्वा मया सिद्धि सम्मोदिसु । सम्मोदनीय कथ सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदिसु । एकमन्त निसिन्ना खो, भन्ते, ते अञ्जतित्थिया परिब्बाजका मं एतदवोचु पे० तस्स मय्ह, भन्ते, अचिरपक्कन्तेसु तेसु अञ्जतित्थियेसु परिब्बाजकेसु एतदहोसि – “सचे खो म ते अञ्जतित्थिया परिब्बाजका उत्तरि पुच्छेय्यु, कथ व्याकरमानो नु ख्वाह तेस अञ्जतित्थियान परिब्बाजकानं वुत्तवादी चेव भगवतो अस्स, न च भगवन्त अभूतेन अब्भाचिकखेय्य, धम्मस्स चानुधम्मं व्याकरेय्य, न च कोचि सहधम्मिको वादानुवादो गारय्ह ठान आगच्छेय्या” ति ?

R 381

B 550

10

15

R 382

20

“तं कि मञ्जसि, अनुराध, रूप निच्चं वा अनिच्चं वा” ति ?

25

“अनिच्च, भन्ते” ।

“यं पनानिच्चं दुक्खं वा तं सुख वा” ति ?

“दुक्खं, भन्ते” ।

“यं पनानिच्च दुक्खं विपरिणामधम्मं, कल्लं नु तं समनुपस्सितु – ‘एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता’” ति ?

30

“नो हेत, भन्ते” ।

B 551

वेदना निच्चा वा अनिच्चा वा ति पे० सञ्जा सङ्खारा
विञ्जाण निच्च वा अनिच्च वा ति ?

“अनिच्च, भन्ते” ।

5 “य पनानिच्च दुक्ख वा त सुख वा” ति ?

“दुक्ख, भन्ते” ।

“य पनानिच्च दुक्ख विपरिणामधम्म, कल्ल नु त समनु-
पस्सितु — ‘एत मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता’” ति ?

“नो हेत, भन्ते” ।

10 “तस्मातिह, अनुराध, य किञ्चि रूप अतीतानागतपच्चुप्पन्न
अज्झत्त वा बहिद्धा वा ओळारिक वा सुखुम वा हीन वा पणीत वा य दूरे
सन्तिके वा, सब्ब रूप ‘नेत मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता’ ति एवमेत
यथाभूत सम्मप्पञ्जाय दट्ठब्ब । या काचि वेदना अतीतानागतपच्चु-
प्पन्ना . या काचि सञ्जा ये केचि सङ्खारा य किञ्चि विञ्जाण
15 अतीतानागतपच्चुप्पन्न अज्झत्तं वा बहिद्धा वा ओळारिक वा सुखुम वा
हीन वा पणीत वा यं दूरे सन्तिके वा, सब्ब विञ्जाणं ‘नेत मम, नेसोह-
मस्मि, न मेसो अत्ता’ ति एवमेत यथाभूत सम्मप्पञ्जाय दट्ठब्ब । एव
पस्सं, अनुराध, सुतवा अरियसावको रूपस्मि पि निब्बिन्दति, वेदनाय
पि निब्बिन्दति, सञ्जाय पि निब्बिन्दति, सङ्खारेसु पि निब्बिन्दति,
20 विञ्जाणस्मि पि निब्बिन्दति । निब्बिन्द विरज्जति, विरागा
विमुच्चति, विमुत्तस्मि विमुमिति जाण होति । ‘खीणा जाति, दुसित
ब्रह्मचरियं, कतं करणीय, नापर इत्थत्ताया’ ति पजानाति ।

R. 383

“तं कि मञ्जसि, अनुराध, रूप तथागतो ति समनुपस्ससी”
ति ?

25 “नो हेतं, भन्ते” ।

“वेदन तथागतो ति समनुपस्ससी” ति ?

“नो हेत, भन्ते” ।

“सञ्ज तथागतो ति समनुपस्ससी” ति ?

“नो हेत, भन्ते” ।

30 “सङ्खारे तथागतो ति समनुपस्ससी” ति ?

“नो हेत, भन्ते” ।

“विज्जाण तथागतो ति समनुपस्ससी” ति ?

“नो हेत, भन्ते” ।

“त कि मज्जसि, अनुराध, रूपस्मि तथागतो ति समनु-
पस्ससी” ति ?

“नो हेत, भन्ते” ।

5

“अज्जात्र रूपा तथागतो ति समनुपस्ससी” ति ?

“नो हेत, भन्ते” ।

वेदनाय पे० अज्जात्र वेदनाय पे० सज्जाय पे०
अज्जात्र सज्जाय पे० सङ्खारेसु पे० अज्जात्र सङ्खारेहि पे०
विज्जाणस्मि तथागतो ति समनुपस्ससी ति ?

10

“नो हेत, भन्ते” ।

“अज्जात्र विज्जाणा तथागतो ति समनुपस्ससी” ति ?

“नो हेत, भन्ते” ।

“त कि मज्जसि, अनुराध, रूप वेदन^१ सज्ज^२ सङ्खारे^३ विज्जाण
तथागतो ति समनुपस्ससी” ति ?

15

“नो हेत, भन्ते” ।

R 384

“त कि मज्जसि, अनुराध, अय सो अरूपी अवेदनो असज्जी
असङ्खारो अविज्जाणो तथागतो ति समनुपस्ससी” ति ?

“नो हेत, भन्ते” ।

“एत्थ च ते, अनुराध, दिट्ठेव धम्मो सच्चतो^४ श्चेततो^५ तथागतो^६
अनुपलब्धमानो^६ कल्ल नु ते त वेय्याकरण^७— ‘यो सो, आवुसो, तथागतो
उत्तमपुरिसो परमपुरिसो परमपत्तिपत्तो, त तथागतो अज्जात्र इमेहि
चतूहि ठानेहि पज्जापयमानो पज्जापेति—होति तथागतो पर मरणा ति
वा पे० नेव होति न न होति तथागतो पर मरणा ति वा” ति ?

20 B 552

“नो हेत, भन्ते” ।

25

“साधु साधु, अनुराध ! पुब्बे चाह, अनुराध एतरहि च दुक्ख
चेव पज्जापेमि दुक्खस्स च निरोध” ति ।

१ वेदना — रो० । २ सज्जा — रो० । ३ सङ्खारा — रो० । ४-५. सच्चतो वा
श्चेततो वा — स्या० । ६. तथागते — सी०, रो० । ६ अनुपलब्धमाने — रो०, अनुपलब्धिय-
माने — सी०, अनुपलब्धनीयसभावो — स्या० । ७ वेय्याकरणाय — सी० ।

३ पठमसारिपुत्तकोट्टिकसुत्तं

३ एक समय आयस्मा च सारिपुत्तो आयस्मा च महाकोट्टिको^१
 बाराणसिय विहरन्ति इसिपतने मिगदाये । अथ खो आयस्मा महाकोट्टिको
 सायन्हसमय पटिसल्लाना^२ वुट्ठितो^३ येनायस्मा सारिपुत्तो तेनुपसङ्गमि,
 उपसङ्गमित्वा आयस्मता सारिपुत्तेन सद्धि सम्मोदि । सम्मोदनीय
 ५ कथ सारणीय वीतिसारेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्नो खो
 आयस्मा महाकोट्टिको आयस्मन्त सारिपुत्तं एतदवोच -

“किन्नु खो, आवुसो सारिपुत्त, होति तथागतो पर मरणा”ति ?

“अव्याकतं^४ खो एत, आवुसो, भगवता - ‘होति तथागतो पर
 मरणा’” ति ।

१० “किं पनावुसो, न होति तथागतो परं मरणा” ति ?

३८५ “एत पि खो, आवुसो, अव्याकतं भगवता - ‘न होति तथागतो
 परं मरणा’” ति ।

“किन्नु खो, आवुसो, होति च न च होति तथागतो परं मरणा”
 ति ?

१५ “अव्याकतं खो एतं, आवुसो, भगवता - ‘होति च न च होति
 तथागतो पर मरणा’” ति ।

“किं पनावुसो, नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा” ति ?

“एत पि खो, आवुसो, अव्याकतं भगवता - ‘नेव होति न न
 होति तथागतो पर मरणा’” ति ।

२० “किन्नु खो, आवुसो, होति तथागतो पर मरणा’ ति इति पुट्ठो
 ५५३ समानो, ‘अव्याकत खो एत, आवुसो, भगवता - होति तथागतो पर
 मरणा’ ति वदेसि पे० ‘कि, पनावुसो, नेव होति न न होति तथागतो
 पर मरणा’ ति इति पुट्ठो समानो, ‘एत पि खो, आवुसो, अव्याकत
 भगवता - ‘नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा’ ति वदेसि । को नु
 २५ खो, आवुसो, हेतु को पच्चयो येनेत अव्याकतं भगवता’ ति ?

“होति तथागतो परं मरणा ति खो, आवुसो, रूपगतमेतं । न
 होति तथागतो परं मरणा ति, रूपगतमेत । होति च न च होति तथा-

१ महाकोट्टितो - स्या० । २ पटिसल्लाना - स्या० । ३ पवुट्ठितो - रो० ।
 ४ अव्याकतं - रो० ।

गतो पर मरणा ति, रूपगतमेत । नेव होति न न होति तथागतो पर मरणा ति, रूपगतमेत । होति तथागतो पर मरणा ति खो, आवुसो, वेदनागतमेत । न होति तथागतो पर मरणा ति, वेदनागतमेत । होति च न च होति तथागतो पर मरणा ति, वेदनागतमेत । नेव होति न न होति तथागतो पर मरणा ति, वेदनागतमेत । होति तथागतो पर मरणा 5 ति खो, आवुसो, सञ्जागतमेत । न होति तथागतो पर मरणा ति, सञ्जागतमेत । होति च न च होति तथागतो पर मरणा ति, सञ्जागतमेत । नेव होति न न होति तथागतो पर मरणा ति, सञ्जागतमेत । होति तथागतो पर मरणा ति खो, आवुसो, सङ्खारगतमेत । न होति तथागतो पर मरणा ति, सङ्खारगतमेत । होति च न च होति तथागतो 10 पर मरणा ति, सङ्खारगतमेत । नेव होति न न होति तथागतो पर मरणा ति, सङ्खारगतमेत । होति तथागतो पर मरणा ति खो, आवुसो, विञ्जाणगतमेत । न होति तथागतो पर मरणा ति, विञ्जाणगतमेत । होति च न च होति तथागतो पर मरणा ति, विञ्जाणगतमेत । नेव होति न न होति तथागतो पर मरणा ति, विञ्जाणगतमेत । अय खो, आवुसो, 15 हेतु अय पच्चयो, येनेत अब्याकत भगवता” ति ।

R 386

10

15

४. द्वितीयसारिपुत्तकोट्टिकसुत्तं

४ एकं समय आयस्मा च सारिपुत्तो आयस्मा च महाकोट्टिको बाराणसिय विहरन्ति इसिपतने मिगदाये . पे० (सायेव पुच्छा) “को नु खो, आवुसो, हेतु को पच्चयो, येनेत अब्याकत भगवता” ति ?

B 554

“रूप खो, आवुसो, अजानतो अपस्सतो यथाभूत, रूपसमुदय 20 अजानतो अपस्सतो यथाभूत, रूपनिरोध अजानतो अपस्सतो यथाभूत, रूपनिरोधगामिनि पटिपदं अजानतो अपस्सतो यथाभूत, ‘होति तथागतो परं मरणा’ ति पिस्स होति, ‘न होति तथागतो पर मरणा’ ति पिस्स होति, ‘होति च न च होति तथागतो पर मरणा’ ति पिस्स होति, ‘नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा’ ति पिस्स होति । वेदन सञ्जा सङ्खारे 25 विञ्जाणं अजानतो अपस्सतो यथाभूत, विञ्जाणसमुदय अजानतो अपस्सतो यथाभूत, विञ्जाणनिरोध अजानतो अपस्सतो यथाभूत, विञ्जाणनिरोधगामिनि पटिपदं अजानतो अपस्सतो यथाभूत, ‘होति तथागतो परं मरणा’ ति पिस्स होति, ‘न होति तथागतो पर मरणा’

R 387

ति पिस्स होति, 'होति च न च होति तथागतो पर मरणा' ति पिस्स होति, 'नेव होति न न होति तथागतो पर मरणा' ति पिस्स होति ।

- “रूप च खो, आवुसो, जानतो पस्सतो यथाभूत, रूपसमुदय जानतो पस्सतो यथाभूत, रूपनिरोध जानतो पस्सतो यथाभूत, रूपनिरोध-
 5 गाम्मिनि पटिपद जानतो पस्सतो यथाभूत, 'होति तथागतो पर मरणा' ति पिस्स न होति पे० 'नेव होति न न होति तथागतो पर मरणा' ति पिस्स न होति । वेदन सञ्जा सङ्खारे विञ्जाण जानतो पस्सतो यथाभूत, विञ्जाणसमुदय जानतो पस्सतो यथाभूत, विञ्जाण- निरोध जानतो पस्सतो यथाभूत, विञ्जाणनिरोधगाम्मिनि पटिपद जानतो
 10 पस्सतो यथाभूत, 'होति तथागतो पर मरणा' ति पिस्स न होति, 'न होति तथागतो पर मरणा' ति पिस्स न होति, 'होति च न होति तथागतो पर मरणा' ति पिस्स न होति, 'नेव होति न न होति तथागतो पर मरणा' ति पिस्स न होति । अय खो, आवुसो, हेतु अय पच्चयो, येनेत अब्याकत भगवता” ति ।

५ ततियसारिपुत्तकोट्टिकमुत्तं

B 555 15

५ एक समय आयस्मा च सारिपुत्तो आयस्मा च महाकोट्टिको बाराणसिय विहरन्ति इमिपतने मिगदाये पे० (सायेव पुच्छा) “को नु खो, आवुसो, हेतु को पच्चयो, येनेत अब्याकत भगवता” ति ?

R 388

- “रूपे खो, आवुसो, अविगतरागस्स अविगतच्छन्दस्स^१ अविगत- पेमस्स अविगतपिपासस्स अविगतपरिळाहस्स अविगततण्हस्स 'होति
 20 तथागतो पर मरणा' ति पिस्स होति पे० 'नेव होति न न होति तथागतो पर मरणा' ति पिस्स होति । वेदनाय सञ्जाय सङ्खारेसु विञ्जाणे अविगतरागस्स अविगतच्छन्दस्स अविगतपेमस्स अविगत- पिपासस्स अविगतपरिळाहस्स अविगततण्हस्स 'होति तथागतो पर
 25 पर मरणा' ति पिस्स होति । रूपे च खो, आवुसो, विगतरागस्स पे०.. वेदनाय सञ्जाय सङ्खारेसु विञ्जाणे विगतरागस्स विगत- च्छन्दस्स विगतपेमस्स विगतपिपासस्स विगतपरिळाहस्स विगततण्हस्स 'होति तथागतो पर मरणा' ति पिस्स न होति पे० . 'नेव होति न न

१ अविगतच्छन्दस्स — रो० ।

होति तथागतो पर^१ मरणा^२ ति पिस्स न होति । अयं खो, आवुसो, हेतु
अयं पच्चयो, येनेतं अब्बाकतं भगवता^३ ति ।

६ चतुर्थसारिपुत्तकोट्टिकमुत्तं

६ एक समय आयस्मा च सारिपुत्तो आयस्मा च महाकोट्टिको
बाराणसियं विहरन्ति इसिपत्तने मिगदाये । अथ खो आयस्मा सारिपुत्तो
सायन्हसमयं पटिसल्लानां वुट्ठितो येनायस्मा महाकोट्टिको तेनुपसङ्गमि, 5
उपसङ्गमित्वा आयस्मता महाकोट्टिकेन सद्धिं सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं
सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा
सारिपुत्तो आयस्मन्तं महाकोट्टिकं एतदवोच — “किन्नु खो, आवुसो
कोट्टिक, होति तथागतो परं मरणा^४ ति पे० ‘किं पनावुसो, नेव होति
न न होति तथागतो परं मरणा^५ ति इति पुट्ठो समानो — ‘एतं पि खो 10
आवुसो, अब्बाकतं भगवता — नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा^६
ति वदेसि” ।

B 55

“को नु खो, आवुसो, हेतु को पच्चयो, येनेतं अब्बाकतं
भगवता^७ ति ?

“रूपारामस्स खो, आवुसो, रूपरतस्स^८ रूपसम्मूदितस्स^९ रूप- 15
निरोधं अजानतो अपस्सतो यथाभूतं, ‘होति तथागतो परं मरणा^{१०} ति
पिस्स होति, ‘न होति तथागतो परं मरणा^{११} ति पिस्स होति, ‘होति
च न च होति तथागतो परं मरणा^{१२} ति पिस्स होति, ‘नेव होति
न न होति तथागतो परं मरणा^{१३} ति पिस्स होति । वेदनारामस्स
खो, आवुसो, वेदनारतस्स वेदनासम्मूदितस्स, वेदनानिरोधं अजानतो 20
अपस्सतो यथाभूतं, ‘होति तथागतो परं मरणा^{१४} ति पिस्स होति पे०
सञ्चारामस्स खो, आवुसो, सञ्चारारामस्स खो आवुसो विञ्जाणा-
रामस्स खो, आवुसो, विञ्जाणरतस्स विञ्जाणसम्मूदितस्स विञ्जाण-
निरोधं अजानतो अपस्सतो यथाभूतं, ‘होति तथागतो परं मरणा^{१५} ति
पिस्स होति पे० ‘नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा^{१६} ति 25
पिस्स होति ।

R 38

“न रूपारामस्स खो, आवुसो, न रूपरतस्स न रूपसम्मूदितस्स,
रूपनिरोधं जानतो पस्सतो यथाभूतं, ‘होति तथागतो परं मरणा^{१७} ति

पिस्स न होति पे० 'नेव होति न न होति तथागतो पर मरणा' ति पिस्स न होति । न वेदनारामस्स खो, आवुसो पे० न सञ्चारामस्स खो, आवुसो न सङ्खारारामस्स खो, आवुसो न विञ्जारामस्स खो, आवुसो, न विञ्जाणरतस्स न विञ्जाणसम्मुदितस्स, विञ्जाण-
 5 निरोध जानतो पस्सतो यथाभूत, 'होति तथागतो पर मरणा' ति पिस्स न होति पे० 'नेव होति न न होति तथागतो पर मरणा' ति पिस्स न होति । अय खो, आवुसो, हेतु अय पच्चयो, येनेत^१ अब्बाकत भगवता" ति ।

“सिया पनावुसो, अञ्जो पि परियायो, येनेत अब्बाकत भग-
 10 वता" ति ?

B 557,
R 390

“सिया, आवुसो । भवारामस्स खो, आवुसो, भवरतस्स भव-
 सम्मुदितस्स, भवनिरोध अजानतो अपस्सतो यथाभूत, 'होति तथागतो
 पर मरणा' ति पिस्स होति पे० 'नेव होति न न होति तथागतो पर
 मरणा' ति पिस्स होति । न भवारामस्स खो, आवुसो, न भवरतस्स
 15 न भवसम्मुदितस्स, भवनिरोध जानतो पस्सतो यथाभूत, 'होति तथागतो
 पर मरणा' ति पिस्स न होति पे० 'नेव होति न न होति तथागतो
 पर मरणा' ति पिस्स न होति । अय पि खो, आवुसो, परियायो, येनेत
 अब्बाकत भगवता" ति ।

“सिया पनावुसो, अञ्जो पि परियायो, येनेत अब्बाकत
 20 भगवता" ति ?

“सिया, आवुसो । उपादानारामस्स खो, आवुसो, उपादानरतस्स
 उपादानसम्मुदितस्स, उपादाननिरोध अजानतो अपस्सतो यथाभूत,
 'होति तथागतो पर मरणा' ति पिस्स होति पे० 'नेव होति न न होति
 तथागतो पर मरणा' ति पिस्स होति । न उपादानारामस्स खो, आवुसो,
 25 न उपादानरतस्स न उपादानसम्मुदितस्स, उपादाननिरोध जानतो पस्सतो
 यथाभूत, 'होति तथागतो पर मरणा' ति पिस्स न होति पे० 'नेव,
 होति न न होति तथागतो पर मरणा' ति पिस्स न होति । अय पि खो
 आवुसो, परियायो, येनेत अब्बाकत भगवता" ति ।

“सिया पनावुसो, अञ्जो पि परियायो, येनेत अब्बाकत
 30 भगवता" ति ?

“सिया, आवुसो । तण्हारामस्स खो, आवुसो तण्हारतस्स तण्हा-
सम्मदितस्स, तण्हानिरोध अजानतो अपस्सतो यथाभूत, ‘होति तथागतो
पर मरणा’ ति पिस्स होति पे० ‘नेव होति न न होति तथागतो पर
मरणा’ ति पिस्स होति । न तण्हारामस्स खो, आवुसो, न तण्हारतस्स
न तण्हासम्मदितस्स, तण्हानिरोध जानतो पस्सतो यथाभूत, ‘होति 5
तथागतो पर मरणा’ ति पिस्स न होति पे० ‘नेव होति न न होति
तथागतो पर मरणा’ ति पिस्स न होति । अय पि खो, आवुसो, परियायो,
येनेत अब्याकत भगवता” ति ।

R 391

“सिया पनावुसो, अञ्जो पि परियायो, येनेत अब्याकत भग-
वता” ति ?

10

“एत्थ दानि, आवुसो सारिपुत्त, इतो उत्तरि^१ कि इच्छसि ?
तण्हासङ्ख्यविमुत्तस्स, आवुसो सारिपुत्त, भिक्खुनो वट्ठं^२ नत्थि पञ्जा-
पनाया” ति ।

७ मोग्गल्लानसुत्तं

७ अथ खो वच्छगोत्तो परिब्बाजको येनायेस्मा महामोग्गल्लानो^३
तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा आयस्मता महामोग्गल्लानेन सद्धि 15
सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथ सारणीय वीतिसारेत्वा एकमन्त निसीदि ।
एकमन्त निसिन्नो खो वच्छगोत्तो परिब्बाजको आयस्मन्त महामोग्ग-
ल्लान एतदवोच — “किन्नु खो, भो मोग्गल्लान, सस्सतो लोको” ति ?

B 558

“अब्याकत खो एतं, वच्छ, भगवता — ‘सस्सतो लोको’” ति ।

“कि पन, भो मोग्गल्लान, असस्सतो लोको” ति ?

20

“एत पि खो, वच्छ, अब्याकत भगवता — ‘असस्सतो लोको’”

ति ।

“किन्नु खो, भो मोग्गल्लान, अन्तवा लोको” ति ?

“अब्याकत खो, एत, वच्छ, भगवता — ‘अन्तवा लोको’” ति ।

“कि पन, भो^४ मोग्गल्लान, अनन्तवा लोको” ति ?

25

“एत पि खो, वच्छ, अब्याकत भगवता — ‘अनन्तवा लोको’” ति ।

१. उत्तरि — स्या०, रो० । २. वट्ठ — रो०, वत्त — स्या० । ३. महामोग्गल्लानो —
रो० । ४. आवुसो भो — स्या० ।

R 392

“किं नु खो, भो मोग्गल्लान, त जीव त सरीर” ति ?

“अब्याकत खो एत, वच्छ, भगवता — ‘त जीव त सरीर’” ति ।

“किं पन, भो मोग्गल्लान, अञ्ज जीव अञ्ज सरीर” ति ?

“एत पि खो, वच्छ, अब्याकत भगवता — ‘अञ्ज जीव अञ्ज

5 सरीर’” ति ।

“किन्नु खो, भो मोग्गल्लान, होति तथागतो पर मरणा” ति ?

“अब्याकत खो एत, वच्छ, भगवता — ‘होति तथागतो पर मरणा’” ति ।

“किं पन, भो मोग्गल्लान, न होति तथागतो पर मरणा” ति ?

10 “एत पि खो, वच्छ, अब्याकत भगवता — ‘न होति तथागतो पर मरणा’” ति ।

“किन्नु खो, भो मोग्गल्लान, होति च न च होति तथागतो पर मरणा” ति ?

15 “अब्याकत खो एत, वच्छ, भगवता — ‘होति च न च होति तथागतो पर मरणा’” ति ।

“किं पन, भो मोग्गल्लान, नेव होति न न होति तथागतो पर मरणा” ति ?

“एत पि खो, वच्छ, अब्याकत भगवता — ‘नेव होति न न होति तथागतो पर मरणा’” ति ।

20 “को नु खो, भो मोग्गल्लान, हेतु को पच्चयो, येन अञ्जतित्थि-
यान परिब्बाजकान एव पुट्टान एव वेय्याकरणं^१ होति — सस्सतो लोको
ति वा, असस्सतो लोको ति वा, अन्तवा लोको ति वा, अनन्तवा लोको
ति वा, त जीव त सरीर ति वा, अञ्ज जीव अञ्ज सरीर ति वा, होति
तथागतो पर मरणा ति वा, न होति तथागतो पर मरणा ति वा, होति

B 559

25 च न च होति तथागतो पर मरणा ति वा, नेव होति न न होति तथागतो
पर मरणा ति वा ? को पन, भो मोग्गल्लान, हेतु को पच्चयो, येन

R 393

समणस्स गोतमस्स एव पुट्टस्स न एव वेय्याकरण होति — सस्सतो लोको
ति पि, असस्सतो लोको ति पि, अन्तवा लोको ति पि, अनन्तवा लोको
ति पि, त जीव त सरीर ति पि, अञ्ज जीव अञ्ज सरीर ति पि, होति
30 तथागतो पर मरणा ति पि, न होति तथागतो पर मरणा ति पि, होति

च न च होति तथागतो पर मरणा ति पि, नेव होति न न होति तथागतो पर मरणा ति पी” ति ?

“अञ्जतित्थिया च^१ खो, वच्छ, परिब्बाजका चक्खु ‘एत मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता’ ति समनुपस्सन्ति पे० जिब्हु ‘एत मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता’ ति समनुपस्सन्ति पे० मन ‘एत मम, 5 एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता’ ति समनुपस्सन्ति । तस्मा अञ्जतित्थियान परिब्बाजकान एव पुट्टान एव वेय्याकरण होति — सस्सतो लोको ति वा पे० नेव होति न न होति तथागतो पर मरणा ति वा । तथागतो च खो, वच्छ, अरह सम्मासम्बुद्धो चक्खु ‘नेत मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता’ ति समनुपस्सति पे० जिब्हु ‘नेत मम, नेसोहमस्मि, न मेसो 10 अत्ता’ ति समनुपस्सति पे० मन ‘नेत मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता’ ति समनुपस्सति । तस्मा तथागतस्स एव पुट्टस्स न एव वेय्याकरण होति — सस्सतो लोको ति पि पे० नेव होति न न होति तथागतो पर मरणा ति पी” ति ।

अथ खो वच्छगोत्तो परिब्बाजको उट्ठायासना येन भगवा तेनुप- 15 सङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवता सिद्धि सम्मोदि । सम्मोदनीयं^२ कथ सारणीय वीतिसारेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो वच्छ- गोत्तो परिब्बाजको भगवन्त एतदवोच — “किन्नु खो, भो गोतम, सस्सतो लोको” ति ?

अव्याकत खो एत, वच्छ, मया — सस्सतो लोको ति पे० । 20 “कि पन, भो गोतम, नेव होति न न होति तथागतो पर मरणा” ति ?

“एत पि खो, वच्छ, अव्याकत मया — ‘नेव होति न न होति तथागतो पर मरणा’” ति ।

“को नु खो, भो गोतम, हेतु को पच्चयो, येन अञ्जतित्थियान परिब्बाजकानं एव पुट्टान एव वेय्याकरण होति — सस्सतो लोको ति वा 25 . पे० नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा ति वा ? को पन, भो गोतम, हेतु को पच्चयो, येन भोतो गोतमस्स एव पुट्टस्स न एव वेय्या- करणं होति — ‘सस्सतो लोको’ ति पि पे०. ‘नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा’ ति पी” ति ?

B 560,
R 394

“अञ्जतिथिया खो, वच्छ, परिब्बाजका चक्खु ‘एत मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता’ ति समनुपस्सन्ति पे० जिह्व ‘एत मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता’ ति समनुपस्सन्ति पे० मन ‘एत मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता’ ति समनुपस्सन्ति । तस्मा अञ्ज-
 5 तिथियान परिब्बाजकान एव पुट्टानं एव वेय्याकरण होति — सस्सतो लोको ति वा . पे०. नेव होति न न होति तथागतो पर मरणा ति वा । तथागतो च खो, वच्छ, अरह सम्मासम्बुद्धो चक्खु ‘नेत मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता’ ति समनुपस्सति पे० जिह्व ‘नेत मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता’ ति समनुपस्सति पे० मन ‘नेत मम, नेसोहमस्मि,
 10 न मेसो अत्ता’ ति समनुपस्सति । तस्मा तथागतस्स एव पुट्टस्स न एव वेय्याकरण होति — सस्सतो लोको ति पि, असस्सतो लोको ति पि, अन्तवा लोको ति पि, अनन्तवा लोको ति पि, त जीव त सरीर ति पि, अञ्ज जीव अञ्ज सरीर ति पि, होति तथागतो पर मरणा ति पि, न होति तथागतो पर मरणा ति पि, होति च न च होति तथागतो पर मरणा ति
 15 पि, नेव होति न न होति तथागतो पर मरणा ति पी’ ति ।

• “अच्छरिय, भो गोतम, अब्भुतं, भो गोतम । यत्र^१ हि नाम सत्थु^२ च सावकस्स चं अत्थेन अत्थो व्यञ्जनेन^३ व्यञ्जन ससन्दिस्सति समेस्सति न विरोधयिस्सति^४, यदिद अगगपदस्मि । इदानीह, भो गोतम,
 R 395 समणं महामोग्गल्लान उपसङ्कमित्वा एतमत्थ अपुच्छि । समणो पि मे
 20 मोग्गल्लानो एतेहि पदेहि एतेहि व्यञ्जनेहि तमत्थ व्याकासि, सेय्यथापि भव गोतमो । अच्छरिय, भो गोतम, अब्भुत, भो गोतम । यत्र हि नाम सत्थु च सावकस्स च अत्थेन अत्थो व्यञ्जनेन व्यञ्जन संसन्दिस्सति समेस्सति न विरोधयिस्सति, यदिद, अगगपदस्मि” ति ।

८. वच्छगोत्तमुत्त

८ अथ खो वच्छगोत्तो परिब्बाजको येन भगवा तेनुपसङ्कमि,
 25 उपसङ्कमित्वा भगवता सद्धि सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथ सारणीयं^५ वीतिसारेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्नो खो वच्छगोत्तो परिब्बाजको भगवन्त एतदवोच — “किन्नु खो, भो गोतम, सस्सतो लोको” ति ?

१ यत्थ — स्या० । २ सत्थुस्स — सी०, रो० । ३ व्यञ्जनेन — रो० ।
 ४. विहायिस्सति — रो० । ५. सारणीयं — स्या०, रो० ।

अव्याकत खो एत, वच्छ, मया — सस्सतो लोको ति पे० ।

“किं पन, भो गोतम, नेव होति न न होति तथागतो पर मरणा” ति ?

“एत पि खो, वच्छ, अव्याकत मया — ‘नेव होति न न होति तथागतो पर मरणा’” ति ।

“को नु खो, भो गोतम, हेतु को पच्चयो, येन अञ्जतित्थियानं 5
परिब्बाजकान एव पुट्टानं एव वेय्याकरण होति — सस्सतो लोको ति
वा . . पे० नेव होति न न होति तथागतो पर मरणा ति वा ? को पन,
भो गोतम, हेतु को पच्चयो, येन भोतो गोतमस्स एव पुट्टस्स न एव वेय्या-
करण होति — सस्सतो लोको ति पि पे० नेव होति न न होति तथा-
गतो पर मरणा ति पी” ति ?

“अञ्जतित्थिया खो, वच्छ, परिब्बाजका रूप अत्ततो समनु-
पस्सन्ति रूपवन्त वा अत्तान, अत्तनि वा रूप, रूपस्मि वा अत्तान ।
वेदनं अत्ततो समनुपस्सन्ति पे० सञ्ज सङ्खारे विञ्जाण
अत्ततो समनुपस्सन्ति, विञ्जाणवन्त वा अत्तान, अत्तनि वा विञ्जाण,
विञ्जाणस्मि वा अत्तानं । तस्मा अञ्जतित्थियान परिब्बाजकान 15 R 396
एव पुट्टान एव वेय्याकरण होति — सस्सतो लोको ति वा . पे० नेव
होति न न होति तथागतो पर मरणा ति वा । तथागतो च खो, वच्छ,
अरहं सम्मासम्बुद्धो न रूप अत्ततो समनुपस्सति, न रूपवन्त वा अत्तान, न
अत्तनि वा रूप, न रूपस्मि वा अत्तान । न वेदन अत्ततो समनुपस्सति
. . पे० . न सञ्ज . न सङ्खारे . न विञ्जाण अत्ततो समनुपस्सति, 20
न विञ्जाणवन्त वा अत्तान, न अत्तनि वा विञ्जाण, न विञ्जाणस्मि
वा अत्तान । तस्मा तथागतस्स एवं पुट्टस्स न एव वेय्याकरण होति —
सस्सतो लोको ति पि पे० नेव होति न न होति तथागतो पर मरणा
ति पी” ति । B 562

अथ खो वच्छगोतो परिब्बाजको उट्ठायासना येनायस्मा महा- 25
मोगल्लानो तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा आयस्मता महामोगल्लानेन
सद्धि सम्मोदि । सम्मोदनीय कथ मारणीय वीतिसारेत्वा एकमन्तं
निसीदि । एकमन्त निसिन्नो खो वच्छगोतो परिब्बाजको आयस्मन्त
महामोगल्लानं एतदबोच — “किन्नु खो, भो मोगल्लान, सस्सतो
लोको” ति ? 30

अव्याकत खो एत, वच्छ, भगवता — सस्सतो लोको ति

पे० । “किं पन, भो मोग्गल्लान, नेव होति न न होति तथागतो पर मरणा” ति ?

“एत पि खो, वच्छ, अब्बाकत भगवता — ‘नेव होति न न होति तथागतो पर मरणा’” ति ।

- 5 • “को नु खो, भो मोग्गल्लान, हेतु को पच्चयो, येन अञ्जतित्थियान परिब्बाजकान एवं पुट्टान एव वेय्याकरण^१ होति — सस्सतो लोको ति वा पे० नेव होति न न होति तथागतो पर मरणा ति वा ? को पन, भो मोग्गल्लान, हेतु को पच्चयो^२ येन समणस्स गोतमस्स एव पुट्टस्स न एव वेय्याकरण होति — सस्सतो लोको ति पि पे० नेव होति न न होति तथागतो पर मरणा ति पी” ति ?

R 397

- “अञ्जतित्थिया खो, वच्छ, परिब्बाजका रूप अत्ततो समनुपस्सन्ति, रूपवन्त वा अत्तान, अत्तनि वा रूप, रूपस्मि वा अत्तान । वेदनं अत्ततो समनुपस्सन्ति पे० सञ्ज सङ्खारे. विञ्जाण अत्ततो समनुपस्सन्ति, विञ्जाणवन्त वा अत्तान, अत्तनि वा विञ्जाण, विञ्जाणस्मि
15 वा अत्तान । तस्मा अञ्जतित्थियान परिब्बाजकान एव पुट्टान एव वेय्याकरण होति — सस्सतो लोको ति वा पे० . नेव होति न न होति तथागतो पर मरणा ति वा । तथागतो च खो, वच्छ, अरह सम्मासम्बुद्धो न रूपं अत्ततो समनुपस्सति, न रूपवन्त वा अत्तान, न अत्तनि वा रूप, न रूपस्मि वा अत्तान । न वेदन अत्ततो समनुपस्सति पे० न
B 563 सञ्जं न सङ्खारे न विञ्जाण अत्ततो समनुपस्सति, न विञ्जाणवन्त वा अत्तान, न अत्तनि वा विञ्जाण, न विञ्जाणस्मि वा अत्तान । तस्मा तथागतस्स एव पुट्टस्स न एव वेय्याकरण होति — सस्सतो लोको ति पि, असस्सतो लोको ति पि, अन्तवा लोको ति पि, अनन्तवा लोको ति पि, त जीव त सरीर ति पि, अञ्ज जीव अञ्ज सरीर ति पि, होति
25 तथागतो पर मरणा ति पि, न होति तथागतो पर मरणा ति पि, होति च न च होति तथागतो पर मरणा ति पि, नेव होति न न होति तथागतो पर मरणा ति पी” ति ।

- “अच्छरिय, भो मोग्गल्लान, अब्भुत, भो मोग्गल्लान ! यत्र^३ हि नाम सत्थु च^४ सावकस्स च अत्थेन अत्थो व्यञ्जनेन व्यञ्जन ससन्दि-
30 स्सति समेस्सति न विरोधयिस्सति, यदिद अग्रपदस्मि । इदानीह, भो

१ व्याकरण — रो० । २ यत्थ — स्या० । ३ चेव — स्या० ।

मोग्गल्लान, समण गोतम उपसङ्कमित्वा एतमत्थ अपुच्छि । समणो पि मे^१ गोतमो एतेहि पदेहि एतेहि व्यञ्जनेहि एतमत्थ व्याकासि, सेय्यथापि भव मोग्गल्लानो । अच्छरिय, भो मोग्गल्लान, अब्भुत भो मोग्गल्लान । यत्र हि नाम सत्थु च सावकस्स च अत्थेन अत्थो व्यञ्जनेन व्यञ्जन ससन्दिस्सति समेस्सति न विरोधयिस्सति, यदिद अगपदस्मि^२ ति । 5

६ कुतूहलसालासुत्तं

६ अथ खो वच्छगोत्तो परिब्बाजको येन भगवा तेनुपसङ्कमि, R 398
उपसङ्कमित्वा भगवता सद्धि सम्मोदि । सम्मोदनीय कथ सारणीय वीतिसारेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्नो खो वच्छगोत्तो परिब्बाजको भगवन्त एतदवोच —

“पुरिमानि भो गोतम, दिवसानि पुरिमतरानि सम्बहुलान 10
नानातित्थियान^३ समणब्राह्मणान परिब्बाजकान कुतूहलसालाय सन्नि-
सिन्नान सन्निपतितान अयमन्तराकथा उदपादि — ‘अय खो पूरणो^४
कस्सपो सङ्घी चैव गणी च गणाचरियो च जातो यसस्सी तित्थकरो
साधुसम्मतो बहुजनस्स । सो पि सावक अब्भतीत् कालङ्कत^५ उपपत्तीसु
व्याकरोति^६ — ‘असु अमुत्र उपपन्नो, असु अमुत्र उपपन्नो’ ति । यो 15 B 564
पिस्स सावको उत्तमपुरिसो परमपुरिसो परमपत्तिपत्तो त पि सावक
अब्भतीत् कालङ्कत उपपत्तीसु व्याकरोति — ‘असु अमुत्र उपपन्नो, असु
अमुत्र उपपन्नो’ ति ।

“अय पि खो मक्खलि गोसालो पे० अय पि खो निगण्ठो
नाटपुत्तो अय पि खो सञ्जयो^७ बेलट्टपुत्तो^८ अय पि खो पकुद्धो^९ कच्चा- 20
नो^{१०} अय पि खो अजितो केसकम्बलो सङ्घी चैव गणी च गणाचरियो
च जातो यसस्सी तित्थकरो साधुसम्मतो बहुजनस्स । सो पि सावक अब्भ-
तीत् कालङ्कतं उपपत्तीसु व्याकरोति — ‘असु अमुत्र उपपन्नो, असु अमुत्र
उपपन्नो’ ति । यो पिस्स सावको उत्तमपुरिसो परमपुरिसो परमपत्ति-
पत्तो त पि सावक अब्भतीत् कालङ्कत उपपत्तीसु व्याकरोति — ‘असु 25 R 399
अमुत्र उपपन्नो, असु अमुत्र उपपन्नो’ ति ।

१ रो० पोत्थके नत्थि । २ अञ्जातित्थियान — स्या० । ३ पुराणो — रो० ।

४ कालकत — स्या० । ५ व्याकरोति — रो० । ६ सञ्जयो — म० । ७ बेलट्टिपुत्तो — रो० । ८-८. पकुद्धो कच्चायतो — रो० ।

“अयं पि खो समणो गोतमो सङ्घी चेव गणी च गणाचरियो च
 जातो यसस्सी तित्थकरो साधुसम्मतो बहुजनस्स । सो पि सावकं अब्भ-
 तीत कालङ्कत उपपत्तीसु व्याकरोति — ‘असु अमुत्र उपपन्नो, असु अमुत्र
 उपपन्नो’ ति । यो^१ पिस्स^२ सावको उत्तमपुरिसो परमपुरिसो परमपत्ति-
 ५ पत्तो^३ त च सावकं अब्भतीत कालङ्कत उपपत्तीसु न व्याकरोति —
 ‘असु अमुत्र उपपन्नो, असु अमुत्र उपपन्नो’ ति । अपि च खो न एव
 व्याकरोति — अच्छेच्छि^४ तण्ह, विवत्तयि सयोजन, सम्मा मानाभिसमया
 अन्तमकासि दुक्खस्सा’ ति । तस्स मण्ह, भो गोतम, अहु देव कङ्खा
 अहु विचिकिच्छा — ‘कथं^५ नाम’ समणस्स गोतमस्स धम्मो^६
 १० अभिञ्जेय्यो^७” ति ?

“अल हि ते, वच्छ, कङ्खितु, अल विचिकिच्छितु । कङ्खनीये^८
 च पन ते ठाने विचिकिच्छा उपपन्ना^९ । सउपादानस्स खाह, वच्छ,
 उपपत्ति पञ्जापेमि^{१०} नो अनुपादानस्स । सेय्यथापि, वच्छ, अग्गि सउपा-
 दानो जलति, नो अनुपादानो, एवमेव खाह, वच्छ, सउपादानस्स
 १५ उपपत्ति पञ्जापेमि, नो अनुपादानस्सा” ति ।

B, 565

“यस्मि, भो गोतम, समये अच्चि वातेन खित्ता दूर पि गच्छति,
 इमस्स पन भव गोतमो कि उपादानस्मि पञ्जापेती” ति ?

“यस्मि खो, वच्छ, समये अच्चि वातेन खित्ता दूर पि गच्छति,
 तमह वातूपादानं^{११} पञ्जापेमि । वातो हिस्स, वच्छ, तस्मि समये उपादान
 २० होती” ति ।

R 400

“यस्मि च पन, भो गोतम, समये इम च काय निक्खिपति सत्तो
 च अञ्जतर काय अनुपपन्नो होति, इमस्स पन भव गोतमो कि उपा-
 दानस्मि पञ्जापेती” ति ?

“यस्मि खो, वच्छ, समये इम च काय निक्खिपति सत्तो च
 २५ अञ्जतरं काय अनुपपन्नो होति, तमह तण्हूपादानं वदामि । तण्हा हिस्स,
 वच्छ, तस्मि समये उपादान होती” ति ।

१-१ यो च ख्वस्स — स्या०, रो० । २ अञ्जेज्जि — स्या०, रो० । ३-३ कथञ्हि —
 स्या०, रो० । ४-४ धम्मा अभिञ्जेय्या — रो० । ५ कङ्खानिये — स्या०, कङ्खानिये —
 रो० । ६ उपपन्ना — स्या० । ७ पञ्जापेमि — स्या० । ८ वातूपादानं — स्या० ।

१० आनन्दसुत्तं

१० अथ खो वच्छगोत्तो परिब्बाजको येन भगवा तेनुपसङ्कमि,
उपसङ्कमित्वा भगवता सद्धि सम्मोदि । सम्मोदनीय कथ सारणीय
वीतिसारेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्नो खो वच्छगोत्तो
परिब्बाजको भगवन्तं एतदवोच - “किन्नु खो, भो गोतम, अत्थत्ता”
ति ? एव वुत्ते, भगवा तुण्ही अहोसि । “किं पन, भो गोतम, नत्थत्ता” 5
ति ? दुतिय पि खो भगवा तुण्ही अहोसि । अथ खो वच्छगोत्तो परि-
ब्बाजको उट्ठायासना पक्कामि । अथ खो आयस्मा आनन्दो अचिरपक्कन्ते
वच्छगोत्ते परिब्बाजके भगवन्त एतदवोच - “किन्नु खो, भन्ते, भगवा
वच्छगोत्तस्स परिब्बाजकस्स पञ्च पुट्ठो न ब्याकासी” ति ?

“अह चानन्द, वच्छगोत्तस्स परिब्बाजकस्स ‘अत्थत्ता’ ति पुट्ठो 10
समानो ‘अत्थत्ता’ ति ब्याकरेय्य, ये ते, आनन्द, समणब्राह्मण सस्सत-
वादा तेसमेत सद्धि अभविस्स । अह चानन्द, वच्छगोत्तस्स परिब्बा-
जकस्स ‘नत्थत्ता’ ति पुट्ठो समानो ‘नत्थत्ता’ ति ब्याकरेय्य, ये ते, आनन्द,
समणब्राह्मणा उच्छेदवादा तेसमेत सद्धि अभविस्स । अह चानन्द, R 401
वच्छगोत्तस्स परिब्बाजकस्स ‘अत्थत्ता’ ति पुट्ठो समानो ‘अत्थत्ता’ 15
ति ब्याकरेय्य, अपि नु मे त, आनन्द, अनुलोम अभविस्स जाणस्स
उप्पादाय - ‘सब्बे धम्मा अनत्ता’” ति ?

“नो हेत, भन्ते” ।

“अह चानन्द, वच्छगोत्तस्स परिब्बाजकस्स ‘नत्थत्ता’ ति पुट्ठो B 566
समानो ‘नत्थत्ता’ ति ब्याकरेय्यं, सम्मूहस्स, आनन्द, वच्छगोत्तस्स 20
परिब्बाजकस्स भिय्यो सम्मोहाय अभविस्स - ‘अहु वा मे नून पुब्बे अत्ता,
सो एतरहि नत्थी’” ति ।

११ सभियकच्चानसुत्तं

११. एक समय आयस्मा सभियो कच्चानो जातिके विहरति
गिञ्जकावसथे । अथ खो वच्छगोत्तो परिब्बाजको येनायस्मा सभियो
कच्चानो तेनुपसङ्कमि, उप्पसङ्कमित्वा आयस्मता सभियेन कच्चानेन 25
सद्धि सम्मोदि । सम्मोदनीय कथं सारणीय वीतिसारेत्वा एकमन्तं
निसीदि । एकमन्त निसिन्नो खो वच्छगोत्तो परिब्बाजको आयस्मन्तं

सभिय कच्चान एतदवोच - “किन्नु खो भो, कच्चान, होति तथागतो पर मरणा” ति ?

“अब्याकत खो एत, वच्छ, भगवता - ‘होति तथागतो पर मरणा’” ति ।

5 “कि पन, भो कच्चान, न होति तथागतो पर मरणा” ति ?

“एत पि खो, वच्छ, अब्याकत भगवता - ‘न होति तथागतो पर मरणा’” ति ।

“किन्नु खो, भो कच्चान, होति च न च होति तथागतो पर मरणा” ति ?

10 “अब्याकत खो एत, वच्छ, भगवता - ‘होति च न च होति तथागतो परं मरणा’” ति ।

“कि पन, भो कच्चान, नेव होति न न होति तथागतो पर मरणा” ति ?

15 “एत पि खो, वच्छ, अब्याकतं भगवता - ‘नेव होति न न होति तथागतो पर मरणा’” ति ।

“किन्नु खो, भो कच्चान, होति तथागतो पर मरणा’ ति, इति पुट्ठो समानो - ‘अब्याकत खो एत, वच्छ, भगवता - होति तथागतो पर मरणा’ ति वदेसि । ‘कि पन, भो कच्चान, न होति तथागतो परं मरणा’ ति, इति पुट्ठो समानो - ‘अब्याकत खो एत, वच्छ, भगवता -

20 न होति तथागतो परं मरणा’ ति वदेसि । ‘किन्नु खो, भो कच्चान, होति च न च होति तथागतो पर मरणा’ ति, इति पुट्ठो समानो - ‘अब्याकतं खो एत, वच्छ, भगवता - होति च न च होति तथागतो परं मरणा’ ति वदेसि । ‘कि पन, भो कच्चान, नेव होति न न होति तथा-

गतो पर मरणा’ ति, इति पुट्ठो समानो - ‘एत पि खो, वच्छ, अब्याकतं भगवता - नेव होति न न होति तथागतो पर मरणा’ ति वदेसि ।

7 25 . को नु खो, भो कच्चान, हेतु को पच्चयो, येनेतं अब्याकतं समणेन गोतमेना’ ति ?

“यो च, वच्छ, हेतु यो च पच्चयो पञ्जापनाय रूपी ति वा अरूपी ति, वा सञ्जी ति वा असञ्जी ति वा नेवसञ्जीनासञ्जी’

30 ति वा, सो च हेतु सो च पच्चयो सब्बेन सब्ब सब्बथा सब्ब अपरिसेस

निरुज्झेय्य । केन न पञ्ञापयमानो पञ्ञापेय्य रूपी ति वा अरूपी
ति वा सञ्ञी ति वा असञ्ञी ति वा नेवसञ्ञीनासञ्ञी ति वा” ति ।

“कीवचिर पब्बजितोसि, भो कच्चाना” ति ?

“नचिर, आवुसो, तीणि वस्सानी” ति ।

“यस्सपस्स, आवुसो, एत्तकेन^१ एत्तकमेव तम्पस्स बहु^२, को ५
पन वादो एव^३ अभिवक्त्ते” ति ।

अव्याकतसयुत्तं समत्त ।

तस्सुद्धानं

खेमाथेरी अनुराधो, सारिपुत्तो^४ ति कोट्टिको^५ ।

मोगल्लानो च वच्छो च, कुतूहलसालानन्दो^६ ।

सभियो एकादसम ति ॥

सळायतनवग्गो चतुत्थो ।

तस्सुद्धान

सळायतनवेदना, मातुगामो जम्बुखादको ।

10

सामण्डको मोगल्लानो, चित्तो गामणिं सङ्खतं^७ ।

अव्याकतं ति दसधा^८ ति* ॥

सळायतनवग्संयुत्तपालि निट्ठिता ।

—:०:—

१ एतमेत्तकेन - म० । २ बहु - रो० । ३ एव - सी०, रो० । ४ सारीपुत्ता -
या० । ५ कोट्टिको - स्या० । ६ कुतूहल० - स्या०, रो० । ७ - ७ गामव्यसङ्खत - स्या० ।
८ दस चा - स्या० । *एत्थ रो० पोत्थके अयं अधिको पाठो दिस्सति -

दसबलमेखम्पभवो निब्बानमहासमुद्दपरियन्ता ।

अट्टङ्गमगसलिलो जिनवचननदी चिर वहतु ॥

मभिय कच्चान एतदवोच - “किन्नु खो भो, कच्चान, होति तथागतो पर मरणा” ति ?

“अब्याकत खो एत, वच्छ, भगवता - ‘होति तथागतो पर मरणा’” ति ।

5 “कि पन, भो कच्चान, न होति तथागतो पर मरणा” ति ?

“एत पि खो, वच्छ, अब्याकत भगवता - ‘न होति तथागतो परं मरणा’” ति ।

“किन्नु खो, भो कच्चान, होति च न च होति तथागतो पर मरणा” ति ?

10 “अब्याकत खो एत, वच्छ, भगवता - ‘होति च न च होति तथागतो पर मरणा’” ति ।

402 “कि पन, भो कच्चान, नेव होति न न होति तथागतो पर मरणा” ति ?

15 “एत पि खो, वच्छ, अब्याकत भगवता - ‘नेव होति न न होति तथागतो पर मरणा’” ति ।

* “‘किन्नु खो, भो कच्चान, होति तथागतो परं मरणा’ ति, इति पुट्ठो समानो - ‘अब्याकत खो एत, वच्छ, भगवता - होति तथागतो पर मरणा’ ति वदेसि । ‘कि पन, भो कच्चान, न होति तथागतो पर मरणा’ ति, इति पुट्ठो समानो - ‘अब्याकत खो एतं, वच्छ, भगवता - न होति तथागतो पर मरणा’ ति वदेसि । ‘किन्नु खो, भो कच्चान, होति च न च होति तथागतो पर मरणा’ ति, इति पुट्ठो समानो - ‘अब्याकत खो एतं, वच्छ, भगवता - होति च न च होति तथागतो पर मरणा’ ति वदेसि । ‘कि पन, भो कच्चान, नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा’ ति, इति पुट्ठो समानो - ‘एतं पि खो, वच्छ, अब्याकतं भगवता - नेव होति न न होति तथागतो पर मरणा’ ति वदेसि । को नु खो, भो कच्चान, हेतु को पच्चयो, येनेतं अब्याकत समणेन गोतमेना’ ति ?

367 25 “यो च, वच्छ, हेतु यो च पच्चयो पञ्जापनाय रूपी ति वा अरूपी ति, वा सञ्जी ति वा असञ्जी ति वा नेवसञ्जीनासञ्जी’ ति वा, सो च हेतु सो च पच्चयो सब्बेन सब्बं सब्बथा सब्ब अपरिसेसं

निरुज्जेय्य । केन न पञ्जापयमानो पञ्जापेय्य रूपी ति वा अरूपी
ति वा सञ्जी ति वा असञ्जी ति वा नेवसञ्जीनासञ्जी ति वा” ति ।

“कीवचिर पब्बजितोसि, भो कच्चाना” ति ?

“नचिर, आवुसो, तीणि वस्सानी” ति ।

“यस्सपस्स, आवुसो, एत्तकेन^१ एत्तकमेव तम्पस्स बहु^२, को ५
पन वादो एवं^३ अभिक्कन्ते” ति ।

अव्याकतसयुत्तं समत्त ।

तस्सुद्धानं

खेमाथेरी अनुराधो, सारिपुत्तो^४ ति कोट्टिको^५ ।

मोगल्लानो च वच्छो च, कुतूहलसालानन्दो^६ ।

सभियो एकादसमं ति ॥

सळायतनवग्गो चतुत्थो ।

तस्सुद्धानं

सळायतनवेदना, मातुगामो जम्बुखादको ।

सामण्डको मोगल्लानो, चित्तो गामणिं सङ्खतं^७ ।

अव्याकतं ति दसघा^८ ति* ॥

सळायतनवग्गसंयुत्तपालि निट्ठिता ।

—:०:—

१. एतमेत्तकेन — म० । २. बहु — रो० । ३. एव — सी०, रो० । ४. सारीपुत्ता
स्या० । ५. कोट्टितो — स्या० । ६. कुतूहल० — स्या०, रो० । ७ — ७ गामव्यसङ्खत — स्या० ।
८. दस चा — स्या० । * एत्थ रो० पोत्थके अयं अधिको पाठो दिस्सति —

दसबलमेलपभवा निब्बानमहासमुद्दपरियन्ता ।

अट्टङ्गमग्गसलिला जिनवचननदी चिर वहसु ॥

विशेषपदान

अनुवकमणिका

अ		अधिवचन, सक्कायस्सेत	१५८
		— सतिया एत	२६०
		— सीलानमेत	२६०
अकालिको	३७	अनभावङ्कता	२६०
अकुप्पा, चेतोविमुत्ति	२६५	अनभिसम्बुद्धस्स, बोधिसत्तस्सेव	८, ६०, २०६
अकुसला, धम्मा	१०३	अनवस्सुतो	१६७
— सरसङ्कप्पा	७१	अनस्सस	३६
अगुत्तद्वारो	११०	अनाथपिण्डिकस्स आरामे, जेतवने	१, ६५, ६६, २३५, ३२१
अगालन्तरिकाय	२५६	अनालय	३१६
अग्निपरिचारका	२७६	अनासव	३१८
अङ्गारकासूपमा, कामा	१६६	अनिच्चानुपस्सी	१६१
अचेलो, कस्सपो	२६७, २६८	अनिदस्सन	३१८
अच्छरिय	३१६	अनिमित्ता, चेतोविमुत्ति	२६३
अजितो, केसकम्बलो	३४१	अनिमित्तो, चेतोसमाधि	२४०
अञ्जातिस्थिया, परिब्बाजका	४८, १२५, ३२६	— समाधि	३१३
	३२७, ३३६	अनिस्सितस्स चलित	५५
अञ्जथाभावी, भवसत्तो	२२	अनीघो	२६०
अट्टङ्गिकस्स मग्गस्स, अधिवचन	१५६	अनीतिकधम्म	३१६
अट्टङ्गिको, मग्गो	१६१, १६५, २२३	अनीतिक	३१६
अट्टसत्परियायो, धम्मपरियायो	२०५	अनुपवज्जता	५५
अत्तवादुपादान	२३०	अनुपादापरिनिब्बानत्थो	४४
अत्तानुदिट्ठि	१३४	अनुपुब्बसङ्खारान निरोधो	१६७
अत्थङ्गमो, लोकस्स	८०	अनुयुत्तो, जागरिय	६६
अद्धभूत, सब्ब	१६	अनुराधो, आयस्मा	३२६, ३२७
अधिवचन, अट्टङ्गिकस्स मग्गस्स	१५६	अनुरुद्धो, आयस्मा	२१३, २१६
— अभिक्कमपटिक्कमस्सेत	२६०	अनुसया, पहीयन्ति	२६
— अरहतो एत	१५६, २६०	अनेकविहिता, दिट्ठियो	२५५
— अस्मिमानस्सेत	१६२	अन्तरचरो	१५७
— आयतनान	१५८, १६२	अन्धवन	६७
— ओघान	१५८	अपरिहानधम्मो	७१, ७२
— चातुम्महाभूतिकस्स कायस्स	२६०	अपलोकित	३१८
— दानक्खन्धान	१५८	अप्पणिहितो, समाधि	३१७
— नन्दीरागस्सेत	१५८	अप्पमाणा, चेतोविमुत्ति	२६१
— निब्बानस्सेत	१५६	अप्पमादविहारी	७१
— महाभूतान	१५८	अबन्धनो	२६०
— विमुत्तिया एत	२६०		
— विरियारम्भस्सेत	१५६		

अव्याकत	३२२, ३३६, ३३६, ३४४	अहङ्कारमन् कारमानुसयो	३६
अव्यापज्ज	३१६	आ	
अभब्बो, दुक्खक्खयाय	१६		
अभिककमपटिकमस्सेत, अधिवचन	२६०	आकासानञ्चायतन	१६३, २०१, २३७
अभिककमोसान	४२	आकिञ्चञ्जा, चेतोविमुत्ति	२६३
अभिज्झादोमनस्सा	१०३	आकिञ्चञ्जायतनसञ्जा	१६३
अभिञ्जापरिञ्जेय्य	२६	आकिञ्चञ्जायतन	१६३, २०२, २३६
अभिभायतनानि, छ	७२	आदित्तपरियाय	१५२
अमत	३१६	आदित्त, सब्ब	१८
अमनुस्सगाहो	१६३	आदीनवपरियेसन	६
अत्राटकवने, मच्छिकासण्ड	२५२, २५३, २५५	आनन्दो, आयस्मा	५०, ५१, ८६, ८६, ६१, १०५,
	२५६, २६०		१५०, १६५, १६६, १६६, ३४३
अरहतो एत अधिवचन	१५६, २६०	आयतनान, अधिवचन	१६८, १६२
अरियो, अट्टङ्गिको मग्गो	१२१	आयस्मा, अनुराधो	३२६, ३२७
अरूपभवो	२३०	— अनुबद्धो	२१३, २१६
अरूपी	३४४	— आनन्दो ५०, ५१, ८६, ८६, ६१, १०५,	
अलमरियञ्जाणदस्सनविसेसो	२६७, २६८, २६७		१५०, १६५, १६६, १६६, ३४३
अवन्तिया इसिदत्तो, कुलपुत्तो	२५७	— इसिदत्तो	२५४—२५७
अवन्तीसु विहरति, कुनघरे	१०६	— उदायी	१११—११३, १५०, १५१,
— मक्करकते	१०७		१६८, १६६
अवस्सुतो	१६५	— कामभू	१५०, २५६, २६०
अविज्जा	२२८	— गोदत्तो	२६३
अविज्जोघो	२२६	— छन्नो	५३
अवितक्कअविचारो, समाधि	३१२	— थेरो	२५७
अवितक्कविचारमत्तो, समाधि	३१२	— पिण्डोलभारद्वाजो	१०२
अवेच्चप्पसादेन समन्नागमन	२४२, २४३	— पुण्णो	५६, ५८
अवेदगू	७६	— बाहियो	५, ६०
असङ्खतगामिमग्गो	३१२—३१७	— महको	२५८
असङ्खत	३१२	— महाकच्चानो	१०८
असञ्जी	३४४	— महाकोट्टिको	१३२, १४७, ३३०—३३३
असिबन्धकपुत्तो	२७६, २८१, २८५	— महाचुन्दो	५२, ५५
असुरा जिनिमु	१८०	— महामोग्गल्लानो	१६५, १६८, २३५,
असुरिन्दो वेपचित्ति	१८०		२४०, २४१
असवरो	७३, १७७	— मालुक्यपुत्तो	६६, ७१
अस्मिमानस्सेत अधिवचन	१६२	— मिगजालो	३२, ३३
अस्सादपरियेसन	६	— राहुलो	६७, ६६
अस्सारोहो, गामणि	२७५	— सभियो	३४३
अस्सासपस्सासा	१६३, २६१	— सारिपुत्तो	५२, ५३, ५५, ६५, १४७,
अस्सासप्पत्तो	२२५		२३३, २३०—२३३

आरामदेवता	२६८	उपालि, गृहपति	१०२
आवट्टगाहो	१६३	उपेक्खा, निरामिसा	२०६
आसवा, पहीयन्ति	२६	उपेक्खासम्बोज्झ	३१७
आसवो	२२७, २२८	उपेक्खा, सामिसा	२०६
आसीविसो, पतितो	३६	उभतोकोटिक पञ्च पुट्टो	२८६
		उरुवेलकप्प, मल्लान निगमो	२८६

इ

इञ्जितमेत	१८१
इद्धानुभावो	२५८
इद्धिपादा, चत्तारो	३१३
इद्धिपाद, चित्तसमाधिपधानसङ्खारसमन्नागत	३१६
— छन्दसमाधिपधानसङ्खारसमन्नागत	३१६
— विरियसमाधिपधानसङ्खारसमन्नागत	३१६
— बीमसासमाधिपधानसङ्खारसमन्नागत	३१६
इन्द्रियसम्पन्नो	१२८
इन्द्रियेसु गुत्तद्वारो	६५, १५६
इसिदत्तो, आयस्मा	२५७
इसिपतने, मिगदाये	१४७, ३३१

उ

उक्कचेलाय, गङ्गाय नदिया तीरे	२३३
उक्खित्तसिको	१५७
उग्गो, गृहपति वेसालिको	१००
उत्तुपरिणामजानि	२०४
उत्तर, कौलियान निगमो	२६६
उत्तरि मनुस्सघम्मो	२६७, २६८
उदकोरोहका	२७६
उदायी, आयस्मा	१११-११३, १५०, १५१, १६८, १६९
उदेतो, राजा	१०२
उद्दको, रामपुत्तो	७६
उद्देस उद्दिसित्वा	८६, ६०
उपद्दुतो	२६
उपवाणो, आयस्मा	३६
उपसेनो, आयस्मा	३६
उपस्सुति	८४
उपादानपच्चया, भवो	८०
उपादानिया, धम्मा	८२, १००
उपादान	८०, ८२, १००, २३०

ए

एकविहारी	३२
एकारो	२६०
एजा, गण्डो	६१
एहिपस्सिको	३७

ओ

ओधान, अधिवचन	१५८
ओधो	२२६
ओपक्कमिकानि	२०४
ओपनेय्यिको	३७

क

कच्चानो	१११
— पकुधो	३४१
— सभियो	३४३
कटग्गाहो	३०७
कण्ठपञ्चमेहि, बन्धनेहि	१८०
कपिलवत्थुस्मि, निश्रोधारामे	१६४
कम्मनिरोधगामिनी, पटिपदा	१२०
कम्मनिरोधो	१२०
कम्मविपाकजानि	२०४
कलन्दकनिवापे, बैलुवने	१६, ३४, ५२, १०४, २०४, २७२, २८७
कस्सपो, अचेलो	२६७, २६८
— पूरणो	३४१
कापिलवत्थवा, सक्या	१६४, १६५
कामगुणान, अधिवचन	१६३
कामगुणा, पञ्च	६०
कामण्डलुका	२७६
कामण्डाय विहरति	१११
कामतण्हा	२२६
कामभवो	२३०

कामभू, आयस्मा	१५०, २५६, २६०
कामभोगी	२६२-२६६
कामसुख	२००
कामुपादान	२३०
कामीघो	२२६
कायगताय सतिथा एत अधिवचन	१७६
कायगता, सति	३१२
कायपरियन्तिक, वेदन	१६०
कायसङ्खारो	२६१
कायानुपस्सी	१८८
काय, पटिच्चसमुपपन्न	१८६
किमिलाय विहरति, भगवा	१६४
कुम्भम्हा व सिङ्गाली	१६१
कुल्ल, निस्साय	१५८
कूटागारसालाय, महावने	३२६
केसकम्बलो, अजितो	३४१
कोट्टिक	१३३
कोलियान निगमो, उत्तर	२६६
— लम्बचूळके भटे	२६६, ३००
कोलियेसु विहरति, भगवा	२६६
कोसम्बिय विहरति, घोसितारामे	१०२, १०५, १५०
— भगवा	१६२
कोसलेसु चरमानो भगवा	२८५
कोसलो, पसेनदि	३२१

ख

खन्धघातुआयतना	६२
खयधम्म	२५
खीरोदकीभूता	२००
खेतानि, तीणि	२७६
खेमा, भिक्खुनी	३२१
खेमं	३१६

ग

गङ्गा	१७१
गङ्गाय नदिया तीरे	१६२, १६४, २३३
— वालुकं	३२२
गणको	३२२, ३२५
गणाचरियो	३४२

गणी	३४१, ३४२
गन्धब्बदेवपुत्तो, पञ्चसिखो	६४
गन्धाधिभूतो	१६७
गयासीसे	१८
गहपति, उपालि	१०२
— घोसितो	१०५
— चित्तो	२५७-२६१, २६५-२६६,
गहपतिपुत्तो, सौणो	१०४
गामणि, असिबन्धकपुत्तो	२७६, २८१, २८५
— अस्सारोहो	२७५
— चण्डो	२७१
— पाटलियो	२६६, ३००
— भद्रको	२८६
— मणिचूळको	२८८
— रासियो	२६१, २६२
— हत्थारोहो	२७५
गिज्झकूटे, पब्बते	५२, ६३, ६४
गिज्झकावसथे	८३, ३४३
गिलानवाद	४३
गिलान्वासाला	१६०
गुत्तद्वारो, इन्द्रियेसु	६५, ११०, १५६
गोकुले, भत्त	२५७
गोतमो, समणो	३४२
गोदत्तो, आयस्मा	२६३
गोसालो, मक्खलि	३४१

घ

घोसितारामे, कोसम्बिय विहरति	१५०
घोसितो, गहपति	१०५, ११४

च

चक्खुघातु	१०५
चक्खुसमुद्द	१४२
चण्डो, गामणि	२७१
चतुत्थ, ज्ञान	१६७, १६८, २०१, २३७, २६६
चत्तारो, सत्थारो	३०५
चातुम्महाभूतिकस्स कायस्स, अधिवचन	२६०
चित्तसङ्खारो	२६१
चित्तसमाविषयानसङ्खारसमन्नागत, इद्धिपाव	३१६

चित्तानुपस्सी	१८८
चित्तो, गृहपति	२५३-२५५, २५७, २६१, २६५-२६६
चिरवासी, कुमारो	२६०
चेतोविमुक्ति, अकुप्पा	२६५
— अनिमित्ता	२६३
— अप्पमाणा	२६३
— आकिञ्चञ्जा	२६३
— सुञ्जाता	२६३

छ

छन्दनिदान	२६०
छन्दपूलक	२६०
छन्दरागप्पहान	८
छन्दरागविनयो	८
छन्दरागो	१३५, १४८
छन्दसमाधिपवानसङ्घारसमन्नागत, इद्विपाद	३१६
छन्दो	१३५
छन्नो, आयस्मा	५३
छन्न, फस्सायतनान	२२६
छप्पाणका, नानाविसया	१७८
छफस्सायतनिका, निरया	११५
— सग्गा	११५
छिन्नसोतो ति बुच्चति	२६०

ज

जम्बुखादको, परिब्बाजको	२२३
जराधम्म	२५
जरामरण, जातिपच्चया	८०
जागरिय, अनुयुत्तो	६६
जातरूपरजत	२८८
जातिधम्म	२४
जातिपच्चया, जरामरण	८०
जाति, भवपच्चया	८०
जिह्वाधातु	१०५
जिह्वसंभुद्	१४२
जिह्वकम्बकने	१३१
जिह्वकम्बकने, वेदन	१६०
जिह्वकम्बकने, वेदन, अनाद्यपिण्डकस्स आरामे	१, ६५, ६६, २३५, ३२१

ञ

जातिके विहरति, गिञ्जकावसथे	३४३
----------------------------	-----

त

तण्हा	२२६
तण्हाक्खय	३१६
तण्हापच्चया, उपादान	८०
तण्हायेत, अधिवचन	२६०
तण्हा, वेदनापच्चया	७८, ८०
ततिय, ज्ञान	१६३, १६८, २०१, २३६, २६६
तथागतो	३२३
तपस्सी	२६७, २६८
ताण	३२०
तालच्छिगगळेन	२५६
तालपुटो, नटगामणि	२७२, २७३
तार्वतिसे, देवे	१८०
तिणत्थिकेन, परियेसितब्ब	२८६
तिण्ण सङ्गति, फस्सो	७६
तित्थकरो	३४१, ३४२
तिरच्छानयोनि	२७३
तिस्सो, वेदना	१६६
तोदेय्यस्स ब्राह्मणस्स, अम्भवने	१११
तोरणवत्थुस्मि, वास उपगता	३२१

थ

थपति, पञ्चकङ्को	१६८, १६९
थेरो, आयस्मा	२५७

द

दानक्खन्धान, अधिवचन	१५८
दायादो	६७
दाक्खन्ध	१६२, १६४
दात्थिकेन परियेसितब्ब	२८६
दिट्ठधम्मनिब्बानप्पत्तो	१२६
दिट्ठुपादान	२३०
दिट्ठोघो	२२६
दीप	३१६
दुक्खक्खन्धस्स, निरोधो	८३
— समुदयो	८३

दुःखदुःखयाय, अभव्यो	१६
— भव्यो	१७
दुःखता, तिरसो	२३१
दुःखदुःखता	२३१
दुःखनिरोधो, नन्दिनिरोधो	३४, ५६
दुःखसमुदयो, नन्दिमुदयो	३३, ५६
दुःखस्स, अन्तकिरिय	८६
— परिञ्जाय	२२५
— मूल	२६०
दुःखा, धम्मविपरिणामविरागनिरोधो	११७
दुःखाविवाहा	६४, ६५
दुःख	३५
दुःख, ज्ञान १६३, १६८, २०१, २३५, २६६	
देवतासहस्रानि	६७
देवदह, सकयान निगमो	११४
देवा जिनिंसु	१८०
देवानमिन्दो, सकको	६३, १८०, २४१
देवान पहासान	२७२
देवासुरसङ्गामो, समुपब्यूढो अहोसि	१८०
देवे, तावत्तिसे	१८०
द्वे, वेदना	१६६

ध

धम्मकथिको	१२८
धम्मचक्र उदपादि	६६
धम्मपरियायो, अट्टसत्परियायो	२०५
— योगक्खेमिपरियायो	७८
धम्मप्पटिसवेदी	३८
धम्मरागप्पटिसवेदी	३८
धम्मविचयसम्बोज्झ	३१७
धम्मविपरिणामविरागनिरोधो, दुःखा	११७
धम्मसञ्जा	६०
धम्मसमाधि	३०७
धम्मसरणगमन	२४१, २४५
धम्मा, उपादानिया	८२, १००
धम्माधिभूतो	१६७
धम्मामनुधम्मप्पटिपन्नो	१२६
धम्मा सयोजनिया	८२, ६६

धम्मो, सन्दिट्टिको	३७, ३८
— सम्बुपादानपरिञ्जाय	२६
— सम्बुपादानपरियादानाय	३०

धातुनान्त	१०५, १०६
ध्रुव	३१८

न

नकुतापिता, गहपति	१०६, १०७, ११४
नज्जरा, सन्दिट्टिका	२६८
नटगामणि, तालपुटो	२७२, २७३
नत्यत्ता	३४३
नन्दिदुःखयो, रागद्वया	१२६, १३०
नन्दिनिरोधो, दुःखनिरोधो	३४, ५६
नन्दिमुदयो, दुःखसमुदयो	३३, ५६
नन्दिमयोजनविसयुत्तो	३२
नन्दी	३३
नन्दीरागस्सेत	१५८, १६२
नन्दो, गोपालको	१६३
नववाद	४२, ४३
नव सङ्गागार, सकयान	१६४
नाटपुत्तो, निगण्ठो	२६५, २८१, ३४१
नातिके विहरति, भगवा	८३
नानाखन्तिका	३०५
नानादिट्टिका	३०५
नानासचिका	३०५
नानुब्यञ्जनगाही	६५
नालकगामके	२२३
नाळन्दा	११४
नाळन्दाय विहरति, भगवा	१०२, २७७, २७८, २८१, २८५
निक्खित्तमणिसुवण्णा, समणा सकयपुत्तिया	२८६
निगण्ठसावको	२८१
निगण्ठो, नाटपुत्तो	२६५, २८१, ३४१
निपुण	३१८
निप्पञ्च	३१६
निब्बानसप्पाया, पटिपदा	१२१, १२२
निब्बानस्सेत, अविवचन	१५६
निब्बान	२२३, ३१६
निमित्तगाही	६५, १५६

निरया, छफस्सायतनिका	११५	परमपुरिसो	३४१
निरय	२७३	परमस्सासप्पत्तो	२२६
निरामिसा, उपेक्खा	२०६	परायनगामी, मग्गो	३२०
— पीति	२०६	परायन	३२०
निरामिसो, विमोक्खो	२०६	परिञ्जात्य	२२५
निरुद्धा	१६३	परिब्बाजका, अञ्जतिट्ठिया	४८, १२५, ३२६, ३२७, ३३६
निरोधधम्म	२५	परिब्बाजको, जम्बुखादको	२२३
निरोधानुपस्सी	१६१	— मोळियसीवको	२०४, २०५
निरोधो, अनुपुब्बसङ्खारान	१६७	— वच्छगोतो	३३५, ३३७, ३३८, ३४१, ३४३, ३४४
— दुक्खक्खन्धस्स	८३	परियायदेसितो	२००, २०३
निस्सरणपरियेसन	६	परियायो	१२५
निस्सितस्स चलि	५५	परिहानधम्म	७१
नेलङ्ग	२६०	पसेनदि कोसलो, राजा	३२१
नेवसञ्जानासञ्जायतन	१६३, २०२, २३६	स्सद्धिमम्बोज्झङ्ग	३१७
नेवसञ्जीनासञ्जी	३४४	पहासान, देवा	२७२
प		पाटलियो, गामणि	२६६, ३००, ३११
		पातालो, महासमुद्रे	१८४
पकुधो, कच्चानो	३४१	पापका, धम्मा	१०३
पच्छाभत्तिका	२७६	पापिमतो, यथाकामकरणीयो	८५
पच्छाविप्पटिसारिनो :	१२१	पावारिकम्बवने	१०२, २७८, २८१, २८५
पञ्चकङ्को, थपति	१६८, १६९	पिण्डोलभारद्वाजो, आयस्मा	१०२
पञ्चसिखो, गन्धब्बदेवपुत्तो	६४	पित्तसमुद्धानानि	२०४
पञ्चिन्द्रियाणि	३१३	पीति	१६३
पञ्जाविमुत्ति	१६६, १६६	— निरामिसा	२०६
पञ्जिन्द्रि	३१६	— सामिसा	२०६
पटिकमोमान	४२	पीतिसम्बोज्झङ्ग	३१७
पटिच्च, विञ्जाण सम्भोति	६३	पुण्णो, आयस्मा	५६, ५८
पटिच्चसमुप्पन्न, काय	१८६	पुब्बविज्जन, वज्जिगामो	५६
पटिनिस्सगानुपस्सी	१८६, १६१	पुब्बेकतहेतु, सब्ब त	२०४
पटिपदा, कम्मनिरोधगामिनी	१२०	पुरिसत्थिकेन, परियेसितब्बो	२८६
— निब्बानसप्पाया	१२१, १२२	पुरिसदम्मसारथि	२४२
पटिसङ्गा, योनिसो	१६०	पुरिसयुगानि, चत्तारि	२४२
पटिसल्लीनो	७४	पूरणो, कस्सपो	३४१
पठम, ज्ञान	१६३, १६८, २००, २३५, २६५	फ	
पणीत	३१६		
पपञ्चसञ्जा	६६	फग्गुनो, आयस्मा	४६
पपञ्चितमेत	१८१	फन्दितमेत	१८१
पप्पदविहारी	७२		
परमपत्तिपत्तो	३४१		

फस्सनानत्त	१०६
फस्सपच्चया, वेदना	७६
फस्सनिरोधा, वेदनानिरोधो	१६५
फस्ससमुदया, वेदनासमुदयो	१६५
फस्मायतना	६४, ६५
फस्सायतनानि, सळेव	६५
फस्सायतनान, छन्न	३८, ४०
फस्सो, तिण्ण सङ्गति	७६
फोटुब्बाधिभूतो	१६७

ब

बन्धनेहि, कण्ठपञ्चमेहि	१८०
बन्धुपादापच्चा	१०८
बलानि, पञ्च	३१३
बाराणसिय, विहरन्ति	१४७, ३३०-३३३
बाहियो, आयस्मा	५६, ६०
बुद्धसरणगमन	२४०, २४१, २४५
बेलट्टपुत्तो, सञ्जयो	३४१
बोज्झङ्गा, सत्त	३१३
बोधिसत्तस्सेव सत्तो, अनभिसम्बुद्धस्स	८, ६०
ब्याधिघम्म	२५
ब्रह्मचरियपरियोसान	७१
ब्रह्मचरि बुस्सति, ससणे गोतमे	१२५
ब्राह्मणी, वेरह्मचानिगोत्ता	११३

भ

भग्गेसु विहरति, भगवा	१०६
भद्रको, गामणि	२८६
भब्बो, दुक्खक्खयाय	१७
भवतण्हा	२२६
भवपच्चया, जाति	८०
भवसत्तो, अञ्जथाभावी	२२
- लोको	२२
भवो	२३०
- उपादानपच्चया	८०
भवोघो	२२६
भारद्वाज	१०३, ११४
भिक्षुनी, खेमा	३२१
भोजने, मत्तञ्जू	६६

सं०३-४५

म

मक्खलि, गोसालो	३४१
मगधेसु, विहरति	२२३
मग्गो, अट्ठङ्गिको	१२१
- परायनगामी	३२०
मच्छिकासण्डे	२५२, २५३, २५५, २५७, २५६, २६०, २६५
मज्झिमा, पटिपदा	२६२
मज्झिमतमेत्त	१८०
मणिचूळको, गामणि	२८८
मत्तञ्जू, भोजने	६६
मनुस्सग्गाहो	१६३
मनोधातु	१०५
मनोसमुद्	१४२
मरणधम्म	२५
मल्लान निगमो, उरुवेलकप्प नाम	२८६
मल्लेसु विहरति, भगवा	२८६
मद्दको, आयस्मा	२५८
महाकच्चानो, आयस्मा	१०६, १०७
महाकोट्टिको, आयस्मा	१३२, १४७, ३३०-३३३
महाचुन्दो, आयस्मा	५२, ५५
महाभूतान, अधिवचन	१५८
महामोगल्लानो, आयस्मा	१६५, १६८, २३५, २४१
महावने, फूटागारसालाय	१००, १८८, १६०, ३२६
महासमुद्दे, उदक गणेतु	३२३
- पातालो	१८४
मानगतमेत्त	१८१
मारपञ्जति	३४
मारपासो	८४
मारबन्धन	१८०
मारो	३४
मालुक्यपुत्तो, आयस्मा	६६, ७१
मिगजालो, आयस्मा	३२, ३३
मिगदाये, इसिपतने	१४७, ३३०, ३३३
मिच्छादिट्ठि	१३३, २७३
मिच्छादिट्ठिका	३०५
मिच्छापटिपन्ना	३०५
मुण्डका	१०८

मुक्ति	३१६
मुद्रिको	३२२
मूल, दुःखस्त	२६०
मोगल्लान	३३५, ३४०
मोळियसीवको, परिब्बाजको	२०४, २०५

य

यथाकामकरणीयो, पापिमतो	८५
योगक्खेमिपरियायो, धम्मपरियायो	७८
योगक्खेमी	७८
योधाजीवो, नटगामणि	२७४
य बहुल	२८१

र

रथो	२६०
रससञ्ज्ञा	६०
रागक्खया, नन्दिकक्खो	१२६, १३०
रागप्पटिसवेदो	३७
रागविरागत्य, धम्म	४२
रागो	१३५
राजगहे विहरति, भगवा १६, ३४, ३६, ५२, ६३, ६४, १०४, १३१, २०४, २७२, २८७	
राजा, उदेनो	१०२
— पसेनदि	३२१
रावो, आयस्मा	४४
रामपुत्तो, उद्दको	७८
रासियो, गामणि	२६१, २६२
राहुलो, आयस्मा	६७, ६६
रक्खदेवता	२६८
रक्खमूलानि	१२१, ३१४
रूपगतमेत	३३०
रूपनिरोधगामिनि, पटिपद	३३१
रूपनिरोधं	३३१
रूपप्पटिसवेदी	३७
रूपभवो	२३०
रूपरागप्पटिसवेदी	३७
रूपविपरिणामविरागनिरोधा, सुखो	११७
रूपसङ्खायविमुत्तो	३२३
रूपसञ्ज्ञा	६०, १६३

रूपसमुदय	३३१
रूपाधिभूतो	१६७
रूपी	३४४

ल

लम्बचूळके, भटे	२६६, ३००
लेण	३२०
लोकविदू	२४२
लोकस्स, अत्थङ्गमो	८०
लोको	३५, ३६, ८८
— भवसत्तो	२२
— सुञ्जो	५०, ५१
लोहिच्चो, ब्राह्मणो	१०६, ११४

व

वचीसङ्खारो	२६१
वच्छगोत्तो, परिब्बाजको	३३५, ३३७, ३३८, ३४१, ३४३, ३४४
वज्जिगामो	५६
वज्जीसु विहरति, भगवा	१०१, २३३
वट्ट, नत्थि पञ्चापनाय	३३५
वनदेवता	२६८
वयधम्म	२५
वयानुपस्सी	१६१
वाचा	१६३
विज्जाचरणसम्पन्नो	२४३
विज्जाणगतमेत	३३१
विज्जाणञ्जायतनसञ्ज्ञा	१६३
विज्जाण सम्भोति, पटिच्च	६३
वितक्कविचारा	१६३, २६१
विपरिणामदुक्खता	२३१
विप्पटिसारो	४२
विभवतण्हा	२२६
विमुत्तिया एत अधिवचनं	२६०
विमोक्खो, निरामिसो	२०६
— सामिसो	२०६
विरागानुपस्सी	१६१
विराग	३१६
विरियसमाधिपञ्चानसङ्खारसमन्नागत, इद्विपादं	३१६

विरियसम्बोज्जङ्ग	३१७	सङ्खायको	३२२
विरियारम्भस्सेत, अधिवचन	१५६	सङ्खारगतमेत	३३९
विरियिन्द्रिय	३१६	सङ्खारदुक्खता	२३१
विसमपरिहारजानि	२०४	सङ्खारसङ्खायविमुत्तो	३२३
वीणा	१७६	सङ्खारा	२६१
वीमससमाविपधानसङ्खारसमन्नागत, इद्विपा	३१६	सङ्खित्तेन, उद्देस उद्दिसित्वा	८६, ६०
वेदगू	७६, ७७	— धम्म देसेतु	१३२
वेदना	१८३, १६६, १६६, २०६, २२७	सङ्खसरणगमन	२४१, २४५
वेदनागतमेत	३३१	सङ्गी	३४१, ३४२
वेदनानिरोधगामिनी, पटिपदा	१६५, १६६, २०६	सञ्जयो, बेलट्टपुत्तो	३४१
वेदनानिरोधो, फस्सनिरोधो	१६५, १६६, २०६	सञ्जागतमेत	३३१
वेदनानुपस्सी	१८८	सञ्जा च वेदना च	२६१
वेदनापच्चया, तण्हा	७६, ८०	सञ्जावेदयितनिरोधसमापत्ति	२६१
वेदना, फस्सपच्चया	७६	सञ्जावेदयितनिरोध	१६३, १६८, २०२
वेदनासङ्खायविमुत्तो	३२३	सञ्जी	३४४
वेदनासमुदयगामिनी, पटिपदा	२०६	सतिन्द्रिय	३१६
वेदनासमुदयो, फस्ससमुदया	१६५, १६६, २०६	सतिपट्टाना, चत्तारो	३१३
वेदन, जीवितपरियन्तिक	१६०	सतिया, एत अधिवचन	२६०
वेपचित्ति, असुरिन्दो	१८०	सतिसम्बोज्जङ्ग	३१७
वेपचित्तिबन्धन	१८०	सत्तो	३५
वेरहृच्चानिगोत्ता, ब्राह्मणी	१११-११४	सत्थारो, चत्तारो	३०५
वेसालिको, उग्गो गहपति	१००	सत्थ आहुरेसि	५३
वेसालय विहरति, भगवा	१००, ११४, १८८,	सदिसोहमस्मि	८१
	१६०, ३२६	सटुतियविहारी	३२
वेळुवने, कलन्दकनिवापे	१६, ३४, १०४, २०४,	सद्वाधिभूतो	१६७
	२७२, २७७	सद्धादुतिया	६५
		सद्धिन्द्रिय	३१६
		सन्दिट्टिका, नज्जरा	२६८
		सन्दिट्टिको, धम्मो	३७, ३८
		सन्निपातिकानि	२०४
		सप्पसोण्डिकपम्भारे, सीतबने	३६
		सब्बजी	७६, ७७
		सब्बप्पहानाय, धम्मो	१५
		सब्बमज्झितसमुग्धातसप्पाया	२१, २२, २४
		सब्बमज्झितसमुग्धातसारुप्पा	२०
		सब्बुपादानपरिज्झाय, धम्मो	२६
		सब्बुपादानपरियादानाय, धम्मो	३०
		सब्ब, अद्धभूत	१६
		— आदित्त	
सकटत्थिकेन, परियेसितब्ब	२८६		
सक्कायदिट्ठि	१३४, २५६		
सक्कायस्सेत, अधिवचन	१५८		
सक्कायो	२३१		
सक्केसु विहरति, भगवा	११४, १६४		
सक्को, देवानमिन्दो	६३, १८०, २४२, २४३		
सक्या, कापिलवत्थवा	१६४, १६५		
सक्यान, नवं सन्थागार	१६४		
— निगमो, बैवदह	११४		
सग्गा, छफस्सायतनिका	११५		
सङ्गिकलेसिकधम्म	२५		

सन्ध, किञ्च	१५, १७	सामिसो, विमोक्खो	२०६
सभियो, कच्चानो	३४३	सामिस, दुक्ख	२०६
— आयस्मा	३४३	— सुख	२०६
समणका	१०८	सारिपुत्तो, आयस्मा	३६, ५२-५५, ६५, १४७, २२४-२३२, ३३०-३३३
समणा सक्कपुत्तिया, निक्खित्तमणिसुवण्णा	२८६	सावकसङ्घो	२४२
समणे गोतमे ब्रह्मवरिय वुस्मति	१२५	सावत्थिनिदान	७, १५, २४, २५, २७, ३२, ४१, ५०, ६४, ७८, २७१, ३१२
समणो	३३८	सावत्थिय विहरति, भगवा	३, ६५, ६६, २३४, २३५, ३३१
— उदायी	१११, ११२	सावत्थि अन्तरा च साकेत	३२१
— गोतमो	३४२	सिव	३१६
समाधि, अनिमित्तो	३१३	सीतवने, सप्पसोण्डिकपम्भारे	३६
— अप्पणिहितो	३१३	सीलवत्तुपादान	२३०
— अवितक्कविचारमत्तो	३१२	सीलविसुद्धत्थ, धम्म	४२
— सवितक्कसविचारो	३१२	सीलानमेत, अधिवचन	२६०
— सुञ्जतो	३१३	सीवधिक	१७६
समाधिन्द्रिय	३१६	सीहसेय्य	१६०, १७६
समाधिसम्बोज्झङ्ग	३१७	सुखाधिवाहा	६५
समाहितो	७४	सुखो, रूपविपरिणामविरागनिरोधा	११७
समिद्धि, आयस्मा	३४	सुख, सामिस	२०६
समुदयधम्म	२५	सुञ्जता, चेतोविमुत्ति	२६२
समुदयो, दुक्खवक्खन्धस्स	८३	सुञ्जतो, समाधि	३१३
समुद्दिनिद्धो	१६२	सुञ्जागारानि	१२१, ३१४
समुद्दपम्भारो	१६२	सुञ्जो, लोको	५०, ५१
समुद्दपोणो	१६२	सुदुद्दस	३१८
समुद्दो	१४२, १४३	सुद्धि	३१६
सम्पजानकारी	१८८	सुनापरन्तका, मनुस्सा	५७
सम्पप्पघाना, चत्तारो	३१३	सुनापरन्तो, जनपदो	५७
सम्माआजीवो	२२३	सुसुमारगिरे, भेसकळावने मिगदाये	१०६
सम्माकम्मन्तो	२२३	सेतपच्छादो	२६०
सम्मादिट्ठि	२२३	सेम्हसमुद्धानानि	२०४
सम्मावाचा	१२६, २२३	सेय्योहमस्मी ति वा ह्योति	८१
सम्मावायामो	२२३	सेवालमालिका	२७६
सम्मासङ्कप्पो	२२३	सोकधम्मं	२५
सम्मासति	२२३	सौणो, गहपति	१०४, ११४
सम्मासमाधि	२२३	सथोजनिया, धम्मा	८२, ६६
सम्मासम्बुद्धो	२४२	— सरसङ्कप्पा	७१
सरसङ्कप्पा, अकुसला	७१	सथोजन	६६, २५२
— सथोजनिया	७१		
सवितक्कसविचारो, समाधि	३१२		
सामिसा, उपेक्खा	२०६		
— पीति	२०६		

संयोजन, धम्मान	१४६	ह	
— रूपान	१४८	हृत्थारोहो, गामणि	२७५
— विवत्तयि	३४२	हत्थिगामे .	१०१
सवरौ	७३, ७४	हालिदिको	११४

गाथायो

अक्कन्दति परोदति	१८५	यत्थ चेता निरुज्झन्ति	१८३
अनासका थण्डिलसायिका च	१०८	यथा पि वाता आकासे	१६४
अदुक्खमसुख सन्त	१८४	यस्स रागो च दोसो च	१४३
एत दुक्ख ति ज्ञात्वान	१८३	यो इम समुद् सगाह	१४३
एव मनो छस्सु यदा सुभावितो	६६	यो एता नाभिवासेति .	१८४
कुम्भो व अङ्गानि सके कपाले	१६१	यो चेता अविवासेति	१८५
कोवाभिभूता पुथुअत्तदण्डा	१०८	यो सुख दुक्खतो अद्	१८५
का नु अञ्जत्र मरियेभि	११६	य परे सुखतो आहु	११६
गन्ध घत्वा सति मुट्ठा	६८	रस च भोत्वान असादित च सादु	६६
गन्ध च घत्वा सुरभि मनोरम	६५	रस भोत्वा सति मुट्ठा	६८
तथेविमस्मि कार्यास्मि	१६४	रूपा सद्दा रसा गन्धा	११६
तस्सानुरोधा अथवा विरोधा	१८७	रूप दिस्वा सति मुट्ठा	६८, ७०
दिस्वान रूपानि मनोरमानि	६५	वण्णा एते ब्राह्मणान	१०६
दुक्ख वेदयमानस्स	१८४	सङ्घातधम्मस्स बहुस्सुतस्स	१८७
धम्मे च ज्ञाने च रता अहेसु	१०८	सङ्गातिगो मच्चुजहो निरुपधि	१४३
धम्म ज्ञात्वा सति मुट्ठा	६६	सत च विवट होति	११६
न वेदन दयति सपञ्चो	१८७	सदेवकस्स लोकस्स	११६
न सो रज्जति गन्धेसु .	६६	सद् च सुत्वा बुभय पियाप्पिय	६५
न सो रज्जति धम्मेसु	७०	सद् सुत्वा सति मुट्ठा	६८
न सो रज्जति फस्सेसु	७०	सद्धाय सीलेन च याध वड्ढति .	२२२
न सो रज्जति रसेसु	६६	समाहितो सम्पजानो	१८३
न सो रज्जति रूपेसु	६६	सरजा अरजा च पि	१६४
न सो रज्जति सद्देसु	६६	स वे सम्मद्दसो भिक्खु .	१८५
नेलङ्को सेतपच्छादो	२५६	सल्लेव फस्सायतनानि भिक्खवो .	६५
पपञ्चसञ्जा इतरीतरा नरा .	६६	सीलुत्तमा पुब्बतरा अहेसु	१०८, १०६
पस्स धम्म दुराजान	११६	सुख दिट्ठमरियेभि	११६
फस्सेन फुट्ठो न सुखेन मज्जे	६६	सुख वा यदि वा दुक्ख	१८३
फस्स फुस्स सति मुट्ठा ...	६६	सुख वेदयमानस्स .	१८४
भवरागपरेतेभि ...	११६	सो वेदना परिञ्ज्याम ..	१८४, १६४
यतो च भिक्खु आतापी	१८४, १६४		

उपमायो

सेय्यथापि अग्निं सउपादानो जलति	३४२
सेय्यथापि, आवुसो, काळो च बलीबद्धो ओदातो च बलीबद्धो एकेन दामेन वा योत्तेन वा सयुता अस्सु	१४८, १५०, २५३
सेय्यथापि, आसु, कूटागार वा साला वा बहलमत्तिका वा अद्वावलेपना	१६७
सेय्यथापि, आवुसो, दूक्खो गोघातको वा गोघातकन्तेवासी वा तिण्हेन गोविकन्तनेन कुञ्चि परिकन्तेय्य	५३
सेय्यथापि, आवुसो, द्वे बलवन्तो पुरिसा दुब्बलतर पुरिस नानाबाहासु गहेत्वा अङ्गारकासुया सन्तापेय्यु सम्परितापेय्यु	५३
सेय्यथापि, आवुसो, नळागार वा तिणागार वा सुक्ख कोलाप तेरोवस्सिक .	१६६
सेय्यथापि, आवुसो, पुरिसो सारत्थिको सारगवेसी सारपरियेसन चरमानो महतो रुक्खस्स तिट्ठतो सारवतो	८७, ६२
सेय्यथापि, आवुसो, बलवा पुरिसो तिण्हेन सिखरेन मुद्धनि अभिमत्थेय्य	५३
सेय्यथापि, गामणि, पुरिसस्स तयो उदकमणिका	२८०
सेय्यथापि, गामणि, पुरिसो महति पुशुसिल गम्भीरे उदकरहदे पक्खिपेय्य	२७७
सेय्यथापि, गामणि, य अद्दु खेत्त अग्ग	२७६
सेय्यथापि, गामणि, पुरिसो सप्पिकुम्भ वा तेलकुम्भ वा गम्भीरे उदकरहदे ओगाहेत्वा भिन्देय्य .	२७८
सेय्यथापि चत्तारो आसीविसा उग्गतेजा घोरविसा	१५६
सेय्यथापि झामखाणू	१७३
सेय्यथापि नाम बलवा पुरिसो सम्मिञ्जितु वा बाह पसारेय्य	२४०
सेय्यथापि निग्रोधो	१७३
सेय्यथापि भगवा	३२६
सेय्यथापि, भन्ते, निक्कुञ्जित वा उक्कुञ्जेय्य, पटिच्छन्न वा विवरेय्य	११३, २७१, २७३
सेय्यथापि भव गोतमो	३३८
सेय्यथापि भव मोगल्लानो	३४१
सेय्यथापि, भिक्खवे, अङ्गारकासु साधिकपोरिसा पुण्णा अङ्गारान	१६६
सेय्यथापि, भिक्खवे, आकासे विविधा वाता वायन्ति	१६४, १६५
सेय्यथापि, भिक्खवे, आगन्तुकागारं	१६५
सेय्यथापि, भिक्खवे, किट्ठ सम्पन्न, किट्ठारक्खो च अप्पमत्तो	१७५
सेय्यथापि, भिक्खवे, किट्ठ सम्पन्न, किट्ठारक्खो च पमत्तो	१७५
सेय्यथापि, भिक्खवे, खीररुक्खो अस्सत्थो वा निग्रोधो वा पिलक्खो वा .	१४५, १४६
सेय्यथापि, भिक्खवे, गङ्गा नदी पाचीननिम्मा पाचीनपोणा पाचीनपम्भारा	१७१
सेय्यथापि, भिक्खवे, तेल च पटिच्च वट्ठि च पटिच्च तेलप्पदीपो ज्ञायेय्य	१६०, १६१
सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसो अरुगत्तो पक्कगत्तो सरवन पविसेय्य .	१७७
सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसो छप्पाणके गहेत्वा नानाविजये नानागोचरे दळ्हाय रज्जुया बन्धेय्य .	१७७, १७८
सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसो विवस सन्तत्ते अथोकटाहे द्वे वा तीणि वा उदकफुसितानि निपातेय्य .	१७०
सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसो बहुकण्ठकं दाय पविसेय्य	१६६
सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसो वण आलिम्पेय्य यावदेव रोहन्त्थाय ..	१६०

सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसो सल्लेन विज्जेय्य	१८६
सेय्यथापि, भिक्खवे, बाळिसिको आमिसगतबळिस गम्भीरे उदकरहदे पक्खिपेय्य	१४४
सेय्यथापि, भिक्खवे, य इमस्मि जेतवने तिणकट्टसाखापलास, त जूतो हरेय्य वा ..	७६, ११७, ११८
सेय्यथापि, भिक्खवे, यवकलापी चातुम्महापथे निक्खित्ता अस्स	१७६
सेय्यथापि, भिक्खवे, सुभूमि चातुम्महापथे आजञ्जारथो युत्तो अस्स ठितो ओधस्तपतोदो	१५६
सेय्यथापि, भिक्खु, पुरिसस्स किसुको अदिट्ठपुब्बो अस्स	१७३
सेय्यथापि, भिक्खु, रञ्जो पच्चन्तिम नगर दळ्हुद्धाप दळ्हुपाकारतोरण छद्धार	१७४
सेय्यथापि, भिक्खवे, रञ्जो वा राजमहामत्तस्स वा वीणाय सद्दो अस्सुतपुब्बो अस्स	१७६
सेय्यथापि भुसमुट्ठी	३७
सेय्यथापि महासमुट्ठी	३२३
सेय्यथापि मसपेसि	१७३
सेय्यथापि सिरीसो	१७३

सुद्धिपणं

पिट्ठे	पन्थिय	असुद्धपाठो	सुद्धपाठो	पिट्ठे	पन्थिय	असुद्धपाठो	सुद्धपाठो
१८	७	भब्बा	भब्बो	१६८	३	सम्मापन्नस्स	समापन्नस्स
५६	१	म	मे	२३२	२३	निब्बान	निब्बान
६५	३	असवुत्तं	असवुत्तं	२४२	१६	देवाननिन्द	देवानमिन्द
८०	२५	जरारण	जरामरण	२५०	१५	तनेहि	ठानेहि
८५	१३	मारबन्धेन	मारबन्धनेन	२५३	६	सेयोजन	सयोजन
८६	२८	यधून	यधून	२५७	२४	भिक्ख	भिक्खू
८५	८	नाभिन्दति	नाभिनन्दति	२६६	२	दुतिय	दुतिय
१०३	६	मस	मस	२७०	१	पुरिमदम्म०	पुरिसदम्म०
१०४	१	पठमेन	पठमेन	२७२	५	० निलापे	० निवापे
१०७	२	मिधेकच्चे	मिधेकच्चे	२७५	७	तनुपसङ्कमि	तेनुपसङ्कमि
११४	६	भिक्खु	भिक्खू	२७८	१५	कामसु०	कामेसु०
१३८	१०	इत्थत्ताया	इत्थत्ताया	२७९	१	० भूतानुकम्पी	० भूतहितानुकम्पी
१४१ (सिरो)		अज्झत्तायतन०	अज्झत्तायतन०	२८०	२८	अज्जतग्गे	अज्जतग्गे
१४६	१८-१९	० विज्जेय्येसु	० विज्जेय्येसु	२८२	६	कि	कि
१५१	५	पाकासितो	पकासितो	२८४	२९	कामेसुच्छिाचारा	कामेसुमिच्छा०
१५४	१७	० पच्चा	० पच्चया	२८६	२०	उपघाताय	उपघाताय
१५५	११	० निक्खपन	० निक्खेपन	२८७	१४	उपघात	उपघात
१५६	१५	उगगतजा	उगतेजा	२८९	६	उरुवेलकप्प	उरुवेलकप्प
१५८	२५	अधिवचन	अधिवचन	२९७	१०	उत्तरिमनुस०	उत्तरिमनुस्स०
१७६	२४	किञ्चि	किञ्चि	२९८	१	ठानन	ठानेन
१८७	२१	विससो	विसेसो	३००	४	मञ्जति	मञ्जसि